JAKTLEXIKON PRAKTISK UPPSLAGSBOK FÖR JÄGARE OCH NATURVÄNNER

UTARBETAT AV ***ALARIK BEHM***

STOCKHOLM WAHLSTRÖM & WIDSTRAND

STOCKHOLM FÖRLAGSTRYCKERIET THELIN & C:o 1920

PRIS: HÄFT. 18:— KR. INB. 25:— KR.

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta verk från 1920 digitaliserades i april 2015.

FÖRORD

I detta arbete, vilket bör få betraktas som ett första försök till ett modernt svenskt jaktlexikon, ha förefintliga artiklar av lämplig art och innehåll sammanförts ur tillgängliga in- och utländska uppslagsböcker. Vid återgivande av examineringschema för djurriket har i övervägande grad använts Lönnbergs "Sveriges Ryggradsdjur".

För eventuella brister bedes om ädelmodigt överseende.

Skansen, Stockholm i maj 1920.

Alarik Behm.

A

Abdōmen, underlivet, bukregion hos människor och djur; bakre delen av kroppen hos leddjuren.

Abnorm, avvikelse från det naturliga, lagbundna, oregelbunden. Sjuklig, missbildad. Abnormitet, avvikelse från det naturliga; oregelbundenhet.

Abort, för tidig nedkomst, så att fostret ej kan leva; missfall.

Abrupt, utan sammanhang, plötslig, avbruten.

Abcess, bulnad, varsamling.

Absint, en med malört (Artemisia absinthium L.) tillredd likör.

Absorbera, uppsupa, insupa.

Accessoire (aksäsåar) fr. bihang, tillbehör, bisak.

A'cidum, förkortat Acid. l. syra — a. aceticum, ättiksyra; a. arsenicicum, arseniksyra; a. boricum, borsyra; a. carbolicum, karbolsyra; a. carbonicum, kolsyra; a. hydrochloratum, saltsyra; a. lacticum, mjölksyra; a. phenylicum, karbolsyra; a. salicyricum, salicylsyra; a. sulphuricum, svavelsyra; a. tannicum garvsyra; a. tartaricum, vinsyra, o. s. v.

Acklimatisation l. acklimatisering, en djurarts l. växts överflyttande från en trakt av jorden till en annan, i syfte att göra densamma inhemsk därstädes. På naturförhållanden, klimat m. m. beror därvid om arten skall kunna trivas och fortplanta sig, d. v. s. acklimatiseras.

Ackvisition, förvärv.

Acta, urkunder, dokument, handlingar. — Lägga ad acta, lägga till handlingarna, icke taga vidare befattning med.

Aeôlus, vindarnes konung.

Affinitet, överensstämmelse i grundform efter de väsentligaste delarne, i motsats till analogi tillfällig överensstämmelse, förenad med väsentliga olikheter. Valen är sålunda affin med de andra däggdjuren, men analog med fiskarne.

Afrodit, individ, hos vilken könsorganen så förkrympts, att könet ej kan bestämmas.

Aftonfalk, Falco vespertinus Lin., hos oss sällsynt falkart. Hanen ovan skiffergrå, stjärt nästan svart. Undersidan blågrå. Klor gula. Honan har huvud och hals rostgul, i nacken med svartaktiga spolstreck. Rygg i övrigt askgrå med svarta tvärband. Ungefär av tornfalkens storlek. Hemma i östra Europa och Asien, dock flera

A

Abdōmen, underlivet, bukregion hos människor och djur; bakre delen av kroppen hos leddjuren.

Abnorm, avvikelse från det naturliga, lagbundna, oregelbunden. Sjuklig, missbildad. Abnormitet, avvikelse från det naturliga; oregelbundenhet.

Abort, för tidig nedkomst, så att fostret ej kan leva; missfall.

Abrupt, utan sammanhang, plötslig, avbruten.

Abcess, bulnad, varsamling.

Absint, en med malört (Artemisia absinthium L.) tillredd likör.

Absorbera, uppsupa, insupa.

Accessoire (aksäsåar) fr. bihang, tillbehör, bisak.

A'cidum, förkortat Acid. l. syra — a. aceticum, ättiksyra; a. arsenicicum, arseniksyra; a. boricum, borsyra; a. carbolicum, karbolsyra; a. carbonicum, kolsyra; a. hydrochloratum, saltsyra; a. lacticum, mjölksyra; a. phenylicum, karbolsyra; a. salicyricum, salicylsyra; a. sulphuricum, svavelsyra; a. tannicum garvsyra; a. tartaricum, vinsyra, o. s. v.

Acklimatisation l. acklimatisering, en djurarts l. växts överflyttande från en trakt av jorden till en annan, i syfte att göra densamma inhemsk därstädes. På naturförhållanden, klimat m. m. beror därvid om arten skall kunna trivas och fortplanta sig, d. v. s. acklimatiseras.

Ackvisition, förvärv.

Acta, urkunder, dokument, handlingar. — Lägga ad acta, lägga till handlingarna, icke taga vidare befattning med.

Aeôlus, vindarnes konung.

Affinitet, överensstämmelse i grundform efter de väsentligaste delarne, i motsats till analogi tillfällig överensstämmelse, förenad med väsentliga olikheter. Valen är sålunda affin med de andra däggdjuren, men analog med fiskarne.

Afrodit, individ, hos vilken könsorganen så förkrympts, att könet ej kan bestämmas.

Aftonfalk, Falco vespertinus Lin., hos oss sällsynt falkart. Hanen ovan skiffergrå, stjärt nästan svart. Undersidan blågrå. Klor gula. Honan har huvud och hals rostgul, i nacken med svartaktiga spolstreck. Rygg i övrigt askgrå med svarta tvärband. Ungefär av tornfalkens storlek. Hemma i östra Europa och Asien, dock flera

A

Abdōmen, underlivet, bukregion hos människor och djur; bakre delen av kroppen hos leddjuren.

Abnorm, avvikelse från det naturliga, lagbundna, oregelbunden. Sjuklig, missbildad. Abnormitet, avvikelse från det naturliga; oregelbundenhet.

Abort, för tidig nedkomst, så att fostret ej kan leva; missfall.

Abrupt, utan sammanhang, plötslig, avbruten.

Abcess, bulnad, varsamling.

Absint, en med malört (Artemisia absinthium L.) tillredd likör.

Absorbera, uppsupa, insupa.

Accessoire (aksäsåar) fr. bihang, tillbehör, bisak.

A'cidum, förkortat Acid. l. syra — a. aceticum, ättiksyra; a. arsenicicum, arseniksyra; a. boricum, borsyra; a. carbolicum, karbolsyra; a. carbonicum, kolsyra; a. hydrochloratum, saltsyra; a. lacticum, mjölksyra; a. phenylicum, karbolsyra; a. salicyricum, salicylsyra; a. sulphuricum, svavelsyra; a. tannicum garvsyra; a. tartaricum, vinsyra, o. s. v.

Acklimatisation l. acklimatisering, en djurarts l. växts överflyttande från en trakt av jorden till en annan, i syfte att göra densamma inhemsk därstädes. På naturförhållanden, klimat m. m. beror därvid om arten skall kunna trivas och fortplanta sig, d. v. s. acklimatiseras.

Ackvisition, förvärv.

Acta, urkunder, dokument, handlingar. — Lägga ad acta, lägga till handlingarna, icke taga vidare befattning med.

Aeôlus, vindarnes konung.

Affinitet, överensstämmelse i grundform efter de väsentligaste delarne, i motsats till analogi tillfällig överensstämmelse, förenad med väsentliga olikheter. Valen är sålunda affin med de andra däggdjuren, men analog med fiskarne.

Afrodit, individ, hos vilken könsorganen så förkrympts, att könet ej kan bestämmas.

Aftonfalk, Falco vespertinus Lin., hos oss sällsynt falkart. Hanen ovan skiffergrå, stjärt nästan svart. Undersidan blågrå. Klor gula. Honan har huvud och hals rostgul, i nacken med svartaktiga spolstreck. Rygg i övrigt askgrå med svarta tvärband. Ungefär av tornfalkens storlek. Hemma i östra Europa och Asien, dock flera

A

Abdōmen, underlivet, bukregion hos människor och djur; bakre delen av kroppen hos leddjuren.

Abnorm, avvikelse från det naturliga, lagbundna, oregelbunden. Sjuklig, missbildad. Abnormitet, avvikelse från det naturliga; oregelbundenhet.

Abort, för tidig nedkomst, så att fostret ej kan leva; missfall.

Abrupt, utan sammanhang, plötslig, avbruten.

Abcess, bulnad, varsamling.

Absint, en med malört (Artemisia absinthium L.) tillredd likör.

Absorbera, uppsupa, insupa.

Accessoire (aksäsåar) fr. bihang, tillbehör, bisak.

A'cidum, förkortat Acid. l. syra — a. aceticum, ättiksyra; a. arsenicicum, arseniksyra; a. boricum, borsyra; a. carbolicum, karbolsyra; a. carbonicum, kolsyra; a. hydrochloratum, saltsyra; a. lacticum, mjölksyra; a. phenylicum, karbolsyra; a. salicyricum, salicylsyra; a. sulphuricum, svavelsyra; a. tannicum garvsyra; a. tartaricum, vinsyra, o. s. v.

Acklimatisation l. acklimatisering, en djurarts l. växts överflyttande från en trakt av jorden till en annan, i syfte att göra densamma inhemsk därstädes. På naturförhållanden, klimat m. m. beror därvid om arten skall kunna trivas och fortplanta sig, d. v. s. acklimatiseras.

Ackvisition, förvärv.

Acta, urkunder, dokument, handlingar. — Lägga ad acta, lägga till handlingarna, icke taga vidare befattning med.

Aeôlus, vindarnes konung.

Affinitet, överensstämmelse i grundform efter de väsentligaste delarne, i motsats till analogi tillfällig överensstämmelse, förenad med väsentliga olikheter. Valen är sålunda affin med de andra däggdjuren, men analog med fiskarne.

Afrodit, individ, hos vilken könsorganen så förkrympts, att könet ej kan bestämmas.

Aftonfalk, Falco vespertinus Lin., hos oss sällsynt falkart. Hanen ovan skiffergrå, stjärt nästan svart. Undersidan blågrå. Klor gula. Honan har huvud och hals rostgul, i nacken med svartaktiga spolstreck. Rygg i övrigt askgrå med svarta tvärband. Ungefär av tornfalkens storlek. Hemma i östra Europa och Asien, dock flera

A

Abdōmen, underlivet, bukregion hos människor och djur; bakre delen av kroppen hos leddjuren.

Abnorm, avvikelse från det naturliga, lagbundna, oregelbunden. Sjuklig, missbildad. Abnormitet, avvikelse från

det naturliga; oregelbundenhet.

Abort, för tidig nedkomst, så att fostret ej kan leva; missfall.

Abrupt, utan sammanhang, plötslig, avbruten.

Abcess, bulnad, varsamling.

Absint, en med malört (Artemisia absinthium L.) tillredd likör.

Absorbera, uppsupa, insupa.

Accessoire (aksäsåar) fr. bihang, tillbehör, bisak.

A'cidum, förkortat Acid. l. syra — a. aceticum, ättiksyra; a. arsenicicum, arseniksyra; a. boricum, borsyra; a. carbolicum, karbolsyra; a. carbonicum, kolsyra; a. hydrochloratum, saltsyra; a. lacticum, mjölksyra; a. phenylicum, karbolsyra; a. salicyricum, salicylsyra; a. sulphuricum, svavelsyra; a. tannicum garvsyra; a. tartaricum, vinsyra, o. s. v.

Acklimatisation l. acklimatisering, en djurarts l. växts överflyttande från en trakt av jorden till en annan, i syfte att göra densamma inhemsk därstädes. På naturförhållanden, klimat m. m. beror därvid om arten skall kunna trivas och fortplanta sig, d. v. s. acklimatiseras.

Ackvisition, förvärv.

Acta, urkunder, dokument, handlingar. — Lägga ad acta, lägga till handlingarna, icke taga vidare befattning med.

Aeôlus, vindarnes konung.

Affinitet, överensstämmelse i grundform efter de väsentligaste delarne, i motsats till analogi tillfällig överensstämmelse, förenad med väsentliga olikheter. Valen är sålunda affin med de andra däggdjuren, men analog med fiskarne.

Afrodit, individ, hos vilken könsorganen så förkrympts, att könet ej kan bestämmas.

Aftonfalk, Falco vespertinus Lin., hos oss sällsynt falkart. Hanen ovan skiffergrå, stjärt nästan svart. Undersidan blågrå. Klor gula. Honan har huvud och hals rostgul, i nacken med svartaktiga spolstreck. Rygg i övrigt askgrå med svarta tvärband. Ungefär av tornfalkens storlek. Hemma i östra Europa och Asien, dock flera

A

Abdōmen, underlivet, bukregion hos människor och djur; bakre delen av kroppen hos leddjuren.

Abnorm, avvikelse från det naturliga, lagbundna, oregelbunden. Sjuklig, missbildad. Abnormitet, avvikelse från det naturliga; oregelbundenhet.

Abort, för tidig nedkomst, så att fostret ej kan leva; missfall.

Abrupt, utan sammanhang, plötslig, avbruten.

Abcess, bulnad, varsamling.

Absint, en med malört (Artemisia absinthium L.) tillredd likör.

Absorbera, uppsupa, insupa.

Accessoire (aksäsåar) fr. bihang, tillbehör, bisak.

A'cidum, förkortat Acid. l. syra — a. aceticum, ättiksyra; a. arsenicicum, arseniksyra; a. boricum, borsyra; a. carbolicum, karbolsyra; a. carbonicum, kolsyra; a. hydrochloratum, saltsyra; a. lacticum, mjölksyra; a. phenylicum, karbolsyra; a. salicyricum, salicylsyra; a. sulphuricum, svavelsyra; a. tannicum garvsyra; a. tartaricum, vinsyra, o. s. v.

Acklimatisation l. acklimatisering, en djurarts l. växts överflyttande från en trakt av jorden till en annan, i syfte att göra densamma inhemsk därstädes. På naturförhållanden, klimat m. m. beror därvid om arten skall kunna trivas och fortplanta sig, d. v. s. acklimatiseras.

Ackvisition, förvärv.

Acta, urkunder, dokument, handlingar. — Lägga ad acta, lägga till handlingarna, icke taga vidare befattning med.

Aeôlus, vindarnes konung.

Affinitet, överensstämmelse i grundform efter de väsentligaste delarne, i motsats till analogi tillfällig överensstämmelse, förenad med väsentliga olikheter. Valen är sålunda affin med de andra däggdjuren, men analog med fiskarne.

Afrodit, individ, hos vilken könsorganen så förkrympts, att könet ej kan bestämmas.

Aftonfalk, Falco vespertinus Lin., hos oss sällsynt falkart. Hanen ovan skiffergrå, stjärt nästan svart. Undersidan blågrå. Klor gula. Honan har huvud och hals rostgul, i nacken med svartaktiga spolstreck. Rygg i övrigt askgrå med svarta tvärband. Ungefär av tornfalkens storlek. Hemma i östra Europa och Asien, dock flera

A

Abdōmen, underlivet, bukregion hos människor och djur; bakre delen av kroppen hos leddjuren.

Abnorm, avvikelse från det naturliga, lagbundna, oregelbunden. Sjuklig, missbildad. Abnormitet, avvikelse från det naturliga; oregelbundenhet.

Abort, för tidig nedkomst, så att fostret ej kan leva; missfall.

Abrupt, utan sammanhang, plötslig, avbruten.

Abcess, bulnad, varsamling.

Absint, en med malört (Artemisia absinthium L.) tillredd likör.

Absorbera, uppsupa, insupa.

Accessoire (aksäsåar) fr. bihang, tillbehör, bisak.

A'cidum, förkortat Acid. l. syra — a. aceticum, ättiksyra; a. arsenicicum, arseniksyra; a. boricum, borsyra; a. carbolicum, karbolsyra; a. carbonicum, kolsyra; a. hydrochloratum, saltsyra; a. lacticum, mjölksyra; a. phenylicum, karbolsyra; a. salicyricum, salicylsyra; a. sulphuricum, svavelsyra; a. tannicum garvsyra; a. tartaricum, vinsyra, o. s. v.

Acklimatisation l. acklimatisering, en djurarts l. växts överflyttande från en trakt av jorden till en annan, i syfte att göra densamma inhemsk därstädes. På naturförhållanden, klimat m. m. beror därvid om arten skall kunna trivas och fortplanta sig, d. v. s. acklimatiseras.

Ackvisition, förvärv.

Acta, urkunder, dokument, handlingar. — Lägga ad acta, lägga till handlingarna, icke taga vidare befattning med.

Aeôlus, vindarnes konung.

Affinitet, överensstämmelse i grundform efter de väsentligaste delarne, i motsats till analogi tillfällig överensstämmelse, förenad med väsentliga olikheter. Valen är sålunda affin med de andra däggdjuren, men analog med fiskarne.

Afrodit, individ, hos vilken könsorganen så förkrympts, att könet ej kan bestämmas.

Aftonfalk, Falco vespertinus Lin., hos oss sällsynt falkart. Hanen ovan skiffergrå, stjärt nästan svart. Undersidan blågrå. Klor gula. Honan har huvud och hals rostgul, i nacken med svartaktiga spolstreck. Rygg i övrigt askgrå med svarta tvärband. Ungefär av tornfalkens storlek. Hemma i östra Europa och Asien, dock flera

A

Abdōmen, underlivet, bukregion hos människor och djur; bakre delen av kroppen hos leddjuren.

Abnorm, avvikelse från det naturliga, lagbundna, oregelbunden. Sjuklig, missbildad. Abnormitet, avvikelse från det naturliga; oregelbundenhet.

Abort, för tidig nedkomst, så att fostret ej kan leva; missfall.

Abrupt, utan sammanhang, plötslig, avbruten.

Abcess, bulnad, varsamling.

Absint, en med malört (Artemisia absinthium L.) tillredd likör.

Absorbera, uppsupa, insupa.

Accessoire (aksäsåar) fr. bihang, tillbehör, bisak.

A'cidum, förkortat Acid. l. syra — a. aceticum, ättiksyra; a. arsenicicum, arseniksyra; a. boricum, borsyra; a. carbolicum, karbolsyra; a. carbonicum, kolsyra; a. hydrochloratum, saltsyra; a. lacticum, mjölksyra; a. phenylicum, karbolsyra; a. salicyricum, salicylsyra; a. sulphuricum, svavelsyra; a. tannicum garvsyra; a. tartaricum, vinsyra, o. s. v.

Acklimatisation l. acklimatisering, en djurarts l. växts överflyttande från en trakt av jorden till en annan, i syfte att göra densamma inhemsk därstädes. På naturförhållanden, klimat m. m. beror därvid om arten skall kunna trivas och fortplanta sig, d. v. s. acklimatiseras.

Ackvisition, förvärv.

Acta, urkunder, dokument, handlingar. — Lägga ad acta, lägga till handlingarna, icke taga vidare befattning med.

Aeôlus, vindarnes konung.

Affinitet, överensstämmelse i grundform efter de väsentligaste delarne, i motsats till analogi tillfällig överensstämmelse, förenad med väsentliga olikheter. Valen är sålunda affin med de andra däggdjuren, men analog med fiskarne.

Afrodit, individ, hos vilken könsorganen så förkrympts, att könet ej kan bestämmas.

Aftonfalk, Falco vespertinus Lin., hos oss sällsynt falkart. Hanen ovan skiffergrå, stjärt nästan svart. Undersidan

blågrå. Klor gula. Honan har huvud och hals rostgul, i nacken med svartaktiga spolstreck. Rygg i övrigt askgrå med svarta tvärband. Ungefär av tornfalkens storlek. Hemma i östra Europa och Asien, dock flera

A

Abdōmen, underlivet, bukregion hos människor och djur; bakre delen av kroppen hos leddjuren.

Abnorm, avvikelse från det naturliga, lagbundna, oregelbunden. Sjuklig, missbildad. Abnormitet, avvikelse från det naturliga; oregelbundenhet.

Abort, för tidig nedkomst, så att fostret ej kan leva; missfall.

Abrupt, utan sammanhang, plötslig, avbruten.

Abcess, bulnad, varsamling.

Absint, en med malört (Artemisia absinthium L.) tillredd likör.

Absorbera, uppsupa, insupa.

Accessoire (aksäsåar) fr. bihang, tillbehör, bisak.

A'cidum, förkortat Acid. l. syra — a. aceticum, ättiksyra; a. arsenicicum, arseniksyra; a. boricum, borsyra; a. carbolicum, karbolsyra; a. carbonicum, kolsyra; a. hydrochloratum, saltsyra; a. lacticum, mjölksyra; a. phenylicum, karbolsyra; a. salicyricum, salicylsyra; a. sulphuricum, svavelsyra; a. tannicum garvsyra; a. tartaricum, vinsyra, o. s. v.

Acklimatisation l. acklimatisering, en djurarts l. växts överflyttande från en trakt av jorden till en annan, i syfte att göra densamma inhemsk därstädes. På naturförhållanden, klimat m. m. beror därvid om arten skall kunna trivas och fortplanta sig, d. v. s. acklimatiseras.

Ackvisition, förvärv.

Acta, urkunder, dokument, handlingar. — Lägga ad acta, lägga till handlingarna, icke taga vidare befattning med.

Aeôlus, vindarnes konung.

Affinitet, överensstämmelse i grundform efter de väsentligaste delarne, i motsats till analogi tillfällig överensstämmelse, förenad med väsentliga olikheter. Valen är sålunda affin med de andra däggdjuren, men analog med fiskarne.

Afrodit, individ, hos vilken könsorganen så förkrympts, att könet ej kan bestämmas.

Aftonfalk, Falco vespertinus Lin., hos oss sällsynt falkart. Hanen ovan skiffergrå, stjärt nästan svart. Undersidan blågrå. Klor gula. Honan har huvud och hals rostgul, i nacken med svartaktiga spolstreck. Rygg i övrigt askgrå med svarta tvärband. Ungefär av tornfalkens storlek. Hemma i östra Europa och Asien, dock flera

A

Abdōmen, underlivet, bukregion hos människor och djur; bakre delen av kroppen hos leddjuren.

Abnorm, avvikelse från det naturliga, lagbundna, oregelbunden. Sjuklig, missbildad. Abnormitet, avvikelse från det naturliga; oregelbundenhet.

Abort, för tidig nedkomst, så att fostret ej kan leva; missfall.

Abrupt, utan sammanhang, plötslig, avbruten.

Abcess, bulnad, varsamling.

Absint, en med malört (Artemisia absinthium L.) tillredd likör.

Absorbera, uppsupa, insupa.

Accessoire (aksäsåar) fr. bihang, tillbehör, bisak.

A'cidum, förkortat Acid. l. syra — a. aceticum, ättiksyra; a. arsenicicum, arseniksyra; a. boricum, borsyra; a. carbolicum, karbolsyra; a. carbonicum, kolsyra; a. hydrochloratum, saltsyra; a. lacticum, mjölksyra; a. phenylicum, karbolsyra; a. salicyricum, salicylsyra; a. sulphuricum, svavelsyra; a. tannicum garvsyra; a. tartaricum, vinsyra, o. s. v.

Acklimatisation l. acklimatisering, en djurarts l. växts överflyttande från en trakt av jorden till en annan, i syfte att göra densamma inhemsk därstädes. På naturförhållanden, klimat m. m. beror därvid om arten skall kunna trivas och fortplanta sig, d. v. s. acklimatiseras.

Ackvisition, förvärv.

Acta, urkunder, dokument, handlingar. — Lägga ad acta, lägga till handlingarna, icke taga vidare befattning med.

Aeôlus, vindarnes konung.

Affinitet, överensstämmelse i grundform efter de väsentligaste delarne, i motsats till analogi tillfällig överensstämmelse, förenad med väsentliga olikheter. Valen är sålunda affin med de andra däggdjuren, men analog med fiskarne.

Afrodit, individ, hos vilken könsorganen så förkrympts, att könet ej kan bestämmas.

Aftonfalk, Falco vespertinus Lin., hos oss sällsynt falkart. Hanen ovan skiffergrå, stjärt nästan svart. Undersidan blågrå. Klor gula. Honan har huvud och hals rostgul, i nacken med svartaktiga spolstreck. Rygg i övrigt askgrå med svarta tvärband. Ungefär av tornfalkens storlek. Hemma i östra Europa och Asien, dock flera

A

Abdōmen, underlivet, bukregion hos människor och djur; bakre delen av kroppen hos leddjuren.

Abnorm, avvikelse från det naturliga, lagbundna, oregelbunden. Sjuklig, missbildad. Abnormitet, avvikelse från det naturliga; oregelbundenhet.

Abort, för tidig nedkomst, så att fostret ej kan leva; missfall.

Abrupt, utan sammanhang, plötslig, avbruten.

Abcess, bulnad, varsamling.

Absint, en med malört (Artemisia absinthium L.) tillredd likör.

Absorbera, uppsupa, insupa.

Accessoire (aksäsåar) fr. bihang, tillbehör, bisak.

A'cidum, förkortat Acid. l. syra — a. aceticum, ättiksyra; a. arsenicicum, arseniksyra; a. boricum, borsyra; a.

carbolicum, karbolsyra; a. carbonicum, kolsyra; a. hydrochloratum, saltsyra; a. lacticum, mjölksyra; a. phenylicum, karbolsyra; a. salicyricum, salicylsyra; a. sulphuricum, svavelsyra; a. tannicum garvsyra; a. tartaricum, vinsyra, o. s. v.

Acklimatisation l. acklimatisering, en djurarts l. växts överflyttande från en trakt av jorden till en annan, i syfte att göra densamma inhemsk därstädes. På naturförhållanden, klimat m. m. beror därvid om arten skall kunna trivas och fortplanta sig, d. v. s. acklimatiseras.

Ackvisition, förvärv.

Acta, urkunder, dokument, handlingar. — Lägga ad acta, lägga till handlingarna, icke taga vidare befattning med.

Aeôlus, vindarnes konung.

Affinitet, överensstämmelse i grundform efter de väsentligaste delarne, i motsats till analogi tillfällig överensstämmelse, förenad med väsentliga olikheter. Valen är sålunda affin med de andra däggdjuren, men analog med fiskarne.

Afrodit, individ, hos vilken könsorganen så förkrympts, att könet ej kan bestämmas.

Aftonfalk, Falco vespertinus Lin., hos oss sällsynt falkart. Hanen ovan skiffergrå, stjärt nästan svart. Undersidan blågrå. Klor gula. Honan har huvud och hals rostgul, i nacken med svartaktiga spolstreck. Rygg i övrigt askgrå med svarta tvärband. Ungefär av tornfalkens storlek. Hemma i östra Europa och Asien, dock flera

A

Abdōmen, underlivet, bukregion hos människor och djur; bakre delen av kroppen hos leddjuren.

Abnorm, avvikelse från det naturliga, lagbundna, oregelbunden. Sjuklig, missbildad. Abnormitet, avvikelse från det naturliga; oregelbundenhet.

Abort, för tidig nedkomst, så att fostret ej kan leva; missfall.

Abrupt, utan sammanhang, plötslig, avbruten.

Abcess, bulnad, varsamling.

Absint, en med malört (Artemisia absinthium L.) tillredd likör.

Absorbera, uppsupa, insupa.

Accessoire (aksäsåar) fr. bihang, tillbehör, bisak.

A'cidum, förkortat Acid. l. syra — a. aceticum, ättiksyra; a. arsenicicum, arseniksyra; a. boricum, borsyra; a. carbolicum, karbolsyra; a. carbonicum, kolsyra; a. hydrochloratum, saltsyra; a. lacticum, mjölksyra; a. phenylicum, karbolsyra; a. salicyricum, salicylsyra; a. sulphuricum, svavelsyra; a. tannicum garvsyra; a. tartaricum, vinsyra, o. s. v.

Acklimatisation l. acklimatisering, en djurarts l. växts överflyttande från en trakt av jorden till en annan, i syfte att göra densamma inhemsk därstädes. På naturförhållanden, klimat m. m. beror därvid om arten skall kunna trivas och fortplanta sig, d. v. s. acklimatiseras.

Ackvisition, förvärv.

Acta, urkunder, dokument, handlingar. — Lägga ad acta, lägga till handlingarna, icke taga vidare befattning

med.

Aeôlus, vindarnes konung.

Affinitet, överensstämmelse i grundform efter de väsentligaste delarne, i motsats till analogi tillfällig överensstämmelse, förenad med väsentliga olikheter. Valen är sålunda affin med de andra däggdjuren, men analog med fiskarne.

Afrodit, individ, hos vilken könsorganen så förkrympts, att könet ej kan bestämmas.

Aftonfalk, Falco vespertinus Lin., hos oss sällsynt falkart. Hanen ovan skiffergrå, stjärt nästan svart. Undersidan blågrå. Klor gula. Honan har huvud och hals rostgul, i nacken med svartaktiga spolstreck. Rygg i övrigt askgrå med svarta tvärband. Ungefär av tornfalkens storlek. Hemma i östra Europa och Asien, dock flera

A

Abdōmen, underlivet, bukregion hos människor och djur; bakre delen av kroppen hos leddjuren.

Abnorm, avvikelse från det naturliga, lagbundna, oregelbunden. Sjuklig, missbildad. Abnormitet, avvikelse från det naturliga; oregelbundenhet.

Abort, för tidig nedkomst, så att fostret ej kan leva; missfall.

Abrupt, utan sammanhang, plötslig, avbruten.

Abcess, bulnad, varsamling.

Absint, en med malört (Artemisia absinthium L.) tillredd likör.

Absorbera, uppsupa, insupa.

Accessoire (aksäsåar) fr. bihang, tillbehör, bisak.

A'cidum, förkortat Acid. l. syra — a. aceticum, ättiksyra; a. arsenicicum, arseniksyra; a. boricum, borsyra; a. carbolicum, karbolsyra; a. carbonicum, kolsyra; a. hydrochloratum, saltsyra; a. lacticum, mjölksyra; a. phenylicum, karbolsyra; a. salicyricum, salicylsyra; a. sulphuricum, svavelsyra; a. tannicum garvsyra; a. tartaricum, vinsyra, o. s. v.

Acklimatisation l. acklimatisering, en djurarts l. växts överflyttande från en trakt av jorden till en annan, i syfte att göra densamma inhemsk därstädes. På naturförhållanden, klimat m. m. beror därvid om arten skall kunna trivas och fortplanta sig, d. v. s. acklimatiseras.

Ackvisition, förvärv.

Acta, urkunder, dokument, handlingar. — Lägga ad acta, lägga till handlingarna, icke taga vidare befattning med.

Aeôlus, vindarnes konung.

Affinitet, överensstämmelse i grundform efter de väsentligaste delarne, i motsats till analogi tillfällig överensstämmelse, förenad med väsentliga olikheter. Valen är sålunda affin med de andra däggdjuren, men analog med fiskarne.

Afrodit, individ, hos vilken könsorganen så förkrympts, att könet ej kan bestämmas.

Aftonfalk, Falco vespertinus Lin., hos oss sällsynt falkart. Hanen ovan skiffergrå, stjärt nästan svart. Undersidan blågrå. Klor gula. Honan har huvud och hals rostgul, i nacken med svartaktiga spolstreck. Rygg i övrigt askgrå

med svarta tvärband. Ungefär av tornfalkens storlek. Hemma i östra Europa och Asien, dock flera

A

Abdōmen, underlivet, bukregion hos människor och djur; bakre delen av kroppen hos leddjuren.

Abnorm, avvikelse från det naturliga, lagbundna, oregelbunden. Sjuklig, missbildad. Abnormitet, avvikelse från det naturliga; oregelbundenhet.

Abort, för tidig nedkomst, så att fostret ej kan leva; missfall.

Abrupt, utan sammanhang, plötslig, avbruten.

Abcess, bulnad, varsamling.

Absint, en med malört (Artemisia absinthium L.) tillredd likör.

Absorbera, uppsupa, insupa.

Accessoire (aksäsåar) fr. bihang, tillbehör, bisak.

A'cidum, förkortat Acid. l. syra — a. aceticum, ättiksyra; a. arsenicicum, arseniksyra; a. boricum, borsyra; a. carbolicum, karbolsyra; a. carbonicum, kolsyra; a. hydrochloratum, saltsyra; a. lacticum, mjölksyra; a. phenylicum, karbolsyra; a. salicyricum, salicylsyra; a. sulphuricum, svavelsyra; a. tannicum garvsyra; a. tartaricum, vinsyra, o. s. v.

Acklimatisation l. acklimatisering, en djurarts l. växts överflyttande från en trakt av jorden till en annan, i syfte att göra densamma inhemsk därstädes. På naturförhållanden, klimat m. m. beror därvid om arten skall kunna trivas och fortplanta sig, d. v. s. acklimatiseras.

Ackvisition, förvärv.

Acta, urkunder, dokument, handlingar. — Lägga ad acta, lägga till handlingarna, icke taga vidare befattning med.

Aeôlus, vindarnes konung.

Affinitet, överensstämmelse i grundform efter de väsentligaste delarne, i motsats till analogi tillfällig överensstämmelse, förenad med väsentliga olikheter. Valen är sålunda affin med de andra däggdjuren, men analog med fiskarne.

Afrodit, individ, hos vilken könsorganen så förkrympts, att könet ej kan bestämmas.

Aftonfalk, Falco vespertinus Lin., hos oss sällsynt falkart. Hanen ovan skiffergrå, stjärt nästan svart. Undersidan blågrå. Klor gula. Honan har huvud och hals rostgul, i nacken med svartaktiga spolstreck. Rygg i övrigt askgrå med svarta tvärband. Ungefär av tornfalkens storlek. Hemma i östra Europa och Asien, dock flera

A

Abdōmen, underlivet, bukregion hos människor och djur; bakre delen av kroppen hos leddjuren.

Abnorm, avvikelse från det naturliga, lagbundna, oregelbunden. Sjuklig, missbildad. Abnormitet, avvikelse från det naturliga; oregelbundenhet.

Abort, för tidig nedkomst, så att fostret ej kan leva; missfall.

Abrupt, utan sammanhang, plötslig, avbruten.

Abcess, bulnad, varsamling.

Absint, en med malört (Artemisia absinthium L.) tillredd likör.

Absorbera, uppsupa, insupa.

Accessoire (aksäsåar) fr. bihang, tillbehör, bisak.

A'cidum, förkortat Acid. l. syra — a. aceticum, ättiksyra; a. arsenicicum, arseniksyra; a. boricum, borsyra; a. carbolicum, karbolsyra; a. carbonicum, kolsyra; a. hydrochloratum, saltsyra; a. lacticum, mjölksyra; a. phenylicum, karbolsyra; a. salicyricum, salicylsyra; a. sulphuricum, svavelsyra; a. tannicum garvsyra; a. tartaricum, vinsyra, o. s. v.

Acklimatisation l. acklimatisering, en djurarts l. växts överflyttande från en trakt av jorden till en annan, i syfte att göra densamma inhemsk därstädes. På naturförhållanden, klimat m. m. beror därvid om arten skall kunna trivas och fortplanta sig, d. v. s. acklimatiseras.

Ackvisition, förvärv.

Acta, urkunder, dokument, handlingar. — Lägga ad acta, lägga till handlingarna, icke taga vidare befattning med.

Aeôlus, vindarnes konung.

Affinitet, överensstämmelse i grundform efter de väsentligaste delarne, i motsats till analogi tillfällig överensstämmelse, förenad med väsentliga olikheter. Valen är sålunda affin med de andra däggdjuren, men analog med fiskarne.

Afrodit, individ, hos vilken könsorganen så förkrympts, att könet ej kan bestämmas.

Aftonfalk, Falco vespertinus Lin., hos oss sällsynt falkart. Hanen ovan skiffergrå, stjärt nästan svart. Undersidan blågrå. Klor gula. Honan har huvud och hals rostgul, i nacken med svartaktiga spolstreck. Rygg i övrigt askgrå med svarta tvärband. Ungefär av tornfalkens storlek. Hemma i östra Europa och Asien, dock flera

A

Abdōmen, underlivet, bukregion hos människor och djur; bakre delen av kroppen hos leddjuren.

Abnorm, avvikelse från det naturliga, lagbundna, oregelbunden. Sjuklig, missbildad. Abnormitet, avvikelse från det naturliga; oregelbundenhet.

Abort, för tidig nedkomst, så att fostret ej kan leva; missfall.

Abrupt, utan sammanhang, plötslig, avbruten.

Abcess, bulnad, varsamling.

Absint, en med malört (Artemisia absinthium L.) tillredd likör.

Absorbera, uppsupa, insupa.

Accessoire (aksäsåar) fr. bihang, tillbehör, bisak.

A'cidum, förkortat Acid. l. syra — a. aceticum, ättiksyra; a. arsenicicum, arseniksyra; a. boricum, borsyra; a. carbolicum, karbolsyra; a. carbonicum, kolsyra; a. hydrochloratum, saltsyra; a. lacticum, mjölksyra; a.

phenylicum, karbolsyra; a. salicyricum, salicylsyra; a. sulphuricum, svavelsyra; a. tannicum garvsyra; a. tartaricum, vinsyra, o. s. v.

Acklimatisation l. acklimatisering, en djurarts l. växts överflyttande från en trakt av jorden till en annan, i syfte att göra densamma inhemsk därstädes. På naturförhållanden, klimat m. m. beror därvid om arten skall kunna trivas och fortplanta sig, d. v. s. acklimatiseras.

Ackvisition, förvärv.

Acta, urkunder, dokument, handlingar. — Lägga ad acta, lägga till handlingarna, icke taga vidare befattning med.

Aeôlus, vindarnes konung.

Affinitet, överensstämmelse i grundform efter de väsentligaste delarne, i motsats till analogi tillfällig överensstämmelse, förenad med väsentliga olikheter. Valen är sålunda affin med de andra däggdjuren, men analog med fiskarne.

Afrodit, individ, hos vilken könsorganen så förkrympts, att könet ej kan bestämmas.

Aftonfalk, Falco vespertinus Lin., hos oss sällsynt falkart. Hanen ovan skiffergrå, stjärt nästan svart. Undersidan blågrå. Klor gula. Honan har huvud och hals rostgul, i nacken med svartaktiga spolstreck. Rygg i övrigt askgrå med svarta tvärband. Ungefär av tornfalkens storlek. Hemma i östra Europa och Asien, dock flera

A

Abdōmen, underlivet, bukregion hos människor och djur; bakre delen av kroppen hos leddjuren.

Abnorm, avvikelse från det naturliga, lagbundna, oregelbunden. Sjuklig, missbildad. Abnormitet, avvikelse från det naturliga; oregelbundenhet.

Abort, för tidig nedkomst, så att fostret ej kan leva; missfall.

Abrupt, utan sammanhang, plötslig, avbruten.

Abcess, bulnad, varsamling.

Absint, en med malört (Artemisia absinthium L.) tillredd likör.

Absorbera, uppsupa, insupa.

Accessoire (aksäsåar) fr. bihang, tillbehör, bisak.

A'cidum, förkortat Acid. l. syra — a. aceticum, ättiksyra; a. arsenicicum, arseniksyra; a. boricum, borsyra; a. carbolicum, karbolsyra; a. carbonicum, kolsyra; a. hydrochloratum, saltsyra; a. lacticum, mjölksyra; a. phenylicum, karbolsyra; a. salicyricum, salicylsyra; a. sulphuricum, svavelsyra; a. tannicum garvsyra; a. tartaricum, vinsyra, o. s. v.

Acklimatisation l. acklimatisering, en djurarts l. växts överflyttande från en trakt av jorden till en annan, i syfte att göra densamma inhemsk därstädes. På naturförhållanden, klimat m. m. beror därvid om arten skall kunna trivas och fortplanta sig, d. v. s. acklimatiseras.

Ackvisition, förvärv.

Acta, urkunder, dokument, handlingar. — Lägga ad acta, lägga till handlingarna, icke taga vidare befattning med.

Aeôlus, vindarnes konung.

Affinitet, överensstämmelse i grundform efter de väsentligaste delarne, i motsats till analogi tillfällig överensstämmelse, förenad med väsentliga olikheter. Valen är sålunda affin med de andra däggdjuren, men analog med fiskarne.

Afrodit, individ, hos vilken könsorganen så förkrympts, att könet ej kan bestämmas.

Aftonfalk, Falco vespertinus Lin., hos oss sällsynt falkart. Hanen ovan skiffergrå, stjärt nästan svart. Undersidan blågrå. Klor gula. Honan har huvud och hals rostgul, i nacken med svartaktiga spolstreck. Rygg i övrigt askgrå med svarta tvärband. Ungefär av tornfalkens storlek. Hemma i östra Europa och Asien, dock fleragånger anträffad i östra Sverige, särskilt i Uppland. Se vidare Falkar.

Agoni, dödsarbete, dödskamp.

Aigrett, ägrett, fjäderbuske, bildad av de långa fjädrarna på hägrar och andra fåglar.

Akarusskabb, se Skabb.

Aktinomykos, se Strålsvampsjuka.

Akut, skarp, häftig; — akut sjukdom, mestadels med feber, plötslig och häftig, men snart övergående sjukdom, motsatsen av kronisk sjukdom med långvarigt, långsamt förlopp.

Albinos, människor och djur, hos vilka, alltifrån födelsen, ögats strålkrans, iris, saknar färgämne, pigment, så att pupillen synes röd (av de genomskimrande blodkärlen). Även hos huden, håret l. fjädrarne saknas färgämnet, varför de äro vita och bleka. Albinos kunna icke, eller med svårighet, fördraga ljuset och se bättre i skymningen än vid dagsljus. Denna egendomlighet kallas albinism.

A la daube (aladåb), stuvning av kött, fisk o. dyl., med en särskild sås, vid sakta eld; anrättning av kött l. fisk i gelé eller jus, som serveras kall.

Album graceum, "grekiskt vitt", torra, genom sin rikedom på kalk vita hundexcrement; samlades fordom på apoteken och användes i medicinen. Brukas ännu av kvacksalvare och "kloka" gubbar och gummor i folkmedicin. Kan med fördel användas vid beredning av handskskinn, varför det ock brukar uppköpas av fingarvare och handskfabrikörer.

Alcedo, se Kungsfiskare.

Alces, se Älg.

Alfågel, Harelda hyemalis L, en arktisk cirkumpolär dykare som hos oss blott häckar i Lapplands fjällsjöar. Från hösten till våren vistas den såväl i Östersjön som i Kattegatt i stora flockar. Är föremål för ivrig jakt, då den under våren drager upp utefter kusterna. Till färgen är den brokig av vitt, svart och rostbrunt. Hanen har under parningstiden de mellersta stjärtpennorna starkt förlängda. Se vidare Änder.

Alförrädare, Eniconetta stelleri Pallas, arktisk circumpolär dykand. Under sträcktiden skjutes då och då exemplar hos oss, oftast tillsammans med alfågel.

Alibi, lat., annanstädes.

Alkekung, Alle alle L., sjöfågel, ovan svart, under vit, med kort näbb och runda, icke fjädertäckta näsborrar. Tillhör Norra Ishavets fauna, men stryker vintertiden söderut.

Alkor, fam. Alcidæ, ha fötterna fästade långt bakåt, så att fågeln sitter i upprätt ställning och stöder sig på hela tarsen. Tordmulen, Alca torda L. har näbben hög, hoptryckt från sidorna och försedd med tvärfåror samt hake i spetsen, svart med ett vitt band tvärs över. Häckar på spridda ställen utefter ostkusten. Ägg 1, smutsvitt l. ljust gulgrått med svarta och grå fläckar, 77—80 : 48—51 mm. Sillgrisslan, Uria troille L. har rätt lång, spetsig, svart

näbb, 37—45 mm. lång, huvud och översida brunsvarta, under vit. Fötter svarta. Vinglängd 191—217 mm. Häckar i stora kolonier på Karlsöarna. Tobisgrisslan, U. grylle L. är svart med en stor vit fläck på vingen. Näbb svart, gap och fötter röda. Vinglängd 160—170 mm. Häckar allmänt utefter kusterna. Ägg vita, svart- och gråfläckiga, 56—66 : 39—43,5 mm.

Allmänning, oskiftad jord till gemensamt bruk.

All'stodt, hornsignal eller rop till jaktdeltagare att det villebråd nedlagts som varit föremål för jakten.

Alopex, se Fjällrävsläktet.

Alpin, lat., som tillhör alperna l. fjällen.

Alsiska, varietet med stor näbb av gråsiska. Se Finkfåglar. gånger anträffad i östra Sverige, särskilt i Uppland. Se vidare Falkar.

Agoni, dödsarbete, dödskamp.

Aigrett, ägrett, fjäderbuske, bildad av de långa fjädrarna på hägrar och andra fåglar.

Akarusskabb, se Skabb.

Aktinomykos, se Strålsvampsjuka.

Akut, skarp, häftig; — akut sjukdom, mestadels med feber, plötslig och häftig, men snart övergående sjukdom, motsatsen av kronisk sjukdom med långvarigt, långsamt förlopp.

Albinos, människor och djur, hos vilka, alltifrån födelsen, ögats strålkrans, iris, saknar färgämne, pigment, så att pupillen synes röd (av de genomskimrande blodkärlen). Även hos huden, håret l. fjädrarne saknas färgämnet, varför de äro vita och bleka. Albinos kunna icke, eller med svårighet, fördraga ljuset och se bättre i skymningen än vid dagsljus. Denna egendomlighet kallas albinism.

A la daube (aladåb), stuvning av kött, fisk o. dyl., med en särskild sås, vid sakta eld; anrättning av kött l. fisk i gelé eller jus, som serveras kall.

Album graceum, "grekiskt vitt", torra, genom sin rikedom på kalk vita hundexcrement; samlades fordom på apoteken och användes i medicinen. Brukas ännu av kvacksalvare och "kloka" gubbar och gummor i folkmedicin. Kan med fördel användas vid beredning av handskskinn, varför det ock brukar uppköpas av fingarvare och handskfabrikörer.

Alcedo, se Kungsfiskare.

Alces, se Älg.

Alfågel, Harelda hyemalis L, en arktisk cirkumpolär dykare som hos oss blott häckar i Lapplands fjällsjöar. Från hösten till våren vistas den såväl i Östersjön som i Kattegatt i stora flockar. Är föremål för ivrig jakt, då den under våren drager upp utefter kusterna. Till färgen är den brokig av vitt, svart och rostbrunt. Hanen har under parningstiden de mellersta stjärtpennorna starkt förlängda. Se vidare Änder.

Alförrädare, Eniconetta stelleri Pallas, arktisk circumpolär dykand. Under sträcktiden skjutes då och då exemplar hos oss, oftast tillsammans med alfågel.

Alibi, lat., annanstädes.

Alkekung, Alle alle L., sjöfågel, ovan svart, under vit, med kort näbb och runda, icke fjädertäckta näsborrar. Tillhör Norra Ishavets fauna, men stryker vintertiden söderut.

Alkor, fam. Alcidæ, ha fötterna fästade långt bakåt, så att fågeln sitter i upprätt ställning och stöder sig på hela tarsen. Tordmulen, Alca torda L. har näbben hög, hoptryckt från sidorna och försedd med tvärfåror samt hake i

spetsen, svart med ett vitt band tvärs över. Häckar på spridda ställen utefter ostkusten. Ägg 1, smutsvitt l. ljust gulgrått med svarta och grå fläckar, 77—80 : 48—51 mm. Sillgrisslan, Uria troille L. har rätt lång, spetsig, svart näbb, 37—45 mm. lång, huvud och översida brunsvarta, under vit. Fötter svarta. Vinglängd 191—217 mm. Häckar i stora kolonier på Karlsöarna. Tobisgrisslan, U. grylle L. är svart med en stor vit fläck på vingen. Näbb svart, gap och fötter röda. Vinglängd 160—170 mm. Häckar allmänt utefter kusterna. Ägg vita, svart- och gråfläckiga, 56—66 : 39—43,5 mm.

Allmänning, oskiftad jord till gemensamt bruk.

All'stodt, hornsignal eller rop till jaktdeltagare att det villebråd nedlagts som varit föremål för jakten.

Alopex, se Fjällrävsläktet.

Alpin, lat., som tillhör alperna l. fjällen.

Alsiska, varietet med stor näbb av gråsiska. Se Finkfåglar. gånger anträffad i östra Sverige, särskilt i Uppland. Se vidare Falkar.

Agoni, dödsarbete, dödskamp.

Aigrett, ägrett, fjäderbuske, bildad av de långa fjädrarna på hägrar och andra fåglar.

Akarusskabb, se Skabb.

Aktinomykos, se Strålsvampsjuka.

Akut, skarp, häftig; — akut sjukdom, mestadels med feber, plötslig och häftig, men snart övergående sjukdom, motsatsen av kronisk sjukdom med långvarigt, långsamt förlopp.

Albinos, människor och djur, hos vilka, alltifrån födelsen, ögats strålkrans, iris, saknar färgämne, pigment, så att pupillen synes röd (av de genomskimrande blodkärlen). Även hos huden, håret l. fjädrarne saknas färgämnet, varför de äro vita och bleka. Albinos kunna icke, eller med svårighet, fördraga ljuset och se bättre i skymningen än vid dagsljus. Denna egendomlighet kallas albinism.

A la daube (aladåb), stuvning av kött, fisk o. dyl., med en särskild sås, vid sakta eld; anrättning av kött l. fisk i gelé eller jus, som serveras kall.

Album graceum, "grekiskt vitt", torra, genom sin rikedom på kalk vita hundexcrement; samlades fordom på apoteken och användes i medicinen. Brukas ännu av kvacksalvare och "kloka" gubbar och gummor i folkmedicin. Kan med fördel användas vid beredning av handskskinn, varför det ock brukar uppköpas av fingarvare och handskfabrikörer.

Alcedo, se Kungsfiskare.

Alces, se Älg.

Alfågel, Harelda hyemalis L, en arktisk cirkumpolär dykare som hos oss blott häckar i Lapplands fjällsjöar. Från hösten till våren vistas den såväl i Östersjön som i Kattegatt i stora flockar. Är föremål för ivrig jakt, då den under våren drager upp utefter kusterna. Till färgen är den brokig av vitt, svart och rostbrunt. Hanen har under parningstiden de mellersta stjärtpennorna starkt förlängda. Se vidare Änder.

Alförrädare, Eniconetta stelleri Pallas, arktisk circumpolär dykand. Under sträcktiden skjutes då och då exemplar hos oss, oftast tillsammans med alfågel.

Alibi, lat., annanstädes.

Alkekung, Alle alle L., sjöfågel, ovan svart, under vit, med kort näbb och runda, icke fjädertäckta näsborrar. Tillhör Norra Ishavets fauna, men stryker vintertiden söderut.

Alkor, fam. Alcidæ, ha fötterna fästade långt bakåt, så att fågeln sitter i upprätt ställning och stöder sig på hela tarsen. Tordmulen, Alca torda L. har näbben hög, hoptryckt från sidorna och försedd med tvärfåror samt hake i spetsen, svart med ett vitt band tvärs över. Häckar på spridda ställen utefter ostkusten. Ägg 1, smutsvitt l. ljust gulgrått med svarta och grå fläckar, 77—80 : 48—51 mm. Sillgrisslan, Uria troille L. har rätt lång, spetsig, svart näbb, 37—45 mm. lång, huvud och översida brunsvarta, under vit. Fötter svarta. Vinglängd 191—217 mm. Häckar i stora kolonier på Karlsöarna. Tobisgrisslan, U. grylle L. är svart med en stor vit fläck på vingen. Näbb svart, gap och fötter röda. Vinglängd 160—170 mm. Häckar allmänt utefter kusterna. Ägg vita, svart- och gråfläckiga, 56—66 : 39—43,5 mm.

Allmänning, oskiftad jord till gemensamt bruk.

All'stodt, hornsignal eller rop till jaktdeltagare att det villebråd nedlagts som varit föremål för jakten.

Alopex, se Fjällrävsläktet.

Alpin, lat., som tillhör alperna l. fjällen.

Alsiska, varietet med stor näbb av gråsiska. Se Finkfåglar. gånger anträffad i östra Sverige, särskilt i Uppland. Se vidare Falkar.

Agoni, dödsarbete, dödskamp.

Aigrett, ägrett, fjäderbuske, bildad av de långa fjädrarna på hägrar och andra fåglar.

Akarusskabb, se Skabb.

Aktinomykos, se Strålsvampsjuka.

Akut, skarp, häftig; — akut sjukdom, mestadels med feber, plötslig och häftig, men snart övergående sjukdom, motsatsen av kronisk sjukdom med långvarigt, långsamt förlopp.

Albinos, människor och djur, hos vilka, alltifrån födelsen, ögats strålkrans, iris, saknar färgämne, pigment, så att pupillen synes röd (av de genomskimrande blodkärlen). Även hos huden, håret l. fjädrarne saknas färgämnet, varför de äro vita och bleka. Albinos kunna icke, eller med svårighet, fördraga ljuset och se bättre i skymningen än vid dagsljus. Denna egendomlighet kallas albinism.

A la daube (aladåb), stuvning av kött, fisk o. dyl., med en särskild sås, vid sakta eld; anrättning av kött l. fisk i gelé eller jus, som serveras kall.

Album graceum, "grekiskt vitt", torra, genom sin rikedom på kalk vita hundexcrement; samlades fordom på apoteken och användes i medicinen. Brukas ännu av kvacksalvare och "kloka" gubbar och gummor i folkmedicin. Kan med fördel användas vid beredning av handskskinn, varför det ock brukar uppköpas av fingarvare och handskfabrikörer.

Alcedo, se Kungsfiskare.

Alces, se Älg.

Alfågel, Harelda hyemalis L, en arktisk cirkumpolär dykare som hos oss blott häckar i Lapplands fjällsjöar. Från hösten till våren vistas den såväl i Östersjön som i Kattegatt i stora flockar. Är föremål för ivrig jakt, då den under våren drager upp utefter kusterna. Till färgen är den brokig av vitt, svart och rostbrunt. Hanen har under parningstiden de mellersta stjärtpennorna starkt förlängda. Se vidare Änder.

Alförrädare, Eniconetta stelleri Pallas, arktisk circumpolär dykand. Under sträcktiden skjutes då och då exemplar hos oss, oftast tillsammans med alfågel.

Alibi, lat., annanstädes.

Alkekung, Alle alle L., sjöfågel, ovan svart, under vit, med kort näbb och runda, icke fjädertäckta näsborrar. Tillhör Norra Ishavets fauna, men stryker vintertiden söderut.

Alkor, fam. Alcidæ, ha fötterna fästade långt bakåt, så att fågeln sitter i upprätt ställning och stöder sig på hela tarsen. Tordmulen, Alca torda L. har näbben hög, hoptryckt från sidorna och försedd med tvärfåror samt hake i spetsen, svart med ett vitt band tvärs över. Häckar på spridda ställen utefter ostkusten. Ägg 1, smutsvitt l. ljust gulgrått med svarta och grå fläckar, 77—80 : 48—51 mm. Sillgrisslan, Uria troille L. har rätt lång, spetsig, svart näbb, 37—45 mm. lång, huvud och översida brunsvarta, under vit. Fötter svarta. Vinglängd 191—217 mm. Häckar i stora kolonier på Karlsöarna. Tobisgrisslan, U. grylle L. är svart med en stor vit fläck på vingen. Näbb svart, gap och fötter röda. Vinglängd 160—170 mm. Häckar allmänt utefter kusterna. Ägg vita, svart- och gråfläckiga, 56—66 : 39—43,5 mm.

Allmänning, oskiftad jord till gemensamt bruk.

All'stodt, hornsignal eller rop till jaktdeltagare att det villebråd nedlagts som varit föremål för jakten.

Alopex, se Fjällrävsläktet.

Alpin, lat., som tillhör alperna l. fjällen.

Alsiska, varietet med stor näbb av gråsiska. Se Finkfåglar. gånger anträffad i östra Sverige, särskilt i Uppland. Se vidare Falkar.

Agoni, dödsarbete, dödskamp.

Aigrett, ägrett, fjäderbuske, bildad av de långa fjädrarna på hägrar och andra fåglar.

Akarusskabb, se Skabb.

Aktinomykos, se Strålsvampsjuka.

Akut, skarp, häftig; — akut sjukdom, mestadels med feber, plötslig och häftig, men snart övergående sjukdom, motsatsen av kronisk sjukdom med långvarigt, långsamt förlopp.

Albinos, människor och djur, hos vilka, alltifrån födelsen, ögats strålkrans, iris, saknar färgämne, pigment, så att pupillen synes röd (av de genomskimrande blodkärlen). Även hos huden, håret l. fjädrarne saknas färgämnet, varför de äro vita och bleka. Albinos kunna icke, eller med svårighet, fördraga ljuset och se bättre i skymningen än vid dagsljus. Denna egendomlighet kallas albinism.

A la daube (aladåb), stuvning av kött, fisk o. dyl., med en särskild sås, vid sakta eld; anrättning av kött l. fisk i gelé eller jus, som serveras kall.

Album graceum, "grekiskt vitt", torra, genom sin rikedom på kalk vita hundexcrement; samlades fordom på apoteken och användes i medicinen. Brukas ännu av kvacksalvare och "kloka" gubbar och gummor i folkmedicin. Kan med fördel användas vid beredning av handskskinn, varför det ock brukar uppköpas av fingarvare och handskfabrikörer.

Alcedo, se Kungsfiskare.

Alces, se Älg.

Alfågel, Harelda hyemalis L, en arktisk cirkumpolär dykare som hos oss blott häckar i Lapplands fjällsjöar. Från hösten till våren vistas den såväl i Östersjön som i Kattegatt i stora flockar. Är föremål för ivrig jakt, då den under våren drager upp utefter kusterna. Till färgen är den brokig av vitt, svart och rostbrunt. Hanen har under parningstiden de mellersta stjärtpennorna starkt förlängda. Se vidare Änder.

Alförrädare, Eniconetta stelleri Pallas, arktisk circumpolär dykand. Under sträcktiden skjutes då och då exemplar hos oss, oftast tillsammans med alfågel.

Alibi, lat., annanstädes.

Alkekung, Alle alle L., sjöfågel, ovan svart, under vit, med kort näbb och runda, icke fjädertäckta näsborrar. Tillhör Norra Ishavets fauna, men stryker vintertiden söderut.

Alkor, fam. Alcidæ, ha fötterna fästade långt bakåt, så att fågeln sitter i upprätt ställning och stöder sig på hela tarsen. Tordmulen, Alca torda L. har näbben hög, hoptryckt från sidorna och försedd med tvärfåror samt hake i spetsen, svart med ett vitt band tvärs över. Häckar på spridda ställen utefter ostkusten. Ägg 1, smutsvitt l. ljust gulgrått med svarta och grå fläckar, 77—80 : 48—51 mm. Sillgrisslan, Uria troille L. har rätt lång, spetsig, svart näbb, 37—45 mm. lång, huvud och översida brunsvarta, under vit. Fötter svarta. Vinglängd 191—217 mm. Häckar i stora kolonier på Karlsöarna. Tobisgrisslan, U. grylle L. är svart med en stor vit fläck på vingen. Näbb svart, gap och fötter röda. Vinglängd 160—170 mm. Häckar allmänt utefter kusterna. Ägg vita, svart- och gråfläckiga, 56—66 : 39—43,5 mm.

Allmänning, oskiftad jord till gemensamt bruk.

All'stodt, hornsignal eller rop till jaktdeltagare att det villebråd nedlagts som varit föremål för jakten.

Alopex, se Fjällrävsläktet.

Alpin, lat., som tillhör alperna l. fjällen.

Alsiska, varietet med stor näbb av gråsiska. Se Finkfåglar. gånger anträffad i östra Sverige, särskilt i Uppland. Se vidare Falkar.

Agoni, dödsarbete, dödskamp.

Aigrett, ägrett, fjäderbuske, bildad av de långa fjädrarna på hägrar och andra fåglar.

Akarusskabb, se Skabb.

Aktinomykos, se Strålsvampsjuka.

Akut, skarp, häftig; — akut sjukdom, mestadels med feber, plötslig och häftig, men snart övergående sjukdom, motsatsen av kronisk sjukdom med långvarigt, långsamt förlopp.

Albinos, människor och djur, hos vilka, alltifrån födelsen, ögats strålkrans, iris, saknar färgämne, pigment, så att pupillen synes röd (av de genomskimrande blodkärlen). Även hos huden, håret l. fjädrarne saknas färgämnet, varför de äro vita och bleka. Albinos kunna icke, eller med svårighet, fördraga ljuset och se bättre i skymningen än vid dagsljus. Denna egendomlighet kallas albinism.

A la daube (aladåb), stuvning av kött, fisk o. dyl., med en särskild sås, vid sakta eld; anrättning av kött l. fisk i gelé eller jus, som serveras kall.

Album graceum, "grekiskt vitt", torra, genom sin rikedom på kalk vita hundexcrement; samlades fordom på apoteken och användes i medicinen. Brukas ännu av kvacksalvare och "kloka" gubbar och gummor i folkmedicin. Kan med fördel användas vid beredning av handskskinn, varför det ock brukar uppköpas av fingarvare och handskfabrikörer.

Alcedo, se Kungsfiskare.

Alces, se Älg.

Alfågel, Harelda hyemalis L, en arktisk cirkumpolär dykare som hos oss blott häckar i Lapplands fjällsjöar. Från hösten till våren vistas den såväl i Östersjön som i Kattegatt i stora flockar. Är föremål för ivrig jakt, då den under våren drager upp utefter kusterna. Till färgen är den brokig av vitt, svart och rostbrunt. Hanen har under parningstiden de mellersta stjärtpennorna starkt förlängda. Se vidare Änder.

Alförrädare, Eniconetta stelleri Pallas, arktisk circumpolär dykand. Under sträcktiden skjutes då och då exemplar hos oss, oftast tillsammans med alfågel.

Alibi, lat., annanstädes.

Alkekung, Alle alle L., sjöfågel, ovan svart, under vit, med kort näbb och runda, icke fjädertäckta näsborrar. Tillhör Norra Ishavets fauna, men stryker vintertiden söderut.

Alkor, fam. Alcidæ, ha fötterna fästade långt bakåt, så att fågeln sitter i upprätt ställning och stöder sig på hela tarsen. Tordmulen, Alca torda L. har näbben hög, hoptryckt från sidorna och försedd med tvärfåror samt hake i spetsen, svart med ett vitt band tvärs över. Häckar på spridda ställen utefter ostkusten. Ägg 1, smutsvitt l. ljust gulgrått med svarta och grå fläckar, 77—80 : 48—51 mm. Sillgrisslan, Uria troille L. har rätt lång, spetsig, svart näbb, 37—45 mm. lång, huvud och översida brunsvarta, under vit. Fötter svarta. Vinglängd 191—217 mm. Häckar i stora kolonier på Karlsöarna. Tobisgrisslan, U. grylle L. är svart med en stor vit fläck på vingen. Näbb svart, gap och fötter röda. Vinglängd 160—170 mm. Häckar allmänt utefter kusterna. Ägg vita, svart- och gråfläckiga, 56—66 : 39—43,5 mm.

Allmänning, oskiftad jord till gemensamt bruk.

All'stodt, hornsignal eller rop till jaktdeltagare att det villebråd nedlagts som varit föremål för jakten.

Alopex, se Fjällrävsläktet.

Alpin, lat., som tillhör alperna l. fjällen.

Alsiska, varietet med stor näbb av gråsiska. Se Finkfåglar. gånger anträffad i östra Sverige, särskilt i Uppland. Se vidare Falkar.

Agoni, dödsarbete, dödskamp.

Aigrett, ägrett, fjäderbuske, bildad av de långa fjädrarna på hägrar och andra fåglar.

Akarusskabb, se Skabb.

Aktinomykos, se Strålsvampsjuka.

Akut, skarp, häftig; — akut sjukdom, mestadels med feber, plötslig och häftig, men snart övergående sjukdom, motsatsen av kronisk sjukdom med långvarigt, långsamt förlopp.

Albinos, människor och djur, hos vilka, alltifrån födelsen, ögats strålkrans, iris, saknar färgämne, pigment, så att pupillen synes röd (av de genomskimrande blodkärlen). Även hos huden, håret l. fjädrarne saknas färgämnet, varför de äro vita och bleka. Albinos kunna icke, eller med svårighet, fördraga ljuset och se bättre i skymningen än vid dagsljus. Denna egendomlighet kallas albinism.

A la daube (aladåb), stuvning av kött, fisk o. dyl., med en särskild sås, vid sakta eld; anrättning av kött l. fisk i gelé eller jus, som serveras kall.

Album graceum, "grekiskt vitt", torra, genom sin rikedom på kalk vita hundexcrement; samlades fordom på apoteken och användes i medicinen. Brukas ännu av kvacksalvare och "kloka" gubbar och gummor i folkmedicin. Kan med fördel användas vid beredning av handskskinn, varför det ock brukar uppköpas av fingarvare och handskfabrikörer.

Alcedo, se Kungsfiskare.

Alces, se Älg.

Alfågel, Harelda hyemalis L, en arktisk cirkumpolär dykare som hos oss blott häckar i Lapplands fjällsjöar. Från hösten till våren vistas den såväl i Östersjön som i Kattegatt i stora flockar. Är föremål för ivrig jakt, då den

under våren drager upp utefter kusterna. Till färgen är den brokig av vitt, svart och rostbrunt. Hanen har under parningstiden de mellersta stjärtpennorna starkt förlängda. Se vidare Änder.

Alförrädare, Eniconetta stelleri Pallas, arktisk circumpolär dykand. Under sträcktiden skjutes då och då exemplar hos oss, oftast tillsammans med alfågel.

Alibi, lat., annanstädes.

Alkekung, Alle alle L., sjöfågel, ovan svart, under vit, med kort näbb och runda, icke fjädertäckta näsborrar. Tillhör Norra Ishavets fauna, men stryker vintertiden söderut.

Alkor, fam. Alcidæ, ha fötterna fästade långt bakåt, så att fågeln sitter i upprätt ställning och stöder sig på hela tarsen. Tordmulen, Alca torda L. har näbben hög, hoptryckt från sidorna och försedd med tvärfåror samt hake i spetsen, svart med ett vitt band tvärs över. Häckar på spridda ställen utefter ostkusten. Ägg 1, smutsvitt l. ljust gulgrått med svarta och grå fläckar, 77—80 : 48—51 mm. Sillgrisslan, Uria troille L. har rätt lång, spetsig, svart näbb, 37—45 mm. lång, huvud och översida brunsvarta, under vit. Fötter svarta. Vinglängd 191—217 mm. Häckar i stora kolonier på Karlsöarna. Tobisgrisslan, U. grylle L. är svart med en stor vit fläck på vingen. Näbb svart, gap och fötter röda. Vinglängd 160—170 mm. Häckar allmänt utefter kusterna. Ägg vita, svart- och gråfläckiga, 56—66 : 39—43,5 mm.

Allmänning, oskiftad jord till gemensamt bruk.

All'stodt, hornsignal eller rop till jaktdeltagare att det villebråd nedlagts som varit föremål för jakten.

Alopex, se Fjällrävsläktet.

Alpin, lat., som tillhör alperna l. fjällen.

Alsiska, varietet med stor näbb av gråsiska. Se Finkfåglar. gånger anträffad i östra Sverige, särskilt i Uppland. Se vidare Falkar.

Agoni, dödsarbete, dödskamp.

Aigrett, ägrett, fjäderbuske, bildad av de långa fjädrarna på hägrar och andra fåglar.

Akarusskabb, se Skabb.

Aktinomykos, se Strålsvampsjuka.

Akut, skarp, häftig; — akut sjukdom, mestadels med feber, plötslig och häftig, men snart övergående sjukdom, motsatsen av kronisk sjukdom med långvarigt, långsamt förlopp.

Albinos, människor och djur, hos vilka, alltifrån födelsen, ögats strålkrans, iris, saknar färgämne, pigment, så att pupillen synes röd (av de genomskimrande blodkärlen). Även hos huden, håret l. fjädrarne saknas färgämnet, varför de äro vita och bleka. Albinos kunna icke, eller med svårighet, fördraga ljuset och se bättre i skymningen än vid dagsljus. Denna egendomlighet kallas albinism.

A la daube (aladåb), stuvning av kött, fisk o. dyl., med en särskild sås, vid sakta eld; anrättning av kött l. fisk i gelé eller jus, som serveras kall.

Album graceum, "grekiskt vitt", torra, genom sin rikedom på kalk vita hundexcrement; samlades fordom på apoteken och användes i medicinen. Brukas ännu av kvacksalvare och "kloka" gubbar och gummor i folkmedicin. Kan med fördel användas vid beredning av handskskinn, varför det ock brukar uppköpas av fingarvare och handskfabrikörer.

Alcedo, se Kungsfiskare.

Alces, se Älg.

Alfågel, Harelda hyemalis L, en arktisk cirkumpolär dykare som hos oss blott häckar i Lapplands fjällsjöar. Från hösten till våren vistas den såväl i Östersjön som i Kattegatt i stora flockar. Är föremål för ivrig jakt, då den under våren drager upp utefter kusterna. Till färgen är den brokig av vitt, svart och rostbrunt. Hanen har under parningstiden de mellersta stjärtpennorna starkt förlängda. Se vidare Änder.

Alförrädare, Eniconetta stelleri Pallas, arktisk circumpolär dykand. Under sträcktiden skjutes då och då exemplar hos oss, oftast tillsammans med alfågel.

Alibi, lat., annanstädes.

Alkekung, Alle alle L., sjöfågel, ovan svart, under vit, med kort näbb och runda, icke fjädertäckta näsborrar. Tillhör Norra Ishavets fauna, men stryker vintertiden söderut.

Alkor, fam. Alcidæ, ha fötterna fästade långt bakåt, så att fågeln sitter i upprätt ställning och stöder sig på hela tarsen. Tordmulen, Alca torda L. har näbben hög, hoptryckt från sidorna och försedd med tvärfåror samt hake i spetsen, svart med ett vitt band tvärs över. Häckar på spridda ställen utefter ostkusten. Ägg 1, smutsvitt l. ljust gulgrått med svarta och grå fläckar, 77—80 : 48—51 mm. Sillgrisslan, Uria troille L. har rätt lång, spetsig, svart näbb, 37—45 mm. lång, huvud och översida brunsvarta, under vit. Fötter svarta. Vinglängd 191—217 mm. Häckar i stora kolonier på Karlsöarna. Tobisgrisslan, U. grylle L. är svart med en stor vit fläck på vingen. Näbb svart, gap och fötter röda. Vinglängd 160—170 mm. Häckar allmänt utefter kusterna. Ägg vita, svart- och gråfläckiga, 56—66 : 39—43,5 mm.

Allmänning, oskiftad jord till gemensamt bruk.

All'stodt, hornsignal eller rop till jaktdeltagare att det villebråd nedlagts som varit föremål för jakten.

Alopex, se Fjällrävsläktet.

Alpin, lat., som tillhör alperna l. fjällen.

Alsiska, varietet med stor näbb av gråsiska. Se Finkfåglar. gånger anträffad i östra Sverige, särskilt i Uppland. Se vidare Falkar.

Agoni, dödsarbete, dödskamp.

Aigrett, ägrett, fjäderbuske, bildad av de långa fjädrarna på hägrar och andra fåglar.

Akarusskabb, se Skabb.

Aktinomykos, se Strålsvampsjuka.

Akut, skarp, häftig; — akut sjukdom, mestadels med feber, plötslig och häftig, men snart övergående sjukdom, motsatsen av kronisk sjukdom med långvarigt, långsamt förlopp.

Albinos, människor och djur, hos vilka, alltifrån födelsen, ögats strålkrans, iris, saknar färgämne, pigment, så att pupillen synes röd (av de genomskimrande blodkärlen). Även hos huden, håret l. fjädrarne saknas färgämnet, varför de äro vita och bleka. Albinos kunna icke, eller med svårighet, fördraga ljuset och se bättre i skymningen än vid dagsljus. Denna egendomlighet kallas albinism.

A la daube (aladåb), stuvning av kött, fisk o. dyl., med en särskild sås, vid sakta eld; anrättning av kött l. fisk i gelé eller jus, som serveras kall.

Album graceum, "grekiskt vitt", torra, genom sin rikedom på kalk vita hundexcrement; samlades fordom på apoteken och användes i medicinen. Brukas ännu av kvacksalvare och "kloka" gubbar och gummor i folkmedicin. Kan med fördel användas vid beredning av handskskinn, varför det ock brukar uppköpas av fingarvare och handskfabrikörer.

Alcedo, se Kungsfiskare.

Alces, se Älg.

Alfågel, Harelda hyemalis L, en arktisk cirkumpolär dykare som hos oss blott häckar i Lapplands fjällsjöar. Från hösten till våren vistas den såväl i Östersjön som i Kattegatt i stora flockar. Är föremål för ivrig jakt, då den under våren drager upp utefter kusterna. Till färgen är den brokig av vitt, svart och rostbrunt. Hanen har under parningstiden de mellersta stjärtpennorna starkt förlängda. Se vidare Änder.

Alförrädare, Eniconetta stelleri Pallas, arktisk circumpolär dykand. Under sträcktiden skjutes då och då exemplar hos oss, oftast tillsammans med alfågel.

Alibi, lat., annanstädes.

Alkekung, Alle alle L., sjöfågel, ovan svart, under vit, med kort näbb och runda, icke fjädertäckta näsborrar. Tillhör Norra Ishavets fauna, men stryker vintertiden söderut.

Alkor, fam. Alcidæ, ha fötterna fästade långt bakåt, så att fågeln sitter i upprätt ställning och stöder sig på hela tarsen. Tordmulen, Alca torda L. har näbben hög, hoptryckt från sidorna och försedd med tvärfåror samt hake i spetsen, svart med ett vitt band tvärs över. Häckar på spridda ställen utefter ostkusten. Ägg 1, smutsvitt l. ljust gulgrått med svarta och grå fläckar, 77—80 : 48—51 mm. Sillgrisslan, Uria troille L. har rätt lång, spetsig, svart näbb, 37—45 mm. lång, huvud och översida brunsvarta, under vit. Fötter svarta. Vinglängd 191—217 mm. Häckar i stora kolonier på Karlsöarna. Tobisgrisslan, U. grylle L. är svart med en stor vit fläck på vingen. Näbb svart, gap och fötter röda. Vinglängd 160—170 mm. Häckar allmänt utefter kusterna. Ägg vita, svart- och gråfläckiga, 56—66 : 39—43,5 mm.

Allmänning, oskiftad jord till gemensamt bruk.

All'stodt, hornsignal eller rop till jaktdeltagare att det villebråd nedlagts som varit föremål för jakten.

Alopex, se Fjällrävsläktet.

Alpin, lat., som tillhör alperna l. fjällen.

Alsiska, varietet med stor näbb av gråsiska. Se Finkfåglar. gånger anträffad i östra Sverige, särskilt i Uppland. Se vidare Falkar.

Agoni, dödsarbete, dödskamp.

Aigrett, ägrett, fjäderbuske, bildad av de långa fjädrarna på hägrar och andra fåglar.

Akarusskabb, se Skabb.

Aktinomykos, se Strålsvampsjuka.

Akut, skarp, häftig; — akut sjukdom, mestadels med feber, plötslig och häftig, men snart övergående sjukdom, motsatsen av kronisk sjukdom med långvarigt, långsamt förlopp.

Albinos, människor och djur, hos vilka, alltifrån födelsen, ögats strålkrans, iris, saknar färgämne, pigment, så att pupillen synes röd (av de genomskimrande blodkärlen). Även hos huden, håret l. fjädrarne saknas färgämnet, varför de äro vita och bleka. Albinos kunna icke, eller med svårighet, fördraga ljuset och se bättre i skymningen än vid dagsljus. Denna egendomlighet kallas albinism.

A la daube (aladåb), stuvning av kött, fisk o. dyl., med en särskild sås, vid sakta eld; anrättning av kött l. fisk i gelé eller jus, som serveras kall.

Album graceum, "grekiskt vitt", torra, genom sin rikedom på kalk vita hundexcrement; samlades fordom på apoteken och användes i medicinen. Brukas ännu av kvacksalvare och "kloka" gubbar och gummor i folkmedicin. Kan med fördel användas vid beredning av handskskinn, varför det ock brukar uppköpas av

fingarvare och handskfabrikörer.

Alcedo, se Kungsfiskare.

Alces, se Älg.

Alfågel, Harelda hyemalis L, en arktisk cirkumpolär dykare som hos oss blott häckar i Lapplands fjällsjöar. Från hösten till våren vistas den såväl i Östersjön som i Kattegatt i stora flockar. Är föremål för ivrig jakt, då den under våren drager upp utefter kusterna. Till färgen är den brokig av vitt, svart och rostbrunt. Hanen har under parningstiden de mellersta stjärtpennorna starkt förlängda. Se vidare Änder.

Alförrädare, Eniconetta stelleri Pallas, arktisk circumpolär dykand. Under sträcktiden skjutes då och då exemplar hos oss, oftast tillsammans med alfågel.

Alibi, lat., annanstädes.

Alkekung, Alle alle L., sjöfågel, ovan svart, under vit, med kort näbb och runda, icke fjädertäckta näsborrar. Tillhör Norra Ishavets fauna, men stryker vintertiden söderut.

Alkor, fam. Alcidæ, ha fötterna fästade långt bakåt, så att fågeln sitter i upprätt ställning och stöder sig på hela tarsen. Tordmulen, Alca torda L. har näbben hög, hoptryckt från sidorna och försedd med tvärfåror samt hake i spetsen, svart med ett vitt band tvärs över. Häckar på spridda ställen utefter ostkusten. Ägg 1, smutsvitt l. ljust gulgrått med svarta och grå fläckar, 77—80 : 48—51 mm. Sillgrisslan, Uria troille L. har rätt lång, spetsig, svart näbb, 37—45 mm. lång, huvud och översida brunsvarta, under vit. Fötter svarta. Vinglängd 191—217 mm. Häckar i stora kolonier på Karlsöarna. Tobisgrisslan, U. grylle L. är svart med en stor vit fläck på vingen. Näbb svart, gap och fötter röda. Vinglängd 160—170 mm. Häckar allmänt utefter kusterna. Ägg vita, svart- och gråfläckiga, 56—66 : 39—43,5 mm.

Allmänning, oskiftad jord till gemensamt bruk.

All'stodt, hornsignal eller rop till jaktdeltagare att det villebråd nedlagts som varit föremål för jakten.

Alopex, se Fjällrävsläktet.

Alpin, lat., som tillhör alperna l. fjällen.

Alsiska, varietet med stor näbb av gråsiska. Se Finkfåglar. gånger anträffad i östra Sverige, särskilt i Uppland. Se vidare Falkar.

Agoni, dödsarbete, dödskamp.

Aigrett, ägrett, fjäderbuske, bildad av de långa fjädrarna på hägrar och andra fåglar.

Akarusskabb, se Skabb.

Aktinomykos, se Strålsvampsjuka.

Akut, skarp, häftig; — akut sjukdom, mestadels med feber, plötslig och häftig, men snart övergående sjukdom, motsatsen av kronisk sjukdom med långvarigt, långsamt förlopp.

Albinos, människor och djur, hos vilka, alltifrån födelsen, ögats strålkrans, iris, saknar färgämne, pigment, så att pupillen synes röd (av de genomskimrande blodkärlen). Även hos huden, håret l. fjädrarne saknas färgämnet, varför de äro vita och bleka. Albinos kunna icke, eller med svårighet, fördraga ljuset och se bättre i skymningen än vid dagsljus. Denna egendomlighet kallas albinism.

A la daube (aladåb), stuvning av kött, fisk o. dyl., med en särskild sås, vid sakta eld; anrättning av kött l. fisk i gelé eller jus, som serveras kall.

Album graceum, "grekiskt vitt", torra, genom sin rikedom på kalk vita hundexcrement; samlades fordom på

apoteken och användes i medicinen. Brukas ännu av kvacksalvare och "kloka" gubbar och gummor i folkmedicin. Kan med fördel användas vid beredning av handskskinn, varför det ock brukar uppköpas av fingarvare och handskfabrikörer.

Alcedo, se Kungsfiskare.

Alces, se Älg.

Alfågel, Harelda hyemalis L, en arktisk cirkumpolär dykare som hos oss blott häckar i Lapplands fjällsjöar. Från hösten till våren vistas den såväl i Östersjön som i Kattegatt i stora flockar. Är föremål för ivrig jakt, då den under våren drager upp utefter kusterna. Till färgen är den brokig av vitt, svart och rostbrunt. Hanen har under parningstiden de mellersta stjärtpennorna starkt förlängda. Se vidare Änder.

Alförrädare, Eniconetta stelleri Pallas, arktisk circumpolär dykand. Under sträcktiden skjutes då och då exemplar hos oss, oftast tillsammans med alfågel.

Alibi, lat., annanstädes.

Alkekung, Alle alle L., sjöfågel, ovan svart, under vit, med kort näbb och runda, icke fjädertäckta näsborrar. Tillhör Norra Ishavets fauna, men stryker vintertiden söderut.

Alkor, fam. Alcidæ, ha fötterna fästade långt bakåt, så att fågeln sitter i upprätt ställning och stöder sig på hela tarsen. Tordmulen, Alca torda L. har näbben hög, hoptryckt från sidorna och försedd med tvärfåror samt hake i spetsen, svart med ett vitt band tvärs över. Häckar på spridda ställen utefter ostkusten. Ägg 1, smutsvitt l. ljust gulgrått med svarta och grå fläckar, 77—80 : 48—51 mm. Sillgrisslan, Uria troille L. har rätt lång, spetsig, svart näbb, 37—45 mm. lång, huvud och översida brunsvarta, under vit. Fötter svarta. Vinglängd 191—217 mm. Häckar i stora kolonier på Karlsöarna. Tobisgrisslan, U. grylle L. är svart med en stor vit fläck på vingen. Näbb svart, gap och fötter röda. Vinglängd 160—170 mm. Häckar allmänt utefter kusterna. Ägg vita, svart- och gråfläckiga, 56—66 : 39—43,5 mm.

Allmänning, oskiftad jord till gemensamt bruk.

All'stodt, hornsignal eller rop till jaktdeltagare att det villebråd nedlagts som varit föremål för jakten.

Alopex, se Fjällrävsläktet.

Alpin, lat., som tillhör alperna l. fjällen.

Alsiska, varietet med stor näbb av gråsiska. Se Finkfåglar. gånger anträffad i östra Sverige, särskilt i Uppland. Se vidare Falkar.

Agoni, dödsarbete, dödskamp.

Aigrett, ägrett, fjäderbuske, bildad av de långa fjädrarna på hägrar och andra fåglar.

Akarusskabb, se Skabb.

Aktinomykos, se Strålsvampsjuka.

Akut, skarp, häftig; — akut sjukdom, mestadels med feber, plötslig och häftig, men snart övergående sjukdom, motsatsen av kronisk sjukdom med långvarigt, långsamt förlopp.

Albinos, människor och djur, hos vilka, alltifrån födelsen, ögats strålkrans, iris, saknar färgämne, pigment, så att pupillen synes röd (av de genomskimrande blodkärlen). Även hos huden, håret l. fjädrarne saknas färgämnet, varför de äro vita och bleka. Albinos kunna icke, eller med svårighet, fördraga ljuset och se bättre i skymningen än vid dagsljus. Denna egendomlighet kallas albinism.

A la daube (aladåb), stuvning av kött, fisk o. dyl., med en särskild sås, vid sakta eld; anrättning av kött l. fisk i

gelé eller jus, som serveras kall.

Album graceum, "grekiskt vitt", torra, genom sin rikedom på kalk vita hundexcrement; samlades fordom på apoteken och användes i medicinen. Brukas ännu av kvacksalvare och "kloka" gubbar och gummor i folkmedicin. Kan med fördel användas vid beredning av handskskinn, varför det ock brukar uppköpas av fingarvare och handskfabrikörer.

Alcedo, se Kungsfiskare.

Alces, se Älg.

Alfågel, Harelda hyemalis L, en arktisk cirkumpolär dykare som hos oss blott häckar i Lapplands fjällsjöar. Från hösten till våren vistas den såväl i Östersjön som i Kattegatt i stora flockar. Är föremål för ivrig jakt, då den under våren drager upp utefter kusterna. Till färgen är den brokig av vitt, svart och rostbrunt. Hanen har under parningstiden de mellersta stjärtpennorna starkt förlängda. Se vidare Änder.

Alförrädare, Eniconetta stelleri Pallas, arktisk circumpolär dykand. Under sträcktiden skjutes då och då exemplar hos oss, oftast tillsammans med alfågel.

Alibi, lat., annanstädes.

Alkekung, Alle alle L., sjöfågel, ovan svart, under vit, med kort näbb och runda, icke fjädertäckta näsborrar. Tillhör Norra Ishavets fauna, men stryker vintertiden söderut.

Alkor, fam. Alcidæ, ha fötterna fästade långt bakåt, så att fågeln sitter i upprätt ställning och stöder sig på hela tarsen. Tordmulen, Alca torda L. har näbben hög, hoptryckt från sidorna och försedd med tvärfåror samt hake i spetsen, svart med ett vitt band tvärs över. Häckar på spridda ställen utefter ostkusten. Ägg 1, smutsvitt l. ljust gulgrått med svarta och grå fläckar, 77—80 : 48—51 mm. Sillgrisslan, Uria troille L. har rätt lång, spetsig, svart näbb, 37—45 mm. lång, huvud och översida brunsvarta, under vit. Fötter svarta. Vinglängd 191—217 mm. Häckar i stora kolonier på Karlsöarna. Tobisgrisslan, U. grylle L. är svart med en stor vit fläck på vingen. Näbb svart, gap och fötter röda. Vinglängd 160—170 mm. Häckar allmänt utefter kusterna. Ägg vita, svart- och gråfläckiga, 56—66 : 39—43,5 mm.

Allmänning, oskiftad jord till gemensamt bruk.

All'stodt, hornsignal eller rop till jaktdeltagare att det villebråd nedlagts som varit föremål för jakten.

Alopex, se Fjällrävsläktet.

Alpin, lat., som tillhör alperna l. fjällen.

Alsiska, varietet med stor näbb av gråsiska. Se Finkfåglar. gånger anträffad i östra Sverige, särskilt i Uppland. Se vidare Falkar.

Agoni, dödsarbete, dödskamp.

Aigrett, ägrett, fjäderbuske, bildad av de långa fjädrarna på hägrar och andra fåglar.

Akarusskabb, se Skabb.

Aktinomykos, se Strålsvampsjuka.

Akut, skarp, häftig; — akut sjukdom, mestadels med feber, plötslig och häftig, men snart övergående sjukdom, motsatsen av kronisk sjukdom med långvarigt, långsamt förlopp.

Albinos, människor och djur, hos vilka, alltifrån födelsen, ögats strålkrans, iris, saknar färgämne, pigment, så att pupillen synes röd (av de genomskimrande blodkärlen). Även hos huden, håret l. fjädrarne saknas färgämnet, varför de äro vita och bleka. Albinos kunna icke, eller med svårighet, fördraga ljuset och se bättre i skymningen

än vid dagsljus. Denna egendomlighet kallas albinism.

A la daube (aladåb), stuvning av kött, fisk o. dyl., med en särskild sås, vid sakta eld; anrättning av kött l. fisk i gelé eller jus, som serveras kall.

Album graceum, "grekiskt vitt", torra, genom sin rikedom på kalk vita hundexcrement; samlades fordom på apoteken och användes i medicinen. Brukas ännu av kvacksalvare och "kloka" gubbar och gummor i folkmedicin. Kan med fördel användas vid beredning av handskskinn, varför det ock brukar uppköpas av fingarvare och handskfabrikörer.

Alcedo, se Kungsfiskare.

Alces, se Älg.

Alfågel, Harelda hyemalis L, en arktisk cirkumpolär dykare som hos oss blott häckar i Lapplands fjällsjöar. Från hösten till våren vistas den såväl i Östersjön som i Kattegatt i stora flockar. Är föremål för ivrig jakt, då den under våren drager upp utefter kusterna. Till färgen är den brokig av vitt, svart och rostbrunt. Hanen har under parningstiden de mellersta stjärtpennorna starkt förlängda. Se vidare Änder.

Alförrädare, Eniconetta stelleri Pallas, arktisk circumpolär dykand. Under sträcktiden skjutes då och då exemplar hos oss, oftast tillsammans med alfågel.

Alibi, lat., annanstädes.

Alkekung, Alle alle L., sjöfågel, ovan svart, under vit, med kort näbb och runda, icke fjädertäckta näsborrar. Tillhör Norra Ishavets fauna, men stryker vintertiden söderut.

Alkor, fam. Alcidæ, ha fötterna fästade långt bakåt, så att fågeln sitter i upprätt ställning och stöder sig på hela tarsen. Tordmulen, Alca torda L. har näbben hög, hoptryckt från sidorna och försedd med tvärfåror samt hake i spetsen, svart med ett vitt band tvärs över. Häckar på spridda ställen utefter ostkusten. Ägg 1, smutsvitt l. ljust gulgrått med svarta och grå fläckar, 77—80 : 48—51 mm. Sillgrisslan, Uria troille L. har rätt lång, spetsig, svart näbb, 37—45 mm. lång, huvud och översida brunsvarta, under vit. Fötter svarta. Vinglängd 191—217 mm. Häckar i stora kolonier på Karlsöarna. Tobisgrisslan, U. grylle L. är svart med en stor vit fläck på vingen. Näbb svart, gap och fötter röda. Vinglängd 160—170 mm. Häckar allmänt utefter kusterna. Ägg vita, svart- och gråfläckiga, 56—66 : 39—43,5 mm.

Allmänning, oskiftad jord till gemensamt bruk.

All'stodt, hornsignal eller rop till jaktdeltagare att det villebråd nedlagts som varit föremål för jakten.

Alopex, se Fjällrävsläktet.

Alpin, lat., som tillhör alperna l. fjällen.

Alsiska, varietet med stor näbb av gråsiska. Se Finkfåglar. gånger anträffad i östra Sverige, särskilt i Uppland. Se vidare Falkar.

Agoni, dödsarbete, dödskamp.

Aigrett, ägrett, fjäderbuske, bildad av de långa fjädrarna på hägrar och andra fåglar.

Akarusskabb, se Skabb.

Aktinomykos, se Strålsvampsjuka.

Akut, skarp, häftig; — akut sjukdom, mestadels med feber, plötslig och häftig, men snart övergående sjukdom, motsatsen av kronisk sjukdom med långvarigt, långsamt förlopp.

Albinos, människor och djur, hos vilka, alltifrån födelsen, ögats strålkrans, iris, saknar färgämne, pigment, så att

pupillen synes röd (av de genomskimrande blodkärlen). Även hos huden, håret l. fjädrarne saknas färgämnet, varför de äro vita och bleka. Albinos kunna icke, eller med svårighet, fördraga ljuset och se bättre i skymningen än vid dagsljus. Denna egendomlighet kallas albinism.

A la daube (aladåb), stuvning av kött, fisk o. dyl., med en särskild sås, vid sakta eld; anrättning av kött l. fisk i gelé eller jus, som serveras kall.

Album graceum, "grekiskt vitt", torra, genom sin rikedom på kalk vita hundexcrement; samlades fordom på apoteken och användes i medicinen. Brukas ännu av kvacksalvare och "kloka" gubbar och gummor i folkmedicin. Kan med fördel användas vid beredning av handskskinn, varför det ock brukar uppköpas av fingarvare och handskfabrikörer.

Alcedo, se Kungsfiskare.

Alces, se Älg.

Alfågel, Harelda hyemalis L, en arktisk cirkumpolär dykare som hos oss blott häckar i Lapplands fjällsjöar. Från hösten till våren vistas den såväl i Östersjön som i Kattegatt i stora flockar. Är föremål för ivrig jakt, då den under våren drager upp utefter kusterna. Till färgen är den brokig av vitt, svart och rostbrunt. Hanen har under parningstiden de mellersta stjärtpennorna starkt förlängda. Se vidare Änder.

Alförrädare, Eniconetta stelleri Pallas, arktisk circumpolär dykand. Under sträcktiden skjutes då och då exemplar hos oss, oftast tillsammans med alfågel.

Alibi, lat., annanstädes.

Alkekung, Alle alle L., sjöfågel, ovan svart, under vit, med kort näbb och runda, icke fjädertäckta näsborrar. Tillhör Norra Ishavets fauna, men stryker vintertiden söderut.

Alkor, fam. Alcidæ, ha fötterna fästade långt bakåt, så att fågeln sitter i upprätt ställning och stöder sig på hela tarsen. Tordmulen, Alca torda L. har näbben hög, hoptryckt från sidorna och försedd med tvärfåror samt hake i spetsen, svart med ett vitt band tvärs över. Häckar på spridda ställen utefter ostkusten. Ägg 1, smutsvitt l. ljust gulgrått med svarta och grå fläckar, 77—80 : 48—51 mm. Sillgrisslan, Uria troille L. har rätt lång, spetsig, svart näbb, 37—45 mm. lång, huvud och översida brunsvarta, under vit. Fötter svarta. Vinglängd 191—217 mm. Häckar i stora kolonier på Karlsöarna. Tobisgrisslan, U. grylle L. är svart med en stor vit fläck på vingen. Näbb svart, gap och fötter röda. Vinglängd 160—170 mm. Häckar allmänt utefter kusterna. Ägg vita, svart- och gråfläckiga, 56—66 : 39—43,5 mm.

Allmänning, oskiftad jord till gemensamt bruk.

All'stodt, hornsignal eller rop till jaktdeltagare att det villebråd nedlagts som varit föremål för jakten.

Alopex, se Fjällrävsläktet.

Alpin, lat., som tillhör alperna l. fjällen.

Alsiska, varietet med stor näbb av gråsiska. Se Finkfåglar. gånger anträffad i östra Sverige, särskilt i Uppland. Se vidare Falkar.

Agoni, dödsarbete, dödskamp.

Aigrett, ägrett, fjäderbuske, bildad av de långa fjädrarna på hägrar och andra fåglar.

Akarusskabb, se Skabb.

Aktinomykos, se Strålsvampsjuka.

Akut, skarp, häftig; — akut sjukdom, mestadels med feber, plötslig och häftig, men snart övergående sjukdom,

motsatsen av kronisk sjukdom med långvarigt, långsamt förlopp.

Albinos, människor och djur, hos vilka, alltifrån födelsen, ögats strålkrans, iris, saknar färgämne, pigment, så att pupillen synes röd (av de genomskimrande blodkärlen). Även hos huden, håret l. fjädrarne saknas färgämnet, varför de äro vita och bleka. Albinos kunna icke, eller med svårighet, fördraga ljuset och se bättre i skymningen än vid dagsljus. Denna egendomlighet kallas albinism.

A la daube (aladåb), stuvning av kött, fisk o. dyl., med en särskild sås, vid sakta eld; anrättning av kött l. fisk i gelé eller jus, som serveras kall.

Album graceum, "grekiskt vitt", torra, genom sin rikedom på kalk vita hundexcrement; samlades fordom på apoteken och användes i medicinen. Brukas ännu av kvacksalvare och "kloka" gubbar och gummor i folkmedicin. Kan med fördel användas vid beredning av handskskinn, varför det ock brukar uppköpas av fingarvare och handskfabrikörer.

Alcedo, se Kungsfiskare.

Alces, se Älg.

Alfågel, Harelda hyemalis L, en arktisk cirkumpolär dykare som hos oss blott häckar i Lapplands fjällsjöar. Från hösten till våren vistas den såväl i Östersjön som i Kattegatt i stora flockar. Är föremål för ivrig jakt, då den under våren drager upp utefter kusterna. Till färgen är den brokig av vitt, svart och rostbrunt. Hanen har under parningstiden de mellersta stjärtpennorna starkt förlängda. Se vidare Änder.

Alförrädare, Eniconetta stelleri Pallas, arktisk circumpolär dykand. Under sträcktiden skjutes då och då exemplar hos oss, oftast tillsammans med alfågel.

Alibi, lat., annanstädes.

Alkekung, Alle alle L., sjöfågel, ovan svart, under vit, med kort näbb och runda, icke fjädertäckta näsborrar. Tillhör Norra Ishavets fauna, men stryker vintertiden söderut.

Alkor, fam. Alcidæ, ha fötterna fästade långt bakåt, så att fågeln sitter i upprätt ställning och stöder sig på hela tarsen. Tordmulen, Alca torda L. har näbben hög, hoptryckt från sidorna och försedd med tvärfåror samt hake i spetsen, svart med ett vitt band tvärs över. Häckar på spridda ställen utefter ostkusten. Ägg 1, smutsvitt l. ljust gulgrått med svarta och grå fläckar, 77—80 : 48—51 mm. Sillgrisslan, Uria troille L. har rätt lång, spetsig, svart näbb, 37—45 mm. lång, huvud och översida brunsvarta, under vit. Fötter svarta. Vinglängd 191—217 mm. Häckar i stora kolonier på Karlsöarna. Tobisgrisslan, U. grylle L. är svart med en stor vit fläck på vingen. Näbb svart, gap och fötter röda. Vinglängd 160—170 mm. Häckar allmänt utefter kusterna. Ägg vita, svart- och gråfläckiga, 56—66 : 39—43,5 mm.

Allmänning, oskiftad jord till gemensamt bruk.

All'stodt, hornsignal eller rop till jaktdeltagare att det villebråd nedlagts som varit föremål för jakten.

Alopex, se Fjällrävsläktet.

Alpin, lat., som tillhör alperna l. fjällen.

Alsiska, varietet med stor näbb av gråsiska. Se Finkfåglar. gånger anträffad i östra Sverige, särskilt i Uppland. Se vidare Falkar.

Agoni, dödsarbete, dödskamp.

Aigrett, ägrett, fjäderbuske, bildad av de långa fjädrarna på hägrar och andra fåglar.

Akarusskabb, se Skabb.

Aktinomykos, se Strålsvampsjuka.

Akut, skarp, häftig; — akut sjukdom, mestadels med feber, plötslig och häftig, men snart övergående sjukdom, motsatsen av kronisk sjukdom med långvarigt, långsamt förlopp.

Albinos, människor och djur, hos vilka, alltifrån födelsen, ögats strålkrans, iris, saknar färgämne, pigment, så att pupillen synes röd (av de genomskimrande blodkärlen). Även hos huden, håret l. fjädrarne saknas färgämnet, varför de äro vita och bleka. Albinos kunna icke, eller med svårighet, fördraga ljuset och se bättre i skymningen än vid dagsljus. Denna egendomlighet kallas albinism.

A la daube (aladåb), stuvning av kött, fisk o. dyl., med en särskild sås, vid sakta eld; anrättning av kött l. fisk i gelé eller jus, som serveras kall.

Album graceum, "grekiskt vitt", torra, genom sin rikedom på kalk vita hundexcrement; samlades fordom på apoteken och användes i medicinen. Brukas ännu av kvacksalvare och "kloka" gubbar och gummor i folkmedicin. Kan med fördel användas vid beredning av handskskinn, varför det ock brukar uppköpas av fingarvare och handskfabrikörer.

Alcedo, se Kungsfiskare.

Alces, se Älg.

Alfågel, Harelda hyemalis L, en arktisk cirkumpolär dykare som hos oss blott häckar i Lapplands fjällsjöar. Från hösten till våren vistas den såväl i Östersjön som i Kattegatt i stora flockar. Är föremål för ivrig jakt, då den under våren drager upp utefter kusterna. Till färgen är den brokig av vitt, svart och rostbrunt. Hanen har under parningstiden de mellersta stjärtpennorna starkt förlängda. Se vidare Änder.

Alförrädare, Eniconetta stelleri Pallas, arktisk circumpolär dykand. Under sträcktiden skjutes då och då exemplar hos oss, oftast tillsammans med alfågel.

Alibi, lat., annanstädes.

Alkekung, Alle alle L., sjöfågel, ovan svart, under vit, med kort näbb och runda, icke fjädertäckta näsborrar. Tillhör Norra Ishavets fauna, men stryker vintertiden söderut.

Alkor, fam. Alcidæ, ha fötterna fästade långt bakåt, så att fågeln sitter i upprätt ställning och stöder sig på hela tarsen. Tordmulen, Alca torda L. har näbben hög, hoptryckt från sidorna och försedd med tvärfåror samt hake i spetsen, svart med ett vitt band tvärs över. Häckar på spridda ställen utefter ostkusten. Ägg 1, smutsvitt l. ljust gulgrått med svarta och grå fläckar, 77—80 : 48—51 mm. Sillgrisslan, Uria troille L. har rätt lång, spetsig, svart näbb, 37—45 mm. lång, huvud och översida brunsvarta, under vit. Fötter svarta. Vinglängd 191—217 mm. Häckar i stora kolonier på Karlsöarna. Tobisgrisslan, U. grylle L. är svart med en stor vit fläck på vingen. Näbb svart, gap och fötter röda. Vinglängd 160—170 mm. Häckar allmänt utefter kusterna. Ägg vita, svart- och gråfläckiga, 56—66 : 39—43,5 mm.

Allmänning, oskiftad jord till gemensamt bruk.

All'stodt, hornsignal eller rop till jaktdeltagare att det villebråd nedlagts som varit föremål för jakten.

Alopex, se Fjällrävsläktet.

Alpin, lat., som tillhör alperna l. fjällen.

Alsiska, varietet med stor näbb av gråsiska. Se Finkfåglar. gånger anträffad i östra Sverige, särskilt i Uppland. Se vidare Falkar.

Agoni, dödsarbete, dödskamp.

Aigrett, ägrett, fjäderbuske, bildad av de långa fjädrarna på hägrar och andra fåglar.

Akarusskabb, se Skabb.

Aktinomykos, se Strålsvampsjuka.

Akut, skarp, häftig; — akut sjukdom, mestadels med feber, plötslig och häftig, men snart övergående sjukdom, motsatsen av kronisk sjukdom med långvarigt, långsamt förlopp.

Albinos, människor och djur, hos vilka, alltifrån födelsen, ögats strålkrans, iris, saknar färgämne, pigment, så att pupillen synes röd (av de genomskimrande blodkärlen). Även hos huden, håret l. fjädrarne saknas färgämnet, varför de äro vita och bleka. Albinos kunna icke, eller med svårighet, fördraga ljuset och se bättre i skymningen än vid dagsljus. Denna egendomlighet kallas albinism.

A la daube (aladåb), stuvning av kött, fisk o. dyl., med en särskild sås, vid sakta eld; anrättning av kött l. fisk i gelé eller jus, som serveras kall.

Album graceum, "grekiskt vitt", torra, genom sin rikedom på kalk vita hundexcrement; samlades fordom på apoteken och användes i medicinen. Brukas ännu av kvacksalvare och "kloka" gubbar och gummor i folkmedicin. Kan med fördel användas vid beredning av handskskinn, varför det ock brukar uppköpas av fingarvare och handskfabrikörer.

Alcedo, se Kungsfiskare.

Alces, se Älg.

Alfågel, Harelda hyemalis L, en arktisk cirkumpolär dykare som hos oss blott häckar i Lapplands fjällsjöar. Från hösten till våren vistas den såväl i Östersjön som i Kattegatt i stora flockar. Är föremål för ivrig jakt, då den under våren drager upp utefter kusterna. Till färgen är den brokig av vitt, svart och rostbrunt. Hanen har under parningstiden de mellersta stjärtpennorna starkt förlängda. Se vidare Änder.

Alförrädare, Eniconetta stelleri Pallas, arktisk circumpolär dykand. Under sträcktiden skjutes då och då exemplar hos oss, oftast tillsammans med alfågel.

Alibi, lat., annanstädes.

Alkekung, Alle alle L., sjöfågel, ovan svart, under vit, med kort näbb och runda, icke fjädertäckta näsborrar. Tillhör Norra Ishavets fauna, men stryker vintertiden söderut.

Alkor, fam. Alcidæ, ha fötterna fästade långt bakåt, så att fågeln sitter i upprätt ställning och stöder sig på hela tarsen. Tordmulen, Alca torda L. har näbben hög, hoptryckt från sidorna och försedd med tvärfåror samt hake i spetsen, svart med ett vitt band tvärs över. Häckar på spridda ställen utefter ostkusten. Ägg 1, smutsvitt l. ljust gulgrått med svarta och grå fläckar, 77—80 : 48—51 mm. Sillgrisslan, Uria troille L. har rätt lång, spetsig, svart näbb, 37—45 mm. lång, huvud och översida brunsvarta, under vit. Fötter svarta. Vinglängd 191—217 mm. Häckar i stora kolonier på Karlsöarna. Tobisgrisslan, U. grylle L. är svart med en stor vit fläck på vingen. Näbb svart, gap och fötter röda. Vinglängd 160—170 mm. Häckar allmänt utefter kusterna. Ägg vita, svart- och gråfläckiga, 56—66 : 39—43,5 mm.

Allmänning, oskiftad jord till gemensamt bruk.

All'stodt, hornsignal eller rop till jaktdeltagare att det villebråd nedlagts som varit föremål för jakten.

Alopex, se Fjällrävsläktet.

Alpin, lat., som tillhör alperna l. fjällen.

Alsiska, varietet med stor näbb av gråsiska. Se Finkfåglar. gånger anträffad i östra Sverige, särskilt i Uppland. Se vidare Falkar.

Agoni, dödsarbete, dödskamp.

Aigrett, ägrett, fjäderbuske, bildad av de långa fjädrarna på hägrar och andra fåglar.

Akarusskabb, se Skabb.

Aktinomykos, se Strålsvampsjuka.

Akut, skarp, häftig; — akut sjukdom, mestadels med feber, plötslig och häftig, men snart övergående sjukdom, motsatsen av kronisk sjukdom med långvarigt, långsamt förlopp.

Albinos, människor och djur, hos vilka, alltifrån födelsen, ögats strålkrans, iris, saknar färgämne, pigment, så att pupillen synes röd (av de genomskimrande blodkärlen). Även hos huden, håret l. fjädrarne saknas färgämnet, varför de äro vita och bleka. Albinos kunna icke, eller med svårighet, fördraga ljuset och se bättre i skymningen än vid dagsljus. Denna egendomlighet kallas albinism.

A la daube (aladåb), stuvning av kött, fisk o. dyl., med en särskild sås, vid sakta eld; anrättning av kött l. fisk i gelé eller jus, som serveras kall.

Album graceum, "grekiskt vitt", torra, genom sin rikedom på kalk vita hundexcrement; samlades fordom på apoteken och användes i medicinen. Brukas ännu av kvacksalvare och "kloka" gubbar och gummor i folkmedicin. Kan med fördel användas vid beredning av handskskinn, varför det ock brukar uppköpas av fingarvare och handskfabrikörer.

Alcedo, se Kungsfiskare.

Alces, se Älg.

Alfågel, Harelda hyemalis L, en arktisk cirkumpolär dykare som hos oss blott häckar i Lapplands fjällsjöar. Från hösten till våren vistas den såväl i Östersjön som i Kattegatt i stora flockar. Är föremål för ivrig jakt, då den under våren drager upp utefter kusterna. Till färgen är den brokig av vitt, svart och rostbrunt. Hanen har under parningstiden de mellersta stjärtpennorna starkt förlängda. Se vidare Änder.

Alförrädare, Eniconetta stelleri Pallas, arktisk circumpolär dykand. Under sträcktiden skjutes då och då exemplar hos oss, oftast tillsammans med alfågel.

Alibi, lat., annanstädes.

Alkekung, Alle alle L., sjöfågel, ovan svart, under vit, med kort näbb och runda, icke fjädertäckta näsborrar. Tillhör Norra Ishavets fauna, men stryker vintertiden söderut.

Alkor, fam. Alcidæ, ha fötterna fästade långt bakåt, så att fågeln sitter i upprätt ställning och stöder sig på hela tarsen. Tordmulen, Alca torda L. har näbben hög, hoptryckt från sidorna och försedd med tvärfåror samt hake i spetsen, svart med ett vitt band tvärs över. Häckar på spridda ställen utefter ostkusten. Ägg 1, smutsvitt l. ljust gulgrått med svarta och grå fläckar, 77—80 : 48—51 mm. Sillgrisslan, Uria troille L. har rätt lång, spetsig, svart näbb, 37—45 mm. lång, huvud och översida brunsvarta, under vit. Fötter svarta. Vinglängd 191—217 mm. Häckar i stora kolonier på Karlsöarna. Tobisgrisslan, U. grylle L. är svart med en stor vit fläck på vingen. Näbb svart, gap och fötter röda. Vinglängd 160—170 mm. Häckar allmänt utefter kusterna. Ägg vita, svart- och gråfläckiga, 56—66 : 39—43,5 mm.

Allmänning, oskiftad jord till gemensamt bruk.

All'stodt, hornsignal eller rop till jaktdeltagare att det villebråd nedlagts som varit föremål för jakten.

Alopex, se Fjällrävsläktet.

Alpin, lat., som tillhör alperna l. fjällen.

Alsiska, varietet med stor näbb av gråsiska. Se Finkfåglar. gånger anträffad i östra Sverige, särskilt i Uppland. Se vidare Falkar.

Agoni, dödsarbete, dödskamp.

Aigrett, ägrett, fjäderbuske, bildad av de långa fjädrarna på hägrar och andra fåglar.

Akarusskabb, se Skabb.

Aktinomykos, se Strålsvampsjuka.

Akut, skarp, häftig; — akut sjukdom, mestadels med feber, plötslig och häftig, men snart övergående sjukdom, motsatsen av kronisk sjukdom med långvarigt, långsamt förlopp.

Albinos, människor och djur, hos vilka, alltifrån födelsen, ögats strålkrans, iris, saknar färgämne, pigment, så att pupillen synes röd (av de genomskimrande blodkärlen). Även hos huden, håret l. fjädrarne saknas färgämnet, varför de äro vita och bleka. Albinos kunna icke, eller med svårighet, fördraga ljuset och se bättre i skymningen än vid dagsljus. Denna egendomlighet kallas albinism.

A la daube (aladåb), stuvning av kött, fisk o. dyl., med en särskild sås, vid sakta eld; anrättning av kött l. fisk i gelé eller jus, som serveras kall.

Album graceum, "grekiskt vitt", torra, genom sin rikedom på kalk vita hundexcrement; samlades fordom på apoteken och användes i medicinen. Brukas ännu av kvacksalvare och "kloka" gubbar och gummor i folkmedicin. Kan med fördel användas vid beredning av handskskinn, varför det ock brukar uppköpas av fingarvare och handskfabrikörer.

Alcedo, se Kungsfiskare.

Alces, se Älg.

Alfågel, Harelda hyemalis L, en arktisk cirkumpolär dykare som hos oss blott häckar i Lapplands fjällsjöar. Från hösten till våren vistas den såväl i Östersjön som i Kattegatt i stora flockar. Är föremål för ivrig jakt, då den under våren drager upp utefter kusterna. Till färgen är den brokig av vitt, svart och rostbrunt. Hanen har under parningstiden de mellersta stjärtpennorna starkt förlängda. Se vidare Änder.

Alförrädare, Eniconetta stelleri Pallas, arktisk circumpolär dykand. Under sträcktiden skjutes då och då exemplar hos oss, oftast tillsammans med alfågel.

Alibi, lat., annanstädes.

Alkekung, Alle alle L., sjöfågel, ovan svart, under vit, med kort näbb och runda, icke fjädertäckta näsborrar. Tillhör Norra Ishavets fauna, men stryker vintertiden söderut.

Alkor, fam. Alcidæ, ha fötterna fästade långt bakåt, så att fågeln sitter i upprätt ställning och stöder sig på hela tarsen. Tordmulen, Alca torda L. har näbben hög, hoptryckt från sidorna och försedd med tvärfåror samt hake i spetsen, svart med ett vitt band tvärs över. Häckar på spridda ställen utefter ostkusten. Ägg 1, smutsvitt l. ljust gulgrått med svarta och grå fläckar, 77—80 : 48—51 mm. Sillgrisslan, Uria troille L. har rätt lång, spetsig, svart näbb, 37—45 mm. lång, huvud och översida brunsvarta, under vit. Fötter svarta. Vinglängd 191—217 mm. Häckar i stora kolonier på Karlsöarna. Tobisgrisslan, U. grylle L. är svart med en stor vit fläck på vingen. Näbb svart, gap och fötter röda. Vinglängd 160—170 mm. Häckar allmänt utefter kusterna. Ägg vita, svart- och gråfläckiga, 56—66 : 39—43,5 mm.

Allmänning, oskiftad jord till gemensamt bruk.

All'stodt, hornsignal eller rop till jaktdeltagare att det villebråd nedlagts som varit föremål för jakten.

Alopex, se Fjällrävsläktet.

Alpin, lat., som tillhör alperna l. fjällen.

Alsiska, varietet med stor näbb av gråsiska. Se Finkfåglar. gånger anträffad i östra Sverige, särskilt i Uppland. Se vidare Falkar.

Agoni, dödsarbete, dödskamp.

Aigrett, ägrett, fjäderbuske, bildad av de långa fjädrarna på hägrar och andra fåglar.

Akarusskabb, se Skabb.

Aktinomykos, se Strålsvampsjuka.

Akut, skarp, häftig; — akut sjukdom, mestadels med feber, plötslig och häftig, men snart övergående sjukdom, motsatsen av kronisk sjukdom med långvarigt, långsamt förlopp.

Albinos, människor och djur, hos vilka, alltifrån födelsen, ögats strålkrans, iris, saknar färgämne, pigment, så att pupillen synes röd (av de genomskimrande blodkärlen). Även hos huden, håret l. fjädrarne saknas färgämnet, varför de äro vita och bleka. Albinos kunna icke, eller med svårighet, fördraga ljuset och se bättre i skymningen än vid dagsljus. Denna egendomlighet kallas albinism.

A la daube (aladåb), stuvning av kött, fisk o. dyl., med en särskild sås, vid sakta eld; anrättning av kött l. fisk i gelé eller jus, som serveras kall.

Album graceum, "grekiskt vitt", torra, genom sin rikedom på kalk vita hundexcrement; samlades fordom på apoteken och användes i medicinen. Brukas ännu av kvacksalvare och "kloka" gubbar och gummor i folkmedicin. Kan med fördel användas vid beredning av handskskinn, varför det ock brukar uppköpas av fingarvare och handskfabrikörer.

Alcedo, se Kungsfiskare.

Alces, se Älg.

Alfågel, Harelda hyemalis L, en arktisk cirkumpolär dykare som hos oss blott häckar i Lapplands fjällsjöar. Från hösten till våren vistas den såväl i Östersjön som i Kattegatt i stora flockar. Är föremål för ivrig jakt, då den under våren drager upp utefter kusterna. Till färgen är den brokig av vitt, svart och rostbrunt. Hanen har under parningstiden de mellersta stjärtpennorna starkt förlängda. Se vidare Änder.

Alförrädare, Eniconetta stelleri Pallas, arktisk circumpolär dykand. Under sträcktiden skjutes då och då exemplar hos oss, oftast tillsammans med alfågel.

Alibi, lat., annanstädes.

Alkekung, Alle alle L., sjöfågel, ovan svart, under vit, med kort näbb och runda, icke fjädertäckta näsborrar. Tillhör Norra Ishavets fauna, men stryker vintertiden söderut.

Alkor, fam. Alcidæ, ha fötterna fästade långt bakåt, så att fågeln sitter i upprätt ställning och stöder sig på hela tarsen. Tordmulen, Alca torda L. har näbben hög, hoptryckt från sidorna och försedd med tvärfåror samt hake i spetsen, svart med ett vitt band tvärs över. Häckar på spridda ställen utefter ostkusten. Ägg 1, smutsvitt l. ljust gulgrått med svarta och grå fläckar, 77—80 : 48—51 mm. Sillgrisslan, Uria troille L. har rätt lång, spetsig, svart näbb, 37—45 mm. lång, huvud och översida brunsvarta, under vit. Fötter svarta. Vinglängd 191—217 mm. Häckar i stora kolonier på Karlsöarna. Tobisgrisslan, U. grylle L. är svart med en stor vit fläck på vingen. Näbb svart, gap och fötter röda. Vinglängd 160—170 mm. Häckar allmänt utefter kusterna. Ägg vita, svart- och gråfläckiga, 56—66 : 39—43,5 mm.

Allmänning, oskiftad jord till gemensamt bruk.

All'stodt, hornsignal eller rop till jaktdeltagare att det villebråd nedlagts som varit föremål för jakten.

Alopex, se Fjällrävsläktet.

Alpin, lat., som tillhör alperna l. fjällen.

Alsiska, varietet med stor näbb av gråsiska. Se Finkfåglar. gånger anträffad i östra Sverige, särskilt i Uppland. Se vidare Falkar.

Agoni, dödsarbete, dödskamp.

Aigrett, ägrett, fjäderbuske, bildad av de långa fjädrarna på hägrar och andra fåglar.

Akarusskabb, se Skabb.

Aktinomykos, se Strålsvampsjuka.

Akut, skarp, häftig; — akut sjukdom, mestadels med feber, plötslig och häftig, men snart övergående sjukdom, motsatsen av kronisk sjukdom med långvarigt, långsamt förlopp.

Albinos, människor och djur, hos vilka, alltifrån födelsen, ögats strålkrans, iris, saknar färgämne, pigment, så att pupillen synes röd (av de genomskimrande blodkärlen). Även hos huden, håret l. fjädrarne saknas färgämnet, varför de äro vita och bleka. Albinos kunna icke, eller med svårighet, fördraga ljuset och se bättre i skymningen än vid dagsljus. Denna egendomlighet kallas albinism.

A la daube (aladåb), stuvning av kött, fisk o. dyl., med en särskild sås, vid sakta eld; anrättning av kött l. fisk i gelé eller jus, som serveras kall.

Album graceum, "grekiskt vitt", torra, genom sin rikedom på kalk vita hundexcrement; samlades fordom på apoteken och användes i medicinen. Brukas ännu av kvacksalvare och "kloka" gubbar och gummor i folkmedicin. Kan med fördel användas vid beredning av handskskinn, varför det ock brukar uppköpas av fingarvare och handskfabrikörer.

Alcedo, se Kungsfiskare.

Alces, se Älg.

Alfågel, Harelda hyemalis L, en arktisk cirkumpolär dykare som hos oss blott häckar i Lapplands fjällsjöar. Från hösten till våren vistas den såväl i Östersjön som i Kattegatt i stora flockar. Är föremål för ivrig jakt, då den under våren drager upp utefter kusterna. Till färgen är den brokig av vitt, svart och rostbrunt. Hanen har under parningstiden de mellersta stjärtpennorna starkt förlängda. Se vidare Änder.

Alförrädare, Eniconetta stelleri Pallas, arktisk circumpolär dykand. Under sträcktiden skjutes då och då exemplar hos oss, oftast tillsammans med alfågel.

Alibi, lat., annanstädes.

Alkekung, Alle alle L., sjöfågel, ovan svart, under vit, med kort näbb och runda, icke fjädertäckta näsborrar. Tillhör Norra Ishavets fauna, men stryker vintertiden söderut.

Alkor, fam. Alcidæ, ha fötterna fästade långt bakåt, så att fågeln sitter i upprätt ställning och stöder sig på hela tarsen. Tordmulen, Alca torda L. har näbben hög, hoptryckt från sidorna och försedd med tvärfåror samt hake i spetsen, svart med ett vitt band tvärs över. Häckar på spridda ställen utefter ostkusten. Ägg 1, smutsvitt l. ljust gulgrått med svarta och grå fläckar, 77—80 : 48—51 mm. Sillgrisslan, Uria troille L. har rätt lång, spetsig, svart näbb, 37—45 mm. lång, huvud och översida brunsvarta, under vit. Fötter svarta. Vinglängd 191—217 mm. Häckar i stora kolonier på Karlsöarna. Tobisgrisslan, U. grylle L. är svart med en stor vit fläck på vingen. Näbb svart, gap och fötter röda. Vinglängd 160—170 mm. Häckar allmänt utefter kusterna. Ägg vita, svart- och gråfläckiga, 56—66 : 39—43,5 mm.

Allmänning, oskiftad jord till gemensamt bruk.

All'stodt, hornsignal eller rop till jaktdeltagare att det villebråd nedlagts som varit föremål för jakten.

Alopex, se Fjällrävsläktet.

Alpin, lat., som tillhör alperna l. fjällen.

Alsiska, varietet med stor näbb av gråsiska. Se Finkfåglar.

B

Backsvala, se Svalor.

Bakladdning. De första eldvapnen voro öppna i båda ändarne, varför projektil och krut kunde bakifrån direkte införas i kammaren. Krut och projektil infördes med laddstakar framifrån mynningen ned i kammaren och kallades därför mynnings- eller framladda-re. Sådana voro alla eldvapen ända intill mitten av 1800-talet, då man började genomföra förbättringen att bakifrån införa ammunitionen. Det första bakladdningsgeväret antogs 1841 i Preussen och har nu fullständigt undanträngt den gamla modellen, praktiskt taget över hela jorden.

Bakskall, den del av skallet som går närmast mittlinjen.

Bakskott, skott som lossas, då djuret springer eller fågeln flyger i riktning från jägaren.

Bakslag. Driva på bakslag, säges om en stövare, som driver på spåret efter ett djur i den riktning, varifrån detta kommit. Med bakslag menas också, då hundvalpar eller ungar av andra djur icke likna sina föräldrar, utan i stället någon av förfäderna.

Bakspår. Att driva på bakspår, säges om hundar, då de följa spåret, men

åt det håll, varifrån djuret kom, men ej framåt. Se bakslag.

Balans, gevärets. Ett gevär har god balans, balanserar väl (har god fördelning av tyngden), när tyngdpunkten ligger omkring 7 cm. framför pipans patronkök. Ligger tyngdpunkten längre fram, blir bössan framtung, längre bakut baktung. Ett baktungt gevär är lättare att föra och bära än ett fram-tungt. Vid skytte på rörligt mål är en framtung bössa fördelaktigare, emedan man får bättre "svikt" på densamma.

Balansköl, rörlig köl på segelbåtar.

Ballistik, läran om skjutning. De företeelser, som vid skjutning försiggå i bösspipans inre (krutets antändning och förbränning, dess verksamhet, gastrycket, skottets rörelse i pipan, åter-studsning och vibration), äro föremål för den inre ballistiken. Med skjutningens yttre företeelser (jordens dragningskraft, luftens motstånd, avgångsriktningen, rotation, skottets hastighet och bana) sysselsätter sig den yttre ballistiken.

Ballistik 1. Nobelkrut, ett av Alfred Nobel 1887 uppfunnet röksvagt krut, bestående huvudsakligen av nitrogly-

C

Canidæ, se Hunddjur.

Canis, se Hundsläktet.

Carnivora, köttätare (av lat. caro, kött, och voráre, sluka), se Rovdjuren.

Carlberg, G., grossh., jägare, kennelman.

Carte blanche, rent papper, oinskränkt fullmakt.

Cederström, Carl, frih., f. 67, d. 1918, aviatiker, jägare, oförliknelig jaktkamrat.

Cell. Cellen utgör den elementära beståndsdel, varav djur och växter äro sammansatta, oftast av mikroskopiskt små dimensioner.

Ceroma, se Vaxhud.

Cervidæ, se Hjortdjuren.

Charpi, linneskav, sönderplockat linne, som användes till förbindning av sår. Det bästa tillverkas av slitet linne, vilket sönderklippas i lappar av 7—10 cm, i fyrkant, varefter trådarna utdragas en och en. Charpiet måste naturligtvis före användandet vara steriliserat.

Chasseportgevär, uppfunnet av fransmannen Ch., antogs 1866 till gevärsmodell för franska armén.

Chateaubriand, tjock biffstek av bästa filédelen på oxen eller hästen.

Chiroptera, se Fladdermöss.

Cincius, se Strömstare.

Circus, se Kärrhökar.

Ciselera, dels med skarpt verktyg (gravstickel, mejsel, fil) bortarbeta de gjutränder och andra ojämnheter, som vid gjutning i metall bilda sig på ytan av ett konstverk, dels driva i metall, d. v. s. med puns och hammare framställa upphöjda figurer på tunnt metallbleck. Ciselör, person som har detta till yrke.

Coccidiesjukdom hos harar, vilda kaniner och fasaner. Coccidierna äro urdjur (protozoer) och höra till sporozoernas grupp. De leva som parasiter i slemhuden, i tarmarna och gallgångarna och förorsaka hos unga harar och fasaner pestartade sjukdomar. Parasiterna kunna också angripa slemhuden i kaninernas luftrör och framkalla en elakartad snuva. Hos unga fasaner märker man följande sjukdomstecken: mattighet, avstannande i utvecklingen, stark avmattning, förlamande svaghet och utsot. Döden inträder efter kort eller flere veckors sjukdom. Mått och steg mot sjukdomen hos fasanerna: Att skilja de sjuka från de friska, att förändra platsen för djuren, att beströ den gamla uppdragningsplatsen med kalk och grävaomkring den, att desinficera kärlen för födan och drycken, att uppbränna eller gräva djupt ned exkrementerna. Då sjukdomen uppträder bland harar, bör man om möjligt skjuta bort djuren i det pestsmittade området och om möjligt förhindra under något år en invandring av harar på ett sådant område.

Cockerspaniel, se Spaniel.

Cockerspaniel, se Spaniel.

Couche! Befallning till hönshunden att lägga sig i en viss ställning. Se v. Dressyr.

Cum grano salis, lat., med ett korn salt d. v. s. med en smula omdöme, att något skall förstås ej ordagrant, utan med vissa modifikationer.

Cyankalium, se Förgiftning.

Cysticerk-sjukdom hos harar. På ytan och inuti hararnas tarmar och inälvor, isynnerhet i levern, förekomma icke sällan blåsmaskar (cysticercus pisiformis) av en binnekemask (Taenia serrata) hos hundar. Dessa blåsmaskar av en lins´ storlek falla sönder i ostlika klumpar och framkalla yttringar av sjukdom. Parasiterna i dessa bildningar kunna förväxlas med tuberkulösa förändringar. I jägarkretsar i Tyskland anses förändringarna alldeles oriktigt för syfilitiska och därav betecknas även sjukdomen oriktigt som ”harveneriska”. Man kan lätt bekämpa sjukdomen, om man sörjer för, att främmande hundar inte driva omkring inom området och underkastar sina egna hundar en binnikemaskkur (se bandmask hos hunden). Organer, som äro angripna av dessa blåsor, äro

odugliga; villebrådet för övrigt njutbart för människan.

C

Canidæ, se Hunddjur.

Canis, se Hundsläktet.

Carnivora, köttätare (av lat. caro, kött, och voráre, sluka), se Rovdjuren.

Carlberg, G., grossh., jägare, kennelman.

Carte blanche, rent papper, oinskränkt fullmakt.

Cederström, Carl, frih., f. 67, d. 1918, aviatiker, jägare, oförliknelig jaktkamrat.

Cell. Cellen utgör den elementära beståndsdel, varav djur och växter äro sammansatta, oftast av mikroskopiskt små dimensioner.

Ceroma, se Vaxhud.

Cervidæ, se Hjortdjuren.

Charpi, linneskav, sönderplockat linne, som användes till förbindning av sår. Det bästa tillverkas av slitet linne, vilket sönderklippas i lappar av 7—10 cm, i fyrkant, varefter trådarna utdragas en och en. Charpiet måste naturligtvis före användandet vara steriliserat.

Chasseportgevär, uppfunnet av fransmannen Ch., antogs 1866 till gevärsmodell för franska armén.

Chateaubriand, tjock biffstek av bästa filédelen på oxen eller hästen.

Chiroptera, se Fladdermöss.

Cincius, se Strömstare.

Circus, se Kärrhökar.

Ciselera, dels med skarpt verktyg (gravstickel, mejsel, fil) bortarbeta de gjutränder och andra ojämnheter, som vid gjutning i metall bilda sig på ytan av ett konstverk, dels driva i metall, d. v. s. med puns och hammare framställa upphöjda figurer på tunnt metallbleck. Ciselör, person som har detta till yrke.

Coccidiesjukdom hos harar, vilda kaniner och fasaner. Coccidierna äro urdjur (protozoer) och höra till sporozoernas grupp. De leva som parasiter i slemhuden, i tarmarna och gallgångarna och förorsaka hos unga harar och fasaner pestartade sjukdomar. Parasiterna kunna också angripa slemhuden i kaninernas luftrör och framkalla en elakartad snuva. Hos unga fasaner märker man följande sjukdomstecken: mattighet, avstannande i utvecklingen, stark avmattning, förlamande svaghet och utsot. Döden inträder efter kort eller flere veckors sjukdom. Mått och steg mot sjukdomen hos fasanerna: Att skilja de sjuka från de friska, att förändra platsen för djuren, att beströ den gamla uppdragningsplatsen med kalk och gräva

C

Canidæ, se Hunddjur.

Canis, se Hundsläktet.

Carnivora, köttätare (av lat. caro, kött, och voráre, sluka), se Rovdjuren.

Carlberg, G., grossh., jägare, kennelman.

Carte blanche, rent papper, oinskränkt fullmakt.

Cederström, Carl, frih., f. 67, d. 1918, aviatiker, jägare, oförliknelig jaktkamrat.

Cell. Cellen utgör den elementära beståndsdel, varav djur och växter äro sammansatta, oftast av mikroskopiskt små dimensioner.

Ceroma, se Vaxhud.

Cervidæ, se Hjortdjuren.

Charpi, linneskav, sönderplockat linne, som användes till förbindning av sår. Det bästa tillverkas av slitet linne, vilket sönderklippas i lappar av 7—10 cm, i fyrkant, varefter trådarna utdragas en och en. Charpiet måste naturligtvis före användandet vara steriliserat.

Chasseportgevär, uppfunnet av fransmannen Ch., antogs 1866 till gevärsmodell för franska armén.

Chateaubriand, tjock biffstek av bästa filédelen på oxen eller hästen.

Chiroptera, se Fladdermöss.

Cincius, se Strömstare.

Circus, se Kärrhökar.

Ciselera, dels med skarpt verktyg (gravstickel, mejsel, fil) bortarbeta de gjutränder och andra ojämnheter, som vid gjutning i metall bilda sig på ytan av ett konstverk, dels driva i metall, d. v. s. med puns och hammare framställa upphöjda figurer på tunnt metallbleck. Ciselör, person som har detta till yrke.

Coccidiesjukdom hos harar, vilda kaniner och fasaner. Coccidierna äro urdjur (protozoer) och höra till sporozoernas grupp. De leva som parasiter i slemhuden, i tarmarna och gallgångarna och förorsaka hos unga harar och fasaner pestartade sjukdomar. Parasiterna kunna också angripa slemhuden i kaninernas luftrör och framkalla en elakartad snuva. Hos unga fasaner märker man följande sjukdomstecken: mattighet, avstannande i utvecklingen, stark avmattning, förlamande svaghet och utsot. Döden inträder efter kort eller flere veckors sjukdom. Mått och steg mot sjukdomen hos fasanerna: Att skilja de sjuka från de friska, att förändra platsen för djuren, att beströ den gamla uppdragningsplatsen med kalk och gräva

C

Canidæ, se Hunddjur.

Canis, se Hundsläktet.

Carnivora, köttätare (av lat. caro, kött, och voráre, sluka), se Rovdjuren.

Carlberg, G., grossh., jägare, kennelman.

Carte blanche, rent papper, oinskränkt fullmakt.

Cederström, Carl, frih., f. 67, d. 1918, aviatiker, jägare, oförliknelig jaktkamrat.

Cell. Cellen utgör den elementära beståndsdel, varav djur och växter äro sammansatta, oftast av mikroskopiskt små dimensioner.

Ceroma, se Vaxhud.

Cervidæ, se Hjortdjuren.

Charpi, linneskav, sönderplockat linne, som användes till förbindning av sår. Det bästa tillverkas av slitet linne, vilket sönderklippas i lappar av 7—10 cm, i fyrkant, varefter trådarna utdragas en och en. Charpiet måste naturligtvis före användandet vara steriliserat.

Chasseportgevär, uppfunnet av fransmannen Ch., antogs 1866 till gevärsmodell för franska armén.

Chateaubriand, tjock biffstek av bästa filédelen på oxen eller hästen.

Chiroptera, se Fladdermöss.

Cincius, se Strömstare.

Circus, se Kärrhökar.

Ciselera, dels med skarpt verktyg (gravstickel, mejsel, fil) bortarbeta de gjutränder och andra ojämnheter, som vid gjutning i metall bilda sig på ytan av ett konstverk, dels driva i metall, d. v. s. med puns och hammare framställa upphöjda figurer på tunnt metallbleck. Ciselör, person som har detta till yrke.

Coccidiesjukdom hos harar, vilda kaniner och fasaner. Coccidierna äro urdjur (protozoer) och höra till sporozoernas grupp. De leva som parasiter i slemhuden, i tarmarna och gallgångarna och förorsaka hos unga harar och fasaner pestartade sjukdomar. Parasiterna kunna också angripa slemhuden i kaninernas luftrör och framkalla en elakartad snuva. Hos unga fasaner märker man följande sjukdomstecken: mattighet, avstannande i utvecklingen, stark avmattning, förlamande svaghet och utsot. Döden inträder efter kort eller flere veckors sjukdom. Mått och steg mot sjukdomen hos fasanerna: Att skilja de sjuka från de friska, att förändra platsen för djuren, att beströ den gamla uppdragningsplatsen med kalk och gräva

C

Canidæ, se Hunddjur.

Canis, se Hundsläktet.

Carnivora, köttätare (av lat. caro, kött, och voráre, sluka), se Rovdjuren.

Carlberg, G., grossh., jägare, kennelman.

Carte blanche, rent papper, oinskränkt fullmakt.

Cederström, Carl, frih., f. 67, d. 1918, aviatiker, jägare, oförliknelig jaktkamrat.

Cell. Cellen utgör den elementära beståndsdel, varav djur och växter äro sammansatta, oftast av mikroskopiskt små dimensioner.

Ceroma, se Vaxhud.

Cervidæ, se Hjortdjuren.

Charpi, linneskav, sönderplockat linne, som användes till förbindning av sår. Det bästa tillverkas av slitet linne, vilket sönderklippas i lappar av 7—10 cm, i fyrkant, varefter trådarna utdragas en och en. Charpiet måste naturligtvis före användandet vara steriliserat.

Chasseportgevär, uppfunnet av fransmannen Ch., antogs 1866 till gevärsmodell för franska armén.

Chateaubriand, tjock biffstek av bästa filédelen på oxen eller hästen.

Chiroptera, se Fladdermöss.

Cincius, se Strömstare.

Circus, se Kärrhökar.

Ciselera, dels med skarpt verktyg (gravstickel, mejsel, fil) bortarbeta de gjutränder och andra ojämnheter, som vid gjutning i metall bilda sig på ytan av ett konstverk, dels driva i metall, d. v. s. med puns och hammare framställa upphöjda figurer på tunnt metallbleck. Ciselör, person som har detta till yrke.

Coccidiesjukdom hos harar, vilda kaniner och fasaner. Coccidierna äro urdjur (protozoer) och höra till sporozoernas grupp. De leva som parasiter i slemhuden, i tarmarna och gallgångarna och förorsaka hos unga harar och fasaner pestartade sjukdomar. Parasiterna kunna också angripa slemhuden i kaninernas luftrör och framkalla en elakartad snuva. Hos unga fasaner märker man följande sjukdomstecken: mattighet, avstannande i utvecklingen, stark avmattning, förlamande svaghet och utsot. Döden inträder efter kort eller flere veckors sjukdom. Mått och steg mot sjukdomen hos fasanerna: Att skilja de sjuka från de friska, att förändra platsen för djuren, att beströ den gamla uppdragningsplatsen med kalk och gräva

C

Canidæ, se Hunddjur.

Canis, se Hundsläktet.

Carnivora, köttätare (av lat. caro, kött, och voráre, sluka), se Rovdjuren.

Carlberg, G., grossh., jägare, kennelman.

Carte blanche, rent papper, oinskränkt fullmakt.

Cederström, Carl, frih., f. 67, d. 1918, aviatiker, jägare, oförliknelig jaktkamrat.

Cell. Cellen utgör den elementära beståndsdel, varav djur och växter äro sammansatta, oftast av mikroskopiskt små dimensioner.

Ceroma, se Vaxhud.

Cervidæ, se Hjortdjuren.

Charpi, linneskav, sönderplockat linne, som användes till förbindning av sår. Det bästa tillverkas av slitet linne, vilket sönderklippas i lappar av 7—10 cm, i fyrkant, varefter trådarna utdragas en och en. Charpiet måste naturligtvis före användandet vara steriliserat.

Chasseportgevär, uppfunnet av fransmannen Ch., antogs 1866 till gevärsmodell för franska armén.

Chateaubriand, tjock biffstek av bästa filédelen på oxen eller hästen.

Chiroptera, se Fladdermöss.

Cincius, se Strömstare.

Circus, se Kärrhökar.

Ciselera, dels med skarpt verktyg (gravstickel, mejsel, fil) bortarbeta de gjutränder och andra ojämnheter, som vid gjutning i metall bilda sig på ytan av ett konstverk, dels driva i metall, d. v. s. med puns och hammare

framställa upphöjda figurer på tunnt metallbleck. Ciselör, person som har detta till yrke.

Coccidiesjukdom hos harar, vilda kaniner och fasaner. Coccidierna äro urdjur (protozoer) och höra till sporozoernas grupp. De leva som parasiter i slemhuden, i tarmarna och gallgångarna och förorsaka hos unga harar och fasaner pestartade sjukdomar. Parasiterna kunna också angripa slemhuden i kaninernas luftrör och framkalla en elakartad snuva. Hos unga fasaner märker man följande sjukdomstecken: mattighet, avstannande i utvecklingen, stark avmattning, förlamande svaghet och utsot. Döden inträder efter kort eller flere veckors sjukdom. Mått och steg mot sjukdomen hos fasanerna: Att skilja de sjuka från de friska, att förändra platsen för djuren, att beströ den gamla uppdragningsplatsen med kalk och gräva

C

Canidæ, se Hunddjur.

Canis, se Hundsläktet.

Carnivora, köttätare (av lat. caro, kött, och voráre, sluka), se Rovdjuren.

Carlberg, G., grossh., jägare, kennelman.

Carte blanche, rent papper, oinskränkt fullmakt.

Cederström, Carl, frih., f. 67, d. 1918, aviatiker, jägare, oförliknelig jaktkamrat.

Cell. Cellen utgör den elementära beståndsdel, varav djur och växter äro sammansatta, oftast av mikroskopiskt små dimensioner.

Ceroma, se Vaxhud.

Cervidæ, se Hjortdjuren.

Charpi, linneskav, sönderplockat linne, som användes till förbindning av sår. Det bästa tillverkas av slitet linne, vilket sönderklippas i lappar av 7—10 cm, i fyrkant, varefter trådarna utdragas en och en. Charpiet måste naturligtvis före användandet vara steriliserat.

Chasseportgevär, uppfunnet av fransmannen Ch., antogs 1866 till gevärsmodell för franska armén.

Chateaubriand, tjock biffstek av bästa filédelen på oxen eller hästen.

Chiroptera, se Fladdermöss.

Cincius, se Strömstare.

Circus, se Kärrhökar.

Ciselera, dels med skarpt verktyg (gravstickel, mejsel, fil) bortarbeta de gjuträder och andra ojämnheter, som vid gjutning i metall bilda sig på ytan av ett konstverk, dels driva i metall, d. v. s. med puns och hammare framställa upphöjda figurer på tunnt metallbleck. Ciselör, person som har detta till yrke.

Coccidiesjukdom hos harar, vilda kaniner och fasaner. Coccidierna äro urdjur (protozoer) och höra till sporozoernas grupp. De leva som parasiter i slemhuden, i tarmarna och gallgångarna och förorsaka hos unga harar och fasaner pestartade sjukdomar. Parasiterna kunna också angripa slemhuden i kaninernas luftrör och framkalla en elakartad snuva. Hos unga fasaner märker man följande sjukdomstecken: mattighet, avstannande i utvecklingen, stark avmattning, förlamande svaghet och utsot. Döden inträder efter kort eller flere veckors sjukdom. Mått och steg mot sjukdomen hos fasanerna: Att skilja de sjuka från de friska, att förändra platsen för djuren, att beströ den gamla uppdragningsplatsen med kalk och gräva

C

Canidæ, se Hunddjur.

Canis, se Hundsläktet.

Carnivora, köttätare (av lat. caro, kött, och voráre, sluka), se Rovdjuren.

Carlberg, G., grossh., jägare, kennelman.

Carte blanche, rent papper, oinskränkt fullmakt.

Cederström, Carl, frih., f. 67, d. 1918, aviatiker, jägare, oförliknelig jaktkamrat.

Cell. Cellen utgör den elementära beståndsdel, varav djur och växter äro sammansatta, oftast av mikroskopiskt små dimensioner.

Ceroma, se Vaxhud.

Cervidæ, se Hjortdjuren.

Charpi, linneskav, sönderplockat linne, som användes till förbindning av sår. Det bästa tillverkas av slitet linne, vilket sönderklippas i lappar av 7—10 cm, i fyrkant, varefter trådarna utdragas en och en. Charpiet måste naturligtvis före användandet vara steriliserat.

Chasseportgevär, uppfunnet av fransmannen Ch., antogs 1866 till gevärsmodell för franska armén.

Chateaubriand, tjock biffstek av bästa filédelen på oxen eller hästen.

Chiroptera, se Fladdermöss.

Cincius, se Strömstare.

Circus, se Kärrhökar.

Ciselera, dels med skarpt verktyg (gravstickel, mejsel, fil) bortarbeta de gjutränder och andra ojämnheter, som vid gjutning i metall bilda sig på ytan av ett konstverk, dels driva i metall, d. v. s. med puns och hammare framställa upphöjda figurer på tunnt metallbleck. Ciselör, person som har detta till yrke.

Coccidiesjukdom hos harar, vilda kaniner och fasaner. Coccidierna äro urdjur (protozoer) och höra till sporozoernas grupp. De leva som parasiter i slemhuden, i tarmarna och gallgångarna och förorsaka hos unga harar och fasaner pestartade sjukdomar. Parasiterna kunna också angripa slemhuden i kaninernas luftrör och framkalla en elakartad snuva. Hos unga fasaner märker man följande sjukdomstecken: mattighet, avstannande i utvecklingen, stark avmattning, förlamande svaghet och utsot. Döden inträder efter kort eller flere veckors sjukdom. Mått och steg mot sjukdomen hos fasanerna: Att skilja de sjuka från de friska, att förändra platsen för djuren, att beströ den gamla uppdragningsplatsen med kalk och gräva

C

Canidæ, se Hunddjur.

Canis, se Hundsläktet.

Carnivora, köttätare (av lat. caro, kött, och voráre, sluka), se Rovdjuren.

Carlberg, G., grossh., jägare, kennelman.

Carte blanche, rent papper, oinskränkt fullmakt.

Cederström, Carl, frih., f. 67, d. 1918, aviatiker, jägare, oförliknelig jaktkamrat.

Cell. Cellen utgör den elementära beståndsdel, varav djur och växter äro sammansatta, oftast av mikroskopiskt små dimensioner.

Ceroma, se Vaxhud.

Cervidæ, se Hjortdjuren.

Charpi, linneskav, sönderplockat linne, som användes till förbindning av sår. Det bästa tillverkas av slitet linne, vilket sönderklippas i lappar av 7—10 cm, i fyrkant, varefter trådarna utdragas en och en. Charpiet måste naturligtvis före användandet vara steriliserat.

Chasseportgevär, uppfunnet av fransmannen Ch., antogs 1866 till gevärsmodell för franska armén.

Chateaubriand, tjock biffstek av bästa filédelen på oxen eller hästen.

Chiroptera, se Fladdermöss.

Cincius, se Strömstare.

Circus, se Kärrhökar.

Ciselera, dels med skarpt verktyg (gravstickel, mejsel, fil) bortarbeta de gjutränder och andra ojämnheter, som vid gjutning i metall bilda sig på ytan av ett konstverk, dels driva i metall, d. v. s. med puns och hammare framställa upphöjda figurer på tunnt metallbleck. Ciselör, person som har detta till yrke.

Coccidiesjukdom hos harar, vilda kaniner och fasaner. Coccidierna äro urdjur (protozoer) och höra till sporozoernas grupp. De leva som parasiter i slemhuden, i tarmarna och gallgångarna och förorsaka hos unga harar och fasaner pestartade sjukdomar. Parasiterna kunna också angripa slemhuden i kaninernas luftrör och framkalla en elakartad snuva. Hos unga fasaner märker man följande sjukdomstecken: mattighet, avstannande i utvecklingen, stark avmattning, förlamande svaghet och utsot. Döden inträder efter kort eller flere veckors sjukdom. Mått och steg mot sjukdomen hos fasanerna: Att skilja de sjuka från de friska, att förändra platsen för djuren, att beströ den gamla uppdragningsplatsen med kalk och gräva

C

Canidæ, se Hunddjur.

Canis, se Hundsläktet.

Carnivora, köttätare (av lat. caro, kött, och voráre, sluka), se Rovdjuren.

Carlberg, G., grossh., jägare, kennelman.

Carte blanche, rent papper, oinskränkt fullmakt.

Cederström, Carl, frih., f. 67, d. 1918, aviatiker, jägare, oförliknelig jaktkamrat.

Cell. Cellen utgör den elementära beståndsdel, varav djur och växter äro sammansatta, oftast av mikroskopiskt små dimensioner.

Ceroma, se Vaxhud.

Cervidæ, se Hjortdjuren.

Charpi, linneskav, sönderplockat linne, som användes till förbindning av sår. Det bästa tillverkas av slitet linne, vilket sönderklippas i lappar av 7—10 cm, i fyrkant, varefter trådarna utdragas en och en. Charpiet måste naturligtvis före användandet vara steriliserat.

Chasseportgevär, uppfunnet av fransmannen Ch., antogs 1866 till gevärsmodell för franska armén.

Chateaubriand, tjock biffstek av bästa filédelen på oxen eller hästen.

Chiroptera, se Fladdermöss.

Cincius, se Strömstare.

Circus, se Kärrhökar.

Ciselera, dels med skarpt verktyg (gravstickel, mejsel, fil) bortarbeta de gjutränder och andra ojämnheter, som vid gjutning i metall bilda sig på ytan av ett konstverk, dels driva i metall, d. v. s. med puns och hammare framställa upphöjda figurer på tunnt metallbleck. Ciselör, person som har detta till yrke.

Coccidiesjukdom hos harar, vilda kaniner och fasaner. Coccidierna äro urdjur (protozoer) och höra till sporozoernas grupp. De leva som parasiter i slemhuden, i tarmarna och gallgångarna och förorsaka hos unga harar och fasaner pestartade sjukdomar. Parasiterna kunna också angripa slemhuden i kaninernas luftrör och framkalla en elakartad snuva. Hos unga fasaner märker man följande sjukdomstecken: mattighet, avstannande i utvecklingen, stark avmattning, förlamande svaghet och utsot. Döden inträder efter kort eller flere veckors sjukdom. Mått och steg mot sjukdomen hos fasanerna: Att skilja de sjuka från de friska, att förändra platsen för djuren, att beströ den gamla uppdragningsplatsen med kalk och gräva

C

Canidæ, se Hunddjur.

Canis, se Hundsläktet.

Carnivora, köttätare (av lat. caro, kött, och voráre, sluka), se Rovdjuren.

Carlberg, G., grossh., jägare, kennelman.

Carte blanche, rent papper, oinskränkt fullmakt.

Cederström, Carl, frih., f. 67, d. 1918, aviatiker, jägare, oförliknelig jaktkamrat.

Cell. Cellen utgör den elementära beståndsdel, varav djur och växter äro sammansatta, oftast av mikroskopiskt små dimensioner.

Ceroma, se Vaxhud.

Cervidæ, se Hjortdjuren.

Charpi, linneskav, sönderplockat linne, som användes till förbindning av sår. Det bästa tillverkas av slitet linne, vilket sönderklippas i lappar av 7—10 cm, i fyrkant, varefter trådarna utdragas en och en. Charpiet måste naturligtvis före användandet vara steriliserat.

Chasseportgevär, uppfunnet av fransmannen Ch., antogs 1866 till gevärsmodell för franska armén.

Chateaubriand, tjock biffstek av bästa filédelen på oxen eller hästen.

Chiroptera, se Fladdermöss.

Cincius, se Strömstare.

Circus, se Kärrhökar.

Ciselera, dels med skarpt verktyg (gravstickel, mejsel, fil) bortarbeta de gjutränder och andra ojämnheter, som vid gjutning i metall bilda sig på ytan av ett konstverk, dels driva i metall, d. v. s. med puns och hammare framställa upphöjda figurer på tunnt metallbleck. Ciselör, person som har detta till yrke.

Coccidiesjukdom hos harar, vilda kaniner och fasaner. Coccidierna äro urdjur (protozoer) och höra till sporozoernas grupp. De leva som parasiter i slemhuden, i tarmarna och gallgångarna och förorsaka hos unga harar och fasaner pestartade sjukdomar. Parasiterna kunna också angripa slemhuden i kaninernas luftrör och framkalla en elakartad snuva. Hos unga fasaner märker man följande sjukdomstecken: mattighet, avstannande i utvecklingen, stark avmattning, förlamande svaghet och utsot. Döden inträder efter kort eller flere veckors sjukdom. Mått och steg mot sjukdomen hos fasanerna: Att skilja de sjuka från de friska, att förändra platsen för djuren, att beströ den gamla uppdragningsplatsen med kalk och gräva

C

Canidæ, se Hunddjur.

Canis, se Hundsläktet.

Carnivora, köttätare (av lat. caro, kött, och voráre, sluka), se Rovdjuren.

Carlberg, G., grossh., jägare, kennelman.

Carte blanche, rent papper, oinskränkt fullmakt.

Cederström, Carl, frih., f. 67, d. 1918, aviatiker, jägare, oförliknelig jaktkamrat.

Cell. Cellen utgör den elementära beståndsdel, varav djur och växter äro sammansatta, oftast av mikroskopiskt små dimensioner.

Ceroma, se Vaxhud.

Cervidæ, se Hjortdjuren.

Charpi, linneskav, sönderplockat linne, som användes till förbindning av sår. Det bästa tillverkas av slitet linne, vilket sönderklippas i lappar av 7—10 cm, i fyrkant, varefter trådarna utdragas en och en. Charpiet måste naturligtvis före användandet vara steriliserat.

Chasseportgevär, uppfunnet av fransmannen Ch., antogs 1866 till gevärsmodell för franska armén.

Chateaubriand, tjock biffstek av bästa filédelen på oxen eller hästen.

Chiroptera, se Fladdermöss.

Cincius, se Strömstare.

Circus, se Kärrhökar.

Ciselera, dels med skarpt verktyg (gravstickel, mejsel, fil) bortarbeta de gjutränder och andra ojämnheter, som vid gjutning i metall bilda sig på ytan av ett konstverk, dels driva i metall, d. v. s. med puns och hammare framställa upphöjda figurer på tunnt metallbleck. Ciselör, person som har detta till yrke.

Coccidiesjukdom hos harar, vilda kaniner och fasaner. Coccidierna äro urdjur (protozoer) och höra till sporozoernas grupp. De leva som parasiter i slemhuden, i tarmarna och gallgångarna och förorsaka hos unga

harar och fasaner pestartade sjukdomar. Parasiterna kunna också angripa slemhuden i kaninernas luftrör och framkalla en elakartad snuva. Hos unga fasaner märker man följande sjukdomstecken: mattighet, avstannande i utvecklingen, stark avmattning, förlamande svaghet och utsot. Döden inträder efter kort eller flere veckors sjukdom. Mått och steg mot sjukdomen hos fasanerna: Att skilja de sjuka från de friska, att förändra platsen för djuren, att beströ den gamla uppdragningsplatsen med kalk och gräva

C

Canidæ, se Hunddjur.

Canis, se Hundsläktet.

Carnivora, köttätare (av lat. caro, kött, och voráre, sluka), se Rovdjuren.

Carlberg, G., grossh., jägare, kennelman.

Carte blanche, rent papper, oinskränkt fullmakt.

Cederström, Carl, frih., f. 67, d. 1918, aviatiker, jägare, oförliknelig jaktkamrat.

Cell. Cellen utgör den elementära beståndsdel, varav djur och växter äro sammansatta, oftast av mikroskopiskt små dimensioner.

Ceroma, se Vaxhud.

Cervidæ, se Hjortdjuren.

Charpi, linneskav, sönderplockat linne, som användes till förbindning av sår. Det bästa tillverkas av slitet linne, vilket sönderklippas i lappar av 7—10 cm, i fyrkant, varefter trådarna utdragas en och en. Charpiet måste naturligtvis före användandet vara steriliserat.

Chasseportgevär, uppfunnet av fransmannen Ch., antogs 1866 till gevärsmodell för franska armén.

Chateaubriand, tjock biffstek av bästa filédelen på oxen eller hästen.

Chiroptera, se Fladdermöss.

Cincius, se Strömstare.

Circus, se Kärrhökar.

Ciselera, dels med skarpt verktyg (gravstickel, mejsel, fil) bortarbeta de gjutränder och andra ojämnheter, som vid gjutning i metall bilda sig på ytan av ett konstverk, dels driva i metall, d. v. s. med puns och hammare framställa upphöjda figurer på tunnt metallbleck. Ciselör, person som har detta till yrke.

Coccidiesjukdom hos harar, vilda kaniner och fasaner. Coccidierna äro urdjur (protozoer) och höra till sporozoernas grupp. De leva som parasiter i slemhuden, i tarmarna och gallgångarna och förorsaka hos unga harar och fasaner pestartade sjukdomar. Parasiterna kunna också angripa slemhuden i kaninernas luftrör och framkalla en elakartad snuva. Hos unga fasaner märker man följande sjukdomstecken: mattighet, avstannande i utvecklingen, stark avmattning, förlamande svaghet och utsot. Döden inträder efter kort eller flere veckors sjukdom. Mått och steg mot sjukdomen hos fasanerna: Att skilja de sjuka från de friska, att förändra platsen för djuren, att beströ den gamla uppdragningsplatsen med kalk och gräva

C

Canidæ, se Hunddjur.

Canis, se Hundsläktet.

Carnivora, köttätare (av lat. caro, kött, och voráre, sluka), se Rovdjuren.

Carlberg, G., grossh., jägare, kennelman.

Carte blanche, rent papper, oinskränkt fullmakt.

Cederström, Carl, frih., f. 67, d. 1918, aviatiker, jägare, oförliknelig jaktkamrat.

Cell. Cellen utgör den elementära beståndsdel, varav djur och växter äro sammansatta, oftast av mikroskopiskt små dimensioner.

Ceroma, se Vaxhud.

Cervidæ, se Hjortdjuren.

Charpi, linneskav, sönderplockat linne, som användes till förbindning av sår. Det bästa tillverkas av slitet linne, vilket sönderklippas i lappar av 7—10 cm, i fyrkant, varefter trådarna utdragas en och en. Charpiet måste naturligtvis före användandet vara steriliserat.

Chasseportgevär, uppfunnet av fransmannen Ch., antogs 1866 till gevärsmodell för franska armén.

Chateaubriand, tjock biffstek av bästa filédelen på oxen eller hästen.

Chiroptera, se Fladdermöss.

Cincius, se Strömstare.

Circus, se Kärrhökar.

Ciselera, dels med skarpt verktyg (gravstickel, mejsel, fil) bortarbeta de gjutränder och andra ojämnheter, som vid gjutning i metall bilda sig på ytan av ett konstverk, dels driva i metall, d. v. s. med puns och hammare framställa upphöjda figurer på tunnt metallbleck. Ciselör, person som har detta till yrke.

Coccidiesjukdom hos harar, vilda kaniner och fasaner. Coccidierna äro urdjur (protozoer) och höra till sporozoernas grupp. De leva som parasiter i slemhuden, i tarmarna och gallgångarna och förorsaka hos unga harar och fasaner pestartade sjukdomar. Parasiterna kunna också angripa slemhuden i kaninernas luftrör och framkalla en elakartad snuva. Hos unga fasaner märker man följande sjukdomstecken: mattighet, avstannande i utvecklingen, stark avmattning, förlamande svaghet och utsot. Döden inträder efter kort eller flere veckors sjukdom. Mått och steg mot sjukdomen hos fasanerna: Att skilja de sjuka från de friska, att förändra platsen för djuren, att beströ den gamla uppdragningsplatsen med kalk och gräva

C

Canidæ, se Hunddjur.

Canis, se Hundsläktet.

Carnivora, köttätare (av lat. caro, kött, och voráre, sluka), se Rovdjuren.

Carlberg, G., grossh., jägare, kennelman.

Carte blanche, rent papper, oinskränkt fullmakt.

Cederström, Carl, frih., f. 67, d. 1918, aviatiker, jägare, oförliknelig jaktkamrat.

Cell. Cellen utgör den elementära beståndsdel, varav djur och växter äro sammansatta, oftast av mikroskopiskt små dimensioner.

Ceroma, se Vaxhud.

Cervidæ, se Hjortdjuren.

Charpi, linneskav, sönderplockat linne, som användes till förbindning av sår. Det bästa tillverkas av slitet linne, vilket sönderklippas i lappar av 7—10 cm, i fyrkant, varefter trådarna utdragas en och en. Charpiet måste naturligtvis före användandet vara steriliserat.

Chasseportgevär, uppfunnet av fransmannen Ch., antogs 1866 till gevärsmodell för franska armén.

Chateaubriand, tjock biffstek av bästa filédelen på oxen eller hästen.

Chiroptera, se Fladdermöss.

Cincius, se Strömstare.

Circus, se Kärrhökar.

Ciselera, dels med skarpt verktyg (gravstickel, mejsel, fil) bortarbeta de gjutränder och andra ojämnheter, som vid gjutning i metall bilda sig på ytan av ett konstverk, dels driva i metall, d. v. s. med puns och hammare framställa upphöjda figurer på tunnt metallbleck. Ciselör, person som har detta till yrke.

Coccidiesjukdom hos harar, vilda kaniner och fasaner. Coccidierna äro urdjur (protozoer) och höra till sporozoernas grupp. De leva som parasiter i slemhuden, i tarmarna och gallgångarna och förorsaka hos unga harar och fasaner pestartade sjukdomar. Parasiterna kunna också angripa slemhuden i kaninernas luftrör och framkalla en elakartad snuva. Hos unga fasaner märker man följande sjukdomstecken: mattighet, avstannande i utvecklingen, stark avmattning, förlamande svaghet och utsot. Döden inträder efter kort eller flere veckors sjukdom. Mått och steg mot sjukdomen hos fasanerna: Att skilja de sjuka från de friska, att förändra platsen för djuren, att beströ den gamla uppdragningsplatsen med kalk och gräva

C

Canidæ, se Hunddjur.

Canis, se Hundsläktet.

Carnivora, köttätare (av lat. caro, kött, och voráre, sluka), se Rovdjuren.

Carlberg, G., grossh., jägare, kennelman.

Carte blanche, rent papper, oinskränkt fullmakt.

Cederström, Carl, frih., f. 67, d. 1918, aviatiker, jägare, oförliknelig jaktkamrat.

Cell. Cellen utgör den elementära beståndsdel, varav djur och växter äro sammansatta, oftast av mikroskopiskt små dimensioner.

Ceroma, se Vaxhud.

Cervidæ, se Hjortdjuren.

Charpi, linneskav, sönderplockat linne, som användes till förbindning av sår. Det bästa tillverkas av slitet linne, vilket sönderklippas i lappar av 7—10 cm, i fyrkant, varefter trådarna utdragas en och en. Charpiet måste naturligtvis före användandet vara steriliserat.

Chasseportgevär, uppfunnet av fransmannen Ch., antogs 1866 till gevärsmodell för franska armén.

Chateaubriand, tjock biffstek av bästa filédelen på oxen eller hästen.

Chiroptera, se Fladdermöss.

Cincius, se Strömstare.

Circus, se Kärrhökar.

Ciselera, dels med skarpt verktyg (gravstickel, mejsel, fil) bortarbeta de gjutränder och andra ojämnheter, som vid gjutning i metall bilda sig på ytan av ett konstverk, dels driva i metall, d. v. s. med puns och hammare framställa upphöjda figurer på tunnt metallbleck. Ciselör, person som har detta till yrke.

Coccidiesjukdom hos harar, vilda kaniner och fasaner. Coccidierna äro urdjur (protozoer) och höra till sporozoernas grupp. De leva som parasiter i slemhuden, i tarmarna och gallgångarna och förorsaka hos unga harar och fasaner pestartade sjukdomar. Parasiterna kunna också angripa slemhuden i kaninernas luftrör och framkalla en elakartad snuva. Hos unga fasaner märker man följande sjukdomstecken: mattighet, avstannande i utvecklingen, stark avmattning, förlamande svaghet och utsot. Döden inträder efter kort eller flere veckors sjukdom. Mått och steg mot sjukdomen hos fasanerna: Att skilja de sjuka från de friska, att förändra platsen för djuren, att beströ den gamla uppdragningsplatsen med kalk och gräva

C

Canidæ, se Hunddjur.

Canis, se Hundsläktet.

Carnivora, köttätare (av lat. caro, kött, och voráre, sluka), se Rovdjuren.

Carlberg, G., grossh., jägare, kennelman.

Carte blanche, rent papper, oinskränkt fullmakt.

Cederström, Carl, frih., f. 67, d. 1918, aviatiker, jägare, oförliknelig jaktkamrat.

Cell. Cellen utgör den elementära beståndsdel, varav djur och växter äro sammansatta, oftast av mikroskopiskt små dimensioner.

Ceroma, se Vaxhud.

Cervidæ, se Hjortdjuren.

Charpi, linneskav, sönderplockat linne, som användes till förbindning av sår. Det bästa tillverkas av slitet linne, vilket sönderklippas i lappar av 7—10 cm, i fyrkant, varefter trådarna utdragas en och en. Charpiet måste naturligtvis före användandet vara steriliserat.

Chasseportgevär, uppfunnet av fransmannen Ch., antogs 1866 till gevärsmodell för franska armén.

Chateaubriand, tjock biffstek av bästa filédelen på oxen eller hästen.

Chiroptera, se Fladdermöss.

Cincius, se Strömstare.

Circus, se Kärrhökar.

Ciselera, dels med skarpt verktyg (gravstickel, mejsel, fil) bortarbeta de gjutränder och andra ojämnheter, som

vid gjutning i metall bilda sig på ytan av ett konstverk, dels driva i metall, d. v. s. med puns och hammare framställa upphöjda figurer på tunnt metallbleck. Ciselör, person som har detta till yrke.

Coccidiesjukdom hos harar, vilda kaniner och fasaner. Coccidierna äro urdjur (protozoer) och höra till sporozoernas grupp. De leva som parasiter i slemhuden, i tarmarna och gallgångarna och förorsaka hos unga harar och fasaner pestartade sjukdomar. Parasiterna kunna också angripa slemhuden i kaninernas luftrör och framkalla en elakartad snuva. Hos unga fasaner märker man följande sjukdomstecken: mattighet, avstannande i utvecklingen, stark avmattning, förlamande svaghet och utsot. Döden inträder efter kort eller flere veckors sjukdom. Mått och steg mot sjukdomen hos fasanerna: Att skilja de sjuka från de friska, att förändra platsen för djuren, att beströ den gamla uppdragningsplatsen med kalk och gräva

C

Canidæ, se Hunddjur.

Canis, se Hundsläktet.

Carnivora, köttätare (av lat. caro, kött, och voráre, sluka), se Rovdjuren.

Carlberg, G., grossh., jägare, kennelman.

Carte blanche, rent papper, oinskränkt fullmakt.

Cederström, Carl, frih., f. 67, d. 1918, aviatiker, jägare, oförliknelig jaktkamrat.

Cell. Cellen utgör den elementära beståndsdel, varav djur och växter äro sammansatta, oftast av mikroskopiskt små dimensioner.

Ceroma, se Vaxhud.

Cervidæ, se Hjortdjuren.

Charpi, linneskav, sönderplockat linne, som användes till förbindning av sår. Det bästa tillverkas av slitet linne, vilket sönderklippas i lappar av 7—10 cm, i fyrkant, varefter trådarna utdragas en och en. Charpiet måste naturligtvis före användandet vara steriliserat.

Chasseportgevär, uppfunnet av fransmannen Ch., antogs 1866 till gevärsmodell för franska armén.

Chateaubriand, tjock biffstek av bästa filédelen på oxen eller hästen.

Chiroptera, se Fladdermöss.

Cincius, se Strömstare.

Circus, se Kärrhökar.

Ciselera, dels med skarpt verktyg (gravstickel, mejsel, fil) bortarbeta de gjutränder och andra ojämnheter, som vid gjutning i metall bilda sig på ytan av ett konstverk, dels driva i metall, d. v. s. med puns och hammare framställa upphöjda figurer på tunnt metallbleck. Ciselör, person som har detta till yrke.

Coccidiesjukdom hos harar, vilda kaniner och fasaner. Coccidierna äro urdjur (protozoer) och höra till sporozoernas grupp. De leva som parasiter i slemhuden, i tarmarna och gallgångarna och förorsaka hos unga harar och fasaner pestartade sjukdomar. Parasiterna kunna också angripa slemhuden i kaninernas luftrör och framkalla en elakartad snuva. Hos unga fasaner märker man följande sjukdomstecken: mattighet, avstannande i utvecklingen, stark avmattning, förlamande svaghet och utsot. Döden inträder efter kort eller flere veckors sjukdom. Mått och steg mot sjukdomen hos fasanerna: Att skilja de sjuka från de friska, att förändra platsen för

djuren, att beströ den gamla uppdragningsplatsen med kalk och grävaomkring den, att desinficera kärlen för födan och drycken, att uppbränna eller gräva djupt ned exkrementerna. Då sjukdomen uppträder bland harar, bör man om möjligt skjuta bort djuren i det pestsmittade området och om möjligt förhindra under något år en invandring av harar på ett sådant område.

Cockerspaniel, se Spaniel.

Cockerspaniel, se Spaniel.

Couche! Befallning till hönshunden att lägga sig i en viss ställning. Se v. Dressyr.

Cum grano salis, lat., med ett korn salt d. v. s. med en smula omdöme, att något skall förstås ej ordagrant, utan med vissa modifikationer.

Cyankalium, se Förgiftning.

Cysticerk-sjukdom hos harar. På ytan och inuti hararnas tarmar och inälvor, isynnerhet i levern, förekomma icke sällan blåsmaskar (cysticercus pisiformis) av en binnekemask (Taenia serrata) hos hundar. Dessa blåsmaskar av en lins´ storlek falla sönder i ostlika klumpar och framkalla yttringar av sjukdom. Parasiterna i dessa bildningar kunna förväxlas med tuberkulösa förändringar. I jägarkretsar i Tyskland anses förändringarna alldeles oriktigt för syfilitiska och därav betecknas även sjukdomen oriktigt som ”harveneriska”. Man kan lätt bekämpa sjukdomen, om man sörjer för, att främmande hundar inte driva omkring inom området och underkastar sina egna hundar en binnikemaskkur (se bandmask hos hunden). Organer, som äro angripna av dessa blåsor, äro odugliga; villebrådet för övrigt njutbart för människan. omkring den, att desinficera kärlen för födan och drycken, att uppbränna eller gräva djupt ned exkrementerna. Då sjukdomen uppträder bland harar, bör man om möjligt skjuta bort djuren i det pestsmittade området och om möjligt förhindra under något år en invandring av harar på ett sådant område.

Cockerspaniel, se Spaniel.

Cockerspaniel, se Spaniel.

Couche! Befallning till hönshunden att lägga sig i en viss ställning. Se v. Dressyr.

Cum grano salis, lat., med ett korn salt d. v. s. med en smula omdöme, att något skall förstås ej ordagrant, utan med vissa modifikationer.

Cyankalium, se Förgiftning.

Cysticerk-sjukdom hos harar. På ytan och inuti hararnas tarmar och inälvor, isynnerhet i levern, förekomma icke sällan blåsmaskar (cysticercus pisiformis) av en binnekemask (Taenia serrata) hos hundar. Dessa blåsmaskar av en lins´ storlek falla sönder i ostlika klumpar och framkalla yttringar av sjukdom. Parasiterna i dessa bildningar kunna förväxlas med tuberkulösa förändringar. I jägarkretsar i Tyskland anses förändringarna alldeles oriktigt för syfilitiska och därav betecknas även sjukdomen oriktigt som ”harveneriska”. Man kan lätt bekämpa sjukdomen, om man sörjer för, att främmande hundar inte driva omkring inom området och underkastar sina egna hundar en binnikemaskkur (se bandmask hos hunden). Organer, som äro angripna av dessa blåsor, äro odugliga; villebrådet för övrigt njutbart för människan. omkring den, att desinficera kärlen för födan och drycken, att uppbränna eller gräva djupt ned exkrementerna. Då sjukdomen uppträder bland harar, bör man om möjligt skjuta bort djuren i det pestsmittade området och om möjligt förhindra under något år en invandring av harar på ett sådant område.

Cockerspaniel, se Spaniel.

Cockerspaniel, se Spaniel.

Couche! Befallning till hönshunden att lägga sig i en viss ställning. Se v. Dressyr.

Cum grano salis, lat., med ett korn salt d. v. s. med en smula omdöme, att något skall förstås ej ordagrant, utan med vissa modifikationer.

Cyankalium, se Förgiftning.

Cysticerk-sjukdom hos harar. På ytan och inuti hararnas tarmar och inälvor, isynnerhet i levern, förekomma icke sällan blåsmaskar (cysticercus pisiformis) av en binnekemask (Taenia serrata) hos hundar. Dessa blåsmaskar av en lins´ storlek falla sönder i ostlika klumpar och framkalla yttringar av sjukdom. Parasiterna i dessa bildningar kunna förväxlas med tuberkulösa förändringar. I jägarkretsar i Tyskland anses förändringarna alldeles oriktigt för syfilitiska och därav betecknas även sjukdomen oriktigt som ”harveneriska”. Man kan lätt bekämpa sjukdomen, om man sörjer för, att främmande hundar inte driva omkring inom området och underkastar sina egna hundar en binnikemaskkur (se bandmask hos hunden). Organer, som äro angripna av dessa blåsor, äro odugliga; villebrådet för övrigt njutbart för människan. omkring den, att desinficera kärlen för födan och drycken, att uppbränna eller gräva djupt ned exkrementerna. Då sjukdomen uppträder bland harar, bör man om möjligt skjuta bort djuren i det pestsmittade området och om möjligt förhindra under något år en invandring av harar på ett sådant område.

Cockerspaniel, se Spaniel.

Cockerspaniel, se Spaniel.

Couche! Befallning till hönshunden att lägga sig i en viss ställning. Se v. Dressyr.

Cum grano salis, lat., med ett korn salt d. v. s. med en smula omdöme, att något skall förstås ej ordagrant, utan med vissa modifikationer.

Cyankalium, se Förgiftning.

Cysticerk-sjukdom hos harar. På ytan och inuti hararnas tarmar och inälvor, isynnerhet i levern, förekomma icke sällan blåsmaskar (cysticercus pisiformis) av en binnekemask (Taenia serrata) hos hundar. Dessa blåsmaskar av en lins´ storlek falla sönder i ostlika klumpar och framkalla yttringar av sjukdom. Parasiterna i dessa bildningar kunna förväxlas med tuberkulösa förändringar. I jägarkretsar i Tyskland anses förändringarna alldeles oriktigt för syfilitiska och därav betecknas även sjukdomen oriktigt som ”harveneriska”. Man kan lätt bekämpa sjukdomen, om man sörjer för, att främmande hundar inte driva omkring inom området och underkastar sina egna hundar en binnikemaskkur (se bandmask hos hunden). Organer, som äro angripna av dessa blåsor, äro odugliga; villebrådet för övrigt njutbart för människan. omkring den, att desinficera kärlen för födan och drycken, att uppbränna eller gräva djupt ned exkrementerna. Då sjukdomen uppträder bland harar, bör man om möjligt skjuta bort djuren i det pestsmittade området och om möjligt förhindra under något år en invandring av harar på ett sådant område.

Cockerspaniel, se Spaniel.

Cockerspaniel, se Spaniel.

Couche! Befallning till hönshunden att lägga sig i en viss ställning. Se v. Dressyr.

Cum grano salis, lat., med ett korn salt d. v. s. med en smula omdöme, att något skall förstås ej ordagrant, utan med vissa modifikationer.

Cyankalium, se Förgiftning.

Cysticerk-sjukdom hos harar. På ytan och inuti hararnas tarmar och inälvor, isynnerhet i levern, förekomma icke sällan blåsmaskar (cysticercus pisiformis) av en binnekemask (Taenia serrata) hos hundar. Dessa blåsmaskar av en lins´ storlek falla sönder i ostlika klumpar och framkalla yttringar av sjukdom. Parasiterna i dessa bildningar kunna förväxlas med tuberkulösa förändringar. I jägarkretsar i Tyskland anses förändringarna alldeles oriktigt för syfilitiska och därav betecknas även sjukdomen oriktigt som ”harveneriska”. Man kan lätt bekämpa

sjukdomen, om man sörjer för, att främmande hundar inte driva omkring inom området och underkastar sina egna hundar en binnikemaskkur (se bandmask hos hunden). Organer, som äro angripna av dessa blåsor, äro odugliga; villebrådet för övrigt njutbart för människan. omkring den, att desinficera kärlen för födan och drycken, att uppbränna eller gräva djupt ned exkrementerna. Då sjukdomen uppträder bland harar, bör man om möjligt skjuta bort djuren i det pestsmittade området och om möjligt förhindra under något år en invandring av harar på ett sådant område.

Cockerspaniel, se Spaniel.

Cockerspaniel, se Spaniel.

Couche! Befallning till hönshunden att lägga sig i en viss ställning. Se v. Dressyr.

Cum grano salis, lat., med ett korn salt d. v. s. med en smula omdöme, att något skall förstås ej ordagrant, utan med vissa modifikationer.

Cyankalium, se Förgiftning.

Cysticerk-sjukdom hos harar. På ytan och inuti hararnas tarmar och inälvor, isynnerhet i levern, förekomma icke sällan blåsmaskar (cysticercus pisiformis) av en binnekemask (Taenia serrata) hos hundar. Dessa blåsmaskar av en lins´ storlek falla sönder i ostlika klumpar och framkalla yttringar av sjukdom. Parasiterna i dessa bildningar kunna förväxlas med tuberkulösa förändringar. I jägarkretsar i Tyskland anses förändringarna alldeles oriktigt för syfilitiska och därav betecknas även sjukdomen oriktigt som ”harveneriska”. Man kan lätt bekämpa sjukdomen, om man sörjer för, att främmande hundar inte driva omkring inom området och underkastar sina egna hundar en binnikemaskkur (se bandmask hos hunden). Organer, som äro angripna av dessa blåsor, äro odugliga; villebrådet för övrigt njutbart för människan.

D

Dagrovfåglar, ordn. Accipitres. Jaga om dagen, och synen är deras bästa sinne. I regel även skickliga flygare. Leva mestadels av ryggradsdjur, stundom av insekter, även av as. En del arter skadliga genom sin rovgirig-het. Honorna i regel större än hanarne. Häcka vanligen i träd eller klippor. Svenska dagrovfåglar äro falkar, fjällvråk, örnar, bivråk, fiskgjuse, glada, sparvhök, duvhök, kärrhökar, vråkar och havsörn.

Dahlström, Hj., professor, f. 68, framstående kynolog.

Dalarnes stövareklubb bildades 1913 och har satt markprov för stövare till sin uppgift. Denna klubb samt den år 1904 bildade Göteborgs taxklubb voro år 1914 de enda officiellt erkänt levande ortsklubbar inom landet.

Dalripa, se Ripsläktet.

Damascenerpipor. Damascering göres medels sammansvetsning av stål-och järnstänger. Den randning som således finnes i järnet, blir synlig därigenom att man bestryker det med syra, som på stålränderna lämnar ett mörkare överdrag, av det i dem inneslutna kolet. En bland dess variationer är spikdamascering, av inströdda fina järn dubbar i massan.

Damaskpipor begagnas numera ej så ofta som stål pipor. De senare äro lättare att hålla rostfria både in- och utvändigt.

Dammfladdermusen, se Fladdermöss.

Danbentons fladdermus, se Fladdermöss.

Deerhound, skotsk hjorthund, användes sedan lång tid tillbaka ej mera på jakt och förekommer mycket sällan i Sverige. Detta djur ter sig som en strävhårig vinthund med grov benbyggnad. Dess normala höjd är 60— 65 cm.,

tiken är något lägre. Huvudet är ganska långt, huvudskålen tämligen platt utan spår till pannavsats. Övergången från nosen till hjässan bildar en sned linje. Hanarna hava morrhår och hakskägg. Öronen äro varken riktigt uppstående, ej heller rakt nedfallande. Önskvärdast är ett helt litet, med mjukt hår beklätt, svart eller åtminstone mycket mörkt öra. Färgen på håret är olika, vitt anses som en oriktig färg. En vit pann-fläck eller ett vitt streck på halsen betraktas som betydliga felaktigheter.

Deformation, formförändring, som -hagel eller kulor undergå, dels då de träffa ett fast föremål (villebråds-53

kroppar, marken o. d.), dels i själva bösspipan vid avskjutandet av skottet Därvid sammanpackas hagelkornen redan i patronen med mycken kraft och förlora därigenom mer eller mindre sin ursprungliga form, liksom också genom att något avslipas mot bösspipans vägg och genom trängseln i bössans mynning.

Degenerera! urarta, vansläktas, försämras.

Degeneration, återbildning eller reduktion, d. v. s. förloppen vid kroppsdelars normala sönderfallande, såsom t. ex. stjärten hos grodlarver. Motsatsen är i ena riktningen sjuklig eller abnorm degeneration, i andra riktningen nybildning eller regeneration. Degeneration är också liktydig med urartning i allmänhet eller enskilda djurs eller djur-gruppers urartning.

Delfiner, till valarnes ordn. hörande däggdjur, förekomma i alla hav, äro snabba och rovgiriga, leva vanligen i sällskap och livnära sig huvudsakligen av fisk.

Delikat, läcker, välsmakande; bil dl. ömtålig, grannlaga.

Delikatess, läckerhet, fin och dyr matvara, ofta inlagda 1. konserverade dylika.

Depensera, göra omkostnader, vidkännas utgifter, utgiva penningar, slösa.

Deponera, insätta, överlämna (penningar 1. andra värdeföremål) till förvaring 1. som säkerhet.

Dermatol (av grek. derma, hud, och lat oleum, olja) ett svavelgult, i vatten och sprit olösligt pulver, som enbart eller i blandning med något starkare antiseptiskt medel (t. ex. sublimat) användes mot sår, brännskador o. s. v. i form av ströpulver, salva o. dyl.

Dermoplastik, uppstoppning av djurhudar och genom densamma veten-

skapligt troget återgivande av resp. djur.

Derrière! Befallning till hönshunden att gå tätt bakom jägaren.

Descendensteori, härstamningslära, kallas den biologiska teori, som innebär, att det finnes ett släktskapsförhållande, ett verkligt, ej blott tänkt, genetiskt utvecklingssamband mellan altø levande varelser som befolkat och befolka vår jord. Detta släktskapsförhållande beror, enligt denna teori, därpå att organismerna hava utvecklats den ena ur den andra eller ur gemensamma stamformer, ej skapats fullfärdiga och oberoende av varandra.

Desinfektion» avlägsnande, undanrödjande av smittämnen. Sker genom olika, ämnen, såsom sublimat, lysol o. s. v.

Desperat, uppbrakt, ursinnig, förtvivlad.

Diafragma, mellangärde.

Diarré hos hunden, en mera ofta förekommande, tunn eller grötlik uttömning. Beror på retning av magen och tarmkanalen. Förekommer antingen som bisymptom vid en annan sjukdom (t. ex. valpsjuka) eller ock framkallas den genom tillfälligheter, som blott beröra magen och tarmarna, (dietfel, olämplig föda, förkylning). Behandlingen bör rätta sig efter orsakerna och söka att undanröja dessa: födan bör regleras och kroppen, i

synnerhet buken, hållas varm. Av läkemedel användas avförande, decinficierande, och om diarrén är långvarig, stoppande medel.

Dikt 1. Dikt an, tätt intill. Då båtrodret lägges åt sidan så mycket som möjligt, säges det läggas "dikt ombord".

Dilemma, betecknar tvänne motsatta möjligheter mellan vilka valet är svårt; trångmål, klämma.

Diopter, ett vanligen på kolvhalsen anbragt sikte, bestående av en i mitten genomborrad skiva eller en ring, som56

ersätter viseringen. Då ögat ovillkorligt söker det ställe, där det är ljusast, d. v. s. hålets mitt, så undvikas fel i siktningen. I Sverige användes diopter sällan för jaktbössor, oftare för målskjutningsgevär, då man skjuter på 175 och 300 meters avstånd. Vid jakt begagnar man ibland amerikanska Lyman- och Marble-dioptrar.

Direktiv, anvisningar, mera allmänt hållna än order.

Dissekera, med kniv 1. annat instrument metodiskt dela och framställa döda djurs 1. människokroppars olika lager och organ för studie- och under-sökningsändamål.

Distrahera, avleda någons uppmärksamhet, störa, förströ.

Djur. Man skiljar de levande varelserna i två grupper: djur och växter. Den vetenskap som har till uppgift att lära oss förstå djurens uppkomst, utveckling, byggnad och förrättningar, kallas zoologi. Djurriket indelas numera sålunda i följande grupper:

A. Protozoa, urdjur (encelliga djur).

B. Metazoa, flercelliga djur.

I. Cælenterata, kavitetsdjur.

II. Echinodermata, tagghudingar.

III. Vermes, maskar.

IV. Mollusca, blötdjur.

V. Arthropoda, leddjur.

VI. Vertebrata, ryggradsdjur.

Antalet kända djurarter är svårt nog

att angiva. Emellertid torde hela antalet hittills beskrivna levande djurarter med säkerhet ej understiga 610,000. Den ojämförligt artrikaste gruppen är leddjurens; ensamt av insekter äro nära en halv miljon arter kända och av dessa äro 112,000 arter skalbaggar. Antalet levande ryggradsdjurarter uppgår till över 32,000.

Djuranatomi 1. zootomi, vetenskapen om djurens byggnad. Jfr. Zoologi.

Djurfåag har samma syfte som egentlig jakt, nämligen att bringa vilda däggdjur eller fåglar i männi-

skans våld. Skillnaden ligger mest däri, att jakt utövas medelst sådana redskap (vapen) som för tillfället handteras, varemot djurfång försiggår medelst utställda redskap eller i marken gjorda anstalter. I fråga om fän-gen (redskap eller anstalter att fånga med) har uppfinningsförmågan, ledd av iakttagelser om djurens levnadsvanor, visat sig ganska verksam. De i Sverige förut brukliga fängena, vilka ha sina motsvarigheter i andra länder, kunna ordnas under följande slag: stock, sax, giller, snara och nät. Till djurfång räknas ock djurs dödande med förgiftad åtel.

Djurgeografi, vetenskapen om djurens fördelning på jordklotet. Den allmännast antagna djurgeografiska indelningen för de på land och delvis även för de i söt vatten levande djuren urskiljes i följande 6 huvudregioner:

1. den palearktiska, som omfattar Europa, norra Afrika till Sahara och norra Asien till Himalaya; 2. den etiopiska, Afrika söder om Sahara; 3. den orientaliska, östra och västra Indiska halvön; 4. den nearktiska, Nordamerika till och med norra Mexico; 5. den neotropiska, södra Mexico, Antillerna och Sydamerika; samt 6. den australiska, Australien, Stilla havets öar, Nya Guinea, Molukkerna och de östra Sundaöarna till och med Celebes och Lombok. Var och en av dessa regionen har åter delats i underregioner. Se även Zoologi.

Djurgård. 1. inhägnad skogs- eller hagmark, där huvudsakligen hjortdjur hållas. En kungl, djurgård finnes vid Gripsholm. Staten äger en hjortpark vid Ottenby stuteri å Ölands södra udde. Förr funnos dylika hjortparker invid Stockholm, å kronoparken Omberg, samt vid Drottningholm, Svartsjö, Läckö m. fi. ställen. Enskilda djurgårdar finnas dessutom vid Övedskloster, Skabersjö och Wrams, Gunnarstorp i Skåne, vid Koberg i Vä-57

stergötland, vid Åtvidaberg i Östergötland samt på Rånö och Gräddö i Uppland. I större djurgårdar kan man samtidigt underhålla både kron- och dovhjortar. Däremot lämpa sig icke rådjur att vara tillsammans med dessa båda arter. 2. Djurgårdar för rådjur anordnas som dylika för hjortar (se Djurgård), och omgärdas med ett 2,5 à 3 m. högt stängsel. I en djurgård på 350 har kunna omkring 100 rådjur trivas. På en råbock kan man räkna 4 rågetter. Rådjur trivas icke med hjortar.

Djurkrats, en större krats, som fastskruvas på spetsen av en stör för att därmed utdraga djur ur berggryt.

Djurkult, djurdyrkan, har fordom troligen förefunnits hos alla folk. I Sverige torde hos lapparne ännu en björnkult förekomma.

Djurmåleri» den art av målarkonsten, som väljer levande djur till huvudföremål för framställningen. Framställas djuren i vänligt och glatt sällskap kallas målningen djurgenre, i förening med landskap idyll. Andra underavdelningar äro jaktstycket, djurporträttet och den komiska eller humoristiska illustrationen till djurfabeln. Framstående svenska djurmålare ha varit eller äro O. Andersson, Arsenius, Brandelius, Ehrenstrahl, Holst, Kjörboe, Lönnroth, Sjöberg, Tirén, Wahlbom och Liljefors, mästaren framför alla.

Djurplågeri har under senare år i flera länder blivit föremål för strafflagstiftning och mångenstädes hava s. k. djurskyddsföreningar varit mycket verksamma för undanrödjande av detta onda. Såsom något brott mot djuret kan djurplågeriet icke uppfattas, enär rätten ej erkänner djur såsom rättssubjekt och någon rättskränkning således ej kan begås mot sådana. Men det påkallar dock straff, emedan det utgör ett sårande av andra människors sedliga känslor, och dess-

utom en råhet, ägnad att förvilda sinnena och därigenom menligt inverka på folkkaraktären. Den svenska strafflagen stadgar böter för den, som "i behandlingen av egna eller andras kreatur visar uppenbar grymhet". Äro omständigheterna synnerligen försvårande, kan straffet höjas till fängelse, högst sex månader.

Djurskyddsföreningar hava till ändamål att främja en mild behandling av djuren, särskilt dem, som äro människan till nytta och nöje. Ett flertal sådana finnas i vårt land.

Dovhind, se Dovhjort.

Dovhjort (Cervus dama L.), en hjortart, som av många zoologer gjorts till ett särskilt släkte, Dama, och betecknas som Dama vulgaris. Dovhjortens zoologiska kännetecken äro dess egendomligt formade horn, de platta tårkanalerna, den korta skallen och den långa svansen, såväl som den fläckiga teckningen av de normalt färgade exemplaren. Utom de hos oss förekommande, finnes ännu en något avvikande inhemsk art i mindre Asien, Mesopotamien o. s. v., Dama Mesopotamiae.

Dovhjorten är väsentligt mindre än kronhjorten, kroppen mer sammantryckt, huvudet tämligen kort och brett, öronen korta, ögonen relativt stora, bålen kraftig, svansen längre än hos hjorten, penis beklädd med långt hår, liknande en pensel. Den normala färgen visar stora olikheter sommar och vinter. Huvudfärgen är om sommaren

roströd med vita fläckar, brungrått huvud, svart, i vitt infattad svans såväl som vit undersida av bålen och insidan av benen. Kring svansroten drager sig en bågformig vit med svart infattad strimma, spegeln kallad. Om vintern går den roströda färgen över i en mörk, ovan än mörkare jordbrun, på vilken vita fläckar knappt äro märkbara. Utom den normala färgen förekommer även en nästan svart, som59

blott ovan är mörkt svartbrun, annars mer gråbrun och som saknar vita fläckar eller varje vit teckning. Det gives även icke sällan vita dovhjortar med ljusa ben och rödaktiga ögon. De vita dovhjortarnas kalvar äro gulaktiga och bliva först efter ett år vita. Sällsyntast äro de s. k. porslinsfärgade, vilkas grundfärg är en egendomligt ljus rödbrun färg med otydligt framträdande vita fläckar. Vad bettet beträffar skiljer sig dovhjorten från kronhjorten huvudsakilgen genom att hörntänder fattas, undantagsvis kunna de finnas i överkäken. Till bettets fullständiga utveckling behöver dovhjorten två år. Hornen hos den fullvuxna hanen utmärka sig genom det övre avsnittets skovelartade utbredning, under det att undre delen är tämligen rund. Utom ögontaggen förekommer normalt blott mellantaggen, varemot den övre och bakre kanten av skoveln är utdragen i oregelbundna än längre, än kortare, till antal växlande spetsar. Sällan förekommer is-tagg, men däremot är ofta den nedersta på bakre kanten av skoveln sittande spetsen utmärkt för synnerlig styrka och betecknas som bakut-språng. Synnerligen kraftiga dov-hjortsskovlar kunna från rosenkransen till övre spetsen av skoveln hava en längd av omkring 80 cm. och en skovelbredd av omkring 25 cm. Dovhjortens horn äro endast vid sin nedre del trinda, men upptill skovelformigt utbredda samt försedda med taggar. Vid 8 à 9 månaders ålder får hankalven två enkla hornspetsar. Aret därpå sätter spetshjorten horn med oftast 3 à 5 spetsar på varje och erhåller då namn av stånghjort eller svag dovhjort. Nästkommande år bildas i övre ändan något utplattade horn och benämnes djuret då h a 1 v s k o v e 1 eller svag skovelhjort. Under de följande åren tilltaga hornen alltmera i stor-

lek och bredd samt i antalet spetsar och hjorten kallas då helskovel eller stark skovelhjort eller till sist kapitalhjort. — Hornfällningen infaller årligen i maj eller juiii, hos äldre tidigare än hos yngre. De nya hornen äro fullt utbildade i september och fejas då rena. Honkalven kallas först smaldjur, sedan dov-hind. God konstitution, kalkrik näring alstra starka skövlar, som t. ex. i östra Holstein, i Kirchrode vid Hannover, i Würtemberg o. s. v. Tämligen ofta, i alla händelser oftare än hos andra hjortar förekomma dubbelhorn, d. v. s. de första hornen fällas icke utan under dem bildas nya; detta visar sig i regel, om skovlarna äro små. I sällsynta fall har man till och med funnit tre hornbildningar samtidigt, då naturligtvis i förkrympt tillstånd.

Dovhjortens egentliga hemland äro länderna kring Medelhavet, varifrån den blivit införd till det övriga Europa. Vild finnes den än i Spanien, på Sardinien, i Anatolien, Grekland, mindre Asien, på Rhodus, i Algier och Tunis. En ganska nära besläktad art lever i Mesopotamien och Persien (Dama mesopotamiae). I Tyskland har dovhjorten införts i början av 16: de århundradet. I Sverige här och där i parker sedan 1500-talet. Fossila rester finner man för övrigt på olika ställen av mellan-Europa i diluviala avlagringar, varav man ser, att dovhjorten vid diluvialtiden var utbredd miera mot norr, än nu för tiden och sedan drog sig mer mot söder. Till sin uppehållsplats väljer hjorten företrädesvis skogstrakter och skogbevuxna slättland samt småkulliga trakter; berkstrakter undviker han. Stora sammanhängande skogar äro icke så mycket i hans smak som skogar omväxlande med ängar och åkrar, där han kan komma fram och söka näring. Han passar för parker, till och med mindre omfångsrika sådana, emelan59

inga skadliga följder av aveln visa sig, såvida man sörjer för tillförsel av friska djur.

Om även dovhjorten vänjer sig jämförelsevis fort vid människans närhet och blir lätt tam i parker, så ändrar han uppförande, om han märker, att man jagar honom. På fullt fri jaktmark gör en stark dovhjort jägaren lika stor möda som en kronhjort, han ser och vädrar skarpt, är i hög grad misstrogen och gör långa bukter, om han blir

oroad. De starka hjortarna hålla sig tillsammans i flockar eller gå ensammia, under det de mindre tillsammans med honorna bilda större hjordar. Mot mitten av oktober börjar perningstiden; då träda de starkare hjortarna in i hjorden, slå bort de svagare och låta sitt oharmoniska brunstskri ljuda. Ibland förekommer även strid mellan två olika hanar, varvid knastrandet av de sammanstötande hornen höres på långt håll; allvarsammare skador förekomma dock sällan. Honan går dräktig 8 månader till juni och föder 1 till 2 kalvar, som hon omsorgsfullt vårdar och vaktar. Kalvens färg motsvarar föräldrarnas, men de vita hjortarnas kalvar äro gulaktiga. Fällningstiden för de kraftiga hjortarna inträffar i maj, för de yngre drager den ut till juni. Fetast äro de från juli till september; har parningstiden börjat, antager hjortens kött en oangenäm lukt, som gör det omöjligt att äta. Dovhjortens näring är helt och hållet densamma som kronhjortens, men om sommaren är han granntyckt och tycker om välluktande örter. Om hösten går han ivrigt på ollonbete och drager då vida omkring. Liksom kronhjorten avbarkar han träd, så att han ofta måste anses som en skadegörare på skogen. Dovhjorten har här icke många fiender ur djurvärlden. Räv och mård förfölja väl någon gång med framgång den nyfödda kalven. Av styng och bromsar, som bru-

ka plåga rådjuren, synes dovhjorten sällan besväras. Men han dukar under för pestartat uppträdande sjukdomar, isynnerhet för mjältbrand. Även har man i sällsynta fall i de engelska djurgårdarna iakttagit fall av vattuskräck.

Dovhjortens spår är länge och mer spetsigt än kronhjortens, framförallt äro klövarna längre, då den hos dovhjorten upptar omkring hälften, hos kronhjorten däremot en full fjärdedel av hela spårlängden. För det mesta är även den inre klöven något kortare än den yttre. Med spåren av större kronhjortar kan man icke till följd av skillnaden i måtten förväxla dovhjortens, men om det skulle vara yngre djurs eller hindars, måste man nogare undersöka. Likaså kan man i många trakter förväxla spåren av får med små dovhjortars, dock äro de förstnämnda kortare, framtill avrundade, och klövarne mera skilda. Det är knappt möjligt att förväxla dem med rådjurets, då dessas kännas igen på deras prydlighet. Vad jakten på hithörande djur beträffar, så är det stor skillnad, om den sker i djurgårdar eller på fri mark. Som redan är nämnt, blir dovhjorten i parker, isynnerhet om han har tillfälle att ofta se människor, mycket litet skygg, så att det är ingen konst för en van jägare att nedlägga en till hälften tam hjort. Helt annat är det på fri mark, där det tager jägarens hela skicklighet i anspråk. Oftast förekommer jakt av ensam jägare och bakhåll, emedan hjorten icke gärna låter sig drivas eller hetsas; om man undantager de tillställda kungliga jakterna. Vid jakt av en ensam jägare är yttersta försiktighet av nöden, emedan dovhjorten har skarp syn. Om han inte genom ofta förekommande jakt blivit oroad, misstänker han inte en bondvagn, också låter han lätt narra sig, om jägaren obekymrat visslande går förbi63

flocken; då djuren kommit inom skotthåll, måste han hastigt skjuta. Tecknen om skottet träffat äro desamma som gälla för kronhjortar. Svansens hållning, då den beskjutna flyr, är betecknande. Bäres den upprätt eller vippar upp och ned är djuret icke träffat, under det att de sårade hålla svansen intryckt. Sökandet efter de sårade och behandlingen av de dödade sker på samma sätt som med övriga hjortar. Köttet av yngre djur är högt skattat

Dolikocephal, långskallig; se även Brachycephal. Domherre, se Finkfåglar. Domänstyrelsen åligger enl. kungl, instruktion av 16 okt. 1908:* § 1.

att handhava förvaltningen av kronoparker, kronans överloppsmarker, oa v vittrade marker och flygsandsfält samt vid dem befintliga fisken, statens till bergshanteringens understöd anslagna skogar samt de häradsallmänningar, skogar å allmänna inrättningars hemman, stadsskogar, renbetesfjäll, boställsskogar och andra allmänna skogar, vilka äro eller bliva ställda under skogsstatens förvaltning, att utöva tillsyn och kontroll å övriga allmänna skogar,

att handhava tillämpningen av gällande författningar angående inskränkt dispositionsrätt över skogen å hemman inom Norrland och Dalarna, angående skyddsskogar, ävensom angående åtgärder till förekommande av överdriven avverkning å ungskog inom Västerbottens och Norrbottens län, att hava vården och inseendet över

kronans för statsverkets, skogsväsendets och stuteriernas räkning utarrenderade jordbruksegendomar, fisken och andra lägenheter samt de övriga dylika egendomar, vilka äro eller bliva ställda under styrelsens vård, samt

* Delvis ändrad gen. Kungl. Kungörelsen d. 25 okt. 1912.

att i allmänhet verka för en ända* målsenlig skogshushållning och jaktvård i riket.

Under domänstyrelsen lyda tjänstemän och betjänte vid skogsstaten och allmänna skogsläroverken ävensom domänintendenter och skogsingeniö-rer.

§ 2. Vid utövning av den i omförmälda ämbetsbefattning tillkommer det domänstyrelsen bland annat:

att besörja utarrendering av egendom, när sådan bör äga rum.

§ 5. Inom styrelsen skola finnas följande byråer, nämligen en kameralbyrå, tre skogsbyråer, en domänbyrå samt en lantbruksbyrå. De särskilda byråerna hava huvudsakligen till åliggande: ---första skogsbyrån: att handlägga ärenden angående skogar och skogsförvaltning inom Luleå, Skellefteå och Umeå distrikt, skogsstatistiska ärenden, ärenden angående jakt och jaktvård jämte andra allmänna ärenden, som av generaldirektören finnas böra tilläggas denna byrå;---

Dona, ett slags snara för småfågelfångst. Numera förbjudet fångstsätt Se Snara.

Dongång, flera i rad uti träden uppsatta snaror till fångst av småfåglar. Se Dona.

Doppingsläktet, Podiceps Lath. Var-

ja tå omgiven av en särskild, bred simflik, som vid basen förbindes med de andra tårna. Näbb rak 1. obetydligt uppåtböjd, knappt så lång 1. kortare än innertån.

översikt av arterna:

I Vinglängd under 110 mm. ....

P. nigricans. II Vinglängd över 120 mm. A. Vinglängd under 150 mm.

1. Näbb något uppåtböjd. Framhalsen svart ... P. nigricollis

2. Näbb rak. Framhalsen rödbrun .... P. auritus.65

B. Vinglängd över 150 ma

a. Undernäbb vid basen m. 1. m. röd, smärre vingtäckare och skulderfjädrar bilda ett vitt band............P. cristatus.

b. Undernäbb vid basen m. 1. m. gulaktig. Inga vita vingtäckare ____ P. grisigena (ung).

e. Framhals rödbrun (1. grå, vinterdräkt) ....P. grisigena.

Smådoppingen, P. nigricans Scop. förekommer här och där i Göta- och Svealand. Ägg grönvita, 35— 48 : 24—27 mm.; Svarthalsade doppingen, P. nigricollis Brehm, iakttagen några gånger; S v a r t h a-kedoppingen, P. auritus L. häckar på Gottland och Öland, i Tåkern, Hjälstaviken i Upl. samt i Jämtland och Härjedalen. Ägg 5—6, vita, något grönaktiga, 44—48 : 29,5—32 mm.; Skäggdoppingen, P. cristatus L. häckar allmänt upp till Dalarne, Gästrikland och Värmland. Ägg 3—5 vitaktiga, 53—59 : 34—38 mm.; gråhakedoppingen, P. grisigena Bodd. häckar på spridda ställen ända upp till Piteåtrakten. Ägg grönvita, 49—56 : 33—36 mm.

Drag säges om morkullans flygande morgnar och aftnar. Se f. ö. Sträcka.

Draga säges om sträckfågel, då den flyger fram och åter över samma trakt. D. i vind, då en hund med nosen emot vinden vädrar efter vilt. D. t i 11 s k o g e n d. ä. då jägaren går ut på jakt. Se även sträcka.

Draghund, hund som föres i band vid jakt å älg, björn m. fi.; även ledhund.

Drakonisk, grym, hård, alltför sträng.

Drastisk, verksam, snabbt och kraftigt verkande, kraftig.

Dressyr. Till jaktbruk dresseras fågelhundar samt vaktelhundar och spaniels. Dressyren av blodhundar och taxar kallas att arbeta, i fråga om de 3 — Behm, Jaktlexikon.

senare även att inarbeta eller inöva till gryt jakt. Denna art av dressyr beskrives under "blodhund" och tax. Den dresserade hunden är färdig till jaktbruk först, då han är prövad på fältet. Dressören har att rätta sin verksamhet efter det, som kommer att fordras av hunden vid jakt, samt efter det, som djuret till följd av sin kroppsbeskaffenhet och sina anlag en gång skall kunna uträtta. Man skiljer mellan dressyren av fågelhunden, fält-brukshunden och den mångsidiga jakthunden, brukshunden. Att dressera en hund särskilt för jakt i vattnet behöves sällan. De bästa anlag för fågeljakt på öppna fältet ha pointern och settern. Till fältbrukshundar passa de tämligen lätta, men därjämte kraftiga och snabba rapphönshundarna, "vor-stehhundar" av nyare ras; anlag för mångsidigt arbete tillhöra ej några bestämda raser, utan finnas hos vissa slags hundar; de engelska rapphönshundarna äro med få undantag fullkomligt odugliga därtill. Innan dressören börjar sitt arbete med hunden, bör han noggrant undersöka, om djuret har de nödvändiga anlagen. En prövning av hundens naturell är också nödvändig. Den godsinta, av naturen eftergivande hunden måste behandlas på ett annat sätt än ett djur, som är egensinnigt och föga känsligt för straff. Genom en alltför sträng behandling skrämmas hundar, som lätt reagera mot yttre inflytelser, under det att hundar av motsatt natur aldrig lära sig att arbeta ordentligt, om man ej använder kraftiga tvångsmedel. Utan tvångsmedel lyckas man ej att dressera någon hund. De första tvångsmedlen äro hjälpmedel, som skola göra begripligt för djuret, vad vi önska av det. Först då de hjälpmedel icke förslå, vilka alls icke eller endast i mindre grad äro plågsamma, gripa vi till hårdare medel, till rosenkransen eller piskan, till67

straffskott med en slunga eller rent av med en bössa. Genom flitiga repetitioner måste det lärda inpräglas. Under den första undervisningen får djurets uppmärksamhet ej avledas genom främmande ting, som kunna intressera det. Dressören och hunden böra åtminstone i början vara ensamma. Alla övningar företagas först in-nom ett instängt område och upprepas i fria luften, då de äro fullt inlärda. Undervisningen får aldrig avbrytas eller sluta till följd av djurets motspänstighet. Man må dock ej ingiva hunden motvilja mot lärandet, därigenom att man gör lärostunden alltför lång. Hundens uppfostran till husdjur skall börja så snart som möjligt, däremot får man ej börja med den egentliga dressyren, förrän hunden är något utvecklad till kropp och själ, alltså då han är 9—12 månader gammal. Slutligen är det av stor betydelse, att man vid dressyren följer en viss ordning. Man måste alltså lägga en god bok till grund för undervisningen. Följande tyska arbeten äro att rekommendera: "Wörz, Der Vorsteh- und Gebrauchs-hund, bearbetad av A. Ströse och I. Müller", och "Oberländer, Die Dressur und Führung des Gebrauchhundes".

Om hunden skall utbildas till "dödskällare" eller till högljudd tillkänna-givare, varest det vilda ligger skjutet, må man om möjligt före den egentliga dressyren börja med att lära djuret att på befallning giva hals (att giva till ett ihållande högljutt skall) och att sedan utan kommando skälla högt,då det föres till ett uppstoppat rådjursskinn. Denna förberedande övning måste också fortsättas under den egentliga, så kallade kammardressyren (dressyr i rum), och bör senare upprepas så ofta som möjligt. De verktyg, som begagnas vid dressyren äro: dressyrhalsbandet, också kallat rosenkransen; dressyrspöet, en mycket tunn men likväl stark, omkr. 70 cm. lång,

halvstyv hundpiska; dubbelpipan, en pipa av horn, som är så inrättad, att om man blåser i den smalare änden, höres en vanlig vissling, men blåser man i den tjockare höres en drill. Vidare apporterpåken, en 3—4 cm. tjock, 30 cm lång knölpåk, som lindas först med säckväv och sedan med snören; den lätta apporterbocken, som bör väga ungefär 1,5 kg. och på mitten bör vara ungefär 12 cm. tjock, samt appor-terpåsen, som kan tillverkas av grov säckväv (längd ungefär 50 cm., omfång på mitten omkr. 12 cm, fylld med en träcylinder i mitten och med

kiselstenar i båda ändarna, vilka kunna slutas till med segelgarn). Slutligen begagnar dressören en kort och en längre stark lina av hampa (dressyrlinan).

Följande ordningsföljd av övningarna kan anbefallas: 1. Att sitta. 2. Sätt dig — här. Den sittande hunden måste komma in på befallning. 3. Sätt dig — efter en vissling. Som ett tecken, att hunden skall komma fort in, visslas två gånger efter varandra. En enkel vissling, som hunden först senare lär sig att förstå, betyder att hunden skall vända sin uppmärksamhet på dressören. Drillen är kommandotecknet för "down" (ligg!) "Down", hunden skall intaga down-stälning. Först lär han sig "down" efter tillrop, sedan, då dressören lyfter upp händerna, slutligen efter drillen. Hunden måste lära sig att en stund förbliva i downställning (såsom en förberedande övning till att efter tillsägelse förbli liggande. 5. Att "låta bli". Hunden skall på befallning lämna vissa föremål orörda, såsom ett stycke kött, en bit korv. 6. Att hoppa över hinder av olika slag. 7. Apporterövningar: Att hålla och bära apporterpåken, apporterbocken och den ända till 2,5 kg. tunga appor-terpåsen. Att fatta tag i dessa saker på kommando (den svåraste övning-G9

en). Att taga upp apporterapparater-na från marken. Att apportera ett uppstoppat harskinn och andra föremål. Att apportera de förlorade verktygen. Att apportera över hinder. Att apportera ur vattnet. Att apportera skjutna kaniner, harar, slutligen även rävar.

Därpå begynna övningar i praktisk tjänst. På fältet måste hunden vänjas vid ett målmedvetet sökande, vid att hålla riktigt stånd, att hålla sig stilla före och efter skottet och att oklanderligt apportera villebrådet, då detta skjutits. I skogen anställas övningar i att apportera det förlorade. Sedan följa övningar i att ge skall vid det skjutna, först med uppstoppade djur, sedan med verkligt villebråd. Till hjälpmedel vid undervisningen i rapportering användes likaledes det uppstoppade djuret. Hunden måste lära sig att uppsöka detta och att föra dressören dit. Vid dressering till dessa färdigheter måste användande av straff noga undvikas, men däremot varje i någon mån lyckat företag i början rikligen belönas. Dressören må därför regelbundet förse sig med ett stycke kött eller annan godbit att använda som belöning. I skogen undervisas hunden sedan i att lägga sig och att hålla sig orörlig, tills annorlunda befalles. Vid tillfälle inövas djuret med avseende på rovdjurs jakt, men i allmänhet är det ej rådligt att redan i första fältet företaga denna undervisning. Av stor vikt är undervisningen i att följa blodspår av det "lilla" villebrådet och av hornvilt. Obetingat nödvändiga äro övningar på släp med har- och kaninmagar, mycket nyttiga även dylika övningar på släp med rävmagar. För att utbilda hunden till att följa blodspår måste han övas med konstgjorda blodspår. Dessa framställas med tillhjälp av Oberländers med ståltråd överdragna cylinder. Vid spårens slut lägges ett

skjutet djur. Då hunden hålles i ledband, har han att följa spåren till ändan av detta.

Skäl lare och rapportörer arbeta endast de första 100 stegen i ledband, sedan lösas de för att utföra sitt arbete. Till arbetet med konstgjorda blodspår sluter sig arbetet med naturliga, varvid hunden om möjligt också får lära sig att draga ned djuret vid strupen.

Slutligen följa övningar i annat arbete. Den, som behöver en hund till vattenarbete, må ej vänta, till dess djuret är säkert vid arbete i skog och m>ark, utan må företaga detta slags övning emellanåt vid lämplig tid och tillfälle. Hunden måste framför allt lära sig att simma duktigt, att apportera ur vattnet och övas att leta i vassen. Även som polishund kan rapp-hönshunden med fördel användas, om han av naturen har anlag därtill. Hans verksamhet i detta avseende kan bestå i att hjälpa till vid häktande och transporterande av tjuvskyttar, i att följa förbrytares spår och i att undersöka landskapet åt den patrullerande jägaren. Icke sällan får dressören den uppgiften att korrigera fördärvade hundar. Många fel kunna borttagas eller minskas genom en noggrann med sakkunskap och tålamod företagen efterdressyr. Men om en djupt inrotad passion eller en medfödd osed är skuld till felet, så är förbättring ofta omöjlig. Att dressera om en äldre 5—6 år gammal fördärvad hund lönar sig vanligen ej. De vanligaste felen äro hetsandet av hare, skotträdsla, nedgrävande av villebrådet, uppätande av villebrådet,

skadande av villebrådet vid apportering, för stor iver vid ett skott. Den, som vill dressera en fördärvad hund, må ej försumma att taga kännedom om de fel, som skola rättas, och att genom en god bok lära känna de medel till rättelse, som stå till buds.71

Dressyrlina (knutlina), en lina av

hampa ungefär 6 mm. tjock och 2 m. lång, med vilken hunden hålles bunden under dressyren.

Dressör, en person, som sysselsätter sig med dressyr av hundar (jakthundar). Dressören måste vara jägare, emedan blott den, som är skolad såsom jägare, kan lära upp hundar så, som det praktiskt behöves.

Drev, benämning för 1. den riktning jakten går efter ett djur; 2. ena hälften av mansstyrkan vid ett björnskall; 3. de drivande och själva drivningen vid ett vargskall; 4. drivandet med hundar vid mindre jakter; 5 hundarnas skällande därvid.

Drevjakt på vilt försiggår på det sätt, att ett visst antal människor (drevkarlar, drevfolk) går fram i en linje och därigenom driver det vilda i riktning mot de utställda skyttarna, vilka därvid komma i tillfälle att skjuta detsamma. Beroende på terrängen talar man om skogs-1. fältdrev, vattendrev blott på änder och gäss. Under fältdrev komma blott hare, räv och ev. något flygvilt i betraktande. Vid skogsdrev uppträder vilt av olika slag helt plötsligt och försvinner lika hastigt. Snabbskott på nära håll fordras därför ofta av jägaren. Allmänna regler vid dre v jakt för den allmänna säkerheten äro: 1. Varje jägare laddar sitt gevär först på den anvisade platsen och tar ur patronerna efter varje drevs slut. Bössan skall bäras med mynningen uppåt. 2. Varje jägare måste veta sina närmaste grannars platser och får icke lämna sin plats, även om den är dålig, förrän drevet signalerats slut. 3. Varje jägare måste noga veta, om han överhuvudtaget och ev. hur länge han får skjuta i drevet. 4. Intet vilt får beskjutas som just flyr genom skyttelinjen. 5. Vid skogsdrev på smala utställsvägar skall det mest skjutas åt en sida (vänstra). 6. Ingen skytt får under drevet skicka

sin hund in i drevet, ej heller i grann-drevet. 7. Eftersök får förekomma endast efter drevets slut och med jaktherrens tillåtelse. 8. Jaktledaren bör före drevets början noga säga ifrån, vilka djurarter, som få skjutas. Överträdelser beläggas med höga penningböter, som användas till allmännyttiga ändamål. Sön- och helgdagar böra ej användas för drevjakt.

Drevlöpa, spåren i djup snö efter drivande stövare.

Drillsnäppa, se Snäppfåglar.

Drilling, gevär med tre pipor, av vilka vanligen två äro anbragta över och en under, men även drillingar med två under- och en ovanpå liggande pipa förekomma. Allteftersom drillingen har två hagel- och en kulpipa eller en hagel- och två kulpipor eller tre hagelpipor, kallas han, dubbelböss-, studsare- eller endast drilling. Den förstnämnda är nu för tiden allt i alla och användes som universalgevär av en stor procent av utländska jägare. Drillingstudsare passa bäst vid dre v jakt på hjortdjur, vid vilken tillfälligtvis något av det "lilla" villebrådet eller ett rovdjur påträffas, vilket man får lust att skicka ett skott hagel. Hageldrillingen eller hagelbössor med tre bösspipor passa vid dre vj akt på det "lilla" villebrådet eller vid jakt på hönsfågel, då man har anledning att avskjuta flere hagel skott tätt efter varandra.

Drivtyg, nät, uti vilket rapphöns fångas.

Driva, hundens förföljande under skall av ett djur. D. på bakslag, se B a k s 1 a g. D. t y s t, säges om en hund, vilken utan att skälla, förföljer villebrådet. D. i vind, då hunden, under det han förföljer ett djur, icke håller nosen utmed marken, utan bär huvudet högt.

Dräkt. 1. Hur en jägare bör gå klädd till jakten, är ju mera vars och ens smaksak, för att ej tala om till-73

gångarna. Är man i tillfälle därtill, bör man söka i ytterdräkten harmoniera med omgivningarna. Kläderna göra dock ej jägaren. Men han bör ha torra över- och underkläder, då han kommer hem. Det viktigaste i jaktdräkten från hälsans synpunkt är att vara torr om fötterna. Gamla tidningar på rygg, bröst, måge, ja t. o. m. på fötterna innanför strumporna ersätta fullkomligt de dyrbaraste underkläder. — Man skall ej kläda sig för tjockt; 2. Fågelns fjäderbeklädnad, Man skiljer mellan ungdräkt och den gamle fågelns dräkt, hanens och honans dräkt, vår-, sommar-, höst- och vinterdräkt. Dräktömsningen kallas ruggning. Se d. o.

Dräktighet, det tillstånd, i vilket hondjuren befinna sig under tiden för fostrets utveckling, d. v. s. tiden mellan befruktningen och fostrets framfödande.

Dräktighetstid: hos fladdermöss 5—6 veckor, igelkotten 7 veckor, mullvaden omkr. 4 veckor, ekorren 5—6, haren omkr. 4, lo 8 à 9, hermelin 9, iller 10, mård 9, järv 9, utter 9, grävling 32, varg 9—10, hund 8—9, räv 9, fjällräv 9 och björn 16 veckor; häst 11—12, åsna 11 mån., svin 16—17 veckor, kronhjort 8—9 mån., dovhjort 8 —9 mån., rådjuret 10—11 mån. älg 9 mån., ren 8 mån., geten 5 mån., fåret 144r—150 dagar och nötboskap 9 mån.

Dubbelbeckasin, se Snäppfåglar.

Dubbelbössa, ett gevär som består av två bredvid varandra eller över varandra liggande pipor. Olika slags dubbelpipor finnas. Dels kunna båda piporna vara slätborrade, d. v. s. med]ika genomskärning i båda ändar; dels den ena slät-, den andra trångborrad, den ena slätborrad, den andra refflad, båda piporna refflade 1. trångborrade. Se vidare Skjutvapen o. jaktgevär.

Dubbelkorn. Amerikanen Lyman har infört ett så kallat dubbelkorn, bestående av ett större elfenskorn i närhe-

ten av bössmynningen och ett mindre mitt i loppet. Detta andra ersätter siktet och gör ett noggrannare siktande möjligt; de båda kornen böra stå över varandra på ringa avstånd från varandra. Då man skjuter på allvar, begagnas ej dubbelkorn, åtminstone har skytten ej kunskap därom. Däremot gör ett dylikt stor nytta vid målskjutning, i det att det möjliggör en ständig självkontroll över gevärets ställning.

Dubbeltrast, se Trastfåglar.

Dubblé, fällande av två djur medelst två omedelbart på varandra följande skott ur en dubbelbössa.

Dum-dum-kulor (dam-dam) efter staden Dum-Dum i Bengalen, äro snarlika vanliga kopparnickelmantlade gevärskulor, men skilja sig från dem därigenom, att beklädnaden på spetsen saknas. Kulorna sprängas i an ledning härav vid anslaget och förorsaka betydligt svårare sår än vanliga gevärskulor. De tillverkas för handeldvapen och äro huvudsakligen användbara för jakt på större djur, då de verka hastigare dödande. Trots mellanfolkliga överenskommelser lära de ha använts i stor utsträckning i världskriget.

Dumsnut, se Tallbit.

Dunst, finaste hagel, av 1*4—1% mm. genomskärning, blott användbart till att döda helt små djur.

Duvhökssläktet, Astur Lacepède. I Sverige endast en art: Duvhöken A. gentilis L. Näbben utan tandutskott, men med en rundad flik méd vass kant på övernäbben. Näsborrar runda 1. ovala. Tyglar borstklädda. Tarsen längre än mellantån, med övre delen fjäderklädd, men där nedom tvärplåtar både på fram- och baksidan. Innertåns klo når fram till mellantåns klo. Stjärten längre än två tredjedelar av längden och hoplagda vingen når ej stjärtens mitt. Huvudet ovan öron-täckarna gråsvarta och ett streck över ögat och örat vitaktiga med mörka75

fläckar. Ovan i övrigt mörkt blågrå, hos de gamla, mer än 3 år, gråbrun, nacken något vitfläckig. Stjärten mörkt gråbrun med 4 breda, svartaktiga tvärband, vilka hos gamla fåglar bli mindre tydliga, och ljus spets. Undersidan

vit, strupen med svarta, smala spolstreck, f. ö. med svartaktiga 1. mörkbruna tvärband, bredare hos yngre, smalare hos gamla. Iris gul. Vaxhud och fötter gula. Näbb svartaktig. Vinglängd hos hanen 312—335 mm., hos honan 335—395 mm. Honan är ovan mera stötande i brunt och har bredare tvärband. Dessutom större. Ungfåglarne ovan mörkbruna med rostfärgade till gulvita fjäderkanter, som! på huvudet äro bredare än den mörka mitten; i nacken lysa de vita fjäderbaserna fram, undersidan vit-aktig med m. 1. m. rostgul anstrykning och mörkbruna längsfläckar. De gamla fåglarnes dräkt anlägges ej med ens, utan övergångsformer ses ofta. Dunungen vit. Ett på det nyttiga vilda svårt skadedjur, som fångar fåglar från trastens storlek till tjäderns. Boet lägges i skogen i ett större träd. De 2—4 äggen läggas i senare hälvten av april 1. maj. De äro grönvita, oftast ofläckade, ibland med glesa brunaktiga fläckar, 52—62 : 42—47,5 mm. Vid middagstiden plägar hanen avlösa den ruvande honan. Efter tre veckor kläckas ungarne. Jakten på duvhök sker mest tillfälligtvis. Säkrast torde detta ske vid boet. Man bör ock då oskadliggöra ungarne.

Duvor, fam. Columbidae. Näbb svag. Näsborrar täckta av ett hudlock, varmed de kunna stängas. Fjäderdräkten övervägande blågrå 1. brun.

Översikt av släktena:

I. Tarsen upptill fjäderklädd — Columba.

II. Inga fjädrar nedom tarsalleden — Turtur.

Duvsläktet, Columba L., har tarsen tydligt kortare än mellantån

och med fjädrar upptill. Ringduvan, C. palumbus L., har på halsens sidor en stor vit fläck omgiven av i grönt och rödviolett metallskimrande fjädrar. Häckar allmänt upptill Jämtland och södra Västerbotten. Skogsduvan, C. ænas L. är blågrå. Häckar upp till Jämtland.

Turturduvsläktet. Turtur Selle, har tarsen utan fjädrar. Fjäderdräkten går i brunt. Turturduvan, Turtur turtur L. har halsfläcken svart och vit. Vinglängden 166—180 mm. Enstaka ex. träffats över hela landet. Större turduvan, T. orientalis Lath. har halsfläcken svart och grå. Vinglängd omkr. 190 mm. Har ävenledes anträffats några gånger i Sverige.

Dvärgfalk, se Falkar.

Dvärgfladdermusen, Pipistrel-lus pipistrellus, se Fladdermöss.

Dvärgmås, se Måsar.

Dvärgnäbbmus,. Sorex minutus L., se Näbbmussläktet.

Dvärgrördrom, se Hägrar.

Dvärgsparv, se Finkfåglar.

Dvärgsumphöna, se Sumphöns.

Dykänder, se Änder.

Dynt (Cysticercus cellulosae) ungdomsdjur hos binnikemasken (Tae-nia solium), oftast uppträdande i svinets kropp, men även förekommande hos hjortdjur, vildsvin, björn m. fi. Djuren få sjukan genom att upptaga binnikemaskägg, som kommit ut i gräs etc. med exkrementer från människor behäftade med masken i fråga. Dyn-tet kan sitta överallt i den röda kroppsmuskulaturen, särskilt dock i halsmusklerna, vid skuldrorna och i revbensmusklerna. För att skydda sig mot trikiner 1. dynt bör man undvika att förtära rått, halvkokt 1. ej genom-stekt kött och fläsk. Dynt dödas genom grundlig kokning, stekning, saltning och rökning av köttet.77

D&ggdjur, M a m m a 1 i a, äro ryggradsdjur, som andas med lungor, hava 4-rummigt hjärta och varmt blod med

bestämd temperatur. Huden är klädd med hår, av vilka åtminstone några finnas under fostertiden. Skallen leder med två ledknappar mot första halskotan (atlas). Ungarne utvecklas till stor del inom moderlivet och näras efter födseln med mjölk, alstrad av vissa körtlar hos modern. Till Sveriges fauna hör följande dägg-dj ursordningar:

I. Baklemmar finnas. Hårklädnad fullständig.

A. Framlemmarne ombildade till hudvingar — Chiroptera.

B. Framlemmarne ej ombildade till hudvingar.

1. Fingrar och tår väpnade med klor.

a. Lemmarne av vanlig skapnad, tassar, ej fenlika.

†. Ingen kindtand utbildad till rovtand.

a. Framtänderna med rot, ej mej-selformiga. Hörntänder finnas — Insectivora.

B. Framtänder mejselformiga, rotlösa. Hörntänder saknas. — G lires.

††. Sista mellantanden i överkäken och första äkta kindtanden i underkäken särskilt utbildade som rovtänder. Carnivora.

b. Lemmarne fenlika. — Pinnipedia.

2. Fingrar och tår försedda med hovar eller klövar.

†. På varje fot blott en utbildad tå, den mellersta (3:dje), som bär en symmetrisk hov. — Perissodac-t y 1 a.

††. Mera än en tå utbildad på var tå.

a. Tredje och fjärde tån lika starkt utvecklade och stora samt klövbärande, andra och femte mindre, bildande lättklövar. Kindtänder knöliga eller med halvmånformiga, längsgående emaljverk. — Artiodactyla.

II. Baklemmar saknas, en stjärtfena i spetsen av svansen. Huden na-wen, blott med hårrudiment. — Cetacea.

E

Eckerman, E. von, l:ste hovjägmästare, f. 58, jägare, författare.

Effekt, verkan, påföljd, intryck.

Efterbrunst, den på olaga tid förekommande brunsten hos hjortdjur.

Efterbrännare, se Bränna efter.

Efterspel, det hos varje flygvilt, vars parning kallas spel, stundom på oregelbunden tid förekommande spelet.

E]der, se Änder.

Ejector, se Patronutkastare.

Ekman, Sv., docent, f. 76, zoolog, framstående vetenskaplig förf.

Ekollon, ekens frukter, ha en svagt sötaktig smak, bitter och sammandragande. De innehålla stärkelse (34 proc.) samt därjämte garvsyra, fet olja och socker, vadan de sålunda äro ett närande födoämne och kunna med fördel givas som biandfoder åt hjortdjur, svin m. fi. Malda ekollon tillsatta med krossade ben och mäsk är ett ypperligt foder för hönsfåglar, änder m. fi.

Ekoln, Mälarens nordligaste vik, bekant för sin fågelrikedom.

Ekologi, se Zoologi.

Ekorren (Sciurus vulgaris L.), den hos oss förekommande arten av det till gnagarne (Rodentia) hörande släktet

Sciurus vilket förekommer i alla värdsdelar utom i Nya Holland. Man kan anse, att ekorrens yttre gestalt är bekant. Synnerligen karaktäristisk är djurets svans, ung. av kroppens längd och besatt med hår i två rader, samt hos många ekorrar de till en tovs förlängda håren på öronen. På framfötter-na finns i stället för tumme blott en vårta, bakfötterna hade däremot fem tår. Huvudskålen företer en liten nos, starkt nedåtböjd profil, platt panna. Den första kindtanden i överkäken är mycket liten, taggformig, de följande fyra äro ungefär jämnstora; i underkäken finnas 4 kindtänder, av vilka den första är något litet mindre än de övriga. Alla dessa kännetecken passa in på den hos oss förekommande ekorrarten, som är av omkring 40 cm:s längd; därav svansens längd 20 cm. Pälsens färg förändras tämligen mycket, så väl individuellt som efter årstiden. Den vanligaste sommarfärgen är ljusare eller mörkare kastanjebrunt med vit undersida och huvudets sidor något gråspräckliga. En mörk, svart-brun eller nästan svart varietet är ej sällsynt; i synnerhet tyckes denna förekomma i barrskogar. Många övergångsfärger mellan rött och svart före-81

komma också. Om vintern märkes på den mycket tätare pälsen en stark grå skiftning, under det att i Norden sommarpälsen i allmänhet är rödgrå, men vinterpälsen starkt grå, ofta utan något spår av rödbrunt. Som abnormi-teter förekomma vita och vitspräckliga exemplar. Den största delen av sitt liv tillbringa de i träden, i vilka de röra sig med stor vighet och snabbhet. Men de springa också vigt omkring på marken; skrämmas eller jagas de, taga de dock alltid sin tilflykt till träden. Ekorrspåren på marken äro mycket karaktäristiska, i det spåren av bakfötterna äro mycket längre från varandra än de kortare framfötternas spår. Spåren efter en flyende ekorre ha bakfötternas spår framför framfötternas. I ett tunnt snötäcke avtryckas alltid tårna och klorna liksom sulornas hälar tydligt. Ekorrens föda består av varjehanda frön, såväl av lövträd (ekar, bokar, avenbokar, lönnar, valnötträd o. s. v.), som av barrtäd, dessutom också av knoppar, svampar, till och med giftiga, i nödfall också av trädens bark. I parker och trädgårdar förstöra ekorrarna ofta mycken värdefull frukt endast för kärnornas skull. För skogen äro de vackra och livliga små djuren avgjort skadliga. De fördärva många unga ek- och bokplanteringar samt skada granar och tallar, i det de bita av årsskotten och släppa dem på marken, sedan de förtärt knopparna. De förstöra också en mängd kottar. Ekorrarna uppträda också som fågelfiender, många gånger har man iakttagit, att de röva sångfåglarnas ägg och ungar. Under alla omständigheter är det nödvändigt att ej låta dessa prydliga gnagare taga överhand, vilket lätt skulle kunna inträffa, om han ej hölls efter. Man måste därför vidtaga vissa mått och steg för att förhindra en alltför stark tillväxt av dessa djur, framförallt skjuta ned ett antal av dem under

vintern. De blinda och i början alldeles nakna ungarna komma till världen i ett mjukfodrat, rundat bo, som är byggt antingen i en trädkrona eller också i hålet efter en kvistknöl. Utom detta bo för honan bygga ekorrarna med mindre omsorg andra bon, dels så kallade lekbon, dels också förrådsrum, i vilka de förvara ek- och bokollon, nötter o. s. v. I ett varmt bo sover ekorren, som ej egentligen är en vintersovare, bort vissa kalla och otrevliga dagar, under det man, om vädret är drägligt, även om vintern dagligen kan få se honom. Ekorrens huvudfiender äro hos oss skogsmår-den och duvhöken; där dessa försvinna, märker man snart, att ekorrarna förökas. Från jaktens synpunkt hava de sistnämnda ingen betydelse, ehuru deras kött skall vara välsmakande.

Eksem hos hunden. En hudinflammation, som i sina olika utvecklingsformer visar sig i rodnad, svullnad, små knölar, blåsor, blemmor, skorpor och fjäll och vanligen är förbunden med mer eller mindre svår klåda. Eksemet är vanligen en följd av försummad vård av huden. Oftast är det äldre välfödda hundar, som lida därav. De ställen, som mest angripas, äro: i första rummet ryggen, vidare yttersidan av extremiteterna, halsen och huvudet. Först uppstår rodnad i huden, sedan bilda sig små knölar, som sitta tätt tillsammans och förvandlas till blåsor, vilka spricka och lämna efter sig fuktiga ställen. Håren falla av och vätskan ur såren blir varig. Den sjuka huden är ytterst ömtålig. Vätskan kan torka till en skorpa, under vilken läkningen äger rum. För det mesta blir eksemet dock kroniskt. Huden blir då snart tjock och betäckt med vitgrå fjäll, under vilka den likväl har en hög rodnad och är starkt glänsande. Snart resa sig håren å ända och falla av. Huden blir mera grov och får sprickor, klådan är

mycket häftig, ibland mindre besvärlig. Slutligen kunna vårtlika knölar bildas. Behandlingen har att rätta sig efter den form, i vilken sjukdomen uppträder. I första stadiet är bruket av zinksalva tillräckligt. Mot envist, kroniskt eksem användes allt efter symptomen, lapislösningar, trätjära o. s. v. Kroniskt eksem är ofta svårt att böta och kräver behandling av veterinär. För att förekomma sjukdomen må djuret regelbundet kammas, borstas och badas för att avlägsna loppor, löss o. s. v.

Ekström, K. U., f. 1781, d. 1858. Kyrkoherde i Mörkö, sedan i Tjörn, framstående naturforskare.

Elastisk, spänstig, tänjbar.

Eldrör, den del av ett eldvapen, vari den drivande kraften utvecklas och kulan erhåller sin riktning. Vid handeldvapen kallas eldröret pipa.

Elevationsvinkel, se Skjut vinkel.

Emberiza, se Finkfåglar.

Embryo* se Foster och Ägg.

Embryologi, se Zoologi.

En, Juniperus communis L., allmänt förekommande buske eller mindre träd. Såväl enriset som enbären utgöra en omtyckt föda för skogshönsen, harar, älgar m. fi.

Engelsk sädesärla, se Ärlor.

Engelsk tärna, se Tärnor.

Energi, skottets, 1. dess levande kraft, uträknas enligt formeln

varvid med h betecknas flyghastigheten, v kulans vikt i kg. och t. tyngdkraften (9,808).

Engelska sjukan hos handen. Sjukdomens kännetecken äro; en ej normal tillväxt hos djuret samt en ofullständig förhårdning av kroppens ben. Sjukdomen visar sig mest under djurets första levnadsmånader och förorsakas först och främst av felaktig näring och otjänlig skötsel. Den uppstår småningom. Hundvalparna bli mindre

livliga, de ligga mycket, deras gång är vaggande. Lederna äro uppsvällda och ömma, revbenen få knölar; kroppens långa, rörformiga ben kröka sig. I svåra fall äro djuren avmagrade och efterblivna i växten. Kosten bör bestå av kött, mjölk och mjuka halvben. Deras vistelseort bör vara renlig; patienterna böra uppehålla sig mycket i fria luften. Med detta behandlingssätt botas det onda vanligen, och de rachi-tiska förändringarna försvinna för det mesta fullkomligt efter få veckor. Dock bör ihågkommas, att starka ra-chitiska förändringar ofta förbli synliga under djurets hela livstid.

Engström, Albert, redaktör, f. 69, konstnär, jägare, naturskildrare.

Enkelbeckasin, se Snäppfåglar.

Enlåstrycke, se Entrycke.

Entita, se Mesar. Det anses i Norrland som ett dåligt förebud, om jägaren på väg till jakten påträffar denna fågel.

Entomolog» insektkännare.

Entre-cdtes, mellanrev, köttet mellan revbenen på en slaktad oxe.

Entrycke 1. E n 1 å s t r y c k e, ett avtrycke, som efter vartannat betjänar de båda piporna i en dubbelbössa eller de båda hagelpiporna i drillingar. Fördelen av detta slags gevärslås består däri, att man ej behöver byta . trycke, då man vill skjuta av den andra pipan, och att den högra handens läge alltid förblir detsamma, vare sig man

skjuter av den högra eller den vänstra pipan. Bekanta och beprövade tyska enlåskonstruktioner äro de, som tillverkas av gevärsfabrikerna Sauer & Son, Suhl; G. Tescherer & C:o, Frankfurt a. d. O.; F. Jäger & C:o, Suhl, och Thrime och Schlegelmildh, Suhl. Vill man pröva brukbarheten av en ny enlåskonstruktion, så skjuter man på det sättet, att man med högra handen helt lätt omfattar kolven och därpå lossar av skottet. Ett riktigt konstruerat enlås får därvid ej skjuta85

dubbelt d. v. s., det andra skottet får ej frivilligt avlossas. Enlåset får, om det skall vara brukbart, ej vara hårdare-än det normala låset. Man har vid dessa slags gevärslås många slags inrättningar, som göra, att man kan lossa skotten från de olika piporna i vilken ordning som helst.

Eplzoisk benämnes sådan spridning av växter, som sker därigenom, att frön eller frukter fastna på djur och av dessa oavsiktligt transporteras kortare eller längre sträcka.

Eptesicus, se Nordiska Fladdermusen.

Erinaceidæ, se Igelkottar. Essén, Fr. J. von, frih. m. m.r f. 58, jägare, skriftställare, kennelman. Evolutionslära, se Zoologi Expresstudsare, se Jakt Ertraktor, utdragare, den del av mekanismen i ett bakladdningsgevär, som vid mekanismens öppnande utdrager och därjämte utkastar den tomma patronhylsan. Extremitet, lem. F

Fagerberg, Carl, skulptör, f. 78, särskilt ägnat sig åt djurskulptur.

Faktotum, en som skall allting bestyra, hjälpreda.

Falkar. I. Ädelfalkarna (Falconinæ) underfamilj av falkarna Falconidae. Ädla, stolta fåglar med mörka, bruna aldrig gula ögon; omkring desamma en naken ring av samma färg som vaxhuden och vanligen också av samma färg som fötterna. I näbbens övre kant en skarp trekantig tand, som passar in i en motsvarande inskärning i underkäken, näsborrarna cirkelrunda. Den 2:dra vingpennan är alltid den längsta, sedan den lista, 3:dje, 4:de o. s. v., det yttre fanet på den 2: dra och 3:dje vingpennan tvärt avsmalnande ej långt från spetsen. Huvudet kraftigt och välvt, tinningsgropen djup. Skäggborsten korta, lämnande näsborrarna fria. Vingarna mycket långa och spetsiga, alltid längre än halva stjärten eller helt täckande denna; 23—25 vingpennor. Tarsens övre del befjädrad runt omkring, den obe-fjädrade delen därav är liksom fötterna, täckta av kantiga småplåtar; övre sidan av klorna mest helt betäckt av småplåtar. Klorna ej synnerligen

långa eller mycket krökta, men mycket kraftiga, skarpkantade och spetsiga, ej välvda; tårna långa med mer eller mindre starka putor, två på mel-lantån, en på den inre och en på den yttre tån, ingen på baktån. Stjärten antingen rak eller avrundad.

Till följd av sina långa spetsiga vingar och sina styva fjädrar flyga alla ädelfalkar förträffligt. De äro utbredda över hela världen. Deras ägg äro rödbruna, inuti gulaktiga. 2 släkten.

I. Ädelfalkar, (Falco L.), gripa sitt rov endast i flykten och voro därför falkenerarnas bästa jaktfåglar; leva huvudsakligen av fåglar; de ha synnerligen långa tår med stora putor (tarsen kortare än mellantån). 6 arter i Europa.

1. Jaktfalken (Falco rusti-colus L.)

Beskrivning: Tarsen befjädrad ungefär till % av sin längd. Den yttre och den inre tån nästan lika långa. Smal skäggstrimma. Under det man förr åtskilde flere arter, har man numera sammanfört dessa till en och uppställt den lilla jaktfalken F. rusti-colus (den skandinaviska falken) som huvudform. En avart är den stora eller isländska jaktfalken (F. rustico-JAKTFALKAR

lus islandus Gm). Den förre är ungefär 55 cm., den senare ungefär 60 cm. lång. En gammal hona, som år 1908

sköts på ön Poel (vid Wismar) var 59 cm. lång; vingarnas längd var 40 cm., stjärtens 24 cm. En hane av den stora jaktfalken, som d. 19 jan. 1909 sköts på Sylt, var 51 cm. lång, hade 36 cm. långa vingar och 21 cm. lång stjärt. Han hade en rent vit fjäderbeklädnad, men på ryggen, gumpen och vingtäck-fjädrarna flere små hjärtformiga fläckar och vingpennorna hade mörkbruna spetsar. Hos den skandinaviska jaktfalken skall visserligen (i synnerhet på hjässan) den mörkare färgen vara mera förhärskande, hos den stora däremot den vita färgen; dock finnes av den senare arten även många mörka exemplar (dock mest med ljus hjässa). Ännu har det dock ej varit möjligt att med säkerhet bestämma färgen. Blott så mycket är säkert, att färgen hos båda arterna av jaktfalkar ingalunda beror på fåglarnas ålder. Endast fjäderdräktens teckning giver någon ledning till att finna fågelns ålder. (Ungdomsdräktens teckning går på längden, äldre fåglars på bredden.) Färgen tyckes växla alldeles oregelbundet; man finner gamla fåglar, som ännu äro tämligen mörka, och unga, som redan äro alldeles vita. De senare hava dock tydliga tvärstrimmor på stjärtfjädrarna (under det att F. sacer, den tatariska jaktfalken, alltid har en fläckig stjärt). Vingarna räcka ej till ändan av stjärten. Stjärten svagt avrundad. Iris mörkbrun, näbben starkt rundad nästan till en halvcirkel, horn-blå med mörk spets. Huvudets sidostrimma mycket smal. Vaxhuden gråblå hos unga fåglar. Fötterna grönblå, hos äldre fåglar grumligt gula; näsborrarna cirkelrunda. Jaktfalkarna skilja sig från pilgrimsfalken därigenom, att yttertån hos den senare är mycket längre än den inre tån, under det att båda tårna äro nästan lika

långa hos jaktfalken. Skillnaden mellan jakt- och tatariska jaktfalken består däri, att tarsens inre sida hos den förre är fjäderklädd till %, hos den senare ungefär till hälvten.

Jaktfalkens hem utgöres av de nordiska havens kuster, alltså de norra polarländerna (Skandinavien, Island, Grönland, Labrador. Högst sällan förirrar sig ett exemplar till Tyskland.

Redet står på en brant klippa i någon fördjupning eller urhålkning och är vårdslöst uppbyggt av kvistar eller ljungruskor. I maj (den mindre arten lär börja tidigare) lägger den isländska jaktfalken 4 (sällan 3 eller 5) gulröda 63,3 : 45,5 mm.—55,6 : 47, 8 mm. stora, vid båda polerna tämligen lika mycket avrundade ägg. Den ruvande honan förses av hanen, vilken också skall hava ruvfläckar, rikligen med föda, d. v. s. fågel; båda föräldrarna mata sedan ungarna mest med unga måsar och dylika sjöfåglar, som i massor stå dem till buds. Från augusti skingras familjerna, och ungarna stryka vida omkring för att söka sig ett nytt hem. De nordiska jaktfalkarnas vighet och snabbhet äro beundransvärda; de kunna endast anfalla fåglar, som äro stadda på flykt, emedan de eljes genom sin tyngd skulle krossa sitt eget bröst. Därför gömma sig fåglarna för dem och fjällriporna gräva hastigt ned sig i snön; låta de locka sig att krypa fram, äro de utan räddning förlorade. Jaktfalken söker alltid att komma högre än sitt rov och slår sedan i sned riktning med vingarna slutna till kroppen blixtsnabbt ned därpå. Skjuter han fel första gången, så höjer han sig ännu ett par gånger, men avstår sedan från att förfölja ro-vet. Han behöver utrymme för sin jakt; en förföljd duva är därför i säkerhet, så snart hon hunnit in i skogen. Alla slags hönsfåglar, simfåglar och duvor äro jaktfalkens vanliga offer. Under medeltiden var jaktfalken den

eftersöktaste och därför också den dyrbaraste av alla jaktfåglar. Innan man fångade ungarna, lät man dem bli flygfärdiga samt lära sig att jaga.

2. Pilgrimsfalken (Falco peregrinus Tunst). Längd (honans) 45—49 cm., bredd 99—113, stjärt: 17,5; näbb 3; tars 5, därav 3,3 icke fjäderklädd; den yttre tån 4,1, dess klo 2; mellantån 5,7, dess klo 1,8; baktån 2,5; klon 2,3; den inre tån 3,5, klon 2,3 cm.

Hannen är ungefär 6 cm. kortare än honan och är även svagare; dock äro hos denna falkart måtten synnerligen obestämda. Vingarna räcka till slutet av stjärten. Då man i Mellan-Europa talar om ädelfalken, falken, jaktfalken o. s. v., menar man i allmänhet pilgrimsfalken, som är den vanligast förekommande av detta ädla fågelsläkte. Då falk jakten blomstrade, begagnades pilgrimsfalken mest därtill, emedan de nordiska jaktfalkarna voro sällsynta och alltför dyra, och pilgrimsfalken i fråga om mod, kraft och skicklighet fullkomligt tillfredsställde alla

fordringar. Till följd av olikheterna i hans fjäderbeklädnad, i synnerhet under hans ungdom, är han utsatt för många förväxlingar. Ungarna i boet hava ett påfallande tjockt bakhuvud, korta, sträva, borstlika små fjädrar å tygeln och vitt, mycket mjukt dun. Halva framsidan av tarsen liar en fjäderklädnad, som nedtill slutar i en spets; tarsens baksida är alldeles naken. Före den första Tuggningen äro fågelungarnas panna, kinder och strupe vita eller gulvita; hjässan gråbrun med ljusa, rostfärgade fjäderkanter; handfjädrarna mörkbruna med ljusa spetsar och fina smala bräm på det nedre inre fanet, på detta roströda, ovala tvärfläckar, som börja ovanför inskärningen. De övre stjärttäckfjädrarna med breda, vitaktiga spetsar, .stjärten av samma färg som vingpennorna med 7—8 tvärfläckar, än regelbundet på de mellersta fjädrarnas

båda fan, än blott på det vänstra fanet, men på kantfjädrarna endast på det inre fanet. Vaxhuden, ögonkretsen och fötterna äro gröngula, tygeln bred, mörkbrun, här och där vitspräcklig; hela framsidan vit eller gulvit med breda rödbruna eller mörkbruna i en lansettlik spets slutande skafthänder, som efter fjädrarnas storlek äro bredast på buken och sidorna men smalast på bröstet och framförallt på benens fjäderbeklädnad. Honans bröstfjädrar äro i allmänhet mycket korta och styva. De nedre stjärttäckfjädrarna ha tvärränder; stjärtens undre sida är gråvit; den övre sidans teckning lyser där igenom. Fjädrarna på vingarnas undre sida bruna med gulvita band, den nedersta raden av täckfjädrar är tecknad med runda, här och där oregelbundna fläckar. Efter Tuggningen (aug—okt.) får pilgrimsfalken re-den den gamla fågelns fjäderdräkt, men dess färger bli allt vackrare för varje år. Den gamla fågeln har hela huvudet och nacken samt den breda tygeln mörkt skiffergråblå, ofta nästan alldeles svart. Övre delen av ryggen mörkt gråsvart, de övriga fjädrarna på kroppens övre sida skiffergråblå med mörka tvärband och fjäderskaft. Handfjädrarna äro gråsvarta, på de inre fånen ovanom inskärningen ljusa tvärfläckar; de övre stjärttäckfjädrarna ljusgrå med mörka band, likaså stjärten med 11—12 mörka band och gulvita spetsar. Vaxhud, ögonkrets och fötter rent gula, näbben hornblå med svart spets, iris nötbrun. Hakan och strupen vita; bröstet ofta, i synnerhet hos honorna skiftande i gulrott med fina svarta skafthänder; buken vit eller gulvit med smala svarta tvärband eller fläckar, likaså sidorna och skenbenens fjäderklädnad (med mer eller mindre stark skiftning i grått) med mot skaftet spetsiga, smala tvärband, likaså de undre stjärttäckfjädrarna. Stjärtens undersida är grå,91

översidans teckning lyser igenom. Vingtäckfjädrarna äro på undersidan vita med mörkgrå band, likaså vingpennornas undersida, på vilken översidans teckning lyser igenom. Skulle emellertid något exemplar genom avvikande färger väcka tvekan, så kunna alltid de långa, mot stjärten avstickande vingarna, den alltid starka, täta, icke vitspräckliga tygeln — vare sig denna efter fågelns ålder är brun eller svart — och framförallt tårnas längd visa på rätt spår. Som en särskild avart betrakta några forskare F. leucogenys. Han är finare byggd, fjädrarna under ögonen äro alltid gulbruna, halsen har hos fåglar av alla åldrar gulbruna fläckar, översidan är ljust gråblå, undersidan vit med gul skiftning. Pilgrimsfalkens ytterst snabba flykt, de långa tårna med de mycket skarpa, starka klorna och de kraftiga putorna, den krokiga, starka näbben med dess skarpa tand, det stora blixtrande falkögat, som blivit till ordspråk, känneteckna denna falk som en mycket ädel fågel, som en förskräckelse för fågel världen (brevduvor, änder, orrar, fasaner, rapphöns m. m.) Men det vore dock stor skada, om denna präktiga fågel bleve alldeles utrotad; den håller i alla händelser på att bli alltmera sällsynt.

Pilgrimsfalken förekommer i största delen av den Gamla och Nya världen, träffas i Europa överallt (utom vid Islands breddgrad), i Tyskland förekom han förr ofta, men är nu för tiden mer eller mindre sällsynt. Han häckar i sydöstra Europa (på österns stepper och tundror från Donau till Altai-bergen) men även, som man flere gånger iakttagit, i norra Tyskland. I mellan-Europa är pilgrimsfalken än stann-, än flyttfågel alltefter tillgången på villebråd. Gärna följer han ändernas flyttande skaror. Visserligen föredrager denna falk att bygga sitt bo på höga berg med branta klippor, som

ge trygghet åt hans näste, men han bygger också bo i höga trän på slätten (ja till och med i höga torn i större städer), men företrädesvis i barrskogar, som giva honom säkra gömställen. I de ryska Östersjöprovinserna och på sydost-Rysslands stepper bygger han alltid sitt bo på marken (på tuvor i mossarna). Egentlig skogsfågel är han

blott vid häckningstiden, eljes föredrager han fria trakter, i synnerhet vid vatten, där han kan företaga vidsträckta rövartåg och kan överblicka nejden.

Äldre honor lägga ägg redan i april, de yngre i maj; berövas de sina ägg, så lägga de nya efter ungefär fyra veckor. Därav komma de senare kullarna. De tre, ibland ända till fem äggen äro mer eller mindre brunröda eller rödbruna, än mera runda, än mera avlånga och hava en storlek av 55,5 :38,5 mm. till 47 : 37 mm. Ungarna lämna ofta boet innan de äro flygfärdiga, och bliva därför lätt fångade, naturligtvis förutsatt, att de ej sitta på otillgängliga klippor. Pilgrimsfalkens läte kan återgivas ungefär så: krzek, krzek, krzek eller Yiak—kajeck. Vanligen flyger pilgrimsfalken utomordentligt hastigt, men ganska lågt fram över fälten för att skrämma upp sitt rov, som nästan uteslutande består av fåglar; han kan nämligen ej komma åt dessa, då de sitta stilla. Dock är det ej uteslutet, att pilgrimsfalken, flygande helt nära marken, griper en sittande fågel eller en sork, som springer i en åkers plöjda fåror, vilket man har iakttagit på den sydryska steppen. Man har också funnit rester av råttor och sorkar i magen på pilgrimsfalkar. Anmärkningsvärd är den egenheten hos pilgrimsfalken, att han helt enkelt avstår sitt rov åt ormvråkar och glador, om de närma sig honom i avsikt att tillägna sig detta. Därigenom bli dessa snyltgäster indirekt skadliga, ty de tvinga falken att göra en ny fångst;95

och man har en gång iakttagit hur en sådan, som flere gånger oroades av en gladfamilj, blev tvungen att gripa fyra änder efter varandra. Han plockar av fjädrarna framför krävan på sitt rov och börjar ibland att förtära sitt offer, innan detta är dött.

3. Lärkfalken (Falco subbuteo L.). Längd (honan) 32, bredd 75, stjärt 15; näbb 1,5; tars 3,7; mellantån 3,3; dess klo 1,2, den inre tån 1,5, dess klo 1,1 cm. Vingarna äro hos den gamla fågeln längre än stjärten. Dunungen helvit. Ungfågeln är på hela översidan svart med något olivfärgad skiftning, alla fjädrarna ha breda, rostgula kanter, vingfenorna och stjärtfjädrarna dylika tvärfläckar på det inre fanet; hakan, strupen, kinderna och halsens sidor gulvita; tygeln svart, skarpt avstickande; på nacken ett kors av gulaktiga fläckar; hela framsidan rost-gulaktig med svarta skaftändar; ögon-kretsen, fötterna och vaxhuden gul-grönaktig. I denna dräkt räcka vingarna ej till slutet av stjärten. Den fullvuxna fågeln har matt svart översida; pannan och tinningarna vitrandiga, tygeln bred och svart, kinderna likasom hakan, strupen, halsens sidor och övre delen av bröstet rent vita; på den övriga vita framsidan svarta skaft-ändar, vilka bli större nedåt och på vardera sidan bilda 3 rader stora ovala fläckar. Skenbenens fjäderklädnad, bakkroppen och de nedre stjärttäckfjädrarna livligt roströda, hos yngre fåglar med några svarta tofsar. Fåglar av medelålder ha på den nedre delen av framsidan en gulaktig skiftning. Från nacken gå svarta strimmor ned på sidorna av halsen; på vingpennornas inre fan gulaktiga tvärfläckar; på stjärten 10—12 urblekta tvärband, men mellersta stjärtfjädern utan tvärband. Undersidans vingtäckfjädrar grå- och vitfläckiga. Vingpennorna gråvita med en gulaktig skiftning. Lärkfalkens flykt lik-

nar mycket pilgrimsfalkens, som han dock övertäffar i snabbhet, ty han är ovedersägligt den snabbaste flygaren bland alla våra fåglar. Än gycklande och lekande, än ilande framåt som en pil erinrar han om tornsvalorna, vilka han emellertid hinner upp. Därför kan lärkfalken svårligen förväxlas med någon annan rovfågel av samma storlek, allraminst med den kortvinga-de sparvhöken, och all förväxling med tornfalken förhindras genom den senares långa stjärt samt genom de högst olika färgerna. Dessutom har endast lärkfalkens första handpenna en djup inskärning på det inre fanet; dvärgfalken har en skarp inskärning på både den första och den andra handpennan, men tornfalken har en grund inskärning på dessa båda pennor. Då lärkfalken vilar, sitter han med indraget huvud och uppblåsta fjädrar, och man ser då redan på avstånd de svarta strimmorna på huvudets bländvita sidor. Fågelns stämma låter som ett muntert: "kick, kick, kick"! Lärkfalkens hem är pilgrimsfalkens Europa och Asien; om vintern flyttar han till Afrika och Indien. I Sverige, där han dock egentligen ej är vanlig, uppträder han vid skogsbryn invid fält, som lämna honom utrymme och byte, ty inom tät skog kan han, som en äkta falk, icke jaga. I slutet av maj söker han upp något tomt kråkbo; i nödfall bekvämar han sig till att bygga i ett smalt, mycket högt träd, helst i trädtoppen, I redet lägger han hår, ull och några fjädrar och slutligen 3, 4 mera

sällan 5 ägg, vilkas grundfärg är gul, men som äro betäckta med så många brunaktiga fläckar och punkter, att grundfärgen knappast är synlig. Ofta äro äggen också helt och hållet brunröd-aktiga. Deras medelstorlek är 41 : 33 mm.; de äro alltså stora i förhållande till den lilla fägeln, men mycket omväxlande till färg och storlek. Ruv-

ningstiden är ungefär 28—30 dagar. Fågelparet visar stor inbördes tillgivenhet; den ruvande honan hälsar hanen med ett högt glädjeskrik, då han kommer till henne med föda; senare utbryter dock mellan de båda en så häftig strid om mitt och ditt, att stridens föremål, ett svårt sårat byte, lyckas undkomma. Lärkfalken är en svuren fiende till alla lärkor, som av fruktan för denna rovfågel slå ned mitt bland människor, mellan hästar, som draga plogen o. s. v., eller också flyga rätt upp i luften, då falken ej brukar följa dem. Även trastar och skogsduvor o. s. v. jagar han; brevduvor kan han däremot ej taga. Han förtär också ofta insekter, såsom gräshoppor, skalbaggar, sländor, fångar dem vigt i flykten och äter upp dem. Han är alltså till ringa skada för jägaren, är otvivelaktigt till gagn för jordbrukaren och bör därför ej tanklöst utrotas. Ehuru i allmänhet skygg blir han i sin jaktiver mycket djärv och flyger tätt framför den sökande fågelhunden för att gripa de uppskrämda fåglarna, vilka dock, om de se honom, hellre låta trampa ned sig, än röra på sig. Därigenom får jägaren ofta tillfälle att skjuta. Förr användes han till jakt på lärkor och vaktlar. Lärkfalkar, som fångas unga, bli mycket tillgivna, men deras uppfödande är ej lätt. (Föda: insekter, såsom gräshoppor, skalbaggar utan ben och vingar, avskrapat kött, småfåglar eller småstycken av råttor.) Lärkfalkar, som fångats gamla, låta ej tämja sig. — Uven angripes av lärkfalken lika häftigt och med lika blixtsnabba rörelser som av pilgrimsfalken.

II. Röd'falkar* Gripa ej sitt rov under flykten (endast dvärgfalken utgör ett undantag), förtära huvudsakligen råttor och stora insekter. Mjuk fjäderklädnad med olika teckning hos olika kön; stjärten lång och starkt rundad, kortare tår med sva-4 — Behm, Jaktlexikon.

ga putor. 3 arter förekommande hos oss.

1. Dvärgfalken (Cerchneis me-rilla G., Falco aesalon Tunst). Längd (honans 30, bredd 62, stjärt 12, näbb, 1,5, tars 3,5, mellantån 3, dess klo 1,1 den inre tån 1,7, dess klo 1,2 cm. Då fågeln vilar, äro vingarna ungefär 3 cm. kortare än den med två ränder tecknade stjärten. Den andra vingpennan, föga längre än den tredje, har liksom den första en djup inskärning på det inre fanet, den tredje och den andra vingpennan en svag inskärning på det yttre fanet; den första och den fjärde tån äro lika långa, den mellersta tån ej fullt dubbelt så lång som den yttre. Hos den unga fågeln är hela överkroppen blekt brun med mörka fjäderskaft och ljusare fjäderspetsar; på de matt svarta vingpennorna runda tvärfläckar. De övre stjärttäckfjädrarna svartgrå med bleka band och spetsar. Stjärten svartbrun med 6—8 ljusa tvärband och ljus spets; hjässan brun med ljusa strimmor; från munvinklarna nedåt samt över ögonen en brunstrim-mig rand; kinderna rostgulaktiga med fina streck; haka och strupe vit, hela framsidan gulvit med brun teckning på längden, starkast på buken. Den gamla honans fjäderdräkt liknar mycket ungfågelns, dock är den. mera rostbrun och har friskare färger. Den gamla hanen är på hjässan och hela översidan askblå med starkt framträdande svarta fjäderskaft. Vingpennorna äro blekt svarta med fina, ljusa kanter och askblå tvärfläckar på det inre fanet; Tygeln mycket tunn, bakre delen av kinderna och strimmorna över ögonen rostbruna med svarta streck; nacken roströd, svartfläckig; kinderna till största delen vita; strupen rent vit; den övriga framsidan med svartbruna, roströdkantade skafteränder med tvärband på sidorna. Bakkroppen, de undre stjärttäckfjädrarna och skenbenens fjäderklädnad roströd-

vita med lansettformiga skaftstreck, stjärtens undre sida ljusgrå, med blekt svarta tvärband; vingarnas undersida roströdaktig med vita och mörka fläckar och tvärband. De gamla fåglarnas ögonkrets, vaxhud och fötter rent gula, de unga fåglarnas grumligt gulgrönaktiga. Näbben ljust hornfärgad med svart spets, klorna svarta. Med avseende

på styrka står han mitt emellan lärkfalken och sparvhökhanen och skulle kunna förväxlas med dessa fåglar, om ej hans långa stjärt skilde honom från den förre och de långa falkvingarna från den senare.

|Dvärgfalken häckar vid 55 grader och längre norrut. Han häckar i Skandinavien, på Irland och Färöarna, i Nord-England, Finland, norra Ryssland och norra Sibirien, förekommer dock under flyttningen (april och oktober) i största delen av Europa; det är ovisst, om han någonsin har häckat i norra Tyskland; uppgifterna därom äro osäkra. Vintern tillbringar han i Syd-Europa, Nord-Af rika, även i Indien. Enstaka exemplar påträffar man hela vintern i Österrike-Ungern, ja till och med i mellersta Tyskland. In i Ost-Preussen strövar han mera oregelbundet. Såsom flyttfågel har dvärgfalken ofta observerats nästan överallt i Tyskland från Schleswig-Holstein och Ost-Preussen ända ned i Bayern. Han bygger bo från maj i träd, där sådana finnas, gärna i gamla upplagade kråkbon. Där träd saknas, som på de nordeuropeiska myrarna, bygger han på marken. Han är mera en fält- än en skogsfågel. Hans ägg 4—5, ha gul botten, men de äro så betäckta med kaffe- eller nötbruna fläckar, att denna alldeles försvinner. Överhuvud likna äggen så mycket tornfalkens, att man stundom alls ej kan skilja dem från dessa, i synnerhet som de med avseende på måtten (vanligen 39 : 30 mm.) överensstämma med dem. Ungarna matas egentligen

med fågelungar; den sena ruvningsti-den kommer därför föräldrarna väl till pass. Dvärgfalken är en utomordentligt djärv fågel, som till och med anfaller gäss för att släcka sin harm mot dem. Kycklingar, vaktlar, trastar, vadare hemsökas svårt av honom; de små sångfåglarna bekrigar han ständigt. Dock är han hos oss alltför sällsynt och därjämte liten, för att han skulle kunna betecknas som farlig för jakten. Brevduvor jagar han väl bort, men han kan ej gripa dem. Han flyger ytterst snabbt utmed marken, skrämmer fåglàrna att flyga upp och slår dem med största säkerhet. Han värderades därför såsom jaktfågel mera än den mera snabbflygande lärkfalken, som ofta ej träffade rätt. Insekter skall han skickligt fånga på grässtråna.

Han slår även för uven mycket häftigt och snabbt.

2. Tornfalken (Cerchneis tinnuncula L. Falco tinnunculus Naum). Längd (honan) 35, bredd 73, stjärt 17, näbb 1,7, tars 4,2, mellantån 2,6, dess klo 1, innantån 1,5, dess klo 1,1 cm. Hanen ungefär 32 cm. lång och 68 cm. bred. Den gamla hanen är på huvudet askblå med fina mörka streck; den övre ryggen och vingtäck-fjädrarna brunaktigt roströda med några svarta pilformiga fläckar i spetsarna. Den nedre ryggen, stjärttäckfjädrarna och stjärten askblå, på den senare, som har en smal vit kant, ett tre cm. brett svart band och några mörka tvärfläckar; vingpennorna matt svarta med helt smala, ljusa kanter, på det inre fanet med ljusa teckningar på tvären. Haka och strupe vita, från vardera munvinkeln en svart strimma nedåt, framsidan rostgulaktig med svartbruna skaftränder och fläckar, de undre stjärttäckfjädrarna utan någon teckning. Den gamla honan är på hela översidan ljust brunröd, halsen och nacken med brunsvarta streck, den öv-102

riga delen med dylika vågor. Den rostfärgade stjärten är bredvid den vitak-tiga ändan tecknad med ett 2 cm. brett tvärband och sedan med 10—11 smala mörka tvärband. Mycket gamla honor hava stundom grå stjärt. Handpennorna matt svarta med rödvita tvärfläckar på det inre fanet; armpennorna med dylika kanter och brunröda streck. Framsidan gulvit, på bröst och buk med bruna skaftränder, på sidorna med bruna fläckar. Skenbenens fjäderdräkt (byxorna) och undre stjärttäckfjädrarna utan teckning. Ungarnas fjäderdräkt vit, men snart blekrödaktig. Senare likna ungarna före den första Tuggningen mycket den gamla honan, båda könen hava alltså tvärband. De flesta ungar rugga först efter sin flyttning till södern och återkomma ofta därifrån (från Afrika, Indien) innan de ruggat slut. Visserligen äro de olika åldrarnas färger stundom något olika, men ej så mycket, att man ej genast kan känna igen tornfalken. De långa falkvingarna och den roströda färgen skilja honom tydligt från sparvhöken. En egendomlighet i tornfalkens flykt består däri, att han ofta stannar, "skakar", d. v. s. fladdrar på samma ställe, och flyger vidare i en båge, i stället för att flyga rakt fram, som andra falkar pläga.

Tornfalken är mera utbredd än de flesta andra rovfåglar, såväl i Europa som i Asien och hör till våra vanligaste

rovfåglar. I Sverige är han sommarfågel. Flyttningstid: mars, april och sept., okt. Visserligen tycker han om branta klippväggar och höga byggnader, såsom gamla ruiner och höga torn, av vilka han fått sitt namn, men han förekommer också i skogar, i höga trän; dock vistas han hellre i skogsbrynet än i det inre av skogen. Var han än uppehåller sig, är det ett nöje att ge akt på den harmlösa fågeln, som förnöjer åskådaren genom sitt muntra

väsen och genom sin vackra skapnad och färg. Hans läte är ett ljudligt, förnöjt: "kli, kli, kli", hans varningsrop ett kort: "kiack!" Liksom pilgrimsfalken skyr han ingalunda stora städer och byar. I maj bygger han bo på höga murar, i bergskrevor, i ihåliga träd, på grenarna av höga träd eller i gamla kråkbon. Kullen består av 4, 5 ibland av 6 eller flera ägg, vilka äro mycket olika i storlek och form. De växla i storlek från 41 : 32 till 36 : 29 mm. och i färg från klargult med brunaktiga punkter och fläckar till enfärgat brunrött, äro ibland långsträckta, ibland mera runda, men alltid med matta skal. Tornfalkens ruvningstid är i motsats till pilgrimsfalkens mycket lång och mycket obestämd. Tornfalken lever nästan uteslutande av råttor och insekter; hans rede är ofta rent av fodrat med små råttskinn. Han försmår visserligen ej småfåglar, men för det mesta får han endast fatt sjuka fåglar; han kan endast fånga dem, då de sitta, aldrig i flykten. Hans klor äro alltför svaga, för att han skulle rå på friska fåglar, ens av trastarnas styrka. Påstår man sig ha iakttagit motsatsen, så har man vanligen förväxlat tornfalken med andra rovfåglar, såsom sparvhökar eller unga pilgrimsfalkar. I de länder, där härjande gräshoppsvärmar förekomma, hör tornfalken till gräshoppornas värsta fiender. Han är alltså oumbärlig i sådana trakter, icke skadlig för jakten, men mycket nyttig för jordbruket. I de kallare delarna av vårt område är tornfalken flyttfågel, i andra trakter stannar han över vintern, om han finner nog råttor; några graders köld besvära honom ej. Fastän skygg, då han märker sig vara förföljd, är han i allmänhet orädd, och slår sig ofta ned mitt ibland en svärm sångfåglar eller bland tamduvorna på ett tak. Tornfalken är i Sverige genom fågelskyddslagen skyddad för ända-

målslös jakt; hans ägg få ej heller tagas ur boet.

3. Aftonfalken (Gerchneis ves-pertina L. Falco rufipes; längd (honan 31, bredd 71, stjärt 14, näbb 1,6, tars 3,7, mellantån 2,1, dess klo 0,9, inre tån 1,3, dess klo 0,9 cm. Klorna gulvita; ögonkrets, vaxhud och fötter på den gamle hanen högröda, på honan och ungarna gulröda. Den ungefär 2 cm. kortare gamla hanen är på hela översidan samt ovanpå den rundade stjärten nästan svartgrå; bröstet, buken och de nedersta vingtäckfjäd-rarna askgrå, skenbenets fjäderkläd-ned (byxorna) och gumpen livligt roströda; ögonkrets, vaxhud och klor eldröda. Den yngre hanen är mera skiffergrå med brun skiftning; alla vingpennor ha på det inre fanet vita tvärfläckar; bröst och buk ljusgrå med svarta fjäderskaft; skenbenens fjäderklädnad och gumpen roströda; ögon-kretsen, vaxhuden och fötterna gulröda. Den unga hanen har vit panna, brun svartrandig hjässa, nacken vit-och mörkbrunfläckig, överkroppen brun med rostbruna bårder, rödvit stjärt med ljusa bårder och 10—12 mörkbruna tvärband; under ögat en mörk fläck, över denna en rand och brunaktig tygel; strupe och kinder vita; framsidan gulvit med ljusbruna fläckar på längden; undersidorna och skenbenens fjäderklädnad ha tvärfläckar. Den gamla honan är på hjässan och nacken rostbrun med mörka fjäderskaft; den övre ryggen är brun med svarta tvärband, den övriga översidan av kroppen ljus med mörkgrå tvärband, stjärten har 10—11 mörka band, alla fjädrar ha mörka skaft; handpennorna äro matt svarta, deras inre fan ha stora vita tvärfläckar. Panna, strupe och kinder äro gulvita; kring ögat en mörk krets, nedåt utlöpande i en tygel; hela undersidan med ljusare och mörkare isabell färgade tvärband, på bröstet och skenbenens

fjäderklädnad (byxor) med svartbruna skaftränder. Ögonkrets, vaxhud och fötter gulröda som den unga hanens. Näbben hos alla gulvit, nedåt mörkt hornfärgad; klorna gulvita med mörka spetsar, svaga och obetydligt krökta. Iris nötbrun, i ungdomen brungrå. Om än aftonfalken har gulvita klor, som likna naumannfalkens (Cerchneis naumanni Fleisch. Falco cenchris Naum), så skiljes han alltid genom de röda eller gulröda fötterna från den senares rent gula likasom även genom den alldeles olika färgen. Denna falk finnes dock ej hos oss. Aftonfalken häckar i södra, i synnerhet i sydöstra Europa, i det närgränsande Asien, i Mindre Asien och Nord-Afrika. Om

vintern flyttar han ända till Syd-Afrika. Men man har också exempel på att han häckat i mellersta, östra och södra Tyskland. Han häckar en och annan gång i Ost-Preussen, i provinsen och konungariket Sachsen, i Schlesien, Rhenprovinsen och Bayern, i norra Steiermark, vidare på Rumäniens slätt, på den ungerska lågslätten, i Siebenbürgen, Döbrudscha, i norra Bulgarien och Ryssland, sällan i Livland. I Sverige har han ofta iakttagits, kanske även häckat. Aftonfalken älskar svala, sumpiga slätter, där han fritt kan jaga efter insekter, som utgöra nästan hans enda föda. På steppen flyger han omkring i mindre skaror, "skakar" än här, än där och bygger bo uppe i träden, i ihåliga träd, i remnor i jorden, men begagnar också med förkärlek skatbon. De 4—5 gulvita äggen hava ett finkornigt, nästan glatt, men matt skal och ha för det mesta mörkbruna eller ljusbruna streck eller fläckar. De äro ovala och ha en storlek av ungefär 37 : 30 mm., ofta äro de ännu mindre. De läggas i slutet av maj och kläckas ut efter ungefär 3 veckor. Ungarna uppfödas med insekter, senare med råttor, ödlor och ollonborrar. I vackert väder är105

aftonfalken nästan alltid i verksamhet, men i regnväder slår han sig modstulen ned här och där. Han har fått namnet aftonfalk, därför att han ännu sent på aftonen jagar de kringsvärmande insekterna. Eljes har man föga givit akt på honom. Han är alls icke skygg, låter de förbigående komma nära, då han sitter i träden vid vägen, och flyger framför dem från träd till träd, ungefär på samma sätt som våra sparvar och andra sådana fåglar, som närma sig människorna. Hans läte är ett fint: "kikiki", liknande gröngölingens.

Fasaner, Phasianinae, underfam, av Hönsfåglar Gallinae, kännetecknas av tämligen långsträckt kropp, ofta lång stjärt, lång tars. Första handpennan är kortare än armpennorna (utom Phasianus). Härtill hör fasansläktet, Phasianus L., som har tarsen längre än mellantån, hos tuppen väpnad med sporre. Första handpennan längre än kortaste armpennorna. Stjärt med 16 —18 pennor, mycket lång, tillspetsad och graderad. Huvudets sidor m. 1. m. nakna. Omkring ett 50-tal arter och raser i Sydosteuropa och Asien. Av dessa ha flera arter införts för jaktändamål i mellersta och västra Europa och korsats med varandra, så att på de flesta ställen knappt några ren-rasiga former kunna träffas. Den hos oss först införda var den sydosteuropeiska och vestasiatiska ädelfasanen, Ph. colchicus, senare kom den ostasiatiska ringfasanen, Ph. torquatus från Ostsibirien och Mongoliet och sist den centralasiatiska Ph. mongolicus från Turkestan o. s. v. Åtminstone de båda första ingå överallt i vår vanliga jakt-1. torgfasan. I England och annorstädes har man även infört den japanska, gröna fasanen, Ph. versicolor m. fi. andra. En del av våra jaktfasaner ha möjligen även versicolor-blod.

1. Ädelfasanen, Ph. colchi-

cus L. Tuppen har huvud och hals blåsvarta med starkt grön, delvis mässingsglans. Ett par fjädertofsar på sidorna av bakhuvudet. Huvudets sidor nakna, röda med svarta prickar. Ryggen rödbrun med ett vitgult, svartkantat bågband på var fjäder. Övergumpen kopparröd med inblandning av grönt, mantel mera orange. Bröstet kopparrött glänsande med svarta, blåglänsande fjäderkanter, som giva ett fjälligt utseende. Buken svartaktig. Vingar sandbruna med svarta och gulaktiga fläckar och band på innerfanet av pennorna. Stjärten brungrå med rödbruna kanter och med smala svarta tvärband. Ving-längd 250 mm. Hönan är mindre och saknar sporre. Allmänna kroppsfärgen är ljusbrun eller gulgråbrun, spräcklig med svarta fläckar av tvärband. Manteln tämligen rödbrun och halspartierna med ganska stark vin-rödaktig anstrykning. Gumpfjädrar-ne med svarta spjutspetsformade fläckar i spetsen.

2. Mongoliska fasanen, Ph. mongolicus Brandt. Tuppen har nästan rent vita vingtäckare, en bred vit ring om halsen. Övergumpen kastanjeröd med grön inblandning. Krävtraktens fjädrar skimrande i violett, smalt kantade med svart. Stjärtens tvärband smala. Hönan mycket ljus, nästan sandfärgad. Övergump-fjädrarne med svarta tvärband och smalare ljusa mellanrum.

3. Ringfasanen, Ph. torquatus Gmelin. Tuppen har vit halsring, men ej fullt så bred som hos föreg. Framryggen är gulbrun med svarta, vinkliga tvärband på fjädrarna. Över-gump ljust skifferblå eller askblå med grön 1. gulgrön

glans. Smärre vingtäckare gråvita, de större sandfärgade, delvis streckade med rödbrunt. Sidorna gulbruna med en svart blåskim-rande ändfläck. Stjärtpennornas tvärband breda, isynnerhet på de meller-107

sta pennornas basala del. Hönan täml. lik colchicus-hönan, men över-gumpens fjädrar mera oregelbundet tecknade med vinkliga och vågiga mörka tvärband.

4. Gröna fasanen, Ph. ver-sicolor Vieillot. Tuppen har huvud, hals och bröst enfärgat grönsvarta med metallglans. Vingtäckare och övergump gröngrå. Vinglängd 240 mm. Hönan ganska lik colchicus-hönan. Ehuru ursprungligen införd och uppdragen i fasanerier har nu fasanen mångenstädes förvildats och bildat en inhemsk stam. Detta är i synnerhet fallet i Skåne, där den är m. 1. m. talrik i hela landskapet, vidare på flera ställen i Halland, Östergötland, Sörmland och Uppland. Där fasanerna lämnas åt sig själva och någon på-spädning av den ena 1. andra arten ej göres, synas de antaga en dräkt, som i sina huvuddrag liknar c o 1 c h i-c u s, men med ett segt fasthållande av den vita halsringen, åtminstone delvis. Fasanerna trivas bäst, där täta snår och granskog gränsa till öppna fält, ängar och vassar samt tillgång till vatten finnes. Synnerligast höst och vinter hålla de sig gärna i vassar. Fasanen sitter i träd över natten, men har sitt bo på marken. Ägg olivgrå, storlek 46 :36 mm. Bär, myrägg, snäckor, f.iärilslarver, även stora, håriga sådana, alla möjliga andra insekter och deras larver, t. o. m. möss — fullväxta såväl som ungar — utgöra fasanens föda och förtär han dylika saker med glupande aptit. Där fasaner en gång slagit sig ned behöver ingen översvämning av insekter befaras. Vidare förtär fasanen gröna växtdelar men framför allt alla slags sädeskorn, synnerligast vete. I tamt, halvvilt eller förvildat tillstånd förekommer han, som ovan sades, hos oss genom människans ingripande. Där han överlämnas åt sig själv, dukar han i flertalet fall under för tjuvskyttar och rov-

djur, under stränga vintrar mindre för kölden, än på grund av brist på föda. Då fasanen hos oss blivit en kulturfågel, d. v. s. följer med jordbruket, känner han sig bäst hemmastadd i rymliga lundar, planteringar och re-miser. Täta björnbärssnår och törnhäckar tycker han om. Mindre behag finner han i stora, slutna skogar. Från början av mars till slutet av maj är tuppen i spel. Man beräknar i det vilda fasaneriet 10 à 12 hönor på en tupp. Finnas flera tuppar, uppstå alltid häftiga strider, tupparne hindra varandra från att trampa hönorna och därmed äggens befruktande. Den vilda fasanen lär f. ö. i sitt hemland leva i engifte. Hönan lägger sina 8 till 15 ägg i ett konstlöst rede under ormbunksris eller buskage, även gärna i klöverfält eller på en äng. De ruvas omkring 24 dygn. Tyvärr är fasanhönan en dålig moder. Blir hon störd, lämnar hon genast redet och återvänder sällan dit igen. Därtill bekymrar hon sig mycket litet om sin avkomma. Blott under de första dagarne lockar hon kycklingarne, men går lugnt vidare, även om somliga av dem icke komma med. Dessa förolyckas nästan alltid. Kycklingarnas första föda består av insekter och små grässtrån, som de avnappa. Särskilt tycka de om myror, myrägg, gräshoppor, sedermera även snäckor. Även plocka de gräs- och ogräsfrön. Efter 6 veckor äro de så försigkomna, att de kunna träa med sin moder och därmed är den största faran över. Men så länge de ännu sitta på jorden under hönan bli de ofta offer för kattor, rävar, hundar, grävlingar, illrar, vesslor och råttor. I början av november äro ungarne utväxta, men stanna med de gamla och förena sig så småningom i större eller mindre flockar. Vid upp-floget åstadkomma fasanerna ett starkt buller. När de väl kommit i flykt, är farten mycket stark, vadan109

en skytt får hålla ganska långt före. Mycket gärna rör sig fasanen springande 1. löpande och trycker ofta i buskage. Vid uppfloget på nattkvist låter tuppen höra ett starkt rop "kuku-kuku". På höstarne förföljas de ivrigt av hökar och pilgrimsfalkar, varför man får hålla ett öga på dessa. Så snart sädesfälten skördats, bör man genom utläggande av föda på det område, där dre v jakten skall äga rum, så småningom vänja fasanerna dit. Fodringen bör alltid ske på samma tider och är det lämpligt att samtidigt med en visselpipa låta' höra en stark vissling. Vid

denna vissling vänja sig fasanerna mycket snart och börja löpa till foderplatsen, så snart de höra densamma. Gör sig jägaren vidare möda att även dagligen på vissa andra bestämda tider strö ut några nävar vete, blandat med finkornig majs, så torde han få ringa 1. ingen anledning att beklaga sig över fasanernas vandringslust. Till foderplatser väljer man stilla, sällan trafikerade skogsvägar och stigar, små öppningar i skogen, skogsbryn o. s. v. Här strör man ut födan, korn, agnar, ogräsfrö o. dyl., i strimmor, några hundra steg långt. Man bör då aldrig ha hund med sig. Den som har fasaner i det fria ute i marken (s. k. vilt fasaneri), bör sörja för att till detsamma få friskt blod efter den sista dre v jakten. En förståndig jägare gör detta utan vidare, men andra säga, att de ej behöva sätta ut dessa nya fasaner förrän i slutet av mars 1. början på april. Då inbespa-rar man kostnaden för vinterfodret, inga bli tagna av rovdjur och de utsatta hönsen kunna strax börja med sin äggläggning och ruvning. Detta göra nu hönorna icke och vinterfodret får köparen också betala, därigenom, att fasanerna äro så mycket dyrare efter nyår. Denna beräkning slår därför fel, men det blir ändå värre. På de tidigvärpande jaktfasanhönorna

äro nämligen äggstocken i början av april så starkt utvecklad, att den vid hönans infångande, inspärrande i transportkorgen, under resan o. s. v. mestadels blir fördärvad. Fåglarna ankomma visserligen till synes friska och krya, sjukna dock snart och dö efter ett par veckor. När hösten kommer finnas inga fasaner i trakten och då heter det, att "de utvandrat". Jägaren själv bär dock här skulden.

Man bör sätta ut de köpta fasanerna i december eller januari, släpper dem först i en med tak försedd trådduk-hägnad i terrängen. I denna bur fodras de dagligen på bestämda tider under förut nämnt visslande. Här få de vara 4 till 6 veckor. En solig morgon öppnar man så burdörren, kastar födan utanför densamma och går sin väg under fortsatt visslande. Mot aftonen återvänder man; finnas ännu några fasaner kvar i buren, motar man sakta ut dem och stänger dörren. Härefter lägger man dagligen ut födan i stora bågar runt buren alltjämt under visslingar. Till utsättning bör man helst köpa i fångenskap uppdragna fåglar, vilka redan äro "inpipade" till utfodring och sålunda lätt bli hemmastadda och sällan utvandra. Man behöver ej oroa sig för att de äro för tama, då höstjakten och några skott knallat i marken.

Kläckning och uppfödning av fasaner. Den som önskar utplantera fasaner på sin mark och varje år ha riklig tillgång på dessa fåglar, måste använda sig av i fångenskap uppfödda. Likaså den som behöver friskt blod. Den efter den engelska uppfödningsmetoden tam uppfödda fasanen känner sin hemtrakt lika bra, som den i frihet uppväxta. En jägare köper sig 100 fasanägg och får av dessa i gynnsammaste fall 30 fullvuxna fasaner. Dessa håller han hos sig tills jakttiden börjar närma sig, låter dem då så111

småningom förvildas. Dessa hålla sig säkrare i marken och bidraga att hålla kvar de vilda. I och för dylik uppfödning anordnar man häckburar, släpper in i varje sådan 7 à 8 fasanhönor med en tupp. Dessa burfasaner böra vara alldeles tama och stamma från senaste tamuppfödning. Yngre hönor värpa tidigare och bättre än äldre. Då hönan värpt 20 ägg, släpper man henne i det fria. Har man då beräknat så väl, att alla hönorna kunna vara utsläppta omkring 10 maj, häcka nog de flesta av dem även uti det fria. Kalkonhönor äro de bästa ligghönorna och fostermödrar. Även tamhöns kunna användas, synnerligast vid mindre anläggningar. Så snart kalkonhönan lagt sig ordentligt, läggas under henne 30 fasanägg, vilka efter en' vecka prövas på befruktningen. En enkel apparat för detta ändamål kan man lätt göra på följande sätt. Av styvt papper gör man en omkr. 25 cm. lång sylinder av sådan storlek att ett fasanägg nätt och jämt går in i mynningen. Omkring cylindern kan man klistra papper så blir den hållbarare. Vid undersökning skjuter man nu in ett ägg i ena mynningen, håller det fast med ett finger, sätter andra ändan för ögat och riktar cylinderns äggsida mot ljus 1. sol. Ett obefruktat ägg synes då helt klart, i ett befruktat visar i mitten en liten rödaktig prick — det blivande huvudet på fasankycklingen — och omkring denna synas dragna fina blodkärl liksom röda trådar, det hela liknande ett spindelnät. Annorlunda beskaffade ägg tagas bort från hönan. På bestämd timma varje dag tagas hönorna från äggen 20 à 25 minuter, varvid gives dem mat och vatten. Även böra de få tillfälle att mylla sig. Under ruvtiden utfodras hönorna endast med gott korn. Från 18 dagar bestänkas äggen under denna paus med Jjumt vatten. Därigenom bli äggska-

len luckrare och bräckligare och kycklingarna arbeta sig lättare ut. Regn och dagg ombestyra denna begjutning ute i det fria. Här måste människan hjälpa. När kycklingarna efter 24 dagar blivit kläckta, stanna de ännu ett dygn under hönan utan någon föda, därpå komma de fram. Nu föres hönan med kycklingarna till med takpapp täckta uppfödningsburar, i var och en sådan en lugn höna med 25 fasankycklingar. Dessa burar böra vara så inrättade, att hönan väl kan se, men ej komma genom spjälorna, kycklingarna däremot kunna obehindrat gå ut och in. De böra stå på en torr plats, flyttas varje dag, så att de alltid stå på ren mark, och vara 30 m. från varandra. Finnas inga buskage i närheten, får man göra sådana, 1 kv.-m. stora av ris o. dyl. till varje bur. Till dessa ta kycklingarna sin tillflykt vid mångahanda tillfällen. I buren förblir hönan alltid torr och varm och när kycklingarna på sina insektjakter blivit grundligt våta, springa de in under honans varma fjäderdräkt, där de hastigt bli både torra och varma. Detta är det viktigaste i det engelska uppfödningssystemet. De unga fasanerna böra och måste vänja sig vid varje väder och söka den för deras välbefinnande så viktiga insektfödan i regn som solsken, storm och dagg. Känner han sig olustig kryper han några minuter under fostermodern och så snart han åter är varm, går han åter ut i regnet. Efter 4 à 5 veckor får också hönan komma ut och efter 6 à 7 veckor sova de ej längre i buren, utan träa tillsammans med hönan. Under de små fasankycklingarnas två första levnadsdagar utgöres deras föda av hårdkokt äggvita och rölleka (Achillea millifolium), båda finhackade och hopblandade. Gives från och med första dagen blott 4 gånger om dagen. Under ständigt visslande strör man ut födan i gräset113

framför buren, så att hönan kan nå den och locka kycklingarna att äta därav med henne. Från tredje dagen sätter man till litet hårdkokt äggula. På sjätte dagen kan en hel gula blandas upp med födan, liksom även konstgjord, i handeln förekommande fasanföda, uppkokt, kan blandas med. Ransonen ökas dag från dag. I slutet av andra veckan räknar man för varje mål för 100 unga fasaner: 4 hönsägg, 1,5 1. målet kött och omkr. 3 matskedar benmjöl. Hönan får en gång om dagen en skål med uppblött korn eller majs. Buren tilltäckes med en lucka varje afton, sedan kycklingarna kommit in; efter 3:dje veckan är dock detta onödigt. I slutet av andra veckan blandas till födan 11. ris, som m!an lätt kokat med litet vatten. Detta för 100 kycklingar. Finhackat kaninkött är utmärkt att blanda till födan. Efter fjärde veckan ger man även litet vetebröd. Från femte veckan börjar man minska äggen, men ökar det konstgjorda kraftfodret. Från åttonde veckan erhålla fasanerna till två mål blott krossad vete, uppblandad med hela vetekorn, till de två andra den mjuka födan. Huvudmålet (mjuk föda) ges kl. 6 e. m. på sovplatsen. Efter den tionde veckan strös ut bara korn. För uppsikt och vård av 1,200 till 1,500 fasaner är en vårdare och en pojke fullt tillräckliga.

Fasanen jagas såväl under dre v jakt som med hönshund.

Litteratur: W. Gottschalk: Der jagd-fasan; B. Hlawtensky: Die zahme Fa-sanerie, 2 Aufl.

Fasaneri, se Fasaner.

Fasanjägare, jägare som uteslutande sysslar med uppfödning och vård av fasaner och fasanerier.

Fasanskällare, små, livliga stövare, som stöta upp fasanen och, om han träar, gör ståndskall, då jägaren lätt kan få ner honom med sitt skott.

Fast» ligga fast säges om en räv, e. d.,

då han i ett gryt blivit så ansatt av hunden, att han ej kommer ur stället; även: då fågeln trycker hårt. Stå fast, då hönshunden gör säkert stånd för villebrådet.

Fanna, sammanfattningen av de för en större del av jorden, ett särskilt land, en viss trakt eller ett visst vattenområde egendomliga djurarter; beskrivning av dessa djurarter. Sådana beskrivningar på svenska språket äro bl. a. Skandinavisk Fauna av S. Nilsson; Sveriges och Norges Ryggradsdjur av W. Liljeborg; Svenska Fåglarna av S. J. Sunde vall; Sveriges Ryggradsdjur av E. Lönnberg; Handbok i Zoologi av A. E. Holmgren;

Nordens Fåglar av Kolthoff och Jägerskiöld; Svenska Fåglarne av Chr. Aurivillius; Skandinaviens fiskar av F. A. Smitt; Sveriges och Norges Fiskar av A. Stuxberg m. fi.

Fauna och Flora, se Lönnberg.

Feja. De hornbärande hjortdjuren fälla årligen sina horn och utväxa ånyo från ett par från pannbenet utgående bentappar, de s. k. rosenstoc-karne. De nyutväxta hornen äro till en början täckta av en hårig hud, mjuka och blodrika. När de vunnit sin fulla storlek och hunnit hårdna genom avlagring av kalksalter, upphör blodtillförseln, den klädande huden liksom torkar och bortfaller eller avska-ves, hornen "fejas".

Fekal (av lat. fæx, drägg,bottensats) användes för att beteckna att något har utseende eller lukt av eller på något sätt står i samband med tarmuttömningarna.

Felidæ, se Kattdjur.

Felis, se Kattsläktet,

Fenacetin, en förening av ättiksyra med fenitidin, är ett vitt, lukt- och smaklöst, av fina kristallnålar bestående pulver, svårlösligt i vatten. I dos på %—% gr. verkar det tempera-turnedsättande vid feber. Därjämte är det ett verksamt rogivande och

smärtstillande medel, t. ex. vid vissa former av huvudvärk.

Fenologi, läran om de periodiska företeelsernas uppträdande inom djur-och växtriket. Tiden för flyttfåglarnas ankomst och avresa, vissa djurarters vandringar, trädens lövsprickning, blomning, fruktsättning och lövfällning o. s. v. på olika orter och under olika år, liksom ock den tid, som förflyter mellan dessa fenomens inträdande, är av den största vikt för förståendet av ett områdes djur- och växtvärld.

Ferm, säges om hönshunden, då han är väl dresserad.

Festina lente, skynda långsamt, sakta i backarna!

Fetknopp, skämtsam benämning på en person, som har fullt upp av denna världens goda.

Fettkörtel, en invid fåglarnes stjärt belägen körtel, som isynnerhet tjänar vattenfåglar till att lämna ett fett, med vilka de med näbben ingnida sin fjäderdräkt för att få den vattentät.

Fibrin, det äggviteämne som i form av fina färglösa elastiska trådar avsöndras ur blodlymfa, när blodet stelnar eller levrar sig.

Fieldspaniel, se Spaniel.

Filé, det långa och smala, benfria köttstycke, som ligger mellan njurarna och revbenen på slaktdjur och utgör det finaste, mest möra partiet av deras kött. Filé av fisk består av fiskköttets ryggstycken, befriade från ben och skurna som kotletter.

Füm, med bronssilvergelatinemulsion försedd folie, vanligen av celluloid, i fotografien mycket använd i st. f. de förut brukliga glasplåtarna, vilka ej lämpa sig så väl vid resor.

Fines herbes (fins ärb) fr. benämning på en finhackad, med smör tillsatt blandning av persilja och andra kryddväxter, företrädesvis schalotten-lök, körvel, championer, dragon och timjan. Brukas till omeletter.

Finkfåglar, fam. Fringillidae, ha kä-gelformig, ej två gånger så lång som hög näbb. Ruggning om hösten, brämfällning om våren. Talrika släkten och arter, varav här må nämnas korsnäbbarna, Loxia, med näbben kraftigt hoptryckt med de utdragna, böjda spetsarna korsande varandra. Större korsnäbben, L. pytyopsittacus Borkh. Hanen övervägande tegelröd, honan gröngul. Näbb tjock, vid basen ungefär lika hög som undernäbbens längd. Hanens vinglängd 103—108 mm., honans 96— 100. Förekommer periodiskt över hela landet i

barrskogar. Häckar i februari och mars. Mindre korsnäbben L. curvirostra L. har svagare näbb, vid basen ej så hög som undernäbbens längd. Vinglängd hos hanen 99—102, honans 91—97. Liknar föregående, men är mindre. B ä n d e 1-korsnäbben, L. leucoptera bi-fasciata Brehm, har två tydliga, breda, vita tvärband å vingarna. Har häckat i Jämtland och invandrar ös-terifrån då och då. T a 1 1 b i t e n, Pinicola enucleator L. har mycket kort och tjock näbb. Hanen har huvud, hals, bröst och sidor mörkt rosenröda, ovan grå, honan röd- 1. gröngul. Häckar i Norrlands barrskogar och stryker ibland om vintrarna i stora skaror söderut. Domherren Pyrrhula pyrrhula L., har näbb lika hög som bred. Hanen har vackert rött bröst, ovan askgrå och svart huvud. Honan har brungrått bröst. G r å-siskan Acanthis linaria L., har panna och hjässa röda, framhals, bröst och sidor rosenröda, övre kroppsdelar mörkbruna med ljusa fjäderkanter. Näbb horngul med mörk spets, 8 mm. 1.; honan mindre röd. Häckar i Norrland, ibland längre söderut. Långnäbbade gråsiskan A. 1. holboelli Brehm, liknar föreg., men har längre (9,5 —11 mm.) näbb. Grönsiskan, A. spinus L. är en117

bekant burfågel. Häckar allmänt i södra och mellersta Sverige, sparsammare norrut. Steglitsen, Cardu-elis carduelis L. är en likaså bekant burfågel. Häckar tämligen allmänt till Upland, blir därefter sällsyntare. Hämplingen, Linota cannabina L., har en ej över 10 mm. lång ganska tjock näbb. Hanen har röd panna, rött bröst och vit buk. Honan saknar rött. Häckar allmänt i södra och mellersta Sverige, sparsammare norrut. Näbb hornbrun. G u 1 n ä b-bade hämplingen, L. flavi-rostris L. har vaxgul näbb med mörk spets, 8—9 mm. 1. Häckar i norra Sverige. Grönfinken, Chloris chloris L., har tjock och kraftig, spetsig näbb, vid basen lika hög som bred. Hanen olivgrön med svarta vingpennor med ljus spets. Honan mera brungrå. Vinglängd 85—90 mm. Näbb ljusbrun, 12—14 mm. Häckar t. a. upp till Jämtland och Västerbotten. Sten-knäcken, Coccothraustes coc-cothraustes L. har mycket stor näbb, längden och höjden ungefär lika stor som bredden vid undernäbbens bas. Huvudet är kamelbrunt. Tyglarne, ett smalt band kring näbbroten och strupen svarta, ovan brun, under grå. Näbb blygrå 19—22 mm. Honan ej så bjärt. Sällsynt i Göta- och Svealand. Undantagsvis längre norrut. Lövskogsfågel. Bofinken, Fingilla coelebs L., är en av våra vanligaste fåglar. Bergfinken, F. montifringilla L., ersätter uppe i Norrland bofinken. Gråsparven, Passer domesticus L., bör ej tolereras, då han undantränger alla möjliga nyttiga och behagliga sångfåglar. Pilfinken, P. montanus L., liknar gråsparven, men har huvudet ovan och halsens baksida rödbrun, ryggen brun med svarta fläckar. Finnes nästan över hela landet. Ortolansparven, Emberiza hortülana L., finnes likaledes mest över hela landet. Hanen har huvud

och hals ovan askgrå, ryggen ‡>run med svarta längsfläckar. Haka och strupe gula, undersidan kanelbrun 1. rödgrå. Honan har dunklare färger. Brunhuvade gulsparven, E. aureola Pall., med pannan, huvudsidor och strupe svarta hos hanen, har ännu ej anträffats hos oss. Gulsparven, E. citrinella L., är en av våra allmännaste fåglar. Den stora Kornsparven, E. calandra L., med vinglängd av 95—105 mm. synes bli mer och mer sällsynt i Skåne, men finnes utefter västra kustområdet till Bohuslän. Sävsparven, E. schæniclus L., finnes överallt på passande ställen. I vårt land har Videsparven, E. rustica Pall., med vit nackflock hos hanen och en vinglängd av 75—83 mm., under de senare årtiondena inflyttat västerifrån, så att den nu är rätt allmän i Norr- och Västerbottens skogsmyrar. Dvärgsparven, E. pusilla Pall., har erhållits, troligen som häckfågel, i Kiruna. Uppe i Norrlands fjälltrakter häcka lappsparven, Calcarias lapponicus L., och Snösparven, Plectrophenax nivalis L.

Finska jaktföreningen, vars stadgar stadfästes 7 dec. 1865, har till uppgift att befrämja en rikligare tillgång på nyttigt villebråd, vaka över jaktlagarnes efterlevnad, söka åstadkomma rovdjurs utödande, befordra jaktens ändamålsenliga utövande och vård samt att för upprätthållande av jaktyrkets anseende genom skjutövningar bilda skickliga och i gevärets bruk kunniga jägare. Också föranstaltas årligen skjuttävlingar över hela landet, utdelas premier för dödade rovdjur samt åt personer, som genom nit för jaktlagarnes efterlevnad och jaktvård gjort sig därav förtjänta. Direktionen består av 7 på tre år valda ledamöter.

Fiol, salt, rökt fårbog, i Norrland119

även getbog, utmärkt för matsäckar vid jakter, utfärder o. dyl.

Fiskgjusesläktet, Pandion Säv. Rovfåglar med näbb utan tandutskott och med borstklädda tyglar. Näsborrar smala, snett ställda. Tarsen kortare än mellantån, täckt av skrovliga fjäll. Yttertån vändbar. Stjärten knappt hälften av vinglängden. En art i Sverige, över hela landet. Fiskgjusen P. haliaëtus L. har huvudet vitt med bruna streck och fläckar. Undersidan vit med gulbrunt i krävtrakten. Iris gul. Vaxhud och fötter gråblå. Ving-längd 465—520 mm. Ungfågeln ovan mörkbrun med vita eller rostfärgade fjäderkanter. Undersidan vit. Iris brun. Dunungen sotbrun med vit-aktigt band längs ryggen. Flyttfågel. Bo i större, fristående träd. Ägg 2—4, gulvita m. stora bruna och grå fläckar. 56—69 : 41—48.

Fiskmås, se Måsar.

Fisktärna, se Tärnor.

Fjäder, en bildning eller utväxt på fåglarnes hud. Fåglarnes fjäderbeklädnad är blott en högre utbildningsform av de fjäll, som uppträda hos fåglarnes stamformer, kräldjuren (något geentiskt samband mellan fjäder och däggdjurs hår finnes däremot ej).

Fjäderfä, vanlig benämning på höns, kalkoner, ankor och gäss.

Fjällabb, se Måsar.

Fjällgås, se Gåssläktet.

Fjällemmel, se Rått djur.

Fjällpipare, se Brockfåglar.

Fjällracka, se Fjällräv.

Fjällripa, se Ripsläktet.

Fjällrävsläktet, A 1 o p e x, utmärker sig därigenom, att pannan höj er sig plötsligt över nosen, så att profillinjen är tydligt konkav. Öronen äro rundade och ej mycket utskjutande ur fallen. Fotsulorna äro ludna även under trampknölarna om vintern. Till släktet hör en art, Fjällräven, A. 1 a g o p u s L., som om sommaren är blåaktigt eller brunaktigt gråsvart,

skäckig med vita stickelhår på huvud och nos, sidor av hals och kropp vit-aktiga med dragning i gult eller blå-grått, undertill ljust gulgrå. Om vintern helvit. Varieteter finnas: även i vinterdräkt blåaktigt mörkbrun = "b 1 å r ä v", eller mörkbrun med gulgrå anstrykning på huvud och rygg = "mörkbrun fjällrä v". Fjällräven förekommer i fjälltrakterna, men stryker tillfälligtvis nedåt landet. Han lever mest av lemlar och ripor. Ynglar i maj 1. början av juni vanl. 6—8 ungar.

Fjälluggla, se Ugglor.

Fjällvråken, se Vråksläktet.

Fjösbenta vråken* se Vråksläktet.

Flack. En f. kulbana säges en ur ett gevär avskjuten kula hava, då den icke beskriver stor båge.

Fladdermöss eller Läderlappar, ordn. Chiroptera, äro däggdjur med främre lemmarna omdanade för flykt, fingrarne starkt förlängda och förenade av ett tunnt hudveck som sträcker sig till kroppssidorna och mellan lemamrne. Ordningen omfattar sju svenska släkten med tillsammans 12 arter. En översikt av ifrågavarande släkten visar följande särmärken:

I. Öronen sammanvuxna över pannan.

A. Öronen längre än huvudet, P 1 e c o t u s.

B. Öronen kortare än huvudet, B a r b a s t e 1 1 a.

II. Öronen skilda.

A. Femte fingern ungefär så lång som mellanhandsbenen (metracarpus) av fjärde och tredje fingern, N y c-t a 1 u s.

B. Femte fingern mycket längre än mellanhandsbenen av fjärde och tredje fingern.

1. Öronen bredare än höga, bildande med sin nedre kant en ficka nära munvinkeln. Vespertilio.121

2. Öron längre än breda, ej bildande en ficka vid munvinkeln.

a. 6 kindtänder på var sida i överkäken. Öronlock långt, spetsigt. M y o t i s.

b. 5 kindtänder på var sida i överkäken. Öronlock trubbigt. P i p i s-t r e 1 1 u s.

c. 4 kindtänder på var sida i överkäken. Öronlock kort trubbigt E p-t e s i c u s.

Långörade Fladdermus-släktet (Plecotus) omfattar en art, den långörade fladdermusen, P. auritus L., vars stora öron ha, om de plattas ut, större yta än hela kroppen. Kroppslängd 42—49 mm. I Sverige sträcker sig hennes förekomst till långt upp i Norrland. — Barbastellsläk-t e t (Barbastella) likaledes en svensk art, Barbastellen, B. barbaste 1-1 u s Schreb., vars breda öra räcker omkr. 5 mm. förbi de uppåtriktade näsborrarne, om de vikas framåt. Kroppslängd 48—52 mm. Anträffas i de sydligaste landskapen. — Smalvin-gade Fladdermus släkte t, Nyctalus, har likaledes en art, Stora Fladdermusen. N. n o c t u 1 a Schreb., vars öra är kort och brett och når, om det lägges framåt, blott halvvägs mellan öga och näsborre. Den största svenska arten. Kroppslängd 71—76 mm. Denna art flyger stundom om eftermiddagarna vid fullt dagsljus. I Sverige är den funnen upp till Uppland, men finnes troligen ännu längre norrut — Kortöra de Fladdermussläktet, Vespertilio, har en svensk art, Gråskymliga Fladdermusen, V. muri-n u s L., lik den nordiska fladdermusen, men skiljes bl. a. på öronlocket, som har sin största bredd ovan mitten av inre kanten hos murinus. Färgen "silvergrå". Kroppslängd 55— 62 mm. Har troligen stor utbredning i

Sverige. — Tunnörade Fladdermussläktet, Myotis, omfattar fem arter vilka kunna bestämmas genom följande översikt

I. Foten stor, tydligt mer än hälften så lång, som skenbenet. Hjärnskålens bredd mer än kraniets halva maximilängd.

A. Underarmen 42—45 mm. Flyghuden sträcker sig till hälen. — M. dasycneme.

B. Underarmen omkr. 37 mm. Flyghuden räcker ned på mellanfoten. M. daubenton i.

II. Foten liten, ungefär av halva skenbenets längd. Hjärnskålens bredd mindre än kraniets halva maximilängd.

A. Öronen nå ungefär till nosspetsen. Underarmen 32—35 mm. M. miystacinus.

B. Öronen nå tydligt förbi nosspetsen, om de vikas framåt

1. Sammanlagda längden av skenben och fot mindre än 25 mm. Underarmen 38—39 mm. Svansflyghuden fransad av styva hår. M. natte-r e r i.

2. Sammanlagda längden av skenben och fot omkr. 30 mm. Underarmen 39—42 mm. Svansflyghud ej fransad. M. bechsteini.

Dammfladdermusen M. dasycneme Boie är hos oss funnen endast i Skåne. — D a u-bentons fladdermus, M. daubentonii Kuhl., förekommer rätt allmänt, åtminstone till Dalarne, troligen ännu längre norrut. Hon älskar att uppehålla sig ovan dammar och andra vatten. — Mustaschfladdermusen, M. mystacinus Kuhl., förekommer hos oss över hela landet, men är ej vidare allmän. — Fransade Fladdermusen. M. natte-r e r i Kuhl., har i Sverige

påträffats från Skåne till Södermanland, även den rätt sällsynt — Bechsteins123

fladdermus, M. bechstei-n i Kuhl., har påträffats i östra Skå-ne. — T j o c k ö r a d e Fladder-mussläkte t, Pipistrellus, omfattar två arter, Lilla läderlappen 1. Dvärgflädermu-sen, P. pipistrellus Schreb, har femte fingern omkr. 40 mm. lång. Det är den minsta av alla europeiska fladdermöss. Hos oss är den allmän lätt långt norrut. — Nathusius Läderlapp, P. nathusii Keys. & Bias., liknar den föregående, men är något större. Femte fingern omkr. 46 mm. Funnen i Skåne. — Nordiska Fladdermusen, Pipistrellus (Eptesicus) Nilsson i Keys. & Bias. Finnes allmänt över hela landet. Fladdermössen ha här så pass utförligt behandlats, emedan deras utbredningsområden äro mycket ofullständigt kända. Varje jägare, som påträffar dylika under sina strövtåg, torde genom här ovan meddelade schema kunna bestämma släktet och arten. Påträffar han någon tvivelaktig form, kan han bäst rikta kännedomen om Sveriges fauna på detta område genom att sända djuret till Naturhistoriska Riksmuseet, Stockholm50.

Flamma ut geväret. Många skyttar pläga fyra av ett skott i luften före det egentliga skyttets början, i och för att avlägsna i loppet befintlig olja. En praktisk betydelse har detta utflam-mande endast om bössloppet är mycket kraftigt insmort. Försök vid försöksstationen i Neumannswalde har givit till resultat, att t. ex. genom oljedroppar nära bössmynningen skottet lätt går över och i alla händelser träffen blir mera osäker.

Flintbössa, se Handeldvapen.

Flock, ett större antal sällskapligt levande fåglar, ss. gäss, änder, trastar m. fi.

Flugsnappare, fam. Mucicapidae, har gapet på sidorna omgivet av talrika

borst. Svart och vita flug-snpparen, Muscicapa atricapilla L., häckar mest över hela landet, [-halsbandsflugsnappa-r-] {+halsbandsflugsnappa- r+} e n, M. collaris Bechst. häckar på Gottland, lilla flugsnappare n, M. parva Bechst., torde möjligen häcka här, ehuru förbisedd, grå flugsnappare n, M. ficedula, L. finnes över hela landet.

Flygel kallas vardera ändpunkten på drevet vid ett skall.

Flygga säges skogshönsens ungar vara då vingpennorna vuxit ut så pass, att de kunna begagnas till flykt.

Flygskytt, en i skjutande av sträckande fågelvilt skicklig jägare.

Flyktigt säges om ett djur, som är i språng. Flyktigt sök, då hunden söker mycket fort och till följd därav icke tillräckligt noga.

Flyttfåglar» se Fåglar.

Flå, dra huden av mindre vilt, se Avpälsa.

Flädermöss, se Fladdermöss.

Foderplats, se Utfodring.

Foderväxter, se Föda.

Foenum graecum, ett skarpt luktande, gult pulver, använt till rävvittring, för att på längsta håll göra räven uppmärksam på den utlagda åteln. Det består av de malda fröna av en klö-verväxt, Trigonella foenum graecum.

Foetus (fetus) foster. Foetae 1. fetal, som angår eller rör foster eller fosterliv.

Fosfor, se Förgiftning.

Forssell, Abr., intendent, f. 48. , jägare, skriftställare, kennelman.

Foster, kallas människan och däggdjuret under den tid av sin utveckling (fosterperioden), då de ännu tillhöra

moderlivet. Under den tidigaste delen av denna period, innan formerna ännu utbildat sig, benämnes fostret embryo (se Ägg).

Fotografi är konsten att med ljusets tillhjälp framställa bilder genom sönderdelning av för ljusets inverkan125

känsliga salter. Har under de senaste årtiondena gjort storartade framsteg, ej minst genom uppfinningen av tillvägagångssätt att taga rörliga, levande bilder, s. k. Kinematografi.

Fozhound, se Rävhund.

Foxterrier, en i nyare tid till Sverige från England stammande hund och mycket omtyckt som sällskaps- och stallhund. Utmärkt även vid jakt, synnerligast vid gryt jakt på räv och grävling. Användbar även som stövare och hönshund. De flesta foxter-sier äro kort släthåriga; man uppföder även en strävhårig varietet. Foxter-riern har en god kroppsbildning, är livlig till sitt väsende och synnerligen läraktig.

Frykberg, J. E., grossh., f. 62, jägare, författare, kennelman.

Foxterrierklubben, se Svenska Fox-terrierklubben.

Fransade Fladdermusen, se Fladdermöss.

Frasbrand, en smittosam sjukdom, som uppträder hos nötkreatur, undantagsvis även bland andra idisslare, älg och dovhjort. Den har fått sitt namn därav, att angripna djur ha mjuka svulster under huden, vilka alstra egendomliga "frasande" ljud om man med handen stryker över dem. Smit-toalstraren är en liten rörlig, gasbildande stavbacill. Den håller sig långliga tider livskraftig i fuktig jord och upptages av djuren med födan eller dricksvattnet. Skyddsympningar ha företagits med gynnsamt resultat i Tyskland.

Frett, Putorius furo L., se Vässle-släktet.

Frikula; våra förfäder älskade det mystiska och de gamla jägarne voro fulla av vidskepelse och övertro. Till denna hörde tron på frikulor som alltid träffade mål, men som alltid måste anskaffas med djävulens hjälp och med vissa uppoffringar. Även geväret måste ju behandlas på särskilt

sätt. Åtminstone måste man skjuta en ormslå 1. kopparorm genom detsamma.

Fridlysning, se jaktstadga. Se även Fridlysning av för lantbruk nyttiga fåglar.

Fridlysning av för lantbruket nyttiga fåglar. Kungl. Kungörelse av d. 8 nov. 1912:

§ 1. Denna kungörelse avser att bereda skydd åt följande fåglar: Ugglor:

Hornuggla (Asio otus) (Strix otus). Jorduggla (Asio accipitrinus) (Strix brachyotus). Tornuggla (Strix flammea). Hackspettar: Alla slag av hackspettar (Picus, Dendrocopus, Dryocopus, Picoides). Skärrfåglar: Kungsfiskaren (Alcedo ispida). blåkråka (Coracias), härfågel (Upupa), nattskära (Caprimulcus), tornsvala (Apus) (Cypselus). Tättingar: trädkryparen (Certhia), nötväcka (Sitta), alla mesar (Parus, Aegithalus), alla flugsnappare (Mucicapa), alla svalor (Hirundo, Chelidon, Cli-vicola),

sommargylling (Oriolus galbula), Kungsfågel (Regulus), Gärdsmyg (Nannus troglodytes) (Troglodytes europæus),

alla kärr-, säv- och rörsångare (Ac-rocephalus) (Calamoherpe),

alla lövsångare, nämligen lövsångare, grönsångare och gransångare (Phylloscopus) (Phyllopneustes),

alla egentliga sångare, nämligen törnsångare eller gråsångare, hökfär-gad sångare,

trädgårdssångare, ärtsångare och svarthätta eller svarthuvad sångare (Sylvia),

bastardnäktergal (Ficedula hippo-lais),127

järnsparv (Accentor), rödstjärt och svart rödstjärt (Phæni-curus) (Luscinia phænicurus och tithys), näktergal (Luscinia), blåhake (Cyanecula) (Luscinia sue-cica),

rödhake (Erithacus) (Luscinia ru-becula),

buskskvätta (Pratincola) (Saxicola rubetra), stenskvätta (Saxicola), sädesärla (Motacilla), gulärla (Budytes) (Motacilla flava & borealis), alla piplärkor (Anthus), siskor (Acanthis) steglitsa (Carduelis), bofink (Fringilla cælebs), stare (Sturnus). Storkfåglar: vit stork (Ciconia alba) och svart stork (Ciconia nigra).

§ 2. Mom. 1. Det är förbjudet att under tiden från och med den 1 mars till och med den 15 september fånga, döda, till salu utbjuda, köpa, emottaga, från ort till annan forsla eller till riket införa någon av de under 1 § omförmälda fåglarna, dock att svart stork skall vara fridlyst tillsvidare alla tider av året.

M o m 2. Det är förbjudet att under i föregående moment angiven fridlys-ningstid taga eller förstöra, till salu utbjuda, köpa, emottaga, från ort till annan forsla eller till riket införa dessa fåglars ägg eller bon.

Mom. 3. Det är under alla tider av året förbjudet att för fångst av dylika fåglar använda snaror, burar, nät, fällor, limspön eller annat medel, som har till ändamål att underlätta fångande eller dödande i stor mängd.

§ 3. Vid rikets allmänna läroverk eller högskolor anställda lärare i naturvetenskap, föreståndare vid naturvetenskapliga muséer samt andra med dem jämförliga personer må, själva

eller genom annan person, som därtill av dem erhållit skriftligt, för viss tid, högst ett år, gällande uppdrag, utan hinder av bestämmelserna i 2 § 1 och 2 mom., under förbjuden tid fånga och döda i 1 § angivna fåglar samt insamla dylika fåglars ägg och bon, dock ej i större omfattning, än som erfordras för bedrivande av egna vetenskapliga undersökningar eller fullständigande av de vetenskapliga samlingar, som äro under deras vård.

Rätt, som nu är sagd, må av Kungl. Maj:ts befallningshavande, när skäl därtill prövas föreligga, kunna medgivas annan känd vetenskapsman eller samlare av naturalieföremål.

Erfordras i andra fall undantag från de i 2 § 1 och 2 mom. meddelade bestämmelser, äga Kungl. Maj:ts befallningshavande, efter inhämtande àv vetenskapsakademiens yttrande, därtill lämna tillstånd.

Tillstånd, som i något av dessa fall av Kungl. Maj:ts befallningshavande lämnas, skall meddelas för länet eller viss del därav, samt för viss tid, högst ett år.

Då någon begagnar sig av honom sålunda meddelat uppdrag eller tillstånd, skall han städse vara försedd med skriftligen avfattat bevis om uppdraget eller tillståndet.

§ 4. Det i 2 § 1 mom. stadgade förbud att till salu utbjuda, köpa, emottaga, från ort till annan forsla eller till riket införa någon av de i 1 § angivna fåglar gäller icke fåglar, avsedda att utplanteras, att användas i vetenskapligt syfte eller att hållas i bur.

§ 5. Det i 2 § 2 mom. stadgade förbud att taga eller förstöra vissa fåglars bon må icke utgöra hinder för ägare eller brukare av fastighet att själv eller genom annan person under förbjuden tid avlägsna eller förstöra sådana fågelbon, som blivit byggda i eller på fastigheten tillhöriga byggna-129

der eller gårdar och därigenom förorsaka olägenhet eller skada.

§ 6. Det i 2 § 1 mom. stadgade förbud att döda vissa fåglar må icke utgöra hinder för ägare eller brukare av trädgårdar, omplanterade eller sådda fält att själva eller genom andra personer, under förbjuden tid med skjutvapen döda fåglar av ifrågavarande slag, då sådant erfordras för att förekomma avsevärd skada.

Fåglar som dödats under sådana omständigheter, må icke bortföras till annan ort eller utbjudas till salu.

§ 7. Förseelse mot denna kungörelse straffas med böter från och med fem till och med etthundra kronor.

§ 8. Envar är berättigad att åtala förseelse mot denna kungörelse.

Sådant åtal anhängiggöres vid allmän domstol.

§ 9. Böter, som enligt denna kungörelse ådömas, fördelas sålunda, att en tredjedel tillfaller kronan och två tredjedelar åklagaren.

Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, förvandlas de efter allmän strafflag.

Frisendahl, Elof, förf., jaktskildrare.

Friskytt, enligt folktron (redan under medeltiden) en skytt, som, på grund av förbund med djävulen är i besittning av frikulor, vilka göra fri-skott, d. v. s. även på de största avstånd träffa, vad man önskar. Detta är dock fallet endast med sex kulor; den sjunde tillhör den onde och tager den riktning, han föreskriver.

Fulica, se Sumphöns.

Fuligula, se Änder.

Fylleri, ett av de sedlighetsbrott, som i strafflagens kap. 18 äro med straff belagda. Gärningen karaktäriseras i lagen sålunda: "Överlastar sig någon av starka drycker så, att av hans åtbörder eller orediga sinnesförfattning synbarligen märkas kan, det han drucken är". För att bli straffad,

bör man emellertid anträffas i detta tillstånd å vissa uppgivna platser.

Fnlmaridae, se Stormfåglar.

Fylogeni, se Zoologi.

Fysiologi, vetenskapen om de levande varelsernas normala livsföreteelser. Se även Zoologi.

Fysisk, naturvetenskaplig, kroppslig, lekamlig, materiell, sinnlig.

Fytotomi, se Anatomi.

Få upp, d. ä. då hunden antingen uppskrämmer djuret från dess lega eller kommer på färska spår och då börjar driva. Svårt att få upp (motsatsen lätt a. f. u.) då hunden oaktat flitigt sök icke lyckas få det vilda på benen, eller med andra ord ej lätt kan reda slaget efter detta.

Fågelberg kallar man sådana mer 1. mindre branta klippväggar, å vilka havsfåglar under sommaren häcka kolonivis och ofta i mycket stora skaror. Ett sådant fågelberg, vareßt häcka sillgrisslan, tordmulen, tejsten m. fi. är Stora Karlson i närheten av Gottland.

Fågelhund, se Hunden.

Fågeljakt, se Jakt.

Fågelkolera, se Hönskolera.

Fågellim, se Mistel.

Fågelskrämma. De fåglar, kråkor, skator, gråsparv m. fi. för vilka en dylik utsättes, ha mycket liten rädsla för densamma. — Om man jagar in en mård i ett ihåligt träd och ej är försedd med bössa, sticker man en käpp i marken, hänger på den en mössa, näsduk 1. dyl., och kan man lugnt gå hem efter bössan. Mården misstror i hög grad denna "skrämma".

Fågelägg äro mycket olika till storlek, form och utseende. Kännedomen om de olika fågelarternas ägg är en vetenskap för sig, O o 1 o g i. En fågeläggskännare kallas därför oolog, Ett arbete i detta ämne har utgivits på

svenska: Skandinavisk oologi av Vesterlund.

Fåglar, Aves, en klass bland rygg-131

radsdjuren. Vetenskapen om fåglarne kallas ornitolog i. Fåglarna utmärkas àv den fjäderdräkt, som bekläder alla hithörande arter och genast skiljèr dem från alla ändra ryggradsdjur. Vidare utmärkande för dem är, att käkarna täckas av hornslidor, som bilda en näbb, de främre extremiteterna äro ombildade till vingar, nedre delen av vristen Och mellanfoten samttiàrismälta till ett stycke, bakhuvudet har blött en ledknapp, den av flera delar bestående uiiderkäken är ledad mot ett särskilt bèn, kvadratbenet, som står i rörlig förbindelse med skallen. Benen äro merendels fyllda med luft. Till skelettbyggnaden stå fåglarna mycket nära repti-lierna och förbindas med dem genom utdöda former. Skallen stärkt välvd med stora ögonhålor med tunn, stundom genombruten mellanvägg. Häls-kötorna, 9—24 st. mycket rörtiga, varemot dé 6—10 ryggkotorna samt de 9 —17 kotor som bilda korsbenet, äro orörliga och ofta sammansmälta med varandra. Stjärtkotorna 8—10, ofta sammansmälta; reVbën hos bra flygare tunna och breda och leda mot det stora bröstbenet, vars mitt bär en stark kam 1. köl, betingad av den stora bröstmuskel som här här sitt fäste. Skuldergördeln består av det långa, smala, på vardera sidan om ryggraden ovanpå revbenen liggande skulderbladet, som fraihtill förbindes med det s. k. korpbènet för att bilda skulderleden, och av de med sina främre ändar sammansmälta nyckelbenen, vilka tillsammans bilda ! det klyk- 1. gaffelförmiga benet. Vingarne sammansättas av Övèrärmen, étt långt, rörföiliiigt, lüftuppfyllt ben, étt starkt àrmbågsbën och ett jämförelsevis svagt strålben, vilka bilda underarmen, 2 1. 3 rhellarihandsben och 3 fingrar, näml. en tumme, som hos många fåglar bär en verkligt klolik, under fjädrarne dold nagel, ett lång-

finger och ett med detta sammanväxt lillfinger. Benen sammansättas av lår-och underben, tarsen (mellanfoten) öch den egentliga foten eller tårna. Mot tarsens långa rörformiga ben äro tårna ledade, Oftast 3 framåt och 1 bakåt, hos somliga fåglar dock annar-lunda. Nervsystemet väl ütvècklat, hjärnmassan större än ryggmärgen, delar sig i stora och lilla hjärnan och visar den förras båda halvsfärer, men icke de vindlingar som äto utmärkande för däggdjurshjärnan. Fjädrarne* utvecklas i hiiden i särskilda säckar, vilka ursprungligen varit kärlrika, på överhuden belägna vårtor, men småningom upptagits i insänkningar i läderhuden. Överhuden som täcker dessa säckar med alla deras ojämnheter, tillväxer från deras botten och förvandlas till horn. Den förhornade delen skjutes uppåt och bildår fjädern som till sin' form motsvarar fårorna i säcken. På fjädern skiljer man skaftet och fanet och på skaftet det egentliga skaftet Och spolen. På skaftet stå de åt två sidor riktade strålarna som bilda fanet och äro tunna, små hornskivor, fästa snett inifrån utåt på skaftet, och vid dessas övre kant fästa sig de åt två sidor riktade småstrålar-na, bärande nästan på samma sätt ordnade små hakar, vilka åstadkomma fjäderns nära sammanhang. Fjädrarna äro dels ytterfjädrar (konturfjäd-ràr), dels dun- 1. fjunfjädrar. De förra delas i hand-, arm- och skulderfjädrar. Av fåglarnes sinnen torde synen vara mest utvecklad. Även hörseln är förträfflig, liksom känseln. Antalet nu levande fågelarter torde uppgå till omkring 10,000. Den nytta de flesta fåglar göra människan kan visserligen varken beräknas eller uppskattas,, men är i alla händelser ojämförligt mycket större än den skada, de tillfoga hénne. I nkturens stora hushållning skulle, om fåglarne försvunne, ganska snärt jämvikten vara upphävd, våra133

ägodelar pch vårt välbefinnande skulle prisgivas åt skadliga övergrepp, synnerligast från insekterna, vilka måhända skulle ödelägga naturen, om de finge ohejdat föröka sig. Vi böra därför omhulda och skydda de fåglar vi veta vara oss nyttiga. Allraminst böra vi tillåta, B/tt, då en modenyck ej längre nöjer sig med strutsfjädrar och "plö-röser", den då tår kasta sig över alla möjliga andra fåglar och man i tusental mördar dessa för att med deras skinn pryda de tomma skallarne på modedårskapens slavinnor. Värn och vård åt våra inhemska fåglar skola sålunda endast visa sig verksamma, om dessa fredas och vi på naturligt sätt eller med konst förskaffa dem

vistelseorter, bonings- och ruvningsplatser och sålunda bevara åt oss våra fåglar.

Fåhræus, I., jägmästare, jägare, ken-nelman.

Fånøstbrock, se Broek.

Fälla. 1. se Fångstapparat; 2. — håren; 3. skjuta ner, dödligt såra villebråd; 4. simfåglars nedslag på vattenytan, särskilt invid utsatta vättar.

Fällor. För fångst av räv, kringstrykande kattor, grävling o. dyl. kunna rekommenderas s. k. lådfällor. Förfärdigas på beställning av Ekskogens träförädlingsfabrik, adr. Kårsta. Av fällor finnas dessutom en mängd olika typer och tillverkas dylika i Webers Fallenfabrik, Haynay (Schlesien).

Fält. Vara i första, andra o. s. v.) f ä 1 t e t. Så säger man om en hönshund, med vilken det jagas under första (andra) hösten. Taga in mycket fält, då hönshunden söker särdeles vitt ut. Se även Dressyr.

Fältarbete, hönshundens arbete ute på öppna fältet, i synnerhet på rapphönsjakt. Motsats till skogs- och vat-teijarbete.

Fältdressyr, se Dressyr.

Fältböns. Under denna benämning har man sammanfört några fågelsläk-

ten tillhörande familjen Phasianidae bland hönsfåglarne, såsom , rapphpns-, vaktel-, frankolin- m. fi. släkten. De uppehålla sig företrädesvis på marken, där de snabbt röra sig.

Fältpiplärka, se Ärlor.

Fänghål, ett cylindriskt urborrat hål, gående genom eldrörets gods eller genom slutningsinrättningen.

Föda. 1. villebrådets föda kan bestå antingen av naturliga ämnen eller av surrogat, då de förra saknas eller finnas i otillräcklig mängd. Även bör man ihågkomma, att hjortar, älgar o. a. villebråd i en trakt med begärlig‡iet taga en del födoämnen, vilka försmås av liknande vilt i en annan trakt. På djur, som hållas i parker o. dyl. märker man detta förhållande ännu tydligare. Den naturliga födan är av största betydelse för viltets utveckling i önskad riktning. Alla surrogater äro blott nödfoder. Dessa indelas i 1. hö (ängshö, klöverhö och löv), 2. korn (havre, majs, bovete o. s. v.), 3. frukter (kastanjer, ek- o. bokollon, vildfrukt, fågelbär, lupiner, ärter, peluscker), 4. rotknölar o. rötter (potatis, vitbetor, kålrötter, sockerbetor, morötter, heli-anthi), 5. sädesslag (vete, havre, råg, majs, bovete), 6. kål (-rabbi, rovor, kålblad), 7. Polygonum sachaliense (en högväxt ört), 8 mistel, 9 ängssyra, 10 saltslekestenar av olika sammansättning. Ju mer naturlig föda finnes för handen, dess mer hö och havre gives och desto mindre rotsaker. Man . bör ge noga akt på lösningen. Är denna tunn och lös, dess mera hö och dess mindre rötter. Vid töväder måste man göra uppehåll med de otorkade vege-tabilierna; frampå nyåret är det dock lämpligt att minska hö och sädes-fodringen, men öka rotsakerna. Ängs-hö är billigast för. kron- och dQvhjor-tar. Med enbart dylikt trivs dock., ej ett viltbestånd. Rödklöverhö är nyttigast för hjortdjur, lövkärvar ha största näringsvärdet. Hö som blivit vått135

av regn 1. dimma är skadligt för det vilda. Kornsorterna böra liksom annan föda vara friska. Grundregler för varje utfodring äro: 1. Den måste börja i god tid före inträdet av verklig brist; 2. största möjliga omväxling av födoämnen; 3. En nödig proportion m,åste finnas mellan de utlagda födoämnenas mängd och den förefintliga naturliga näringen, vattenförhållanden, årstiden och den rådande väderleken; 4. man måste vänja djuren vid utfodringen genom utlagda läckerbitar såsom havrekärvar, kastanjer, potatis, rönnbärskvistar o. s. v. 2. hu n-d e n s. Hunden är av naturen kött-ätare, men under århundradenas lopp har han även vant sig vid vegetabilisk föda. Men en hund, av vilken man begär arbete, kan i längden icke undvara kött. Tyvärr är detta den dyraste föda, men jämförelsevis billigt och dock närande är hästkött, idisslares måge, fårhuvuden och slutligen det från Amerika kommande torkade och söndermalda köttpulvret, som man får i handeln. Uppväxande, även genom sjukdom

försvagade djur, behöva större mängd kött. Om man utfodrar hundar med mjölk, även mager sådan, behöva de mindre köttportioner. Mjölk är en jämförelsevis icke så dyr, men särdeles närande föda, även när den är mager. Tätmjölk är bra föda för hundar, som lida av förstoppning. Av växtämnen passa för hundar bäst rismjöl och havermjöl. Hundens måge smälter icke väl potatis och rågbröd, varför man bör använda sådant endast i nödfall. Man använder på senare tider ett slags hundkakor, som framställas fabriksmässigt i god kvalitet av olika firmor. De innehålla, utom lättsmält mjöl, även kött i små bitar. Värdet av de olika näringsmedelen beror på mängden av lättsmälta ämnen (isynnerhet äggviteämnen) och på smakligheten av dem; även priset spelar en stor roll. Man kan inte upp-

ställa ett bestämt utfodringssätt, emedan utfodringen får rätta sig efter ägarens förhållanden. Det renligaste, bekvämaste och hållbaraste foder äro hundkakorna, som dock i allmänhet icke äro billiga och av många hundar ogärna ätas. Sådana kakor, som förorsaka diarré, bör man inte giva derru En billig och god föda är kokt rismjöl, blandat med köttmjöl. Kostnaden av denna blandning belöper sig för en utvuxen och arbetande rapphönshund till omkr. 20 à 25 öre. Dessutom bör man giva hunden något köksavfall, såsom benknotor, rester av kött och fläsk. Framför allt måste ägaren sörja för, att hunden ständigt har tillgång till tillräcklig mängd rent vatten, och att födan icke är på något sätt skämd. Fullt utvuxna hundar behöva mat blott en gång om dagen, i åldern från 6 till 12 månader giver man dem mat två gånger om dagen, likaså om man fordrar arbete av hunden. I alla händelser bör hunden ordentligt mättas. Omåttlig fetma förebygges genom stark rörelse. För litet föda under uppväxttiden inverkar skadligt på djuret.

3. Jägarens, under jakt, På jakt uträttar den mest, som lever mest naturligt och måttligt. Detta gäller i mindre grad beträffande den fasta födan än drycken. Under den varma årstiden bör man före och efter jakten undvika starkt kryddad eller törst uppväckande mat, alla alkoholiska drycker, även öl. De uppliva först, men förslappningen efteråt blir så mycket större; även bör man akta sig att dricka orent vatten. Däremot kan man med fördel begagna kaffe, tillsatt med litet mjölk, kallt té, lätt vin med vatten och lemonad. Vid kallt väder är ett måttligt bruk av cognac eller sädesbrännvin, isynnerhet om man länge suttit i håll, bra för kroppen, emedan det alstrar en känsla av värme, men bättre är dock varmt137

kaffe eller té. Utom den vanliga ryggsäcksprovianten (skinka, ägg o. s. v.) är det praktiskt att taga med ost, socker och choklad, det senare är ett förträffligt födoämne. Är jägaren för längre tid hänvisad till matsäck, bör han hava en spritlampa för att dagligen kunna ställa i ordning någon varm mat Man kan då rekommendera köttsoppa av köttextrakt eller buljongtärningar, bäst avredd med ägg och blandad med allehanda grönsaker, även mjöl och grynvälling. Med avseende på konserver, isynnerhet köttkonserver, bör man vara försiktig (varje burk, som på något ställe är utbuktad är fördärvad). Färskt kött måste hänga något, innan det användes. Ärter och bönor äro bättre födoämnen än tjock soppa eller gröt. Alla födoämnen måste förvaras på svalt ställe, i källare.

Följa hundarne, säges, då man genom rop dels håller dem i sitt grannskap, dels passar på och beger sig till stället, när de tappat och i allmänhet på det nogaste uppmärksammar drevet och lämnar hundarne de tillrättavisningar, de möjligen behöva.

Förband, den konstmässigt anlagda betäckning, varmed avses att skydda kroppsdelar, som äro skadade, vare sig genom sår eller brott å ben o. dyl. Sterila (bakteriefria) förband av gastyg och bomull äro härför numera brukliga.

Förbjudna tider, de tider under vilka jakt å fridlyst vilt ej får äga rum och sådant icke heller får "till salu utbjudas, köpas, emottagas eller från ort till annan forslas, så framt ej lagligen visas kan, att det samma blivit fångat under tillåten tid eller på annat lovligt sätt förvärvat." Domänstyrelsen utfärdar årligen kungörelse om de gällande stadgandena angående förbjudna tider.

Föreningen Svenska Skydds- och Sjukvårdshunden godkändes år 1918.

Förgiftning hos hunden. 1. Stryk-n i n: symptom: enorm rädsla, krampanfall. Behandling: 2 till 5 gr. kloralhydrat

i 50 à 100 gr. vattenlöst under tillsättning av något gummislem, som lavemang. 2. Kvicksilver (sublimat), (gråsalva), Häftiga, blodiga kräkningar, blodig diarré, förlamningssymptom, svaghet. Behandling: äggvita, vin, brännvin 1. svart kaffe. 3. Fosfor: Blodkräk-ningar (det uppkastade lyser i mörkret), stark oro, tjut och jämmer, bloddiarré, stor svaghet, krampanfall. Behandling: Kopparvitriol 0,05 till 0,1 gr. löst i vatten, rå terpentin, teskedvis i havresoppa. 4. Arsenik (rått-gift): Kräkningar, oro, stundom bloddiarré, andnöd, stor svaghet. Beh.: kräksalt 0,1 till 0,3 gr. att ge in med socker och mycket vatten. 5. Blåsyra (Cyankalium): Andedräkten luktar bittermandel, andnöd, skri, kramp, redlöshet. Beh.: Kräksalt 0,1 till 0,3 med socker och mycket vatten. Försök med konstlad andning, rytmiska tryck på främre delen av bukväggen. Övergjutning med kallt vatten, vin, brännvin eller starkt kaffe.

Förhuggning, en utglesning av äldre skogsbestånd för att bereda nya plantor tillfälle att uppspira.

Förhör. Gå ut på förhör kallas, då man går ut och lyssnar efter, varest fågel, i synnerhet rapphöns, hava sitt nattkvarter.

Förladdning, se Patroner.

Förlegade sägas hundar vara, då de länge saknat övning och därigenom blivit sämre.

Försiktighet bör alltid iakttagas vid jakt och skjutning, att ej olyckor inträffa.

Förslagen är en hund, som genom allt för sträng behandling blivit skygg för sin husbonde.

Förspringa sig säges om stövaren, då han i sin jaktiver springer över

spåret och ej giver akt på var djuret gjort vändning.

Förstoppning hos hunden kan ha många orsaker: ålder, brist på rörelse, kronisk tarmkatarr, främmande kropp i tarmkanalen, hopgyttring av hår framför ändöppningen, o. s. v. Under de första dagarne ges endast klart vatten och något mjölk, ingen fast föda. Vid längre dröjsmål något köttsoppa och magert, benfritt kött. Lavemang med ljumt vatten 2 à 3 ggr. dagl. Hjälper ej detta får man ta till recin-olja, 1 tesked till 2 matskedar beroende på patientens ålder och storlek. Andra medel ej tillrådliga utan veterinärs hörande.

Försäkring av hundar. Hundar böra alltid vara försäkrade. Hundförsäk-

ringar givas av Svenska öm sesidiga kreatursförsäkringsbolaget, postadress Lil-leskog.

Försändning av vilt med järnväg sker alltid som ilgods. Frakten måste betalas vid avsändandet. Sänd alltid så, att djuret kan beräknas komma fram till bestämmelseorten på förmiddagen.

Förvaring av villebråd. Förvara alltid dödat vilt snyggt och ordentligt. Inälvor uttagas och djuret upphänges med huvudet uppåt på en luftig, ej solbelyst plats, där det under sommaren är i möjligaste mån skyddat för flugor. En säck eller påse av s. k. gastyg är att rekommendera att hänga det vilda uti. G

Gaffelbock, se Spetsbock.

Gaffelhjort, kallas den unga kronhjorten, då han i tredje levnadsåret erhållit horn med två spetsar.

Galenskap hos hundar, se Rabies.

Gall,, ofruktsam (om hondjur) på grund av sjukdom 1. för hög ålder.

Gallinula, se Sumphöns.

Garn, jägeribenämning på nät.

Garnityr, beslag och bygel på ett gevär.

Garnxlus, se Nötskriksläktet.

Gastryck, det tryck som uppstår i bösspipan vid krutets antändande och det tryck, det utövar. Angives mest i atmosfärer.

Ge hals säges om en stövare, då han, efter att ha fått upp villebråd, börjar skälla.

Genberg, Anton, konstnär, f. 62, jägare, kynolog.

Gevinder, bottenränderna mellan gängorna i en skruv.

Gevär, se Handeldvapen.

Gevärets medsvängning. Då man skjuter på snabbt flyende villebråd, skall man följa detta med geväret, sedan upphinna det med rörelsen och trycka av i samma ögonblick, som man med mynningen når villebrådet, utan att upphöra med rörelsen.

Gift, se Förgiftning och Giftstadga. Giftstadga av 7 dec. 1906, utdrag ur: 2 5 §. Arseniksyrlighet eller annat

arsenikgift må icke användas---

till förgörande av djur, dock må arsenikfärg användas till förgörande av för trädgårdsskötseln eller jordbruket skadliga insekter. (K. k. d. 31 dec. 1907).

2 6 §. Stryknin eller beredning, innehållande detta ämne, må brukas till rovdjurs eller andra djurs dödande endast efter särskilt tillstånd och under iakttagande av därvid lämnade föreskrifter. (Se Jaktstadgan § 7). Sådant tillstånd meddelas av K. B. efter prövning av förekommande omständigheter; och skall resolutionen därom innehålla bestämmelser ej mindre om den myckenhet giftigt ämne, som för ändamålet må användas, samt om de försiktighetsmått, som vid användandet böra iakttagas, än även om tiden, för vilken tillståndet gäller. ---

Giller, numera förbjudna anordningar av olika slag för fångande eller dödande av vilt. Glada, se Gladsläktet. Gladsläktet. Milvus Lacep. Stjärt djupt kluven. I Sverige häckar myc-143

ket sällsynt numera gladan, M. milvus L. med huvud och hals gråvita och gul näbb. Stjärt över 340 mm. den i södra länder förekommande bruna gladan, M. migräns Bodd har ett par ggr. anträffats här. Dennas stjärt är under 320 mm. Näbb svart

Glires, se Gnagare.

Gluttsriäppa, se Snäppfåglar.

Glänta 1. Glad, benämning på ljusare öppningar i skogen.

Gnagare, ord. Glires, hava endast fram- och kindtänder. De förra vanligen blott två i vardera käken (i

y). De äro vanligen små djur av växlande kroppsform. De flesta äro växt-ätare, några allätare. I Sverige finnas sex familjer, av vilka här lämnas en utförligare översikt, då jägaren mången gång kan göra fynd som bidraga till kännedomen om arternas utbredning.

I. Framtänder men den bakre

framtanden i överkäken liten. Under-ordn. Duplicidentata. Kindtänder y. Fam. Leporida e.

II. Framtänder y . Underordn. Simplicidentata.

A. Kindtänder ~ . Tvåsidig, buskig svans. Fam. Sciurida e.

B. Kindtänder ~ Kindtänder kor-

4

ta. Svans trind och täthårig. Fam. Muscardinidae.

C. Kindtänder Svans korthårig och fjällig. Fam. Zapodidae.

D. Kindtänder^. Svans trind, korthårig eller fjällig. Fam. M u r i d a e.

1. Kindtänder långa, prismatiska. Underfam. Microtinae.

2. Kindtänder korta med knölig krona. Underfam. M u r i n a e.

Till första underordningen Duplicidentata hör fam. L e p o r i-d a e med två släkten: kanin-

släktet, Oryctolagus, och harsläktet, Lepus. Det förra omfattar en art v i 1 d k a n i n e n, O. cuniculus L., som til färgen är ovan finspräcklig av svart och gulbrunt, sidorna inera gulbruna, en stor, rödgul-brun fläck i nacken, undersidan vit-aktig, örat med en smal (aldrig mer än 5 mm.) svart kant vid spetsen. Kroppslängd 405—420 mm. Ungarna födas blinda och nakna. Vildkaninen är hemma i mellersta Europa norr om Medelhavsländerna. Den har på senare åren införts till Sverige och särskilt i vissa trakter av Skåne blivit ett sannskyldigt plågoris. Från vildkaninen härstammar tamkaninen med sina talrika raser. Även denna finnes flerstädes förvildad. Kaninerna jagas med tillhjälp av frettar (se d. o.), vilka utdriva djuren ur sina håligheter, varpå de skjutas.

Gods, själva järnmassan i en gevärspipa kallas hennes gods. Således säger man, att bössan (pipan) är grov i godset, har tjockt, starkt eller tunnt gods o. s. v.

Gordonsetter, se Hundar.

Gordonsetterklubben, se Svenska Gordonsetterklubben.

Grav, se Brollgrop.

Gravand, se Änder.

Gransångare, se Sångare.

Gravid, dräktig, havande.

Gren, se Tagg.

Griljera, steka på halster, rosta, halstra, steka med ägg och rivet bröd.

Grill, Johan Vilhelm, f. 1815, d. 1864, brukspatron, donator, testamenterade till Vetenskapsakademien 10,000 rdr. för inrättande av en zoologisk trädgård i Stockholm. Räntan av denna donation utdelades under några år 1902—1912 till Skansens zoologiska trädgård.

Grisslesläktet, se Alkor.

Groda, se Grodsläktet.

Grodsläktet Rana L., omfattar 4 svenska arter: Ätliga grodan,145

R. ecsulenta L. har tårna ända till spetsarne förenade med fullständig simhud. Vanligen olivgrön 1. grön-brun. Sparsamt från Skåne till Östergötland; vanliga grodan, R. temporaria L., allmän över hela landet, även i fjälltrakternas videregion; åkergrodan, R. arvalis Nilss. har vid basen av innertån en tämligen stor, hård och hoptryckt knöl. Allmän från Skåne åtminstone till Uppland, långbensgrodan, R. agilis Thorn, med mycket långa bakben, så att, när ett av dem i utsträckt tillstånd lägges framåt längs kroppen, når häl-leden hos vuxna djur förbi nosen, hos yngre till denna. Känd från Öland och Kalmar läns fastland.

Grov är hunden i skallet, om stämman är djup; motsatsen gäll.

Grop. Kanske det äldsta bland alla sätt att fånga djur. Omtalas i de gamla författarnes klassiska skrifter och nyttjas ännu i flera länder. Hos oss begagnad för fångst av björn, varg, räv och älg.

Gryt, benämning på hålor, i vilka rovdjur, såsom varg, räv och grävling ha sina lyor eller söka tillfällig

tillflyktsort. Man talar om berg och stengryt, sand- och jordgryt, beroende på grytets läge. För att komma åt i gryt befintligt djur, betjänar man sig av därför lämpliga hundar, taxen och foxterriern. Se Grytprov. Man skiljer mellan huvudgryt 1. modergryt, som ofta har flera ingångar, vilka stå i förbindelse med det egentliga uppehållsrummet 1. grytet. Ofta innehåller ett sådant flera rum för olika familjer. Är ett sådant gryt beläget i berg, kan det naturligtvis ej grävas ut, men också i mjuk mark kan detta i anseende till de många gångarna och underjordiske förbindelserna ha sina vanskligheter. Även finnas s. k. nödgryt som ofta blott bestå av en gång, ibland försedd med ett gryt längst inne. Dessa nyttjas mest såsom tillfälliga tillflykts-

orter, sällan som förvaringsplats för ungarne.

Grytprov, tävlan, enskild eller offentlig, avsedd att utröna jaktegenskaperna hos hundar, brukade till jakt under jord. Hundarne prövas härvid i konstgryt, en underjordisk byggnad, bestående av rör eller trummor, omväxlande med utvidgningen, s. k. kittlar; det hela så ordnat', att hundarnes arbete kan av prisdomarne noggrant kontrolleras. I konstgrytet insläppes före provets början det härför avsedda villebrådet (räv eller grävsvin), varpå hundarna i tur och ordning få visa sin duglighet. Dylika grytprov infördes i Sverige från Tyskland 1901.

Gråben, folklig och i saga förekommande benämning på vargen.

Grå flugsnappare, se Flugsnappare-släktet.

Grågås, se Gåssläktet.

Gråhakedopping, se Doppingsläktet.

Grå häger, se Hägrar.

Grå lira, se Stormfåglar.

Gråsalva, se Förgiftning.

Gråsidig skogssork, se Råttdjur.

Gråsiska, se Finkfåglar.

Gråskinn, oberedda vinterskinn av ekorre.

Gråskymliga fladdermusen, se Fladdermöss.

Gråsparv, se Finkfåglar.

Gråspett, se Hackspettfåglar.

Gråstrnpig dopping, se Doppingsläktet.

Gråsångaren, se Trädgårdssångaresläktet.

Gråsäl, se Sälhundar.

Gråtrut, se Måsar.

Gråverk, beredda vinterskinn av ekorre. Brukas till pälsfoder, muffar m. m.

Gråärla, se Ärlor.

Gräsand, se Änder.

Grävling (Meles). Släktet tillhör ordningen Rovdjur, familjen Mårdar (Mustelidae). Stundom blir grävlingen som underfamilj Melinae motställd145

den egentliga mården (Mustelinae) och uttern (Lutrinae). Släktet Meles zoologiska kännetecken äro följande: Kroppen tjock med korta ben och kort svans, ögon små, öron föga framträdande ur den grovhåriga huden, näsan

bred, tassar starkare och längre på frambenen än på bakbenen, trampar på hela sulan. Övre hörntänderna rafcà, kägelförmiga, undre något böjda, övre mellantanden är liten, ofta bortfallande, Övre huggtanden svagt utvecklad och kort, den undre långsträckt, men låg, den övre kindtanden påfallande bred, den undre liten, avrundad. Den sneda ledgångskotan av underkäken omfattas av kanterna på huvudskålens ledyta, så att underkäken är mycket fast infogad. Skallen hos fullvuxna grävlingar, isynnerhet hanar, har starka kammar och fogar, sömmarna starkt hopvuxna. Tarmarna åtta gånger så långa som kroppen. Under svansen en platt rund körtelfläck. Honan har ett par mjölkkörtlar vid bröstet oeh två på magen.

I Sverige förekommer blott en art, den vanliga grävlingen (Meles meles L.) med de ovan angivna kännetecknen och mycket karaktäristisk färg. Huvudet vitt med två skarpt begränsade svarta streck från munnen genom ögontrakten till öronen, där de småningom försvinna. Kroppens översida gulaktig eller vitgrå, likaså svansen; undersidan från strupen till och med benen svart. Färgförändring efter kön och årstid förekommer icke. Nyfödda grävlingar äro vita med genomlysande rödaktig hud; efter några veckor framträder de vuxnas färg. Av varieteter i färg känner man till albi-nos, vilka dock sällan förekomma. Fullvuxna grävlingar uppnå en längd av 1 m. och om hösten en vikt av 20 kg., men om våren sällan mer än 12,5 kg.

Grävlingen finnes i största delen av Europa från mellersta Skandinavien

och Finland till Medelhavet, åt öster i Ryssland och mellersta Asien till Kina. Några närbesläktade arter finnas i Japan, Tibet, Turkestan, Persien, mellersta Asien o. s. v. Han uppehåller sig hälst i skogar och skogsdungar, gränsande till åkrar och ängar, också på steppområden. Han bor i jord- och klipphålor, s. k. gryt, som ibland äro ganska omfångsrika. De ligga mest på sluttningar och i småskog, även i närheten av människoboningar, där man icke väntar att finna den.

För det mesta lever grävlingen som en enstöring och går ut blott om natten och i skymningen. Blott vid parningstiden äro flere tillsamman och ses då även om dagen. Parningstiden inträffar om sommaren, i slutet av juli och augusti, ibland kan den draga ut till oktober. Då ungarna födas i februari eller mars, så framgår därav att honom går dräktig omkring ett halvt år, vilken ovanligt långa dräktighets-tid är bekräftad genom talrika iakttagelser. Efter parningen bekymrar sig grävlingen icke mer om honan, som också ensam får sörja för ungarna. De 3 till 5 ungarna äro minst i 3 veckor blinda. Först efter denna tid kan man på kvällen få se dem framför grytet, då modern i skymningen för ut dem att söka sin föda. Efter ett år är grävlingen fullvuxen. Man hör inte mycket läte från honom; då han är ond, låter han höra ett slags morrande, under ätandet ett snusande, även smackande och klappande av käkarna emot varandra. Unga grävlingar utstöta ibland ett slags skarpt, gnällande läte. Vad grävlingens föda angår, så låter hans tänders beskaffenhet förstå, att han är allätare. Han äter sniglar, maskar, insekter och deras larver, vidare råttor, mullvadar, ödlor, ormar, ägg och ungar av på marken ruvande fåglar (t. ex. av rapphöns och fasaner), försmår heller icke harungar.145

Även tycker han om frukter och bär, gör ofta skada i vinbergen, då druvorna mogna, men i allmänhet föredrager han animalisk föda, åtminstone står han bättre ut i fångenskap med animalisk än vegetabilisk föda. På svinens sätt bökar han upp jordytan efter föda och begagnar munnen eller gräver efter den med fråöibenens långa tassar. Under den kalla årstiden har han en jämnare, men vid milt väder ofta avbruten vintersömn, varunder han sitter sammanrullad i sin hålas rum. Exkre-menterna äro olika allt efter födans artj vid övervägande köttföda mörka, om sommaren blandade med skal av insekter, efter starkt bärätande röd-eller blåaktiga, om hösten fulla med fruktkärnor. De nedgrävas ofta i särskilda hål i närheten av det rent hållna grytet. Spåren äro mycket karaktäristiska för de långa framtassarnas skull, också synas alla fem tårna på fram- och bakfötter, då i motsats därtill hos hundartade djur tummen eller första tån står i lika höjd med de övriga. Grävlingen har knappast några fiender bland rovdjuren, men däremot hemsökes han av allehanda parasiter, isynnerhet trikiner, vilket bör observeras av dem, som äta hans kött^

Mån kan med fördel jaga honom på olika sätt; det mest omtyckta är utgrävandet genom grävlingshundar; härtill behöver man små, duktiga taxar eller foxterrier. Hundens uppgift är att angripa grävlingen i hålan och förfölja honom så ihärdigt, att han intë hinner uppkasta en jordvall mellan sig och hunden; därvid måste hunden högt skälla mot den innevarande grävlingen, så att man genom skallet vet stället och kan gräva mot grävlingen. Har man två små, duktiga hundar, som känna varandra, så linderstödja de varandra i de breda vidsträckta gångarna, där de kunna

arbeta bredvid varandra. Annars släpper man in en hund i var gång, så att grävlingen möjligen kommer mellan båda hundarna. En för stark eller stor hund är icke att anbefalla, att genomtränga grytet kostar honom för mycken ansträngning, han kan icke vända sig kvickt nog i gångarna, ej heller undvika grävlingens bett. Men skall utgrävning användas, måste man genom att ofta spionera få visshet om, att grävlingen är därinne och icke gått ut, vilket man prövar genom att ställa små kvistar vid ingången, vilka han måste ha stött omkull, ifall han gått ut. 2 eller 3 arbetare med hackor, yxor och spadar skola medtagas och alla gångar stoppas till med kvistar utom huvudgången, i vilken hunden skall gå in. Har man flere hundar, så låter man den pålitligaste gå in först och ensam, binder de andra på något avstånd och lyssnar nu till hundens röst, som icke är ett skall, utan mera ett gläfsande, och först då ger han hals genom ett morrande skall, när han driver grävlingen eller har honom fast Blott ett övat öra urskiljer detta tydligt. Så tyst som möjligt lägger jägaren sig ned på den plats, under vilken hunden förmodligen ligger, med örat mot marken, under det en annan lyssnar vid gången, varifrån ljudet klarast framtränger. Först när genom ett långvarigt lyssnande intet tvivel förefinnes, börjar man med grävningen; man bör ej dröja längre för att icke onödigtvis trötta hunden, utan tvärtom ägga honom genom bullret av grävningen. Hålet bör inte vara för litet, emedan det då hämmar arbetet Ju djupare man tränger ned, ju tydligare hör man hunden; icke sällan börjar förföljandet på nytt, om grävlingen har fritt rum bakom sig och går tillbaka. Då måste man lyssna på nytt, tills skallet upprepas, varpå man börjar gräva. Om hunden alls icke lyckas att infånga grävlingen, så låter man151

en andra hund gå in, och om denna är klok, är grävlingen snart fast; huvudsaken är att hundarna rycka grävlingen så nära inpå livet, att han varken kan komma tillbaka eller förskan-sa sig. Hålet måste grävas så, att man kommer strax bakom hunden, men inte på grävlingen, emedan denna då hoppar över hunden och kilar in i en annan gång och förskansar sig samt förorsakar nytt arbete och kanske aldrig blir fast. Så snart jorden blir mjuk och grå, stiga arbetarna ut och jägaren eller en erfaren arbetare tager med den flata spaden försiktigt undan jorden för att inte skada hunden, som slutligen kommer i dagen som en levande jordklump och med dubbelt raseri rusar mot grävlingen. Nu tager man fast hunden, utvidgar gången omkring grävlingen, sedan man stängt igen platsen, där hunden låg, fattar med tången grävlingen över nacken och drar fram honom, bedövar honom med några kraftiga slag av en knölpåk över huvudet, giver honom med jaktkniven ett djupt hugg i brösthålan, lyfter upp honom i bakbenen högt och låter blodet avrinna. Grävlingen dör hastigt, utan att vakna ur bedövningen. Alla andra metoder, såsom upphängande, slag på näsa och hjärnskål, som har en högt uppstående söm, äro ett grymt plågande, dessutom blir huden genom många slag på huvudet mycket skadad. Skall grävlingen skjutas, så går man ut ur öppningen och ställer sig med bössan skjutfärdig, ty så snart han ser dagsljuset springer han ut.

Det är en dålig vana att låta den försvarslösa grävlingen slitas sönder av hundarna för att egga modlösa hundar. De bliva inte bättre därigenom; vill man unna dem ett nöje, så kan man låta dem rycka och draga i den döda, ännu varma grävlingen. Därmed uppnår man samma sak och undviker att onödigtvis plåga djuret, vil-

ket en jägare aldrig bör göra. För att utröna gångarnas riktning, sticker man in långa böjliga spön i dem. Vid utgrävning förekomma allehanda biomständigheter, som alla icke kunna omnämnas här, utan måste lämnas åt jäga* rens omdöme. Är den framför grävlingen liggande hunden mycket stor eller gången trång, så är det rådligt att hetsa dit en andra hund, men låta honom gå in genom en annan gång, så att han inte kommer bakom den första, då han ju inte kan komma förbi honom, utan tränger den första framåt och utsätter honom för grävlingens

slag och bett. Man bör heller icke låta två för varandra främmande hundar gå in, då det kan bliva slagsmål i grytet mellan dem måda, och man icke är i stånd att skilja dem åt; de giva under tiden grävlingen tid att förskansa sig. Men man kan låta en hund och en hynda arbeta tillsamman, även om de förut varit främmande för varandra. Efter slutad utgrävning skall man tvätta hundarnas ögon och undersöka, om de ha sår; de tappra djuren behöva väl och förtjäna det även väl. Den utgrävda öppningen kastas åter igen.

Bakhåll. Denna jaktart fordrar mycket tålamod. Man ställer sig i bakhåll månljusa nätter i sept. och okt. i grävlingens väg, men så långt som möjligt från grytet, så att den sårade grävlingen icke kan uppnå det, för då är han förlorad. Har man en klok hund med sig, så hinner denne snart upp den sårade grävlingen och fasthåller honom. Om man står på själva grytet, så skjuter man med groft hagel först då man hört grävlingen komma ut och avlägsnat sig en sträcka. Man ger vid bakhåll akt på gynnsam vind, enär djuret vädrar bra. Man behöver icke skyla sig så väl, som det det gäller annat villebråd, för grävlingen ser illa, men man bör hålla sig stilla och ej göra154

några onödiga rörelser, om djuret kommer framifrån.

Hetsjakt på grävling nattetid. Denna jakt bör äga rum, när grävlings-grytet är beläget mellan klippor, så att grävning ej kan försiggå, och man icke kan lägga rävsaxar för djuret.* Man begiver sig till sådan jakt från mitten av september och mitten av oktober under månskensperioden om förmiddagen till grytet och lägger framför ingången till rörgångarna korsvis torra grenar, så att den om aftonen utgående grävlingen måste rubba dem. Mot midnatt går man åter till grytet och, sedan man genom de rubbade kvistarna övertygat sig om, att grävlingen är utgången, täcker man huvudingången och alla de andra gångarna med riskvistar och lägger framför den förstnämnda ett fångstnät. För att draga tillsamman dess öppna översta del, drager man genom maskorna ett 10—12 m. starkt rep, som, då man lägger in nätet, bindes vid ett träd eller en inslagen påle. Nätets öppning fäster man med träklykor helt löst ovan ingången, men fast nedtill och vid sidorna och sticker nätpåsen in i gången. En av jägarna står orörlig och skyld av trädstammar framför grytet för att draga till nätet, så snart grävlingen nalkas öppningen. Om djuret stannar där framför, skall han genom höga rop och framspringande förmå det att hastigt skynda in i nätet. Grävlingen blir sedan antingen genast dödad med jaktkniven eller med tången fasttagen och insläppt j en lår för att hemföras levande. De övriga jägarna ha efter ovan beskrivna förberedelser låtit den fritt sökande hunden (grävlingshund, som icke bör ha för korta ben eller för högt bröst, eller en till jakt på grävling inövad fårhund) upptaga grävlingens spår från grytet. Förlorar hunden spåret, så låter man honom vädra i

* Obs. svensk jaktlag och -stadga!

de i trakten befintliga ek- och boklundarna, fruktplanteringarna o. d. Om hunden börjar skälla, skynda jägarna till och hetsa även andra hundar om möjligt, sådana som hittills förts i koppel, mot grävlingen. Hundarna hetsa honom då antingen till grytet in i det ovan beskrivna nätet, eller hålla honom fast, så att han kan fasttagas med saxen och dödas.

Fångst.* Då man lägger ut fångstsaxen, vilket måste ske på morgonen eller förmiddagen, utvidgar man de mest begagnade gångarna ovan och nedan med en liten yxa, som fångstmannen bör hava i sin ryggsäck, så mycket, att då grävlingen kommer, han stupar direkt ned på saxen. Sedan fäster man den långa kedjan (rost skadar varken kedjan eller saxen) vid närmsta trädstam eller en kraftig rot. Om träd fattas i närheten av grytet, binder man kedjan vid en nedslagen påle, så att den fångade grävlingen högst kan komma 30 till 50 cm. i gången. Nu lägger man den spända ospårade saxen med starka fjädrar på fyra stenar framtill i gången. En sten kommer under fjäderns slut och en under tvärskenans slut. Saxen måste ligga fast och får icke vackla. Sedan täcker man den med lös jord från gången. Att lägga en sten eller en risknippa bakom saxen är icke nödvändigt. Den utåt befintliga säkerhetshaken omvrides slutligen och betäckes med jord. Fjädern ligger alltså på längden i gången, icke på tvären. Om löv finns i gången, strör man några lösa blad över jorden. Framför gången lägger man korsvis flere

torra kvistar så tätt, att grävlingen inte kan rusa ut utan att kullstöta dem. Man kan se det inre av gången och kontrollera, att djuret inte har sprungit över saxen. Grävlingen måste inför kvistarna, som icke förvåna honom, då ofta torra kvistar falla ned i gån-155

garna, gå långsamt och fastnar då vanligen. Undantagsvis förekommer, att grävlingen, då han kommer utifrån och vill in i gången, fastnar vid sidan av saxarne. De gångar, som icke äro belagda med saxar, kan man stoppa till med trästycken, man kan också lägga in papper eller lappar, indränkta med karbol, eller petroleum o. d. Fångsten kan misslyckas, om man nyttjar för svaga saxar.* En sax, som säkert håller fast räv och mård, håller icke alltid fast; grävlingen, denna har kraft, att m§d sina feta, platta fötter draga sig ur det dåligt fastsatta järnet, isynnerhet pm han fångats på motsatt sida om fjädern, vilket nästan är regel vid fängst inuti gången. 2) Om i flata gångar fjädern ligger i rät vinkel mot passet. Grävlingen trycker i platta gångar ned de vågrätt framsträckta ben^n över saxens handtag, som slår till benen utan att gripa dem. Under första natten fångas vanligen mest unga grävlingar, de gamla fångas lörst. andra eller tredje natten.

, För att, draga fram djuret ur gången nyttjar man en tång, för det kraftiga djuret strävar emot. Om han sitter löst fast eller saxen, är svag, kan han, om man blott drager i kedjan utan att nyttja tången lätt, rycka sig lös och komma undan. Den fångade grävlingen bedövas med hugg av yxan och dödas med jaktkniven. Om man anar, att flere djur finnas i boet, avtorkar man blodet på saxen med gräs eller löv och lägger, åter dit saxen. Man kan fånga 3 till 5 från ett bo. Varje morgon måste man undersöka fångstjärnen lör att undvika onödig plåga för de möjligen fångade djuren. Man bör undvika att lägga starka grävlingssaxar på vägar utanför grytet, då såväl människor som nyttiga djur därigenom kunna skadas. Fångstmannen är ansvarig för varje skada, som sker. Då grävlingen skall flås, lägges

han på rygg och med en spetsig, skarp kniv skär man upp hela undersidan i mitten från ändtarmen över buken, bröstet och halsen till underkäken. Därpå skär man upp frambenen på insidan från tassarna till mellan snittet, likaså bakbenen till ändtarmen, vidare svansen från undersidan till spetsen. Så skär man av tassarna och löser klorna i sista leden, så att de hänga fast vid huden. Nu först skär man huden lös från benen och svansen samt därpå hela huden försiktigt, snitt efter snitt med den skarpa kniven, så att så litet fett $om möjligt fastnar vid huden, men denna icke skäres sönder. Fettet* som finnes på köttet och inuti kroppen, löses för att smältas. Vill man behålla huden till sängmatta är, bäst att genast låta garva den. Vill man däremot sälja den, så spikar man den hårt spänd, åt alla sidor med hårsidan inåt på ett brett bräde t. ex. en dörr, avskaver det fastsittande fettet så väl som .möjligt, beströr alla delar med träaska och låter huden torka på ett måttligt varint ställe. Av grävlingens fett gör man med talg, vax och litet fernissa en förträfflig smörja för skodon, seldon o^ s. v. Om man vill äta grävlingens l^ött, måste det undersökas för trikiner eller kokas väl, varigenom dessa bliva oskadliga. Det är märkvärdigt, att hundar icke äta köttet.

Grävsvinshunden, se Tax och Hunden.

Grönbena, se Snäppfåglar.

Grönberg, Gösta, docent, f. 71, lärare i skogszoologi (se d. o.) vid Skogshögskolan; kynolog, författare.

Grön fasan, se Fasaner.

Gröüfin|t| se Finkfåglar.

Grönfläckig padda, se Paddor.

Grönfotad sumphöna, se Sumphpns.

Gröngöling, se Hackspettfåglar.

Grämng, ett i södra och mellersta

Sverige brukligt namn på vanliga gulsparven.

Grönsiska, se Finkfåglar.

Grönspett, se Hackspettsläktet.

Grönsångare, se Sångare.

Gudunge» benämning på den gamla ejderhanen.

Guinäbbad hämpling, se Finkfåglar.

Guloninæ, se J ä r v a r.

Gulsparv, se Finkfåglar.

Gulärla, se Ärlor.

Gylling, Olov, intendent för de naturvetenskapliga avdelningarne vid Malmö museum, f. 70. Skicklig dermoplastiker och djurmålare. Har på ett förtjänstfullt sätt illlustrerat andra uppl. av Nordens fåglar av Kolthoff och Jägerskiöld.

Gylliiigar, fam. Oriolidae. En art sällsynt i Sverige, sommargyl. 1 i n g e n, Oriolus oriolus L. Hanen höggul, ett svart streck mellan näbb och öga, vingar svarta; honan gulaktigt olivgrön. Torde häcka i sydligaste Skåne.

Gå. Det går, ropas av den jägare, vilken vid stö vare jakt först får drevet, såvida sådant anses behövligt för att göra de andra jägarne därpå uppmärksamma. Gå av säges: 1) om hönshunden, då han av en eller annan orsak avlägsnar sig från det villebråd, för vilket han gjort stånd, oaktat det ännu ligger tryckt på samma ställe; 2) om ett skott, som avlossas. Gå under d. ä. då ett jagat djur tager sin tillflykt i en bergskreva, under ett rotvalv o. s. v. Gå i berg, gå i gryt.

Gå in, rävens, grävlingens, vesslans och taxens inkrypande 1. inrusande i gryt, nät eller garn.

Gångskytte, d. ä. då jägaren söker att smygande komma i håll för villebrådet. Modern benämning på samma jakt är p y r s c h n i n g, se d. o.

Gåssläktet, Anser Pallas. Näbbhöjden vid basen mindre än dess halva längd. Överkäkens lameller synliga

från sidan. Näbbnageln upptager hela näbbspetsen. Vingspegel saknas. Gässen söka sin mest av växtämnen bestående föda på land. De löpa och flyga väl. Då de rugga, fällas vingpennorna på en gäng, sä att de förlora flygförmågan; under denna tid dyka de, om de förföljas. Leva parvis. Även hanen följer ungarna. Vaksamma, försiktiga, svårskjutna fåglar.

I. Näbbnageln vit.

A. Huvudet utan vitt, övergumpen ljusgrå. Grågås A. anser L. Brun, grå, svartgrå. Näbb ljusröd. Kött-färgad m. vit nagel. Fötter matt kött-färgade, stötande i gulgrått. Vinglängd 450—475 mm., 430—450 mm. Ungfåglar mörkare, utan svarta fläckar på buken. Häckar sparsamt utefter östkusten flerstädes. Ägg 6-^-8 smutsvita, 82—92 : 53—62. Tamgåsen med dess olika raser härstammar från grågåsen.

B. Pannan hos gamla fåglar vit, övergumpen mörkt gråbrun.

1. Det vita på pannan når ej upp mellan ögonen. Näbb 42 mm. 1. längre. B 1 ä s g å s, A. albifrons Scopoli, gråbrun. De största vingtäckarna ha vita spetsar som bilda ett brett band över vingen. Näbb vanl. 42—48 mm., rödgul med vit nagel. Fötter rödgula. Vinglängd hos hanen 400—450, hos honan 380—400 mm. Ungfåglarna ha ej vit panna, inga svarta fläckar på undersidan, men igenkännas på näbbens längd och övergumpens färg. Hos oss

blott sträckfågel. Häckar i Nordsibirien. Ägg 72—82 : 51—53.

2. Det vita på pannan sträcker sig upp mellan ögonen. Näbb från fjädergränsen på pannan till spetsen vanl. 31—35, sällan till 39 mm. Fjällgåsen, A. erythropus L. Liknar bläsgåsen, men är mörkare. Näbbens färg vitaktig med något rosenröd anstrykning (blir efter döden mera röd), nageln vit. Fötter gulröda. Vinglängd 355—410 mm. Honan mindre. Ung-159

fåglar sakna vitt i pannan och de svarta fläckarna på undersidan. Häckar hos oss i Lappland i och ovan björkregionen. Ägg 6—8, gulvita. 73

—85 : 43 : 50.

II. Näbbnagel svart.

A. Huvudet utan svarta bandformi-ga teckningar.

1. Näbb rödgul och svart Fötter rödgula. Sädgåsen. A. fabalis Lath. Brun och gråbrun. Ofta med en vit kant kring näbben. Näbb svart med ett brett rödgult band (stundom övervägande rödgul). Fötter rödgula. Vinglängd 440—475 mm. Honan mindre. Ungfåglarne likna de äldre. Dunungen ovan olivgrön, under grågul med grönaktig anstrykning, en ljus fläck i pannan och bakom vingarne. Häckar hos oss från Orsa till nordligaste Lappland. Ägg 6—8, smutsvita. 76—81: 52—54.

2. Näbb med ett brett ljusrött tvärband, i övrigt svart Fötter ljusröda: Spetsbergsgås, A. brachyrhyn-cus Baill. Mindre och mörkare än sädgåsen. Näbb mycket kort. Vinglängd 400—420 mm. Några gånger skjuten i Sverige.

B. Huvudet vitt med svarta band över nacken. Näbb gul med svart nagel. Indisk gås. A. indicus Lath. jEn gång 4 st. skjutna i Skåne.

Gängor, den utstående delen av skruvrefflorna. Se gevinder.

Gärdsmygar, fam. Troglodytidae, med en art hos oss, gärdsmygen. Troglodytes troglodytes L., i norr till norra Jämtland.

Gök, se Gökfåglar.

Gökfåglar, fam. Cuculidae, med en representant hos oss, den välbekante göken, Cuculus canorus L. Honan lägger sina ägg, ett och ett, i bon av ärlor, piplärkor, rödstjärtar, sångare, trastar m. fi. insektätande fåglar, men även i bergfinkars och andra fröätares reden. Äggen likna mycket ofta 'de blivande fosterföräldrarnes egna och det är antagligt, att vissa gökhonor t ex. värpa blott rödstjärtäggliknande ägg, andra blott ärleäggliknande o. s. v. Det är vidare troligt, att de smuggla in äggen blott i bon av motsvarande slag, om tillgång till dylika finnes, men eljest även i andra små fågelbon méd helt annan färg på äggen. Gökäggen variera även i storlek: längd 19 —25 mm., tjocklek 14—18,7 mm, tjock-skaliga samt matta utan glans.

Göktyta, se Hackspettfåglar.

Göra avsprång, hjortar och harar sägas göra avsprång då de under jakten plötsligt ändra kosa.

Göteborgs taxklubb bildades 1904. Uppgick 1917 i Svenska Taxklubben. Se även Dalarnes Stövareklubb. H

Hackspettfåglar, fam. Picidae, med flera släkten och arter. Gröngölingen, Picus viridis L.; södra och mellersta Sverige till Jämtland och Ångermanland; gråspetten, P. canus Gml. i Norrland, ävensom i Småland; spillkråkan, Dryco-pus martius L. över hela landet; större hackspetten, Dryo-bates major L. över hela landet, så långt skog växer; vitryggiga hackspetten, Dryobates lecono-tus Bechst., nästan över hela landet, allmännare norrut; mellanspet-t e n, D. medius L. i lövskogar i Skåne och Blekinge; lilla hackspetten^. minor L. över hela landet; tretåiga hackspetten, Picoides tridactylus L., från Svealand norrut; göktytan, Jynx torquilla L., till Jämtland och Ångermanland, även längre norrut.

Hæmàtopus, se Brockfåglar.

Hagel, gammal benämning på små, till jaktgevär använda kulor av bly, ofta med tillsats av antimon. Med avseende på grovleken äro haglen i Sverige numrerade från 00 till 14. Den finaste sorten, 00, kallas d u n s t, den grövsta, (14), snärpor eller varghagel. De engelska haglen numreras med 6 — Behm, Jaktlexikon.

bokstäver och siffror och äro finare ju högre bokstav (siffra) de ha. En ha-gelsorts godhet bestämmes utom av kornens hårdhetsgrad även av deras inbördes likformighet och storlek. Engelska hagel av det bekanta pyramid-märket ("The Newcastle Chiller Shot & Comp.") äro väl ännu de bästa, men svenska hagel, tillverkade vid Stripa och Sundets hagelfabriker äro numera att rekommendera. Den svenska beteckningen med nollan för fina hagel och 1, 2, 3 o. s. v. till 12 och mer för grövsta hagel är synnerligen enkel och bör av varje svensk jägare användas och begäras.

Hagelnummer svensk sortering 00 (eng. 8 = 2 mm.) 1 (eng. 6 = 2^2 mm.) 5 (eng. 2 = 3y2 mm.) 8 (eng. BB =4*4 mm.). Jämförelse mellan svenska och engelska hagelnumreringar ter sig sålunda: engelska n:r stå närmast efter de svenska 0 (7), 1 (6), 2 (5), 3 (4), 4 (3), 5 (2), 6 (1), 7 (28), 8 (38), 9 (A), 10 (2A), 11 (3A).

Hagelgevärspipans längd växlar i allmänhet mellan 72—76 cm. Undantagsvis 78—79 cm. Drillingens 66—70 cm., Brownings automatgevär 70 cm. Hur olika roll en så minimalt växlande längd inverkar i praktiken visar163

nedanstående tabell från en engelsk provskjutning:

Mynningshmstighet i metersekunder Piplangd Svart- Eng. Nobels

cm. krut Schulze bellistit

80 374 372 387

75 372 366 383

70 369 359 377

65 364 353 363

60 365 348 365

Alltså skulle bela skillnaden på förminskad hagelhastighet inom piplängdernas vanliga minimi- och maximimått 67—75 cm. endast utgöra 3y2 %. Denna skillnad utjämnas fullkomligt, om det kortare gevärets pipa har, som sig bör, något större trångborr-ningsgrad. Härigenom hålles hagel-massan ihop i luften, vilket vid hag-lens framkomst till målet fullt har utjämnat de längre pipornas något större hagelhastighet. Ty luftmotståndet inverkar naturligtvis mer på en mera utspridd hagelmassa än på en tätare flygande sådan. På så vis kan vid träffen genomträngningen vid målet t. o. m. vara större med ett skott från en kort pipa än från en lång. — På skogs jakt passar ett gevär med korta cylinderborrade pipor genom sin större spridning på dessa kortare skotthåll, vilken där kan vara mera lämplig. Dock bör ej något hagelgevärs pipa vara kortare än 68 cm. för kal. 12 och 65 cm. för kal. 16.

Hagelnumrering, se Hagel.

Hahr, Th., f. cL över jägmästare, f. 39, förf. bl. a. Handbok för jägare och jaktvänner.

Halali, rop och fanfar vid parfors-jakt på vildsvin och hjort, då villebrådet är så uttröttat av hetsen, att det stannar framför hundsläppet. Halali blåses ock under s. k. släp- eller snit-seljakter, när man anser "räven" vara tagen av hundarne. (Gammalt franskt utrop: ha, la lit! Ha, där ligger han!)

Hallgren, L. J., jägmästare, framstå-

ende jägare, skriftställare och kennel-man.

Hal venkel beckasin, se Snäppfåglar.

Halvskovel, se Dovhjort.

HaUchærns, se Gråsälar. Halsbandsflngsnapparen, se Flug-snapparesläktet.

Hamilton, Ad. Patr., greve m. m. d. 1910, framstående jägare, skriftställare och kennelman.

Hamna, norrländskt allmogeuttryck för ruggning eller hårfällning.

Handeldvapen kunna indelas i gevär, karbiner, revolvrar eller pistoler. De första handeldvapnen förekommo på 1300- och 1400-talen och kallades dubbelhakar och h a 1 v h a-k a' r. På 1500-talet uppfanns i Spanien 1 u n t 1 å s e t, som var första upphovet till gevärslåset. Nästan samtidigt med luntlåset uppfanns (i Nürnberg 1517) hjullåset, i Sverige kallat siut eller fyrlås. På 1600-talet uppfanns vidare det spanska flintlåset, som har låsdelarna fästa utanpå lås-blecket, och det franska flintlåset, där låsdelarna äro fästa på inre sidan av låsblecket.

År 1818 uppfanns tän dhatten, i vars botten slagkrutet var fäst. I Sverige antogs slaglåset (med tänd-hatt) 1840. På 1840-talet började refflade gevär mera allmänt begagnas. 1841 antogs i Preussen ett bakladdningsgevär (tändnålsgeväret). Sedermera förbättrades bakladdningsgevä-ren alltmer, tills de stå på den höga utvecklingsgrad, de nu nått. Se vidare Jaktgevär.

Handskygg säges den hund vara, som antingen ej alls eller ock ytterst ogärna efterkommer jägarens befallning att komma fram till honom. Den handskygga hunden plägar närma sig ägaren på några steg när och sedan lägga sig med svansen mellan benen. Många hundar ha blivit handskygga genom olämplig dressyr. För att ta bort detta fel, bör man begagna en165

dressyr som ingiver hunden förtroende för sin herre. Hundpiskan får aldrig synas. Man får taga till rosenkransen och den långa linan. Se Dressyr. Därpå övas "sätt dig — här!" (Rop och vissling.) Halsbandet får verka så litet som möjligt. När hunden kommit, löser man honom, klappar honom och ger honom några godbitar. Därpå övas hunden utan halsband, men med godbitar, som så småningom borttagas. Därpå utan lina, först i rum, sedan på fältet. Aldrig straff!

Hane, del av ett gevärs- eller pistollås, orsakar genom sin stöt skottets avfyrande. Då bakladdningsmekanis-men infördes, blevo hanar i allmänhet överflödiga.

Hare, se Harsläktet.

Harfot, se Kattfot.

Harf ångst för utplantering i jaktmark kan företagas på följ. sätt. I en grindöppning eller ett hål på en gärdesgård anbringas ett fångstredskap, som man låtit förfärdiga av starkt nätgarn i form av en konisk påse, vilken har en öppning av 1,8 m. bredd och 1 m. höjd; längden är 2,4 m.; vid öppningen är anbragt en tjock järntråd för att hålla påsen öppen. Häri inmo-tas hararne av några med klappbräden 1. harskramlor försedda personer.

Hargård. Ändamålet med en sådan är att däri uppföda harar, vanligen för att sedan utplantera dem i jaktmarkerna. Till en hargård lämpar sig bäst en plats, där tre fjärdedelar av arealen upptages av åker eller ängsmark och den återstående delen beväxt med täta buskar. Lokalen får ej vara vattensjuk, utan bör helst vara något högländ och sluttande motsöder samt här och var tämligen stenbunden. En del av ovanstående betingelser kunna med konst åstadkommas. Att hava träd stående inom eller i närheten av hargården är ej lämpligt, emedan kråk- och hökfåglar då pläga

taga plats i dem för att sitta på lur efter hararne. Kring den utsedda platsen, som bör hava en ytvidd av åtminstone 50 ar, uppföres ett stängsel av 2,5 à 3 meters höjd. Detta kan vara av olika slag, järntrådgaller, spjälor, vanligt gärdsel 1. d. och bör vara nedtill vilande på nedsänkt stensockel så att hararna ej kunna gräva sig ut. Kan man

övertäcka den med vanlig maskintrådgaller, är detta fördelaktigt. Träd kunna ju då få finnas både i och i närheten av hagen. Över matstället anordnas skydd mot regn. Största delen av marken igensås med klöver och timotej, varjämte, om det lämpar sig, man även kan odla morötter, kål o. s. v. vilka dock måste omgärdas. På senhösten och vintern fordras hararne även med aspbark, björkris, hö och havre, varjämte färskt ris av gran, tall och en. Till tio harhonor räcka två hanar. Honorna böra om möjligt vara avskilda under yngelti-den för att ej bli jäktade av hanarne. Friskt blod bör ej försummas, för att ej inavel må äga rum.

Harpest, en vida utbredd, smittosam harsjukdom, som ofta är mycket ödeläggande. Den kännetecknas genom en blodig inflammation i luftrören och struphuvudet; i sällsynta fall inträder jämväl lungsäcks- och hjärtsäcksin-flammation, ävensom lunginflammation. Sjukdomsorsak äro bakterier, som höra till den hämorrhagiska sep-tikämibacillgruppen. Sjukdomen är således närbesläktad med hjort- och boskapspesten. Det gäller att söka skjuta bort alla sjuka djur. Räven tjänstgör här på ett förtjänstfullt sätt som hälsopolis, genom att plocka bort de sjuka djuren.

Harpan nyttjas vid större sälj akter. Den består av ett 25 à 30 cm. långt, uddvasst med hullingar försett järn, å vars ena sida finnes en liten ring, var-uti en 18 à 20 meter lång lina bindes. Järnet är i bakre ändan så urhålkat,167

att man däri kan löst fastgöra ett starkt träskaft

Harskramla, instrument av ask, ek eller annat starkt träslag. Frambringar ett starkt slammer och driver haren upp ur legan.

Harsläktet, Lepus. Ungarne födas håriga och med öppna ögon. Hararne gräva ej och leva ej i hålor. Två arter i Sverige. Haren, Lepus timi-dus L. Svansen med inräkning av håren mycket kortare än bakfoten, ovan vit 1. gråvit. Öron kortare, så att, om de böjas framåt, nå de nätt och jämt till eller över nosspetsen. Framtän-dernas rötter sträcka sig minst till suturen mellan överkäks- och mellan-käksben. Vit eller gråblå vinterdräkt Sommardräkten mörkt gråbrun med ljusgrå bottenull och stickelhåren med en gulbrun ring nedanför den svarta spetsen. Öronen med svart spets. Kroppens undersida vit. Svans utan hår 50—70 mm. Öra utan hår 115—120 mm. Bakfot 150—165 mm. Haren uppträder i tvenne varieteter: F j ä 1 1-h a r e n, L. t. borealis Nilss., är vanligen helvit i vinterdräkt och de svarta öronspetsarna äro blott 5—12 mm. breda. M o h a r e n, L. t. canescens Nilss. med vanligen gråblå vinterdräkt och bredare, omkr. 20—27 mm. svarta öronspetsar. Allmän över hela landet, utom där den undanträngts av den tyska haren eller utrotats. Stundom felslår det svarta pigmentet, så att man får helgula harar, i andra fall utbildas det svarta pigmentet, då man får helsvarta harar (de flesta dylika från Kalmar län). Även helvita albinoharar med röda ögon ha påträffats.

Tyska haren, L. europaeus Pall. Svansen med inräkning av håren ungefär så lång som bakfoten, med rent svart översida. Öron längre så att de böjda framåt räcka omkring 25 mm. förbi nosspetsen. Framtänder-nas rötter nå ej fram till suturen mellan överkäks- och mellankäksben.

Vinterdräkten ej eller föga avvikande från sommardräkten. Färgen gulbrun, åstadkommen av breda (5— 7 mm.) gulbruna ringar innanför den svarta, korta spetsen av de långa håren, som nedanför äro svartbruna och vid basen vita. Bottenullen vid basen vit, mot spetsen gulaktig. Nacken rostgul med dragning i rött. Öronen med en svart fläck i spetsen. Nosen och fötterna rostbruna. Undersidan av halsen och bringan rostgula till roströda, undersidan i övrigt vit. Vinterdräkten lika, men med något mera inblandning av grått på ländparti och lår. Kroppslängd 600 — 680 mm. Svans utan hår 80—105 mm. Öra 140—150 mm. Bakfot 136—150 mm. Den tyska haren har för jaktändamål införts på många ställen i Göta och även i Svealand och på slättlandet i Skåne m. fi. ställen har den undanträngt den inhemska haren. Bastarder mellan båda arterna äro till en början allmänna, där den tyska införts. Dessa bastarder ingenkännas lätt på sina blandade karaktärer bl. a. på svansen, vars längd är mindre än hos den tyska, men med mer 1. mindre svart på översidan.

Haren är mycket fruktsam och sätter tre till fyra kullar om året, Parningstiden inträder olika, beroende på

väderlek och breddgrad.

Huru vår hare växlar sommar- resp. vinterdräkt är ännu outrett. Ehuruväl de klimatiska förhållandena härvidlag säkerligen spela en roll, äro de dock ej ensamma de avgörande. Under en lång, blid höst uppträda hararna vita på barmarken. Enligt somliga zoologers iakttagelser skulle sommarpälsens hår och ull under hösten färgas vit, medan vinterpelsens falla bort och ersättas med ny sommarpäls. Så vitt man kan dömma av Skansens harar torde det förhålla sig så. På vårarne ligger i harburen mycket vitt hår, i mindre tappar 1. enstaka, men169

under hösten påträffas inga hår vare sig på marken eller på inlagda buskars kvistar och grenar.

Haren är föremål för ivrig jakt, som bedrives på olika sätt. Vanligaste sättet torde vara med drivande stövare. Han är fullväxt vid omkring ett års ålder, men är fortplantningsduglig något tidigare.

Haruggla, se Ugglesläktet.

Hasselmas, se Hasselmöss.

Hasselmöss, fam. Muscardinidae. Muslik kroppsform, men svansen tätt klädd av rätt långa hår; 4 klobärande fingrar och en liten obetydlig tumme med platt nagel. Fötterna med 5 tår med klor, men stortån är liten med kort klo. Små trädklättrande djur med ganska stora ögon. H a s s e 1 m u-s e n, Muscardinus avellanarius L. Ovan gulbrun med inströdda svarta hår på ryggen, sidorna mera ockergula. Strupen och bringan vita. Kroppslängd 68—85 mm. Bakfot 15— 16 mm. På spridda ställen upp till Östergötland och Närke.

Havstrut, se Måsar.

Havssula, se Havssulor.

Havssulor, fam. Sulidae. Havssulan. Sula bassana L. är vit med ockragul anstrykning på huvud och hals. Näbb blåaktig. Iris vit. Ungfåglar svart- och vitspräckliga. Uppträder på västkusten under vintern.

Havsvikare, se Sälhundar.

Havsörn, se Havsörnsläktet

Havsörnsläktet, Haliaëtus Säv. Näbb stor och kraftig, utan tandutskott. Tarsen ungefär så lång som mellan-tån, endast upptill fjäderklädd. Här och var vid våra kuster och större insjöar häckar h a v s ö r n e n, H. al-bicilla L. med en vinglängd av 620— 670 mm., till färgen brunvit med vit stjärt

Hedberg, Erik, konstnär, f. 68, jägare.

Hedenlund, Axel, bankdir., f. 59, jägare, skriftställare, kennelman.

Helmintologi, inälvsmaskarnas naturalhistoria.

Helskovel, se Dovhjort.

Hemberg, E., länsjägmästare, f. 45, förf. Utgivit bl. a. Jaktbara däggdjurs gångarter och spår.

Hemskog, den till en egendom hörande skogsmark, som ligger närmast "hemmet", d. v. s. åbyggnader och den odlade jorden, i motsats till utskogen och fäbodskogen.

Hennings, R. T., direktör, Sanda gård, Österhaninge, f. 41, jägare, författare, framstående kennelman.

Hermafroditism, den samtidiga förekomsten av han- och honorgan hos en varelse.

Hermelin, T. W., frih., byråchef, f. 64, jägare, skriftställare, kennelman.

Hermelinen, Mustela ermi-nea L. se Vässelsläktet.

Herpetologi, läran om amfibierna och kräldjuren.

Heterogen, olikartad. Motsats: homogen.

Hetsa, uppmuntra hunden att förfölja och fånga ett djur; tillrop därvid: hets!

Hetsjakt, ett jaktsätt, där man låter snabba hundar medelst synens tillhjälp förfölja och infånga vilt. Även den vanliga stö var jakten kan stundom sluta som hetsjakt, då hundarna taga den jagade räven eller haren.

Hetsrem, koppel varmed vindhundar bindas.

Hi, norrländsk allmogebenämning på björnide och r ä v 1 y a; best. form: hi'a.

Hillman, F. H., byråchef, jägare, kennelman.

Hind, se Kronhjort.

Hirschfängare (ty. Hirschfänger: hj or tf ångare), sidogvapen med kort, bred, rak klinga med rygg. Den har i st. f. bygel en kort och rak parerstång och är ofta så inrättad, att den kan fästas vid mynningen av ett gevär som bajonett Vapnet begagnas av jägare,171

i synnerhet på hjort- och vildsvins jakter och med det samma stickes det skjutna 1. fångade villebrådet. Den bäres i band över axeln och i säker slida, så att man kan våga hava honom skarpslipad.

Histologi, se Zoologi.

Hjorthorn. Hjortdjurens horn äro att betrakta som ett slags hudförbenin-gar, vilka sitta fästa på ett par korta tappformiga utskott från pannbenet, de s. k. rosenstockarne. Dessa äro ständigt hudbeklädda. De under utbildning stadda hornen beklädas likaledes av en hårbevuxen hud, innehållande flera stora blodkärl, vilka på det utbildade hornet kvarlämna rännor och ojämnheter, utvisande ådrornas förlopp. De utväxande hornen äro mjuka och något böjliga; de förbenas först nedtill, närmast basen. Sedan de utvuxit och hårdnat, torkar huden med sina blodkärl. Denna torkade s. k. basthud avgnides av djuret mot trädstammar och buskar; man säger att hjorten då fejar sina horn. Det färdiga hornet utgöres, sedan det blivit befriat från basthuden endast av en kärlrik bensubstans och motsvarar hornkvicken hos slidhornsdjuren, medan den homologa motsvarigheten till de senares hornslida är att söka i det yttre lagret av den hud som omger det utväxande hjorthornet. Hornets nedre del visar en ringformig ansvällning, rosenkransen, som med djurets tilltagande ålder alltmer utbildas. På det fullt utbildade hornet urskiljer man följande olika grenar: från huvudsprötet eller stången utgå flera snett framåt-utåt riktade grenar; nederst nära rosenkransen ö g o n t a g-g e n och ung. mitt på stången mellan t a g g e n, mellan dessa båda finnes på äldre horn vanligen en tagg, istaggen, som dock stundom saknas. Själva huvudsprötet är i spetsen uppdelat i ett antal grenar, som tillsammans bilda den s. k. kronan,

vilken just gett kronhjorten dess namn.

Hjortkalv, kallas hankalven av kronhjorten från födelsen till slutet av oktober samma år. Se Smalspets. Honkalven kallas kvigkalv.

H]ortlnsflnga (Lipoptena cervi) en i vinglöst tillstånd på hjortdjur parasiterande insekt av omkr. 4 mm. längd, som kan bli ytterst besvärlig för djuret. Bevingad lever den hos fåglar, t. ex. järpen.

Hjortpark, se Djurgård.

Hjortstånd, kallas de platser, å vilka kronhjorten företrädesvis pläga uppehålla sig.

Hjullås,, se Handeldvapen.

Hjärp-pipa gjordes av olika material och användes mest i södra landskapen att locka till sig hjärparna.

Holma kallas att vid snö kringgå en trakt för att av spåren bliva övertygad, huruvida något villebråd finnes därinom; säges även om hönshunden då han i en krets kringgår en tryckande fågel. Kallas även ringa, värva 1.

vänga.

Holmerz, C. G., jägmästare, dir. vid Skogsinstitutet, jägare, kennelman.

Holmgren, A. E., d:r, f. 1829, d. 1888; lektor vid Skogsinstitutet, utgivit Handbok i zoologi m. m. H. kallades allmänt endast "Flugis".

Homogen, likartad; motsats: heterogen.

Homolpg, likvärdig i anatomiskt avseende.

Hoppa. H. över bommarne, säges, då kulan, som avskjutes ur ett ref flat gevär, ej noga följer refflorna.

Horn, den gemensamma benämningen på en del hudbildningar av mycket olika byggnad och uppkomstsätt som uppträda företrädesvis hos kräldjur och däggdjur å huvudets övre sida. I det övervägande antalet fall spela de rollen av vapen. Hos idiss-larne kan man skilja på två huvudslag av horn: 1. benhorn som173

äro massiva, bestå av benämne samt avfalla och förnyas periodiskt. Se Hj orthorn. 2. Slidhorn som bestå av en bentapp (kvicke), vilken utgår från pannbenet och beklädes av en av överhuden bildad hornslida.

Hornborgasjön, insjö i Skaraborgs län, Gudhems och Valle härad, pa västra gränsen av Hornborga socken 350 m. o. h. Längden omkr. 11 km., bredden 2,7 km., arealen 2,970 har. Stränderna delvis mycket sanka och jämte sjön hemvist för ett rikt fågelliv, som dock genom flera sänkningsföretag numera mycket förminskats.

Hornuggla, se Ugglor.

Horsgök, se Snäppfåglar.

Hubertus, jägarnes skyddspatron, var biskop i Liège 700—728. 825 fördes hans ben från därvarande Lambertikyrkan till Klostret Audoin i Arden-nerna, vilket därefter kallade sig S:t Hubert. Klostret blev berömt för sitt av munkarne utförda botande av vattuskräck (utbränning av bitsåren medels järnnyckeln och påläggande av guldtrådar ur S:t Huberti stola) samt för uppfödande av de därstädes uppdragna hubertushundarna. Legenden att en hjort med ett kors mellan hornen visat sig för Hubertus för att förmå honom göra bättring, torde vara äldre än H. Den berättas redan av Eustachius, vilken skall ha lidit martyrdöden omkring 130 och vilkens minne under första tiden firades 2 1. 3 nov., först långt senare d. 20 sept. Högst sannolikt ha munkarne i S:t Hubert som genom sin hunduppfödning och sina underkurer mot vattuskräck kommit i livlig beröring med dåtida jägare, skrivit legenden om sitt helgon för att göra ännu kraftigare reklam, för vilket antagande även talar förläggandet av Hubertusdagen till den 3 november.

Hubertusgev&r, säkerhetsgevär av äldre slag (självspännare). Säkringen verkställes genom den rörliga bak-

bygeln. Geväret kan avskjutas först, då man genom tryck med handen vid omfattningen av kolven utlöser säkringen.

Hubertusjakt; högtidlighållandet av den helige Hubertus namnsdag d. 3 nov. har sedan gamla tider firats av parforcejägarne o. a. med stor jakt och efterföljande festligheter. Detta håller sig än i dag, även om man nu mindre tänker på helgonaunder än på det härliga tillfället att få komma ut i skog och mark under smattrande hornstötar, klingande hundskall och andra ljuvliga sensationer.

Hud kallas det släta, smidiga omhölje som omfattar människans och djurens kropp.

Hudkvalsterutslag» se Skabb.

Huggorm, se Huggormsläktet.

Huggormsläktet, Vipera Laur., vanliga huggormen, V. berus L., har fjällen kölade i 21 rader omkring kroppen. Längs ryggen ett mörkt åt båda sidor tandat sicksackband. Bottenfärgen varierar från silvergrå till gråbrun 1.

mörkbrun, ej sällan svart, mera sällsynt stötande i olivgrönt. Hanens längd sällan över 60 cm., honan ända till 79 cm. Förekommer mest över hela landet, även i fjälltrakterna.

Hundbröd, hundkäx (eng. dog ca-kes), ett koncentrerat hundfoder med såväl animaliska som vegetabiliska beståndsdelar. Det utgöres av hårda, vanligen fyrkantiga kakor av vetemjöl med inbakat kött. Dessa kakor givas hunden antingen torra, krossade, eller uppblötta i vatten. För kortare tid kunna hundar födas uteslutande med dylikt hundbröd, som särskilt på jaktresor är ett synnerligen bekvämt hundfoder. Under kriget ha flera olika sorters, annorlunda sammansatta, hund-bröd försökts.

Hunddjur, fam.. Ca n i d a e. Hund-djuren äro tämligen högbenta och lättbyggda djur med lång nos, tämligen175

lång svans, klädd av yvig hårpäls. De äro tågångare och ha korta, ej indragbara klor. Snabba rovdjur med skarpa sinnen. I Sverige finnas de tre släktena, Ganis, Alopex och V u 1-p e s (se d. o.).

Hunden. Av detta djur, "människans ende vän" och jägarens goda hjälpare finnes ett otal raser. Här må blott i korthet de viktigaste jakthundarne omnämnas och bland dessa sådana, som mera allmänt begagnas i vårt land.

1. Stövare. Deras jaktsätt består däri att de med luktsinnets tillhjälp under skall följa spåret av fyr-fota villebråd. I Sverige finnes ingen ursprungligen inhemsk drivande hund, utan våra nutida stövare utgöras av importerade tyska, engelska och schweiziska hundar, mer eller mindre korsade sinsemellan. Redan under krigen på 1600- och 1700-talen skedde import av tyska (och polska) stövare, som med någon liten inblandning av nordisk spete gåvo upphov till en i början av 1800-talet färdig, numera som ren utdöd ras, smålands-stövaren. Andra ursprungligen tyska stammar omtalas från 1800-talets början, såsom Kavlåsstam-m e n och greiffska stövar-n e. Från dessa senare leder, över fiholmshundarna, den nuvarande som särskild ras uppställda svenska stövaren sitt ursprung. En annan på senare tid genom korsning av gammalt tyskt-svenskt och importerat engelskt och schwieziskt blod uppkommen stövarras är s c h i 1-lerstövaren. Svenska stövaren är en medelstor, kraftig hund, till färgen vanligen brun med svart mantel; mindre vita tecken, såsom bläs, strimma i bringan, vita fötter och fläck i nacken, äro tillåtna. Den driver både hare och räv, många individer med förkärlek räv. Schillerstövaren är något mindre och lättare byggd än sven-

ska stövaren, till färgen liknar han denne, dock hälst utan vita tecken.

2. Taxen, grävsvinshunden, är en skarpt utpräglad rastyp, kännetecknad genom korta ben, av vilka de främre äro egendomligt krökta. Taxen användes till jakt på räv och grävling i lyor och gryt, men kan även brukas som drivande hund. Den hos oss förekommande taxen är den tyska och finnes i tre underraser: korthårig, strävhårig och långhårig. Färgen är antingen svart och brun (bruna tecken å huvud, framhals, bröst, buk, tassar och under svansen), enfärgat röd, brun, gul eller grå, eller ock är grundfärgen gråvit med mörkare, oregelbundna fläckar (s. k. tigertaxar).

Vid fågel jakt användes mest hönshund, fågelhund eller stående hund. Härvid tillgår så, att hunden, ledd av luktsinnet, uppsöker den tryckande fågeln och blir stående orörlig inför densamma, sålunda för jägaren utvisande fågelns läge. På kommando får hunden avancera och tvinga fågeln att lyfta, varvid densamma skjutes i flykten. Av dylika hundar finnas hos oss flera raser av engelskt ursprung.

1. Pointern, den korthåriga, engelska hönshunden är av något över medelstorlek, av synnerligen ädla former. Färgen är vanligen vit med gula, bruna eller svarta fläckar; helst svarta, liksom helt gulbruna finnas även. De helt gulbruna benämnas herta pointers. — Av långhåriga engelska hönshundar, s e t t e r s, finnas tre slag.

2. Engelsks etter, ofta kallad laveracksetter, har vit grundfärg, med svarta, orangegula eller citrongula fläckar.

3. Irländsk setter är av rödgul till kastanj ebrun färg.

4. Gordon setter, skotsk setter (eng. black an tan setter) är. svart och brun, med ungefär samma177

färgfördelning som den svartbruna taxen. Är i Sverige föremål för målmedveten avel.

En sällskapshundgrupp, som är rätt användbar även vid jakt är ter-r i e r n, av vilken finnas flera raser. Till jakt på älg, fordom även på björn, användes den inhemska, vargliknande jämthunden, som även av allmogen i Norrland användes vid fågeljakt.

Hundgård, förvaringsrum för jakthundar med sovplatser och uppehållsrum. Den bör anläggas så, att hundarne ha mjuka, varma, dragfria viloplatser, rikligt med frisk luft och sol (hälst morgonsol), torr mark 1. golv, skydd mot den direkta solhettan och kalla vindar och tillräcklig plats att röra sig på. Största vikt bör läggas däruppå, att hundgården går lätt att rengöra och desinficiera (med 2 proc. kreosolsåpvatten. För nykomna 1. från utställningar återkomna hundar, för sjuka djur, dräktiga eller digivande tikar måste finnas särskilda rum. Väggarne böra vara fria från fogar och sprickor. Stängslet bör vara starkt och så högt, att hundarne ej kunna ta sig över. Lämpligast är att göra det av järntrådnät eller stångjärnstänger i bandjärn (se Skansens hundgård). Trävirket strykes med karbolineum. Golvet göres av fast material (asfalt 1. beton) så att det är lätt att grundligt göra rent och omöjliggör grävande. En rymlig hundgård onödiggör ej hundarnes motionerande ute i det fria. Långvarig förvaring är skadlig för hundarnes jaktliga egenskaper och hälsa.

Hundnamn böra om möjligt vara av svenskt ursprung, lätta att uttala och korta.

Hundsjukdomar. I allmänhet bör man ej underlåta att fortast vända sig till veterinär, när en hund är sjuk. Då detta dock mången gång är förenat med stora svårigheter, torde de i detta arbete meddelade råden kunna bere-

da hjälp. De återfinnas under rubrikerna Ögonsjukdomar, Bandmaskar, Blodöra, Tarmkatarr, Diarré, Eksem, Engelska sjukan (rachitis), Ledgångsreumatism, Svulster (kräfta), Hund-tyfus, Ledbrott, Magkatarr, Muskel-reumatism, Öronmask (yttre och inre), Skabb, Svår börd, Spolmaskar, Valpsjuka, Vattuskräck, Rinnande ögon (surögd), Förgiftning, Vrickning, Förstoppning, Sår.

Hundskatt. På riksdagens initiativ utfärdades den 12 juli 1861 en k. kungörelse angående skatt på hundar. Denna kungörelse förnyades d. 1 juni 1877, med bibehållande av samma grunder, men med förhöjning från 5 till 15 kr. av den summa, vartill det årliga skattebeloppet högst får utgå. Kommunen får själv besluta, huruvida för hundar eller särskilda slag av dem skatt bör utgå inom kommunen samt till vilket belopp inom det stadgade maximum. Hundägare inom kommun, där hundskatt finnes, skall inom januari månad varje år skriftligen uppgiva, huru många hundar han innehar och under året vill behålla samt av vad slag dessa äro. Statens skogs- och jägeribetjänte skatta ej för hundar, som de! för tjänsten underhålla. Resande, som uppehåller sig högst 2 månader inom en kommun, är befriad, kvardröjer han längre, måste han styrka, att han för sin hund annanstädes erlagt skatt för löpande år. Vid försummelse att anmäla hund till beskattning skall hundinnehavare erlägga dubbel hundskatt och böter från 5 till 10 kr.

Hundsläktet, C a n i s, räknar i Sverige 2 arter: vargen C. 1 u p u s L. ett stort, kraftigt rovdjur, till färgen ovan gråspräcklig av en blandning av gråvitt, gulaktigt och svart, det sista framkallat huvudsakligen av de långa hårens svarta spetsar, som i synnerhet på ryggens mitt giva mera svart anstrykning än på sidorna; undertill179

smuts vi t Benen äro ljusa med gul anstrykning. Kroppslängden är omkr. 132—140 cm. Svans omkr. 40 cm. Vargen har fordom funnits över hela landet, men är numera undanträngd till fjälltrakterna från norra Dalarne och norrut, men är f. n. åter stadd i ökning. Han är ett svårt skadedjur. Vargen ynglar vanl. i maj och har 5—10 ungar.

Den andra arten Tamhunden, C familiaris L., förekommer i otaliga raser av det mest skiftande utseende och storlek. Se vidare Hunden.

Hundtyfus, en smittosam, elakartad sjukdom hos hunden. Den beskrevs i medio av 1800-talet och har sedan rasat 1898 i Stuttgart med omgivningar, sedermera även i andra delar av Europa. Den angriper sällan unga hundar, utan mest gamla. Det omedelbara smittandet synes vid sjukdomens uppträdande spela blott underordnad roll. Sjukdomsalstraren är ännu obekant. Symptom: nästan genast börjar sjukdomen med häftiga kräkningar. Ingen matlust, törsten tilltar. Stor mattighet, vacklande gång. Slöhet, hastig avmagring, krafterna försvinna. Sömnighet. Ur gapet strömmar en vidrig lukt, munslemhinnan är torr, mörkt brunröd, betäckt med sårnader. Till denna sjukdomsbild kunna komma ännu flere yttringar. Veterinärbehandling absolut nödvändig. Hunden så ömtålig, att minsta felgrepp med medicin kan bli ödesdiger. Tills läkare hunnit anlända, ger man hunden ett våtvärmande omslag på buken. Mot kräkningarne ger man hunden små isbitar 1. ock osockrat ryskt té. Under inga omständigheter sprit i någon form.

Husfink 1. gråsparv, se Finkfåglar.

Huskvarna, se Vapenfabrikation.

Husmus, se Råttdjur.

Hussvala, se Svalor.

Huvudskott, 1. Skott i huvudet på ett villebråd, 2. skott på en fågel, som

i hastig fart kommer flygande rakt mot jägaren, i det ögonblick han befinner sig lodrätt över jägaren.

Hylsa, skottet omgivande del, av papper, papp 1. mässing, därav patronhylsa. För hagelskott begagnas mest papphylsor med mässingshuv, för kul-skott åter mässingshylsor. Papphylsorna ha baktill ett pappband, vilket å ena sidan tjänar till att hålla hylsan styv, å andra till mässingshuvens fästande och till upptagande av tändnin-gen. Bättre hylsor ha mellan pappbandet och mässingshuven ännu ett järnblecksinlägg; i krutrummet dessutom en förstärkning av papp, ett järnblecksinlägg som till skydd mot rost är beklädd med papper, eller ock järnbleck mellan hylsan och pappinlägget. Pappinsättningen tjänar ofta som bas för filtförladdningen för att begränsa hans läge nedåt och akta krutet för olikartat tryck under laddningen.

Håkansson, G., dir. jägare, kennel-man.

Hål, göra hål i luften, skämtsamt uttryck för ett bomskott på flygande vilt.

Hålk, fångstapparat för räv m. fi.; även konstgjort bo för fåglar. Dylika bon finnas att köpa i de olika vapenaffärerna samt i Ringius fågelhålk-fabrik, adr. Sävsjö, där särskilt sådana av de v. Berlepschiska typerna tillverkas.

Håll, 1. avståndet inom vilket man skjuter, således långt håll, kort 1. nära håll; 2. stället där man kan vänta sig få stå och skjuta ett djur, som drives; stå 1. vara i håll, springa i håll.

Hålla, kallas de med hönshund jagade fågelarternas vana att vid hundens annalkande förbli orörliga (trycka). En fågel säges "hålla dåligt", då den vid hundens eller jägarens annalkande, redan utom skotthåll, tager till vingarne (lyfter) eller då den löper undan på marken. Få-181

geln håller väl, i motsatt fall. En hund hålles kort, då han ej får söka långt ut; även då han behandlas ganska strängt. H. skott, om ett kulgevär, då samtliga på lagom avstånd mot ett föremål avskjutna kulor träffa ganska nära varandra.

Hård säges en hund vara, då han har styft lynne. En stövare kallas även hård, om han under drev skäller jämförelsevis obetydligt och ej börjar driva på spåret, förr än djuret är uppsprunget; motsatsen lös. Hårda h a g e 1, d. ä. sådana hagel som vid tillverkningen gjorts hårdare än vanliga blyhagel, vilka benämnas mjuka. Hård är även den hund som ej lyder och på vilken ej biter något straff. Har man tålamod och orubbligt lugn vid dressyren,

kan även en hård hund bli lika bra bruks-hund som en vek.

Hårdsk juten. Ett djur säges vara hårds k jutet, då det behöver ett kraftigt skott för att kunna dödas.

Hårrem, hårbeklädnaden på en hund; fin h.; grov h.

Hårdtryckt» säges om ett gevärslås, då hanen icke lätt nedfälles ur helspänn.

Hacka, fåglars fortplantning, bobyg-gande, äggläggning, ruvning, kläckning och ungarnas uppfödning.

Häcktid, den tid under vilken fåglar häcka. Se d. o.

Häger, se Hägrar.

Häger, S., tandläkare, jägare, kennelman.

Hägrar, fam. Ardeidae. Purpur-hägern, Ardea purpurea L., med övervägande roströd eller rödbrun hals har skjutits några ggr. i södra och mellersta Sverige, grå hägern, A. cinerea L. med lång svart nacktofs och gul näbb, häckar numera endast i några spridda kolonier i Skåne, Halland och Blekinge. Ägg 3—5, blågröna, 58—62 : 42 —44,5 mm.; Vita hä g e r n,

Herodias alba L., helvit utan nacktofs, svarta ben, vinglängd 340—440 mm. några ex. skjutna i Sverige; natthägern, Nycticorax nycticorax L., med panna och huvudsidor vita, gula ben och svart näbb. En gång skjuten i Sverige; Rördrommen, Bo-taurus stellaris L., har den gröngul-bruna näbben kortare än tarsen, som är kortare än mellantån. Huvudet svart, kroppen gulspräcklig. Vinglängd hanen 315—350 mm., honan 280 —300 mm. Ben gulgröna. Häckar troligen ännu i Sverige. Ägg 3—5 oliv-grå 1. grågula, 5a—57 : 37—40 mm. Dvärgrördrommen, Ixobry-chus minutus L. med grönsvart, glänsande rygg, gröngul näbb och vinglängd av 136 —159 har erhållits några ggr. i Sverige.

Hälsing» benämning på yngre ejder-hane.

Hämpling, se Finkfåglar.

Hänga samman, hundars, vargars och rävars under parningsakten. Denna akt varar mycket länge hos hunden. Under parningen förstoras de båda svällmusklerna på hundens penis så mycket, att ett tillbakadragande är omöjligt. Hyndans blygdläppar klämma fast hundens penis så fast, att akten frivilligt ej kan avbrytas. Hundarna kunna hänga samman 10 till 30 minuter. När säden utgjutits, slappas penis och djuren komma lösa utan svårighet. Våldsamt skiljande av hund och tik kan åstadkomma svåra rubbningar i könsorganen.

Härfågel, se Härfåglar.

Härfåglar, fam. Upupidae, äro fåglar med lång, tunn, något böjd näbb. I södra Sverige häckar mycket sällsynt härfågeln, Upupa epops L. med resbar tofs av långa fjädrar på huvudet.

Häxkvastar, fågelboliknande gren-gyttringar på barrträd och björkar.

Högdahl, Thor, f. 79, författare, jägare, sekreterare i Svenska Natur-183

skyddsföreningen, Stockholm. Utgivit Handbok för jägare.

Högdjur, vissa slag av villebråd, i synnerhet hjortdjur (älg, kronhjort och rådjur), varå jakten varit konungen och frälsemännen uteslutande eller företrädesvis förbehållen. Redan Östgötalagen (avfattad omkr. år 1290) förklarade rådjuret vara "konungens djur"; under 1400-talet började man hänföra hjorten till samma kategori, och på 1500-talet fördes även älgen dit. Under Vasaättens tid benämndes dessa djurarter konungens "fridkallade djur". I Sverige har denna klassindelning av villebrådet strängast vidmakthållits under senare hälften av 1600-talet, med det undantag, att älg, hjort och rådjur i de mindre bebyggda landskapen då fingo, i laglig tid, jagas av allmogen.

Också i avseende på rapphönsen gällde under sistnämnda tid det särskilda jaktprivilegiet. Ehuru detta privilegium formligen upphävdes genom skatteköpsförordningen av 1789, efter vilken tid varje jordägare hade rätt att å egen mark jaga högdjur, kvarstod dock denna benämning i jaktstadgan av 1808, varest den då avsåg sådant mera betydande villebråd, som företrädesvis borde sparas och vars jagande under förbjuden tid eller å förbjuden mark medförde strängare ansvar. Till högdjur räknades i nämnda jaktstadga älg, kronhjort, dovhjort, rådjur, vildren och svan, vilka utgjorde den s. k. "§tora jakten".

Höklärgad sångare, se Sångare.

Hökuggla, se Ugglor.

Hölster, fodral för jaktgevär. Göres av olika material såsom skinn, tyg, trä o. s. v.

Hönskolera. Fågelkolera uppträder visserligen oftast hos det tama fjäderfäet, men är ej så sällsynt häller bland fasaner, änder och svanar. Den alstras av baciller som äro tillfinnandes i blodet och alla organ hos det sjuka djuret. Friska djur bliva smittade, då de taga föda eller vatten som förorenats av sjuka djurs uttömningar. Sjukdomen fortlöper ofta så hastigt, att dagen förut friska djur ligga döda nästa morgon. Vid mera långsamt sjukdomsförlopp synas fåglarne modfällda, kurra ihop sig och ha en grönaktig, flytande och illaluktande avföring. De låta huvudet hänga, andas med utspärrad näbb och förfalla slutligen i ett halvsovande tillstånd. Sjukdomen fortlöper 'då under 1—3 dagar. Sjuka tama fåglar kan man försöksvis giva svagt decinficierande medel, men utsikterna till hälsa äro små. Grundlig desinfektion av uppehållsplatser, vo-lierer, simbassänger, där kolerasjuka fåglar förvarats äro nödvändiga. Fåglar, som dött i sjukdomen, böra brännas upp eller grävas djupt ned. Utom veterinära förhållningsåtgärder kan man företaga skyddsympningar.

Hottring, se Roskarl.

lei! Tillrop till en hund, då han skall komma till sin husbonde.

Ide kallas det lägerställe, där åtskilliga däggdjur, t. ex. björnen och grävlingen, tillbringa den kalla årstiden. I regel uppsöka de därför någon håla, bergskreva eller annat väl skyddat ställe, som de mer eller mindre ombona och förse med mjuk bädd för att där kunna motstå köldens inverkan. Så tillreder lantbjörnen sig en dylik vinterbostad i en bergklyfta, under en utstående berghäll eller under rötterna av ett kullfallet träd, i en jordhåla, en urgrävd myrstack e. d. Någon gång lär han lägga sitt ide i ett stort träd mellan grova grenar, dock aldrig högre än ett par m. över marken. Själva bädden i björnens ide utgöres av mossa, ljung eller granris. Medan djuret ligger i sitt ide, förtär det icke någon föda, utan tillbringar tiden under vila och sömn. Det goda hull som djuret haft vid inträdet uti idet, förminskas därför så småningom och är, då djuret lämnar sitt ide, försvunnet. Gå i ide, ligga i ide.

Idisslare, Ruminantia, kallas sådana tvåklövade djur, som hava magsäcken delad i fyra eller åtminstone tre delar, våmmen, nätmagen, blodmagen och

löpmagen. Våmmen, som genom ett muskelband skiljes i två avdelningar, upptager det grovt söndertuggade fodret och skjuter det i små kvantiteter in i nätmagen, inom vars gallerrika veck det till hälften smältes och formas till små bollar, som åter uppstötas i munnen och här på nytt bearbetas av kindtänderna, grundligt genomdränkas med saliv, varpå de åter nedsväljas, men gå då mellan två veck av matstrupen, som bilda en ränna ned i bladmagen och slutligen därifrån in i löpmagen. Hos kameler och dvärgmysk-djuret saknas den tredje magsäcksavdelningen. De svenska idisslarne tillhöra familjerna Hjortdjur, Cervidæ, Slidhornsdjur, Bovidæ, med underfam. Getdjur, Caprinæ, och Boskapsdjur, Bovinæ.

Igelkotten, se Igelkottar.

Igelkottar, fam. Erinaceidæ, har i Sverige endast ett släkte, igelkottsläktet, Erinaceus, till detta ävenledes endast en art den vanliga igelkotten, E. euro-p e u s L. Denne har kort och tjock kroppsform, helt kort svans, korta ben med fria tår samt tillspetsad, trynlik nos. Ryggsidan är klädd av taggar och med tillhjälp av en stor hudmu-187

skel kan denna taggbeklädnad dragas ned så att den omsluter och skyddar över huvud och ben på det hoprullade djuret, då det oroas eller råkar i fara. Igelkottarna ligga i dvala under vintern. Hans utbredning i Sverige torde sträcka sig från Skåne upp till Gästrikland, men enstaka exemplar ha påträffats även nordligare. I de flästa fall ha de då införts.

Iller, Putorius putorius L., se Väss-lesläktet.

Inadyertens, ouppmärksamhet, vårdslöshet.

Inavel, parning mellan nära besläktade djur.

Indisk gås* se Gåssläktet.

Individ, en enda viss person, en enskild varelse, ett exemplar.

In extenso, "i hela utsträckningen", utan förkortning, fullständigt.

Infektion, smitta.

Inlot, viltspår in till ett stånd eller annat ställe, varomkring man ringar, Se inspår.

Inhetsa, inöva en vindhund till jakt.

Inlappa, upphänga jakttyg kring ett visst område.

Inlopp, 1. en anordning vid djurgårdar, som tillåter kronhjortar och annat dylikt villebråd att komma in i djurgården, men ej ut igen. Uti inhägnaden anbringas böjliga spjälor, som inåt närma sig varandra och blott giva vika för tryck inåt; 2. även jägarens försåt vid skogsronden om morgonen lör villebråd, som löper in.

Inmata, förse en jaktplats med bete.

Inringa, se Holma.

Insectivora, se Insektätare.

Insektspulver, "Persiskt insektspulver", benämnes ett pulver, som nyttjas till att döda eller fördriva åtskilliga slag av insekter. Det beredes av de torkade, halvutslagna blomkorgarne av Chrysanthemum (Pyrethrum) rose-um. Dess verkan synes ej enbart bero på dess halt av flyktig olja, utan sna-

rare på en syra, som verkar dövande och dödande på loppor, löss, vägglöss m. fi. Det måste förvaras i väl slutna kärl för att bibehålla sin kraft.

Insektätare. Insectivora, äro små lantdäggdjur med klor på fingrar och tår. De hava 5 tår på varje fot. Tanduppsättning (se d. o.) fullständig utan lucka. Bakre kindtänder spetskiröliga, framtänder ej mejselformiga, inga kindtänder ombildade till rovtänder. I Sverige finnas tre familjer och lika många släkten med tillsammans fem arter. De äro småvuxna djur med utdragen nos. De trampa på hela fotsulan och äro mest i rörelse nattetid samt morgon och afton. De leva av insekter, maskar och smärre ryggradsdjur, och äro mycket rovgiriga, emedan de behöva mycket föda. En översikt över familjerna ter sig sålunda:

1. Kroppen ovan täckt med taggar. Okbåge väl utvecklad. Första och andra övre äkta kindtänderna med 4 likstora spetsar. — Erinaceidae.

2. Kroppen ovan och under hårklädd. Okbåge svag eller ofullständig. Första och andra övre äkta kindtänderna med 3 1. 4 olikstora spetsar.

A. Främsta undre framtanden starkt förlängd. Övre hörntand ej större än omgivande tänder. Okbåge saknas. Fötterna ej omdanade för grävning. Svans väl utvecklad. Ytteröron finnas. Soricidae.

B. Undre framtänder ej förlängda. Övre hörntänder stora. Okbåge finnes. Fiamfötter omdanade för grävning. Svans mycket kort. Ytteröron saknas. T a 1 p i d a e.

Inskjuta. Se Inskjutning.

Inskjutning av hagelbössa. Vid sådan bör man till en början noga skilja mellan bössans skjutegenskaper och patronens. Bössans egenskaper kommer en jägare snart underfund med. För att prova de olika patronsorternas egenskaper måste man anställa en serie prov. Man kan189

t. ex. skjuta tio skott med samma patronsort på ett avstånd från mynningen mot en uppritad cirkel av 75 cm. diam. addera ihop antalet träffar och avskilja en decimal. På så sätt erhåller man ett medeltal. Träffantalet för varje särskilt skott bör ej alltför mycket avvika från medeltalet. Skulle mer än vart femte skott visa ett träff-antal, som understiger två tredjedelar av medeltalet, bör man försöka en annan patronsort. Ett enklare, men lika tillförlitligt sätt är att provskjuta på halva avståndet d. v. s. 17% m. Man kan då på ett vanligt karduspapper uppfånga nästan hela hageiskottet; man kan vanligen skarpt upprita den dödande cirkeln och nära nog på centimetern bestämma dess medelpunkt, det s. k. träffpunktläget. Cirkelns medelpunkt bör ligga c:a 8 cm. över den punkt man siktat på och högst 5 cm. åt endera sidan. Cirkelns storlek (diameter) visar genast om bössan är ett långthållsvapen eller kanske mera passande för skogsjakt.

Inskott. Det ställe på villebrådets kropp, där skottet träffat.

Insprång. En anordning vid djurgårdar för att locka in villebrådet, som sedan ej kan komma ut. Man uppför till detta ändamål en jordvall, som småningom når samma höjd som djur-gårdens inhägnad. Bättre är dock att uti inhägnaden lämna en lucka mellan ett par stolpar och att på den inre sidan gräva en fördjupning i marken av ungefär 1,5 m. Då villebrådet får se betet i djurgården, så brukar det följa stängslet för att söka en ingång, vilket det också finner i insprånget. Det är då lätt för djuret att från vallen hoppa in i djurgården, men omöjligt att från densamma taga ett språng uppför den lodräta vallen. Isynnerhet under brunstiden störta hjortar gärna in i djurgården, om de höra ropet av andra hjortar, som stå därinne, eller om de vädra brunstiga honor. Att låta

insprånget vara öppet under den förbjudna jakttiden strider mot jaktlagarna, om djurgården är av den beskaffenheten, att villebrådet tillhör djur-gårdsägaren; detta fångas ju på så vis.

Inspår. Detsamma som infot, men säges även i motsats till utspår; så t. ex. säger man om haren, då han gått fram och tillbaka mellan en slätt och en skogsbacke, att i den senare finnes så och så många in- och utspår. Om det finnes ett inspår mer än utspår, vet man naturligtvis att djuret är inom den trakten, dit inspåret går.

Instinkt, drift, den hos såväl djur som människor iakttagna förmågan, att, utan någon klar föreställning om ett bestämt syfte eller ändamål, företaga handlingar, vilka omedvetet leda till detta ändamål. Utpräglade ex. på instinkter äro de nyfödda djurens och barnens di ande, kycklingarnas pickan-de, fåglarnes bobyggnad och flyttningar o. s. v.

Intestinalmaskar, inälvsmaskar, förekomma i stort antal hos både människor och djur.

Invikning av ögonlocket, se Ögonsjukdomar.

InMgor, den till ett eller flera hemman eller till en större gård hörande jord, som är belägen närmast byggnaderna och (åtminstone till väsentlig del) uppodlad till åker och äng eller använd som tomtplats och trädgård. Motsatsen är utägor eller utmark.

Iris, ögats regnbågshinna. Dess färg är t. ex. hos många fåglar ett gott igenkänningstecken. Berguven, hornugglan, jordugglan, lappugglan, pärl-ugglan, hökugglan och sparvugglan ha exempelvis gul 1. rödgul iris (gula ögon), kattugglan och slagugglan mörkbrun 1. svartbrun (svarta ögon). Det är därför omöjligt att utbjuda en fångad berguvunge med "svarta ögon". Det är nog en kattuggla. Alla falkar synas ha svarta ögon (iris mörkbrun191

1. svartbrun). Har man således skjutit en "hök" med svarta ögon är det oftast en falk, kanske en nyttig vråk, aldrig en gammal hök.

Irländsk-setterklubben, se Svenska Irländsk-setterklubben.

Islom, se Lommar.

Ismås, se Måsar.

Istagg, den spets på kronhjortens horn, som befinner sig mellan ögon-och mellantaggen. Den framträder först hos hjortar med tiogrenig krona, men fattas ibland även på ännu mång-grenigare horn och är stundom endast utbildad på ena hornet Den sitter alltid nära ögontaggen. J

Jaga in, att inöva unga hundar till att jaga villebråd.

Jakt kallas den handling, varmed man åsyftar att fånga eller döda vilda däggdjur eller fåglar. Med jaktkunskap i vidsträckt bemärkelse menas dock icke endast kännedom om, huru man i nämnda avseende lämpligast bör gå till väga samt huru vid jakt behövliga tamdjur, vapen och redskap skola på bästa sätt skötas och för ändamålet användas, utan även om vad som bör iakttagas i och för villebrådets vård och förökande samt jaktbytets behandling. Till jaktkunskap hör vidare, och det i främsta rummet, en noggrann kännedom om de jaktbara djurens utseende, levnadssätt, fortplantning och vanor. Den kan således lämpligen indelas i följande huvudavdelningar nämligen: a) de jaktbara djurens naturhistoria (jaktzoolog i); b) jakthundens vård och dressyr (se detta ord); c) jaktens utövande; d) jaktvård; e) vildavel och f) jaktbytets behandling. Efter de olika sätt på vilka jakten bedrives, skiljer man mellan: 1. Drev 1. klappjakt, sådan, vid vilken manskap nyttjas vid villebrådets framdrivande till skyttarne. Olika slag av 7 — Behm, Jaktlexikon.

sådan jakt äro slutna drevskall, vattenslutna drev-skall, rundskall, öppna drev, 1 u k a s c h j a k t (se d. o.) och närbesläktade drevformer samt drev med pipa på spårsnö. 2. Jakt med hundar, varav må framhållas jakt med drivande hundar, (stövarjakt och parforsjakt), jakt med stående hund 1. hönshund, jakt med skällande fågelhund, g r y t j akt samt hetsjakt (se d. o.). 3. S t å n d s k y t t e, den jakt, varvid jägaren ställer sig i försåt för villebrådet, för att avvakta dess ankomst eller lockar det till sig på lämpligt sätt. Av detta slags skytte må nämnas skytte vid djurets växel (se Växel) och p å drag, vid djurets lya 1. ide, för bulvan 1. vettar, för uv, vid åtel samt för lock. 4. Gångskytt e (ty. pürschen, eng. stacking) en jaktmetod, varvid jägaren utan biträde av hund uppsöker det vilda antingen genom att följa dess spår eller genom att genomströva dess vanliga uppehållsorter. I Sverige brukas gång-skytte, huvudsakligen vid spårsnö på195

hare, här och där, mest av allmogejägare, på älg, samt i södra delarna av landet på rådjur (varvid jägaren stundom närmar sig villebrådet i vagn). 5. Fångst med olika giller och redskap samt gift (seDjurfångst). Jakten benämnes även efter det villebrådsslag, som är föremål för densamma t. ex. älgjakt, r ä v j a k t, ävensom efter den hundras som därvid användes t. ex. s t ö v a r j a k t, hönshundsjakt o. s. v. Förr skilde man mellan den s. k. "större jakten", och "lilla jakten". Till den förra räknades i Sverige till en början endast älg, hjort och rådjur, sedermera även vilren och svan. De till större jakten hörande djuren plägade man benämna högdjur (se d. o.). Till lilla jakten hörde allt övrigt villebråd. Jaktens historia sträcker sig lika långt tillbaka som människosläktets egen, och redan under den förhistoriska tiden idkades jakt, såsom fynd från kvartärperioden utvisa. Inom de skandinaviska länderna voro de äldre invånarne ett vilt jägar- och fiskarfolk som strövade fritt omkring i de vidsträckta, med villebråd rikt försedda skogarna, därvid huvudsakligen livnärande sig av jaktens och fiskets byten. Med befolkningens tilltagande odling trädde där, liksom annanstädes, boskapsskötseln och jordbruket mera i förgrunden, men jakt övades fortfarande ganska flitigt, dels som näringsfång, dels till husdjurens skydd mot rovdjur. Klubban, kastspjutet, rännsnaran och slungan, gjord av läder, äro de äldsta jaktvapnen. Samtidigt

därmed och även senare nyttjades allmänt båge, som spändes med en djursena och varmed en tämligen lång pil avsköts. Efter hand utbyttes denna båge mot armborstet, vilket småningom utträngdes av eldgeväret, som ej allmänt användes till jakt förrän i mitten eller slutet av 16:de årh. (Se Jaktgevär.)

Så länge jaktvapnen voro mera ofullständiga, nyttjades enklare jaktmetoder. Man lade sig i försåt för villebrådet eller smög sig inom håll för detsamma, eller ock uppjagades det och förföljdes med hundar eller under vintern på skidor, tills det blev upphunnet. Därjämte nyttjades allmänt en mängd olika fångstredskap, såsom självskott, d. v. s. gillrade pilar och spjut, gropar till fångst av rovdjur, älgar, renar m. m., vidare lämmar, stockfällor, snaror och nät, med vilka man fångade både större och mindre djur. Dock förnämligast hare och fågel. Efter hand som skogarna började glesna och bli uppodlade, använde man mera omständliga jaktmetoder, bland vilka jakten med folk, parfors-och dre v jakterna voro de förnämsta. Numera anordnas sällan större drevjakter, utan man nöjer sig med smärre öppna drev, eller s. k. klappjakter, vid vilka erfordras endast ett fåtal drevfolk.

Sedan äldsta tider har hunden nyttjats till jakt. (Se Hunden.) Jakt kan även förekomma i djurgård. (Se d. o.).

Från att ha varit fullkomligt fri för alla har jakten under tidernas lopp blivit föremål för många påbud i inskränkande syfte. Se Jaktlag.

Jaktbara sägas de kronhjortar vara> som hava 8 à 12 spetsar (4 à 6 på varje horn). I allmänhet säges villebrådet vara jaktbart, då det är fullt utvuxet. Djur som äro föremål för jakt, pläga, även kallas jaktbara.

Jaktfalk, se Falkar.

Jaktfeber, en beklämning i hjärta och huvud i det avgörande ögonblick, då ett begärligt eller svårskjutet villebråd skall beskjutas. Jägaren är ofta så upprörd, att hans hjärta bultar hörbart och han darrar i knävecken. En manlig vilja till självbehärskning kan, om ej borttaga, så åtminstone nedsätta jaktfebern. Se även Skottskälva.197

Jaktgevär, benämning på för jaktbruk avsedda handeldvapen (se d. o.). Först med flintlåsets uppfinning erhölls ett för jaktbruk mera användbart vapen; införandet av slaglåset (knallhatts- eller perkussionsantänd-ningen) innebar ett stort framsteg, då först härmed sådan snabbhet vid skottlossningen erhölls, att flyktskytte kunde med framgång idkas. De nyare jaktgevären äro alla bakladdningsva-pen med laddningen sammanförd till en enhetlig självtätande patron. (Se d. o.). Jaktgevären äro avsedda dels för kula, dels för hagel. De förra benämnas vanligen studsare; äldre mynningsladdare av fin kaliber kallades lodbössor och äro ännu i bruk flerstädes ute i landet. Studsarna likna mycket krigsgevären, men göras i allmänhet kortare och lättare samt med grövre kaliber, isynnerhet om de äro avsedda för jakt på större djur. De böra nämligen vara så "dödande" som möjligt. Däremot eftersträvas ej så stor skottvidd, vilket snarare innebär en olägenhet på grund av den i tätt bebodda trakter förknippade faran. Genom användande av expanderande (explosiva) kulor, ökas effekten. Studsarna göras såväl enkla som med två pipor, dubbelstudsare, vilka dock numera utträngas av repeter-studsare av olika system (Winchester, mauser o. s. v.). Studsarnas kaliber anges i mm. eller beträffande engelska och amerikanska gevär i 100-dels eller 1,000-dels eng. tum. En självständigare utveckling, mera avvikande från krigsgevären ha hagelgevären undergått. Dessa gevär äro alltid slätborrade 1. räfflade, men för numera vanligen med en lindrig förträngning vid mynningen, s. k. trångborrning för att hagelsvärmens skridning må minskas. Hagelgevären göras oftast med två pipor, dubbelbössor, och öppnas för laddning genom pipornas nedfällande. Dubbelbössans öpp-

nande sker vanligen medelst en hävarm ovanpå kolvhalsen (top lever), å billigare vapen genom vridning av en rörlig del av framstocken (lefaucheux-nyckel); även andra system finnas. Å alla bättre dubbelbössor användes till för få år sedan damaskerade pipor (se d. o.). Numera tillverkas dock stål av erforderlig seghet (specialstål), varför stålpipor nu göras lika lätta som de damaskerade och väl snart uttränga dessa. Hagelgevärens kaliber anges med tal som betecknar det antal till kalibern passande rundkulor som går på ett skålpund. Högre tal beteckna alltså mindre kaliber. De vanligaste kalibrarna äro 12 och 16 med en diameter av resp. 19,2 och 17,4 mm. På sista

tiden ha hagelgevär utan yttre hanar, s. k. hammerless alltmera kommit i bruk. Dessa äga inre hanar som spännas, då geväret öppnas för laddning. Genom en säkerhetsregel hindras hanarne att träda i verksamhet. Omedelbart före skottlossningen frånskjutes denna regel, geväret avsäkras, då bägge piporna med ett enkelt handgrepp göras klara till skottlossning. Utan tvivel representerar en modern hammerless med en avtryckare och ejektor (automatisk utkastare för avskjutna patronhylsor) en synnerligen hög fulländning av den gamla dubbelbössan och denna utveckling torde knappast drivas längre. Däremot synes i våra dagar en reform förestå inom hagelge-värstekniken, i det att ett flertal automatgevär uppfunnits, bland dem ett svenskt (av ingeniör A. Sjögren) avsett för 5- skott. Även repetergevär (magasingevär) för hagel föras i marknaden. Gevär avsedda för både hagel och kula finnas. I främsta rummet bör nämnas drillingen, med en finkalibrig räfflad kulpipa under de bägge hagelpiporna. På senare tid ha kikaresikten kommit till användning för kulgevär och drilling. — Ett särskilt199

slag av jaktvapen äro s. k. skjutkäpparna, till utstyrsel liknande en vanlig promenadkäpp. Den förnämsta fabrikation av jaktgevär äger i våra dagar rum i England, Belgien och Tyskland. I vårt land har Husqvarna med framgång upptagit tävlan härutinnan.

Jaktglasögon. Vid beställning av jaktglasögon måste angivas mått mellan pupillerna och av tinningbredden samt avståndet i profil mellan näsryggen (där "sadeln" vilar) och öron-fästets bakkant. Dylika glasögon tillverkas av firman Josef Rodenstock i München, Bayerstrasse 3. Firman har filial i Berlin, Leipzigerstrasse 101— 102. Se vidare Kikareglas-ö g o n.

Jakthandbok. Sedan Hahrs Handbok för jägare och jaktvänner, tryckt 1881, utgått ur bokhandeln, har under senare år två nya jakthandböcker sett dagen: "Konsten att skjuta" av Arvid Knöppel samt "Nya Jaktboken" av Thor Högdahl, andra uppl. 1919.

Jakthistoria. Två grundorsaker voro anledning till jaktens uppkomst: å ena sidan avsikten att skydda liv och egendom mot vilddjurens angrepp, å den andra strävandet att kunna förskaffa sig villebrådets kött till föda och dess skinn till kläder och skydd. Beroende på landets natur och folkets egenart utvecklades jakten mera åt endera av dessa håll. Det i det bördiga låglandet bosatta folket inriktade sig mera på att skydda sig själva, sin boskap och sina odlingsprodukter för de djur som hotade dessa, dock utan att vilja av sitt byte därvidlag draga mer än tillfällig nytta, varemot den stridslystne skogsmannen, fjällens, 1. stäppens son sökte sitt livsuppehälle i jakt, varunder han naturligtvis ofta måste försvara sitt liv och sitt byte mot de vilda djuren. Jakten är därför tvivelsutan så gammal som människan själv och därmed hennes äldsta

näringsfång. Dessa båda synpunkter, under vilka jakten ursprungligen bedrevs äro emellertid betydelsefulla även därför att de ifrån början medförde en mångfald olika jaktsätt Den av sitt byte levande jägaren måste uppsöka det vilda, personligen gå det till mötes och till dels i manlig kamp öga mot öga söka övermanna detsamma (t. ex. uren, visenten och björnen) och därefter rätta sitt uppförande och isynnerhet konstruerandet av sina vapen, medan den bofaste sökte döda det vilda, blott då det blev honom besvärligt eller farligt, trängde sig för nära inpå honom. Han saknade kännedom om villebrådets egenskaper, om den i öppna strider mot detsamma erhållna skickligheten i vapnens hanterande; han var därför mindre än sin kringströvande broder livad för att angripa det vilda djuret. Han tog sin tillflykt till list, uppfann fångstgropar, fällor, snaror m. m., kort sagt, alla de redskap som ett vid ett personligt ingripande från hans sida kunde komma i fråga. Denna strid såväl jägarens som åkerbrukarens och boskapsdrivarens vände sig naturligtvis i första rummet mot de starka rovdjuren, vilket hade till följd, att dessas antal hastigt förminskades. Härmed bortföll den viktigare orsaken till jakten "Skydd för det egna och husdjurens liv" och detta gick desto hastigare som det visade sig att den ökade odlingen av jorden visade sig vara de stora rovdjurens värsta fiende. Annorlunda ligger saken för jakt som yrke, varvid det fällda villebrådet direkt eller indirekt tjänar till livsuppehälle. Även om den materiella vinsten av jakten varierar med växlande tillgång på matnyttigt vilt, så är dock den rätt skötta jakten från folkhushållningens synpunkt betydande nog, såsom av statistiken framgår.

Jakthistorier, se Jägarlatin.

Jakthorn, blåsinstrument, med vilket jägarna signalera till varandra201

jaktens gång och avslutning. Se jaktsignaler.

Jakthundar, se Hunden.

Jaktkrut, se Krut.

Jaktlagen eller Lag om rätt till jakt av d. 8 nov. 1912 lyder sålunda:

§ 1. Jakträtt, vari jämväl innefattas rätt till villebråd, som anträffats dött (fallvilt), tillkomme, där ej annorledes i denna lag stadgas, en var jordägare på honom tillhörigt område. —

§ 2. Å häradsallmänning må jakträtten i överensstämmelse med de föreskrifter, som i övrigt gälla för allmänningars vård och förvaltning, tillgodogöras för delägarnes gemensamma räkning.

(Någon individuell jakträtt tillkommer ej de enskilda delägarna. Deras jakträtt måste således tillgodogöras antingen genom avjagning på lämpligt sätt för gemensam räkning eller genom utarrendering av jakten. Om avkastningen av jakten gälla samma regler som om allmänningens avkastning i allmänhet.)

§ 3. A sockenallmänning, byaskog eller annan dylik samfällighet må delägarna, där ej annorledes åsämjas, allenast för egna behov utöva jakträtt.

Äro om allmänningens eller samfäl-lighetens förvaltning särskilda föreskrifter gällande, äga delägarna i enlighet därmed fatta beslut om jakträttens tillgodogörande för gemensam räkning.

Avgärda by haver jakträtt allenast å sina ägor inom hank och stör.

§ 4. Den, som äger väg, have icke jakträtt därå, med mindre han äger mark därintill.

Den, som äger marken å bägge sidor av väg, have, ändock han icke äger vägen, jakträtt därå.

Går väg i gränsen mellan skilda ägares mark och äger ingen av dem vägen, å den väg hava en var av dem jakträtt.

§ 5. Å mark, vilken såsom tvistig

blivit ställd under förbud, må icke någon av de tvistande utan överenskommelse jaga.

§ 6. Boställshavare, kronohemmans åbo samt, inom de sex nordligaste länen, innehavare av skogstorp eller odlingslägenhet å krono jord äge jakträtt å boställets, kronohemmanets, skogstorpets eller odlingslägenhetens ägor; dock må den innehavare av skogstorp eller odlingslägenhet sålunda medgivna jakträtt icke innefatta rätt till jakt å älg.

Är eljes jord åt någon till brukande upplåten, nyttje brukaren, där ej annorledes avtalas, den jakt, som till jorden hörer.

§ 7. Å oavvittrad mark, som ej blivit till lapparnes uteslutande begagnande anvisad, även som i skärgård på klippor och skär, som ej höra till visst hemman, samt på öppna havet, äga varje svensk man rätt att jaga; dock må jakt efter älg eller björn ej anställas, med mindre konungen därtill lov givit.

§ 8. Är genom urminnes hävd eller genom särskilt stadgande, avtal, dom eller skattläggning eller på annat lagligt sätt annorledes, än, här ovan sagts, bestämt om någons rätt till jakt, vare det gällande.

§ 9. Sluta ägare av särskilda fastigheter, vilkas ägor bilda ett sammanhängande område, i sådan egenskap avtal om, huru jakten å området må utövas och jaktvården handhavas, skall å vad avtalet innehåller om jaktens utövande och om skyldighet för jägare att å sin mark låta anlägga eller underhålla inrättning för jaktvårdens tillgodoseende tillämpas vad i allmänhet stadgas om servitut; dock vare sådant avtal ej bindande utöver femtio år

från det avtal slöts.

§ 10. Jakt efter varg eller järv må, om sådant djur bevisligen uppehållit sig i trakten, av en var företagas även å annans jaktområde, där jakträttsin-203

nehavaren varje gång förut om jakten erhållit underrättelse; och äge i sådant fall den jagande rätt att tillvarataga och behålla de djur av nämnda slag, han vid jakten fäller.

(Det är av synnerlig vikt, att båda de i paragrafen uppställda villkoren för jaktens företagande äro uppfyllda, enär den jagande, om någon brist därutinnan förefinnes, gör sig skyldig till olovlig jakt. Underrättelsen skall lämnas jakträttsinnehavaren själv. Då han är frånvarande eller ej kan anträffas, måste således jakten inställas. Att tillsäga förvaltare eller husfolk räcker ej, såvida ej kan visas, att den tillsagda har uttryckligt bemyndigande av jakträttsinnehavaren att företräda denne jämväl i fråga om jakten å egendomen. Ett dylikt bemyndigande kan ej utan vidare anses ligga i ett allmänt uppdrag att i jordbruks- och dylika hänseenden företräda jakträttsinnehavaren. Ehuru ej i den nya lagen tydligt utsagt, är det uppenbart, att jakträttsinnehavaren fortfarande äger deltaga i jakten.)

§ 11. Den, som under idkande av lovlig jakt sårar villebråd så, att det faller å annans jaktområde inom ett hundra meter från gränsen av den jagandes jaktområde, må tillvarataga och behålla villebrådet. Är det älg, hjort eller rådjur, må den jagande dock ej från stället bortföra djuret utan i närvaro av två ojäviga vittnen och vare han dessutom pliktig att sist å andra dagen, sedan djuret fälldes, om förhållandet underrätta jakträttsinnehavaren eller den, som jorden innehar, eller någon av deras folk. Försummar den jagande något härav, varde ansedd såsom den, där olovligt jagat å annans jaktområde.

Har någon å eget jaktområde eller eljest lovligt drivit upp varg eller järv, äge han rätt att jakten inne på annans jaktområde fullfölja.

§ 12. Träffar någon tillfälligtvis, evar det vara må, varg, järv eller säl-hund, då må han djuret fälla och behålla.

Inkommer djur, som skadligt är, i

gård eller trädgård, ha ve den, som där bor eller trädgården innehar, så ock deras folk rätt att döda och behålla detsamma, ändock att jakträtten därstädes tillkommer annan.

§ 13. Till skadliga djur räknas enligt denna lag varg, lo, järv, räv, utter, grävling, iller, mård, hermelin, vessla, sälhund, vildkanin, örn, falk, berguv, duv- och sparvhök, korp och kråka.

(Av de här ovan uppräknade ha från naturskyddshåll med styrka gjorts gällande att lo, örn, falk och korp numera blivit så sällsynta, att de i stället böra helt fridlysas.)

§ 14. Utan särskilt tillstånd av dem, som jorden innehar, må jakträttsinnehavare icke söka efter vilt eller eljest idka jakt i gård eller trädgård, icke heller, under tiden från och med den 1 maj till dess grödan är avmejad, å åker, som är med säd eller gräs besådd.

(Inskränkningen gäller sålunda ej rotfruktsland, naturlig äng och dyl. Till säd och gräs måste även räknas sådana växter som lucern, klöver och dyl. Är i gammalt, dock gällande kontrakt härom uttryckligen annorlunda reglerat, gälle dock detta.)

§ 15. Ej må någon utan lov skrämma eller mota villebråd från annans jaktområde; dock vare ej hinder för den, som jorden innehar, att därifrån bortskrämma eller fortdriva villebråd, i den mån sådant erfordras för avvärjande av skada eller olägenhet.

§ 16. Bulvan för fågelskytte må ej utan lov uppsättas närmare annans jaktområde än två hundra meter.

§ 17. Med skjutgevär eller fångstredskap må icke någon utan tillstånd av jakträttsinnehavaren färdas över annans

jaktområde annorstädes än å till allmänt begagnande upplåten väg, med mindre av omständigheterna framgår, att det sker i lovliga ärenden och hund, om sådan medföres, hålles kopplad.203

(Man får sålunda icke färdas på skogsvägar, gångstigar och dyl. med skjutgevär, fångstredskap och hund över annans jaktområde.)

§ 18. Lös hund må ej medtagas eller insläppas i annans hägnade jaktpark eller djurgård; sker det, vare hunden förverkad.

För att ett område skall kunna anses som jaktpark eller djurgård, torde få uppställas den ovillkorliga fordran, att instängning skall vara fullt effektiv. Den t. ex. som väl uppställt stängsel kring sin egendom, men lämnar infartsvägar o. s. v. utan den tillsyn, som erfordras för att över dem anbragta grindar o. dyl. ej skola kunna av genomfarande lämnas öppna, torde ej kunna göra anspråk på att få egendomen betraktad som hägnad jaktpark. Stängsel skall besitta tillräcklig höjd och styrka. En ö torde aldrig utan vidare kunna anses som hägnad jaktpark, även om vattnet aldrig tillfryser. Huruvida ett område är att anse såsom hägnad jaktpark eller djurgård avgöres av domstolen efter prövning i varje särskilt fall. (Genom K. Res. d. 25 jan. 1889 har Karlsö Jakt- och djurskyddsförening erhållit särskilt medgivande att tillsvidare å Stora Karlsö i öppna havet invid Gottlands kust idka all slags jakt.)

§ 19. Löper hund, som jagar eller ofredar villebråd, lös i mark, där villebråd finnes, under tiden från och med den 16 mars till och med den 15 aug., böte hundens ägare eller innehavare från och med fem till och med tjugo kronor och vare skyldig ersätta jakträttsinnehavaren skada, som därigenom må anses hava skett å villebrådet. Sker det å annan tid, vare hundens ägare eller innehavare ändock skyldig utgiva ersättning enligt vad nyss är stadgat.

Anträffas hund, som löper lös i mark, varom nyss är sagt, och är hunden sådan, att antagas kan, att den jagar eller ofredar villebråd, äge jakträttsinnehavaren eller hans folk rättighet att hunden upptaga. Det åligger den, som hund sålunda upptagit,

att därom oférdröjligen tillsäga hundens ägare eller därest denne ej är känd eller icke kan träffas, låta kungöra i kyrka för den församling, där hunden blivit upptagen, och tre gånger i tidning inom orten. Vill ägare återfå hund, löse den med fem kronor eller, där inom ett år före upptagandet hund, tillhörig samma ägare, blivit hos samma jakträttsinnehavare löst, med tio kronor jämte ersättning varje gång för hundens föda och övriga kostnader. Har ej ägaren utlöst hunden inom åtta dagar efter erhållen tillsägelse om upptagandet eller inom trettio dagar från det kungörelse därom blivit uppläst i kyrkan och tredje gången införd i tidningen, vare hunden förverkad. Vill jakträttsinnehavaren hellre taga lösen, vare hundens ägare skyldig att sådan enligt förut angivna grunder utgiva, därest talan därom instämmes inom trettio dagar efter det hunden varit att anse såsom förverkad.

(Det är att märka, att den av riksdagen insatta straffbestämmelsen är så avfattad, att den kan bliva tillämplig på jakträttsinnehavaren själv, om han låter sina hundar löpa lösa under den med bestämmelsen avsedda tiden.)

§ 20. Katt som anträffas utanför gård eller trädgård, må av jakträttsinnehavaren eller hans folk saklöst dödas.

§ 21. Utländsk undersåte må ej inom riket idka jakt med skjutgevär, med mindre han är försedd med för honom personligen utfärdat jaktpass; dock vare sådan undersåte berättigad att å fastighet, som han med konungens tillstånd besitter jaga utan att innehava jaktpass. Sådant vare ej heller erforderligt för främmande makts beskickning.

Jaktpass utfärdas i den ordning och mot den avgift till kronan, konungen bestämmer.203

Den jagande vare pliktig att vid an-fordran av förvaltande och bevakande personal vid skogsstaten eller

föreståndare och lärare vid statens skogsskolor eller av vederbörande kronobetjänt eller särskilt förordnad polisman framvisa jaktpasset.

§ 22. Jagar någon olovligt å annans jaktområde, straffas efter allmän strafflag och vare, där han tillika gjort sig skyldig till överträdelse av de angående jaktpass meddelade föreskrifter, jämväl underkastad särskilt ansvar enligt 24 § i denna lag.

Har vid jakten villebråd åtkommits, vare villebrådet eller, om det ej kan tillrättaskaffas eller undergått förskämning, dess värde förverkat till jakträttsinnehavaren eller, om jakten skett å jord, där jakträtten tillkommer kronan, eller å område, som i 7 § omförmäles, eller under tid, då enligt vad särskilt är stadgat jakt efter sådant villebråd icke är tillåten, till åklagaren.

Har jaktpass för den jagande utfärdats, vare det förbrutet.

Såsom olovlig jakt enligt denna lag skall anses, om någon å annans jaktområde olovligen tillvaratager fallvilt.

Såsom olovlig jakt å annans jaktområde skall anses, om någon olovligen utövar jakt å älg, som i 6 § sägs.

(Strafflagen 24 kap. 12 §. Jagar någon olovligen i annans hägnade jaktpark eller djurgård, dömes till böter. Har han därvid fällt, sårat eller fångat älg, hjqrt, rådjur, ren eller svan; straffas med fängelse i högst sex månader eller böter, dock ej under femtio riksdaler. — § 13. För olovlig jakt å annans jaktområde, som ej till jaktpark eller djurgård inhägnat är, bötes högst två hundra riksdaler. Är djur, som i 12 § 2 mom. sägs, därvid fällt, sårat eller fångat, vare straffet böter, ej under tjugo riksdaler.)

§ 23. Anträffas å bar gärning någon som olovligt jagar å annans jaktområde, må jakträttsinnehavaren eller den, som jorden innehar, ävensom deras

folk av den jagande taga bössa, annan jaktredskap och hunden till vedermäle och pant samt behålla det till dess han rätt för sig bjuder.

Ä jord, där jakträtt tillkommer kronan, så ock å område, som i 7 § omförmäles, hava förvaltande och bevakande personal vid skogsstaten ävensom föreståndare och lärare vid statens skogsskolor samt allmän åklagare enahanda rätt.

Har den, som blivit dömd till ansvar för olovlig jakt å annans jaktområde, inom två år därefter ånyo gjort sig skyldig till sådan förseelse, vare bössa, annan jaktredskap och hundar förbrutna. Vad sålunda förbrutits skall å offentlig auktion försäljas och tillfälle försäljningssumman, sedan avdrag skett för omkostnader och pant-ha vare njutit sin panträtt enligt denna § tillgodo, fattigkassan i den kommun, där förseelsen ägt rum.

(Strafflagen 24 kap. 16 §: "Sätter i något av de fall, som i ... 12,13 §§ sagda äro, förbrytare sig till motvärn emot den, som egendomen äger, inne-haver eller vårdar, eller emot dess folk, då någon av dem vill från gärningen hindra, eller av honom taga åter vad han åtkommit, eller ock fråntaga honom det, som till vedermäle av gärningen kvarhållas må; dömes till fängelse i högst sex månader eller straffarbete i högst två år.")

§ 24. Överträder någon det i 21 § stadgade förbud, böte från och med fem till och med ett hundra kronor och vare dessutom pliktig att erlägga den högsta för jaktpass fastställda avgift.

För berörda avgifts erläggande sva-re lika med den skyldige, jämväl den, som till honom upplåtit jakträtt eller tillåtit honom i jakten deltaga, med rätt likväl att av den skyldige söka åter, vad som sålunda erlagts.

För underlåtenhet att vid jakt medföra gällande jaktpass eller vägran att på anmodan av den, som vederbör, framvisa detsamma, vare straffet från209

och med fem till och med femtio kronor.

§ 25. Bryter någon emot vad som i 14 § föreskrivet, böte från och med fem till och med femtio kronor.

Överträder någon förbud, som i 15, 16 eller 17 § är stadgat, och är ej förseelsen att anse såsom olovlig jakt å annans jaktområde, straffas med böter från och med fem till och med ett hundra kronor. Var det i fall, som avses i 15 §, älg eller hjort, som skrämdes eller motades, vare straffet från och med fem till och med två hundra kronor.

Om ansvar i fall att hund löper lös i mark, där villebråd finnes, stadgas i 19 §.

§ 26. Förbrytelser mot denna lag, vilka blott förnärma enskild persons rätt, må icke åtalas av annan än målsägaren.

Sker intrång i kronans, menighets eller allmän inrättnings rätt eller överträdelse av de angående jaktpass meddelade föreskrifter eller är någon förfallen till ansvar jämlikt 19 § första stycket, äge förvaltande och bevakande personal vid skogsstaten ävensom föreståndare och lärare vid statens skogsskola jämte allmän åklagare att föra talan därom.

§ 27. Vad i 17 kap. 11 § rättegångsbalken förordnas om dem, som rättens eller Konungens befallningshavandes bud och ärenden gå, gälle ock om de här ovan i 26 § omförmälda, vid skogsstaten och skogsläroverken anställda personer i mål, som avses i samma paragraf.

(Rättegångsbalken. Kap. 17 § 18: "Vakter och de, som rättens, eller Konungens Befallningshavandes, bud och ärende gå, må själva edligen vittna om det, som dem i ty fall händer, så ock om det de uträttat, där ej andra vittnen till äro.)

§ 28. Vid jakt å område, som av annan innehaves, vare jakträttsinnehavaren skyldig ersätta all skada, som å

mark, hägnad eller annan egendom förorsakas vare sig av honom själv eller annan, vilken har givit lov att jaga, eller av de vid jakten använda biträden eller hundar.

(B. B. 22 Kap. 3 §. Dräper man med våda annans fä, som ätas kan, betale värdet, och behålle det fä själv. För annat fä, som ej matnyttigt är, gälde fjärdung av ty det värt är.)

§ 29. Böter, som enligt denna lag ådömas, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, förvandlas de enligt allmän strafflag.

(Strafflagen 2 kap. 10 §: Saknas hos den, som blivit till böter fälld, tillgång till deras fulla gäldande, skola böterna förvandlas till fängelse.

§ 11. Vid sådan förvandling som i 10 § sägs, svare tre dagars fängelse mot böter icke överstigande fem riksdaler, fyra dagars fängelse mot böter utöver fem till och med tio riksdaler, samt varje följande dags fängelse mot tio riksdalers böter, dock med iakttagande, att fängelsestraffet ej må sättas över sextio dagar.)

§ 30. Om rätt till jakt å område, som är till nationalpark avsatt, ävensom beträffande svenska och norska lappars rätt till jakt i vissa delar av riket gälle vad särskilt är stadgat.

Jfr Lag om nationalparker.

Jaktlappar, se jakttyg.

Jaktlexikon. Bland sådana märkas: "Försök till ett svenskt skogs- och jaktlexicon" av M. H. Brummer, Göteborg 1789. "Svenskt Handlexikon för jägare" av And. Aug. Leijonflycht, Stockholm 1827; "Skandinaviens jagt, djurfänge och vildavel" av Swederus, Stockholm 1832; "Handbok för jägare och jaktvänner" av Th. Hahr, Stockholm 1866: 2:dra uppl., Västerås 1881.

Jaktmark, område inom vilket man har jakträtt eller jagar. Se även Jaktpark.

Jaktpark, ett inhägnat område, där villebrådet jägarmässigt behandlas och skötes, med avseende på skydd, föda, reglerad avskjutning, tillförsel211

av friskt blod o. s. v. Ett icke hägnat •område som disponeras av jägare, kallas jaktmark. En typisk jaktpark är Berga jaktpark i Sörmland, tillhörig konsul Helge Johnson.

Jaktpass, se Jaktlagen §§ 21—22 samt jaktstadgan § 11, Kungl. Kungörelsen om vad vid utfärdande av jaktpass är att iakttaga, av 8 nov. 1912.

§ 18. Jaktpass skall utfärdas å tryckt blankett av rektangulär form, hållande i längd 12 centimeter och i bredd 8 centimeter samt i övrigt överensstämmande med bifogade formulär Litt A och B.

§ 2. Passblanketter förfärdigas av fast och hållbart papper, olika färgat för de särskilda slagen av jaktpass, sålunda att blå blankett användes till pass, gällande för helt kalenderår samt gul blankett till pass gällande för kortare tid.

§ 3. Domänstyrelsen åligger att anskaffa erforderligt antal passblanketter samt att, efter rekvisition, emot kvitto tillhandahålla Kungl. Majrts befallningshavande sådana blanketter.

§ 4. Vid utfärdande av jaktpass skall Kungl. Majrts befallningshavande å blanketten införa den persons för- och tillnamn, yrke eller titel samt hemvist och nationalitet, för vilken passet utfärdas.

Å passet skall antecknas det nummer, under vilket passet införts i särskild hos Kungl. Majrts befallningshavande över utfärdade jaktpass förd förteckning.

§ 5. Den i 4 § omförmälda förteckning skall upptaga under året utfärdade jaktpass i särskilt för varje slag av jaktpass fortlöpande nummerordning; och skall denna förteckning i övrigt inrättas i överensstämmelse med bifogade Litt. C.

§ 6. Varje år inom januari månads utgång skall Kungl. Majrts befallningshavande till domänstyrelsen insända redogörelse för under nästföre-

gående år utfärdade jaktpass och för dem influtna passavgifter.

Jaktplats, se S å t.

Jaktredskap, såsom livlösa föremål som komma till användning under jakt och som äro konstruerade för detta ändamål, sålunda gevär, patroner, hagel, krut, patron väska, jaktkniv, jaktväska, kikare, möjligen även en liten plunta, ur vilken tages den s. k. slaktsupen, en kvarleva av det forntida dryckesoffrandet, som förekom vid jakt åtminstone så tidigt som under drottning Semiramus och hennes gemål Ninus tid. Även levande djur ss. hundar, uvar, frettar o. a. torde.kunna räknas till jaktredskapen, så snart de medföras i jaktligt syfte.

Jakttid, den tid under vilken dödande och fångande av jaktbara djur är tillåten. Motsatsen är "förbjuden tid".

Jaktrop. Vanliga jaktrop äro P o o ! eller H a 11 å! då man frågar efter varann; — H ä r å t!, då jaktens beskaffenhet föranleder att man vill draga övriga deltagare till sig. — Passopp! då man underrättar att djur nalkas; — Allsto d! då djuret är skjutet.

Jakträtt. 1. Befogenhet att idka jakt inom ett bestämt område. 2. Grunder för tillgodogörande av kronans jakträtt, se Kronans jakträtt.

Jaktsignaler, vid stö var jakt brukliga signaler på jägarhorn (se d. o.) avsedda att leda jaktsällskapets rörelser, underrätta kamraterna om jaktens gång och vilket djurslag som drives, samt för att inkalla hundarne.

Giv akt!

Uppe!

Nu är det i gång,213

Hare.

Lilla Jösse går sin bukt.

Räv.

Älg.

D'ä räv!

Långa

6

ben i-la bort i ga - lopp. Tappt.

Nu är det tappt, Nu är det tappt! All's todt!

Jösse är död, jösse är

död, jösse är skju-ten: Var finns Ni? Här!

8

Giv nu svar, Var är ni, var?

Följ med höråt, Följ med häråt,

Följ med här-åt, här---åt!

Halt!

10

Jaktskatt, se Jaktlag.

Jaktstadga av d. 8 nov. 1912. (Se

även Jakttabell och jakttid.)

1 §•

Mom. 1. Jakt efter nedannämnda slag av djur vare tillåten allenast under följande jakttider. (Obs.

alltid senast gjorda ändringar!)

För däggdjur: Älg: i Norrbottens, Västernorrlands och Jämtlands län samt Särna socken med Idre kapellag i Kopparbergs län från och med den 9 till och med den 15 september, dock att årskalv efter älg icke må fångas eller dödas;

i Gävleborgs och Kopparbergs län med undantag av Särna socken med Idre kapellag från och med den 10 till och med den 16 oktober;

i övriga delar av riket från och med den 10 till och med den 23 oktober.

Kanadahjort och vildren: jakt efter dessa djur är tillsvidare förbjuden;

Kronhjort: fr. o. m. d. 1 oktober t. o. m. d. 30 november;

D o v h j o r t: fr. o. m. d. 16 september t. o. m. d. 30 november;

Rådjur: fr. o. m. d. 16 september t. o. m. den 31 december;

Hare: i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län fr. o. m. 1 september t. o. m. 28 februari;

i Malmöhus och Kristianstads län fr. o. m. 16 september t. o. m. 31 december;

i övriga delar av riket fr. o. m. 1 september t. o. m. 15 februari.

För fåglar: Järpe, ripa, och orre: i Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands och Jämtlands län fr. o. m. 21

augusti t. o. m. 28 februari; i övriga delar av riket: Järpe, ripa, tjädertupp och orrtupp: fr. o. m. 21 augusti t. o. m. 31 december; tjäderhönan och orrhönan: fr. o. m. 21 augusti t. o. m. 15 oktober.

M o r i p a (gronse) jakt tillsvidare förbjuden;

Rapphöns och vaktel: i Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands och Jämtlands län fr. o. m. 16 september t. o. m. 15 oktober;215

i Malmöhus, Kristianstads, Hallands, Göteborgs och Bohus, Blekinge samt Gottlands län: fr. o. m. 16 september t. o. m. 15 november;

i övriga delar av riket fr. o. m. 16 september t. o. m. 31 oktober;

Fasan: i Malmöhus, Kristianstads, Hallands och Blekinge län fr. o. m. 16 oktober t. o. m. 31 januari;

i övriga delar av riket fr. o. m. 16 oktober t. o. m. 31 december;

M o r k u 1 1 a fr. o. m. 16 maj t. o. m. 31 december;

Gräsand, skedand, bläsand, stjärtand, snatterand, kricka, årta, gravand, brunand, beckasi-n e r, alla slag, samt följande smärre vadarefåglar: roskarl, strandskata, tofsvipa, brockfåglar (ljungpipare, al-vargremi a), fjällpipare, strandpipare, alla slag, s p o-var, långnäbbor, rödben a, svartsnäppa, skogssnäppa, grönbent snäppa, glutt-snäppa, drillsnäppa, brushane, småsnäppa, alla slag, och simsnäppor: i Malmöhus, Kristianstads, Hallands och Blekinge län fr. o. m. 16 juli t. o. m. 31 december;

i Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands och Jämtlands län fr. o. m. 11 augusti t. o. m. 31 december;

i övriga delar av riket fr. o. m. 1 augusti t. o. m. 31 december;

Skärfläcka, tillsvidare förbjuden;

Svan: fr. o. m. 1 september t. o. m. 31 december; (obs. undantagen!) Grågås, sädgås och fjällgås fr. o. m. 1 augusti t. o. m. 20 april;

E j d e r: vid rikets västra kust från Kullens spets till norska gränsen fr. o. m. 1 november t. o. m. 15 februari;

i Östersjön med Bottniska viken samt Öresund till Kullens spets: hona och årsungar: fr. o. m. 1 september t

o. m. 20 april; hane: fr. o. m. 21 maj t. o. m. 20 april;

Svärta: fr. o. m. 1 september t. o. m. 20 maj;

Bergand, knipa, vigg och sjöorre: fr. o. m. 1 t. o. m. 20 april samt fr. o. m. 11 augusti t. o. m. 31 december;

A 1 f å g e 1: fr. o. m. 11 augusti t. o. m. 20 maj;

T o r d m u 1 e: jakt t. v. förbjuden å och i närheten av det öppna havet vid kusten av Nordmalings socken i Västerbottens län belägna skäret "Bonden";

Lunnefågel: jakt efter detta djur är tillsvidare förbjuden inom Göteborgs och Bohus län.

Mom. 2. Om fridlysning av andra än här ovan omförmälda nyttiga fåglar ävensom angående fridlysning av val är särskilt stadgat. (Se Fridlysning av för lantbruket nyttiga fåglar och Val, förbud mot jakt.)

2 §.

Ägg av de enligt nästföregående § fridlysta fåglar må icke ur deras bon tagas eller förstöras.

3 §.

I hägnad jaktpark må den, som där äger jakträtt, alla tider av året jaga villebråd, som genom hägnaden hålles

instängt. Se även Jaktlagen 18 §.

Denna rätt gäller även alla dem som jämlikt jakträttsinnehavarens uppdrag eller medgivande utöva hans jakträtt.

Om olovlig jakt se under 22 § jaktlagen.

Att märka är, att jakträttsinnehavarens obegränsade jakträtt ej omfattar andra djur än sådana, som verkligen hållas instängda genom inhängnaden, således t. ex. ej fåglar som obehindrat kunna förflytta sig ut och in.

4§.

Under tid, då här i riket jakt efter vissa villebråd är förbjuden må sådant215 JAKTSTADGA

villebråd icke till salu utbjudas, köpas, emottagas eller från ort till annan forslas, med mindre villebrådet är försett med fastställt märke, utvisande att det dödats å lovlig tid eller införts från utrikes ort; dock vare ej såsom olovligt forslande ansett att i de sex nordligaste länen under fjorton dagar och i övriga delar av riket under åtta dagar efter inträdet av fridlysningstid föra fridlyst villebråd från jaktplatsen till ort, där dess förseende med märke, såsom nyss är sagt, kan äga rum.

Villebråd som till riket införes å tid, då detsamma här är fridlyst, skall före utlämnandet till godsemottagaren förses med märke, som nyss är sagt, utvisande att det införts från utrikes ort.

Äro fridlysningstiderna olika på särskilda delar av riket, skall i fråga om tillämpningen å viss ort av förbud, som i denna § är stadgat, den där gällande fridlysningstid vara bestämmande.

Vad i denna § sägs avser ej konserverat kött eller till förtäring avsedd anrättning av villebråd, ej häller levande vilt, som bevisligen lovligt infångats eller från utlandet införts. Ej häller vare det hinder för fri forsling eller försäljning av villebråd, som avses i 3 § eller efter lagen om rätt till jakt eller denna stadga förverkats, dock att i dessa fall vid djuret bör vara fäst av kronobetjänt eller förvaltande eller bevakande personal vid skogsstaten utfärdat intyg om platsen, där djuret fällts, eller bevis att detsamma förverkats.

Märke, varom i 4 § förmäles, skall innehålla en avbildning av en krona enligt nedanstående mönster och skall med därtill avsedd stamp intryckas i lack å lämpligt ställe å djuret på sådant sätt, att märkets olika delar tydligt framträda.

Märket åsättes å landet av länsman eller särskilt av Kungl. Maj:ts befall-ningshavande förordnad person samt i stad av stadsfiskal eller av magistraten förordnad förrättningsman. Vid införsel av vilt från utrikes ort åsättes märket av vid tullverket anställd person.

Kostnaden för märket och dess anbringande erlägges av den, som stämp-lingen begär, eller vid införsel av vilt från utrikes ort av mottagaren med ett öre för varje märke, därest ej särskild överenskommelse träffas.

Det åligger Kungl. Mäj:ts befall-ningshavande, som äger hos domänstyrelsen rekvirera erforderliga sigillstampar, att mot kvitto tillhandahålla förrättningsman sådan stamp.

6 8.

Om undantag i särskilt fall för vetenskapligt eller annat nyttigt ändamål från de i 1, 2 och 4 §§ meddelade bestämmelser må ansökan göras hos Konungen.

7§.

Mom. 1. Spjut eller skjutvapen må icke gillrade användas såsom jaktmedel.

Mom. 2. Annan jaktanstalt, såsom grop, sax, snara eller stock, vilken är farlig för människor eller husdjur, må icke inrättas eller utsättas närmare farväg eller annans boningshus än två hundra meter och ej häller av någon begagnas utan tillstånd av markens innehavare samt den, vilken jakträtten där eljest må tillkomma.

Mom. 3. Å samfälld mark må jaktanstalt, som i mom. 2 omförmäles icke under tiden mellan den 31 maj och den

1 oktober utsättas eller, dessförinnan utsatt, kvarlämnas, med mindre alla delägarne därtill givit lov samt anstalten är med fällda träd eller annat stängsel så omgärdad, att kreatur därifrån avhållas.215

Mom. 4. Vad i mom. 2 är stadgat om användande av där nämnda jaktanstalter gälle även om utläggande av förgiftat lockbete; och må sådant lockbete icke såsom fångstmedel begagnas å samfälld mark utan samtycke av alla delägarne.

Mom. 5. Å mark, som utan att vara samfälld är till gemensamt mulbete upplåten, må de i mom. 2 och 4 omförmälda jaktanstalter och fångstmedel icke under den i mom. 3 angivna tid användas med mindre alla som där bruka mulbete, därtill samtyckt samt med anstalten så förfarits, som i mom. 3 sägs.

Mom. 6. Den som vill begagna jaktanstalt, varom i mom. 2 sägs, eller utlägga förgiftat lockbete, vare skyldig att låta kungörelse därom med uppgift om platsen, där det skall ske, införas i tidning inom orten så ock söndagen förut uppläsas i närmaste kyrkor. Göre ock, innan förgiftat lockbete utlägges, anmälan om förhållandet hos vederbörande länsman eller polismyndighet och uppvise därvid, i händelse giftet är sådant, att, enligt vad särskilt är stadgat, Kungl. Majrts befallningshavandes tillstånd till dess användande erfordras, behörigt tillståndsbevis samt styrke tillika, att kungörelse i föreskriven ordning ägt rum.

Nyttjas fångstmedel, som i detta mom. avses, längre tid fortfarande på samma ställe, skall kungörandet en gång i varje månad förnyas.

Till mom. 2: Med farväg förstås uppenbarligen ej blott allmän väg utan även enskild väg. Se även följande §.

8 8.

Snaror, flak eller annat dylikt giller, vari nyttigt vilt kan dödas eller lemlästas, må icke begagnas utom i Jämtlands län ovan skyddsskogsgrän-sen samt i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker och icke heller

där under tid, då hare och skogsfågel äro fridlysta.

Sax må ej användas för fångande av andra djur än sådana fåglar, som om-förmäles i 13 § i lagen om rätt till jakt.

Älg må ej jagas under skidlöpande eller fångas i grop.

Jakt vid bloss eller annat lyse vare förbjuden.

Gevär av 7 millimeter eller mindre kaliber och av modell huvudsakligen avsedd för krigsbruk må icke användas till annan jakt än efter sälhund i öppna havet eller i havsbandet.

Jakt efter annat djur än sälhund må ej under tiden mellan den 31 maj och den 1 oktober bedrivas från motorbåt eller annat maskindrivet fartyg.

9§.

Under tiden mellan den 15 mars och den 16 augusti må hund icke begagnas till annan jakt än dels efter björn,, varg, lo eller järv, när något av dessa djur bevisligen uppehållit sig i trakten, dels vid lya eller gryt för utdrivande av däri befintligt skadligt djur samt dels vid stränder av sjö eller vattendrag och å kärrmark från och med den dag, då enligt gällande bestämmelser jakt efter gräsand är tillåten å ifrågavarande ort.

10 §.

Den, som dödar djur av nedannämn-da slag, erhåller av allmänna medel i belöning:

för varg........50 kronor

för järv .... 10 kronor

För unge av dessa djur erhålles lika, mycket som för fullvuxet djur av samma slag.

Vill någon erhålla sådan belöning, uppvise huden för kronofogde, länsman eller ordförande i kommunalnämnd och tage hans intyg, vilket, utan lösen utfärdas, att djuret dödats inom riket samt att djurets öron blivit i hans närvaro avskurna, och have215

sedan rätt att hos närmaste kronoupp-bördsman eller Kungl. Maj:ts befall-ningshavande uppbära den utfästa belöningen.

I avseende på utbetalning av sådan belöning äger intyg, som av intendenten vid naturhistoriska riksmuseets Vertebratavdelning eller föreståndare för zoologiskt museum vid rikets universitet eller högskolor meddelas därom, att till musei samlingar i ostympat skick avlämnats djur av något bland nämnda två slag, enahanda kraft och verkan, som enligt nästföregående stycke tillkommer där omförmälda intyg om att sådant djurs öron blivit i vederbörandes närvaro avskurna.

Sådant intyg kan skrivas sålunda:

Att N. N. för undertecknad uppvisat (huden av) en varg (järv), som blivit dödad inom N. N. socken den (datum och månad), samt att öronen av nämnda rovdjur (rovdjurs hud) i min närvaro blivit avskurna, intygar, N. N. den (datum, månad och år).

N. N.

Ordförande i N. N. sockens kommunalnämnd.

(Kronofogde, Länsman).

11 §.

Jaktpass för utländsk undersåte, varom stadgas i lagen om rätt till jakt meddelas i enlighet med därför fastställda formulär av Kungl. Maj:ts be-fallningshavande efter skriftlig ansökan och gäller för riket i dess helhet.

Ansökan om erhållande av jaktpass skall innehålla sökandens för- och tillnamn, yrke eller titel samt hemort och nationalitet ävensom uppgift å den tid — viss dag, vissa dagar eller helt kalenderår — för vilket passet begäres. Avgiften utgör för helt kalenderår med ett hundra kronor och eljest med fem kronor för varje dag, beviset omfattar.

Sa vidare om Jaktpass.

12 §.

Villebråd, som under för detsamma ej lovlig jakttid anträffas dött, tillfälle där ej åtal anställes i anledning av villebrådets dödande under sådan tid och gärningsmannen sakfälles, jakträttsinnehavaren; dock må denne, då. fråga är om älg, hjort eller rådjur, ej; från stället bortföra djuret, utan i närvaro av två ojäviga vittnen och vare han dessutom pliktig att sist inom en vecka efter besittningstagandet om förhållandet underrätta allmän åklä-gare i orten, allt vid påföljd att eljest anses såsom den där tagit olovlig befattning med vilt på sätt i 4 § omför-mäles.

Lag samma vare om villebråd, som under sådan tid anträffas så illa sårat eller skadat, att det befunnits nödigt att döda detsamma.

13 §.

Jagar någon villebråd under tid, då sådant är förbjudet, böte från och med tio till och med femhundra kronor, och vare, där jaktpass för den jagande utfärdats, detsamma förbrutet. Har djur vid jakten blivit dödat eller fångat, vare även det förverkat.

Var det älg, som under förbjuden tid dödats, sårats eller fångats, må böterna ej sättas lägre än tvåhundra kronor.

Den, som mot stadgandet i 4 § till salu utbjuder, köper, emottager eller från ort till annan forslar villebråd, böte

från och med tio till och med tvåhundra kronor och vare även i detta fall villebrådet förverkat.

Överträder någon eljest vad i denna stadga föreskrivits, böte från och med fem till och med två hundra kronor.

I alla dessa fall vare den felande jämväl pliktig att ersätta skadan.

14 §.

Sker överträdelse, varom i 13 § är sagt, under utövning av olovlig jakt,223

å annans jaktområde varde, utom straff för sist nämnda förseelse särskilt ansvar för överträdelse av denna stadga den felande ådömt.

15 §.

Anträffar någon å bar gärning den, som idkar jakt, vilken enligt denna stadga är förbjuden, ha ve rätt att från honom taga, utom förverkat villebråd och jaktpass, jämväl bössa, annan jaktredskap och hundar till vedermäle och pant samt behålla det, till dess han rätt för sig bjuder.

Har den, som blivit dömd till ansvar för jakt under förbjuden tid, inom två år därefter ånyo gjort sig skyldig till sådan förseelse, vare bössa, annan jaktredskap och hundar förbrutna. Vad sålunda förbrutits skall å offentlig auktion försäljas och tillfälle försäljningssumman, sedan avdrag skett för omkostnader och panthavare njutit sin panträtt enligt denna § tillgodo, fattigkassan i den kommun, där förseelsen ägt rum.

Då i beslag tagits villebråd, som är underkastat förskämning, äge beslagtagaren, sedan syn och värdering av två ojäviga män hållits, försälja det beslagtagna på lämpligt sätt.

Ang. straff för motvärn se strafflagen 24 kap. 16 § och 10 kap. 1 och 5 §§.

16 §.

För förseelse, som mot denna stadga begås av barn under femton år, sva-re fader, målsman eller husbonde, därest förseelsen skett med hans vetskap och ej visas kan, att han gjort vad på honom ankommit för att förekomma densamma.

17 §.

Överträdelser av denna stadga, vilka blott förnärma enskild persons rätt och ej angå till allmänt gagn givna föreskrifter, må endast av målsägaren åtalas.

Förvaltande och bevakande personal vid skogsstaten ävensom föreståndare och lärare vid statens skogsskolor samt allmän åklagare åligger det att beivra andra överträdelser av denna stadga. I övrigt vare envar berättigad att åtala dylika överträdelser.

18 §.

Vad i 17 kap. 11 § rättegångsbalken förordnas om dem, som rättens eller Konungens befallningshavandes bud och ärenden gå, gälle ock om de härovan i 17 § omförmälda, vid skogsstaten och skogsläroverken anställda personer i mål, som avses i samma §.

19 §.

Mom. 1. Böter, som efter stadga ådömas, skola fördelas sålunda, att två tredjedelar tillfalla kronan och en tredjedel den kommun, där överträdelsen ägt rum; dock att, därest åtalet utförts av annan än målsägare, åklagaren tager kronans andel av böterna. Finnes särskild angivare, tage han hälften av den andel, som eljest tillkommer åklagaren.

Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, förvandlas de enligt allmän strafflag.

Mom. 2. Villebråd, som är förverkat enligt denna stadga, eller, om det ej kan tillrättaskaffas, dess värde tillfälle åklagaren.

Jakttid, nya bestämmelser om. Enl. domänstyrelsens kungörelse den 29 juni 1920 angående gällande jakttider för vissa djurslag samt k. m:ts den 9 augusti 1920 utfärdade kungörelse skola under år 1920 beträffande nedan uppräknade djurslag följande bestämmelser i fråga om jakttider vara gällande:

Jakt efter älg är tillåten allenast under tiden fr. o. m. den 10 t. o. m. den 16 oktober inom hela riket med undantag av de fyra nordligaste länen samt Särna och Idre socknar i Kopparbergs län, där jakt å älg är tillåten allenast225

under tiden fr. o. m. den 9 t. o. m. den 15 september; fångande och dödande av årskalv efter älg är förbjudet inom hela riket jämväl under tid, då älgjakt eljest är tillåten.

Jakt efter rådjur är tillåten fr. o. m. den 16 september t. o. m. den 31 december inom hela riket utom Älvsborgs län, där jakten är tillåten allenast från och med den 1 oktober t. o. m. den 30 november, och Västmanlands län samt landskapet Hälsingland, där den liksom åren 1918 och 1919 är förbjuden.

Jakt efter fasan är tillåten i Malmöhus, Kristianstads, Hallands o. Blekinge län fr. o. m. den 16 oktober t. o. m. den 31 januari och i övriga delar av riket fr. o. m. den 16 oktober t. o. m. den 31 december, dock med följande undantag: inom Östergötlands län må fasan jagas allenast fr. o. m. den 16 oktober t. o. m. den 31 december, å Öland, inom Kalmar län, i Gottlands län och å Visingsö i Östergötlands län är all jakt å fasan förbjuden; jakt efter fasanhöna är tillåten inom Stockholms och Uppsala län allenast under november månad samt helt förbjuden inom Kronobergs, Göteborgs o. Bohus, Skaraborgs, Örebro och Västmanlands län.

Jakt efter tjäder, orre och h j ä r p e är tillåten endast under tiden fr. o. m. den 1 september t. o. m. den 31 december i de fyra nordligaste länen samt fr. o. m. den 1 september t. o. m. den 15 oktober i övriga delar av riket med undantag av: beträffande tjäder, Gottlands län, där förbud mot jakt efter tjäder råder, samt beträffande h j ä r p e, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Örebro och Västmanlands län, där förbud mot jakt efter hjärpe råder.

Jakt efter rapphöns är förbjuden inom de fyra nordligaste länen och tillåten fr. o. m. den 16 september t. o. m. den 15 november inom Gottlands, Blekinge, Malmöhus, Kristian-8 — Behm, Jaktlexikon.

stads och Hallands län samt fr. o. m. den 1 t. o. m. den 15 oktober inom hela riket i övrigt.

Jakt efter svan är tillåten fr. o. m. den 1 september t. o. m. den 31 december, dock att sådan jakt är tillåten allenast under tiden fr. o. m. den 1 oktober t. o. m. den 15 november i sjön Tåkern i Östergötlands län samt förbjuden inom Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Örebro, Västmanlands och Kopparbergs län samt i sjöarna Boren, Roxen och Glan samt Kungs Norrbysjön i Östergötlands län ävensom Bråviken inom samma län väster om Kvarsebo och Häradshammars socknars östra gräns.

Jakttider, se Jaktstadga och Jakttid.

Jakttyg, förr begagnade jaktredskap för att under kortare tid hålla villebråd instängda inom viss trakt. Sådana voro duklappar, rulldukslappar, tjäderlappar, träd- 1. klapperlappar, vilka gemensamt kallades bländande 1. skrämmande tyg. Dessutom begagnades nät av olika slag, vargnät, rävnät o. s. v., vilka kallades spärrande tyg.

Jaktzoologi, se Jakt.

Jaktvapenteknik, den yrkesskicklighet som sysselsätter sig med konstruktion och framställande av jaktvapen. Krut och tändsatser komma under sprängämnesteknik.

Johansson, Gustaf, f. 91, förf. bl. a. Småländska jaktstigar.

Johnson, Helge, konsul, f. 78, jägare, äger Berga i Södermanland, med stor jaktpark.

Jordhund, sådan som användes till jakt under jorden 1. i gryt, ss. taxar 1. foxterrier.

Jordugglan, se Ugglor.

Jugement, fr., omdömesgåva, sund urskillning.

Jungfrutrana, se Tranor.

Jägare, en person som på ett gods eller inom ett jaktområde har att sköta om jaktbara djur, på jägarspråk227

vanligen kallat villebråd eller vilt, och som äger kunskaper i fråga om dessa djurs nytta, skötsel och naturhistoria. Har han förvärvat sig dessa kunskaper, grundligt och systematiskt, kallas han utlärd jägare 1. jägare av facket, i annat fall jaktlibhaber eller jaktälskare.

Jägareförbund, se Svenska Jägareförbundet.

Jägarhorn 1. jakthorn, ett naturhorn (utan ventiler) använt till att blåsa jaktsignaler på. Se d. o. Det i Sverige brukliga jägarhornet är av koppar eller mässing och har elliptiska böjningsrundlar; gärna begagnas hornmunstycke, för att läpparne ej må skadas vid anblåsningen i vinterkyla. På hornet blåsas tonerna c1, g1, c2, e2 varjämte aliqvottonerna b2 och c3 samt ostrukna underoktavens c kunna frambringas.

Jägarlatin, den humoristiska kryddan och saltet vid berättandet av jaktupplevelser, varvid fantasien lämnas fritt rum, men sannolikheten aldrig synes vara alldeles utesluten. En skicklig och levande berättad historia synes därför trovärdig för flertalet åhörare till stilla glädje för berättaren. Det anses obelevat att ej synas tro på en dylik historia; dock tillhör det god ton och ökar nöjet att omedelbart servera en ännu pampigare historia. Träffa två mästare i den konsten samman, kunna åhörarna få många tillfällen att hjärtligen skratta — åtminstone invärtes.

Jägerskiöld, Leonard, prof., f. 67, intendent vid Göteborgs musei zoolog, avd., förf., jägare.

Jägmästare, tjänsteman vid skogsstaten, som, under över jägmästares kontroll, förvaltar de inom det honom tilldelade område (revir) befintliga kronoparker och kronan tillhöriga flygsandsfält ävensom under skogsstatens förvaltning ställda häradsallmänningar och boställsskogar.

Järvar, underfam. Guloninæ, äro grovt byggda djur, som äro nästan häl-gångare; tassarna stora och breda, klorna grova. Omfattar endast ett släkte j är v släkte t, Gul o, som har små öron och ögon och tämligen kort, yvig svans. Släktets enda art Järven, Gu lo gulo (L.), har grova kroppen täckt av en yvig päls av lång, tät underull och ännu längre grova glänsande stickelhår. Öronen äro täthåriga, föga framträdande. Färgen ovan svartbrun med ett gulbrunt (hos ungar vitt) band på vardera sidan från skuldrorna bakåt och sammanlöpande på bakryggen; undersida, fötter och svans nästan svarta. Kroppslängd 720—810 mm. Förekommer hos oss huvudsakligen i fjälltrakterna och fjällskogarna i Norrland. Enstaka djur kunna dock ströva vida omkring. Han är ett svårt skadedjur som i allmänhet dödar vilka däggdjur han kan komma över. Han klättrar skickligt i träd. Järven är mycket stark för sin storlek. Honan föder vanligen tre ungar tidigt på våren, vanligen i mars—april.

Järven, Gulo gulo (L.), se Järvar.

Järnsparv, se Sångare.

Järporre, bastard mellan orre och järpe, liknar en jättestor järpe till färgteckningen, men har kluven stjärt och är mörkare med mera svart, isynnerhet på bröstet. Ett dylikt ex. har erhållits från Västergötland, några få andra äro kända från Norge och Ryssland.

Järpsläktet, Tetrastes Jeys & Bias. En art i Sverige. J ä r p e n, T. bona-sia L. Tarsernas nedre del och tårna ej fjäderklädda, men med kamformigt ordnade fjäll på sidorna. Huvudets fjädrar förlängda till en tovs. Stjärt svagt rundad med 16 pennor. Tuppen har huvudet ovan, halsen och fram-ryggen bruna eller brungrå med svarta tvärstreck. Skulderpartierna rostbruna med svarta och vita fläckar. Bak-229

ryggen och gumpen askgrå med svarta spolstreck och punkter. Handpennor mörkt gråbruna med ljust ytter-fan, armpennor spräckliga med rost-grågult. Stjärten grå, de båda mellersta pennorna finspräckliga och vatt-rade med brunt och svart, de övriga i svart och grått och med ett brett svart band innanför den gråvita spetsen. En vit fläck vid näbbroten och ett vitt band från ögat bakåt nacken. Strupen svart, kantad med vitt. Bröst- och bukfjädrar i mitten rödbruna, omgivna med ett svart band och därutöver ett brett? vitt bräm. Sidorna rödbruna, Vinglängd 160—174 mm. Hönan har

rostgul strupe och mindre tofs. Ungfåglarna likna hönan. Han förekommer från Småland och Östergötland och norrut till Torne lappmark. Mycket sporadisk. Den föredrager tät ungskog med inblandning av fuktig mark. Järpen lever parvis eller i familj, trycker ej för hund, utan flyger upp och träar samt håller sig sedan orörlig och gömd. Ägg 8—12, brungula med rödbruna fläckar och punkter, 37—41 : 27 —29,5 mm.

Järvi, finskt ord som betyder sjö, insjö, träsk.

Jösse, omtyckt jägarebenämning på haren.

K

Kabbleka, Caltha palustris, begärligt foder för åtskilligt vilt.

Kadaver, i allmänhet död djurkropp, as.

Kaja, se Kråkfåglar.

Kakofoni, gr., misslјud.

Kalv, den vanliga benämningen på ungarna inom vissa familjer av ordn. boskapsdjur bland däggdjuren. Så talar man om kalvar av älg, hjort, ren, rådjur och nötkreatur. Kalven föds seende och väl utvecklad samt kan redan efter kortare eller längre tid resa sig och följa modern som därför icke tillreder något läger åt sin unge (sällan äro de flera), utan blott uppsöker ett undangömt ställe för att bringa den till världen.

Kalfaktor (av lat. calefåcere, göra varm) egentl, en som gör upp eld; soldat som är uppassare åt en officer; person som hjälper till med litet av varje hos ett jaktsällskap (lagar mat, bär hem skjutet vilt o. dyl.).

Kaliber, diametern till ett eldvapens lopp, mätt — vid refflade vapen — innanför bommarne. — I figurlig mening betyder kaliber detsamma som halt, värde 1. beskaffenhet. Inom ha-gelgevärsfabrikationen bibehåller sig ännu den gamla engelska kaliberbe-

räkningen av 12, 16, 20 o. s. v., ehuru dessa beteckningar på intet vis äro några kalibermått utan egentligen projektilvikter för det beträffande geväret. Kaliber 12 t. ex. betecknar, att av rundkulor till ett gevär av denna kaliber gå 12 st. på ett engelskt skålpund, kal. 16, att 16 st. kulor av denna kal. gå på ett engelskt skålpund, o. s. v. De olika kalibernas i mm. äro följande:

kal. 4 .... 26.72 mm.

„ 8 .... 21.21 „

„ 10 .... 19.68 „

„ 12 .... 18.52 „

„ U.......... 17.60 „

„ 16 .... 16.81 „

„ 20 .... 15.62 „

„ 24 .... 14.71 „

„ 28 .... 13.97 „

„ 32 .... 13.36 „

Kallblodighet och lugn äro två för jägaren nödvändiga och för det övriga jaktsällskapet angenäma egenskaper.

Kallt, ett villebråds spår säges vara kallt då det är så gammalt att det ej mer har någon vittring.

Kal vilt, honliga älg- och hjortdjur. Motsatsen: horn vilt.

Kammardressyr, se Dressyr.233

Kampera, ligga i läger i det fria, vare sig i tält eller under bar himmel; tilbringa tiden, uppehålla sig, vistas. Kampera tillsammans, leva tillsammans, dela ljuvt och lett.

Kaninen, Oryctolagus cuniculus L. Viltkaninen skiljer sig till det yttre från haren därigenom, att öronen äro kortare än huvudet och sakna svart i spetsen, samt därigenom att bakbenen äro korta i jämförelse med härarnes. Hans kroppsfärg är ovan grå med dragning i gråbrunt eller rostfärg, nacken är roströd, strupe, bröst och buk vita. Inplanterade vilda kaniner eller förvildade kaniner bliva ofta en fullständig landsplåga genom sin oerhörda ökning. I södra Sverige jagas kaninen numera allmänt med frett, ett slags vesseldjur som användes att driva ut kaninerna ur deras gångar, varefter de skjutas av de vid ingångshålen utposterade skyttarne.

Kantin, flaskfoder; även en för fältbruk, resa, jakter o. dyl. avsedd låda, inrymmande såväl kökspersedlar och bordservis som mat- och dricksvaror.

Kapitalbock, se under Spetsbock.

Kapitalhjort kallas de kronhjortar som hava fler än 12 spetsar på sina horn. (Sammanlagda antalet spetsar). Se även Dovhjort.

Kasta säges om ett djur, då det under förföljelse hastigt springer åt sidan. En tik kastar sina valpar, då hon ynglar, innan de äro fullgångna. Ett kulgevär kastar kulorna, då dessa med lika riktning och på samma avstånd träffa målet mycket olika.

Katt som anträffas utanför gård eller trädgård, får saklöst dödas av jakträttsinnehavaren eller hans folk. Då katten är ett av våra värsta skadedjur för småvilt och småfågel, bör jakträttsinnehavaren eller hans folk aldrig underlåta att härvidlag göra sin plikt.

Kattdjur, fam. F e 1 i d a e. Denna

familj omfattar två svenska släkten, kattsläktet Felis, med sin enda art tam k ätten F. c a -tus L., vilken med sina många varieteter torde huvudsakligen härstamma från den afrikanska vildkatten, F. ocreata. Möjligen ingår däri även den europeiska vildkatten, F. silvestris. Katt, som anträffas utanför gård eller trädgård, får saklöst dödas av jakträttsinnehavaren eller hans folk enl. jaktlagen av d. 8 nov. 1912. Kringstrykande kattor äro bland de allra värsta skadedjur mot det vilda och böra strängt efterhållas och aldrig tålas där man vill skydda såväl fågellivet i ens närhet som allt slags mindre villebråd. Skatt på hållande av kattor är ett önskemål, som borde förverkligas ju förr dess hällre.

Till det andra släktet Lynx, som utmärker sig genom öron, försedda med tydlig hårtofs i spetsen se L o-släktet.

Kattfot kallas hundens korta, slutna tass. Sådan tassform är bättre för hönshunden än den långa s. k. har-foten eller den utspretade tassen. Hundar med kattfötter bli ej så lätt såriga på framknölarna, åtminstone om huden är tillräckligt hård.

Kattlo, se Lo.

Kattuggla» se Ugglor.

Kempe, Carl, löjtnant, f. 84, jägare, jaktvårdare, ägare av godset Ekolsund i Uppland, bekant för sitt rika sjöfågelliv. Ledamot av Svenska naturskyddsföreningens styrelse.

Kennel, större hundgård, där målmedveten avel av hundar bedrives.

Kennelklubb, sammanslutning för främjande av en rationell hundavel. Svenska Kennelklubben bildades 1889 och räknar nu flera tusen medlemmar. Samarbetande med denna finnas flera s. k. specialklubbar (såsom Svenska Pointerklubben, Svenska setterklubben, Svenska foxterrier-235

klubben, se cl. o.) för främjande av enskilda hundraser och deras vidare utbildning i lämplig riktning. Kennel-klubbar och specialklubbar verka för hundavelns främjande genom att hålla hundutställningar och jaktprov (fältprov) samt genom tidskrifter.

Kennelnamn, prefix 1. suffix (ett ortnamn, ett fantasinamn eller endast en bokstav, vanligen begynnelsebokstaven i hunduppfödarens namn) vid hundnamn för att beteckna den hundgård (kennel), från vilken hunden i fråga utgått. Kennelnamnet inregistreras hos vederbörande lands ken-nelklubb och blir därigenom skyddat, så att det i utställningskataloger, stamböcker o. dyl. kynologisk litteratur ej får användas för hundar av annan uppfödning. Efter utländskt mönster brukas kennelnamn numera i stor utsträckning även i vårt land.

Kentsk iärna, se Tärnor.

Kikarglasögon för höggradigt närsynta tillverkas av firman Gari Zeiss i Jena. För erhållande av sådana kan man, sedan en ögonläkare noga bestämt ögonens synkraft, vända sig till fabrikens generalagent i Stockholm, Ljungströms Händels A.-B. Se även Jaktglasögon.

Kikarsikte, se Jaktgevär.

Kina, läkemedel mot febrar och andra sjukdomar, erhålles av barken av vissa i Sydamerika förekommande träd. Namnet kina kommer av indianskt q u i n a 1. q u i n a-q u i n a.

Kinematograf, en av bröderna Lu-mière i Lyon 1895 konstruerad apparat, medelst vilken rörliga scener på fotografisk väg kunna återges med sina naturliga rörelser. Framställningen blir liksom "levande". För studiet av livet ute i naturen har den redan vunnit stor betydelse, varom de vackra bilder ur däggdjurens och fåglarnes liv, som allmänheten varit i tillfälle att se återgivna på den vita duken nogsamt bära vittne.

Kistpipa, en hos äldre jaktgevär stundom förekommande pipa med bakre tredjedelen fyrkantig, under det främre delen av pipan är rund. Den kantiga delen är ofta på sin övre yta försedd med tre längsgående rännor.

Kjellberg, C., brukspatron, f. 64, jägare, kennelman.

Kjellin, Carl, artist, överlärare, f. 62, jägare, författare, Stockholm.

Klappare, drevfolk, som är utrustat med harskramlor eller klappträd.

Klappjakt, anställes oftast på uddar och holmar. Tillgår på så sätt att tillgängligt manskap ordnas i en böjd linje och framtågar under buller och bång för att skrämma djuren antingen till den plats där udden sammanhänger med fasta landet, eller till någon annan punkt, där skyttar eller nät äro utsatta. Benämningen därav att bullret ofta sker genom handklappning. Starkare oljud bör dock även användas.

Klass. I naturhistorien betecknar klass en av de högre underavdelningarne uncler ett av naturens riken eller under en av dessas stora grenar. Dylika klasser äro själva sammansatta av ordningar, liksom återigen dessa äro delade i familjer, bildade genom föreningen av släkten, som under sig ha arter, vilka å sin sida utgöra sammanfattningar av varieteter och individer.

Klickning uppstår, då skottet vid hanens eller slagstiftets anslag ej brinner av. Orsaken är ofta dålig tändsats, men

kan ock bero på, att knallhatten på en centralantändnings-patron är för långt införd. Hårt gods i knallhatten i förening med svag slagfjäder i geväret kan även orsaka klickning; en patron som klickat av denna anledning, brinner vanligen av vid förnyad avfyring.

Klickpatron, avskjuten patronhylsa eller särskilt konstruerad patronlik-nande kropp med fjädrande intryck-237

bar knapp på knallhattens plats, som användes vid avfyrningsövningar för att mottaga slagstiftets stöt. Även för slagstiftens nedförande å hanlösa (hammerless) gevär, användes med fördel klickpatroner.

Klinckowström, A., frih., docent, f. 67, jägare, kynolog, författare.

Klinckowström, H., frih., f. 97, djurmålare.

Klockgrodan, Bombinator bombinus L. har fria fingrar och tår med simhud. Hennes förekomst i Skåne numera oviss.

Klunken. I sitt spel säges tjädertuppen slå klunken (ett dubbelt gutturalljud) efter att förut ha företagit de tre eller fyra knäppningarne. Efter klunken börja sugningarne 1. sisningarne.

Klöv kallas den på insidan platta, i utkanten mer eller mindre böjda, ovanpå kullriga, undertill platta eller kullriga hornbeklädnad, som skofor-migt omger yttersta tåleden hos boskapsdjuren, svin djuren och dvärg-myskdjuren.

Klövfett, utvinnes ur idisslarnes klövdelar, genom att de rengjorda och krossade styckena läggas i en skål ovan måttlig hetta eller för stark solvärme. Det härvid utlösta klövfettet innehåller ännu spår av stearin, som man avlägsnar genom avkylning. På detta sätt berett klövfett innehåller varken vatten eller syror, är därför ett utmärkt medel att insmörja gevär. Det konstgjorda klövfettet är ej sällan förorenat med syror. Se även Rengöring.

Klövja, forsla varor på hästrygg, lastade över en klövsadel.

Knallhatt, en liten huv av ytterst tunnt utvalsad koppar, vari slagkrutet fylles med kraftig prässning så att det formerades till en tunn kaka. Stundom belades laddningen med någon främmande färg, så att huvarne i botten voro vita, rosenröda o. s. v. Or-

saken varför den kunde laddas utan att avbränna, se Slagkrut. Kallas numera tändhatt.

Knallpulver, en explosiv blandning av 1 del svavel, 3 delar saltpeter och 2 delar torr pottaska.

Knibla en skjuten hjort e. dyl. så kallas att binda dennes fram-och bakben tillsamman i kors med varandra för att lättare kunna bära honom.

Knipa, se Änder.

Knipskrake, se Skrakar.

Knorr.. 1. De nordiska spetsarnes böjning av svansen över ryggen. 2. Tjäderhönans och rackelhanens läte.

Knorra eller kackla, säges om tjäder- och orrhönans lockläte. Om honan kacklar, då hon uppstötes, vet man, att hon har kull. Knorrande kallas även den djupa ton morkullan låter höra under vårsträcket.

Knubbsäl, se Sälhundar.

Knutson, K., grosshandlare, f. 58, jägare, Afrikaforskare.

Knäppningar kallas första och förberedande ljuden av tjäderns spel. Se Klunk och S u g n i n g.

Knäppt säges ett skall vara, där drivningen icke börjar förr än hela skallplanen är omgiven av skallfolk.

Knölsvan^ se Svanar.

Knöppel, iVrvid, redaktör för tidskriften "Från jaktmarker och Fiskevatten". Utgivit "Konsten att skjuta" m. rn., jägare, författare.

Kolbullar, skogsarbetarnes vanligaste föda, tillagas på följande sätt. Mjöl röres med vatten till stadig smet som saltas lätt. Enbart fett fläsk (s. k. amerikanskt) smältes i en stekpanna. Smeten lägges i pannan, gräddas på båda sidorna till en omkr. 3 cm. tjock pannkaka. Vid gräddningen måste pannan stå på glöd. Kolbullar förtäras sedan till omväxling med kaffe, torrt bröd och amerikanskt fläsk.

Kolthoff, Gustaf Isak, zoolog, forskningsresande, f. 14 dec. 1845, d. 25 okt. 1913. Framstående jägare o. författare.239

Skapare av Biologiska museerna i Stockholm och Uppsala. Konservator vid Uppsala universitets zoologiska museum 1878.

Kolthoff, Kjell, direktör, chef för K:s naturaliemagasin i Uppsala. Son t. föreg.

Koltrast, se Trastfåglar.

Kolv, 1. den bakre, bredare delen av gevärsstocken, d. v. s. av träunderlaget för pipan och låsmekanism vid ett handeldvapen. Kolven är baktill klädd med en plåt, bakplåten, och är invid denna hög och bred för att bättre kunna stödjas mot axeln eller, vid pistol och revolver, bättre kunna hållas i handen. Kolven övergår framtill i kolvhalsen, som är avrundad och tillika med kolven har en viss krökning, för att geväret må bättre kunna riktas. Kolvvinkeln, d. v. s. den vinkel som bildas av kärn-linjen och en linje från bakplåtens mitt till stötbottens medelpunkt, överstiger ej 12° till 13°.

På moderna jaktgevär är kolven vanligen något "skrängd", d. v. s. riktad åt ena sidan, för att skyttens öga, då geväret hastigt kastas till kinden, lätt må komma i linje med sikte och korn. För att ge större stadga åt högra handens grepp om kolvhalsen äro jaktgevär ofta försedda med en utvidgning, s. k. pistolkolv under kolvhalsens bakre del.

2. Benämning på de korta, utväxande, ännu ej hårdnade hornen hos de hjortartade djuren.

Kolvhals, se Kolv.

Kolvplåten, den del av kolven som vid anläggandet av geväret ligger mot skuldran. Den är ofta av horn, härdat gummi eller bleck.

Kolvvinkel, se Kolv.

Komparativ anatomi, se Zoologi.

Koncentratorer, medel att förtäta, d« v. s. förminska spridningen av ett hagelskott. I allmänhet mycket opålitliga, Se även Spridning.

Konservator, i Sverige titel på sådana vid naturaliesamlingar anställda tjänstemän som ha till åliggande att preparera naturföremål (såsom att skelettera och uppstoppa djur, inspi-ciera konserverings vätskor m. m.) ävensom att utöva närmaste tillsyn över deras konservering. Personer vilka uppstoppa däggdjur och fåglar mot betalning, d. v. s. driva denna sysselsättning som affär kalla sig sålunda med orätt konservatorer. Deras rätta titel är preparator.

Konst gryt äro efterbildningar av de naturliga. Man nyttjar dem till tävlingsarbetsplatser för taxar och fox-terriers på grävling och räv, ävenson? att i desamma fånga hela kullar av ovannämnda rovdjur. Man anlägger sådana gryt i lämplig terräng och så, att de olika gångarne och kamrarne lätt kunna avstängas och isoleras. Något djurplågeri kan då ej förekomma.

Sådana konstgjorda boningar kunna även anläggas för infångande av mård, iller och hermelin. Se även Grytprov.

Konungens jaktklubb stiftades av Karl XV på Ulriksdal i sept. 1863 och hette H. M:t Konung Karl XV:s jaktklubb, tills under senare delen av 1870-talet namnet ändrades till det nuvarande. Klubbens ändamål är att genom goda föredömen främja jakten, att vaka över jaktlagarnes efterlevnad, genom tjänliga medel (såsom arrendering av jaktmarker, inplantering av vilt, utrotande av rovdjur och skadedjur) befordra tillväxten av nyttigt villebråd samt sålunda även bereda tillfälle för klubbens ledamöter att å dessa marker anställa jakter utan fara för viltets bestånd. Konungen är självskriven ordf. i klubbens styrelse, vilken bl. a. verkställer inval av ledamöter. Endast svenske män kunna inväljas till ord. ledamöter. Dessutom finnas "ständiga" ledamöter, som vid inträdet erlägga 500 kr. en gång för alla och "arbetande" ledamöter som241

äro befriade från årsavgift mot det att de utöva tillsyn över klubbens i närheten av deras hemvist belägna jaktmarker eller på annat sätt befordra klubbens bästa. På de av klubben arrenderade jaktmarkerna få betalande ledamöter idka jakt å and, beckasin, hare och räv under resp. tillåtna tider, varemot tjäder, orre, ripa och rapphöns äro förbehållna de annonserade gemensamma jakterna. 1910 hade klubben 13 första hedersledamöter (idel furstliga personer), 2 hedersledamöter, 129 ord. och ständiga samt 20 arbetande ledamöter. Vid de årligen anordnade gemensamma jakterna är konungen jaktherre, när han deltager. Klubbens allmänna sammankomster hållas i Stockholm. De av klubben arrenderade jaktmarkerna äro f. n. 1910 Medstugan i Jämtland, Hamneda i Kronobergs län och Tannåkers socken i Jönköpings län samt Faglums, Barne-Åsaka, Lekåsa, Kyrkås och delar av Essunga socken (alla i Barne härad) i Skaraborgs län.

Koppel, a. kedja, rem eller snöre, varmed hundar hållas bundna; b. två hopkopplade hundar, i synnerhet stövare, som äro vana att jaga tillsammans och till och från jakten vanligen ledes i ett gemensamt dubbelkoppel; c. rem, vari hirschfängare bäres.

Koppelvan. En hund är koppelvan, då han låter sig leda i koppel och giver sig till tåls om han är bunden.

Koppla, binda hund vid kedja eller koppel.

Kopnlation, parning, köttslig be-blandelse. Se även Hänga samman.

Korn, taga 1. få korn, k o r-n a. Då man vid anläggning får kornet synligt både i siktet och mitt framför föremålet.

Korna, olika sätt att korna på flygande vilt.

1. Det medhållna skottet: att med kornet i fågeln ett ögon-

blick följa hans flykt och därefter med större fart gå förbi honom i hans flyktbana så långt, som man antager skall vara tillräcklig framförhållning, och avfyra geväret med orörlig mynning.

2. Det medföljande skottet: att korna på fågelns huvud och svinga fram geväret framför fågeln och i densammas flyktriktning till ett mått ungefär av fågelns egen längd samt därefter ögonblickligen skjuta med geväret i rörelse och följande fågelns flyktriktning.

3. Det raka skottet: att ögonblickligen slänga upp geväret och korna framför fågeln med det fram-förhållningsmått i densammas flyktriktning, som man anser vara det rätta, och ögonblickligen skjuta. Vid detta skott är gevärsmynningen antingen orörlig, när skottet faller, eller ock gör mynningen vid avtrycket en med- eller omedveten sväng med fågeln.

Kornknarr, se Sumphöns.

Kornsparv, se Finkar.

Korp* se Kråkfåglar.

Korshorn, det sällsyntaste och därför mest eftersökta råbockshornet, bildar å ena eller båda hornen genom motsvarande spetsar lika utväxt på samma horn ett kors.

Korsnäbbar, se Finkfåglar.

Korsräv, se Rävsläktet.

Korsskruv, den långa skruv som sammanbinder systemlådan med slutblecket och kolvhalsens trä.

Korssteg, ett särskilt tecken i hjortdjurens spår, som uppstår, då bakfoten sättes något vid sidan av fram-fotens spårstämpel, som därvid endast delvis täckes av bakfotsstämpeln.

Korssträck kallas en plats, över vilken morkullor sträcka från olika håll.

Korsväxel, ett ställe där växlar av olika villebråd skära varandra.

Korthalsgriffon, en ras strävhåriga hönshundar som uppdragits efter från243

Holland, Belgien och Nordfrankrike införda hundar.

Korthårig Vorstehhund, se Vorsteh-hund.

Kort sökt, säges om hunden, då han ständigt söker i jägarens närhet; motsatsen: vidsökt.

Kortörade fladdermussläktet, V e s-

p e r t i 1 i o, se Fladdermöss.

Kortörad uv. Se Ugglesläktet.

Kosmopolitiska djur kallas sådana som äro inhemska över hela eller större delen av jorden. Endast få djurgrupper ha ett så stort utbredningsområde, att de förtjäna benämnas kosmopolitiska. Bland däggdjuren finnas verkliga kosmopolitiska familjer blott bland flädermössen och val djuren. Av de förra är det fam. Vesper-tilionidæ, av de senare fam. Delphini-dæ. Talrikare äro de kosmopolitiska fågelfamiljerna: kråkor, svalor, kungsfiskare, måsar o. a.

Kotlett, ett stycke kött, taget från djurets sidostycke och så tillskuret, att spetsen av ett avhugget revben sticker fram ur köttet.

Kragtrapp, se Trappar.

Kranium, huvudskål.

Krats. 1. En sorts skruv med grova och starka klor, använd för att uttaga gamla skott ur mynningsladdare; 2. en hårborste som begagnas för att avlägsna bly, krutbeläggning och rost ur bösspipan.

Kretsa d. ä. 1. då en hund beskriver en eller flera bågar omkring villebrådet för att bättre kunna övertyga sig var det ligger eller för att få det att trycka bättre eller att löpa mera tillsammans, ifall det är flera i sällskap; 2. då fåglar flyga i kretsar. Härav kretsning.

Kretsning, se Kretsa.

Kreutzskruv. Den skruv som fäster svansskruven vid stocken. Se Korsskruv.

Kricka, se Änder.

Krook, Nap., j:r, grosshandlare, jägare, kennelman.

Krook, Nap., sen., grosshandlare, jägare, kennelman.

Krona* kronhjortshornets spets med minst tre taggar. Se vidare Hjorthorn.

Kronans jakträtt. Grunderna för tillgodogörande av kronans jakträtt äro enl. K. kungörelse av 8 nov. 1912 följande:

1. Kronans jakträtt å dess hägnade jaktparker och djurgårdar, å mark, hörande till de kungliga lustslotten och alltså till konungens egen disposition ställda lägenheter, å kungsgårdar, kungsängar, kronoparker, från kronans jordbruksdomäner vid utarrendering undantagen skog och i övrigt all kronan tillhörig, odisponerad mark, samt å statens till bergshandteringens och sågverksrörelsens understöd anslagna skogar utövas av konungen själv och på konungens uppdrag av chefen för hans hovjägeristat jämte dem, som vid sådana tillfällen äro följaktiga.

Författningen nämner intet om tillgodogörandet av jakten å kronans utarrenderade egendomar men torde denna på samma sätt som fiske etc., som enl. 5:te punkten i K. k. av 4 juni 1908 får undantagas arrendet, även få undantagas. Undantages jakträtten från arrendet, måste den emellertid alltid göras inkomstbringande genom särskild utarrendering, och 1908 års författning lämnar i 9:de punkten föreskrift angående sättet och villkoren härför.

2. Å nämnda områden, med unc^n-tag av dem, som äro ställda till konungens egen disposition och där konungen själv om jakten särskilt förordnar, må jakt idkas jämväl av chefen för domänstyrelsen.

3. Personal vid skogsstaten äger att å sådana i 2:o avsedda marker, som tillhöra deras tjänstgöringsområde, idka jakt efter skadliga djur samt, med domänstyrelsens på särskilda skäl och begränsad tid lämnade tilia.-345

telse, även efter annat vilt eller vissa arter därav.

Det är att märka, att domänstyrelsens i denna punkt omförmälda samtycke till jakt efter andra än skadliga djur kan innefatta även medgivande att jaga till avsalu.

4. Vid jakt, som idkas uti de i 2:o och 3:o omförmälda fall, må dock utan K. M:ts särskilda tillstånd jakten icke avse älg, hjort, rådjur, vildren eller svan, ej häller björn; dock må björn, som anfallit människa eller husdjur, även annorledes än i nödvärn dräpas, efter tillåtelse av den tjänsteman vid skogsstaten, under vars tillsyn marken är ställd.

5. Personal och elever vid skogsläroverken äga å de i 2:o avsedda områdena idka jakt i enlighet med de bestämmelser, som därom av K. M:t meddelas.

6. På K. M:t ankommer att uppdraga åt domänstyrelsen att:

a. därest å kronopark stammen av älg, hjort eller rådjur så förökat sig, att densamma ur jaktvårdssynpunkt lämpligen bör beskattas eller till förekommande av olägenhet eller hinder för skogsskötseln minskas, antingen på av styrelsen bestämda villkor till den högstbjudande upplåta rätt att under angiven tid fälla och behålla visst antal villebråd av berörda slag, eller ock uppdraga åt revirförvaltningen att ombesörja den jakt, som må finnas erforderlig, med skyldighet för domänstyrelsen att i sistnämnda fall jämväl meddela föreskrift, huruvida vid sådan jakt fällt villebråd skall för statsverkets räkning försäljas eller om detsamma må av den jagande mot ersättning behållas; samt att,

b. därest å kronopark utarrenderande av rätten till jakt å annat villebråd, än nyss är sagt, anses överensstämma med god jaktvård och i övrigt lämpligen böra ske, upplåta jakträtt, varom nu är fråga, på arren-

de under villkor och på sätt, som må finnas för skogs- och jaktvården betryggande.

7. Vad i 6:o stadgats rörande kronopark skall äga tillämpning jämväl å annan här ovan under l:o omförmäld mark, med undantag av sådan, som är ställd under konungens egen disposition.

8. Sker upplåtelse av jakträtt å kronans jaktområde enligt 6:o och 7:o här ovan, må utövande av kronans jakträtt eljest berättigade personer å den med upplåtelsen avsedda mark utöva jakt allenast i omfattning, som är förenlig med den skedda upplåtelsen.

Kronhjort* se Kronhjortsläktet.

Kronhjortsläktet, Cervus. Mulen helt naken, svansen tydlig, men helt kort samt korthårig. Hornen trinda med ögon-, is- och mellantagg. Kronhjorten, C. elaphus L., är i Sverige om sommaren mörkt rödbrun med baksidan av låren och partiet kring svansen, den s. k. spegeln, ljusare. Om vintern blekare. Hjorten har håren på hals och bringa förlängda till ett slags man. Kalven gulröd med vita fläckar. Kronhjorten, vilken liksom på sin tid bävern, anses som ett skadedjur, är snart utrotad i Skåne, där han hållit sig längst tack vare det skydd han åtnjutit å några större gods av dessas naturintresserade ägare.

Kronisk^ se Akut.

Kronojägare, enligt förnyad instr. för skogsstaten 23 dec. 1909 benämning på bevakande skogspersonalen. Domänstyrelsen tillsätter och avskedar kronojägare vilka lyda närmast under jägmästaren i reviret, bestämmer omfattningen av deras tjänstgörings-områden, "bevakningstrakter", och antager även extra krono jägare. Tjänstereglemente fastställdes av Domänstyrelsen 12 febr. 1907. Ord. krono-jägarebefattningar äro sedan 1906 382 stycken.

Kronopark, skogsområde, till vilket247

staten har både ägande- och nyttjanderätt och som står under skogsstatens omedelbara vård och förvaltning. Kronoparkernas sammanlagda ytvidd uppgick i slutet av 1908 till 4,571,791.75 har, varav över 3 milj. har inom Norrbottens och Västerbottens län. Kronoparkernas antal 1905 var 1,082. Inkomsterna upptogos i 1910 års riksstat till 9 milj. kr. Utgifterna beräknades i samma stat till 4,352,000, varav 1,328,150 till avlöningar åt personalen vid skogsstaten och skogsläroverken.

Kronoskogvaktare, enl. förnyad instruktion för skogsstaten 23 dec. 1909 den bevakande skogspersonal som är anställd å de av skogsstaten förvaltade häradsallmänningarna, statens till bergshandteringens understöd anslagna skogar samt vissa boställsskogar. Kronoskogvaktarne tillsättas och avskedas av Domänstyrelsen.

Kroplien, Th., kapten, f. 74, jägare, kennelman.

Kroppkakor, en i flera svenska provinser bruklig maträtt, bestående av en av kokt eller halvkokt riven potatis, mjöl, ägg och mjölk tillredd deg, som formas till platta bollar, med inkråm av fint skurna tärningar av bräckt rökt skinka, medvurst eller fläsk, samt kokas i vatten och serveras med smält smör.

Krut. Det tidigast uppfunna krutet, det s. k. svartkrutet användes än i dag även i vårt land, där det tillverkas av Torsebro krutbruk. Det har flera goda egenskaper såsom stor motståndskraft mot väta och kyla, lång lagerbeständighet, det giver haglen stor genomträngning och har ett relativt lågt gastryck. Nackdelarne äro dess stora rökalstring och starka knall. År 1845 upptäckte den tyske kemisten Schönbein bomullskrutet. Efter flera förbättringar har bomullskrutet eller som det numera allmännare kallas, nitrocellulosakrutet införts ej blott i alla staters arméer och mariner, utan

detsamma användes allmänt även av jägare både till hagelgevär och studsare. De brukliga röksvaga krutsorterna för hagelgevär kunna indelas i tvenne stora klasser. Till den första klassen hör det svenska Normalkrutet, Bofors Nobelkrut, Gyttorps bladkrut samt Nobels Ballistit. Till den andra klassen höra de flesta engelska och några tyska krutsorter och är s. k. kornat biandkrut. Billigare än första klassens sorter, kan det dock ej tävla med dem i goda egenskaper.

De tre stora svenska krutfabrikerna, A.-B. Svenska Krutfaktorierna i Landskrona, A.-B. Bofors Nobelkrut i Bofors och Gyttorps Sprängämnes A.-B. i Gyttorp, tillverka alla ett förstklassigt nitrocellulosakrut (1. bomullskrut) i bladform vadan svenska jägare ingenting vinna på att köpa utländska krutsorter.

Jaktkrut. För jaktgevär användes i Sverige numera av idrottsjägare huvudsakligen röksvagt krut, men av våra allmoge jägare för prisbillighetens skull ännu mestadels svartkrut. Rök-svagt jaktkrut av flera olika slag

importeras huvudsakligen från England och Tyskland, men fullgott sådant tillverkas också här i landet, såväl nitrocellulosakrut som nitroglycerinkrut och båda dessa krutslag ha även på detta område visat sin överlägsenhet över svartkrutet. Svartkrut tillverkas vid Torsebro och Gyttorp; röksvagt krut tillverkas vid Åker (Svenska arméns krutbruk), Bofors, Annelöf (nära Landskrona) och Gyttorp.

Kruthorn, portativt förvaringskärl för krut, vanligen försett med anordning för krutladdningens uppmätande. I äldre tider användes ofta hornslidan av nötkreatur, get och andra djur som kruthorn (därav namnet).

Krutkammare, den del av geväret (mynningsladdare) vari krutskottet inlägges.

Krutmått, liten skopa för uppmät-249

ning av krutladdning. Vanligen är krutmåttet ställbart, i det skopan bildas av två cylindriska partier, det ena instucket i det andra. Vid laddning med röksvagt krut bör man dock alltid väga krutladdning.

Krycka, se Kråkskytte.

Krypskytte, motsats till jakt.

Kråka, se Kråkfåglar.

Kråkfåglar, fam. Corvidae. De största tättingarne med en vinglängd av minst 140 mm. Näbben kraftig. Tar-serna baktill till största delen täckta av långsgående skenor. Fötterna grova. Allätare. Rugga på hösten. Könen lika. Kråkan, corvus cornix L., allmän över hela landet, även i de stora ödemarkerna utefter Torne- och Kalixälvarna. Kråkan är ett svårt skadedjur både inom växt- och djurvärlden. Den lilla nytta hon möjligen gör genom att understundom bortplocka några skadeinsekter är av ingen betydelse i jämförelse med den skada hon åstadkommer på fågelägg och fågelungar, harar m. m. Då kråkstek dessutom är fullt användbar till människoföda bör kråkjakten bedrivas efter helt annan, större måttstock än tillförene. (Se Kråkskytte.) Svarta kråkan, C. corone L., är helsvart med blåaktig metallglans. Vinglängd 305—330 mm. Ersätter i mellersta och västra Europa den vanliga grå kråkan, med vilken hon på gränsområdena bildar bastarder. Sådana liksom stamformen förirra sig stundom till Sverige. Bastarderna likna gråkråkor mer 1. mindre spräckliga med svart. R å-k a n, C. frugilegus L., är helsvart med violett metallglans. Äldre fåglar ha en grå fläck kring näbbroten, där borst och fjädrar bortnötts. Vinglängd 300—330 mm. Häckar hos oss kolonivis i de sydligare landskapen. Nyttig fågel som bör skyddas. Korpen, C. corax L. Helsvart med blåaktig till brunviolett glans. Vinglängd 400—455 mm. Häckar sparsamt över hela lan-

det i höga träd eller i klippor. K a-j a n, Coloens monedula L., har huvudet ovan blåsvart, sidorna, nacken och halsen grå, under mörkgrå. Ryggvingar och stjärt svarta med metallglans. Vinglängd 230—250 mm. Häckar kolonivis här och var upp till Jämtland. I de lunder, där hon är i färd med att uttränga stararna, bör hon bortskju-tas. Nöt kråkan, Nucifraga ca-ryocatactes L., är brun med vita fläckar. Ving- och stjärtpennor svarta, de senare med vita spetsar. Häckar här och var i täta granar. Ägg 3—4 grön-1. blåvita med glesa bruna fläckar, 32 —37 : 21—26 mm. Somliga år allmännare. Skatan, Pica pica L. Allbekant fågel. Bör ej tillåtes öka sig för starkt, då hon är en ganska svår plundrare av småfåglars ägg och ungar. Nötskrikan, Garrulus glandarius L. Rödgrå och grå. Huvudets fjädrar förlängda. Allmän i skogstrakter. Lavskrikan, Cractes infaustus L., grå, rödbrun och rostfärgad. Stryker omkring och häckar i Norrlands skogar. Se även Kråkskytte.

Kråknedan, en bland allmogen gängse benämning på det nedan som följer på första nyet i april eller efter Tibur-tii dag, 14 april. (Enl. andra är kråk-nedanet de första nedanet i maj.) En allmän folktro är att växtligheten i kråknedan et står stilla, men att under det på kråknedanet följande "villinge-ny" växer mera på en dag än eljest på fjorton.

Kråkskytte för uv är en mycket omtyckt jakt. Grundidén för densamma är att låta jägaren på en undangömd plats

kunna skjuta ner de kråkor, skator m. fi. som lockas till stället genom åsynen av den hatade fienden. För denna jakts rationella bedrivande bör man anlägga en skjutkoja att dölja sig i. Denna kan göras på mångahanda olika sätt, blott den motsvarar sitt ändamål. Likgiltig är däremot ej platsen för densamma. Kojan måste ligga251

fri och om möjligt på en höjd, så att både uv och jägare ha god utsikt. Synnerligast bör uven vara lätt synlig för de sträckande kråksvärmarne. Den måste vara rätt långt avlägsen från skog, varifrån kråkorna kunna följa jägarens åtgöranden och skrämmas därav. Några enstaka träd alldeles invid kojan äro bra att ha. En enkel jordhåla är bättre än på marken stående byggnader, billigare och varmare. En sådan jordkula gräver man 2 steg i fyrkant och till omkr. 1.75 m. djup. I hörnen sättas starka pålar i vilka spikas kantbräder till väggar för att förhindra jordens nerfallande. Till dörröppning uppresas ytterligare 2 pålar till dörrposter. På denna byggnad lägges tak; skall detta läggas i jämnhöjd med marken, bör grottan grävas något djupare. Det är emellertid fördelaktigare, att den höjer sig 30 cm. över den omgivande terrängen. Taket göres möjligast tätt och åt något håll sluttande för att släppa av regnvatten. Dörren måste ligga mitt emot den sida där skottgluggen är och åt det håll där uven är uppsatt, i allmänhet således åt norrsidan, då ju å denna sida jägaren ej bländas av solen under morgon och afton. Dörren skall kunna öppnas inåt utan att åstadkomma något buller. Skjutgluggen bör göras rektangulär. Densamma liksom ev. andra gluggar t. ex. å dörren böra förses med skjutluckor. Bohaget bör förvaras så, att det ej plötsligt faller omkull 1. ner och förorsakar buller. Skulle det ej finnas något träd inom skotthåll från kojan, får man sätta dit ett eller två "fäir-träd, helst torra trän med få grenar, i vilka kråkorna kunna slå till.

Utsättningen av uven är viktigare än man i allmänhet föreställer sig. Hälst bör den sättas ut mellan kojan och fallträden och så att jägaren alltid kan följa hans beteende. Utom att detta är förenat med stort intresse, in-

besparar det mycket besvär att speja och forska utåt omgivningarne. Sitt-pålen nedgräves 20 steg från kojan, 1.5 m. ovan marken. I dess övre ända är borrat ett 8 cm. djupt hål, i vilket uvens sittkrycka stickes in. Denna bör vara skinnbeslagen för att bereda uven bättre fäste. Omkring uvens ena ben fästes en med ring försedd läderrem, vid ringen en lina och genom andra ringen på kryckan och pålen ledes utefter marken in till kojan. Genom att gång efter annan sakta draga i linan, måste uven flaxa med vingarne och således tilldraga sig mer uppmärksamhet. Det är onödigt att yttermera binda fast uven vid kryckan. Uven transporteras till och från skjutplatsen i en lätt spånkorg. Mer än 2 ggr. i veckan bör man ej begagna samma skjutkoja. — Av säckväv o. dyl. på en träställning kan man även göra transportabla skjutkojor. Ute på fältet döljas dessa av ris o. dyl. Försedd med dylika anordningar kan man under våren och hösten bortskjuta kråkorna på ett större område.

Kråkskarv, se Skarvsläktet.

Kräfta hos hunden, se Svulster.

Kräva, den liudsäck som många fåglar ha på bröstet i samband med matstrupen. Den tjänar till att taga emot födan, innan denna går ner i magen för att smältas. Ugglorna ha ingen kräva. Hos örnar och gamar träder den fram som en säck, då den är fylld.

Kulbana, skottets, den båge skottet beskriver från utträdet ur börssmyn-ningen till målet eller till jorden. Den betingas av tyngdkraften, flyghastigheten, skottets tvärsnittsbelastning samt luftens motstånd. Varje skott blir i det ögonblick det lämnar bössmynningen en fri, fallande kropp. Såsom sådan erhåller det ett påskyndande. I slutet på första sekunden uppgår dess fallhastighet till 9,808 m., det faller alltså under första sekunden 4,904 m. Under samma tid av-253

lägsnar det sig emellertid från bössmynningen på grund av den genom krutgasen meddelade hastigheten. I ett lufttomt rum skulle det med en mynningshastighet av 600 m. avfyrade skottet tillryggalägga 600 m. i varje

sekund. Antaga vi alltså, att ett ge-"7är avfyras i en höjd av 4,904 m. över en fullkomligt jämn yta med horisontalt riktad bössaxel, så skulle skottet träffa denna yta 600 m. från bössmynningen. I luftfyllt rum har skottet att övervinna luftens motstånd som nedsätter dess flyghastighet betydligt. Antaga vi luftmotståndet vid en hastighet av 400 m. till 1, så är motståndet vid 800 m. icke det dubbla utan nära det fyrdubbla. Ju svagare ett skott är vid lika kaliber, desto långsammare går det genom luftmotståndet.

Kulbildning säges uppstå, då vid skjutning med hagel hela eller en del av hagelskottet träffar målet nästan som en kula.

Kull, ifråga om de högre djuren (däggdjur och fåglar) samtliga under en fortplantningsperiod födda ungar eller lagda ägg.

Kullopp, en ref fia d bösspipa, ur vilken blott enkelskott kunna avskjutas.

Kulslag. Förr trodde man att djuret säkert var träffat, då man hörde kulan "slå in" i detsamma och man trodde sig t. o. m. kunna skilja mellan bogslag, bukslag o. s. v. Ingående försök, gjorda vid den tyska försöksstationen Neumannswalde ha emellertid visat, att kulslag kunna höras lika tydligt vid rena bommar som vid träffar. T. o. m. på tonens karaktär kan man ej avgöra om man träffat eller skjutit bom. Fenomenet förklaras därigenom, att den från ett skott utgående ljudvågen (den s. k. skottknallen i motsats till mynningsknallen) av det motstånd, som hon möter, återstudsar och når vårt öra såsom ett eko. Hos nutida snabbskjutande gevär höres ej kulslag annat än då man skjuter på

långt håll mot vinden. Med hagelslag är förhållandet likartat.

Kultur, unga, på konstlad väg grundade bestånd eller ock arbetet härför.

Kultång, förrn av järn, i vilken gevärskulor av bly gjutas (stöpas). Numera pressas vanligen gevärskulor fabriksmässigt, men till äldre gevär funnos i regel kulformar. Som dessa ofta liknade en tång, med formens bägge hälvter ledande mot varandra genom ett gångjärn och försedda med skaft, benämndes en sådan kulform ofta k u 1 t å n g.

Kungsfiskare, fam. Alcedividae, äro fåglar med lysande färger som leva av småfisk och andra små vattendjur. Hos oss förekommer Kungsfisk a-r e n, Alcedo ispida L., en grannt färgad fågel med röda fötter och en vinglängd av 75—81 mm. Hackar sällsynt i södra och mellersta Sverige.

Kungsfåglar, underfam. Regulinae; en art i Sverige: Kungsfågeln, Regulus regulus L., förefintlig över hela landet, där granskog finnes. Boet hänges i en grangren.

Kungsörn, se Kungsörnsläktet.

Kungsörnsläktet, Aquila Gmel. Näbb stark, men utan tandutskott. Tarser fjäderklädcla ända till tårna.

I. Vinglängd över 500 mm.

A. Näbben från vaxhuden till spetsen i rät linje över 40 mm. A. chrysaë-tos.

B. Näbben från vaxhuden till spetsen i rät linje under 40 mm. A. ma-culata.

II. Vinglängd under 500 mm. Näbb från vaxhuden till spetsen omkr. 33 mm. 1. mindre. A. pomarina.

Kungsörnen, A. chrysaëtos L., häckar mycket sparsamt i våra fjälltrakter, av större skrikörnen, A. maculata Gmel, ha några få ex. förirrat sig österifrån till Sverige, liksom av den mindre skrikörnen, A. pomarina Brehm, några stycken erhållits i södra Sverige.

Kustsnäppa, se Snäppfåglar.

Kustpipare, se Brockfåglar.

Kutsten, sten på vilken sälar pläga ligga.

Kvicksilver, se Förgiftning.

Kvällfläxa allmogenamn på flädermöss.

Kvällslock, särskilt rapphönsens samlande rop i skymningen.

Kvällspel, tjäderns spel efter aftonens inbrott.

Kimologi, den till ett helt sammanfattade läran om hunden. Den låter uppdela sig i följande huvuddelar: 1. Hundens anatomi, d. v. s. läran om den friska kroppens byggnad (har den avseende på sjuka organ kallas den patologisk anatomi). Den behandlar skelettet, musklerna, matsmältningsorganen med deras hjälporgan, andningsorganen, avsöndrings- och könsorganen, blodomloppet (hjärta, blodkärl) med lymfkärlsystemet, nervsystemet och sinnesorganen. 2. Fysiologi, d. v. s. läran om livsyttringarne (andning, matsmältning, blodomlopp, rörelse). 3. Utvecklingshistoria (embryologi). 4. Hundens historia (uppstående av raser, varieteter o. s. v.). 5. Raskännedom. 6. Uppfödningskunskap inclusive läran om habitus, hundens föda och vård. 7. Uppfostringslära, dressyr och hundens förande. 8. Hundsjukdomslära.

Det är en allmänt erkänd fordran, att jakthunduppfödning skall handhavas av praktiska jägare. I annat fall är fara att djurens jaktliga användbarhet icke stegras, utan minskas från generation till generation. För att erhålla möjligast likartade hundar och göra uppfödningen rentabel, har man flera gånger anlagt stora uppfödningsanstalter. Sådana ha emellertid åtminstone vad beträffar uppfödande av brukshundar, så framträdande skuggsidor, att man ej nog kan varna för dylika. För att få den önskvärda enhetligheten inom uppfödnin-

gen sker detta bäst såsom i Sverige genom Kennelklubbar resp. specialklubbar. Uppgifterna för dylika kunna sammanfattas sålunda: 1. Uppställande av uppfödningsidealet; 2. Utbredning av kännedomen om det för hunden varande materialet. 3. Ömsesidigt understöd av föreningsmedlemmar och intressenter vid utförande av urval av uppfödning. 4. Beredande av lättnad för avsättning av uppfödningsprodukter. 6. Förande av stamböcker. För att tjäna punkt 2 äro bl. a. jaktprov och utställningar av stor vikt och betydelse. Se även Kennelklubben.

Kämpa, hanliga hjortdjur, tupparna av tjäder, orre, ripa, brushanarne m. fi. kämpa med varandra, d. v. s. strida.

Kärnskott, ett skott som träffar, dit man siktat. Kärnskott följer på den punkt av skottbanan varest denna skär sig för andra gången med visir-linjen, första gången sker detta omedelbart framför bössmynningen. Jakt-studsare inrättas bäst så att de ha kärnskottet på 80 m.

Kärrhöksläktet, Circus Laceb. Tar-ser långa, smärta. Vingarna långa, men nå hoplagda ej till stjärtspetsen.

Översikt av arterna:

I. Innerfanet på första till tredje, och ytterfanet på andra till fjärde handpennan urringat.

A. Urringningsvinkeln på första handpennans innerfan 25—30 mm. utanför handtäckarnas spetsar, C. py-gargus.

B. Urringningsvinkeln på första handpennan sammanfallande med 1. högst 12 mm. utanför handtäckarnes spetsar. C. macrourus.

II. Innerfanet på första till fjärde och ytterfanet på andra till femte handpennan urringat.

A. Stjärten med tydliga mörka tvärband åtminstone på de yttre pennorna. C. cyaneus (ungf.).

B. Stjärten utan tvärband.257

1- Ryggsidan blågrå. C cyanéus (gammal).

2. Ryggsidan brun. C. æruginosus.

Den mindre kärrhöken, C pygargus L., har anträffats några gånger i södra Sverige, blåkärr-hö k e n, C. cyaneus L., häckar på de stora norrländska myrarne, bruna kärrhöken, C æruginosus L.,

häckar på spridda ställen i stora vassar i Göta och Svealand.

Kärrmes, se Mesfåglar.

Kärrsnäppa, se Snäppfåglar.

Kärrsångare, se Sångare.

Kön, sammanfattningen av de egenskaper som utmärka de organiska varelserna med hänsyn till artens fortplantning.

g — Behm, Jaktlexikon. L

Labb, se Måsar.

Lache! Tillrop, då hunden skall släppa det föremål han apporterat.

Laddning. Då man själv önskar ladda sina patroner, bör man skaffa sig de härför erforderliga ingredienserna av verkligt god kvalitet: ett gott krut, svenskt 1. utländskt, goda hylsor (t. ex. Eleys) och lämpliga hagel. På krutkanistrame finnes i allmänhet angivet vikten av krutladdningen (eng. 1" dram = 1,771846 gr. vilket sedan kan utmätas i lämpligt mått) liksom även hagel vikten (1 oz = 28,349554 gr.) Direkt på krutet kommer en svart s. k. tjärförladdning (den svarta sidan lägges mot krutet), därpå den talgade filtförladdningen och ovanpå denna en tunn pappförladd-ning. Så hälles förladdningen i och bör det finnas god stukmån, 4—5 mm. ovan denna till hylsans mynning. Vanligast förekommande hagelvikter för de allmännast förekommande kalibrarna äro

kal. 12 .... 30—32—35 gr.

„ 16 .... 28—30—32 „

„ 20 .... 22—24—26 „

Det är att förorda hagelladdningens minskande än dess ökande, ovan haglen lägges den tunna hagelförladdnin-

gen, varefter stukningen försiggår medelst särskild apparat.

I allmänhet får man dock bättre resultat vid köp av färdiga: laddade patroner.

Laddstake 1. Laddstock kallas en smal stång av trä, järn eller fjäder-stål, varmed krutladdning och kula nedföres i pipan på ett handeldvapen för framladdning. Den av laddsta-kens ändar, "huvudet", som nedföres i pipan, är vanligen tjockare än den andra och på träladdstakar av järn eller beslagen med järn, koppar eller mässing. Den smalare delen är vanligen gängad för att kroken skall kunna fastskruvas. Till bakladdare användes ej laddstake, utan en läskstång 1. plunderstång för pipans rengöring. De äldsta laddstakarna voro av trä. Järnladdstaken uppfanns 1698 av fältmarskalken Leopold av An-halt-Dessau. I svenska armén behölls träladdstaken till strax före utbrottet av 1741 års ryska krig.

Ladusvala, se Svalor.

Lag angående nationalparker av d.

25 juni 1909. Trädde i kraft 1 jan. 1910. 1 §. Har kronan tillhörigt område blivit avsatt till nationalpark*261

skall därinom med nedannämnda undantag vara förbjudet:

att förstöra eller skada fast naturföremål eller ytbildning så och bearbeta mineralfyndighet eller bortföra växter eller växtdelar av annan beskaffenhet än bär, som användas till omedelbar förtäring.

att jaga, fånga eller avsiktligt döda djur av vad slag det vara må, då det ej sker till försvar mot angrepp å person eller egendom, så ock

att från ort till annan föra dödat eller fångat djur eller att skada eller bortföra ägg, rom eller bo; att medföra hund; att uppföra byggnad eller stadigvarande bostad, verkställa odling eller beta kreatur; samt

att i annonseringssyfte uppsätta eller anbringa tavla, plakat, inskrift eller annan störande anordning.

2 §. Vad i 1 § stadgats, skall ej leda till inskränkning i enskild rätt, som må vara uppkommen, då området av-sättes till nationalpark, eller i de rättigheter till bete, skogsfång, jakt och fiske, som äro lapparne medgivna, dock att jakt å björn ej må äga rum. Ej heller vare lapparna förvägrat att medföra de för deras renhjordars bevakning nödiga hundar.

3 §. Med avseende å varje särskild nationalpark må konungen i särskilt reglemente föreskriva de undantag från vad i 1 § stadgats, som må finnas nödiga för parkens bevakning och skyddande mot fara, för vetenskapliga forskningar, för resors underlättande och resandes härbärgerande samt för utövande av den jakt och det fiske, som prövas utan olägenhet kunna medgivas, så ock för annat ändamål som är förenligt med det med nationalparken avsedda syfte.

4 §. Där så finnes lämpligt, må konungen meddela förbud mot nationalparks beträdande, dock att redan uppkommen enskild rätt härigenom icke

må kränkas; skolande förbudet ej heller äga tillämpning mot lapparna.

5 §. överträdelse av denna lag eller i enlighet därmed utfärdat förbud straffas med böter från och med fem till och med ett tusen kronor.

6 §. Löper hund lös inom nationalpark, vare den förverkad till upptagaren.

7 §. Allmän åklagare åligger att åtala överträdelse, varom i 5 § förmä-les.

I övrigt äge envar rättighet att anställa åtal för sådan överträdelse; give dock sin talan allmän åklagare tillkänna så tidigt, att denna må kunna övervara målets utförande.

8 §. Av böter, som enligt denna lag ådömas, tillfalla två tredjedelar åklagaren och en tredjedel nationalparkens kassa.

Finnes särskild angivare tage han hälften av åklagarens andel.

Brister tillgång till gäldande av böter, som nu sagts, förvandlas de enligt allmän strafflag.

Reglemente rörande nationalparkernas förvaltning har av K. Maj:t utfärdats den 22 dec. 1911. Sv. Förf. Saml. N:r 156.

Laika, en i Ryssland i olika varieteter vida förekommande hundras av medelstorlek. Huvudet tämligen platt, tillspetsad nos, ståndöron, svansen knorrad över länden. Färgteckning högst varierande. Fordom begagnad vid björnjakt, numera mest använd som stövare.

Lancaster, Charles, engelsk gevärsfabrikant, som 1852 konstruerade det efter honom kallade bakladdningsgeväret med centraltändning. Nu för tiden kallar man centraleldpatroner lancasterpatroner till skillnad från de med central tändning likaledes försedda Teschnerpatronerna.

Lapa blod, slicka blod.

Lappmes, se Mesfåglar.

Lappsparv* se Finkfåglar.263

Lappuggla, se Ugglor.

Lavskrikesläktet, Cractes Billb. I Sverige en art. L a v s k r i k a n, C. infaustus L. Rostbrun och rödbrun. Iris brun. Näbb och fötter svarta. Vinglängd 140—150 mm. Allmän skogsfågel över hela Norrland. Boet vanligen i en gran. Äggen 3—5 läggas tidigt. De äro fläckade med grått och brunt på grönvit botten. 28—33 : 20 —23 mm.

Lazarin och Lazarol, utpuffad patentmedicin, sårläkemedel, vilka böra användas med en viss försiktighet.

Leche, J. V. E. G., f. 4 sept. 1850 i Hälsingborg, professor, framstående zoolog och vetenskaplig författare.

Ledare kallas den stövare, som vanligen ligger i spetsen för drevet, då flera stövare jaga tillsamman, och sålunda anför detta.

Leddjur, ett i regeln gammalt djur som isynnerhet vakar över flockens säkerhet. Så länge leddjuret är lugnt, hänge sig de övriga sorglöst åt att äta, leka 1. vila, men så snart leddjuret blir oroligt, blir hela skaran också orolig. Flyr leddjuret, taga alla till flykten.

Ledgångsreumatism hos hunden yttrar sig i att ett 1. flera ben plötsligt bli förlamade. Dessutom ansvällning å lederna och smärta vid deras berörande. Veterinär anlitas.

Ledhund, se Draghund.

Lefaucheux, fransk gevärsfabrikant, uppfann 1836 det efter honom uppkallade geväret med stifttändningspatroner.

Leg g rop, se Brollgrop.

Lek. Orren, tjädern m. fi. hålla lek, då de para sig; därav: lekplats.

Lemmus, se Lämmel släktet.

Lemon squash eng. "citronkräm", namn på en överallt begagnad sommardryck, som tillverkas — fabriksmässigt eller för gången — av kallt eller iskylt vatten, färsk saft av citron och socker.

Leporidæ, se Hardjur.

Lepus, se Hardjur.

Lerduvskjutning. Såsom förberedande övning i skjutning på flygande vilt användes skjutning på uppkastade föremål, vanligen sådana som springa sönder, då de träffas av hagelsvärmen. Sedan flera årtionden ha härvid brukats glaskulor, som uppkastas medelst särskilda kastmaskiner. Ännu bättre efterhärmas en flygande fågel av små platta, runda skålar av lergods s. k. "lerduvor", men de erfordra mera komplicerade kastmaskiner. Numera göras dessa "duvor" vanligen av asfalt, ehuru benämningen "lerduvskjutning" fortfarande användes.

Lestris, se Labbsläktet.

Levermaskar äro sugmaskar som parasitera i leverns gallgångar. Den stora levermasken (Fasciola hepatica) förekommer förutom hos nötboskap och får även hos hjortar, rådjur och harar. Såsom larv genomlever han en utveck-lingsstadie i en liten sötvattensnäcka och upptages av det vilda med vattnet eller med gräs, på vilket han inkapslat sig. Från tarmen tränger han ut till levern och orsakar lokala inflammationer samt talrika och svåra matsmältningsstörningar, ofta nog döden (levermasksjuka 1. -pest). Hos samma djur samt hos kaniner förekommer den lilla levermasken (Dicrocoelium lanceolatum). I sällsynta fall förorsaka levermaskarne massdöd bland hararne. Några medel att förebygga sjukdomen finnes ej. Änder, vipor och andra vadare som äta larverna böra i största möjliga utsträckning fredas för att kunna tjänstgöra som sundhetspoliser på detta område.

Leverskott, ett gott, dödande skott Djuret tecknar som för ett bogskott, blodet blir mörkt rödbrunt och rinner ymnigt.

Lewenhaupt, Claes, greve m. m., f. 54, framstående jägare, skriftställare, kennelman.

Lewenhaupt, Cl. C:son, greve m. m., f. 80, jägare, kennelman.

Livjägare, urspr, en jägare som särskilt betjänade jaktherren; numera oftast en tjänare i praktfull uniform, som medföljer furstar och andra mycket förnäma personer på utfärder och passar upp vid bordet.

Livslängd, den tidrymd under vilken djuren och växternas liv under gynnsamma, normala förhållanden varar, alltså under förutsättning, att ej ingrepp utifrån, sjukliga förhållanden o. d. förkorta denna tid. Alla djurarter ha en inom tämligen trånga gränser växlande livslängd. I allmänhet leva inom samma naturliga djurgrupp de större arterna längre än de mindre. En synnerligen lång livslängd kunna vissa sköldpaddor uppnå: en jättesköldpadda från Seychellerna (Testudo sumeirei) har uppnått en ålder av över 150 år, elefanten lever över 100 år, åsnor kunna bliva 106, hästar 60, mulåsnor 45, kor 25, får 20, hundar och kattor 28. På Skansen i Stockholm har älgen uppnått 16 år, kronhjorten 17 år, lodjuret 18 år, varghund 18 år. En gråsäl som åtm. 2-årig ditkom 1901 lever ännu (1920), är således 19 år, en 7-årig zebra (Hippotigris Böhmii) som ditkom 1906, lever ännu (1920), är således nu också 19 år. Även några fåglar kunna uppnå en hög ålder: en gam 118 år, en kungsörn 104 år, papegojor och korpar 100 år. En pelikan, som fullväxt kom till Tivoli i Stockholm 1886, lever ännu på Skansen, är således nu (1920) över 34 år; en grå häger på Skansen är nu (1920) 27 år. Gök och tjäder ha där uppnått 8 år.

Livets vatten, se Aqua vitæ.

Ligga. L. vid benen säges om hunden, då han av oduglighet eller trötthet blott åtföljer jägaren och icke söker. L. fast, se f a s t. L. f ö r e, säges om den stövare, som håller sig framför sina kamrater i drevet.

L. väl, då geväret vid anläggningen faller väl till axeln, så att skytten genast får sikte, korn och mål i en linje. L. tätt 1. långt efter, om hunden håller sig nära eller långt från det jagade djuret under drevet. L. u t, då hunden söker vida ut.

Liktorn, en på fötterna genom långvarigt tryck uppkommande epidermis-bildning, utgöres h. o. h. av förhornat epitel och har form av en kägla med spetsen inåt. Genom det tryck som en sådan hornkägla utövar på underliggande delar framkallas i dessa en del förändringar som orsaka en ofta intensiv smärta. Liktornarna sitta vanligen på eller mellan tårna eller under fötterna. Under fötterna förväxlas de stundom med vårtor som ingalunda sällan förekomma där. Lik-tornar framkallas av hårda eller trånga och illasittande skodon. Den enda verkligt effektiva behandlingen är att se till, att förutsättningen för deras uppkomst borttages, således att tillräckligt stora, mjuka och välsittande skodon användes. I motsatt fall är resultatet av varje behandling endast temporärt. De brukliga behandlingsmetoderna äro att utskala eller förtunna hornmassorna medelst kniv eller hornupplösande medel (t. ex. salicylsyra, vanl. använt i plåster eller i kollodium).

Liljefors, Bruno, f. 14. 5. 60, konstnär, berömd djurmålare, jägare, författare. Ägare till Bullerö skärgård, där fågelskydd effektivt övervakas.

Lilla Läderlappen, P i p i s t r e 1-lus pipistrellus, se Fladdermöss.

Lilla skogsmusen, se Råttdjur.

Limspö, spö (1. käpp) bestruket med fågellim, förr använt till fångst av småfåglar. Fågellim, på vilket ställdes den fordran att det ej för hastigt fick torka i luften, utan skulle bibehålla sig segt och klibbigt, användes av olika slag, såsom vanlig limlösning,267

tillsatt med något ämne, som hindrade intorkning, inkokt linolja, dekokt på mistelbär, m. m.

Lindroth, B., grossh., jägare, kennelman.

Liquor, blandningar av olika flytande läkemedel, såsom L. p e c t o r a-1 i s bröstkroppar, bestående av la-

kritsextrakt, fänkålvatten och koncentrerad sprit med tillsats av anetol (uranis) och ammoniak.

Lira, se Stormfåglar.

Liten hackspett, se Hackspettfåglar.

Liten sumphöna, se Sumphöns.

Ljungpipare, se Brockfåglar.

Lloyd, L, f. 1792, d. 1876, engelsk sportsman, bosatt och död i Sverige, där han gjorde sig berömd särskilt som björn jägare; fader till Afrikaresanden Charles Andersson; skildrade sina jakter i flera arbeten, bl. a. i "Jaktnöjen i Sverige och Norge.

Lobås, fångstapparat för lo. Även räv kunde fås i detta.

Locka, att genom lockfågel, vissling eller pipa få fåglar att närma sig den dolde jägaren. Kan även ske genom utläggande av föda på lämpliga platser. Locka på, locka stövaren till sig för att visa honom på spåret; locka upp, inkalla stövaren vid jaktens slut. Hunden är lätt- eller svårlocka d, allt efter som han villigt eller ogärna låter kalla in sig.

Lockning, sättet att kalla till sig djur och fåglar genom att härma deras läten. Kan aldrig inhämtas genom beskrivning utan måste ske efter naturen eller skicklig härmning av andra.

Lockskytte kallas det slags jakt, varvid skytten lockar till sig villebrådet genom efterhärmande av dess egna locktoner, exempelvis det av våra allmogejägare använda, att skjuta ungfågel av tjäder och orre ur den förut sprängda kullen genom att efterhärma hönans lockande, vanligen sedan denna först lockats med ungarnes läte —

en i allo förkastlig metod. Se vidare Hjärppipa.

Lodbössa, se jaktgevär.

Lodjur, se Losläktet.

Lommabukten, i närheten av Malmö, bekant för sitt rika sjöfågelliv. Fridlyst område.

Lommar, fam. Colymbidae, med ett släkte, lomsläktet, Colymbus L.

Översikt av arterna i sommardräkt.

I. Huvudet helsvart.

A. Näbb svart. C. imber.

B. Näbb vit. C. adamsi.

II. Huvudet åtminstone på sidorna grått 1. brungrått.

A. Framhalsen svartaktig med violett glans. Hela huvudet grått. C. arcticus.

B. Framhalsen rödbrun. Huvudet ovan svart och vitstrimmigt. C. stellatus.

Översikt av arterna i vinterdräkt.

I. Näbb hoptryckt, hög, men utan inböjda kanter.

A. Näbb svart. C. imber.

B. Näbb vit. C. Adamsi.

II. Näbb mindre, starkt hoptryckt, men med inböjda kanter.

A. Ryggen gråsvart med vita fläckar blott på en del skulderfjädrar och de små vingtäckarne. C. arcticus.

B- Ryggsidan svartgrå med talrika små vita fläckar. C. stellatus.

I s 1 o m m e n, C. imber Gunn, skjutes tillfälligtvis på spridda ställen, av vitnäbbade islommen, C. adamsi Gray

ha några ex skjutits vid västkusten, Storlommen, C. arcticus L. häckar vid lämpliga insjöar över hela landet; ägg 2, gråbruna fläckiga, 82—99 : 49—53 mm. S m å-1 o m m e n, C. stellatus Pont. häckar allmänt i Norrlands insjöar. Ägg 2, liknande föreg, arts, 71—82 : 40—49 mm.

Lon 1. Lodjuret, Lynx lynx L., se Lo-släktet.

Losläktet, Lynx, har öronen för-269

sedda med en tydlig tofs i spetsen. Benen äro långa, svansen kort I Sverige finnes en art, 1 o n eller 1 o -djuret, Lynx lynx L. som om sommaren är gulbrun till rödgrå till färgen med mer eller mindre utpräglade svarta fläckar, om vintern vitgrå med otydliga fläckar, undertill vit-aktig. Svansspetsen svart. Förr trodde man att följande färgvarieteter voro skilda former: "Kattlo" (c e r v a-r i a) tydliga svarta fläckar, som på ryggen bilda tre 1 ängsrader. "Varglo" (v i r g a t a) kroppen med stördda mer 1. mindre otydligt bruna 1. svartaktiga fläckar samt längs ryggen tvenne tätt liggande svarta streck. "Rävlo" (1 y n x) kroppen utan fläckar, men benen och låren småfläckiga. Av i fångenskap på Skansen hållna lodjur ha dock alla tre varieteterna erhållits i samma kull. Numera äro loarne sällsynta i Sverige. De finnas numera endast i Norrlands skogsbygder. Fråga är väckt om deras totala fridlysning över hela landet. Deras förnämsta rov är hare, men de taga även får, skogsfågel o. a. Lon föder vanl. 2—3 ungar i maj eller juni.

Luder, äldre benämning på dött djur eller del av djurkropp, som utlades för att locka rovdjur till viss plats, eller användes, förgiftat, för rovdjurs dödande. Numera användes vanligen benämningen å t e 1 i samma betydelse som luder.

Ludra rovdjur, d. ä. att locka sådana till en viss plats förmedelst utlagd åtel.

Luftrörmasksjuka hos flygande vilt. Upphovet till denna sjukdom är luft-rörpormasken eller rödmasken (Syn-gamus trachealis), en parasit som förekommer parvis, hanen förenad med honan, i de övre luftrören, oftast tätt under stämbandet hos fasaner, kalkoner, tamhöns, rapphöns, påfåglar, unggäss, duvor, storkar, gröngölingar, kråkfåglar, tornsvalor, svartmesar m.

fi. Honan är 5—20 mm., hanen 2—6 mm. Färgen röd. Äggen komma med det uthostade i tarmen och komma ut med exkrementerna. De ur äggen utvecklade ålliknande embryonerna upptagas med födan. Troligen borra sig de unga maskarne genom matstrupens vägg och vandra in i lungorna, bronchierna och luftrören. Första tecknet till sjukdomens uppträdande märkes genom att fågeln ofta öppnar näbben, det ser ut som han ville gäspa. Därpå börjar han hosta, skaka med huvudet, andningssvårigheter uppstå. De sjuka fåglnarne dö. Tillfrisknande förekommer blott hos äldre fåglar 1. då parasiternas antal är ringa. Har sjukdomen brutit ut, måste de friska fåglarne skiljas från de angripna. De som dö, brännas. Foderplatser och volierer rengöras noga och decinficie-ras med lysol. Man försöker plocka bort maskarne med en pincett, blanda finhackad vitlök i födan och till dryck gives ett uppkok på vitlök.

Luftsäckskvalster hos fjäderfä. Denna hos höns och fasaner förekommande parasit (Cytodites nudus) alstrar då och då en elakartad luftrörs- och lunginflammation, som mest angriper ungfåglar. Utom genom hostningar och andnöd yttrar sig sjukan genom stark mattighet och avmagring. Sjukdomen varar två till tre veckor. Behandling oftast resultatlös. Isolering av sjuka djur. Noggrann rengöring och desinficiering av de andras förvaringsrum och matkärl. Marken med kalkmjölk.

Lundberg, G., prof., f. 82, jägare, skriftställare, kennelman.

Lungmasksjuka, se Palissadmaskar.

Långskott. Skott genom lungan. Det träffade djuret far häftigt tillsamman, flyr till en början snabbt, men måste snart stanna och hosta upp det gul-röda skummiga blodet i tjocka droppar 1. små klumpar. Är lungan svårt

skadad, lägger sig djuret snart och271

dör. Lindrigare skador helas ofta. På lungskott skall man därför icke hetsa, utan låta djuret få lugn.

Lunnefågeln, Fratercula arctica L. har näbbet starkt hoptryckt från sidorna och mycket högt med fåror och tvärlister. En trekantig fläck över ögat. Fötter röda. Två kolonier i Bohus län. Ägg 1, vitt med 1. utan grå fläckar, 58—66 : 43—46 mm. Fridlyst.

Lupus, Varg.

Lutrinæ, se Uttrar.

Lya, vissa rovdjurs, såsom rävens, vargens och grävlingens, underjordiska bo. Den kan utgöras av en naturlig klyfta eller hålighet eller ock vara utgrävd av djuret i lösa jordlager.

Lycka säges haren göra, då han för att vilseleda sina fiender går tillbaka i sina egna spår, varefter han "gör avhopp" åt sidan.

Lynnig säges jakthunden vara, då han genom ett länge förgäves sökande efter villebrådet förlorat jaktlusten.

Lynx, se Lo.

Lysoform, en i handeln förekommande blandning av formalin, såpa och koncentrerad sprit, avsedd att efter spädning med vatten till 2—3 proc. användas som medel till desinfektion och rengöring.

Lådfällor, se Fällor.

Låga, kullfallet eller nerhugget träd.

Långbensgrodan, se Grodsläktet.

Långhårig vorstehhund, se Vorsteh-hund.

Långnäbbad gråsiska, se Finkfåglar.

Långörade fladdermusen, se Fladdermöss.

Lårskott, ett skott som träffar låret och förlamar djuret i denna kroppsdel. Räknas som ett mycket dåligt skott.

Lås. Inom gevärstekniken den del av avfyrningsinrättningen som innefattar slagfjädern, hanen och delar för hanens kvarhållande i halv- och helspänn. Samtliga dessa rörliga delar sitta fästa på ett beslag, låsblecket. Benämningen "lås" har med all

säkerhet uppkommit av vissa likheter som det hela erbjuder med ett vanligt dörrlås, med dess på ett bleck monterade fjäder och övriga rörliga delar. På en del moderna vapen är den gamla låsformen alldeles övergiven, men benämningen lås eller låsmekanism bibehålles stundom.

Liksom system och övriga delar på ett gevär måste också låsen vara av välgjort arbete. Den inre 1. yttre hanen måste ögonblickligen falla, så fort man drager i trycket. Av alla ham-merlesslås är det berömda Anson & Deeleylåset i olika variationer den förnämsta och säkraste konstruktionen. Den inre hanen* slår som en spetsig hacka genom hål i stötbottnen direkt på patronens knallhatt. Huskvarna nya hammerless-lås av Anson & Deeleytyp med dubbel säkerhet är en ypperlig och säker konstruktion samt ett gediget arbete.

Lä, den sida som ligger undan från vinden. Man bör alltid söka nalkas ett djur från läsidan, emedan detta då icke känner lukten av den, som närmar sig, ej får drag av densamme.

Läderlapp, ofta använd benämning på flädermöss.

Läkkött, att hava gott läkkött eller läkhull säges om den, vars sår hastigt helas och läkas.

Läm, se Giller.

Lämmelsläktet, se Råttdjur.

Lärkfalk, se Falkar.

Lärkor9 fam. Alaudidae, ha baktåns klo lång och föga krökt. T o f s 1 ä r-k a n, Galerida cristata L., ha bak-t£ns klo nästan rak. Vinglängd 105— 110. Honan mindre. Södra och mellersta Sverige. Trädlärkan, Lullula arborea L., har även kort, bred tofs. Stjärt kort, mindre än 60 mm. Vinglängd 92—100 mm. Göta och Svealand. Sånglärkan, Alau-da arvensis L. har en vinglängd av 105273

—120 mm. Allm. på odlade ställen över hela Sverige. Berglärkan, Eremophila alpestris flava Gmel., har en vinglängd av 106—115 mm. Honan mindre och med mindre örontofsar än hanen. Häckar i fjällen till Härjedalen.

Lätt hund, smärt sådan.

Lättklövar de mer eller mindre förkrympta hovarna (klövarna) på andra och fjärde tån hos hjortdjuren och en del andra partåiga däggdjur. Dessa förkortade tår nå hos vissa hjortarter, såsom kronhjort och rådjur, ej marken vid lugn gång (skritt och trav) utan endast vid språng; hos älgen däremot nå lättklövarna vanligen ned och lämna avtryck i spåret även vid skritt.

Löv och grenar av ek, asp, poppel, sälg, videarterna, ask, lönn, hästkastan-je och björk äro särdeles nyttiga födoämnen för allt slags villebråd. De flesta arternas löv och knopp innehålla rikliga mängder kalk, proteinämnen, fosforsyra m. m.

L ö v av div. träd såsom asp, sälg, björk, rönn m. fi. samlas med tillhörande halvmeterlånga grenar till kärvar, torkas och förvaras till vintern som begärlig föda åt div. vilt, såsom harar, hjortdjur m. fi. Lövet samlas in, då det är fullt utvecklat. Ett storhundrade löv eller lövkärvar är lika med 120 st.

Lökgrodan, Pelobates fuscus Laur., har vid fotledens insida en stor, hoptryckt knöl. Hennes förekomst i Sverige föga känd.

Löinnberg, Einar, professor, f. 65, jägare, forskningsresande, författare. Intendent för Naturhistoriska Riks-

museets Vertebratavdelning, Stockholm 50. Utg. av Fauna och Flora sed. 1906.

Löpa. 1. Honorna av hund, varg, räv och en del andra rovdjur sägas löpa, då de ha sin brunstperiod. 2. jägaren låter ett uppstött villebråd löpa ut ifrån sig, tills det kommer så långt ifrån honom, att det är i lagom håll.

Löpsk, se Löpa.

Lösglävst säges den hund vara, som skäller på gamla spår eller vid minsta känning av slagen.

Löshund, hund, som begagnas lös vid jakt på älg och björn, till skillnad från ledhund, som föres i band. Löshundens uppgift är att söka "ställa" villebrådet, d. v. s. genom ståndskall uppehålla det, till dess jägaren hinner fram. Som löshund vid älgjakt användes vanligen i vårt land jämthunden; även ha gjorts försök med importerade tyska (hannoverska) spårhundar.

Lösning» villebrådets exkrementer, som ofta äga typisk form, ej blott för olika vilebrådslag, utan även för djurets olika ålder och kön. Lösningen är därför ett av de mest karaktäristiska "spårtecken", som villebrådet lämnar efter sig i marken.

Lövgrodan, Hyla arborea L., är ovan gräsgrön, ibland växlande till blå-grönt, gråaktigt, grönsvart o. s. v. stundom med mörka fläckar. Under gulvit. Sista finger- och tålederna klo-formigt böjda och med en häftskiva i spetsen. Håller om sommaren till i lövverket av träd och buskar. Säkert känd från södra och östra Skåne.

Lövsångare, se Sångare. M

Macerera, ur ett djurkadaver avlägsna de organiska beståndsdelarne för att sedermera bevara skelettet.

Magasin, reptergevärets patronbehållare.

Magasingevär, äldre benämning för repetergevär, föranledd därav, att man förr fäste huvudvikten vid själva magasinet som förrådsrum för den sparade patronreserven varemot man sedan mera fäste sig vid den med magasinet förbundna repeterinrättningen. Magasinet var i allmänhet fast förenat med geväret, men på 1870 o. 1880-talen förekommo även lösa magasin konstruerade av amerikanen Lee och tysken Löw|e. Dessa innehöllo repeter-inrättning och kunde anbringas på ett enkelladdningsgevär.

Magkatarr hos hunden uppstår genom ätande av svårsmält föda, gift, främmande föremål, stenar, träbitar, sand m. m. och smittar. Den yttrar sig genom brist på matlust, ökad törstkänsla, kräkningar, belagd tunga, dålig andedräkt, allmän mattighet, torr och varm nos, feber. Behandling: under en à två dagar fullständig fasta på mat och dryck. Därpå mjölk och skrapat kött i små portioner. Tre ggr. om dagen en tesked rabarbertinktur.

Magmasksjuka, hos villebrådet, se Palissadmaskar.

Mala ut en räv e. d. ur ett stenröse, d. ä. att med en sten gnida hårt emot röset, så att räven till följd av det därav förorsakade bullret tager till flykten.

Malmö museum grundades 1851 av lektor M. C. J. Eurenius, som förestod det till 1901. Det ägdes av en museiförening till 1891, då Malmö stad övertog det. 1901 inflyttade det i den nuv. byggnaden, uppförd i stil med skånska byggnader från 1400- och 1500-talen. Museet innehåller även en synnerligen vacker naturhistorisk avdelning, till stor del ett verk av avdelningens nuvarande intendent O. G y 1 1 i n g. Se G y 1 1 i n g.

Mammalia, se Däggdjur.

Mantel, 1. översidan hos måsar och trutar; 2. den ett kulskott omgivande metallen. Se Skott.

Markera slag, säges om hunden, då han genom viftande på svansen eller med andra tecken giver till känna, att han påträffat spår efter villebråd.

Marsharar kallas under jakttiden de äldsta unghararne för året

Marskråka. Enligt gammal utsago påstås kråkan vara bäst att förtära i277

mars. Förhållandet är dock motsatt. Denna månad äro kråkorna särdeles magra och torra. Flygfärdiga kråkungar och full växta kråkor skjutna på liösten äro ingen dålig spis och är det uteslutande en gammal fördom att denna fågel ej mera användes som föda. Stekes som annat vilt

Mårtes, se Mårdsläktet.

Mansergevär, en av bröderna Wilh. och Paul Mauser i Wurtemberg 1866 först framställd gevärskonstruktion som sedan ytterligare utvecklats och nu med olika modifikationer är antagen i flera länder, bl. a. i Sverige.

Melin, E., kassör, jägare, kennelman.

Melinæ, se Grävlingar.

Mellansork, se Råttdjur.

Mellanspets, se Hackspettfåglar.

Mellantagg, se Hjorthorn.

Menageri, eg. samling av för ett lantligt hushåll behövliga fyrfotadjur och fjäderfän; en djurtämjares eller djurförevisares samling av levande djur; (bildl.) samling av fula människor.

Mendelska lagen (så kallad efter sin upptäckare, den österrikiske prästen J. G. Mendel, f. 1822, d. 1884), rör ärftlighetsproblem, vilka .genom densamma fått ny belysning. Korsning mellan en rödblommig ärtsort och en vitblommig (likgiltigt vilkendera som är moder eller fader) ger alltid till resultat en rödblommig bastard (den röda färgen är "dominerande", den vita "recessiv"), men dennas avkomma består till 75 proc. av rödblommiga till 25 proc. av vitblommiga plantor (= förhållandet 3 röd: 1 vit). De vita bli samtliga konstant vita i sin avkomma; av de 75 proc. röda individerna visa sig vid separatkultur 25 proc. konstant röda i avkomman liksom föräld-rasorten, varemot 50 proc. visa sig vara nya bastarder och i sin avkomma upprepa klyvningen 3 röd: 1 vit och så alltjämt. På samma sätt förhålla sig andra egenskaper. I korsningsavkom-

man uppkomma därför nya konstanta kombinationer, nya varieteter jämte föräldravariationerna, som alltså själva utgöra kombinationer av egenskaper. Denna mendelska kombinationsidé är av synnerligen vittgående betydelse. Själv fann M. den inbördes oavhängigheten av en hel rad av egenskaper, och då redan vid 10 egenskapspar ung. 1,000, vid 20 egenskaper ung. 1,000,000 olika kombinationer äro möjliga, öppnar denna kombinationsidé dörren till en bättre förståelse av den stora mångfalden, formrikedomen eller variationen hos växt-och djurarterna, något som dock först den fortsatta forskningen kunnat närmare visa.

De mendelska upptäckternas innebörd är sålunda följande: 1. Egenskaperna förhålla sig som enheter, vilka övergå från generation till generation utan att därigenom förändras. Ärvt-ligheten består i enheternas övergående från en generation till en annan. 2. Enheterna kunna kombineras på olika sätt, varigenom ur ett relativt litet antal enheter en rik formväxling eller variation kan uppstå.

Menstruation förekommer utom hos mäniskor endast hos de högre aporna; sanolikt har den sin motsvarighet i djurens brunst, men vid denna är periodiciteten en helt annan, med långa mellanrum, och avsöndringen från könsdelarna är ej ofta blodig. Överensstämmande är för båda avgång av befruktningsbara ägg.

Mergulus, se Alkekungsläktet

Mergns, se Skrakar.

Mesfåglar, fam. Paridae, äro små livliga, i träden klängande fåglar. Den största är talgoxen, Parus major L., allmän mest över hela landet. B 1 å m e s e n, P. coeruleus L. är allmän söder om Dalarne, sällsyntare norrut. Azurmesen, P. cya-neus Pall. har en gång träffats hos oss. Svartmesen, P. ater L. allm. i279

södra och mellersta Sverige, sparsammare norrut till norra Jämtland och trakten av Lule. Tofsmesen, P. cristatus L. går i norr till Jämtland. Lappmesen, P. cinctus Bodd., bebor norra delen av skandinaviska halvön. Kärrmesen, P. palus-tris L., går i norr upp till Jämtland. T a 1 1 t i t a n, P. atricapillus borealis Sel. Longch., går ända upp i fjällen. Alla häcka i ihåliga trän eller andra håligheter. Stjärtmesen, Aegithalos caudatus L., åter, bygger sitt konstrika bo i träd.

Metamorfos. Ofta genomgår embryot inom ägget eller inom moderdjurets kropp en så fullständig utveckling, att det unga djuret redan vid sitt första framträdande väsentligen endast genom ringa storlek och könsorganens omogna tillstånd skiljer sig från den könsmogna individen; exempel på denna utvecklingstyp är flertalet av de högre ryggradsdjuren. Är däremot av en eller annan anledning en större del av organismens utbildning förlagd till tiden efter födelsen, så att det unga djuret (= larven) dels äger organ, som det könsmogna saknar, dels besitter andra organ i ett väsentligen ofärdigt skick, betecknas utvecklingsarten som metamorfos. Så hos insekterna och amSibierna.

Meves* F. V., ornitolog, f. 1814 i Tyskland, konservator vid Riksmuseets vertebratavdelning 1841—77. Framstående jägare och författare.

Miasm 1. Miasma, äldre benämning för sådant infektionsämne, som alstras utanför människokroppen och som ej direkt kan överföras från en individ till en annan, utan inkommer i organismen från den yttre naturen.

Mickel kortform för Mikael, använt inom hela svenska språkområdet åtminstone sedan 1500-talet för att beteckna räven.

Milles, V. K. E., skulptör, f. 23 juni 1875. Skapat utmärkta djurgrupper.

Milvus, se Gladsläktet.

Mindre korsnäbb, se Finkfåglar.

Mindre kärrhök, se Kärrhöksläktet

Mindre lira, se Stormfåglar.

Mindre skrikörn, se Kungsörnsläktet.

Mindre strandpipare,, se Brockfåglar.

Mindre sångsvan, se Svanar.

Mindre vattenödla, se Vattenödlesläktet.

Mistel, Viscum album L., en oftast på lind och ek parasiterande växt, sällsynt förekommande i Sverige, där den t ö. är fridlyst. Dess frukt är ett klotrunt, vitt, genomlysande bär med ett enda plattat frö och ytterst klibbigt kött, rikt på viscin, ett klibbigt slem, som fäster fröet säkert vid trädets bark, då en fågel äter bäret och avstryker fröet på grenen. Detta sega slem kunde användas till fågellim på den tiden detta fångstsätt var tillåtet

Mjältbrand, smittosam sjukdom, förekommande förutom hos våra husdjur (kor, får, häst, svin, hund) även hos älg, kron- och dovhjort, rådjur, vildsvin och räv. Även hare och kanin äro mottagliga för smitta. Den förorsakas av baciller, som vanligen tränga sig, ut i kroppen från magen eller tarmarne samt föröka sig i blodet och i inre organ. Komma mjält-brandsbaciller med blodig avföring eller med djur, som dött i sjukdomen och grävts ner för grunt i jorden, så kunna de såsom vilsporer hålla sig* smittokraftiga under flera år. Tages nu dylika baciller av djur med föda eller vatten, framkalla de plötsliga och häftiga sjukdomsutbrott. I enstaka fall störta djuren såsom träffade av blixten och dö inom få minuter; mest förlöper dock sjukdomen under en till två timmar, undantagsvis under flera dagar. Oftast är den dödlig, kan dock i en del fall gå till hälsa. Det mest påfallande kännetecknet på i mjältbrand döda djur är, att mörkrött blod framkommer ur alla naturliga kropps-281

öppningar. Vid obduktion synes mjälten starkt svullen, hans inre har uppmjukats till en svartröd välling. Blodiga utgjutningar i bukhåla, tarmkanal och andra kroppsdelar fullständiga bilden av ett mjältbrandsfall. Genom mikroskopisk undersökning påträffas bacillerna. Då mjältbrand uppträder, böra veterinärer och ordningsmyndigheter samarbeta. Kött av mjältbrandssjuka djur är hälsofarligt Människan smittas oftast genom små sår på händerna, då hon är sysselsatt med sjuka djurs behandling. Blodsugande insekter anses även kunna bära emellan smitta från sjuka till friska. I regel bildas hos människan lokala mjältbrandssvulster, som genom operation i rättan tid kunna botas.

Mjältskott visar samma teckning som leverskott.

Modervilt, de fullväxta hondjuren av älg, kron- och dovhjort.

Modin, Erik, fil. dr. regementspastor, f. 62, ntaurforskare, skriftställare.

Mongolisk fasan, se Fasaner.

Morfologi, se Zoologi.

Moripa, se Ripsläktet.

Morkulla, se Snäppfåglar.

Morkullsträck, se Snäppfåglar.

Morra, hund, räv, grävling och utter m. i vrede.

Mosnäppa, se Snäppfåglar.

Mosse, tuvig, skogbevuxen eller kal kärrtrakt av större eller mindre utsträckning.

Motacilla, se Ärlesläktet.

Moteld, sista medel för att bekämpa en utbredd skogseld. Denna anlägges på passande avstånd från den ankommande elden, hälst vid en väg, vars mitt måste vara fri från brännbar jord. Motelden kryper först långsamt framåt, slår därpå i höjden och drar sig genom draget från huvudelden raskt mot denna. Så snart eldarne mötts* kan faran anses över.

Motskott. En gammal regel säger att man vid motskott bör låta haren så

att säga springa upp på pipmynningen i avtrycket eller med andra ord hålla på framfötterna. Ofta blir dock detta bom. I stället bör man se mark framför harens fötter vid avtrycket.

Mula, bastard mellan åsnehingst och häststo; Mulåsna, bastard mellan hingst och åsnesto.

Mule» den hårlösa delen av överläppen hos nötkreaturen. Denna är ständigt fuktig hos friska djur på grund av en slemmig vätska som från slemkörtlarna i huden där uttömmas på mulens yta. Vid sjukdomar, åtföljda av feber, är mulen torr.

Mullsork, se Rått djur.

Mul- och klövsjuka en hastigt fortlöpande, mycket lätt överförd sjukdom hos klövdjur. Den kännetecknas genom blåsbildningar i mulen och mellan klövarna. Den angriper nötkreatur, svin, får och getter men förekommer ock på bufflar, hjortdjur och vildsvin, t. o. m. på renar. Smittokällan är ännu ej känd, smittan sprides antingen omedelbart från djur till djur eller genom mellanbärare. Efter smittans mottagande tar det 2 till 7 dagar innan sjukdomen kommer till utbrott. Den börjar med feber. Blåsbildningar på mulens slemhinna och mellan klövarna förorsaka djuren smärta, sa att de undvika föda och gå liksom förlamade. Ett egenartat smackande läte som djuren giva ifrån sig sam ett häftigt dräglande äro ofta de först igenkännbara tecknen på sjukdomen. I godartade fall kan sjukdomen gå till hälsa på 8 till 14 dagar. Understundom tillkommer dock varbildning, så att elakartade följdsjukdomar uppstå och vilka ofta ha ett långvarigt och dödligt förlopp. Att ha genomgått sjukdomen skyddar ofta djuren flera år, undantag finnas dock. Vanligen botas sjukdomen utan vidare åtgörande, svårare fall behöva dock veterinär behandling, desinficiering m. m. Nödympning (genom konstlat283

smittande av friska djur) kan man hastigare få slut på sjukdomen inom ett bestånd. Lagliga föreskrifter för sjukdomens behandling finnas.

Mullvadar, fam. T a 1 p i d a e, äro små djur med tjock, cylindrisk kropp, klädd av en tät, sammetsmjuk hårpäls. Ögon rudimentära och ytteröron saknas. Framfötter breda, skovellika, utåtvända, fingrarne förenade nästan till spetsen och försedda med stora grävklor. Svansen mycket kort. Övre hörntanden stor, dockformig. De äro tillpassade för ett underjordiskt levnadssätt och gräva sig hastigt fram samt kunna även simma. Till denna familj hör i Sverige ett släkte med endast en art, Mullvaden, Talpa europæa L., som till färgen är svartgrå med något metallglans, stundom något ljusare undertill. Albinoformer ha påträffats. Totallängden är 13.5—14.5 cm., svans 26 mm. bakfot 18—19 mm. utan klor. Den förekommer på fält och i trädgårdar täml. talrikt i Skåne och norrut åtminstone till Västergötland samt möjligen till Södermanland. Nordgränsen är oviss, emedan mullvaden ofta förväxlas med den svarta vattensorken, som även den uppkastar jordhögar.

Munsikte. Ett munsikte är en spik som gamla bondskyttar vid vakskytte på räv eller vid andra skott vid dåligt ljus slagit in på rätt plats vid kolvens sida. Om skytten har spikhuvudet i högre mungipan, vet han, att kornet ligger rätt i spången, om han också varken kan se korn eller spång. Ser han blott räven som en skugga avteckna sig mot snön, så skjuter han, oftast med gott resultat. Ty geväret ligger som det skall ligga.

Munstege, ett instrument som man använder för att hålla munnen öppen på djur vid undersökning av tänder, munhåla eller svalg, ävensom vid operation i dessa delar.

Munstycke, den övre delen av ett jakthorn, trumpet e. d.

Muskedunder, ett tungt och klumpigt gevär med stor kaliber.

Muskelreumatism hos hunden yttrar sig i muskelsmärtor, som antingen sträcka sig över hela kroppen 1. ock äro lokala (rygg och länder angripas oftast). Ej förenad med feber. Än hastigt, än smygande förlopp. Behandling: djuret hålles varmt. Smärtpunkterna ingnidas med myrsprit. Är reumatismen utbredd över flera muskler, ingives en mat- resp. tesked lösning av 5 gr. salicylcyrat natron i 60 gr. vatten tre ggr. om dagen efter litet mat.

Mus-släktet, se Rått djur.

Mustaschfladdemusen,, se Fladdermöss.

Mustela, se Vesslesläktet

Mustelidæ, se Mårddjur.

Mustelinæ, se Vesslor.

Musvråk, se Vråksläktet.

Mykologi, vetenskapen om svamparne. — M y k o 1 o g den som idkar denna vetenskap.

Mylla sig, säges om fåglar, som bada sig i sand eler lös jord.

Mynning, främre öppningen på en bösspipa.

Mynnigsladdare, gevär, som laddas framifrån, d. ä. genom mynningen.

Myotis, se Tunnörade Fladdermussläktet.

Myr, gräsbevuxna kärr, vår och höst översvämmade, men om sommaren torra.

Myrsnäppa, se Snäppfåglar.

Mentzer, O. von, ryttmästare, f. 64, Svenska jägareförbundets sekreterare, utgivare av Från Skog och Sjö, jägare, författare.

Myrspov, se Snäppfåglar.285

Myrtass 1. Myrbjörn kallas yngre ej utvuxen björn.

Myrvipa, se Snäppor.

Måkläppen en utanför Falsterbo för sitt rika fågelliv fridlyst holme. K. kungörelsen av d. 19 april 1912 om denna fridlysning lyder:

§ 1. Ä den i Östersjön utanför staden Falsterbo i Malmöhus län belägna holmen Måkläppen samt å det holmen omgivande vattenområdet intill ett avstånd av 500 meter från stranden vare all jakt efter andra fåglar än rovfågel, korp och kråka förbjuden intill utgången av år 1916.

Likaledes vare under samma tid förbjudet att å nämnda holme taga eller förstöra ägg av i andra fåglar än de nyssnämnda.

§ 2. För övertädeles av vad i § 1 stadgats, vare straffet böter från och med 5 till och med 200 kronor.

§ 3. Envar är berättigad att åtala överträdelser av denna kungörelse. Sådant åtal anhängiggöres vid allmän domstol.

§ 4. Böter som enligt denna kungörelse ådömas, fördelas sålunda, att en tredjedel tillfaller kronan och två tredjedelar åklagaren. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, förvandlas de efter allmän strafflag.

Målskjutning kallas skjutning mot mål, avsedd att utveckla skjutfärdighet.

Mårddjur, fam. Mustelida e, äro vanligen långsträckta, smärta djur, i några fall dock även grovt byggda. De hava korta lemmar med 5 tår på varje fot, de trampa mer eller mindre ej blott på tålederna, utan även på fotsulan. Oftast äro de utpräglade rovdjur, stundom mycket blodtörstiga. Klorna äro spetsiga och kunna något upplyftas. De hava anal-körtlar, som avsöndra en stinkande vätska.

Familjen indelas i följande 4 underfamiljer:

I. Övre rottanden med bred häl med stor krossyta; kronan triangulär eller rombisk till sin omkrets. Övre äkta kindtanden stor. Klor ej särdeles vassa.

A. Skallen ej tillplattad, nosen längre än bred. Fötter utan simhud, tår med långa kolr. Svans kort. M e 1 i n a e.

B. Skallen tillplattad, nosen bredare än lång. Fötter med simhud och tår med korta klor. Svans kraftig. Lutrinae.

II. Övre rovtanden med kort häl, kronan ej triangulär eller rombisk i omkrets. Övre äkta kindtanden tämligen liten eller liten, dess yttersida högst hälvten av rovtandens längd. Klor vassa.

A. Tanduppsättning skärande. Smärta djur, som äro tågångare. Mustelina e.

B. Tanduppsättning ej utpräglat skärande. Grovt byggda hälgångare. Guloninae.

Mården, Mårtes mårtes L., se Mård-släktet.

Mårdsläktet, Mårtes. Till detta släkte hörande arter ha rätt lång och mjuk päls, tämligen små ögon, rätt stora öron, spetsig nos, en lång och buskig svans. Lemmarne äro av medellängd. De äro tågångare med något upplyftbara klor. I Sverige finnes endast en art Mården, M. mårtes L. som till färgen är mer eller mindre mörkt brun, stundom gulbrun, blott mulen ljusgrå; på bröst och framhals en gul eller gulvit fläck. Kroppslängd 450—480 mm. Svans 225 —240 mm. Förekommer sparsamt över hela landet. Den klättrar utmärkt och dess förnämsta byte är ekorrar, men den tager även andra smärre däggdjur och fåglar o. s. v. Även äter den bär. Honan föder 3—4 ungar vanl.
i287

april. — En annan art S t e n m å r-d e n, M. f o i n a E r x 1, har ännu ej träffats i Sverige, men finnes i Danmark och har på senare tid framträngt till själland. Det är sålunda ej omöjligt, att den kan komma att invandra till Skåne. Den igenkännes bl. a. därpå att strupfläcken är vit och baktill kluven.

Håsar, fam. Larinæ, äro uthålliga flygare. Flera släkten och arter finnas. Storlabben, Stercorarius skua Brünn, är en stor mörbrun fågel med en vinglängd av 365—420 mm. På den hopfällda vingen en vit fläck. Tillfälligtvis anträffad i Sverige. Hos bredstjärtade labben, S. pomarinus Temm. skjuta de mellersta stjärtfjädrarne ut ett stycke över de övriga, men äro ej spetsiga, däremot vridna, så att fanet står vertikalt. Vinglängd 345—375 mm. Anträffas särskilt under höstflyttningarne. Fjällabben, S. longicaudus Vieill, har stjärtens mellersta pennor spetsiga och utskjutande med mer än halva sin längd förbi de övriga. Vinglängd 295—320 mm. Näbb brungrön med svart spets. Häckar i fjälltrakterna. Ägg 2, mörkt olivgröna m. bruna och grå fläckar, 50—60 : 37—40 mm. Vanliga labben. S. parasiti-cus L. har de mellersta stjärtpennorna spetsiga, utskjutande 7—10 cm. Brun. Näbb gråblå med svart spets. Vinglängd 315—333 mm. Häckar sparsamt vid ost- och västkusten. Ägg 2, olivgröna med bruna fläckar, 54—63 : 38— 42 mm. Tretåiga måsen, Ris-sa tridactvla L., saknar baktå eller är den

rudimentär och utan klo. Ryggsida och vingar askblå, f. ö. vit, näbb gröngul, fötter svartaktiga. Vinglängd 300—330 mm. Vinddrivna ex. anträffas ej sällan. I s m å s e n, Pa-gophila eburnea Phipps, är helvit med näbb grå med gul spets. Skjutits på flera ställen i Sverige. D v ä r g m å-

s e n, Lams minutus Pall, har rygg och vingar askblå, bröstet med en svag rosenröd anstrykning, näbb mörkröd, fötter röda. Vinglängd 220—233 mm. Häckat även på senare åren på Gotland och Öland. Skrattmåsen, L. ridibundus L. har rygg, skuldror och vingar askblå. Näbb och fötter röda. Huvudet i sommardräkt svart-brunt. Vinglängd 280—320 mm. Fiskmåsen, L. canus L., har rygg och vingar askblå, näbben är i spetsen vaxgul, mot basen gröngul. Fötter gröngula. Vinglängd 335—380 mm. Allmän. Ägg 3, gågröna med bruna fläckar, 53—60 : 40—45 mm. Gråtruten, L. argentatus Brünn, har likaledes rygg och vingar ljust askblå, näbben är gul, fötter gråvita. Vinglängd 400—460 mm. H]äckar oftast i kolonier vid kusterna samt i Vänera och vid Vättern. Ägg 3, gröngrå med mörkbruna och grå fläckar, 80—86 : 47 —50 mm. Hos sillmåsen L. fus-cus L. är ryggsidan svart, näbben gul med röd fläck på undernäbben. Fötter gula. Vinglängd 410—445 mm. Häckar allmänt såväl vid kusterna som inuti landet i sjöarna. Ägg 3, gulgrå med grå och bruna fläckar, 69—71: 48—51 mm. Havstruten, L. ma-rinus L., har också rygg och vingar skiffersvarta, gulaktig näbb, mot spetsen blekare, en röd fläck på undernäbbens spets. Fötter gråvita, vinglängd 460—515 mm., enstaka par häcka såväl utefter ost- och västkusten som i Vänern, Glan m. fi. st. Ägg 3, olivbruna till grågula med bruna och svarta fläckar, 75—84 : 53—57 mm. Ett svårt skadedjur på ej der, svärta m. fi. sjöfåglar. Vittruten, L. glaucus Brünn, har rygg och vingar ljust askblå, skulderfjädrar och armpennor vitspetsade, handpennor vitgrå med vita spetsar. De sammanlagda vingarna räcka ej 1. föga utom stjärten. Näbb gul med röd fläck på underkäksspetsen. Fötter grå-289

vita 1. blekt köttfärgade. Vinglängd 420 —480 mm. Flera ex. ha anträffats i olika delar av landet. Vitvingade truten, L. leucopterus Faber liknar föreg., men de hoplagda vingarna nå med spetsarne tydligt utanför stjärten. Vinglängd 400—425 mm. Även

av denna art ha flera ex. tillvaratagits.

Möllerswärd, John, dir., f. 1864, Uppsala. Jägare, författare.

Mörkbrun fjällräv, se Fjällrävsläktet.

K> — Behm, Jaktlexikon. N

Nagelbildningar, de hornartade delar, som bekläda extremiteternas änd-falanger hos flertalet ryggradsdjur. Kräldjur och fåglar bära på tåspetsarna strutformiga klor, som ovan och på sidorna bestå av en hårdare, av verklig nagelsubstans bildad del, nagel 1. k 1 o s k i v a n, och på undre sidan av en mjukare substans, som består av vanliga förhornade, i de yttre lagren kärnlösa epidermisceller, hornsålan; som är kortare än kloskivan. Hos kloakdjur, pungdjur, insektätare, många gnagare och andra däggdjur överensstämma nagelbildningarna väsentligen med dem hos lägre ryggradsdjur. Bakom hornsålan ligger hos däggdjur vanligen ett hårlöst, elastiskt hudparti, som är beklätt med ett tjockt och mjukt hornlager samt försett med många svettkörtlar, trampdynan; stundom sträcker sig denna över hela fotens undersida, stundom är den inskränkt till få punkter, företrädesvis till tårna. Hos människan och aporna har sistnämnda del (fingerblomman) ett så terminalt läge att hornsålan reduceras till en smal strimma över nageländan, nagel sömmen. — De som h o-v a r och k 1 ö v a r betecknade mo-

difikationerna av nagelbildningarna utmärkas därigenom att de äro korta och trubbiga, att den mycket tjocka nagelskivan är böjd på tvären, ej eller obetydligt i längdriktning, och att hornsålan är tjock och fast. Dessa egenskaper stå i samband med hovarnes och klövarnes funktion att uppbära kroppen, medan hos de med klor utrustade djuren blott trampdynan äger denna uppgift, och klorna tjänstgöra vid grävning, klättring o. s. v. — Hos krokodiler, sköldpaddor och fåglar tillväxa klorna på det sättet, att nya hornlager bildas från den underliggande slemhinnans hela yta. Hos däggdjuren och ödlorna sker nybildningen av nagelskivan blott vid basen och vid

spetsen. — Bi k lövar benämnas de mer eller mindre rudimentära sidotårna hos flera partåiga hovdjur.

Nathusius' Fladdermus, Pipistrellus nathusii, se Fladdermöss.

Nationalpark, ett inom ett land för det allmännas räkning avsöndrat område, där fasta naturföremål och yt-bildningar, växt- och djurliv hållas fredade mot varje ingrepp och åverkan för att kunna utgöra likasom ett bestående monument av fosterlandets293

natur, ett testamente av nutida generation till kommande släkter. Enligt riksdagsbeslut 1909 avsattes följande 9 områden till nationalparker: 1. Stora Sjöfallets, ett område av omkr. 1,500 kv.-km., innefattande en del av Lule älvs övre vattensystem med Stora Sjöfallet, ett av världens mäktigaste vattenfall, samt stora vidder av fjäll, skogar och myrar, där bl. a. björnen ännu förekommer tämligen allmänt; 2. Sarj eks, omkr. 1,900 kv.-km., gränsande intill den förutnämnda och omfattande det s. k. Sar-jekmassivet, ett alplandskap av särdeles storslagen natur; 3. Abisko, utgörande omkr. 500 kv.-km. av den för sin rika och karaktäristiska växtlighet m. m. bekanta Abiskodalen s. om Torne träsk; 4. Peljekaise, ett omkr. 140 kv.-km. stort område s. v. om fjället Peljekaise (parkens omfattning fastslagen genom beslut av 1913 års riksdag), bestående av fjällvidder och däri insprängda lövängar (dessa fyra i Norrbottens län); 5 Sonfjällets (omkr. 2,7 kv.-km.) omfattande en del av Hede kronopark på Sonfjället i Härjedalen, avsedd att utgöra prov på ett sydligare beläget fjäll, där naturen icke undergått förändring genom betning av renar (björnen även där bofast); 6. H a m r a, omfattande ett omkr. 20 har stort urskogsområde jämte en del mossmarker inom Hamra kronopark, Gävleborgs län; 7. Ängsö, som utgöres av större delen av den 72 har stora holmen Ängsön, under Väringsö i Länna socken, Stockholms län, en typisk östkustö med yppig vegetation; 8. Garphytte (109 har) ett område med synnerligen yppig lövängsnatur och en egenartad, kalkformationen tillhörande flora på sluttningen av Kilsbergen inom Garphytte kronopark, Örebro län; 9. Gotska Sandöns, ett område på omkring 40 har i nordvästra delen av den för sina egendomliga flygsandsfe-

nomen och sin ursprungliga barrskogsvegetation m. m. bekanta ön. Sedermera ha ännu några tillkommit.

Nattblacka, allmogenamn på flädermöss i allmänhet.

Natthäger, se Häger.

Nattkvist. De flesta fåglar, även en del av våra hönsfåglar, som f. ö. vistas mycket på marken, tillbringa natten i träd. De sägas då på kvällen "slå till på nattkvisten". Tjädern, orren, ringduvan, en del rovfåglar och kråkfåg-lar ha vissa favoritträd, som de natt efter natt uppsöka; dylika platser upptäckas lätt på de under trädet samlade exkrementerna.

Nattramp, myckenhet av spår på harens betesplats.

Nattraj, se Nattramp.

Nattrovfåglar, se Ugglor.

Naitsikte. Även på jaktgevär liksom på krigsvapen har man försökt diverse ' anordningar för att underlätta siktning vid svag belysning. Ett enkelt medel är att krita övre delen av pipan eller spången mellan piporna på en dubbelbössa. Även ett medelst elastiska hållare lätt påsättbart band belagt med självlysande färg, har förts i marknaden för samma ändamål. En annan anordning består av en liten elektrisk strålkastare, monterad på pipans undersida. Denna kastar ett kägelformigt strålknippe framåt; mitt i strålknippet befinner sig ett mörkt kors. Strålkastaren är noga in justerad så, att skottet tar mitt i korset, varför det endast gäller att inrikta det mörka korset mot den punkt på djuret man vill träffa.

Nattskärra, se Nattskärror.

Nattskärror, fam. Caprimulgidae, äro nattfåglar med stora ögon och mycket brett gap, omgivet av styva borst. I

södra och mellersta Sverige häckar nattskärran, Capri-mulgus europaeus L. en brunspräcklig fågel med en vinglängd av 185—205 mm.295

Nattslag, den vittring villebrådet vid sina nattliga strövtåg lämnar kvar i markerna. På grund av atmosfärens och markens förhållanden under natten — i första hand torde väl fuktigheten härvid spela roll — stannar denna vittring länge kvar och utgör en viktig förutsättning för hundarnas, i främsta rummet stövarens, men även hönshundens arbete följande dag för att finna vilt. Vid djurens nattliga besök på betesmarkerna uppstår ofta en mängd varandra korsande spår (traj), varför man ofta talar om n a 11 r a j, som kan härleda från ett eller flera djur; en dylik traj är ofta för hunden omöjlig att i detalj utreda, utan bör han genom ringning (se Ringa) söka få tag i ett utspår.

Nattuggla, en uggla som endast eller ock företrädesvis jagar och stryker omkring under natten, i motsats till daguggla, som jagar om dagen.

Nattvaka, allmogenamn på taltrasten ävensom tallbiten.

Naturalier, sådana naturalster (preparerade djur och växter, mineral, pe-trifikat o. s. v.) som pläga utgöra innehållet i naturhistoriska museer och naturaliekabinett.

Naturhistoriska riksmuseum är i sina nya byggnader ute vid Frescati en sevärdhet av högsta rang. Postadress Stockholm 50.

Naturminnen, Naturminnesmärken, se Naturskydd.

Naturskydd, den yttre naturens skyddande mot obefogade och fördärvliga ingrepp från människans sida. De faror, som genom den hastigt framträngande odlingen och industrien överallt hota den ursprungliga yttre naturen ha på senare tider i de flesta kulturländer framkallat en mäktig och framgångsrik rörelse för naturens skyddande. Denna rörelse går i första hand ut på att genom fridlysning åt eftervärlden bevara dels större områden av orörd och karaktäristisk natur

(se Nationalpark), dels enstaka s. k. naturminnesmärken i. n a t u r m i n n e n, d. v. s. av kulturella inflytanden oberörda, i det fria befintliga levande eller livlösa karaktäristiska naturföremål, ursprungliga landskapsformationer eller livstillstånd i naturen av allmänt eller lokalt, vetenskapligt eller estetiskt intresse. Exempel härpå äro ytformationer, såsom moräner och enstaka flyttblock, jättegrytor och glacialrefflor, egendomligt formade strandklippor, mossar, ljunghedar, flygsandsfält, sjöar och vattenfall, ovanliga naturliga skogsbestånd eller enstaka träd, märkliga genom storlek och ålder eller genom någon med desamma förknippade händelser eller sägen, vidare sällsynta ört- eller buskartade växter samt av utrotning hotade däggdjurs- och fågelarter, ävensom ståndorter och häckplatser för dylika. I Sverige finnes det lagar och bestämmelser, genom vilka det är möjligt att åstadkomma skydd för naturminnesmärken av ovanstående slag såväl på kronans som på enskild mark. Ansökan om fridlysning för naturminnesmärke kan av var och en för saken intresserad inges till K. Maj:ts Befallningshavande i länet. Göres ansökan ej av ägaren till området eller föremålet ifråga, skall medgivande av denne ansökan bifogas. Som villkor för ansökans bifallande gäller i varje fall, att den blivit tillstyrkt av Vetenskapsakademien. Kostnader för fridlysningens kungörande gäldas av sökanden, som även har att ombesörja och bekosta nödiga åtgärder för natur-minesmärkets utmärkande eller inhägnande. För att bereda möjlighet att inom vists område eller del av landet skydda sällsynta arter och sådana vilda djur, som icke genom lagstiftningen om jakt och fiske äro förbehållen ägaren, stadgas att K. M:ts befallningshavande äger att på framtsälning av297

Vet.-Akad. meddela förbud mot att på annans mark avsiktligt borttaga eller skada växt eller djur av angivet slag. Förslag till dylikt förbud kan av varje intresserad inges till Vetenskapsakademien, Stockholm 50.

För att främja denna rörelse bildades 1909 Svenska Naturskyddsföreningen, adress Stockholm, i vilken varje svensk man och kvinna får ingå. Årsavgift fem kr. mot vilken föreningens innehållsrika årsskrift erhålles.

Naturvetenskap, vetenskapen om naturen, har till uppgift att lära känna och förstå de särskilda föremålen och företeelserna i naturen. Till naturvetenskaperna räknas i första rummet zoologi, botanik, mineralogi, kemi och fysik.

Nedlägga, under jakt nedskjuta villebråd.

Nemesius Diana, skämtsam förvrängning på Nemesis divina, den gudomliga vedergällningen. Förvrängningen tillskrives "mäster" Palm, Sveriges förste socialist.

Neomys, se Vattennäbbmussläktet.

Nordiska fladdermusen, P i p i s-trellus (Eptesicus) nils-s o n i, se Fladdermöss.

Nordisk gulärla, se Ärlor.

Norrbottens läns stö vareklubb godkändes år 1916.

Nosbliser, av skärgårdsbefolkningen och sälskyttar använd benämning på de koniska, nedåt vidgade andhål, som sälarne hålla öppna i isen; ej att förväxla med de större hål, "brunnar", "sälbrunnar", genom vilka djuren gå upp och ned.

Notorisk, allmänt bekant, uppenbar.

Nubbe, ett framför allt genom skämttidningen "Strix" mycket spritt namn på en sup.

Nunc est bibendum, citat ur Horatius "Odæ" I, 31, "nu skall man dricka"; uppmaning att ta jaktsupen.

Nyckel, se System.

Nyckelben, namn på de båda hos människan Co-formigt krökta knotor, som sträcka sig mellan skulderbladen och bröstbenet samt på samma gång de förena dessa ben rörligt, tillika hålla dem isär och sålunda under alla rörelser stadga skuldrornas och armarnes ställning mot kroppen. Nyckelben finnas hos alla antropoider, flädermöss, marsupialier och en del andra däggdjur, som utmärkas genom starkt arbete med de främre lemmarna (grävning, klättring). De saknas hos en mängd andra t. ex. sälar, valar, hov- och klövdjur m. fi., eller äro rudimentära såsom hos de flesta rovdjur och en mängd gnagare. Fåglarnes nyckelben äro vanligen ganska starka samt förbundna i mittlinjen till "gaffeln" 1. "furcula" förmedelst ett opa-rigt ben, episternum.

NyctahiSj se Smal vingade Fladdermussläktet.

Nydqvist, J. H. A., ingenjör, f. 62, ornitolog, jägare.

Nying, två på varandra lagda avkvistade furustammar, mellan vilka stickas spån och torrvedstickor, som antändas. Det börjar då köla och glöda i stockarne och en mild, jämn värme sprides från dem. Nyingen användes av jägare, skogsarbetare och timmer-flottare, som ofta tillbringa natten under bar himmel.

Nådeskott. Vid jakt på större villebråd händer ofta, att ett stupat djur måste dödas med ett ytterligare skott som sedan gammalt benämnas nåda-skott. Detta bör alltid vara ett kul-skott och placeras i regel bäst bakom örat.

Näbb, benämning på huvudets främsta avdelning hos fåglarne, vilken motsvarar munnen och de densamma bildande delarna hos andra ryggradsdjur. Näbben är alltid hård och bildad av ben, som betäckas av ett horn-artat eller hudartat övedrag utan mel-

lanliggande mjuka delar. I övernäbben ingå ett stort mellankäksben (varifrån utskott sträcka sig uppåt mellan näsbenen) och två små, på sidorna belägna överkäksben. I undernäbben finnes ett av flera stycken bildat underkäksben. Överkäkens och ; gommens ben äro icke som hos däggdjuren fast förenade med hjärnskålen, utan

rörligt fästa vid densamma. Underkäken står icke i direkt förbindelse med tinningbenet, utan är förenad med ett särskilt ben, som benämnes kvadratbenet, vilket i sin ordning ledar mot tinningbenet. Enär kvadratbenet medelst okbenen och vingbenen är förbundet även med överkäksapparaten, röres vid näbbens öppnande icke blott underkäken (såsom hos däggdjuren) utan även överkäksapparaten tar genom en större eller mindre böjning del i rörelsen. Näbbens form och styrka sammanhänger med fågelns närings- och levnadssätt. Än är näbben alltigenom hård, än är den nästan i hela sin längd, vid roten eller i spetsen klädd med mjukare hud. Till formen växlar den på mångahanda sätt: rak, uppåtböjd, nedåtböjd, hakformig i spetsen, krokig, svärdformig, kägel-formig, vigglik, plattad, skedformig, båtformig, hög, låg, kantig, rund, smal, bred, med eller utan nagel i spetsen, med skarpa eller trubbiga kanter, vass eller trubbig spets, försedd med "tänder" eller lameller i käkkanterna o. s. v. De nämnda "tänderna" äro av bornsubstans bildade, tagglika utskott och få på intet vis uppfattas som verkliga tänder. Sådana funnos hos de äldsta fossila fåglarna, och tandanlag äro påvisade hos nutida fåglars foster. Näsborrarna äro mycket skiljaktiga till form och läge samt än bara, än täckta av hudbildningar, ofta mer eller mindre omgestaltade fjädrar. Un-derkäksgrenarne kunna vara förenade med varandra, än blott ett kortare stycke vid näbbspetsen, än ganska

långt; mellan dem finnes stundom en säcklik utvidgning av huden. Den näbbspetsen beklädande huden är hos åtskilliga vadare och simfåglar försedd med särskilda känsel kroppar, som göra deras näbb till ett förträffligt känselorgan, varav de betjäna sig för att i siam och dy rota efter sin föda. Näbben användes alltefter sin olika bildning på flera olika sätt: att gripa, sönderkrossa, sönderstycka, skala, skilja ur födan m. m., men aldrig till att tugga densamma; även gör den tjänst vid bobyggnaden, fjädrarnes ordnande o. s. v. Se vidare Fåglar. — Även inom andra avdelningar av djurriket förekomma näbbliknande bildningar. Sålunda ha sköldpaddorna käkarna klädda av en hornslida och saKna i sammanhang härmed tänder. Även hos ett av kloakdjurens bägge släkten, Ornitorhyncus, (Näbbdjurssläktet) finnes en hornartad näbb.

Näbbmusen, vanliga, Sorex araneus L., se Näbbmussläktet.

Näbbmussläktet, Sorex, omfattar två svenska arter, vanli ga näbbmusen, Sorex araneus L., med en kroppslängd av 70—80 mm. och dvärgnäbbmusen, Sorex m i n u t u s L., av 50—60 mm. kroppslängd. De hava mycket spetsig nos och nästan sammetsartad päls. De förekomma över hela Sverige, den senare dock mindre allmänt. De leva på land, men ofta på fuktiga ställen och gräva gångar i lös jord och snö. Näbbmössen träffas ofta döda vid vägar och stigar, beroende därpå, att de av en del djur väl dödas, men ej ätas, emedan de på kroppens sida ha en körtel, scm avsöndrar en stark myskartad lukt. De ätas dock av ugglor.

Näbbmöss, fam. Soricida e, ha muslik kroppsform, klädd med mjuk, tät hårpäls. Nosen utdragen, spetsig. Tassarne små, med fem fria, klobärande tår, av vilka den tredje är301

längst. Ytteröron väl utvecklade, men mestadels dolda i pälsen. Svansen ungefär av kroppens längd, gleshårig, fjällig. De båda svenska släktena ha brunspetsade tänder. De äro små, livliga djur, som ej ligga i dvala om vintern. Översikt av släktena:

I. 5 enspetsade tänder i överkäken bakom den stora främsta framtanden (därav 2 fram-, 1 hörn- och 2 mellan-tänder). Fötter ej hårfransade. — S o r e x.

II. 4 enspetsade tänder i överkäken bakom den stora främsta framtanden. Fötter hårfransade. — N e o m y s.

Näktergal, se Trastfåglar.

Näsa, hundens luktsinne. Den är ej alltid och under alla omständigheter lika god. Övergående kan den skadas 1. nedsättas genom sjukdom, redan vid ganska lindrig opasslighet, genom hetta (hos tikar), längre järnvägstransporter, slutligen även genom förflyttning av hunden från en plats till annan med helt olika

jordförhållanden, t. ex. från sandig till hård mark. En hund som drar väder på 20 m. avstånd efter en nyskjuten rapphöna som fallit i gräset eller i åker kan anses ha god näsa. God näsa = fint luktorgan. Hunden har vilt i näsan, d. ä. att han vädrar ett djur.

Nät. I äldre tider, innan jaktgevären nått någon större fullkomning, spelade fångst av villebråd en betydande roll i jämförelse med nedläggandet medelst skott. Härvid användes ofta nät av olika konstruktion. Även vid jakt med fågelhund (stående hund) användes under 1600- och 1700-talen ofta nät, i det låga, vertikala nät utställdes i vägen för de framför hunden löpande rapphönsen eller ett större nät (tirass) drogs över den tryckande fågelkullen. Förutom vid dylik mera idrottsmässigt utövad jakt ha nät av olika form använts för yrkes-

mässig djurfångst. Även vid vargskall användes förr nät, och enligt 1808 års jaktstadga skulle i de länder där varg anställde skadegörelse, vargnät på allmän bekostnad hållas. Numera brukas hos oss nät nästan endast vid fångande av levande djur för utplantering å annan ort Om förbud för användande av nät se D j u r f å n g.

Nödfoder, den näring som jägaren giver sitt villebråd i hårda tider. Detta måste givas det vilda, innan detta lidit nöd, så att man söker bevara det vilda vid dess ursprungliga kraft att jämte nödfodret kunna söka sig sin ur-sprungliuga näring. Att genom nödfoder få villebråd som redan kommit på utförsbacken, åter på benen, lyckas sällan. Hjortdjur giver man potatis, gott hö, otröskad havre, torkat löv, fällda aspar, kastanjer, ekollon; rådjur taga blott havre, gott hö, löv och ärtväxter. Åt hararne ger man klöver-hö och kål, fällda aspar samt havre. Rapphöns och fasaner få vete, korn och majs. Litteratur: Doch L. Der Wildtpeger als Landwirth; A. Olt u. A. Ströfe: Die Wildkrankheiten u. ihre Bekämpfung.

Nötkråka, se Kråkfåglar.

Nötskrikesläktet* Garrulus Vieill. En art i Sverige. Nötskrikan, G. glandarius L. Handtäckare blå med svarta tvärband. Översida rödgrå. Stjärten svart. Iris vit. Näbb svart, fötter gråbruna. Vinglängd 172—196. Allmän mest över hela landet. Allätare. Boet vanl. i barrträd. Äggen 5—7 läggas i april 1. maj. De äro brungrå, fläckiga på ljus, grönaktig botten. 35 : 24 mm. Ruvningstid 16—18 dagar.

Nötväckor, fam. Sittidae har i Sverige en art, nötväckan, Sitta europæa L., som finnes utbredd över större delen av Göta- och Svealand. o

Odens svala, namn på svarta storken (Ciconia nigra).

Oedicnëmus, se Tjockfotsläktet.

Okynneshnnd, hund som biter folk eller fä. Okynneshund må ej lös vara; anträffas sådan hund å område, varöver hundens ägare eller annan, som har hunden i vård, ej äger förfoga, må den av envar dödas. Gör hund skada å hemdjur, skall denna av ägaren fullt gäldas. (Lag 9 juni 1893.)

Ollon kallas frukterna av bok och ek. De uppsamlas på senhösten och utgöra ett utmärkt foder för div. vilt, såsom hjortar, älgar, harar m. fi.

Ollonår, ett år, då ekar och bokar bära rikligt med frukt.

Olssön, Aug. j:r, disp., jägare, ken-nelman.

Ombergs kronopark i Väversunda och Rogslösa socken i Dals härad och Västra Tollstads socken i Lysings härad av Östergötlands län utgöres till största delen av Ombergs gamla djurgård, som torde ha omfattat hela Om-berget och Dags mosse. När djurgården anlades, torde ej vara med säkerhet känt. I handlingarne från 1655 års riksmöte uppges emellertid, att enligt iedan då "gamla jordeböcker" djurgård blivit inrättad på Omberg. 1805

förordnade K. M:t i enlighet med ett redan 1786 fattat beslut, att djurgården skulle nedläggas och Omberg förvaltas som kronopark.

Omelett, ett slags äggkaka, som till-redes utan mjöl och gräddas endast på ena sidan samt hopvikes, oftast över inlagda skinktärningar, fågelhachis, champinjoner, hummer, kräftstjärtar, sylt, gräslök och persilja m. m.

Omnivora, "allätare", sägas de djur vara, som leva av både vegetabilisk och animalisk föda.

Ontologi, se Zoologi.

Oologi, läran om fåglarnes ägg.

Organ. Hos djur och växter (organiska varelser) varje del, som bildar ett för sig avslutat helt med en bestämd livsförrättning, på samma gång som dess liv och verksamhet äro beroende av dess sammanhang med det hela (organismen).

Orienteringsförmåga, förmåga att finna sig till rätta, taga sig fram på en ort, ehuru man är obekant med den eller rent av saknar ögats ljus. Särskilt anmärkningsvärd är vissa djurs förmåga eller "instinkt" att finna vägen till sitt hem trots betydande avstånd.

Ormar. I Sverige finnas 3 arter, sno-305

ken och släta snoken (båda ofarliga) samt den giftiga huggormen. Se d. o.

Ormgift. De giftiga ormarne utveckla i sina giftkörtlar — analoga med andra djurs spottkörtlar — ett sekret som inehåller ett för de flesta andra djur mer eller mindre häftigt, ej sällan dödande gift. Detta utgjutes i såret, när ormen biter. Behandlingen av ormbett plägar i regel, särskilt om den kan företagas någorlunda snart efter bettet, börja därmed, att man hårt ombinder den bitna kroppsdelen för att hindra eller försvåra giftets spridning. Åtgärden hindrar icke denna, men kan dock ej sällan mildra förloppet. Härtill ansluter sig vidare bettsårets utsugning, varvid den sugande måste ha hela läppar. Det är fördelaktigt att dessförinnan med en ren kniv skära upp bettstället. Även kan man med en morfinspruta föra in en lösning av övermangansyrat kali (1— 5 proc., en 1. annan kbel.) i bettsåret samt under huden kring detta. Det bästa medlet är dock Antivenin, serum mot ormbett. Detta ormserum finnes på flera svenska apotek på små flaskor om 10 gr. — lagom till en insprutning. Detta borde jämte lämplig, ren spruta finnas tillgängligt ej blott på lasarett, sjukstugor och apotek, utan även vid skolor på landet, vid skollovskolonier m. m., där sommartiden många barn gå barfota, plocka bär o. d., varvid de flesta ormbett inträffa. — En rätt hög grad av naturlig immunitet mot ormgift företer igelkotten, troligen därför, att den dödar och förtär ormar.

Ormslån, Anguis fragilisL., förekommer allmänt till södra Lappland, norrut dock sparsammare.

Ormvråk, se Vråkar.

Ornitolog, fågelkännare, naturvetenskapsman som företrädesvis idkar studiet av fåglarne. Ornitolog i, den

del av zoologien, som sysselsätter sig med fåglarne. Se även Fåglar.

Orre. Tetrao tetrix L., hönsfågel av familjen skogshöns, släkt med tjäder och hjärpe. Jägaruttryck lika med dem som gälla för tjäder. Beskrivning: Hanens längd 58 till 65 cm., stjärt 16—20, näbb 2,5. Honan mindre. Den allmänt bekanta tuppen har på huvud, hals, övre delen av bröstet och ryggen en vacker, svartblå, metall-glänsande färg, vingarnes täckfjädrar äro delvis brunmelerade, på den nattsvarta magen har han en vit fläck, ofta en dylik över vingen; undre stjärtfjädrarna vita, några fjädrar ha svart fläck innanför spetsen; vingpennorna mörkt svartbruna, de stora med ljusa kanter, brunpunkterade, på vingen 2 vita band; av stjärtens 18 fjädrar äro för det mesta de fyra yttre lyrfor-migt och i samma plan uppböjda, det innersta paret mycket mindre än de andra. De vita stjärtfjädrarna på undersidan räcka över spetsen av de mellersta stjärtfjädrarna; strupfjädrarna äro icke förlängda, rosen räcker vid lektiden över hjässan, iris är brun, näbbet svart, vid näsborrarna en svart fjäderkant, tars och tår bruna, den övre delen vitaktig. Om sommaren är tuppen på huvud och hals delvis rostbrun strimmig. Honan har en fjäderdräkt liknande tjäderhönans, huvud och hals mörk rostgul med svartbruna tvärstrimmor, strupen ljusare, huvudet mörkare med svarta våglinjer liksom bröstets sidor; vingtäckfjädrarna rödaktigt svartgrå, undre stjärtfjädrarna vita; tår bruna, tarsen gråbrun, näbbet mörkt hornfärgat, Iris brun, rosen svag. Hon skiljer sig från

den för övrigt mycket kraftigare tjäderhönan på den tydligt utböjda stjärten, som är roströd med svarta tvärstreck. Ungarna äro roströda och svartgrå fläckiga, på undersidan enfärgat rostgulvita och påminna om hönan. Orrtuppen är visserligen mycket mindre än tjäder-307

tuppen, men honom överlägsen genom sin praktfulla färg, ståtliga stjärt och smidiga hållning; hans sinnen äro lika skarpa; om han tycks vara aldrig så djupt försjunken i sin lek, ser och förnimmer han allt, som försiggår omkring honom, varför det är mycket svårt att överraska honom i det fria; han sträcker då snabbt i väg bort. Om det för en skicklig jägare icke är så svårt att träffa en lekande tjäder, så är det ett riktigt konststycke att lura en orrtupp. Äro orrar uppjagade, så sträcka de för det mesta långt bort.

Orrens utbredning sträcker sig över Europa åt söder till Pyreneerna och Alperna och norra Kaukasus, vidare över norra och mellersta Asien till Tian-Schan-bergen. Isynnerhet förekommer han ofta i norra Europa, men också på många ställen i Tyskland t. ex. i Hannover, Mark, Schlesien, Bayern o. s. v. Om han också räknas till skogshöns, trivs han dock mindre i täta, torra skogar, än på ödsliga, kärraktiga trakter, bevuxna med lingon, blåbär och kärrväxter, isynnerhet björkknopp, som han mycket tycker om; då han utbreder sig mot norr, stiger han lodrätt över trädgränsen.

Orren är visserligen i allmänhet en stannfågel, men fattas utan synbar anledning plötsligt av vandringsbegär, är också känslig för förändringar inom sin vistelseort (uthuggning o. s. v.) så att han försvinner för att uppdyka på en annan plats. Han är sällskapsligare än tjädern, lever mången gång i större skaror, äter de mest olika buskars knoppar, bär, frön, sädeskorn, bok-och ekollon, gärna myrlarver, andra insekter, stora och små, och gör avgjort nytta, så han knappt kan vara skadlig för skogsbestånden. I mars skilja sig flockarne, då tupparna börja bli svartsjuka och grälaktiga; de draga sig då till sina lekplatser och börja strida, tills de starkaste tillkämpat sig platsen. Men så ursinnigt de än ryka

ihop, är striden dock oblodig, fjädrar ryka visserligen omkring, men det gäller aldrig livet. I regel sälla sig 4 till 5 honor till en hane, som nu har mycken möda att övervaka deras förhållande, då vanligen svagare tuppar stryka omkring i närheten för att i ett lämpligt ögonblick giva horn åt den rättmätige ägaren, om det också skulle kosta dem några fjädrar till. Tuppen leker undantagsvis i träd, mest på marken och beroehde på väderleken från mitten av mars till slutet av maj, i höga norden till mitten av juni. Vid inbrytande gryning sträcker han från sovplatsen till lekplatsen och börjar snart sitt av två satser bestående spel, först kluckar han likt en butelj som tömmes, väser, slipar, vilket låter som "Tschiooo-zich" med tonen på slutljudet. Därvid breder han ut stjärten som en kalkontupp, springer som en galning omkring, vänder sig runt, hoppar meterhögt i luften och bär sig högst löjligt åt. Därtill driver honom svartsjukan att giva akt på grannarna, han vet inte, om han skall hängiva sig åt kärleksbegäret eller stridslusten, slutligen segrar det förra, ett förhoppningsfullt ögonblick för de kringströvande friarna. Mot soluppgången plägar inträda en paus, varpå följer det så kallade solspelet. Senare på morgonen mot kl. 8 kan man höra kluckandet på långt håll. Icke sällan hör man tuppen spela även om hösten, liksom trastar, finkar o. s. v. även om hösten efter Tuggningen låta höra en svag sång. Orrhönan visar vid anläggningen av sitt enkla rede mer klokhet än den dummare tjäderhönan och täcker redet väl, då hon måste lämna det, så att det är svårt att upptäcka de 8 till 14 15 : 35 mm. stora äggen, som likna tjäderhönans. Men i trots därav förökas orrfåglarna ganska medelmåttigt, om man inte söker giva dem kraftigt skydd mot deras alla fiender, ty utom andra, jaga rävar och hökar dem309

oupphörligt och med framgång. Även när ungarna kunna flyga, göra de det ogärna, utan förlita sig på sitt viga och snabba lopp. ' Det vet räven, då han oförvarandes springer in i flocken, spränger den och nu med framgång jagar de undanlöpande ungarna, och hönshundarna göra likaledes. Höken tager med några vingslag fast en orre,

och man kan därför icke förvåna sig, om man på hösten i stället för den önskade tillväxten av orrbeståndet träffar på flere tuppar än hönor. Man kan på avstånd lätt känna igen en flock orrar på de enskilda fåglarnas oupphörliga hoppande med fladdrande vingar. Mot hösten draga honor och yngre hanar sig samman till flockar, sätta sig om aftonen gemensamt i träden och söka så gott som möjligt tillbringa vintern; gamla hanar sluta sig även än tillsammans, än förbliva de ensamma. Angående bastard mellan tjäder och orre se Rackelhane.

Har man utforskat fågelns vanliga sträcktåg, så kan man driva honom till sig. Lämpligen nyttjar man en uppstoppad orrtupp eller liknande

fågel, en s. k. bulvan för att locka orr-tupparna, som man då från sin boning kan skjuta. Flocken håller stånd emot fågelhunden, den springer vanligen så snabbt framför honom, att han måste vara kvick för att tvinga den att stå stilla. Vid varmt soligt väder är jakten på orre lönande och intressant. Då de unga tupparna redan i början på september börja bli svarta, så blir det icke svårt att skona hönorna. Orre behandlas och tillredas som tjäder, ungt är köttet gott, gammalt föga njutbart.

Ortolansparv, se Finkfåglar.

Os. Kärraktig och med vide m. m. beväxt åmynning. Även källdrag som utfalla i sjöar och göra isen försåtlig.

Osteologi, benlära, omfattar såväl i allmänhet skildringen av knotornas ("benens") byggnad, från deras uppkomst till deras fulla utveckling, som även och företrädesvis de fullt utbildade knotornas former, både särskilda och sammanhängande i skelettet, såväl hos de vertebrerade djuren i allmänhet som hos människan.

Ostlig husmus, se Råttdjur. p

Padda, se Paddor.

Paddor, fam. Bufonidae. I Sverige finnas 3 olika arter paddor. Den vanliga paddan, Bufo bufo L., ha fötterna med åtminstone halv simhud. Förekommer upp till Västerbotten. Grönfläckiga paddan, B. viridis Laur, har ett tydligt hudveck på insidan av fotleden. Från Skåne till Bohuslän och på östra kustsidan till södra Östergötland samt på Öland och Gottland. Stinkpaddan, B. calamita Laur., har obetydlig 1. ingen simhud mellan tårna. I Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän.

Palåver, tomt, ordrikt prat.

Paleontologi, läran om de forntida (utdöda) varelserna, försteningslära. Paleozoologi 1. zoopaleonto-logi är zoologien, behandlande de fossila djurformerna.

Palissadmaskar (Strongylides) långa, trådformiga rundmaskar, vilkas larver det vilda upptager med dricksvatten 1. föda och nå könsmognad i värdkroppen. Några arter parasitera i matsmältningskanalen och förorsaka den s. k. magmasksjukan. I rådjurets måge och tarmkanal förekomma Strongylus filicollis, contortus,

convolutus, retortaeformis, vidare Tri-chocephalus affinis och Filariaterebra. Hos hare och vildkanin Strongylus strigosus och retortaeformis, Tricho-sephalus unguiculatus. Parasiterna befinna sig på magens slemhinna, där de skada värddjuren genom blodsugning Värdarne falla av, få diarré och kunna duka under på grund av kraftförlust. Andra arter utveckla sig i värdarnes lungor och förorsaka, om de förekomma i mängd 1. om en bakterieinfektion tillkommer, den s. k. lung-masksjukan hos villebrådet. Hos harar och kaniner parasitera vidare Strongylus commutatus. De sitta i luftrörens förgreningar såsom vitaktiga, trådformiga maskar, ofta hopgyttrade till riktiga nystan.

Palliativ, hjälp för ögonblicket.

Palt, omtyckt jägarebenämning på en mindre hare.

Parasit. Som parasit i vidsträckt mening kan man beteckna varje djur, som tar sin näring från en annan le' vande organism, växt eller djur. Denna senare kallas i förhållande till parasiten värdväxt eller värddjur.

Parat, beredd, redo, färdig 1. rustad till.

Parfors jakt, sådan jakt med drivan-313

de hundar, som går ut på, att hundarna skola upphinna och taga villebrådet med våld eller "ställa" det, till dess jägaren hinner fram och dödar det. Härvid följa jägarne vanligen jakten till häst. I äldre tider var kronhjorten det vanligaste och förnämsta föremålet för parforsjakt, i våra dagar representeras denna jaktmetod framför allt av den engelska räv jakten. Som en motsats till parfors jakten kunna vi uppställa vår här i landet vanliga stö-varjakt, vid vilken den i förhåll utposterade jägaren medelst skott nedlägger det av hundarne drivna villebrådet.

Parning kallas i djura vein sammanförandet av könen för fortplantning. Parning mellan husdjur eller i fångenskap hållna vilda djur bör ej företagas förr än djuren äro tillräckligt utvecklade för fortplantning, vilket hos hunden inträffar efter första levnadsårets utgång, hos hästen vid omkr. 4 år, hos nötkreaur vid omkr. 2 år, hos får vid 2 år, vildget 8—9 månader, hos svin vid omkr. 9 månaders ålder.

Paruss se Mesar.

Pass, plats där man under stövar-jakt väntar, att det drivna djuret skall gå fram, och därför ställer sig i förhåll. Man talar om att stå på pass, springa i pass (även springa i håll), att en plats är ett gott rävpass, harpass o. s. v.

Passa, uttaga inälvorna på ett skjutet djur, att det ej må fördärvas. Man lägger djuret på rygg, skiljer bakbenen från varandra, gör ett 3 cm. långt snitt i buken, sticker in flata handen till mellangärdet, fattar matstrupen, trycker ihop den och drager ut den tillsammans med inälvorna. Härvid får man ej sönderslita ändtarmen som lösgöres tätt intill anus. På smärre djur såsom harar o. s. v. behöver man ej bryta bäckenet. Därpå borttager man övriga inälvor, hjärta, lungor etc., och lyfter djuret i öronen

så att blodet får avrinna. Vid varm väderlek bör passningen företagas omedelbart, under vintern kan man dröja till man flår djuret, om man ej vill giva inälvorna till hundarne. Även större fågelvilt bör passas.

Passopp! Jaktrop varmed man lämnar underrättelse att vilt nalkas.

Pastej, en tillredning av kött, fisk eller frukt, innesluten i deg och gräddad i ugn.

Patologi, läran om de levande organismernas sjukdomar.

Patron* För jaktbruk avsedda patroner äro av väsentligt olika slag, allt eftersom projektilen utgöres av en enhetlig kula eller en samling hagel. Kulpatronerna likna de i krigsbruk använda handeldvapnens, och för dessa gjorda uppfinningar och förbättringar ha i stort sett tillämpats på j aktstudsareammunitionen. Hagelpa-troner göras vanligen av papp med mässingsbotten; främre pappkanten omvikes (stukas) över hagelförladd-ningen. (Jfr. Patronstukare.) Mera sällan användas för hagelammu-nition hylsor av mässing; dessa kunna ha vissa fördelar vid expeditioner i trakter med mycket fuktigt klimat, men stukningen eller hagelförladdnin-gens fasthållande på annat sätt erbjuder svårigheter.

Patronbälte, skärp med en rad fickor, var och en avsedd för en patron. Stundom ersättas fickorna av elastiska bandöglor e. d.

Patronens antändning sker genom tändhattens tändstråle, som genom hanens slag bringas att explodera. Rökfritt krut antändes svårare än vanligt krut och fordrar starkare tändsats. Om krut antändes lätt eller svårt, framställes i siffror genom en av A. Preuss gjord uppfinning till att mäta skottets utvecklingstid. Om patronen otillräckligt tändes, märker en uppmärksam skytt det tydligt på det dröjsmål, som uppstår mellan hanens nedslag och315

krutets antändande; man säger då att bössan skjuter trögt.

Patronhylsa, se Hylsa.

Patronstukare, apparat för omvik-ning av hagelpatronhylsans främre kant över hagelförladdningen. Denna stukning verkställes fabriksmässigt med maskiner, som garantera ett jämnt och likformigt arbete, men för privatbruk finnas enkla patronstukare av olika konstruktion.

Patronutdragare, Ëxtraktor, automatisk anordning, som vid ett gevärs öppnande drar ut den tomma patronhylsan så mycket, att man kan fatta den med fingrarne. På moderna hagelgevär (dubbelbössor) förekommer ofta i stället för denna utdragare en fjädrande inrättning, patronut-kastare, ejektor, som utkastar den tomma hylsan och möjliggör en snabbare omladdning. — För att få ett fastare grepp om patroner eller patronhylsor, som av fukt eller annan anledning fastnat i patronläget, använder man apparater av olika konstruktion, vilka även pläga kallas patronutdragare.

Patronutkastare (ejector), en anordning, genom vilken den hylsan tillbakaförande patronutdragaren vid gevärets öppnande erhåller en stöt, så att den tomma hylsan kastas ut.

Pécora, Boskapsdjur, en avdelning bland idisslarne inom däggdjurens klass. De utmärkas gentemot övriga nu levande idisslare, därigenom att de nästan alltid äro försedda med horn. Av andra och femte tårna äro endast rudiment till finnandes. Fullt utbildad bladmage finnes. Antalet fungerande spenar är 2—4. Avdelningen bildas av familjerna Cervidæ, Bovidæ och Giraffidæ.

Penna, ving- eller stjärtfjäder av fågel.

Pensel, hårbusken vid penisöppnin-gen hos hjortdjuren; även spetsarne på lodjurets och ekorrens öron.

Pentastomumlarver förekomma i magen, levern och inre körtlar, sällan i lungorna hos rådjur, dovhjort, hare och kanin. Förtäras dylika inälvor av hundar, vargar och rävar, utvecklas hos dessa djur den könsmogna Pen-tastomum taenioides, en till spindeldjuren hörande parasit, som lever i värddjurets näs- och hjässhålor.

Perdix, se Rapphönssläktet.

Perissodactyla, se Hovdjur.

Perknssionslås, äldre benämning på slaglås eller s. k. knallhattlås. Se Handeldvapen. Metoden med antändning medelst en knallhatt, som påsättes gevärets tändhattstapp (knallhattcylinder) , perkussionsan-tändning, var på sin tid ett stort framsteg framför den förut brukade flintlåsanordningen och möjliggjorde både säkrare och snabbare skottlossning.

Pernkhorn, en sjuklig, abnorm bildning av hornen på hjortdjuren, huvudsakligen rådjuret. Plägar sammanhänga med djurets kastration eller det blivit sårat i denna del. Enl. Eckstein ha följande erfarenheter gjorts ang. perukhorn: 1) Kastreras 1. såras en råbock, medan han ännu bär ofejade horn, växa hornen i början normalt, sedan oregelbundet vidare och deformeras åtminstone delvis i det inre. Det så uppställda hornet varken fejas eller fälles, utan kvarbliver på huvudet tills djuret dör. 2. Kastreras en råbock strax efter hornfällningen, ännu innan han hunnit sätta upp nya horn, sätter han i början normalt, snart blir även detta abnormt, samt utvecklas till ett ofejat horn som aldrig fälles. 3. Kastreras en råbock, medan han bär fejade horn, så fällas dessa, och de nya hornen bli liksom de förra perukhorn. Perukbockar bli sällan gamla. Ej sällan växer perukhornen över ögonen, då bocken naturligtvis dör av svält.

Phoca, se Sälhundsläktet.317

Pigghjort, se Smalspets.

Pik, spjut för säljakt.

Pil, det slags pil som avskjutes från det urgamla vapnet båge. Redan under förhistoriska tider, liksom ännu hos naturfolken, bestod pilen i regel av ett ända till 1 m. långt, smäckert skaft av trä eller rör, en av flintben, koppar,

brons eller järn förfärdigad och oftast med hullingar försedd spets samt en med inskärning (för bågsträngen) försedd befjädrad bakända (nocken). Befjädringen (med fågelfjädrar, eller gjord av trä eller metall) avser att ge stadga åt pilens flykt i luften; spetsens hullingar skola försvåra utdragandet ur såret De flesta folk ha känt den lömska åtgärden att förgifta pilspetsarna, så att även lindriga sår bli dödande. Pilar bäras gärna samlade i ett koger.

Pilfink, se Finkfåglar.

Pilgrimsfalk, se Falkar.

Piljera säges om hönshunden, ifall han rusar på villebrådet för att gripa eller uppstöta det.

Pinnipedia, se Sälhundar.

Piparsläktet, se Snäppor.

Pipistrellus, se Tjockörade Fladdermussläktet.

Pipsprängning kan ha sin orsak i för starkt gastryck, hinder i loppet, för svag styrka i bösspipans väggar eller fel i godset. I förstnämnda fallet sker sprängningen i patronkammaren, annars där felet låg.

Pipsfål. Bland de till hagelgevär mest begagnade stålsorterna torde numera "Svenskt Nickelstål Antioxid" från Sandvikens järnbruk samt det österrikiska Poldi Anticorro-stålet vara de förnämsta och yppersta. Även de tyska pipstålen "Excelsior Witten" och "Krupps Special gevärsstål", det belgiska "Cockerill"-stålet och det engelska "Joseph Withworth"-stålet åtnjuta stort anseende.

Pirog, rysk nationalrätt, som består av ett slags ragupastej med fyllning

av fisk eller kött (inkokt med buljongen) samt surkål, svampar, ägg och kryddor.

Piskmaskar, mycket vanliga parasiter i villebrådets tarm, tillhörande ne-matodernas (trådmaskar) ordning och trichotrachelidernas (hårmaskar) familj. Främre delen av kroppen tunn, pisklikt avsmalnande mot ändan. Tri-chocephalus unguiculatus förekommer hos haren och kan genom massuppträdande orsaka djurets död.

Pistol, betecknar numera ett automatiskt handeldvapen för en hand.

Plecotus, se Långörade Fladdermussläktet.

Pointerklubben, se Svenska Pointer-klubben.

Praktejder, se Änder.

Premierade fåglar. I de landskap och kommuner där utbetalning av premier för dödade hökar förekommer, bör detta överlåtas åt en verkligt kunnig person. Hur det i verkligheten går till, se under Roth.

Prost jägarebenämning på orrtupp.

Präktig säges en hornuppsättning vara, då den är särdeles grov, normalt byggd, och pärlbesatt vid basen. Aldrig söt, stilig eller förtjusande! Även pampig.

Prövning av jakthundar, se Kyno-logi.

Pseudotuberkulos hos gnagare är ofta orsak till dessa djurs död. Sjukdomen kännetecknas genom uppträdande av knutor och knölar i de mest olika organ, särskilt inälvskörtlarne, levern, mjälten och lungorna. Knölarna ha en vitgrå till gul färg och visa snart tecken till uppmjukning i det inre. Sjukdomsalstraren är en kort, grov kokkliknande bacill, verksam hos möss, råttor, marsvin, kaniner, harar m. fi. Den upptages oftast med födan. Ofta anställer den stor förödelse bland hararne. Uppträder farsoten under jakttiden, torde vara bäst att skjuta bort alla harar i de319

trakter där den härjar och söka i görligaste mån hindra nyinvandring. De angripna hararne kunna väl användas till människoföda, synnerligast om de ej äro för avmagrade.

Pudelpointer, en genom korsning mellan pudel och pointer framdragen hönshundras med övervägande pointerhlod.

Purpurhäger, se Hägrar.

Pyemi och Septikemi. Sjukdomsyttringar (var och blodförgiftningar) som uppstå i sammanhang med sår och inflammationer i inre organ. Ehuru tämligen sällsynta bland det vilda, uppträda dock dylika förgiftningar såväl hos hjortdjur som hos hare och vildkanin. Man finner ofta hos döda djur varbulnader i hud, muskler, lever, mjälte, njurar och könsorgan. Den oriktigt harveneriska, —syfilis I. harfransos, kallade sjukdomen är en sådan pyemi. Sjukdomsalstrare (Sta-phylokokker) förmedlas genom loppor, vilkas spottkörtlar innehålla de varalstrande bakterierna. Djur behäftade med dylik sjukdom få icke begagnas till föda, då de äro avgjort hälsofarliga.

Pyrschjakt, jakt på hornvilt genom att åka, rida eller smyga sig på detsamma. Denna jakt är mycket intressant och ställer de största fordringar på jägaren. Vid drevjakt kan mången skytt, som blott föga förstår jakt, dock utmärka sig, om han blott skjuter säkert och lugnt, men vid pyrschjakt, då jägaren är helt hänvisad till sin kännedom om villebrådets egenskaper och vanor, till sitt omdöme, sina krafter och sinnesnärvaro vid ofta oväntat sammanträffande med villebrådet, då visar sig hans skicklighet. Tiden för denna jakts bedrivande är oftast tidigt på morgonen och sent på aftonen, men kan ju företagas även vid annan tid. Först försöker man naturligtvis att ta reda på var djuret står, var det har sin växel m. m., tager den osäkrade

bössan under armen och går med öppna ögon och öron, med lugna steg och tysta fjät spejande under vinden. Blir man nu varse djuret, smyger man sig närmare, från täckning till täckning, om möjligt alltid i tillfälle att se djuret, undvikande varje falskt steg, varje brytande torrgren. Töva i det gynnsamma ögonblicket icke med skottet! Står djuret ogynnsamt, bör man hällre dröja, tills det intager en mera lämplig (skottmässig) ställning. Ser jägaren djuret bli oroligt och börja speja, bör han stå orörlig, tills det åter lugnat sig och alldeles särskilt, om man har att göra med en flock. Detta om pyrsch-gång. Vid pyrschåkning begagnar man sig av en med häst 1. oxar dragen vagn för att komma villebrådet i håll.

Pyrschtecken, se Skottecken.

Pyrschvagn, vagn lämplig att fara i på pyrschjakt. Om en sådan är elegant eller icke, gör detsamma, men icke dess konstruktion. Man har nu för tiden ett stort urval av de mest olika former, men en idealisk jaktvagn finnes ändå inte. Den måste framför allt tillåta ett lätt och ohindrat upp- och nedhoppande, därför skall en sådan vagn vara öppen vid sidorna och icke hög; även bör den kunna vändas ledigt, dessutom skall kusken sitta så högt som möjligt. Den skall vara stark, men lätt, och om det är en fjädervagn, ha starka fjädrar, men kunna stanna tvärt. Vagnens yttre får ej vara i ögonenfallande, emedan villebrådet då lätt kommer att urskilja den från traktens vanliga enkla fordon. Har detta väl hänt, kan man för längre tid upphöra att fara på jakt med en sådan vagn. En såsom förträfflig ansedd tysk jaktvagn hade följande konstruktion. Det var en stegvagn, belagd med bräder, öppen på båda sidor, baktill var sittplats för en eller två skyttar. Kuskbocken var från marken räknat 1% m. hög, så att kusken hade vidsträckt utsikt, öch den321

vilade på 4 i botten fastsatta järnstänger, så att främre delen av vagnen var ihålig, och två hundar kunde bekvämt ha plats under kuskbocken och ligga skyddade av täcken vid dåligt väder och fastbundna vid en av järnstängerna. Baksitsen vilade på sidoväggarnas stegstänger, så att under den likaledes var ett hålrum för smärre hundar och saker. På botten, på båda sidor om detta säte voro fastsatta med filt fodrade läderfodral, i vilka gevären stodo och spändes fast vid kuddar vid de övre stegstängerna. Ryggstödet, som avstängde baksätet från det fria rummet bakom, hade på yttersidan en läderväska, som hade plats för de mest olika saker. Ett basttäcke låg över bakre

rummet, så att man kunde sitta bekvämare. Skytten kunde när som hälst lätt hoppa av, liksom man även,' från sidan till och med i trav utan fara kunde stiga ned från fotsteget. De fastspända med mynningen uppåt riktade gevären voro till hands med ett ryck i spännet, och om dagen var lycklig, så ståtade en hjort, ett vildsvin eller något annat villebråd i bakrummet. Vagnen gick på fjädrar. Färgen var grågrön med något mörkare stegpinnar. Den kunde vända på fläck. Den, som icke kan skaffa sig en sådan vagn, som för övrigt icke är dyr och även kan användas till andra åkturer, utan måste fara på jakt med en vanlig arbetsvagn, måste vid nedstigandet iakttaga den största försiktighet med geväret, hålla det så högt som möjligt och hälst förriglat, ty just vid ett sådant nedhoppande ha svåra olyckor skett.

Pyrschväg, en gångstig, som man anlägger och avröjer i skogen, vid skogsbrynet, vid kanten av åkrar och djupa klyftor, på några meters avstånd från ängskanten och kring åkrar för att kunna jaga utan att åstadkomma något buller. Alla grenar avlägsnas till manshöjd, för att ma nej må stöta ii — Behm, Jaktlexikon.

emot dem och för att ha fri utsikt. Till fria betesplatser anlägger man sidostigar, likaledes till bergshöjder och kullar. Dessa jaktvägar ägna sig företrädesvis till rovdjursjakt.

Pälsa av, taga skinnet av ett villebråd, vars skinn användes som pälsverk.

Pälsverk, djurfällar, som nyttjas till foder i ytterplagg eller till bräm, mössor, muffar, mattor, slädtäcken o. s. v. I mån av fällens skönhet i färg, schattering och glans, hårens dunmjukhet och täthet eller längd samt djurslagets sällsynthet får pälsverket ett högre värde. Emedan håren på djurets vinterpäls äro tätare och längre än på sommarpälsen, föredrages den förra vida. Till de ädlaste pälsverken räknas de av sobel, svart räv (silverräv), sjöbjörn (Otaria ursina), havsutter, virginisk utter, bäver, blåräv och chinchilla. Därnäst komma korsräv, vanlig utter, mård, persian, skunk (stinkdjuret, Amerika), fjällräv, ekorre i vinterdräkt (gråverk), iller, genett, sibet och hermelin (på de hopsydda vita hermelinskinnen fastsys med mellanrum de svarta svansändarne). Lägre på skalan stå isbjörn, vanlig säl, tiger, panter, lo, järv och björn samt sjubb, vildkatt, kanin, röd räv, varg, svart och grå lammfäll o. s. v. Till de enklare höra grävling, hamster, katt, hund, hare, get, får, ren och apa. Dock äro pälsverken, liksom så mycket annat, underkastade modets lagar och rangplatserna växla. — Pälsvarumarknaden fylles huvudsakligen från två stora jaktområden, i det rysk-asiatiska (Sibirien) och det nordamerikanska (Hudson-bay-länderna med Canada o. a. kringliggande områden). Sverige och Norge bidra bl .a. med skinn av järv, lo, fjällräv, korsräv och skogs-mård samt gråverk; Danmark med grönländska skinn av säl, räv och isbjörn. Det förnämsta pälshandels-323

bolaget är Hudson-bay-kompaniet. De viktigaste handelsplatserna för pälsverk äro London (varest årligen hållas 4 auktioner i jan., mars, juni och okt.), Leipzig (centralort för den internationella byteshandeln med varan), Nisjnij-Novgorod, Irbit, Kiach-ta (för handeln på Kina), Frankfurt an der Oder och Isjim. — De avflådda skinnen få hänga på en sval plats för att torka och hårdna. Sedermera komma de, packade i balar, ut i marknaden. Hos körsnären avskaves allt kvarsittande kött och fett ("aset") från de torra skinnen. De grövsta sorterna blötas och tvättas därefter i ett bad av kli, alun och salt samt ytterligare med såpa och soda. Före sistnämnda procedur ingnider man ofta köttsidan med olja. Genom alunets inverkan förvandlas skinnet på kött-sidan till ett slags vitgarvat läder. För

de finare pälssorterna äro behandlingssätten lindrigare och mer invecklade. Enär skinnen äro av oregelbunden form och vanligen på olika ställen växlande i färgen, skäras de i stycken, paras alltefter färg och hopsys med omärkliga sömmar så att ett pälsverk merendels är sammansatt av flera stycken. En sort, som alltid färgas, är sjöbjörnens skinn. Pälsverk har många fiender bland insekterna, isynnerhet sommartiden. Bästa förfaringssättet är att inlägga det i linne på svala, torra, mörka ställen samt ofta lufta och piska det för att hindra äggläggningen. Mindre nytta åtsadkom-mes genom inströende av starkt luktande ämnen (kamfer, naftalin m. m.) Pälsverk förfalskas numera i hög grad. Särskilt kaninskinn "förädlas" ofta till allehanda ädla pälsvaror såsom sobel, säl,

bäver, mård o. s. v. R

Rabies, en smittosam, oftast obotlig sjukdom. Den förekommer i alla världsdelar hos hundar, kattor, vargar och rävar och överföres genom bett till alla varmblodiga djur samt till människan. Smittofröet finnes i saliven, nerverna och ryggmärgen på de angripna djuren. För rabies finnas lagliga bestämmelser utfärdade.

Race, se Ras.

Rachitis, se Engelska sjukan.

Rackelhane, bastard mellan orrtupp och tjäderhöna (motsatt könsförhållande hos föräldrarne ej konstaterat). Tuppen har i spetsen kluven, men rak stjärt. Brunsvart på huvud, hals, bröst och rygg med purpurviolett glans. Vingtäckare och skulderfjädrar fint rostbrunvattrade. Stjärt svart. Undersidan svart med brun 1. grå punktering. Undre stjärttäckare svarta med långa vita spetsar. Vinglängd 310— 332 mm. Hönan liknar mest orrhönan, men med tvär stjärt. Vinglängd omkr. 250 mm. — Anträffas här och var, där stamarterna förekomma.

Ramlare, benämning på harhanar, särskilt vid betonande av deras förhållande som könsdjur. Ofta användes termen "gammal ramlare" för att

beteckna en gammal hane, som vid stö var jakt går stora bukter, beroende på, att han vid sina vidsträckta frierifärder förvärvat stor lokalkännedom; ett villebråds buktande beror nämligen på, att djuret ej vill gå utom känd mark. Ordet ramlare är bildat av ett äldre, numera föga brukat verb ramla, para sig (om harar). Av detta är sedan bildat ordet r a m -ling med sammansättningen r a m-1 i n g s t i d.

Ramma. Vinthunden säges r a m-m a bytet, då den vid hetsjakt griper detsamma.

Rapphöna, se Rapphönssläktet.

Rapphönssläktet, Perdix Gmel. Tars utan sporre. Stjärt med 16—18 pennor kort. En bar fläck bakom örat. Rapphönan, P. perdix L. Hanen har pannan, kinderna, ett band över ögat och örontrakten samt strupen roströdbruna. Översidan grå, vattrad med fina svarta våglinjer och bredare rostbruna tvärband och fläckar. Stjärten brunröd utom de mellersta 4 pennorna som äro grå och svartspräckliga. En stor hästskoformig kastanj ebrun fläck mitt på bröstet. Honan liknar hanen men har mindre 1. ingen brun327

fläck på bröstet. Ungfåglarne mera brungrå. Häckar mest över hela landet, där jordbruk idkas.

Rapphönshagéi, de för jakt på rapphöns lämpliga hagelnumren av 2*4 till 2% mm. Se hagel.

Rapportera säges hönshunden göra, då han, sedan han funnit vilt, uppsöker jägaren och på ett eller annat sätt ger detta till känna samt för sin herre till det vilda. Rapportering är en värdefull egenskap hos hunden vid jakt i skogsmark, då man ej i detalj kan följa hundens sök och ofta ej iakttar, då hunden fattar stånd.

Ras betecknar, taget i allmän mening, varje variation som inom artens gränser uppträder hos ett större antal individer, varvid i regel antas, att de för ifrågavarande individer utmärkande egenskaperna äro ärftliga. — I mera inskränkt bemärkelse betecknas med rasen kulturprodukt, och den kallas då också "kulturras" ("sort"). Även i detta fall antas, att rasegenskaperna äro ärftliga, ehuru erfarenheten lär, att detta ingalunda alltid är förhållandet; man skiljer därför mellan "rena" eller konstanta och inkon-stanta kulturraser.

Ratin och Ratts, bekanta råttutrot-ningsmedel.

Reffellängd, det längdmått i centimeter, på vilket refflorna göra en vändning omkring bösspipans längdaxel. Den vanliga reffellängden på målskjutnings- och jaktbösosr med blykulor av 8 och 9,3 millimeters kaliber är 36—40 cm. Bösspipor för 8 mm:s mantlad kula hava vanligen en reffellängd av 24 cm. = 30 kaliber, likasom militärgevär; nu för tiden användes också en längd av 36 cm.

Reffling, refflornas vridning i en bisspipa; ökas refflingen mot bössans mynning kallas den progressiv reffling.

Refflingsvinkel, den vinkel, som pipans refflor bilda mot loppet i bössan.

Refflor, långsgående fördjupningar i en bösspipa.

Relikt, kvarleva, återstod, lämning.

Relikformer. Levnadsförhållandena på ett givet område kunna undergå sådana förändringar, att de organismer, som hittills levat därstädes, dö ut eller nödgas utvandra. Likväl finnas många exempel på, att vissa djur-eller växtformer i olikhet med flertalet av de arter, som tillhöra samma fauna eller flora, av en eller annan anledning ej vandra ut (eller ej kunna vandra ut), utan kvarleva under de förändrade förhållandena, varvid de vanligtvis undergå större eller mindre modifikationer i sin organisation (anpassningar). Sådana organismer ha betecknats som reliktformer. Som reliktformer måste de nära släktingar till nordiska djur uppfattas som finnas t. ex. i Alperna, alltså i trakter, vilka äro ganska långt avlägsna från dessa djurtypers övriga utbredningsområde.

Rembyglar, två på geväret anbrakta byglar för att fästa bärremmen vid, den ena under bösspipan, den andra på bösskolvens undersida.

Remingtongeväret (uppkallat efter nordamerikanske konstruktören Re-mington, f. 1816, d. 1889.) Se Handeldvapen.

Remis, benämning på naturliga eller konstgjorda tillflyktsorter och skyddande gömställen för det vilda. Hos oss talar man särskilt om remiser för rapphöns och fasaner. Sådana kunna utgöras av naturliga eller planterade snår av slån, hagtorn, enbuskar o. d. eller ock av upplagda rishögar.

Remiser, större eller mindre skyddsplatser för det vilda, på fältet eller i skogsterrängen. De måste vara bevuxna med buskage, snår, träd. De äro villebrådets yngel- och häckplatser, barnkammare och lekplatser. De måste ligga högt och torrt, vara skyddade mot nordan- och östliga stormar samt mot översvämningar. Rovdjur329

ocli rovfåglar dra sig gärna dit och måste skarpt efterhållas.

Ren- Hålla en hundras ren säges, då tikar paras endast med hundar av samma ras, som de själva tillhöra. Rent skotthåll, då buskar och träd eller andra föremål icke skymma målet, på vilket man skjuter. Se vidare R e n a v e 1.

Renavel, den avelsmetod, som består i sammanparning mellan djur av samma rena ras. För att ett djur skall kunna sägas bevisligen tillhöra en viss ras, fordras numera vanligen, att djuret antingen självt är stamboksfört eller härstammar från stamboksförda föräldrar. Reglerna för inregistrering i stambok äro emellertid väsentligt olika för olika raser, och någon allmängiltig definition på begreppet ren ras kan därför ej ges; i allmänhet fordras dock förutom viss typ och vissa egenskaper även känd härstamning från likartade föräldrar och förfäder i ett bestämt antal (2—6) generationer. — Fördelarne med renavel bestå däruti, att nedärvningen sker säkrare, så att resultatet med större sannolikhet kan förutsägas, beroende på, att ärftlighetssubstansen genom upprepad sammanparning generation efter generation mellan likartade individer erhållit en viss homogenitet (s. k. kumulativ ärvning) och avkomman sålunda ärver samma anlag såväl från båda föräldrarne som från förfäder på både fäderne- och mödernelinjen. Renavel bör därför användas, där man önskar bibehålla en ras, som passar för förhållandena på orten och motsvarar kulturens fordringar, samt då man för att bibehålla konstansen vill förekomma inblandning av främmande blod och egenskaper. Särskilt lämpar sig renavel för orter, där mera extrema naturförhållanden och en lågt stående jordbruks-kultur och husdjursskötsel fordra bibehållande av därefter anpassade ty-

per och raser. Förädling genom renavel sker genom urval av de bästa individerna inom rasen till avel, men då man därvid endast kan betjäna sig av de individuella variationerna, som i allmänhet äro obetydliga, går förädlingen tämligen långsamt. Här ovan angivna synpunkter förtjäna beaktande vid jakthundsrasers

uppdragande och förädling.

Rengöring av geväret är för den möderne jägaren av mycket större vikt än för jägaren av den gamla stammen. Det fanns fordom jägare som av pur vidskepelse aldrig rengjorde sina gevär, av fruktan att de då skulle mista sina goda skjutande egenskaper. —-

En jägare rekommenderar, att sedan piporna genom dragningar med trasa 1. dyl. blivit befriade från krutrester, hälla kokhett vatten genom en tratt genom piporna. Hettan i piporna, åstadkommen av det heta vattnet (1 liter till båda piporna), fördunstar på. kort tid all fuktighet och torkar dem fullständigt. En lätt inoljning och torkning med en ren yllelapp, doppad i ballistol och hela rengöringen är avslutad. Låsen, system, reglar, hanar och på hanlösa gevär spännarmarne böra likaledes lätt inoljas med ballistol, armol 1. annan bra gevärsolja.

Rensa tarmarna, säges om björnen, då han, innan han går i ide, under ett par veckor avhåller sig från all föda

Repetergevär, se Handeldvapen.

Resa, man säges resa det vilda, då man kör upp det från desfc lega eller tillfälliga tryckningsplats för att sedermera förfölja det, exempelvis med stövare eller medelst skidränning. Då en del djur trycka hårt, kan deras uppsökande och resande erbjuda stora svårigheter för bâcle jägare och hundar.

Retriever (engelsk apporterhund). Då man i England av hönshunden blott fordrar, att han uppsöker och står för det vilda, så uppdrog man331

för apporteringen en andra jakthundsras, retrievern, som förekommer i två former, våg- och krushårig. Den förstnämde synes stamma från en korsning av setter med neufundlandshund, medan den andra tydligen har pudelblod.

Reumatism. Personer med benägenhet för reumatiska sjukdomar böra iakttaga ett mycket hygieniskt levnadssätt. Alla överdrifter i mat och dryck (särskilt spirituösa) undvikas. Huden hålles varmt klädd och skyddad för temperaturväxlingar. Av särskild vikt är att undvika stark svettning och att, då man utsatt sig härför, tvätta huden och byta underkläder. Kalla bad få tagas endast med försiktighet. Efter fullständigt botad reumatism kunna s. k. härdningskurer med ljumt och kallt vatten dock vara. på sin plats. Hals- och tarmaffektio-ner behandlas med synnerlig omsorg och försiktighet. Bostaden bör om möjligt vara varm och solig.

Reviering benämnes hönshundens regelbundna sick-sack-sök på fältet. En regelbunden och god reviering, som medtager all mark, är synnerligen viktig, och vid hundens dressyr bör särskilt arbete nedläggas på uppnående av ett gott sök.

Revir, skogsdistrikt, jaktområde, en jägmästares område.

Revolver, handeldvapen, avsett att användas med e n hand vid handgemäng eller självförsvar och försett med roterande kammarstycke bakom pipan.

Ricinolja, enklaste och lättaste metoden att intaga denna obehagliga olja är att genom omröring fullständigt inmänga en matsked olja i en kopp kok-hett mjölk till ett slags emulsion, som, egendomligt nog, har både utseende och smak av — havresoppa. I små doser, 1 tesked varannan timme, är ricinolja ett beprövat medel mot diarré.

Riktkänsla. Mången jägare påstår, att man vid skjutning med hagelgevär

ej bör eller behöver sikta utan blott "slänga upp" geväret i riktning mot målet. I verkligheten är detta dock blott ett hastigt siktande. Man har prövat detta genom att, skytten ovetande, sätta ett högre korn på hans bössa. Han har då snart märkt, att han skjuter under, alltså lägger märke till kornet, d. v. s. siktar.

Riva ett djur, säges om varg 1. lo, då de döda ett sådant.

Ring, se Ringa.

Ringa. Då man på "spårsnö" eller lös mark spårar runt om villebrådets förmodade uppehållsort för att med ledning av förefintliga in- och utspår avgöra, om detsamma befinner sig inom området, säges man ringa (även vänga eller holma) djuret. Befinnes villebrådet inom ringen, företages sedan avjagningen efter olika metoder, allt efter djurets art. Vanligen sker jakten omedelbart, men björn ringas sedan gammalt under hösten (på första spårsnö, om sådan finnes), innan den går i idet, och skjutes i eller vid idet senare på vintern. Ofta ringas björnen av allmogemän, som sedan sälja "björnringen" till idrottsmän. — Hönshunden säges ringa fågeln, då den i stället för att följa efter det löpande djurets spår lämnar "löpslaget" och går i en krets kring villebrådet för att sedan närma sig från annat håll. I vissa fall kan detta vara till nytta; dock har ringningens betydelse säkert överskattats.

Ringduva, se Duvor.

Ringfasan, se Fasaner.

Ringlade sälen, Ph. hispida Schreb., se Sälhundar.

Ringtrast, se Trastfåglar.

Ripjärpe* bastard mellan dalripa och järpe, har i vinterdräkt ripans vita fjäderskrud över större delen av kroppen, och fjäderklädnaden sträcker sig ut över % av tårnas längd. Strupen svart. Hjässans fjädrar ljusgrå, fint tvärbandade med svart samt nå-333

got förlängda till en tofs. Ryggen spräcklig av vitt, ljusgrått, brunt och svart. Stjärt med 16 pennor, till mitten svart och vitvattrad, yttre hälvten svart med vit spets. Ett enda ex. funnet, sannolikt från Jämtland.

Riporre. Bastard mellan orrtupp och dalripshöna (motsatt könsförhållande hos föräldrarne ej fastslaget). Stjärt kluven med 18 pennor och tårna till större delen fjäderklädda. Yttre delen naken med sidofransar. Tuppen i vinterdräkt spräcklig av svart, vitt och grått. Stjärt svart med vita spetsar. Vinglängd 232—255 mm. Hönan liknar orrhönan, men vitfläckig här och var. Vinglängd 205 mm. Sällsynt i trakter där orre och ripa förekomma.

Ripsliäktet, Lagopus Schæff. Ej blott tarser utan även tår fjäderklädda (men ej fransade). Klor om sommaren korta och trubbiga, om vintern långa och skarpa (fällas och förnyas liksom orrfåglarnes tåfransar. Över ögonen en tandad kam (ros), som sväller ut under parningstiden, särskilt hos tuppen.

Översikt över arterna:

I. Vingpennor och tarsens framsida vita. Vit vinterdräkt

A. Näbb vid basen 8—9 mm. hög, mot spetsen hoptryckt. — L. mutus.

B. Näbb vid basen 12—14 mm. hög, mot spetsen nedtryckt. — L. lagopus.

II. Vingpennor och tarsframsida gråbruna. Ej vit vinterdräkt. — L. scoticus.

Fjällripan, L. mutus Mont. Tuppen i vinterdräkt vit med ett svart band mellan näbb och öga (kvarstående i alla dräkter). I sommardräkt ovan svartvitgulspräcklig, under vit. Vingar vita med en del svartaktiga täckare, klor svarta. I höstdräkten som bäres blott kort tid är tuppen på huvud, hals, bröst och översida blågrå med fin brunsvart vattrig. Vinglängd 185—205 mm. Hönan i vinterdräkt lik tuppen men utan svarta bandet vid

ögat. I sommardräkt rostgulsvart-spräcklig (ljusare än hos dalripan). Under vit. Höstdräkten lik tuppens. Ungfåglarne ha i första fjäderdräkten brungrå vingpennor, likna eljest hönan. Fjällripan bebor kalfjällen. Ägg 8—12 rostgula m. svarta fläckar 41— 45 : 29—31,5 mm. D a 1 r i p a n, L. lagopus L. Båda könen i vinterdräkt vita, de båda mellersta stjärtpennorna vita, de övriga svarta med vit spets. Sommardräkten är spräcklig av rödbrunt, rostbrunt och svart. De båda mellersta stjärtpennorna spräckliga av svart och rödbrunt, de övriga svarta med vit spets. Vingpennor och en del smärre täckare vita. Under vit med spridda mörka fjädrar. Tarser och tår vita. Höstdräkten något ljusare. Vinglängd 190—215 mm. Ungfåglarne i första fjäderdräkten vingpennorna

gråbruna, spräckliga med gulaktigt i ytterfanet. För övrigt spräckliga av brunt och svart, under rostgula med smala mörka tvärband. Dalripan går hos oss ner till Hälsingland, Dalarne, Västmanland, Värmland och Dal. Ägg 10—12, rostgula, svartfläckiga, 41— 47,5 : 29,5—32 mm. Moripan, L. scoticus L. Vingpennor svartbruna. Tuppen ovan svartbrun, marmorerad med rödbruna tvärstreck. Från munvinkeln ett vitt streck. Framhalsen roströd, övriga delar svartbruna, marmorerade med rödbrunt. Stjärt svartbrun, de mellersta pennorna vattrade med rödbrunt. Tarser och tår gråaktiga. Hönan är mera gulbrunaktig. Vinglängd 195—210 mm. Hemmahörande i Skottland har den införts i ljungmarkerna i västra Sverige, Västergötland och Norra Halland.

Rovdjur» ordn. Carnivora, äro landdäggdjur med klobärande gångfötter. Tanduppsättningen (se d. a) fullständig. De mellersta framtänderna mindre än de som sitta på sidorna; hörntänderna stora och långa; bakersta mellantanden i överkäken och335

främsta äkta kindtanden i underkäken vanligen kraftiga och utbildade såsom "rovtänder" med skärande spetsknölar.

Av de sju lan drovdj ursfamilj erna äro fyra representerade i vårt land. De flesta av våra arter äro av medelstorlek eller små. I förhållande till storleken äro rovdjuren starka och viga. De flesta leva av rov, men många hämta mer eller mindre av sin näring ur växtriket. De äro vanligen i rörelse morgon och afton samt om natten. Några arter ligga i dvala över vintern.

Översikt över familjerna.

I. De stora kindtänderna trubbknö-liga, knölarna låga och utan skärande eggar. Stora klumpigt byggda djur med rudimentär svans och trampande på hela fotsulan. U r s i d a e.

II. De stora kindtänderna åtminstone delvis med skärande kronor, d. v. s. med de yttre spetsarna av en eller flera tänder i varje käkhalva hoptryckt och med skärande eggar. Svans vanligen väl utvecklad.

A. Endast en helt liten äkta kindtand i överkäken och ingen knöltand i underkäken, blott rovtand. Hörntänder refflade. Klor mycket hoptryckta och vassa samt indragbara (d. v. s. de kunna upplyftas och böjas tillbaka, så att de döljas i ett hudveck.) Tågångare. F e 1 i d a e.

B. De äkta kindtänderna i överkäken tydliga knöltänder som äro större än framtänderna, knöltand finnes även i underkäken. Hörntänder ej refflade. Klor ej indragbara.

1. Tandraden lång, mer än kraniets halva condylobosala längd. Tändernas sammanlagda antal 42, nämligen i'/», c Vi, p4A, m- 7»- Tågångare. C a n i d a e.

2. Tandraden tämligen kort, mindre än kraniets halva condylobosala längd. Tändernas sammanlagda antal högst 40, nämligen i3/» c% p7< eller 7», m7*-Mustelida e.

Arterna återfinnas under resp. familjer.

Rosenius, Paul, läkare, f. 65, framstående natur- och djurskildrare, djur-fotograf.

Rosenkrans. Tagghalsband, som användes vid hönshundens dressyr. Rosenkransen består vanligen av ett antal på ett snöre uppträdda träkulor med uttsående ståltaggar, men utgöres stundom av ett styft läderhalsband med taggar på insidan. Den förra formens likhet med ett radband har gett upphov till benämningen.

Rositten, by i Ostpreussen, på Kurische Nehrung, station för iakttagande av flyttfåglarnes sträck (sedan 1901) anlagd av tyska ornitologiska sällskapet.

Roskarl, se Brockfåglar.

Rost, skyddsmedel mot. Begagnandet av röksvagt krut ger lättare rost i bösspipan än av svartkrut. Större mängd knallkvicksilver behövs näml. i förra fallet. Dagen efter bössans rengöring ser man ofta att den rostat efter. För

att förhindra detta efter-rostande har man framställt flera rostskyddsmedel, dels i form av olja, dels såsom salva. De mest kända äro balli-stol, basol, curol, ferruginol (alla oljor), nitrol och telin (salva och olja).

Rostand, se Änder.

Rota. R. på slag, d. ä. då hunden går länge på stället, där han funnit spår efter vilt och därvid håller nosen nära marken.

Roth, C. O., konservator vid Stockholms Högskolas zologiska institut, f. 63; gjort förtjänstfulla undersökningar av premierade fåglar. Fann, att av 1871 såsom hökar premierade endast 43 proc. voro det i verkligheten.

Rudimentära organ kallas i allmänhet sådana organ inom människo- och djurkroppen, vilka äro till intet eller ringa gagn för sin ägare.

Ruggning, se Dräkt.

Ruvfliä€k9 ett veckigt, på fjäder blot-337

tat ställe på den ruvande fågelns underliv, som uppstått till följe av ruvandet.

Ruvning, fågelhonans liggande på äggen, tills kläckning sker.

Rugga, se Ruggning.

Ruggare, se Ruggning.

Ruggning, fågelns på bestämda tider växlande av fjädedräkten, under vilket de gamla fjädrarne falla bort, för att bli ersatta med nya. Ruggningen försiggår normalt på ett städse symmetriskt sätt, så att de motsvarande fjädrarne på varje kroppsdel samtidigt växlas, vilket man bäst kan iakttaga på vingpennorna. Hos våra inhemska fåglar plägar ruggningen huvudsakligen försiggå under hösten, många arter ha dock även en vårruggning utom den på hösten. Antingen ömsas hela fjäderdräkten (total ruggning) eller ock en del av densamma. Hos många rovfåglar, särdeles bland de större arterna sker ruggningen så långsamt, att den ena perioden går in i den andra och de särskilda fjädrarna förnyas hela året igenom. Hanar av gäss och änder rugga under sommaren och förlora därvid alla vingpennor så hastigt, att fåglarna en längre tid ej kunna flyga. Sådana kallas ruggare. Hos somliga fåglar finnes det dessutom en annan fällning och förnyelse, den av näbb och klor, så hos en del vilda hönsfåglar. Härvid blir näbbens resp. klornas hornyta tutlikt avstött och förnyad.

Rundkulor användas numera sällan.

Rusa. Hönshunden säges rusa, då den vid uppslag förföljer det vilda. För att motarbeta detta svåra fel bör man hälst låta hunden göra "kusch" vid uppslag och skott, varigenom frestelsen att rusa blir mindre, än om hunden förblir stående.

Rusa fram. Rapphönshunden rusar fram, då han genom att springa, driver upp det villebråd, för vilket han gör stånd. Förr var det vanligt att

genom rapphönshunden låta driva upp rapphönsen, då de gömde sig. Numera skrämmer jägaren själv upp de rapphöns, för vilka hunden håller stånd, för att hindra denne att lägga sig till med den elaka vanan att också driva upp villebrådet, då detta befinner sig långt från jägaren. På fria fältet skall hunden aldrig rusa fram utan göra stånd, ända till dess visselpipan signalerar eller ett skott har lossats. En stövare skall däremot jaga upp villebrådet och om möjligt driva det fram mot jägaren. Intelligenta hundar lära sig snart att skilja mellan arbete på fria fältet och i vatten eller tät skog. Unga samt även äldre hundar av eldigt lynne rusa ofta under rapphönsjaktens första dagar. Men om de ha fått en god dressyr, isynnerhet lärt sig att intaga "dowün"ställning vid ljudet av drillpipan, är det lätt att lära dem att under alla omständigheter låta bli rusa.

Rycka 1. rygga tillbaka, dålig vana hos mången skytt att vid avtryckandet av skottet draga sig något tillbaka,

varvid skottet kommer ur sin riktning. Ryckandet tillbaka har sin orsak i eldrädsla, en nervös fruktan för knallen och gevärsstöten. Jägaren give akt på sig själv och spänne sin viljekraft för att avlägsna denna ovana.

Ryggsäck är särdeles lämplig att medföra under jakt. Olika modeller finnas i sport- och vapenaffärer.

Rysk vråk, se Vråkar.

Rå, råget, råhind 1. gammalt rå kallas det full växta honliga rådjuret.

Råbock, se Rådjur.

Råd till alla jägare:

Skjut ej på för långa håll, i synnerhet vid alla bakskott!

Skjut ej med för grova hagel, utan försök få god täckning vid alla skott!

Skjut ej med för starkt trångborrade gevär!339

Använd alltid en god patronsort med för krutet noga anpassad tändning!

Håll väl framför vid flyktskytte!

Skjut ej under vid flyktskytte!

Skjut ej över sittande eller stående vilt!

Skjut ej heller över vilt i dåligt ljus.

Låt andra pipan följa omedelbart efter det första skottet, om detta varit utan verkan!

Lär att uppskatta avstånd rätt!

Först och sist nöt in ett gott och snabbt anslag, som är lika ledigt och pekar lika rätt som då man med pekfingret visar på ett föremål!

Tro aldrig, att ett gevär är oladdat förrän du ser det ligga söndertaget i sin låda! Även ett precisionsverk kan krångla och den mänskliga hjärnan är intet precisionsverk, synnerligast på minnets område.

Rådjur, se Rådjursläktet.

Rådjursjakt. Jakten på rådjur bedrives vanligen som klappjakt eller medelst smygjakt ("pürsch"). Vid klappjakt tagas "såtarna" (de områden, som för varje gång avklappas) tämligen små, emedan rådjuren vanligen ej gå undan för drevfolk längre sträckor. Smygjakten företas ofta från vagn. I mellersta Sverige skjutes rådjur ej sällan för stövare, men denna jaktmetod blir alltid vansklig, då rådjuren ofta sträcka ut lång väg utan att bukta. Rådjuren äro i Sverige fridlysta från årets början t. o. m. 15 sept.*

Rådjursläktetft Capreolus. Mulen naken. Svans saknas. Horn upprätta utan ögontagg, vanl. med blott 3 spetsar. Rådjuret, C. capreolus L., är om sommaren rödbrunt, under gulbrunt, om vintern grågulbrunt. En vit spegel i svanstrakten. Råkilling-arne äro rödbruna med vita fläckar. Hanen kallas bock 1. råbock, honan rå 1. råget. Parningen i juli. Geten killar i maj 1. juni. 1—3 killingar.

Råka, se Kråkfåglar.

Rå kresol (Cresolum crudum) begag-

* Obs. kung. om jakttid!

nas för att fördriva vildkaniner från en plats eller för att hindra dem att åter taga sina gångar i besittning.

Råmjölk kallas den mjölk som alstras i särskilt kons juver första dagarna efter kalvningen. Denna mjölk, som är

synnerligen lämplig som kalvens första näring, har annan sammansättning och andra egenskaper än vanlig mjölk. Till följd av sin höga albumin- och globulinhalt koagulerar den lätt vid kokning och bildar härvid en enda sammanhängande massa, kallad k a 1 v d a n s eller kalvost, en välkänd rätt i svenska hem. Råmjöl-ken är däremot olämplig till smör- och ostberedning och anses vara skadlig för småbarn. En vecka efter kalvningen behandlas vanligen råmjölken som normal mjölk och inblandas i denna. All däggdjursmjölk har under första dagarne efter förlossningen en egenartad karaktär och kan då kallas rå-mjölk.

Råttgift, se Förgiftning.

Råttdjur. Muridae, däggdjursfamilj med underfam:a S o r k d j u r Mi-crotinae och Råttor Murinae. Inom den förstnämnda märkes skogs-1 e m m e 1 n, Myopus schisticolor Liljeb., mörkt skifferfärgad med en rödbrun fläck över bakryggen, förek. i mellersta Sveriges granskogsområde från Jämtland och Ångermanland till Närke och Västmanland. Fjäll em-m e 1 n, Lemmus lemmus L. rostgul med huvudets översida och framryggen svarta, under vitgul, i Sveriges, Norges och Finlands fjälltrakter. Bekant för sina stora vandringar. Ängssorken, Evotomus glareo-lus Schreb. med rygg rödbrun med strödda svarta stickelhår, sidor rödgrå, under ljusare, svans ung. halvannan gång huvudets längd. Utbredningsområde ej säkert känt. Ängssorkar från Norrland böra insändas till Riksmuseum i Stockholm. R ö d s o r-k e n, E. rutilus Pall. tillhör nordliga341

ste Lappland och Torne lappmark. Gråsidiga skogssorken E. rufocanus Sundev. förekommer i Lappland. Åkersorken Microtus agrestis L. med svansen ej en tredjedel av kroppslängden, allmän i Sverige, mellansorken, M. ratti-ceps K. & Bl. har svansen mer an en tredjedel av kroppslängden, allm. i Norrland med f. ö. här och var. Vattensorken Arvicola terrestris L. med svans av ung. halva kroppslängden. Färgen växlande från mörkbrun till glänsande svart (så ofta ute på öar). Allm. Inom Murinae märkas Lilla skogsmusen, Mus syl-vaticus L. med vanl. 22 mm. 1. bakfot och Större skogsmusen M. flavicollis med vanl. 25 mm. 1. bakfot, bägge arternas utbredningsområde ej säkert utrönt. Svarta råttan, M. rattus L., är nu utrotad i Sverige av den bruna råttan M. norvegi-cus Erxl. Husmusen M. muscu-lus L. med 17—19 mm. 1. bakfot är allmän, ostliga husmusen M. spicilegus Pall. med 15,4—17,4 mm. I bakfot förekommer i Uppland.

Råttor, se Råttdjur.

Råttsläktet, se Råttdjur.

Räddare kallas den vinthund, som hindrar sina kamrater från att sönderslita den av dem fångade haren. Kallas även skyddar e.

Räv, se Rävsläktet.

Rävhund, Foxhound, en engelsk hundras, som uppdrages huvudsakligen för den i England mycket omtyckta rävj akten 1. släp jakten (hets genom koppelhundar, vilka åföljas av jägarskaran till häst). Underhållskostnaderna för de förnämsta rävhund-kopplen i England beräknas uppgå till omkr. 10 millioner kr. pr år. I Sverige finnas även några koppel sådana hundar.

Rävkaka, Semen nucis Vomicæ, kallas fröna av rävkaketrädet, Strychnos

nuxvomica. Smaken är ytterst bitter, beroende på närvaron av de giftiga alkalodierna stryknin och b r u-c i n. Genom sina tetaniskt verkande alkaloider är rävkaka ett häftigt gift, som dödar genom att framkalla stelkramp, så att andningen förhindras. Med pulver av rävkakor eller hellre med det ur dem framställda strykni-net förgiftas kött eller döda djurkroppar vilka sedan läggas så, att de kunna påträffas av rävar, vilka genom att förtära dessa beten sätta livet till. Denna användning har givit upphov till namnet rävkakor. Numera förbjuden utan tillstånd.

Rävlo, färgvarietet av lodjuret. I samma kull kunna födas både rävlo, kattlo och varglo.

Rävsläktet, V u 1 p e s, skiljer sig från närmaste släkte A 1 o p e x, fjällrävsläktet, på de stora, spetsiga öronen

samt däri att fötternas trampknölar äro alltid nakna. I Sverige finnes endast en art, räven Vulpes v u 1 p e s L., välbekant både till utseende och levnadsvanor för varje jägare. Till färgen är den rödaktigt gulbrun, på ryggen mera rödaktig, med i vinterdräkten hos gamla rävar vitak-tiga ringar på stickelhåren på rygg, länd och lår. Öronens baksida och fötternas framsida svarta. Buken vitak-tig, svansen med vit spets. — Flera färgvarieteter finnas: S v a r t m a-g a d räv med undersidan mer eller mindre sotsvart. Brandräv med bringan blåaktig, svansen utan vit spets, bakrygg och lår utan vita ringar på håren. K o r s r ä v med mörk buk, gula sidor och hals, bakkropp och lår grå, ett mörkt band längs ryggen. Vanl. med vita hårspetsar, bildar ett kors med ett liknande band över bogarna; svansen mörk med stor vit spets. Svarträv eller silverräv mer eller mindre rent svart med vita hårspetsar och vit svansspets. V i t r ä v mer eller min-343

dre vit med blandning av rödgult. Även rena albinoformer påträffas stundom. Även träffas rävar med vita fötter eller med vit ring om halsen o. s. v. Räven förekommer över hela vårt land. I april—maj föder räven vanl. 5—9 ungar. Då dessa uppfödas, förgriper sig räven på allt slags villebråd han tror sig rå på. Han förtär även sorkar och möss samt bär o. s. v.

Räven jagas på mångahanda sätt, som torde vara överflödigt här meddela.

Ränta, ätbart avfall vid slakt, särskilt inälvor (måge), fötterna och huvud.

Rätt. Giva hunden rätt kallas att berömma och smeka honom, då han uppfört sig väl.

Rödbena, se Snäppfåglar.

Rödbrun dykand, se Änder.

Rödhuvad dykand, se Änder.

Rödhake, se Trastfåglar.

Rödnäbbad tärna, se Tärnor.

Rödspot, se Snäppfåglar.

Rödstrupig piplärka, se Ärlor.

Rökning av kött och fisk är ett urgammalt sätt att bevara dem från att ruttna, därigenom att de genomträngas av rök, vars antiseptiska beståndsdelar hindra utvecklingen av bakteri-

er. Ofta förbindes rökningen med saltning; en särskild sorts rökning, snabbrökning, består i att impregnera köttet med träättika och sedan torka det. Rökningen har av ålder ägt rum i särskilt murade rökugnar, med krokar och järnstänger för varornas upphängning, eller rökskåp, för mindre kvantiteter. Till bränsle ha bok- och ekved samt enris ansetts särskilt lämpligt genom den smak deras rök ger. Bland de vanligaste slagen av rökta matvaror äro fläsk, bogar av hjortdjur och får, gåsbröst och gåslår, ål, lax, sill, makrill m. fi.

Rödsork, se Rått djur.

Rödstjärt, se Trastfåglar.

Rödvingetrast, se Trastfåglar.

Röksvagt krut, se Krut.

Rör, hålor som bilda en räv- eller grävlinglya.

Rördrom, se Hägrar.

Rörhöna,, se Sumphöns.

Rörligt mål.. På rörligt mål har man alltid stor benägenhet att skjuta under på orörliga mål lika stor benägenhet

att skjuta över. En stillasittande fågel måste därför t. ex. vid skytte för uv synas hel över visirspången för att få kärnskott.

Rörsångare, se Sångare. s

Sadel, bakersta ryggstycket av vissa matnyttiga djur, motsvarande rostbiffen (och tjocka fransyskan) hos oxen. Ordet användes isynnerhet om nämnda stycke hos fåret (hammelsadel), rådjur, renen, hjorten och svinet. Sadeln stekes hel eller halv och serveras med olika såser.

Salongsgevär, lätt gevär, användbart för skjutning av sparvar och målskjutning på kort avstånd och som på grund av sin ringa genomträngnings-förmåga ej kräver omfattande skyddsanordningar. Barn böra dock ej få handskas med dylika.

Salskrake, se Skrakar.

Saltsleke, se SI eke.

Sarkoptesskabb, se Skabb.

Sax. Fångst med sax är numera förbjuden utom sådan med bulvansax, som under vintermånaderna få uppsättas invid fasanerier, hönsgårdar, anderier och liknande.

Saxbränd kallades räven, om han blivit skrämd vid sax.

Saxsvala, se Svalor.

Samzelius, Hugo, läns jägmästare, författare, f. 3 juni 1867 i Nyköping, d. 1 maj 1918 i Stockholm.

Sandlöpare, se Snäppfåglar.

Sandödla, se Ödlesläktet.

Schröder, Gustaf, f. 1824, d. 1912, jägare, författare.

Schumacher, W., civilingenjör, f. 75, jägare, kennelman.

Sekundera. Hönshunden säges sekundera, när den, då en kamrat står för fågel, inställer söket och intar ståndställning utan att själv känna vittring av vilt.

Selfmade (selfmeid) eng., självgjord. — Selfmade man, en man, som genom egen kraft arbetat sig upp i världen från en ringa ställning (är "sin egen lyckas smed"). Se även Autodidakt.

Septikemi, se Pyemi.

Servil, slavsinnad, krypande, ödmjuk, vare sig av räddhåga eller egen-nytta.

Seton, P. B., ho v jägmästare, Ekolsund, jägare, kennelman. Död.

Setterklubben, se Svenska Setterklubb en.

Sextaggare kallas kronhjorten, då han i fjärde levnadsåret erhållit tre spetsar på varje horn.

Sidensvansar, fam. Ampelidae, med en art sidensvansen, Ampe-lis garrulus L. i Sverige. Häckar i nordligaste delen av vårt land, mten kommer ofta under höst och vinter i stora svärmar söderut.347

Sidskott, skott som lossas, då djuret springer eller flyger på sidan om jägaren.

Sikta aldrig av okynne eller övermod, ej häller på skämt på en människa, även om du vet att geväret är oladdat. Bär under jakt aldrig geväret så, att pipan är riktad mot någon, om skottet olyckligtvis skulle gå av.

Sikte, se Riktmedel och Riktning.

Siktlinje,. den linje man tänker sig dragen mellan ögat, siktet, kornet och målet.

Silverräv, se Rävsläktet

Sillgrissla, se Alkor.

Sillmås, se Måsar.

Silvertärna, se Tärnor.

Simfötter hos fåglarna benämnes den fotform som utmärkes genom korta tår och en liten eller ingen baktå och genom förekomsten av en simhud, som förenar de tre främre tårna sinsemellan.

Simsnäppa, se Snäppfåglar.

Sisning, en del av tjädertuppens spel.

Sitta. Haren säges sitta hårt eller löst, allt eftersom han lättare eller svårare kan fås upp ifrån sätet 1. legan.

Sjukvårdshund, se Föreningen Svenska Skydds- och Sjukvårdshunden.

Själ, det hos människan och djuren, som förnimmer, tänker, känner och vill.

Sjöberg, J. Axel, konstnär, f. 66, framstående djur- och skärgårdsmålare.

Sjömil. En svensk sjömil är lika med en geografisk mil (7» av en ekvatorsgrad) eller 7.420,44 m. En svensk kabellängd är 178,14 m, (100 famnar).

Sjöorre, se Änder.

Sjöstedt, Yngve, professor, f. 66, forskningsresande, jägare, ornitolog och entomolog.

Skabb, 1. hos husdjuren orsakas av fyra slags spindeldjur, s. k. kvalster. De flesta husdjur plågas ofta antingen av s. k. sarcoptesskabb eller aca-

russkabb. Kännetecknen på sjukdomen äro att djuren ofta skubba sig, att håren å någon del av huden faller av samt att på sådana ställen ytliga sårnader uppkomma, vilka utbreda sig i omkretsen. Svårast att böta är acarusskabb, emedan de spindeldjur, som ge upphov till sjukdomen, intränga i hårsäckarne och äro då oftast otillgängliga för medel, som kunna döda dem. Sarcoptesskabb blir svår-botlig därigenom, att spindeldjuren gräva sig gångar i huden. Behandlingen av skabbsjuka djur består däruti, att man först genom ljumma bad, tvättningar med såpvatten eller med svaga lösningar av soda i vatten söker avlägsna de sårskorpor, som finnas i huden, och därefter några gånger, med 6 à 7 dagars mellantid, använder någon lösning eller salva, som dödar spindeldjuren. I sådana vätskor ingå som huvudmedel antingen renad karbolsyra, styraxbalsam, kreolin, tobaksblad eller kvicksilversublimat. För att hindra sjukdomen från att sprida sig är det nödvändigt att skilja de sjuka djuren från de friska och att grundligt rengöra den plats, där de sjuka uppehållit sig.

2. Skabb hos hunden. Man skiljer på två slags skabb, den egentliga skabben (Sarcoptesskabb) och hud-kvalsterutslag (acarusskabb). S a r-coptesskabben orsakas av ett grävkvalster (Sarcoptes squamiferus), är en mycket smittosam hudsjukdom som även kan överföras på människan. Sjukdomen börjar oftast på huvudet, på nosrygg, öron och ögonbryn. Även angripas ofta buk, bröst, armbågstrakten, pungen och tassarne, men breder sig hastigt över hela kroppen om ej energisk behandling fortast företages. De första tecknen likna loppbett som snart förvandla sig till små bulor som ofta övergå till blåsor och sårnader. Genom dessas öppnande uppstå utbredda, fuktiga fläckar.

Blåsor och bulor torka till grågula skorpor, överhuden fjällar av, håret faller av och kala fläckar uppstå. Under sjukdomens fortgång förtjockas huden och får sprickor och hårdnader, en plågsam klåda uppträder. Djuren magra hastigt. I många fall fortlöper åkomman blott genom hudfjällning och håravfall. Behandling: man trycker ut de

förhandenvarande varbulor-na och rengör huden noga med såpa och varmt vatten med tillhjälp av en rotborste. Därpå ingnides med något av nedannämnda skabbmedel, en tredjedel av kroppen i taget. På sjätte 1. nionde dagen avslutas kuren och hunden badas 3 à 4 dagar därefter. Hundens viloplats renas under tiden med en lösning av två- till femprocentig kreolinvatten.

Medel mot skabb: 1. Perubalsam med lika delar spir. concentr. 2. Styrax 1 del, bomolja tre delar. 3. Kreolin, grönsåpa, av vardera en del, spiritus 10 delar. 4. Trätjära, såpa och spiritus i lika delar. Börjande 1. ej för mycket utbredd skabb botas på 6 à 9 dagar. Behandlingen av långt gångna fall är långvarig och mödosam, svaga djur duka ofta under.

Hudutslag orsakas av ett kvalster (Demodex 1. Acarus folliculo-sus) och yttrar sig genom blämmor och hudfjällning. Ej vidare smittosam sjukdom. Beroende på om få 1. flera kvalster samlat sig i hudens fettkörtlar yttrar sig densamma på olika sätt. Ibland kan den vara lokaliserad till trakten omkring ögonlocken. Man finner då att håren runt om ögonen fattas, huden har en lätt rodnad och är betäckt av fjäll. Understundom finnes den utbredd över hela kroppen. Ej betydande klåda. Den vanliga sjukdomens former yttrar sig genom bul-nader och blämmor, oftast belägna på huvud, strupe, hals, inre ytor på tassar och ben. Trycker man på bulorna kommer först blod, därpå var. De blå-

röda 1. gröngula blämmorna förvandla sig snart i skorv och sårfläckar. Under sjukdomens vidare förlopp blir huden förtjockad, de hår som finnas äro styva och glanslösa, hudfjällningen och sårskorpbildningen tilltager så att skinnet blir ej olikt en elefanthud. Hunden tyckes dock ej lida allt för mycket. I sitt senare stadium är sjukdomen så gott som obotlig. Djuren dö av blodförgiftning 1. kraftlöshet. I början låter den sig lätt behandlas med perubalsam. Man får dock hålla på en god tid efter det symptomen försvunnit, då återfall äro vanliga. Svårt angripna hundar torde vara bäst att döda. Veterinär bör alltid anlitas. Ett gott läkemedel anses vara en blandning av 50 gr. svavelblomma, 30 gr. björktjära och 500 gr. linolja.

Skadedjur, se Skadliga djur.

Skadliga djur kallades förr nästan alla rovdjur och rovfåglar, och fingo dessa jagas och dödas nära nog oinskränkt. Dels med tanke på att vissa skadliga djur börja bli så sällsynta, att deras skonande från naturskyddssynpunkt synes önskvärt, dels för att tillförsäkra jakträttsinnehavaren inkomster av vissa rovdjurs skinn, har den fria rätten att jaga, resp. att vid tillfälligt anträffande döda skadedjur, betydligt inskränkts i nu gällande jaktlagstiftning av 1912. Sålunda får förföljande in på annans mark samt anställande av jakt å annans jaktmark ske endast efter varg och järv (jaktlagen §§ 10 och 11), vilka även, jämte "sälhund" få, om de tilfälligtvis anträffas, fällas och behållas (§ 12). Skadliga djur, vartill (enl. § 13) räknas varg, lo, järv, räv, utter, grävling, iller, mård, hermelin, vessla, sälhund, vildkanin, örn, falk, berguv, duv- och sparvhök, korp och kråka, som inkomma i gård eller trädgård, "have den, som där bor eller trädgården innehar, så ock deras folk rätt att döda och behålla, ändock att jakträtten därstädes351

tillkommer annan (§ 12). Då det ofta visat sig svårt att avgöra, om ett djur är övervägande nyttigt eller skadligt, och närstående arter (exempelvis bland falkarne) i detta avseende kunna förhålla sig olika, har man från naturskyddshåll med skäl påpekat det olämpliga i att på detta sätt brännmärka vissa djur som skadliga, även om den lagliga konsekvensen endast är rätten till deras efterhållande i gård eller trädgård. En ny Kungl, komirèitté har efter 1912 fått denna fråga till prövning. Såsom under alla förhållanden skadliga djur torde kunna betecknas varg, järv, sälhund, vildkanin, katt och kråka.

Skadliga rovdjur, se Skadliga djur.

Skadskjutning. På jägarspråket benämnes ett sårat djur som ej blir på platsen, utan flyr undan, "skadskju-tet". Givetvis är det varje jägares plikt att med alla till buds stående medel söka bemäktiga sig ett sådant. I 1864 års jaktstadga fanns följande bestämmelse: "Drifver någon upp djur å egen mark eller där han eger lof att jaga, hafve

rätt att jakten in på annans egor fullfölja om djuret förut är såradt." Denna i humanitärt syfte tillkomna bestämmelse visade sig emellertid leda till ett resultat, motsatt det åsyftade, i det den, särskilt vid älgjakt, uppmuntrade lättsinnigt skjutande på långa håll — hade man väl fått en kula i kroppen på djuret, ägde man ju förfölja det in på grannens mark. I följd härav borttogs bestämmelsen redan 1892. I vår nuv. jakt-lagstitfning finnes ingen "förföljese-rätt" beträffande skadskjutet vilt.

Skall. I. Den drivande hundens (stövarens) skällande under förföljande av villebrådet. Har hunden sparsamt skall säges den vara "hård". En hund med rikligt skall och (alltför mycken) verkning (s. d. o.) på nattslag benämnes "lös". Hundars skall äro ganska olika; man vinner ge-

nom övning tillräcklig uppmärksamhet på att igenkänna den ena hundens skall från den andras, varav man ofta har mycken lättnad vid bedömandet av den jakt man har för händer. — Olika äro hundskall också vid olika jakter, häftigast och vassast vid drev efter rovdjur. Alldeles olikt drevskallet är skallet då ett djur antingen gömt sig (gått under) eller sätter sig till motvärn; i förra fallet hör man ett skällande likt det som vanligen, med större eller mindre iver höres av gårdshundar, i det senare åter ett snoppande, ett slags avbrott, som utmärker att hunden försöker bita eller åtminstone rusa. På fågel i träd ar (eller åtminstone bör) skallet vara föga repeterat. Väckning höres ofta i samma takt som skall på skogsfågel, men tonen är en annan, nästan så fin som vid drevet. — 2. (Skallgång). Större drev jakt. Se jakt.

Skallarmar, manskap som utställes mellan drevet och hållet vid ett skall.

Skallfogde, ordningsman vid skallgång.

Skallgång» ett slags förr bruklig drevjakt varunder "skallfolket" framryckte under högljudt rop och larm. Se Jakt. För allmogen var skallgången en ej obetydande om än oundviklig tunga. Ofta användes skallgång för uppsökande av vilsegångna barn, på bete bortkomna kreatur m. m.

Skandinavisk gordonsetterklubb, se Gordonsetterklubbar.

Skarp. Geväret skjuter skarpt säges, då projektilen går långt och ini tränger med kraft i föremålet, på vilket man skjutit.

Skarvar» fam. Phalacrocoracidae. Stor skarven carbo carbo L. är i vårdräkten svart med blå glans. Stjärten har 14 pennor. Iris grön. Vinglängd 300—365 mm. Skjutes på sträcket. Yngre fåglar skjutas då och då inne i landet. Toppskarven L. cristalus Gum, är i vårdräkt grön-353

svart med stark glans och har en bred uppstående och något framåtböjd tofs i pannan. Vinglängd 255—285 mm. Skjutes tillfälligtvis.

Skata, se Kråkfåglar.

Skatta ett vilt bestånd å en jaktmark säges man göra genom att ur detsamma bortskjuta ett antal individ der. Beroende på antalet nedlagt villebråd skattar man stammen lindrigt eller hårt.

Skelettera, göra ett benrangel av, avlägsna köttet från en djurkropps benstomme samt rensa och torka denna^

Skedand,, se Änder.

Skjuta in ett gevär, 1. att reglera lä-; get av träffpunkten. 2. att pröva ge? värets skjutförmåga. Det förra är gfe-värsfabrikantens sak, däremot vill jägaren gärna själv förvissa sig om, hur hans gevär skjuter. Noggranna förer skrifter för gevärens prövning finner man i en broschyr "Das Einschiessen von Gewehren und Pistolen", 2 Aufl., utgiven av den vapentekniska försöksstationen Neumannswalde-Neudamm, och Knöppel, Skjutkonsten. 3. skjuta in sig, att öva sig i att skjuta och träffa; först övar man sig att hastigt lägga an, sedan att sikta först på fasta, därefter på rörliga mål; slutligen att träffa, varvid man i brist på levande djur kastar eller låter kasta stenar och andra föremål uppåt, eller också låter dem rullas på marken. Den bästa övningen i att skjuta i flykt, består dock i att skjuta på duvor av asfalt, kastade ur de Preuss-ska maskinerna.

Skjuthastighet. En uti. förf. har sökt beräkna den tid en rask hagelskytt behöver för att nedlägga en flygande

fågel. Han kom till följande resultat:

Ögat fått syn på fågeln...... 7*°o sek.

Anslag .... 25/ioo „

Avtryck .... 72°° »

Tändning .... 72»o „

Tid för haglen 35 met. luftväg 141100 „ Summa 47 100 sek.

(0,46 sek.)

Skjutljust, den nödvändiga dagern för att kunna sikta. Genom siktkika-re kan det bli möjligt att sikta i mörkret och göra ett säkert skott, även om man icke ser sikte och korn. Man har uppfunnit åtskilliga medel för att på konstlad väg skapa bössljust; men dessa medel äro från jägarsynpunkt förkastliga. Den rätta jägaren skall unna sitt villebråd nattens ro. De olika slag av glödljus man försökt och som vid försök i rum visat sig praktiska, äro i verkligheten ändamålslösa. Är det så mörkt, att man icke mer kan se kornet, så kan man icke heller se villebrådet så, som man måste fordra av en försiktig skytt och riktig jägare.

Skjuthetta, nybörjarens iver vid skjutning å jakt. Kallas även Skott-skälva.

Skjututbildning är en av de för jägaren viktigaste grenarna för jaktens framgångsrika bedrivande. All skjututbildning måste börja med förberedande övningar som lära skytten att intaga lämpliga skjutställningar, ladda, sikta, avfyra, bedöma avstånd, lära känna gevärens egenskaper och skjutningens grunder o. s. v. Genom övning och erfarenhet kommer man längst.

Skjutvapen för jaktändamål, se Jaktgevär och Handeldvapen.

Skjutvinkel, den vinkel som en gevärspipas kärnlinie bildar emot sikt-linien. Kallas även Elevationsvinkel.

Skjutväska 1. jaktväska. Sådana gör var och en jägare efter eget tycke eller vanor. Enda gemensamma egenskopen som tillhör dem alla, är rymlighet och så mångfaldigad inredning, att varje nödig pjäs får sitt särskilda rum för att genast och utan sökande kunna hittas och uttagas. Ändamålsenliga jaktväskor köpas i varje jakt- och sportiiiagäsin.

Skjutövningar. Sedaii skytten lärt sig någorlunda behärska anslaget (sé

d. o.), övergår han till skjutning på mål med mynningen i rörelse. Detta sker bäst genom användande av klickpatroner och mot flera taflor uppsatta i bredd, vilka påskjutas i tur och ordning så att god samverkan mellan öga och avtryckarfinger erhålles. Därefter övergår man till skjutövningar på tavla och rörliga mål, kastade träskivor o. s. v.

Skodon. Till jaktdräkten hörande skodon böra vara lätta, men dock stadiga samt helst vattentäta. Särskilt lämpliga äro pjexor, och remstövlar, av vilka finnas olika slag.

Skovelhjort kallas dovhjorten, då hans horn börja bli utplattade; därav svag hjort och stark skovel, allt efter hornens utplattning.

Skogsbryn, utkanten av en skog som gränsar intill öppna fält.

Skogsbär äro mycket värdefulla för villebrådet De lämna skydd och föda. Blåbär (Vaccinium myrtillus) ätas

gärna av skogsfågeln som även förtär växtens knoppar och blad. Lingon (V. vitis idaea) äro en älsklingsspis för orre och hjärpe, riporna äta även bladen. Av samma betydelse äro kråkbär, ripbär m. fi.

Skogsduva, se Duvor.

Skogsdunge, litet och tätt skogsbe-vuxet område.

Skogseld, se Moteld.

Skogsfåglar 1. Skogsfågel, populär benämning, motsvarande få-gelordn. orrfåglar, omfattande järpe, tjäder och orre.

Skogshögskolan, belägen vid Frescati å Norra Djurgården i Stockholm, började sitt arbete 1915 och har övertagit den undervisningsverksamhet, som tidigare bedrivits vid Skogsinstitutet. Enligt stadgar av 5 dec. 1914 omfattar högskolan dels en högre kurs, jägmästarkursen, dels en lägre, forst-mästarkursen. Jägmästarkursen, som består av en förberedande kurs, huvudsakligen förlagt till Garpenbergs kro-

nopark i Kopparbergs län, och en till högskolan i Stockholm förlagd kurs, har till ändamål att utbilda för självständig större skogsförvaltning väl skickade skogshushållare samt att utveckla skogsvetenskapen på nationell grund. Forstmästarkursen har till ändamål att, jämte bibringande av nödiga teoretiska kunskaper, meddela praktisk insikt och färdighet i skogshanteringen till den utsträckning, som erfordras för biträde vid större skogsförvaltning eller handhavande av mindre krävande sådan. Högskolan står under överinseende av en för densamma och Statens Skogsförsöksanstalt gemensam styrelse. — För att antagas till elev vid förberedande kursen fordras att ej vara över 24 år; att kunna förete friskbetyg; att ha avlagt studentexamen med minst vitsord godkänd i de naturvetenskapliga ämnena samt att kunna förete borgen för vissa kostnader för mathållningen under de praktiska övningarna. Den förberedande kursen börjar 5 juli, då 40 aspiranter antagas. 20 dec. verkställes vid höstterminens avslutning en gallring bland dessa, så att de 25 bästa uttagas för fortsatt utbildning. Med dessa fortgår kursen till 1 maj påföljande år. På grund av den starka efterfrågan, som f. n. råder å skogsmän med högre skoglig bildning, har emellertid k. m:t bestämt, att under vartdera av åren 1916—1919 skola uttagas 30 i st. för 25 elever för fortsatt utbildning. Elev, som med godkända vitsord genomgått den förberedande kursen i dess helhet, äger rätt att antagas vid högskolans jägmästarkurs. Den fullständiga lärokursen vid denna omfattar fem föreläsningsterminer i Stockholm och två sommarterminer. — För att antagas till elev vid forstmästarkursen fordras att ej vara över 26 år; att kunna förete friskbetyg; att ha avlagt realskolexamen med minst vitsord godkänd i de naturvetenskap-357

liga ämnena (under vissa förutsättningar kunna jämväl elever vid statens lägre skogsskolor vinna inträde vid forstmästarkursen); att förete intyg om att ha deltagit i praktiska skogsarbeten i minst 22 månader; att styrka sig äga färdighet i enklare skogs- och fältmätning samt att ge borgen för kostnaderna för mathållningen vid de praktiska övningarna. Lärokursen omfattar tre terminer i Stockholm och två sommarterminer. Undervisningen vid Skogshögskolan meddelas för jäg-mästarkursen av 4 professorer, 1 överassistent och ett antal extra lärare samt för forstmästarkursen dels av 2 för denna kurs särskilt anställda lektorer, dels av en av professorerna och vissa av extra lärarna vid jägmästar-kursen. Anslaget till högskolan är upptaget i ord. stat med 124,500 kr.

Skogsinstitutet, förr högre läroanstalt vid Djurgårdsbrunns viken i Stockholm för utbildning av den förvaltande skogspersonalen i Sverige, grundlades av ho v jägmästaren I. A. av Ström, erhöll sina första stadgar 15 okt. 1828 samt hade till uppgift att genom kostnadsfri undervisning utbilda skickliga skogshushållare och att utveckla skogsvetenskapen på rationell grund. För att bli antagen till elev vid institutet fordrades att ha genomgått Ombergs eller Klotens skogsskola. Lärokursen omfattade under de senare åren fem terminer och praktiska övningar under två somrar. Därjämte fingo eleverna under vederbörande lärares ledning verkställa studieresor, dels till Norrland för att vintertid studera virkesdrivningar, dels under våren till södra Sverige för att studera dess säregna skogsförhållanden. Institutet uppfördes först 1893 på ord. stat. Det stod under ledning av en direktör

samt hade 2 lektorer och slutligen 5 övriga lärare. Elevantalet var under senare år 20 à 22 i varje årsklass. Institutets verksamhet upp-

hörde 1915, då skogshögsko-1 a n trädde i verksamhet.

Skogslemmel, se Råttdjur.

Skogsrå, S k o g s s n u v a, ett kvinnligt skogstroll av stundom vanligt mänskligt, oftare dock trolskt, förföriskt eller hemskt avskräckande yttre. Vanligen framställes hon som framtill fager och bedårande, under det att baksidan liknar en murken, ihålig stubbe. Även i sina fördelaktigaste gestalter anses hon i flera orter bära kosvans. Skogsrået, som i senare fall även benämnes skogsfrun 1. skogsjungfrun, anses råda för skogen och beskydda dess djur. Jägare och skogsmän äro därför ofta föremål för hennes förförelsekonster och nycker, men den jägare, som äger hennes gunst, har ock en otrolig tur vid jakten, likasom kolare ofta åtnjuta hennes omtanke.

Skogsskolor, av staten inrättade och underhållna lägre läroanstalter, som ha till uppgift att utbilda dugliga kronojägare och skogvaktare. Fr. o. m. 1 nov. 1915 finnas i Sverige 7 dylika skogsskolor, nämligen å H ä 1 1 n ä s kronopark i Västerbottens län, å Bispgårdens d:o i Jämtlands län, å Grönsinka d:o i Gävleborgs län, å Bjurfors d:o i Västmanlands och Kopparbergs län, å Ombergs d:oi Östergötlands län, å Hammersebo d:o i Kalmar län samt å Kolleberga d:o i Kristianstads län, varjämte förslag 1916 framställts om inrättande av en skogsskola å Haddebo i Örebro län. Antalet elever vid de olika skogsskolorna växlar mellan 10 och 20. Undervisningen bestrides av en jägmästare, som är skolans föreståndare samt en skogsrättare. Kursen som pågår 1 nov.—15 okt., är avgiftsfri, och staten upplåter åt eleverna fri bostad i skolans lokaler. Eleverna få själva hålla sig kost, men staten bidrar dock därtill genom stipendier. Undervisningen

är såväl teoretisk som praktisk och omfattar ej blott de rent skogliga ämnena, utan även svenska språket, räkning, naturlära, välskrivning, trädgårdsskötsel m. m. De ord. anslagen för skolorna upptogos i staten för 1917 till 125,000 kr. och de extra till 43,200 kr.

Till 1 sept. 1915 funnos å Klotens kronopark, i Örebro och Kopparbergs län, samt Ombergs kronopark, i Östergötlands län, högre skogsskolor, avsedda att förbereda till inträde vid Skogsinstitutet. De upphörde i sammanhang med Skogshögskolans inrättande.

Skogssnäppa, se Snäppfåglar.

Skogsstaten, den statsanställda, under Domänstyrelsen lydande personal, som omhänderhar de allmänna skogarnas i riket förvaltning och bevakning. Den utgöres av 12 överjag-mästare, 118 jägmästare jämte ett antal extra jägmästare samt ord. och extra kronojägare. Till skogsstaten hör jämväl ett antal ord. och extra skogs-ingenjörer, som omhänderha tillämpningen av de enskilda skogslagarne i Norr- och Västerbottens läns kustland, samt skogsskolans föreståndare. Över jägmästarna, som förestå var och en ett distrikt, utgöra en lokal mellaninstans mellan Domänstyrelsen och revirförvaltaren samt kontrollera och utöva inspektion över den sistnämndes verksamhet. Jägmästarne ha till uppgift att utöva den omedelbara vården och förvaltningen, eller i vissa fall kontrollen, Över de allmänna skogarne inom sitt tjänstgöringsområde, reviret. Extra jägmästarne äro dels anställda som assistenter åt över jägmästare och jägmästare, dels användas de för tillfälliga skogsförrättningar, uppgörande av skogshushållningsplaner m. m. Kronojägarna lyda under jägmästarna och skola, var inom sin bevaknings-

trakt, vara arbetsförmän vid alla arbeten å de allmänna skogarna samt freda dessa för åverkan och obehörigt intrång. — Skogsstaten kan räkna sina anor från 1638, då riks jägmästareämbetet inrättades och j ägerista^ ten bildades. 1838 ändrades benämningen till skogs- och j ä g e r i-staten och vid kårens omorganisation 1896 till skogsstaten.

Skogsstyrelsen» ett 21 jan. 1859 upprättat ämbetsverk som hade till uppgift att ordna och leda förvaltningen av

de allmänna skogarne. Den bestod av 1 chef, 1 sekreterare, 1 kamrerare, 1 registrator och 1 revisor samt e. o. tjänstemän. Med 1883 uppgick Skogsstyrelsen i Domänstyrelsen (se d. o.).

Skogsuven 1. Hornugglan, se Ugglor.

Skogszoologi är läran om djurens betydelse för skogen och skogshushållningen. I synnerhet insekterna äro av den största betydelse för skogen (Skogsentomologi), men även många däggdjur och fåglar vålla avbräck i skogens utveckling och fordra därför skogszoologens uppmärksamhet. Sålunda skada flera arter gnagare träden genom att avgnaga deras bark eller rötter. Mången vällyckad skogsodling kan därigenom lida obotlig skada. Hjortdjuren bruka ofta avbita yngre träd (t. ex. älgen) eller avskala barken (t. ex. kronhjorten). En del fåglar avbiter knoppar eller småplantor och kan därigenom göra stor skada i plantskolor eller å yngre skogsodlingar.

Skogsödlor, se Ödlesläktet.

Skoskav, hudskador å fötterna, orsakas vanligen av olämplig fotbeklädnad. Skötes med borsyresalva, sali-syltalg e. d.

Skosmörja. Ett beprövat recept å dylik är följande: 85 gr. terpentinolja, 85 gr. bomolja,361

85 gr. gult vax,

110 gr. svinister, . 230 gr. talg samt

något kimrök, vilket allt sammanblandas väl i en över elden ställd ler-panna.

Ser man på kostnaden, kan man tillreda sin skosmörja av 1,25 delar tran och 1 del trätjära, vilken blandning är billig, men väl fyller sitt ändamål.

Skotsk hjorthund, se Deerhound.

Skott, urspr, endast projektilen till ett skjutvapen, sedermera även projektil, laddning, hylsa m. m. eller med andra ord samtliga de ammunitionseffekter, som erfordras för att skjuta e n gång med vapnet ifråga. Man skiljer på kulskott och hagelskott. De förra skjutas ur refflade, men även ur släta lopp (pipor), hagelskott ur slätborrade 1. paradoxlopp. Se vidare Hagel. — Kulskotten bestå antingen av bly (mjukskott) resp. bly med ringa tillsats av antimon (legeringsskott) eller av en blykärna, omgiven av en mantel av hårt bly (Brennekes blydelmantel-skott), av papper, järn- 1. kopparbleck (stålmantel eller kopparmantelskott). Nyligen har även förts i handeln s. k. tesco-blyskott, vid vilka en skål av aluminium skyddar patronkammaren mot utbränning av det röksvaga krutet. De föras av firman Teschner & C:o i Tyskland. För jaktligt bruk nyttjade mantelskott äro blott delvis omgivna av manteln. I spetsen synes vanligen blykärnan som vid utdrivandet stöter på ett motstånd och därvid pressar ut manteln, så att deformationen liknar blyskottets. Man skjuter bättre och säkrare med mantelskott än med andra.

Skott på löpande 1. flygande vilt indelas i raka motskott, motskott åt vänster eller höger, sneda sidoskott mot skytten åt höger 1. vänster, raka sidoskott, sneda sidoskott åt höger 1. vänster, raka bakskott, skott på vilt i uppförs- eller utförsbacke, på flygvilt dess-

utom höga motskott, perpendikulära skott, höga bakskott, skott på stigande fåglar, skott på fällande fåglar, skott på vändande fåglar, beckasinskytte, samt skott på sittande 1. stående vilt.

Skotthastighet mätes vanligen för kulgevär på 50 m., för hagelgevär vid 25 m. avstånd från målskivan. De erhållna hastigheterna äro då de som skottet har på halva avståndet från tavlan, d. v. s. på 25 m. resp. 12,5 (V (== velocitas, snabbhet), 25 resp. 12,5). Skottens olikartade beskaffenhet, krutsorten, patroner o. s. v. tillåta icke ett absolut bedömande av hastigheten. Ett visst medeltal torde följande siffror giva. Svartkrut: blykulor 200 till 520, hagel 290—330 m.; röksvagt krut: långa 8 mm. mantelkulor 600 m., medellånga d:o 650—720 m., korta d:o av 10 gr. vikt intill 850 m. begynnelsehastighet.

Skotthåll, avståndet mellan jägaren och det vilda, indelas i korta håll 15— 25 m., normala håll 25—40 m., långa håll 40—50 m. Håll över 50 m. äro att avråda från.

Skottlave, äldre benämning på mindre läktare, uppbyggd i ett träd för en eller flera skyttar, vari man inväntade rovdjurs, särskilt björnens, återkomst till kvarlevorna av rivet kreatur, som ej fullständigt förtärts.

Skottlista, förteckning över antalet arter och individer fällt villebråd under viss period.

Skottpengar, skottpremier, pelönin-gar, som av statsmedel eller av landsting, hushållningssällskap eller jaktvårdsförening utbetalas för skadedjurs dödande. Av statsmedel utbetalas numera skottpengar endast för dödande av varg, järv och säl.

Skottpengar på säl. K. K. angående villkoren för erhållande av statsbidrag till belöningar för dödande av sälar, av d. 7 juni 1901:363

Vi Oscar etc., göre veterligt: att sedan Riksdagen medgivit, att av det under nionde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till belöningar för rovdjurs dödande finge enligt de närmare bestämmelser, Vi kunde finna gott meddela, användas ett årligt belopp av högst 7,000 kronor såsom bidrag till belöningar för dödande av sälar, under villkor att statsbidraget icke finge utgå med högre belopp än som motsvarade, vad vederbörande hushållningssällskap eller landsting, vart för sig eller i förening, utbetalat såsom belöningar för inom området dödade sälar och ej i någon händelse med mer än 3 kronor för varje dödad säl,

hava Vi kunnit gott att, med upphävande av nådiga kungörelsen angående villkoren för erhållande av statsbidrag till belöningar för dödande av sälar den 1 juni 1900, förordna:

att ansökning om erhållande av statsbidrag till belöningar för dödande av sälar skall, till Oss ställd, ingivas till Vår lantbruksstyrelse inom den 15 oktober året närmast före det, för vilket statsbidrag sökes;

att vid ansökningen skall fogas bevis, att av vederbörande hushållningssällskap eller landsting, vart för sig eller i förening, för det år ansökningen avser anslagits såsom belöningar för inom området under samma år dödade sälar minst lika stort belopp som det sökta statsunderstödet; samt

att det skall åligga lantbruksstyrelsen att årligen före den 1 december till Oss för nådig prövning insända de inkomna ansökningshandlingarna rörande statsbidrag för ifrågavarande ändamål för det nästpåföljande året jämte eget underdånigt utlåtande.

Skottplats, den plats, där villebrådet befinner sig då det träffas av skottet. Då djuret ej blir på platsen, ej "stupar i elden" och ej häller stupar inom synhåll, bör skottplatsen noga undersökas. (Jfr. Skott-tecken.)

Skottskälva, se Skjuthetta.

Skottsnål, kallas den jaktdeltagare som har för vana att gå i förväg för kamraterna för att före dem komma i tillfälle att skjuta villebrådet; även den som är njugg på sina skott.

Skottställa en bössa kallas att rätta dess skjutning genom att ställa sikte och korn så, att skottet på ett givet avstånd träffar målet.

Skottavla, graderad tavla för skjutövningar.

Skott-tecken, alla de märken och tecken, varav man kan sluta, om och huru ett påskjutet djur, som ej blir på platsen, är sårat. Dylika tecken äro dels djurets beteende vid projektilens anslag och så länge det under flykten är inom synhåll — djurets sätt att "teckna i skott", dels avskjutna hår å skottplatsen (se d. o.) samt blod på skottplatsen och i spåren. För sårade djurs eftersökande och jaktens humanisering är en rätt tydning av skott-tecken av största vikt.

Skrakar, fam. Merginæ, ha smal, trind näbb med hakformigt böjd näbbnagel och tandlika hornutskott på

käkarnes kanter. Storskraken, M;ergus merganser L. har avståndet mellan näsborrarne och näbbspetsen kortare än tarsen, näbb och fötter röda. Häckar över hela landet hälst i ihåliga träd. Ägg 10—15 gulvita, 65—75 : 46—48 mm. Hos småskraken 1. p r a c k a n, M. serrator L. är avståndet mellan näsborrarne och näbbspetsen längre än tarsen, fötter och näbb röda. Allmännare än föreg. Häckar på marken. Ägg 10—12 grågulvita 59—68 : 43—45,5. Salskraken, M. albellus L. har näbb kortare än tarsen samt näbb och fötter blågrå. Funnits som häckfågel i Lappland och i Stockholms skärgård. Häckar i ihåliga träd och hålkar. Ägg 7—9, gulvita, 48— 58 : 35—38 mm. Hos Knipskraken äro knipans och skrakens kän-365

netecken sammanblandade. Av denna bastard ha 3 ex. erhållits i Sverige.

Skrattmås, se Måsar.

Skrott, avpälsad (flådd) djurkropp av sådan villebrådsart varav endast skinnet användes och vars kropp sålunda är mer eller mindre värdelös.

Skråpuk, fågelskrämma, åkerspöke.

Skränkning eller stockning kallas gevärskolvens vridning utåt från kinden för att lämna plats för denna vid gevärets anläggande och därigenom låta ögat bekvämt nå visirlinjen utan att böja huvudet åt sidan över kolven och utan att kantra geväret mot ögat. Det är dock ej nog att kolven är skränkt från ansiktet, dess nedre, i spetsig vinkel utstående del, den s. k. tån, måste än mer vara skränkt utåt för att få hela kolven att passa i axelvecket. Måtten på en kolvs skränkning utåt växla kring 5—10—12 mm. för dess övre del, hälen och 10—20—22 mm. för densammas nedre del, tån.

Skräntärna, se Tärnor.

Skvaltorrar kallas de orrar som finnas i för litet antal för att hålla lek. Men deras vanor äro för övrigt lika. Även dessa spela sitt spel på marken och para sig med traktens hönor.

Skvattram, Ledum palustre samt pors, Myrica gale äro goda sumpväxter på remiser, där det vilda finner skydd och ro.

Sky en trakt. Om villebrådet i en trakt ständigt oroas genom påskjut-ning och jakt, skyr det så småningom detta område.

Skyddare, se Räddare.

Skydd till bevarande av naturminnen, se Naturskydd.

Skyddshundsklubben, se Svenska Skyddshundsklubben.

Skytte, äldre benämning på det slags jakt, varvid villebrådet nedlägges medelst skott. Skytte kom alltså att stå i motsats till fångst. Då fångsten senare kom att spela en mera underordnad roll, blev jakt liktydigt med

skytte; och man skiljer nu ofta på jakt (i inskränkt mening) och fångst, medan benämningen skytte kommit ur bruk.

Skyttelave, se Skottlave.

Skyttelinje, vid drev- och klappjakter den kedja av med jämna mellanrum utställda skyttar, mot vilken villebrådet drives. Skyttelinjen bör vara rak eller regelbundet böjd med konkava sidan in mot drevet; den får m. a. o. ej visa skarpa vinklar, ty detta kan lätt ge anledning till olyckshändelse vid skottlossning.

Skäggdopping, se Doppingsläktet.

Skäkta, namn på vägglusen.

Skälla, hundar och rävar skälla, vargar tjuta.

Skällande fågelhund, se Hunden.

Skärfläcka, se Snäppfåglar.

Skärpiplärka, se Ärlor.

Skärsnäppa, se Snäppfåglar.

Skärving, liten säl.

Slag. 1. kännbara spår efter vilt. Hundarne sägas hava slag av räv, hare, fågel o. s. v. då de hava känning av djuren eller deras spår. Hunden har fått slag, har slag, d. ä. känner djurets spår. Följa slaget. Tappa slaget Färskt slag, gammalt slag. 2. Bukt som ett jagt djur gör. Haren gjorde ett slag.

Slaghök, benämning på Duvhöken. Urspr, torde ordet slaghök ha betecknat en stor och farlig rovfågel i allmänhet.

Slaguggla, se Ugglor.

Sleke, en blandning av ren lera och koksalt som sättes in i en träram och utställes, där det vilda (älgar, hjortar o. rådjur) pläga gå fram. I många fall avhåller saltsleket det vilda från att toppbita, skala 1. på annat sätt förstöra skog och planteringar. Den vanliga blandningen innehåller 20 proc. koksalt eller 30 proc. kreaturssalt. Den använda leran måste vara alldeles fri från sand så att djuren ej såra sina367

tungor vid slickandet. Formen bör vara kvadratisk, för större vilt av 80 à 100 cm:s, för rådjur 50 à 60 cm:s höjd, med 25 cm:s djup. Lämpligen kan man lägga det på en ej för hög stubbe 1. dyl. För att hålla si eket fuktigt slår man vatten på detsamma då och då, när ej regn gör samma tjänst. I handeln finnas färdiga sleken som även innehåller fosforsyrad kalk m. m.

Slikta, ordna (med avseende på jaktnät).

Slutstycke, sedan bakladdning införts, vid handeldvapen och kulsprutor benämning på den mekanismdel, som efter patronens införande i patronläget tillsluter dettas bakre öppning eller m. a. o. "sluter mekanismen".

Slå kallas björnens sätt att döda kreatur. Såsom en egendomlighet kan man anse, att han aldrig vid anfall mot människor begagnar sättet att med sina fruktansvärda framtassar giva slag, utan endast biter. Han slår en kviga till döds med ett enda slag och förmår till och med fälla en oxe till mark därmed. Slå i topp, säges om en fågfel som sätter sig i en trädtopp. Slå i skate, då han tager plats på,en trädgren. En rovfågel slår ned på sitt rov; en fågel slår till i ett träd, ned på marken o. s. v.

Släp, i nät 1. dyl. lagda inälvor av hare, en svamp 1. dyl. indränkt i rävurin, som jägaren släpar efter sig före släp jaktens företagande.

Släp, benämning på starkt luktande föremål, en stekt katt 1. dyl., som släpas på marken för åstadkommande av ett konstgjort spår (en luktstrimma). Släp användes dels vid parforsjakter, dels, i synnerhet förr, för att locka rovdjur till utsatta fällor, saxar eller andra fångstredskap.

Släpjakt skiljer sig från parforcejakt blott därigenom, att hundarne här ej springa efter levande vilt, utan efter

ett släp. Se d. o. Detta släpas efter en jägare, pikör, till häst i god tid före jakten.

Släpp, benämning på det i en drevjakt deltagande antalet hundar, vilket släppes samtidigt efter villebrådet.

Slät snok, se Slätsnoksläktet.

Siätsnoksläktet, Coronella Laur. Släta snoken, C. austriaca Laur. har 19 glatta fjällrader runtom kroppen. Allmänna kroppsfärgen övervägande brun (hanen) eller grå (honan) med en stor mörk fläck på bakhuvudet och i

nacken, som fortsätter bakåt i ett par band. Längd 55—75 cm. Torde knappt förekomma norr om Uppland.

Smaldjur kallas kvigkalven av kronhjort från november i födelseåret till brunsttiden; efter denna tid hin d. Hindar som ej bli dräktiga kallas gallhindar. Se även Dovhjort

Smalnäbbad simsnäppa, se Snäpp-fåglar.

Smalrå 1. smalhind kallas honan av rådjuret från första hösten till nästa brunsttid; sedermera r å, gammalt rå, råget eller r å-h i n d. Har djuret upphört att sätta kalvar, kallas det gallrå, gall-get 1. gallhind.

Smalspets kallas den under året födda hanliga kronhjorten från november till nästföljande vår. Kallas även unghjort eller pigg-hjort

Smalvingade Fladdermussläktet, Nyctalus, se Fladdermöss.

Smådopping» se Doppingsläktet.

Småfläckig sumphöna, se Sumphöns.

Smålandsstövare, se Hunden.

Smålom, se Lommar.

Småskrake, se Skrakar.

Småsnäppa, se Snäppfåglar.

Småspov, se Snäppfåglar.

Småtrapp, se Trappar.

Småtärna, se Tärnor.

Småvesslan, Mustela niva-1 i s L., se Vässlesläktet.369

Smörjmedel, se Rengöring.

Snapshot (snäpsåt) eng., egentligen slängskott, kastskott, avskjutet utan ordentlig siktning; senare liktydigt med ögonblicksfotografi, snabb-bild.

Snara, ett i äldre tider mycket använt fångstredskap för såväl fågel som bår vilt. Snarorna, som vanligen gjordes av mjuk (glödgad) metalltråd, uppsattes antingen vid marken å platser, där djuret väntades komma att gå fram (å djurets växel), i öppningar i förut befintliga eller för ändamålet uppsatta stängsel eller ock i samband med upphängt lockbete (exempelvis de för fångst av kramsfågel förr använda d o n o r n a). Snarning brukas nu huvudsakligast för fångst av skogsfågel och ripor och får användas endast i Jämtlands län ovan skyddsskogsgränsen samt i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker.

Snatterand, se Änder.

Snok, se Vattensnoksläktet.

Snäppfåglar, fam. Scolopacidæ. Näbb lång och smal, mjuk och böjlig, oftast längre än huvudet. Skärfläckan, Recurvirostra avosetta L., med uppböjd näbb, numera utrotad i Sverige, Smalnäbbade sim-snäppan, Phalaropus lobatus L., har framtårna med vid basen förbundna simflikar, baktån utan simflik, tars hoptryckt, längre än mellantån med klo; Brednäbbade sim-snäppan, Chrymophilus fulica-rius L., har även baktån med simflik och med tarsen av samma längd som mellantån med klo. Den förra arten häckar i Norrland ner till Jämtland, den andra, arktisk, ses här under höstflyttningarne. Den ståtliga, med mycket lång, bågböjd näbb försedda Storspoven, Numenius arquatus L. har en vinglängd av minst 290 mm., den betydligt mindre Småspoven, Numenius phæopus L. har å hjässan ett längsgående ljust band, kantat av bru-

na och en vinglängd av under 270 mm. Den förra arten har en mera sydlig, den andra mera nordlig utbredning. Den långnäbbade Rödspoven, Limosa limosa L. förr allmänt häckande på Gottland och Öland torde nu vara utrotad därstädes. M y r s p o-v e n, L. lapponica L., häckar i nordligaste Lappland. Brushanen, Pavoncella pugnax L., har ett välutvecklat hudveck mellan yttertån och mellantån. Baktå finnes. Näbb kortare än tarsen, ungefär av huvudets längd, rak och trubbig. Hanarne större än honorna, om våren försedda med en bröstsköld och ett halskrås av fjädrar samt vårtliga bildningar vid näbbroten. Hanens vinglängd 177—192 mm., honans 148—157 mm. Numera ganska sällsynt över hela landet. Ägg 4, olivbruna med mörkbruna fläckar, 42—47 : 29—34 mm. Gluttsnäppan, Totanus litoreus L., har något uppåtböjd näbb, olivgröna ben och svartaktig näbb. Vinglängd 183—193 mm. Häckar ner till Härjedalen. Ägg 4, grågula med mörkbruna och svarta fläckar, 42—53 : 32—36 mm. Svartsnäppan, T. fuscus L., har mörkt rödbruna ben, i tarsalleden och längst upp mera röda. Vinglängd 163—174 mm. Häckar i skogsregionerna i nordligaste Lappland. Ägg 4, ljust olivbruna med mörkbruna fläckar, 41—49 : 31—34 mm. R ö d s n ä p p a n, T. totanus L., har en vinglängd av 150—167 mm. Häckar vid våra kuster, vid Vänern, Mälaren m. fi. ställen samt i fjälltrakterna norrut från Härjedalen. Ägg 4, grågula m. svartaktiga och grå fläckar, 44—49 : 30—32 mm. Skogssnäppan, T. ochropus L., har grön-brun utåt svart näbb, om våren svart, vid roten undertill stötande i rött, mörkgrå ben. Vinglängd 136—157 mm. Tämligen allmän över hela landet, häckar i gamla trastbon o. dyl. Ägg 4, gråvita med små, mörkbruna fläckar, 38—41 : 25—27 mm.SNÄPPFÅGLAR

372

Grönbenan, T. glareola Gmel., har svart näbb, basen av undernäbben grönaktig, ben gulgröna. Vinglängd 118—132 mm. Tämligen allmän över hela landet. Ägg 4, ljust olivgröna m. bruna och grå fläckar, 35—40 : 25—27 mm. Den lilla Drillsnäppan, Tringoides hypoleucos L., har mörbrun näbb och grå, i grönt stötande ben. Vinglängd 105—115 mm. Allmän vid kuster, sjöar och vattendrag. Ägg 4, ljust gulaktiga med grå och bruna fläckar, 34—40 : 26—28 mm. Kustsnäppan, Tringa canutus L., har tarsen längre än mellantån med klo och den raka näbben längre än tarsen; vinglängd 150—172 mm. Näbb och ben svartgrönaktiga. Träffas under flyttningarne i vårt land, liksom förhållandet är med S p o v-snäppan, T. subarquata Gyld. med en vinglängd av 122—132 mm. Kärrsnäppan, T. alpina L., har föga böjd näbb, liksom benen svart. Vinglängd 110—118 mm. Häckar på sanka myrar, långgrunda stränder o. dyl. över hela landet. Ägg 4, olivbruna 1. grönaktiga med svartbruna fläckar, 33—38 : 24—26 mm. Under flyttningstiden erhålles här S m å s n ä p-p a n, T. minuta Leisl. med en vinglängd av 95—100 mm. I Lappland häckar Mosnäppan, T. temmincki Leisl. Tarsen ungefär av mellantåns längd, knappt 17 mm., näbb ungefär av huvudets längd. Ben brungrå. Vinglängd 93—101 mm. Ägg 4, grågula med små grå och bruna fläckar, 25—31 : 19—21 mm. Skärsnäppan, T. maritima Brünn, har rödgula ben, mörk näbb med höggul rot och en vinglängd av 122—130 mm. Har anträffats häckande i Jämtland. Myrsnäppan, Limicola platyrhincha Temm., har övernäbben från näsborrarna och framåt plattad, bredare än hög, mot spetsen något böjd, svart, vid roten rödaktig, ben mörkt gröngrå. Vinglängd 103—110

mm. Häckar på myrar och sanka kärr i fjälltrakterna samt dessutom i Dalsland, Västergötland, Öland. Ägg 4, gulbruna 1. olivgrå med täta svartbruna fläckar, 30—36 : 22—25 mm. Under sträcket anträffas den circumpolära Sandlöparen, Calidris arenaria L., med utåt något tjockare näbb. Ving-löngd 115—130 mm. Dubbelbec-k a s i n e n, Gallinago media Frisch., har 16 stjärtpennor och en vinglängd av 138—150 mm. Undersidan tvärban-dad med svartaktigt. Rätt sparsam, ställvis allmännare, över hela landet Han håller lek om våren med knäppningar och k vitter, släpande vingar, utbredd stjärt och resta fjädrar. Till lekplatsen samlas traktens fåglar. Ägg 4, olivbruna med mörkbruna och grå fläckar, 47—48 : 29—33 mm. Lik den föregående, men i regel mindre är enkelbeckasinen eller horsgöken, G. gallinago L., med 14 stjärtpennor med rent vit undersida och en vinglängd av 125—135 mm. Utbredning som föreg. Har om våren ett slags parningslek, i det den under flykten kastar sig hastigt neråt med utspärrade stjärtpennor och vinkel-ställda vingar, varvid de yttre smala, styva och elastiska stjärtpennorna troligen komma i dallring och frambringa ett gnäggande läte. Ägg 4, ljust gråbruna till olivbruna med bruna fläckar, 37—42 : 26,S—30 mm. Halvenkla beckasinen, G. gallinula L., har 12 stjärtpennor och ett svart i grönt 1. violett glänsande band längs skuldertrakten, vinglängd 100—110 mm. Häckar norrifrån till

Jämtland. Ägg 4, olivgrönaktiga med grå och bruna fläckar, 32—41 : 24—29 mm. Morkullan, Scolopax rusticola L., välbekant fågel, häckande över hela landet. Om vårkvällarna draga morkullhanarna, avgivande ett "knortande" och ett "knispande" läte. Detta drag fortsättes till långt frampå sommaren. Trives bäst i fuktig barr-

1. blandskog. Ofta erhållen levande och felfri till Skansen under vintern, ex. fångad inne på gårdar i Stockholm vid nyårstiden.

Siiärpor. Kulor som äro så mycket mindre än kalibern att flera tagas till varje skott.

Snöskata,, se Trastfåglar.

Snösparv, se Finkfåglar.

Sovpåse 1. sovsäck, en av starkt, vattentätt tyg av olika slag gjord påse eller säck, avsedd att tjäna till underlag och täcke för en sovande människa. Sovpåsen göres vanligen ungefär 190 cm. lång och 75—85 cm. bred. Den är vanligen upptill försedd med en särskild påse, som kan fyllas med halm e. d. för att tjäna som kudde och möjligen en annan att draga över huvudet. Sovpåsar i vilka man kan bädda med halm, granris, mossa en filt e. d. kunna med fördel begagnas på jakter, fjällvandringar etc. när natt vilan måste tagas under bar himmel eller i tält. I Norrland göras ofta sovsäckar av ett par renhudar som hopsys med de håriga sidorna inåt.

Sovträd, sov- och tillflyktsort för träande flygvilt. Särskilt i viltremiser böra dylika höga träd alltid finnas. Yviga granar och tallar tagas oftast i anspråk av fågeln för dylikt ändamål.

Solitär, ensam för sig levande, i motsats till samhällsbildande.

Solofång are, vinthund som utan hjälp av andra hundar kan fånga vilt.

Solspel, när solen är fullt uppe slår tjädertuppen 1. orrtuppen alltid på s k a t e och spelar det s. k. solspelet.

Sommargylling, se Gyllingar.

Sommarstånd, trakt där villebrådet företrädesvis uppehåller sig under sommaren.

Sorex, se Näbbmussläktet.

Soricidæ, se Näbbmöss.

Sothöna, se Sumphöns.

Spaniel, den engelska spårhunden, vars egentliga uppgift är att få det

tryckande villebrådet på benen. Börjar alltmer användas i Sverige. Han skall apportera det skjutna viltet och söka efter det skadskjutna. Många jägare se i spanieln den idealiska lilla brukshunden. Gockerspanieln liknar en dvärgartad setter. Huvudet är långt, öronen medelstora, tjocka och väl behårade, bålen mer kompakt och satt än hos andra spaniels (und. Springern), djupt bröst, under arbetet i ständig livlig rörelse. Pälsen slät 1. lätt. vågig, mycket tät, dock ej långhårig. Färg svart, brun, gul, röd 1. dessa färger blandade med vitt. Skulderhöjd 30—37 cm. Något större är springerspanieln med 36— 45 cm:s skulderhöjd. Färg brun och vit eller svart och vit. Mellan dessa två står Fieldspanieln, vars färg är svart, läderfärgad, gul, röd 1. med insprängt vitt. Särskilt på andjakt är vattenspanieln lämplig.

Sparvhöksläktet, Accipiter Schaff. I Sverige en art: Sparvhöken, A. nisus L. Släktet liknar i allmänhet till sina allmänna karaktärer duvhöksläktet. Mellantån är betydligt längre än de båda andra framtårna. Tarser-na tämligen långa och smärta. Hanen mörkt blåaktigt skiffergrå. Undersidan vit med rödbruna 1. svartaktiga tvärstreck. Sidorna ofta rödbruna. Iris gul. Vaxhud och fötter gula. Näbb hornblå. Vinglängd 195—205 mm. Honan ovan ljusare grå, under tvär-bandad med gråbrunt. En svår rövare av all slags småfågel. Hon häckar i skogen. Boet

bygges i träd. Äggen 3—7, vita med stora, glesa, bruna fläckar, 35—45,5 : 32—35,5. De läggas i maj. Honan ruvar ensam. Under denna tid förser hanen henne rikligt med föda, bär den dock ej till boet utan lägger den på en stubbe 1. dyl. 20 à 30 steg därifrån och skriker därpå ut sitt lockrop. Under det hanen drar ut på vidare jakt, stryker honan av boet bort till stubben, stoppar krävan375

full och ilar därpå åter till äggen. Tager man bort äggen, lägger honan om efter en månad. Jakt och fångst som på duvhöken.

Sparvuggla, se Ugglor.

Sparre, Erie, kapten, f. 1871, jägare, författare, Stockholm.

Spegel. 1. Den vita fläck som finnes baktill å rådjur och hjortar; 2. fläck av olika färg på en del fåglars vingar; 3. ett slags nätmaskor.

Spel, benämning på åtskilliga fåglars parningslekar. Särskilt användes detta namn i fråga om tjäder och orre, men även brushanens, dubbelbeckasi-nens och trapparnes parningslekar benämnas stundom spel. Jakt under parningstiden ("skytte på spel") var i äldre tider vanlig, men är numera förbjuden såsom alltför förödande.

Spelställen kallas de platser, där tjäder, orre, brushane o. a. fåglar ha sina parningslekar.

Spetsbergsgås, se Gåssläktet.

Spetsbock kallas hankalven av rådjuret från medio av november tills han erhållit tvåtaggiga horn, då han benämnes gaffelbock, sedermera råbock och till sist k a p i-talbock. Han benämnes stundom även efter hornspetsarnes antal, så att ett djur med 3 spetsar på vartdera hornet kallas sexspets eller sex-taggare.

Spetshjort, eller Spets kallas den unga kronhjorten i andra levnadsåret, då hans hornknölar hunnit växa ut till omkring 18 cm. Se även under D o v h j o r t.

Spetshundsklubben, se Svenska Spetshundsklubben.

Spillkråka, se Hackspettfåglar.

Spovsnäppa, se Snäppfåglar.

Spole, se Tjäder.

Spolmask hos hunden. I tarmarne hos hunden parasiterar en spolmask, Ascaris mystax, igenkänlig på sin gulvita färg och sin trådrunda 45—60 cm. (hanen) resp. 102—130 cm.

(honan) långa kropp. Angriper företrädesvis unga hundar, för vilka den kan bli farlig. Tillväxa ej valpar trots god föda och vård, ger man dem på prov ett maskmedel. Detta består av Flor. Cinae 10,0, 01. Ricini 50,0. Gives in på en dag. Mindre valpar halv dosis.

Sporadisk, förekommande här och där, eller då och då uppträdande, enstaka.

Sporre, 1. hos olika djurformer förekommande, ej homologa "sporr-lik-nande bildningar. Hos fåglarne ha sporrarna vanligen en kägellik form med bred bas; de bestå av ett yttre hornlager och en inre bentopp. Sporrar finnas på olika delar av fågelkroppen, på mellanfoten (hos hönsfåg-larne), på mellanhandsbenen, på ett handlovben o. s. v. Sporrarne äro att uppfatta som anfallsvapen. — Hos kloakdjuren finnes en "sporre" på foten, och hos flädermössen betecknas med detta namn en skelettdel, som uppbäres av hälutskottet och uppbär svansflyghudens bakre rand. — 2. En inom jägarkretsar vanlig benämning på den å bakfoten hos hunden stundom uppträdande rudimentära första tån.

Sports, djur- eller växtexemplar, som genom språngartad variation mycket avvika från arttypen.

Spridning, haglens större eller mindre fördelning vid gången genom luften. För att erhålla en jämn spridning med

god "täckning", d. v. s. utan större luckor, böra haglen vara av så klotrund form som möjligt samt av samma storlek. För att minska spridningen användes trångborrning av hagelpipan eller koncentrator, en kring hagelladdningen liggande öppen pappcylinder, som en stund medföljer haglen och sammanhåller dem. Någon gång kan det vara önskvärt att öka spridningen. Detta kan ske genom att vid laddningen för-377

dela hagelmassan medelst tunna tvärställda pappförladdningar.

Springa över säges hunden göra då han, följande slaget, vid en böjning av detsamma genom iver fortsäter sitt lopp och komme rav spåret. Springa i skott, d. ä. då hönshunden, så snart skottet lossas, rusar fram för att apportera ett skjutet eller förfölja ett flyende villebråd.

Springerspaniel, se Spaniel.

Språngspår, villebråds spår då detsamma antingen nyss uppstötts eller ock börjat drivas.

Spränga en flock eller en kull säges man göra då man vid jakt får djuren att avlägsna sig åt olika håll. Spränga ett gevär, d. ä. att sönderskjuta en bösspipa genom för stark laddning.

Sprängämnesteknik, se Jaktvapenteknik.

Spång, benämning på den längsgående upphöjda skenan som å en dubbelbössa är belägen mellan piporna. På hagelgevär, som i regel sakna sikte och endast ha korn, spelar spången en stor roll vid siktningen. Spången är i allmänhet på översidan mattrefflad för undvikande av starka reflexer.

Spår. Där ett djur går fram på marken, lämnar det vanligen mer eller mindre markerade spår efter sig. Ehuru dessa spår stå tydligast i snö, är dock möjligheten att spåra för jägaren ej inskränkt till den årstid marken är snöbetäckt; vägar efter regn, sandiga och leriga sjöstränder, mossar och flygsandsfält lämna några exempel på lokaler, som även vid barmark upptaga fullt tydliga spår, åtminstone av större villebrådsarter. Största betydelsen har spårandet, då det gäller däggdjursvillebråd ("hårvilt"), medan för fåglar ("fjädervilt"), som ju endast sällan tillryggalägga längre sträckor löpande på marken, spårandet spelar en underordnad roll. För konstaterande av vissa fåglars uppehållsplatser kan dock kännedomen om fåglarnes

spår ha betydelse. Följande framställning avser emellertid endast däggdjurens spår. Vid bedömande av ett spår har man att taga hänsyn till själva fotavtrycket, på jägarspråket benämnd spårstämpel, den form och storlek samt dessa spårstämplars in* hördes ställning, den s. k. spårställningen. Spårstämpeln är kaarktäristisk ej blott för olika villebrådsslag, utan ofta även för individens ålder och kön. Spårstämpelns utseende växlar även med tårnas "spretning" (särställning), som ökas på mycket lös mark och då djuret är trött och sårat. Spårställningen är beroende på den gångart djuret använt. Man kan hos däggdjuren urskilja fyra olika gångarter: skritt, trav, hopp och s p r å n g. Se därom Gång. Skritt och travspåren äro varandra tämligen lika. Höger- och vänsterfotstämplarne stå alternerande i tvenne parallella serier, vilkas avstånd inbördes betingas av höger och vänsterbenens särställning, den s. k. skrevningen. Beträffande inbördes läget av samma sidas fram- och bakfots stämpel kan bakfoten antingen nedsättas bakom ("trögsteg"), i (djuret säges "täcka") eller framför (djuret "griper över") framfotsstämpeln. Medan trögsteg eller täckning äro regel vid skritt, plägar djuret vid trav täcka eller gripa över. Medan relativt stor skrevning och liten steglängd äro utmärkande för skritt, kännetecknas travspåren av obetydlig skrevning och ökad steglängd. Vid hopp och språng framkastas kroppen av bägge bakbenen samtidigt och uppfångas strax därefter av frambenen; härefter framföras bakbenen, varvid kroppen mer eller mindre höjes i båge, och bakfötterna taga mark antingen i, vid gångarten hopp, eller framför, vid språng, fram-fotsstämplarne. Spårserien kännetecknas vid hopp av parvis ställda spår-stämplar, medan dessa vid språng stå379

i grupper om fyra och fyra. Stundom kan dock vid språng ena bakfoten nedsättas i en framfotsstämpel, varvid en grupp om tre spårstämplar uppstår. Galopp och fyrsprång (karriär) äro olika former av språng. Medan de mera proportionerligt byggda djuren kunna använda alla olika gångarter, vanligen dock med undantag av hopp, använda de långsträckta djuren, såsom vesslorna och mården, i regel denna senare gångart, under det att djur, som äro starkt överbyggda, d. v. s. ha särskilt kraftiga bakre extremiteter, äro uteslutande hänvisade till gångarten språng. Som exempel på dylika djur kunna bland inhemska nämnas haren och ekorren, bland utländska kängurun och springråttorna. Kännedomen om djurens spår spelar vid jaktutövning en stor roll ej minst då det gäller uppsökande av skadskjutet vilt.

Spårhund, se Hunden.

Spårsinne, förmåga att av villebrådets spår- och spårtecken (se dessa ord) sluta till dess uppehållsort och följa ett flyende villebråd. Denna förmåga finnes särdeles väl utbildad hos vissa naturfolk, medan den hos kulturfolkens jägare i allmänhet står tillbaka, i samband med jakthundsrasernas fullkomning och den strängt införda arbetsfördelningen mellan jägare och hund. "Spårsinnet" är naturligtvis intet sinne i egentlig mening, utan en genom övning (och medfödda anlag) betingad skarp iakttagelseförmåga, parad med erfarehet om villebrådets vanor.

Spårsnö,, nyfallen snö, varpå man kan se villebrådsspår.

Spårstälning, se Spår.

Spårstämpel, se Spår.

Spårtecken, alla de olika märken, utom de egentliga fotspåren, spår i inskränkt bemärkelse, som djuren lämna efter sig i markerna. Hit höra i

främsta rummet gnag- och betningsspår, lämningar efter måltider, exkre-menter (på jägarspråket benämnda "lösning"), fejstammar, fällda fjädrar, myllgropar m. m.

Späck, hos vissa djur, företrädesvis sälar, valrossar och valar m. fi. havsdjur samt svin, det under huden samlade tjocka lagret av fett, som likt underhudsfettet hos andra djur består av en grovmaskig bindväv, vari massor av fettceller äro inbäddade. Utom för avrundande av kroppsformerna, för skydd mot tryck och till reservnäring har späcket för de i kalla hav levande djuren särskild betydelse för att bevara den inre kroppsvärmen. Späck är för de arktiska ländernas invånare en oumbärlig beståndsdel av födan likasom material till lyse och värme. Ju kallare klimatet är, där människan lever, i dessto högre grad utgöres deras föda av animaliskt fett från havsdjur. Sälspäck är ett gammalt folkmedel mot kikhosta, lungsot och kroniska bröstsjukdomar. Av valars och säl djurs späck kokas tran som har stor teknisk användning. Ur sälspäck framtsälld, renad sältran (o 1 e-um phocae medicinale) överensstämmer i mycket med fiskleverolja och har rekommenderats i samma syfte. Till skillnad från späcket hos de nämnda havsdjuren samt svinet kallas både kött och fett hos det slaktade svinet fläsk, medan fettet invid njurar, tarmar och revben hos svin kallas talg. Grävlingens fett är särdeles lämplig till beredning av gevärsfett, skosmörja m. iru

Spänna. Spänna hanen på ett gevär; spänna en sax, gillra en sådan, spänna jakttyg, uppsätta ett sådant.

Spänning* norrländsk allmogebenämning på diverse rovfåglar, såsom hökar, vråkar, örnar m. fi.

Spänntanden, en del av mekanismen i Mausergeväret.

Stallningsgrop, se Brollgrop.

Stamtavla, ett släktregister i tabellarisk form, vilken börjar med stamfadern och stammodern samt upptager alla släktens såväl manliga som kvinnliga medlemmar. Jfr. Renavel.

Stamvilt, det villebråd som konstant eller med kortare utflykter åt andra håll uppehåller sig på en trakt och utgör själva villebrådsstammen, till skillnad från tillfälligtvis uppträdande individer. Till denna senare kategori måste ju alla stryk, och flyttfåglar räknas, då de uppträda utom sitt häckningsområde, medan flyttfåglar på häckningsplatsen, som ju bevisligen i regel återkomma år efter år, måste räknas som stamvilt. En annan benämning är h e m f å-g e 1.

Stangenberg, Knut, redaktör, f. 71, jägare, djurtecknare.

Stannfåglar, sådana som icke flytta bort för vintern från sina vanliga vistelseorter.

Starar, fam. Sturnidae. Staren Sturnus vulgaris L., är i vårdräkten svart, metallglänsande med bruna fläckar i spetsen på ryggfjädrarne. Häckar allmänt upp till Jämtland, men förekommer även ända upp till Norrbotten. Häckar i utsatta hålkar, i ihåliga träd, i stugknutar o. s. v.

Stare, se Starar.

Stark skovelhjort, se Dovhjort. Stark användes ofta av jägare i stället för stor eller tung.

Stega, se Uppgå.

Steglits, se Finkfåglar.

Stenknäck, se Finkfåglar.

Stenmården, Mårtes foina E r x 1., se Mårdsläktet.

Stenskvätta, se Trastfåglar.

Steril, ofruktbar, ofruktsam, torr, mager, andefattig.

Sticka, se Avfånga.

Sticka på säges om stövaren, då han med gällt skall uppstöter ett djur ur dess lega.

Stinkpadda, se Paddor.

Stjärtmes, se Mesfåglar.

Stock, del av gevärets träkonstruktion.

Stockning, se Skränkning.

Stolkäpp. En käpp av vanlig längd, men nedifrån till omkring en halv meters höjd sammansatt av tre delar av vilka två äro mittpå fästade med en gemensam nagel eller axel och den. tredje med ett gångjärn vid samma punkt, de förra för att skjutas åt sidan och den senare för att utfällas. På tre knappar fästes vardera hörnet av en trekantig, skodd och passande läderskiva. Med denna inrättning kan man vila, när man behagar, även då marken är så kall att det icke är rådligt att sätta sig ned på densamma. Måste göras av starkt trä för att ej bli klumpig och tung.

Stora fladdermusen, se Fladdermöss.

Stora jakten, se Högdjur.

Stork,, se Storkar.

Storkar, fam. Ciconiidae, äro stora, kraftiga vadare. Vita storken, Ciconia ciconia L., är vit med svarta vingar och röda ben och näbb. Häckar ännu i Skåne. Ägg 3—5, vita, 73—78 : 53—57 mm. svarta storken, C. nigro L., är svart, på undersidan vit, numera utrotad i Sverige.

Storlabb* se Måsar.

Storlom, se Lommar.

Stormfågel, se Stormfåglar.

Stormfåglar, fam. Fulmaridae, äro havsfåglar som endast tillfälligtvis drivas till våra kuster. L i r o r n a Puffinus, ha tvänne tätt liggande nästuber, som framtill äro liksom snett avskurna, näbben mörk. Den grå liran, P. griseus Gmel., är sotbrun med brun undersida, vinglängd 280— 300 m., större liran, P. gravis 0'Reill, har vit undersida och en vinglängd av 320—330 mm., mindre 1 i r a n, P. puffinus Brünn, likaledes vit undersida och vinglängden 220— 250 mm. Stormfåglarne, Ful-383

marus, ha en genom en längsskilje-vägg invändigt tudelad nästub och gulaktig näbb. Stormfågeln, F. glocialis L., har anträffats några gånger hos oss.

Stor piplärka, se Ärlor.

Storskarv, se Skarvar.

Storskrake, se Skrakar.

Storspov, se Snäppfåglar.

Strokirk, C. G., dir., f. 53. Hörnösand, jägare, kennelman.

Stortrapp, se Trappar.

Strandskata, se Brockfåglar.

Struket korn då spetsen av kornet synes i jämnhöjd med siktets överkant (siktryggen).

Struma hos hunden, se Svulster.

Strykfåglar, se Fåglar.

Stryknin, ett ytterst farligt växtgift, användes till förgiftande av skadliga rovdjur. Se Giftstadga och Förgiftning.

Strålsvampsjuka framkallas genom en växtparasit som tränger in i kroppen genom små sår i slemhinnan vid förtärandet av infekterad föda. Genom denna sjukdom kunna svåra bul-nader uppstå i käkbenen och tungan. Sjukdomen har iakttagits på rådjur, hjortar och harar. - Den förekommer även bland människor. Något medel förutom operation har ännu ej upptäckts.

Sträck kallar man dels tiden, då vissa fåglar flyga fram och åter över samma ställe, dels själva stället, där sådant sker. Därav: aftonsträck, morgonsträck, korssträck Med ett sträck hundar förstår man två eller tre vinthundar.

Sträcka, säges om morkullan, då hon under morgnar och aftnar flyger fram och åter över samma trakt, men även om vissa sjöfågelarter (sträckfågel), som hava samma vana. Sträcka ut, d. ä. då hunden söker vitt ut.

Sträckfåglar kallas i allmänhet de fåglar, vilka utan att flytta ur det

trängre djurgeografiska område, på vilket deras häckplatser ligga, vanligen på bestämda årstider byta om uppehållsort för att söka föda eller större trygghet. I Sverige kunna hämplin-gar, siskor, trädkrypare, nötväckan, stenknäcken, många hackspettar och änder m. fi. betecknas som sträckfåglar.

Strävhårig vorstehhund, se Vorsteh-hund.

Strömstare, se Trastfåglar.

Stubbskjutning, av allmogejägare och tjuvskyttar idkad jakt på skogshöns ute på avmejade, invid skog belägna sädesfält. Ofta kvarlämnas på dessa åkrar i lagomt håll några sädeskärvar, till vilka fåglarne samlas och lätt falla offer för jägaren. Förödande skytte.

Studsare, kulgevär för jaktändamål.

Stuka en patron, då dennas kanter hårt tilltryckas över hagelladd-ningen.

Stut, kastrerat han djur av tamt nötkreatur i åldern till 3 à 4 år. Efter denna tid benämnes det oxe.

Styng 1. bromslarven. Åtskilliga däggdjurs kropp hyser icke sällan parasiter, som kallas styng, broms o. s. v. De finnas dels i huden, dels i de främre luftvägarna och i munhålan, dels i magen och tarmkanalen. Parasiterna äro larver av flugor, den s. k. hästflugan eller bromsen (Oestridae). I huden på det inhemska villebrådet leva larverna till styngflugan — Hypoderma diana och H. actaeon — och den första hos hjort-och rådjur, den senare blott hos hjort. Den omkring 12 mm. stora humlelik-nande bromsen lägger sina ägg på djurets hud, varifrån det slickar av dem. I svalget och buken komma larverna ut, genomborra dessa organs väggar och vandra till ryggens underhuds cellvävnad, där de sätta fast sig och bilda kulor. Sedan de genomborrat huden falla de till marken och för-385

puppa sig. Ur pupporna komma bromsarne fram och lägga på nytt sina ägg på djuret. Bromsarne tillfoga djuret ingen omedelbar skada, även deras larver äro oskadliga parasiter. Styng-bromsen (Cephenomyia och Pharyngo-myia) flyger vanligen omkring från juni till september och lägger sina ägg i djurens näsa. I den mjuka gommen, på tungroten och i struphuvudet åstadkomma larverna tidtals svåra inflammationer, som kunna bliva orsak till djurets död. Larverna lämna sin värds kropp genom munhålan och näshålan, falla på marken och förpuppa sig där. För att akta villebrådet för plågan av bromsar bör man försöka fånga flugorna. Hypoderma håller sig gärna på vägar, betesmarker och i skog i närheten av sina värdar, Cephenomyia flyger under den största sommarhettan på kala bergtoppar, kring torn o. s. v. De kringsvärmande flugorna fångas ofta av insektätande fåglar, vilka därför böra skyddas så mycket som möjligt. Reaumur berättar, att i Frankrike var bland jägarne utbredd en fabel, att bromsens larvar skulle vara orsaken till att hornen avföllo på hjortar och rådjur, i det de genom sitt gnagande på rosenkransen åstadkommo, att bensubstansen blev lös. Någonting liknande förekommer hos lapparne.

Stå 1. stå för säges hönshunden göra då han kvarbliver bakom den tryckande fågeln. Hunden säges då även få eller göra stånd.

Stående hund, se Hunden.

Stånd. 1. Benämning på villebrådets, speciellt högdjurs, beständigare eller mera fasta uppehållsorter. Sålunda talar man om älgstånd, rådjursstånd o. s. v. Ordet användes även för att beteckna sammanfattningen av alla de individer av visst djurslag, som finnas på en dylik plats. Man kan sålunda tala om ett stort älgstånd. — 2. Villebrådet säges göra stånd, då det

stannar för och låter uppehålla sig av skällande (eller, som termen även lyder, ställande) hund. Av våra villebrådsarter är det huvudsakligen älg, förut även björn, som jagas efter denna metod. — 3. Hönshunden säges göra stånd, då den, kännande vittringen av villebrådet, stannar i karaktäristisk, stående (eller liggande) ställning och därigenom för jägaren markerar det vildas närvaro. 4. Den trakt där älgar, hjortar, rådjur o. d. uppehålla sig någon längre tid, och varifrån de göra sina utvandringar. Se även Stå.

Ståndskall, den ställande eller skällande hundens skall inför hårvilt (däggdjur), som gör stånd, eller träande fågel. Även drivande hundar skälla stundom ståndskall vid gryt, då det drivna djuret gått under. Jfr Stånd, Skälla och Skällande hund.

Ståndskytte, sammanfattande benämning på de jaktmetoder, varvid jägaren, utan att använda hund eller drevfolk, stillastående, sittande eller liggande inväntar det vilda, för att nedlägga det medelst skott. Dylikt skytte kan företagas antingen vid boet, vid av rovdjur rivet och ej fullständigt förtärt byte, vid utlagd åtel eller där man med kännedom om villebråds vanor kan vänta, att det mera regelbundet brukar passera (— skytte på växel, drag och sträck). Till ståndskytte i vidsträckt mening kan räknas även skytte för bulvan och vettar samt kråkskytte för uv.

Stånghjort, se Dovhjort.

Stäa. Då vid stövarjakt jägaren uppstöter vilt, innan hundarne fått upp, eller under tappt får syn på det vilda, utan att bli i tillfälle att skjuta, eller råkar skjuta bom och önskar lägga hundarna på det färska slaget, brukar man

medelst ropet stä, stähå" locka in hundarne. Av denna inlock-ningssignal har bildats verbet "stäa".387

Som regel bör man ej stäa på hundarne under pågående drev (annat än möjligen efter bomskott), utan låta dem ostörda driva ut bukten, då den vinst man kan ernå genom att snabbt få hundarne på färskt slag vanligen mot väges av den ökade fart man genom stä-ropet sätter på det drivna djuret.

Stäcka en fågel, antingen avklippa en del vingpennor på den ena 1. båda vingarne 1. ock borttaga den yttersta leden på vingarne, i båda fallen med avsikt att beröva fågeln hans flygförmåga. I förra fallet måste stäcknin-gen årligen upprepas efter varje ruggning, då vingpennorna åter utvuxit till sin ursprungliga längd.

Ställa. Vissa villebrådsarter ha för vana att stanna, "göra stånd", för skällande hund. Hunden säges då "ställa" djuret (jfr Stånd). Vid dylik jakt bör hunden, då den förföljer och ligger efter det flyende djuret, ge sparsamt och ej för hetsigt skall samt om möjligt söka komma upp jämsides med eller något framom villebrådet; ty ehuru detta i de flesta fall stannar av fri vilja och ej direkt tvingas därtill av hunden, är dock dess benägenhet att göra stånd i hög grad beroende på hundens uppträdande. Somliga hundar ha därför större, andra mindre förmåga att ställa vilt.

Ställande hund, jakthund som användes att "ställa" villebrådet (se Ställa). En motsvarande jaktmetod på fågelvilt är jakten med skällande fågelhund, varvid hunden skäller ståndskall inför den träande fågeln. I detta fall är hundens uppgift att genom skallet för jägaren markera villebrådets närvaro samt fängsla fågelns uppmärksamhet, så att den ej märker jägaren, som smyger sig inom håll. Skallet bör ej vara hetsigt och aggressivt, och hunden får under inga omständigheter hoppa upp mot eller krafsa på stammen av det

träd, vari fågeln sitter, ty därigenom skulle fågeln skämmas och ta till vingarna. Denna jaktmetod, vartill former av nordiska spetsen förr allmänt användes i vårt land, har numera fått vika för jakten med stående hund och bedrives nu nästan uteslutande av allmogeskyttar. I Finland brukas dock detta jaktsätt ännu tämligen allmänt även av idrotts jägare, varvid den röda {"rävliknande") finska spetsen kommer till användning. Den på sista åren i Sverige som självständig ras erkända Norrbottens skällande fågelhund torde stå den finska spetsen ganska nära.

Ställbrock, se Broek.

Stänkhare, benämning på en under stövarjakt tillfälligtvis uppstött, av hundarna ej driven hare.

Stäpphök, se Kärrhöksläktet.

Stövare, se Hunden.

Större hackspett, se Hackspettfåglar.

Större korsnäbb, se Finkfåglar.

Större lira, se Stormfåglar.

Större skogsmusen, se Råttdjur.

Större skrikörn, se Kungsörnsläktet.

Större strandpipare, se Brockfåglar.

Större turturduva, se Duvor.

Större vattenödla, se Vattenödlesläktet.

Störta i skottet, säges om ett djur,

som blir liggande på den plats där skottet träffade detsamma, antingen det blivit dödat eller dödligt träffats. Man säger även att djuret föll för skottet eller "stöp".

Stöt. Den punkt, där fågeln blivit uppdriven (uppstött).

Stöta. 1. Uppskrämma fågel. 2. Om bössor, då de vid skottet drives tillbaka, så att jägarens axel får en starkare eller lindrigare känning därav.

Stövareklubben, se Svenska Stövare, klubben.

Sublimat, se Förgiftning.

Sugning kallas den tredje och sista modifikationen av tjäderns spel; även sisning.389

Sumphöns, fam. Rallidae, leva på fuktig mark, bland rör och gräs. Vattenrallen, Rallus aquaticus L., är mörkt olivbrun och blågrå med brun, vid roten rödaktig näbb och brunaktiga ben. Vingl. 110—125 mm. Tämligen allmän i Göta och Svea land. Ägg 6—12, ljust grågula med glesa grå och bruna fläckar, 33—37 : 25—26 mm. Ängs- 1. kornknarren, Crex crex L., gråbrun och rödbrun. Näbb brun, ben blekt köttfärgade. Vinglängd 126—145 mm. Täml. allmän över hela landet. Ägg 8—12, gråvita 1. gulvita med rödbruna och grå fläckar, 34—39 : 25—28 mm. S m å f 1 ä c. kiga sumphönan, Porzana porzana L. har hals och bröst med vita prickar, gröngul näbb (underkäken gul) vid roten röd, och grönaktiga ben. Vinglängd 114—123 mm. Tämligen allmän, troligen rätt långt norrut. Ägg 9—14 grågula med glesa grå och bruna fläckar, 32—37 : 24—25,5. Dvärgsumphönan, P. pusilla Pall., har hals och bröst enfärgat grå. Vinglängd 80—90 mm. Skjuten i Skelderviken. Lilla sumphönan, Zapornia parva Scop., liknar de föreg, men har en vingländ av 100—110 mm. Förekommer troligen flerstädes i södra Sverige. Ägg 8—10, ljust gulbruna med något mörkare fläckar, 29—33 : 21 —23 mm. Rörhönan 1. Grönfotade sumphönan, Galli-nula chloropus L., är skiffersvart och grå med röd, i spetsen gul näbb och röd pannplåt. Vinglängd 160—185 mm. Tämligen allmän troligen rätt långt norrut. Ägg 6—10, grågula med rödbruna småfläckar, 42—45 : 29—32 mm. Sothönan, Fulica atra L., är svart och skiffergrå med näbb och pannplåt vit. Vinglängd 187—220 mm. Allmän till långt upp i Norrland. Ägg 7—14, ljust gulgrå med små, svarta fläckar, 49—58 :35-39 mm.

Sundevall, Karl Jakob, zoolog, f. 1801 i Högestad i Skåne, d. 1875 i

Stockholm. Intendent vid Naturhistoriska Riksmuseum 1839—1871. Framstående vetenskaplig författare, särskilt på ornitologiens område.

Sundström, K. R. S., zoolog, f. 1841 i Svennevad, Örebro län, d. 1889 i Osnabrück. Vetenskaplig författare.

Surstek tillagas av nötkreaturs eller hjortdjus innanlår; köttet befrias från ben och ingnides med salt och stött vit och starkpeppar. Ättika och svagdricka blandas; lagerblad, enbär och salt tillsättes. Köttet får stanna i denna lag 2 till 3 dagar. Skall det förvaras längre, lägges det efter ingnidnin-gen några minuter i kokande njurfett, innan det anbringas i ättikslagen. Köttet kan även läggas i mjölk, som surnar, och upptages omkr. 14 dagar därefter. Köttet sköljes, späckas med fläckstrimlor, brynes med smör, spädes med buljong och stekes i slutet kärl under flitig begjutning av såsen. Serveras ofta med makaroner.

Surögdhet hos hundar kan vara medfödd 1. ha uppstått i senare ålder. Det är ett fult vanställande lidande. Orsaken till detsamma är en kronisk retning som genom abnorma omständigheter utövas på ögonlocken. Ofta kommer den med valpsjukan. Veterinärbehandling är nödvändig.

Svag dovhjort, se Dovhjort.

Svag skovelhjort, se Dovhjort.

Svalor, fam. Hirundinidae. Hussvalan, Hirundo urbica L., över hela landet. Bona än på hus, än i klippväggar; ladusvalan 1. saxsvalan, Chelidon rustica L., över hela landet, gärna i uthus, logar o . s. v.; b a c k s v a 1 a n, Riparia ri-paria L., över hela landet i sand- och grusbrinkar.

Svalört, Ranunculus ficaria L., lågväxt, delvis nedliggande tidigt blommande ranunkel. Växer i täta grupper på gräsplaner, i lundar och parker; även annorstädes på fet, fuktig och beskuggad jord. Vid basen av den391

blommande plantan finnas en mängd knölrötter ("ammrötter") bland de vanliga tråd- och stränglika rötterna. Redan då växten är en liten groddplanta och får sitt första örtblad, uppkommer i dettas bladverk en dylik groddknopp. Dessa groddknoppar äro hos svalörten rundade och ovala och bestå till sin huvudmassa av en kort och tjock rot. Deras färg är vitbrun och stundom ligga de efter plantornas vissnande i så stor mängd på marken, att de givit upphov till de gamla berättelserna om "regn av vetekorn". Fasaner och skogshöns äta med begärlighet dessa stärkelserika korn. Växten lämpar sig således särdeles väl för ut-plantering vid fasanerier.

Svanar, fam. Cygninæ, äro stora, vita simfåglar. Knölsvanen 1. tamsvanen, Cygnus olor Gmel., har orangeröd näbb med svart nagel och undernäbb, även tyglar och näbbknöl svarta. Ungfåglarna äro gråbruna med svartgrå näbb. Först på tredje året blir fågeln helvit. Häckar flerstädes i södra och mellersta Sverige. Sångsvanen, C. cygnus L., har tyglarna och näbbens bas framåt till under näsborrarne klart gula, f ramdel en av näbben och en kant längs munöppningen svarta. Ingen näbbknöl. Vinglängd 560—650 mm. Ungfåglar gråbruna. Häckar sparsamt i norra Lappland. Ägg 4—8, smutsvi-ta, 109—115:70—75 mm. Mindre sångsvanen, C. bewicki Yarr., som några gånger skjutits på sträcket, har en vinglängd av 475—530 mm.

Svanhals, vanlig rävsax.

Svanskruv kallas på mynningsladd-ningsgevär pipans stötbotten, vilken är inskruvad baktill samt har till ändamål att motstå krutgasens tryck bakåt och utgöra ett stöd för dess verkan på projektilen. Den är plan framtill och bakåt förlängd till en stjärt, genom vilken korsskruven går och fäster pipan vid gevärsstoc-

ken. På de slätborrade gevären har svansskruven en upphöjning, korset, med däri urfilad siktskåra. På nyare mynningsladdningsgevär är svansskruven framtill urborrad till samma kaliber som pipan och kallas då patentskruv.

Svartbenta strandpiparen, se Brockfåglar.

Svartfågel kallas understundom korp, kråka och skata.

Syarthakad buskskvätta, se Trastfåglar.

Svarthakedopping, se Doppingsläktet.

Svarthalsad dopping, se Doppingsläktet.

Svarthätta, se Sångare.

Svartkråka, se Kråkfåglar.

Svartmagad räv, se Rävsläktet.

Svartmes, se Mesfåglar.

Svartpannad törnskata, se Törnskat-fåglar.

Svart råtta, se Råttdjur.

Svarträv, se Rävsläktet.

Svart rödstjärt, se Trastfåglar.

Svartsnäppa, se Snäppfåglar.

Svart stork, se Storkar.

Svarttärna, se Tärnor.

Svenska Björn, en samling klippor och grund, som utgör Stockholms skärgårds yttersta förposter mot öster. Sedan 1868 är omkring 9 km. ö. s. ö. från dessa grund utlagt fyrskeppet "Svenska Björn", med två fasta vita fyrar och ångmistsirén.

Svenska Foxterrierklubben bildades 1903 på initiativ av dir. Gustaf Håkansson.

Svenska Gordonsetterklubben bildades den 19 januari 1907.

Svenska Irländsk-Setterklubben bildades den 15 sept. 1910 under ordförandeskap av kammarherre frih. Fr. von Essen.

Svenska jägarförbundet stiftades d. 3 april 1830 och hade till syftemål att främja jakt yrkets anseende, jaktlagens efterlevnad och ändamålsenlig391

jakthushållning samt därjämte att verka för skjutfärdighetens uppövande. Sin medelpunkt skulle förbundet äga i huvudstaden samt tillika förgreningar i alla rikets delar, vartill början redan var gjord genom några dessförinnan inrättade jakt. och skjutsällskap. Jägarförbundets egentliga stiftare voro professor S. Nilsson, bergsrådet C. M. af Robson och bankokommissarien B. von Hofsten. Dess förste ordförande var överhov jägmästaren, frih. J. V. Sprengporten. Planen mottogs med bifall, så att förbundet år 1832 räknade mer än 1,000 medlemmar inom de bildade samhällsklasserna. För främjande av förbundets syften började s år 1832 utgivandet av "Tidskrift för jägare och naturforskare", vilken fick ett bestående värde genom de av prosten C. U. Ekström författade jaktzoologiska avhandlingar, till vilka artisten W. von Wright lämnade ypperliga djuravbildningar. Denna tidskrift upphörde dock redan år 1834, och under en längre årsföljd därefter inskränktes förbundets verksamhet nästan endast till målskjutningsövningar. År 1857 erhöll förbundet kungligt tillstånd att för förtjänster om svenska jakten utdela silver- och bronsmedalj att å bröstet bäras. Några år senare inträdde en större livaktighet i förbundets verksamhet. Riksdagen år 1857 hade hos k. m:t gjort framställning om utfärdande av förnyad jaktstadga, då den förut gällande av år 1808 i flera stycken ej motsvarade tidens krav, och en sådan utfärdades d. 21 okt. 1864. Under tiden hade jägarförbundet gått i författning om upprättande av ett organ för jaktens intressen, "Svenska jägarförbundets nya tidskrift", vilken ännu fortgår, sedan 1908 under namn av "Svenska jägarförbundets tidskrift". År 1857 förlänades förbundet av Oscar I rättighet att utdela Sv. jägarförbundets medalj med konungens bröstbild under kungl, krona "att i

grönt band med gula kanter å bröstet bäras". Medaljen utdelades i silver och brons. Endast 19 personer, konungen inberäknad, äro för närvarande 1918 innehavare av silvermedaljen. Utom denna utdelar förbundet ett nyinstiftat hedersmärke i guld, en örn omgiven av furugrenar, modellerat av konstnären Bruno Liljefors. År 1892 skedde en omorganisation i det att centralföreningen övergick till Svenska jägarförbundets Stockholmsavdelning, numera Sv. jäg.-f:bs Stockholmsavdelning för Stockholms stad och län och 1907 tillsattes en särskild styrelse för hela förbundet, som nu består dels av de avdelningar, vilka ännu existera, dels av alla till förbundet anslutna nybildade jaktvårdsföreningar i riket. Intill 1907 hade "styrelsen" utgjorts av "kommittén" d. v. s. delegerade från varje ansluten förening, vilken kommitté ock fortfarande fungerar under namn av Sv. Jäg.-förb:s nämnd, som sammanträder minst en gång om året omedelbart före årsmötet. Denna nämnd består nu av en representant från varje län, vari jaktvårdsförening finnes jämte förbundets styrelse och kan sammankallas när hälst så påfordras eller avgiva skriftliga yttranden. Jaktvårdsföreningarne hava i regel sitt verksamhetsområde förlagt till länet eller landstingsområdet, vilket uppdelats i distrikt under var sin jaktvårdschef, vilka åter under sig hava en eller flera jaktvårdare i varje socken. Ändamålet är dels att sprida kännedom om rationell jaktvård, dels övervaka jaktlagarnes efterlevnad samt slutligen också att insamla uppgifter för upprättande av jaktstatistik.

Förbundets styrelse bestod 1919 av följ. personer: beskyddare Konungen, första hedersledamöter: kronprinsen och prins Carl, ordf. prins Wilhelm, v. ordf. överhov jägmästare greve Tage Thott (ordf. i styrelsen), v. ordf. kabinettskammarherre, greve Cl. Lewten-395 SV. JÄGARFÖRBiS TIDSKRIFT—SV.

haupt, bankdir. A. Hedenlund, byråchefen, frih. Th. Hermelin, hovjägmäst. greve G. Lewenhaupt, prof. E. Lönnberg, ryttmäst. O. von Mentzer (sekreterare), ingenjör W. Schumacher (skattmäst.), justitierådet P. von Seth. Sekretariatets adr.: Uppsala, kas-sakont. adr. Norrlandsg. 17, Stockholm. Anslutna föreningar finnas (1919) i Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands, Jämtlands, Gävleborgs, Kopparbergs, Örebro, Värmlands, Västmanlands, Uppsala, Stockholms, Södermanlands, Östergötlands, Skaraborgs och Södra Älvsborgs län, vidare i Göteborg med omnejd samt i Jönköpings, Kronobergs, Blekinge, Malmöhus och Kristianstads samt Gotlands län.

Avdelningar av, till förbundet anslutna jaktvårdsföreningar, jaktsällskap, jägargillen m. m. äro Svenska jägarförbundets avdelning för Stockholms stad och län, avd. i Oppunda härad, i Filipstad, östra Västmanland, Jönköpings län, Norrbottens läns jaktvårdsförening, Västernorrlands nya jaktvårdsförening, Jämtlands läns jaktvårdsförening, Västra Hälsinglands jaktvårdsförening, Södra Hälsinglands jaktvårdsförening, Gävleborgs läns jaktvårdsförening, Dalarnes jaktvårdsförening, Västmanlands läns jaktvårdsförening, Värmlands läns jaktvårdsförening, Uppsala läns jaktvårdsförening, Mellersta Roslags jaktvårdsförening, Örebro läns jaktvårdsförening samt vidare jaktvårdsförenin. garne i Södermanlands län, Östergötlands län, Skaraborgs län, Blekinge, vidare Medelpads jägareförbund, Kinda jägaregille, Göteborgs jaktsällskap, Gotlands Skarpskytt- och jägaregille, Karlsö jakt. och Djurskyddsförenings A.-B., adr. Klintehamn, Skånska jägaresällskapet, summa 30 föreningar med tillsammans omkring 6,000 medlemmar.

Svenska jägareförbundets tidskrift,

en sedan 1863 på initiativ av Svenska

jägareförbundet utgiven tidskrift för behandling av jaktliga sjörsmål. Redan tidigare hade på förbundets föranstaltande i samma syfte utgetts Tidskrift för jägare och naturforskare (ofta kallad "Jägarförbundets gamla tidskrift"), varav tre årgångar utkommo (1832— 34). Denna i vår jaktlitteratur klassiska publikation har sitt största värde genom ett antal av prosten C. U. Ekström författade villebrådsmonografier samt de ypperliga djuravbildnin-garne av W. von Wright. Ett urval av de tre årgångarnes värdefullaste uppsatser, dock utan planscher, utgavs 1894 av R. Bergström. Den 1863 uppsatta tidskriften, som till skillnad från den äldre kallades Svenska jägarförbundets nya tidskrift, utgavs till en början ej av förbundet, utan var ett enskilt företag, ehuru i samarbete med förbundet. Tidskriften ägdes och redigerades 1863— 1894 av J. W. Lindblad samt efter dennes död av A. Wahlgren till 1907, då förbundet övertog tidskriften som sitt eget organ. Fr. o. m. 1908 är titeln "Svenska jägareförbundets tidskrift". Den utges med 6 hftn årligen (före 1910 4 hftn) och kostar 6 kr. pr årgång. Nuvarande redaktör är jägareförbundets sekreterare, ryttmästaren O. von Mentzer, adr. Uppsala.

Svenska Pointerklubben bildades 1904 på initiativ av grosshandlare J. E. Frykberg, Uppsala.

Svenska Setterklubben bildades 1903 på initiativ av disponenten Arthur Wendel. År 1913 beslöt denna klubb att specialisera sig på den engelska settern under namn av Svenska Setterklubben för Engelsk setter.

Svenska Skyddshundsklubben godkändes år 1919.

Svenska Spetshundsklubben. Den 25 maj 1910 bildades Svenska Kennelklubben spetshundssektion, som i de-

cember 1917 ombildades till Svenska Spetshundsklubben.

Svenska Stövareklubben bildades 1912 under direktör R. T. Hennings ordförandeskap. Stadgar antogos den 4 maj 1912.

Svenska Sällskapshundklubben konstituerades den 14 dec. 1912 under ordförandeskap av godsägare Albert Kantzow. I denna klubb uppgick 1917 Svenska Terrierklubben.

Svenska Taxklubben,, första svenska specialklubb, bildades 1901 i Göteborg av frih. Axel Klinckowström. Underavdelning Uppsala taxklubb, bildad samma år.

Svenska Terrierklubben för andra terrierraser än av foxterriern bildades den 14 dec. 1912. Uppgick 1917 i Svenska Sällskapshundklubben.

Svenska Vorstehhundsklubben godkändes den 24 oktober 1917.

Svensson, Anders, f. 45, f. d. konservator vid Riksmuseum, jägare, framstående dermoplastiker och skulptör.

Svett, användes understundom i vårt land som benämning på blod. (Jfr. det tyska Sch weiss).

Svulster hos hunden. Både godartade och elakartade sådana förekomma hos hunden. De förstnämnda verka lokalt på kroppen, de bli farliga genom sin plats eller storlek, i det att de kunna störa viktigare organs verksamhet. Dessa skadliga verkningar försvinna efter svulstens avlägsnande, varigenom fullständigt botande sker. De elakartade däremot hava ständigt anlag att utbreda sig vidare, såväl till de närliggande vävnaderna som genom att följa med blodet eller lymfan till avlägsnare kroppsdelar. Enl. Fröhners statistiska material utgjorde omkring 40 % av alla under 8 år i Berlins hundsjukhus behandlade svulster kräfta. Allmännast är kräfta i huden och mjölkspenarna samt i anus. Ej sällan var kräftan utbredd över flera kroppsdelar.

I allmänhet få blott fullväxta 1. äldre hundar denna sjukdom. Åtminstone har ej Fröhner kunnat iakttaga den hos hundar under 2 år. Den mycket vanliga juver- eller mjölkkörtelkräftan uppstår som en liten hård, med omgivande partier fastvuxen, icke ömmande knuta eller kärl. Den långsamt växande, sig höjande svulsten växer ut med huden, som börjar verka skrå-mig. Oftast finnas flera sådana knölar därstädes. Komma små kräftpar-tiklar i blodomloppet, uppstå kräft-bildningar i lever, lungor, njurar och andra organ. Djuret blir allt svagare och dör slutligen. Det är ofta mycket svårt att känna igen kräfta. Veterinär bör därför fortast anlitas, om man hos en mer än 2-årig hund upptäcker sådana svulster. Operation lyckas blott om det ej gått för långt.

Därnäst vanligast äro bindvävssvulster (fibrom), som höra till de godartade. De pläga börja i huden och synas som runda 1. knö-liga, skarpt begränsade, mycket hårda svulster. Det är lätt att operera bort dessa. Vanliga äro även de godartade vårtorna, ärtstora svulster i huden, särskilt på huvudet, ofta på läpparnes slemhinnor, på tandköttet, tungan, gommen och näshålorna. Med struma hos hunden betecknar man en sjuklig förstoring av den vid båda sidorna om luftstrupen tätt under struphuvudet liggande sköldkörteln. Genom sitt tryck på luftstrupen förorsakar denna svulst svårighet att andas. I sjukdomens början låter den sig behandlas med jodpreparat. Operation är vansklig. I allmänhet böra alla dylika åkommor behandlas av veterinär.

Svår börd hos hyndor förekommer då och då. Orsaken kan vara svaga värkar, eller för långt bäcken, för stora valpar eller orätt läge. Veterinärbehandling är av nöden.

Svärma, säges om höns- och vinthun-399

den, då de, utan att åtlyda jägarens lockning, sträcka långt ut på fältet i hastig fart.

Svärmare nyttjas för att utdriva räv eller andra djur som gått under. Böra tillhöra jaktväskans inventarium.

Svärta, se Änder.

Syfilis hos harar, se Pyämi.

System. En mångfald olika system med en massa olika förreglingar av piporna i systemlådan finnas. Med 1. utan kryssbult, med 1. utan "sidoöron". Dessa sista utgå från stötbottnarne och gripa på båda sidor in i piporna. De bilda en stark och praktisk förregling i horisontalplanet och stärka, då de äro väl gjorda, pipornas förregling i hög grad. För att öppna systemet användes en s. k. nyckel. På gevär av äldre typer låg den under eller vid sidan av varbygeln. "Underlever" 1. "Side lever". Den nyaste och bästa konstruktionen är den s. k. "Toplever", där

nyckeln ligger emellan hanarne.

Sångare, fam. Sylviidae, med ett flertal släkten och arter hos oss. Gransångare, Phylloscopus col-lybita abietina Nilss., häckar från norra Svealand över hela Norrland, lövsångaren, P. sibilatrix Bechst., allmänt över hela Sverige, grönsångaren, P. sibitatrix Bechst., allmän i Svea o. Göta land, även flerstädes norrut, nordiska lövsångaren, P. horealis Bias., i nordligaste Norrland, svarthättan, Sylvia atricapilla L. i hela Sverige i skogar, lundar, trädgårdar och parker, törnsångare n, S. sylvia L., till södra Norrland, trädgårdssångaren, S. sa-licaria L., så långt träd växa, hökfärgade sångaren, S. niso-ria L., i Skåne, på Öland och Gottland, ärtsångaren, S. curruca L., regelbundet till norra Jämtland, b a-stardnäktergalen, Hippo-lais hippolais L., til lmellersta Norrland, rörsångaren, Acrocepha-lus streperus Viell., till Stockholms-

trakten; den fäster sina bon mellan vassrör. Kärrsångaren, A. palustris Bechst., i södra Skåne, s ä v-sångaren, A. schoenobænus L., upp till översta Lappland, järnsparven Accentor modularis L., mest över hela landet, allmännast från Härjedalen norrut.

Sånglärka, se Lärkor.

Sångsvan, se Svanar.

Sångtrast, se Trastfåglar.

Såt, benämning på det område, som vid klappjakt av jagas för varje drev. I allmänhet användes denna benämning vid mindre drev, såsom på rådjur, hare och fasan, varemot vid större drev- och klappjakter, såsom älgdrev samt de förr brukliga stora björn-och vargskallen områdena vanligen kallas "jaktplats". Om man vid klappjakt vintertid ringar eller "vänger" områden för att sedan, om villebråd finnes inne, avklappa desamma, benämnes ett sådant område även "vånge".

Sädesärla, se Ärlor.

Sädgås, se Gåssläktet.

SäUskapshundklubben, se Svenska Sällskapshundklubben.

Säker. En säker hund, en väl inövad hund.

Säkring. För att förhindra att skott avgår genom olyckshändelse äro de flesta jaktgevär numera försedda med en anordning som omöjliggör detta. Oftast verkställes säkringen genom en liten skiva uppe på kolvhalsen.

Av alla säkringar på hammerlessge-vär är säkringen på kolvhalsen den för flyktskytten händigaste och bästa.

Ett handgevär skall hava i halv-spänn återspringande hanar. Hanar i halvspänn få ej på villkor kunna sättas i funktion genom dragning i resp. tryck.

Sälfångst. I enlighet med riksdagens beslut har regeringen 13 maj 1918 utfärdat förordning, varigenom förbudet att använda sax vid fångst av sälhund401

upphävdes för Gävleborgs, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län. Frigivandet avser sax som är gillrad under vattenytan och gäller t. v. från och med den 13 maj 1918 till och med den 31 maj 1919.

Sälhundar 1. sälar. Ordn. Pinnipedia äro vattenrovdjur med fyra fenlika, klobärande fötter. Kroppen är spolformig, bakåt avsmalnande, med kort hårklädnad utan bottenull. Späck-lager under huden. Fingrar och tår 5. Svansen kort. De leva och hämta sin föda i vattnet samt äro starkt tillpassade för ett dylikt levnadssätt. Näsborrarne kunna slutas, när djuren dyka. Ytteröron saknas (eller äro ytterst obetydliga). De röra sig med svårighet på land eller på isen, där de , vila. Sälarne äro nära besläktade med landrovdjuren och förenas numera vanligen med dem, blott avskilda såsom en underordning. I Sverige finnes endast en familj sälhundar, Phocida e, vilken har baklem-marne alltid bakåtriktade. Familjen omfattar två svenska släkten: säl-hundssläktet, Phoca, och

Gråsälsläktet, Halichae-r u s. Hos det förras arter är nosen kort och dess spets mellan näsborrarne är naken. I Sverige finnas 2 arter knubbsälar, Ph. vitulina L., som är ovan gråvit 1. grågul med talrika mörka fläckar, som ofta mer 1. mindre sammanflyta, isynnerhet på ryggen och hos yngre djur, undersidan ljusare, utan eller med få fläckar. Från nos till svansspets 1500—1800 mm. Den nyfödda ungen är gulvit. Knubbsälen är en kustform, som förekommer i södra Östersjön till Gottland, sällan så långt norrut som till Södermanland, vid syd- och västkusten allmännare. Ungen födes vanligen i juni och fäller strax den vita dräkten. Vikaren eller den ringlade sälen, Ph. hispida Schreb, är till färgen mörk, grå, svartgrå eller mörkbrun,

med vita eller gula ringformiga teckningar, som ofta sammanflyta. Undersidan är ljusare, med eller utan fläckar. Pannan mellan ögonen ytterst smal, ofta blott en skarp kant. Från nos till svansspets 1200—1600 mm. Vikaren som lever av fisk och kräftdjur förekommer från Bottniska viken till Östergötland. Nästan aldrig vid västkusten. Ynglar i februari—mars. — Hos Gråsälsläktet, Hali-c h o e r u s, är nosen lång, dubbelt längre än avståndet från öga till öra, i synnerhet hos äldre hanar räckande ett gott stycke framom underkäksspetsen. Nosspetsen hårig. Pannan ganska bred. Endast en art finnes: Grå. sälen, Halichoerus gry-p u s F a h r, är till färgen rätt växlande, vanligen grå med något silverglans och strödda mörka fläckar; huvudet smutsigt gulvitt 1. grågult utan fläckar. Stundom är bottenfärgen mörkare och fläckarna talrika, sammanflytande, även helsvarta varieteter förekomma. Honorna äro vanligen ljusare. Ungarne gulvita. En gammal hane kan bli 2000 mm. och däröver. Gråsälen finnes runt Sveriges kuster. I Östersjön ynglar den i februari—mars, i Nordsjön däremot i september—december. Han är ett svårt skadedjur för fisket.

Säte. Om jägaren upptäcker den sittande haren och skjuter densamma, innan den springer upp, kallas detta att skjuta haren "på sätet". Detta sätt begagnas ofta av vår allmoge vid harjakt på spårsnö utan hund; idrottsjägaren skjuter haren "i uppsprånget" eller släpper stövare på den uppspårade och uppstötta haren.

Sätt, en kull harungar. Honan (sätt-honan) sätter vanligen tre kullar 1. sätt årligen.

Sätta. 1. Hjortdjuren sägas sätta sina horn, då efter fällningen av de gamla nya växa i stället. Ex. hjorten har i år satt 14 spetsar. 2. En403

valpande hyn da säges sätta så eller så många valpar. Sätta: yngla.

Sätthona, se Sätt.

Sättning: 1. ynglande; 2. kull av ungar.

Sävsparv, se Finkfåglar.

Sävsångare, se Sångare.

Södermanlands Stövareklubb bildades 1901 med kabinettskammarherren, greve Claes Lewenhaupt å Claestorp som ordförande. Klubben rekonstruerades den 19 april 1911, men synes sedermera ha upplösts. Återupplivades och godkändes år 1915.

Söderberg, Rudolf, kand., natur- och djurskildrare.

Sök, jakthundens verksamhet vid uppsökandet av villebrådet. Stövaren söker med nosen mot marken och un-

der mer 1. mindre livliga svansrörelser. Hönshunden bör däremot söka med upplyft huvud ("högt sök"), uppfångande den vittring som kringföres av vinden. Vidare bör hönshunden vid sök på fältet kryssa i regelbundna slag upp mot vinden, vilket kallas att "reviera i regelbundet sick-sack-sök". Gott, dåligt, vidsträckt, kort, flitigt, långsamt sök, därav k o r t s ö k t, v i d-sökt. Söka i vind.

Söla sig säges kronhjorten, då han vid varm väderlek eller då han besväras av insekter vältrar sig i vatten eller kärrhålor.

Sölgrop, grund vattensamling, vari hjortdjur och vildsvin bada och söka svalka ("söla sig") under varma sommardagar. T

Taga an ett spår kallas det, då hunden börjar följa ett sådant. Taga upp, då hundarne rett ut viltspår och bragt djuret i språng, därav: taga lätt (dåligt) upp. Taga träd, då fågeln slår till i ett träd, säges även om fågelhunden, då han förföljer fågeln till trädet, där denna satt sig samt stannar och skäller därunder; därav: taga säkert träd.

Tagg, kallas varje mer eller mindre fingerformig utväxt på de hjortartade djurens horn. Om en gren på hjorthornen skall räknas, måste den enligt en gammal jägareregel vara så stor, att ett hirschfängarebälte eller remmen till ett jägarhorn kan hängas upp därpå. För de tre nedersta grenarna på kronhjortens horn använder man detta uttryck och säger därför ögon-tagg, is- och mellantagg, icke ögongren o. s. v. Grenarna räknas enligt jaktbruk på kronhjorten samt på råboc-ken liksom på älgen och dovhjorten; båda hornens grenar räknas tillsammans (sexgreniga, åttagreniga, tiogre-niga o. s. v.). Fattas någon gren på ettdera hornet, så fördubblar man antalet grenar på det horn, som har det största antalet, och tillägger beteckningen "ojämnt" ("udda"?).

Talgoxe, se Mesfåglar.

Tallbit, se Finkfåglar.

Talltita, se Mesfåglar.

Talpidæ, se Mullvadar.

Taltrast, se Trastfåglar.

Tamhunden. Canis familia-r i s L., se Hundsläktet.

Tamm, Gösta, hovstallmästare m. m., f. 66, jägare, kennelman.

Tamsvan, se Svanar.

Tana. 1. Ett verktyg, varpå skinn utspännas till torkning. En tana består av två brädskivor, hälst en meter längre än den hud som på dem skall utspännas. De sammansättas i den ena ändan med en skinnlapp som får göra tjänst som gångjärn. Vid denna göras de båda brädribborna icke bredare än att de jämnt svara emot huvudets och bogens bredd, men ökas sedan rätlinigt så att andra ändan blir något bredare än stället där bogarne bli sittande. På denna träder man det avdragna skinnet med hårsidan inåt. Först nubbar man fast nosen över själva främre kanterna av båda brädbitarnes övre framända, och överkäftskinnet ävenledes fram över kanten av undersidan på tanans främre ända. Tanan bör, över hela sin övriga längd, icke vara bredare än att skinnet med lätthet kan407

därpå påträdas. Sedan detta skett, utdrages det något på längden och fast-nubbas vid ena halvan av tanan, där det är uppskuret. Därpå sätter man en lång, spetsvinklig kil emellan ta-nans båda skivor och spänner skinnet genom kilens varsamma indrivning. — Så uppspänt ställes skinnet i tanan i solen eller i en varm spis, med nödig aktsamhet att det icke må torkas för hårt. Har man vänt köttsidan inåt så surnar skinnet och håren avfalla lättare. Men då det hunnit halvtorkas, överstryker man det hastigt med en svamp eller trasa, som man dränkt i en lösning av 25 gr. alun i en tekopp vatten. Då detta åter torkat, d. v. s. efter en dag 1. så, avtages skinnet, omvändes och spännes, ännu segt, ånyo på tanan på samma sätt som första gången, och kilen inflyttas nu med mycken varsamhet en liten mån längre än förra gången. Det borstas nu ganska slätt och omlindas sedan med ett tyg som drages nedåt längs håren och får kvarsitta sedan det genom dragning kommit att med säkerhet flyttas så långt som hårets längd — 2 à 4 cm. I denna ställning får skinnet fulltorka, varvid håren stanna i vacker liggning. — Sedan det är alldeles torrt, avtages det och blöes åter på köttsidan med påstrykning av pulveriserad alun som blandats med vatten till en tunn gröt. Efter ett par timmar påströs mjöl och krita, hälften av vardera, och skinnet gnides fram och åter emot en i vägg insatt större och tvåkantig krok tills det fått sin behöriga mjukhet, varefter det slutligen omvändes och förvaras mot väta och mal.

2. (Rävtana). Ett fordom brukligt fångstredskap för räv, bestående i en ungefär 1,25 m. från marken avsågad, fr£n två sidor tillskärpt trädstam, i vars sålunda uppkomna ägg två djupa, nedåt avsmalnande hak gjorts. På den mellersta av de sålunda uppkomna spetsarna fästes en köttbit, en ek-

orré, ett katthuvud e. d. som lockbete-Då räven hoppar upp för att taga betet, fastnar han ofta med ena eller bägge framfötterna.

Tanduppsättning. Däggdjurens tanduppsättning kan vara antingen fullständig eller ofullständig. Den fullständiga består sålunda av fram-,, hörn-, mellan- och äkta kindtänder^ vilka i tandformlerna betecknas i. (incisivi) = framtänder, c. (c a-n i n i) = hörntänder, p. (p r a e m o-1 a r e s) = mellantänder, m. (m o-läres) — kindtänder. Siffran över bråkstrecket angiver antalet tänder av ifrågavarande slag i e n överkäkshalva och den under motsvarande antal i en underkäkshalva. Harens

2

(och kaninens) tandformel är i.y, c~ 0 3 3

—9 p. —, m. —. Han har sålunda i

överkäken 4 framtänder, inga hörntänder, 6 mellantänder och 6 äkta kindtänder samt i underkäken 2 framtänder, inga hörntänder, 4 mellantänder och 6 äkta kindtänder. Harens tanduppsättning är sålunda ofullständig.

Tapp kallas en gyttring som anträffas i ändtarmen hos björnen under den tid han ligger i dvala.

Tappa. Då hundarne gått förbi ett spår och ej mera förmå utreda vart djuret gått sägas de tappa eller ha tappat. Även "det har blivit tapp".

Tappt, ställe där stövaren förlorat spåret; därav: ligga på täppte n, arbeta på täppte n^ då hunden är envis att ånyo få upp haren, där han förlorat spåret. Även: själva den omständighet, att hunden tappat; därav: det är tappt; — lång (kort) tappt

Tarmkatarr, hos hunden. Orsaker äro: skämda eller hårdsmälta födoämnen, tarmparasiter (bennikemaskar^ spolmaskar), gifter. Symptom, diarré som sällan fattas, oro, gnäll, kryst-

ning på avföring, törst och mattighet. Vid kronisk tarmkatarr växla diarré och förstoppning. Den akuta tarmkatarren är ett lindrigt, den kroniska ett svårt lidande. Valpar kunna dock dö även av den akuta. Behandling sker genom lämplig diet (kött, mjölk, risvälling, havresoppa), frottering av bakdelen. I övrigt tillfrågas veterinär.

Tars, benämning på den del av fågelns ben som ligger mellan tåroten och närmast högre led. Rätta benämningen är tarsometatarsus.

Ta upp, 1. få upp ett spår och detsammas följande av hunden.

Tax. En av de mest omtyckta, vitt utbredda, originellaste hundraser, oumbärlig till räv- och grävlings jakt. Taxen hålles för övrigt även som sällskapshund. Han dresseras nu först och främst till att göra nytta och icke mer för att genom sin form bliva ett utställningsföremål, omtyckt av prisdomare. Hans dressyr har främjats genom de prövningar, som företagits med honom för att utröna hans duglighet. Hans konkurrent är den från England till oss komna foxterriern, som dock ej kan ersätta taxen, emedan han är för hög, och för vissa ändamål för ivrig och hetsig, icke nog sansad. De grova högbröstade taxarna som blott förmå krypa i breda gryt undanträngas mer och mer av de smärtare arbetstaxarna. En större krets av vänner har dvärgtaxen förvärvat sig, som lär ersätta den nyckfulla, opåtlitliga, ointilligenta fretten. Taxen är också för vissa arbeten ovan jord en i hög grad nyttig jakthund. Han är lika värdefull på stö var jakt som då det gäller att följa blodspår. Hans användning vid den förstnämnda har ock företräde framför den vanliga stövaren, att villebrådet i allmänhet närmar sig den framför stående skytten långsammare, än då den hastigt jagande vorstehhunden förföljer

det. Taxen har en utomordentlig böjelse för jakt, hans lust att skälla på villebrådets spår är betydande, så att han icke är svår att utbilda till skicklig drevhund. Taxrasen är mycket gammal. Taxen är en kortbent hund; man urskiljer med avseende på håren tre former, den korthåriga, strävhåri-ga och långhåriga taxen. De korthåriga äro antingen enfärgade (röda, rödgula, bruna, gula med svart skiftning) eller mångfärgade (djupsvarta, eller bruna eller grå med gula eller rostbruna teckningar över ögonen, vid sidorna av nosen och på underläppen, den inre kanten av öronen, främre delen av bröstet, insidan och baksidan av benen, tassarna och kring anus och därifrån till omkring V3 eller % av svansens undersida). Hos enfängade och tvåfärgade taxar finnes tillfälligtvis en liten vit fläck på bröstet eller smala vita streck. Tigertaxar kallas hundar med ljus (grå till vit) grundfärg och oregelbundna mörkgrå, bruna, rödgula eller svarta fläckar. Vid taxavel begås ofta felet av en fortsatt inavel. Följderna äro, att hud och hår bliva övermåttan fina och kroppskonstitutionen blir svagare; hos svarta hundar blekna de ovannämnda kännetecknen, det uppstår bruna, grå eller tigerfärgade, de senare urarta vidare till albinos. Bruna, grå eller fläckiga hundar skulle blott paras med svarta hundar. Förbleknandet av de bruna teckningarna förebygges genom parning med röda hundar. De vanligaste felen med avseende å kroppens yttre äro: för högbeniga eller för lågbeniga, för smalt eller för starkt välvd hjässa, dåligt utvecklade öron, för grov panna, utstående ögon, för kort eller intryckt näsben, tillbakadragen underkäk, kort hals med nedhängande skinn, svankrygg, för starkt böjd svans, naken svans (råttsvans) eller borstig svans och knän. Den långhåriga taxens ursprung är okänd, hå-411

ret är långt, slätt, ofta lätt vågigt, mjukt och glänsande, på huvudet och framsidan av låren kortare, på hals och rygg slätt liggande, på strupe, bröst, buk och mjuka delar samt öronen franslikt, baksidan av främre låren lätt hårbevuxen, baksidan av höften rikt hårbevuxen, svansen med långt hår mot spetsen kortare. Färgen lika med den korthåriga. Den strävhåriga taxen är en lägre avel mellan strävhårig hund och korthårig tax, kanhända också strävhårig ter-rier. Hårbeklädnaden skall om möjligt vara tät och grov, icke ullig; buskiga ögonbryn och kraftiga mustascher. För mjukt hår kan förbättras genom parning med strävt korthåriga hundar. Man påstår, att den strävhåriga taxen utmärker sig genom mångsidiga anlag. I alla händelser är det korta sträva håret den ideala hårbeklädnaden för arbetstaxar.

Dresseringen av de unga taxarna inskränker sig egentligen förutom appell till den vanliga uppfostran till snygghet, om de skola vara sällskapshundar, allt annat är av ondo. Man bör akta sig att försöka bryta deras inneboende trots och överse därmed hellre än straffa dem hårt och ofta, då de äro mer känsliga än andra hundar för hårda straff och kunna fördärvas för alltid. Inte heller skall man gäcka dem för att göra dem skarpsinniga, en skarpsinnigt anlagd hund behöver icke äggas och en annan blir därigenom egensinnig och misstrogen; men alls icke dugligare i det avgörande ögonblicket. Den mest passande plats för taxen är en torr, rymlig inhägnad, där djuren kunna tumla om och leka, giva akt på omgivningen för att lära sig vaksamhet. De få icke springa omkring utan uppsikt eller springa in i gryten, däremot skall man ofta taga dem med ut och vänja dem att gå två och två sammankopplade. Taxen måste åtminstone vara ett år

gammal, innan man låter honom gå in i grytet, och om möjligt låter man det ske under anförande av en prövad hund, som han är vän med, emedan denna annars kan slå honom inuti gången och göra honom orolig. Om den unga hunden ivrigt kryper efter den gamla är det ett gott tecken, till och med, om han snart kommer ut för att titta efter sin husbonde; vädrar han åter likgiltigt omkring gången utan att krypa in till och med om han hör sin kamrat gnälla, så är det icke mycket att hoppas av honom, han kan på sin höjd bliva en medelmåttig hund, om man har tålamod med honom och inte häftigt och med våld vill tvinga honom att krypa in. Ändamålsenligast är att inarbeta en ung tax i konstgjord gryt. Se även Grytprov.

Taxklubben, se Svenska Taxklubben.

Teckning, ett djurs, särskilt hundens färgfördelning. Se även Täckning.

Terrierklubben, se Svenska Terrier-klubben.

Testikelskott åstadkomma hos hjortdjur deformerade horn (perukhorn). Dåliga skott!

Thisell, Vilh., ingenjör, f. 78, jägare, Lapplandskännare.

Thott, T., f. 1852, greve, överhovjäg-mästare, Skabersjö. Jägare, författare, framstående jaktvårdare.

Tidningar och tidskrifter för djurkännedom och jakt äro Svenska jä-garförbundets Tidskrift, Fauna och Flora (utg. av E. Lönnberg); Från Skog och Sjö (utg. O. von Mentzer) och Från jaktmarker och Fiskevatten (utg. av A. Knöppel).

Tirass, rapphönsnät.

Tirén» Nils f. 85, löjtnant, jägare, djurmålare.

Tjockfot, se Brockfåglar.

Tjockörade fladdermussläktet, P i-pistrellus, se Fladdermöss.

Tjäder (Tetrao urogallus L) hör till413

ordningen hönsfåglar och familjen skogshöns, samma släkte som orre och järpe. Tjädern säger fläkta, när han breder ut stjärten; ros (flamma) kan den halvkretsformade, röda, vårtlika fläck kallas, som tuppen har över ögonen. Den stålgråa delen av tuppens bröst heter sköld, likaså den roströda bröstfläcken hos honan, spegel kallar man den vita skulderfläcken. Fjäderväxlingen kallas ruggning liksom hos alla fåglar, efter Tuggningen är fågeln utfärgad. Med 1 e k menar man parningstiden, med leka de egendomliga åtbörder, varmed hanen tillkännager sitt begär, med att vara brunstig förstås honans lust att tillmötesgå hanen. Lekplats kallas stället för leken, lekkragen bildas av de utspända halsfjädrarna, leksprång äro de hopp, som hanen gör på marken under sin hänryckning. Flyga till ett träd kallas slå ned, motsatsen uttryckes med lämna trädet eller flyga ned. Hanen trampar honan, kull är antalet lagda ägg 1. kläckta ungar; honan skrockar när hon vill locka samman ungarna och kluckar åt tuppen, när hon lockar eller varnar honom. Vid lektidens början stämmer hanen upp sina locktoner tidigt om morgonen, man kallar det spel och indelar det i fyra toner, som hanen låter höra, oavbrutet efter varandra; om han plötsligt upphör så avbryter han. I början av lektiden tager han ej sakei. på allvar, men småningom blir han hetsig. Tittar han sig misstroget omkring, så gör han en lång hals och slår tillsamman de utspärrade fjädrarna och vingarna. Visar han till följe av dåligt väder eller att han blir störd föga iver, så är han lynnig, misstrogen, oviss. Leker han på marken är det ett m a r k s p e 1, i trädet en höglek. Platstupp kallar man ibland den starkaste tuppen på lekplatsen, och som har bekäm-

pat några rivaler, då det har gått ganska hett till. Mot kvällen sätter han sig på nattkvisten, sedan han under dagen flugit hit och dit och utstöter då några hesa, arga toner, som äro ett gott tecken till följande morgons lek, man säger då, att han är arg. Leker hanen utan att trampa honan, så kallar man detta falsk lek eller kall lek, springer han begärligt omkring henne, så smackar han.

Tuppens längd 100 till 110 cm. Vingarnas bredd 114 till 140, stjärten i mitten 36, i kanten 26, tars 7,5, näbb 5 cm., genomsnittsvikt 5 till 6 kg. Den mycket mindre honan är 60 till 70 cm. 1. hennes vingbredd 100 till 115 cm., hennes vikt till 4 kg. Tuppens mellantå med nagel 8,8 cm., honans 6,6 cm. Tjädern är en stor, stark fågel med förhärskande mörk fjäderbeklädnad. Huvud och hals skiffersvarta med grå skiftning och svarta spolar; hela ryggen svart, vattrad med fina grå punkter, på strupen ett omkring 5 cm. långt svart skägg av styva fjädrar, skuldror och vingar mörkbruna med fina svarta sicksacksränder, i trakten av krävan ett brett metallglänsande, svartgrönt band, bröstet svart med vita kanter i spetsen, åt sidorna gråaktigt, gumpen svart- och vitfläckig, vingen brunaktigt svartgrå, den långa svarta stjärten med 18, sällan 20 fjädrar, har något bakom spetsen oregelbundna vita fläckar, vilka på den utbredda stjärten bilda en eller två båglinjer, övre stjärttäckfjädrarne svarta med vita

kanter i spetsen. Honan är på huvud, hals och hela översidan rostgul med svartbruna tvärstreck, vilka även på stjärten framställa dylika band, på den dunkelt vita strupen har hon brungrå fläckar, huvdet rostbrunt med vita spetskanter, bröstet något mörkare, på varje fjäder ett svart tvärstreck och vit spets, vilken senare blir större på den lika färgade undersidan. De små dunungarna äro rostgula med två413

bruna längdstreck på pannan och ett över ögat, en mörkare längdstrimma drager sig över nacke och hals. Den rostbruna ryggen är svartbrun fläckig, undersidan blekgul. Vid ruggningen framträder hos hanen en svartaktig färg, under det hos honan det roströda blir förhärskande. Det hos hanen ßtarkt hakformigt nedåt böjda näbbet är smutsigt gulvitt, hos honan gråsvart, med ljusare kanter. Över bådas ögon äro röda vårtlika utväxter (flammor eller rosor ofta kallade), vilka hos tuppen, 4 till 5 cm. långt omgiva det övre ögonlocket; hos honan äro de mycket mindre.

"Tjädern är en skogens urinnevånare liksom uroxen, älgen och kronhjorten", skriver en författare. "Tjädern längtar till urskogen. Därför kan han länge hålla sig kvar i ogästvänliga bergstrakter, när han för länge sedan försvunnit från slätterna, vi säga "kan", det är så länge en skogvaktare övertager hans skyddande och avhåller illasinnade skyttar att jaga honom isynnerhet i Sverige och Norge. Slätten kan i längden icke lämna honom skydd, endast de ogästvänliga klipporna, dessa öde trakter bjuda honom skydd och hejda våldsverkaren. Knappt något vilt behöver för sitt fortfarande bestånd så människans skydd som tjädern; om också hanen skygg och allena tillbringar sin mesta tid som en äkta misantrop, så kommer kärleken över honom och gör honom liksom andra varelser blind, och han är då icke svår att döda för den sakförståndiga; honan på sin kull är urbilden av naiv dumhet eller moderlig uppoffring, hur man nu vill uppfatta det; kortligen intet vilt är ett lättare byte för rovdjuret människan än tjädern. Från det upphöjda till det löjliga är blott ett steg, och detta bekräftar tjädertuppen drastiskt, denna stolta fågel med sitt avmätta sätt, sin mörka förnäma dräkt och otillgänglighet och

sin enfaldiga blinda älskog; ju äldre han är, ju narraktigare."

Till denna skildring av tjäderns förekomst bör tilläggas, att de ha avseende på förhållandena i Mellaneuropa, ty i norra och östra Europa finnes tjädern ännu ganska talrikt i de stora skogarna. Huvudsaken för fågeln är att den får vara ostörd.

Tjädern ser och hör väl, vilket mån. gen jägare nogsamt erfarit, då vid leken honan med sitt "Gok, gok" förstått att underrätta hanen om "hur landet ligger". Tuppen flyger fram tämligen upprätt, honan mer vågrätt, och om även detta befrämjar flykten, så blir den snart tröttande med sina tafatta vändningar, varför höken med några få vingslag är säker om att gripa henne; tuppen är honom för tung och stark. Beträffande ett så högt stående vilt som tjädern förekommer naturligen jämte sanna skildringar även vidskepliga påståenden såsom t. ex., att tuppen icke har någon tunga, och att de till följe av hans kärleksdans oregelbundet smälta förtunnade exkrementerna vore den säd, som han från en gren låter strömma ned bakifrån över honan o. s. v. Förklaringen till det första påståendet ligger i att tuppens struporgan är något löst och efter hopdragningen med tungan sjunker det ned i halsen; det upptäckes lätt av kännaren, men sökes ofta förgäves av andra; honan har icke denna egendomlighet. En annan märkvärdighet hos tjädertuppen, som även förekommer hos tranor och svanor m. m. är hans slingrade luftrör, vilket i trakten av krävan före inträdet i brösthålan gör två bågformiga krökar, som, när genom sammandragning tuppens luftrör sjunka samman, lägga sig ringformigt samman. Även denna avvikande bildning saknas hos honan. W. Wurm har i sin bok om tjädern i tuppens röda fläck upptäckt ett rött färgämne, Tetronerythrin.413

Även de anatomiska förhållandena hos tjädertuppens hörselorgan äro egendomliga, emedan de verka en övergående dövhet hos fågeln under den såsom sisning betecknade fasen av leken. På hörselorganets bakre vägg finnes ett vanligen löst nedhängande, men genom blodtillopp uppsvällt hudveck. Under sisningen inträder genom

ansträngningen ett starkare blodtillopp, hudvecket sväller och tillsluter eller förtränger hörselgången. Kanhända medverkar härtill även den långa, bakåt riktade vinkelfortsättningen av underkäken, som, då näbbet brett öppnas, sammantrycker hörselöppningen. Denna fråga är ännu icke uppklarad. Hörselns förminskande hos tjädertuppen under sisningen är så stark, att han till och med uthär. dar felskott, och att, som bekant, jägaren, då han rusar emot den lekande fågeln alltid nyttjar tidpunkten för sisningen för att närma sig, emedan fågeln då icke hör prasslet av brutna kvistar eller lättare buller.

Tjädern var vid den tid, då Mellaneuropa ännu ägde urskogar mer utbredd där än nu, men om han nu också försvunnit från lågländerna, så är han ingen sällsynt företeelse i bergstrakterna och tack vare krönta godsägares och jägmästares intresse ännu skyddad för att utrotas. Han förekommer mer eller mindre talrikt i alla Mellaneuropas bergs, och skogstrakter, talrikare dock i Skandinavien, Nordryssland och Sibirien. I Skottland, varifrån han redan var försvunnen, har han med god framgång åter införts. Tjäderbestånd finnes även i Tysklands lågländer, Pommern, Westfalen och andra trakter; men har på många trakter blivit mer sällsynt än förr. Genom omvårdnad skulle den kanske utbreda sig vidare, isynnerhet som avelsförsök givit goda resultat, om han blott icke vore så kinkig på uppehållsort och omgivning. Tätbe-14 — Behm, Jaktlexikon.

vuxna trakter tycker han icke om, men tunnare, mera ljusa platser, avlägsna, och isynnerhet rena tallskogar. Dessa älskar han och håller sig i dem så länge inte kalhuggning fördriver honom. Stora ensamma skogshyggen, där hjortron växa, väljer han till boningsort, men icke med större vattensamlingar i närheten.

Tjädern för största delen av året en enslig tillvaro, vilken blott avbrytes av driftbegäret, men fortsätter sedan detta blivit tillfredsställt, ty tjädertuppen bekymrar sig icke det minsta om den ruvande honan eller ungarna; han lever som en pascha. Han äter nästan uteslutande knoppar från allehanda växter samt barrträdens frön; när han serveras på bordet kan man av lukten sluta till beskaffenheten av hans föda. Blott tillfälligtvis tager han sniglar eller små insekter och slukar rätt mycket småsten för matsmältningens skull, och stenarna synas geom denna process blankslipade. Honan däremot äter under den gynnsammare årstiden så länge som möjligt nästan uteslutande animalisk föda, som hon flitigt plockar upp från marken, hackar fram larver och maskar under mossan och lär även sina ungar att söka sådan näring; först när bären mogna, vänder hon sig till sådana, såväl som till bok. och ekollon; om vintern måste hon naturligtvis också leva av frön, men minst tycker hon om furufrön. Tjäderns så mycket omskrikna skadegörelse på skogen blir således till ett minimum och kan hänföras till ensidiga iakttagelser på några avnoppade planteringar å inhägnade platser, under det att tjäderns nyttiga verksamhet inbjuder till mera ingående iakttagelser, vilka vanligen fattas. Vid stark vinter med djup snö, sluta sig hanarna tillsammans 4 à 5 stycken och sitta under natten sammantryckta på en gren för att ömsesidigt värma sig, och om vädret är dåligt lämna de icke413

sin plats på länge, vartill de hava allt skäl, för trädet bjuder dem föda och snön i nödfall dryck, men på marken hota många faror, ty i den mjuka snön springa de dåligt och just vid sådant väder är räven verksammast. Ofta låta de alldeles snöa in sig, så att de äro omgivna och skyddade av riktiga snöskansar. Men detta i nödens dagar nära samliv varar icke länge, så snart vädret blir bättre, vaknar egennyttan, de skilja sig vanligen i februari och söka upp sina gamla lekplatser och börja snart med sina locktoner, men om de också i mars äro rätt hetsiga, så kunna de, om vädret åter blir dåligt, plötsligt avbryta leken och tystna för att först efter många dagar åter börja. Det härvid avgörande är, om det är tidig eller sen vår, men som medeltid kan man angiva mitten av mars till slutet av april.

Så olik lektiden är, lika olik är också hanens plats. Visserligen väljer han för det mesta gamla träd med starka vågräta grenar, på vilka han bekvämt kan utföra sina rörelser och språng, men ofta står han på ett yngre träd gömd mellan grenarna. Lektonerna under spelet äro tre: 1 knäppningarna, 2 klunken och 3 sisningen. Den första satsen låter som "klipp, klipp, klipp", eller som när man med en käpp sakta slår i ett torrt, sprucket träkärl, till detta läte sluter sig en mycket kort drill. Den nästa satsen ljuder som när man drar korken ur en butelj eller som

när man stuckit pekfingret i munnen och hastigt drar ut det från baksidan av kinden. Den sista satsen liknar vässandet av en lie mot en slipsten. Detta spel höres alls icke på långt håll och förstås till fågelns lycka blott av ett övat öra, trots att det uppstämmes tidigt om morgonen, då det är som tystast i skogen. Just i morgongryningen spelar fågeln ivrigast, förut tiger han vanligen. Under sisningen är han som döv och blind.

Mellan 4 och 5 på morgonen träder tuppen ned till de redan församlade honorna, fortsätter med spelet, gör löjliga språng och löper med stående och släpande vingar lik den vanliga tuppen kring hönorna, kan snart icke längre motstå deras begär utan bestiger dem. En gammal, vid platsen van tupp, tål ingen yngre rival och kämpar svartsjukt om sin egendomsrätt; men i fortplantningens intresse ligger att icke längre tåla dessa gamla paschor, då de till följd av bristande kraft icke kunna befrukta honan. Tuppen gömmer sig om dagen, söker föda och svingar sig om aftonen åter upp i sitt lekträd, vilket försiggår rätt bullersamt och höres på långt håll; han sträcker på sig, övar sig än en gång med sin sång, går fram och tillbaka på grenen, men trycker sig snart intill stammen, gömmer huvudet under vingen och insomnar. Ofta vilar han sig först på en lägre gren, men flyttar sig småningom, tills han uppnått sin plats, omkring 3/4 av trädets höjd. Gamla hanars röst är hesare än de yngres.

I slutet av april eller i maj börjar honan värpa, sedan hon därtill grävt ut åt sig en liten grop, och ofta har hon valt en sådan plats, att man måste förvåna sig över hennes dumhet, i närheten av vägar eller på en trädstubbe ligger hon med största lugn på sina allt efter hennes ålder 6 till 12 ägg; endast hennes dräkt, som är svår att skilja från marken erbjuder henne något skydd; 27 till 30 dagar ruvar hon med rörande uthållighet, så trofast, att hon blott tager den nödvändigaste föda och till och med avhåller sig från att släppa sina exkrementer, tills de slutligen tränga fram i stora klumpar. Ungarna springa, knappt torra, efter modern, vars första promenad riktas mot en myrstack, med vars larver hon förplägar den livliga skaran. Ungarna växa fort upp; efter nio

Veckor kunna de flyga och sätta sig i träden bredvid de gamla, efter två år äro tupparna fullvuxna, men efter första året, såväl som honorna, fortplantningsskickliga. Angående bastardbildning med orre se Rackelhane.

Av tjäderns fiender, vartill får räknas alla fyrfota rovdjur samt de större rovfåglarna, har den på marken sig mera uppehållande honan mest att frukta, isynnerhet den ruvande. Att hålla tjädern i fångenskap är utomordentligt svårt, dock känner man till åtskilliga fall, då den präktiga vildfågeln till och med fortplantat sig i volierer. Så flera gånger på Skansen.

Som vid jakt är vanligt, bör tjädern passas. Man skär upp kroppen från anus till bröstet ungefär 8 cm., skjuter in högra handen ovan magen upp till lungan, drager med krokigt pekfinger ut innanmätet utom levern och löser grovtarmen med kniven samt lämnar hjärta och lungor kvar. Ung tjäder smakar gott utan att egentligen vara delikat.

Tobisgrissla, se Alkor.

Tofslärka, se Lärkor.

Tofsmes, se Mesfåglar.

Tofsvipa, se Brockfåglar.

Toppskarv, se Skarvar.

Tordmule, se Alkor.

Tornfalk, se Falkar.

Tornsvalor, fam. Cypselidae, ha långa spetsiga vingar och mycket brett gap. Över hela Sverige finnes tornsvalan, Apus apus L., med brunsvart färgteckning och kluven stjärt.

Tornuggla, se Ugglor.

Totalskottlängd 1. vidd för 2 mm hagel uppgår till omkring 160 m., för 2,5 mm. 200 m., för 3,5 mm. 250 m. och för 4,5 mm. 300 m. med en höjningsvinkel av 20 till 30 gr. Kulskott uppnå vid 30 till 35 gr. höjningsvinkel 3,000 till 3,700 m.

Tout beau (fr. utt. to bå), kommandoord till hunden att lägga sig. Numera begagnas ofta "down" (eng. utt.

daun) = ned! I Sverige kan man gärna säga "ned"!

Trana, se Tranor.

Tranor, fam. Gruidae, äro stora, hög-benta vadare. Jungfrutranan, Anthropoides virgo L., har hela huvudet fjäderklätt och förlängda fjädrar i öron, och kräv trakten. Har ett par gånger förirrat sig till Sverige. Tranan, Grus grus L., har pannan, tyglarna och hjässan nakna. Hjässan röd, naken och vårtig. Tämligen allmän på passande ställen. Ägg 2, gröngrå L gulgråbruna med bruna fläckar, 83— 109 :59—76 mm.

Transportburar för harar böra ha en höjd av 35 cm., bredd 70 cm. i fyrkant. Lådan 1. buren indelas lämpligen i flera fack av ovannämnda storlek, så att djuren kunna sändas åtskilda. Varar resan mera än 24 timmar, måste foderlåda och vattenho finnas. Som samtidigt törststillande föda inlägger man morötter, frukt, potatis, kål, sallatsblad o. dyl. Mjukt hö lägges in i varje fack.

Trappar, fam. Otis. Näbb med en inskärning innanför spetsen. S t o r-trappen, O. tarda L., är en stor gulspräcklig fågel med askgrått huvud och hals. Hanens vinglängd 600—630 mm., honans omkr. 500. Förr häckfågel i Skåne, men har utrotats. Krag-t r a p p e n, O. macquieeni Gray., har pannans och hjässans fjädrar förlängda till en tofs. Vinglängd omkr. 400 mm. Skjutits i Sverige. Hos små-trappen, O. tetrax L., bildar halsens fjädrar en krage. Vinglängd 240 —250 mm. Rätt ofta anträffad i Sverige.

Trasa till det skjutna villebrådet är den dåliga vana, som hundar stundom ha, att så hårt bita och slita i det villebråd, som skall apporteras, att det blir skadat eller åtminstone mycket vanställt. För att rätta denna mycket stygga ovana måste man lära hunden att på kommando fatta tag i handen423

och sedan att apportera först kokta och slutligen råa ägg. Därpå följa ap-porterövningar med kråkor och slutligen med en levande duva, vars vingar äro sammanbundna. Då hundar, som skada villebrådet, vanligen äro skott-ivriga, så måste man också driva skottivern ur hunden.

Trastfåglar, fam. Turdiae, med flera släkten och arter. Snöskatan, Turdus pilaris L., häckar ofta kolonivis över hela landet, d u b b e 1-trasten, T., viscivorus L., sparsamt över hela landet, sångtrasten 1. taltrasten, T. musicus L., väl känd över hela landet för sin vackra sång, rödvingetras-t e n, T. iliacus I., oftast i Norrland, häckar ofta på marken 1. på stubbar; ringtrasten T. torquatus L., häckar i våra fjälltrakter samt i Bo-husländs skärgård och norra Halland; koltrasten, T. merula L., till södra Lappland, förr en skygg skogsfågel, häckar den nu inne i städernas planteringar; stenskvättan, Saxicola oenanthe L., över hela landet, även i fjällen; buskskvättan, Pratincola rubetra L., mest över hela landet; svarthakade buskskvättan, P. rubicola L., anträffats ett par gånger (i Malmö och Göteborg) ; rödstjärten, Phænicu-rus phænicurus L. över hela landet; svarta rödstjärten, P. och_ rurus gibraltariensis Brehm, häckat sällsynt i Skåne och enstaka ända till Kvickjokk; näktergalen, Aedon luscinia L., i södra och undantagsvis i mellersta Sverige; b 1 å h a k e n, Cya-necula suecia L., i fjälltrakterna, r ö d-haken, Dandalus rubecula L., mest över hela landet; strömstaren Cinclus cinclus L., över hela landet Boet mellan stenar under broar, mellan stockar o. s. v.

Tretåig hackspett, se Hackspettfåglar.

Tretåig mås, se Måsar.

Trikiner (Trichinella spiralis) ha iakttagits hos grävling, räv, iller, mård igelkott, björn, dessutom hos hamster och vildsvin, vidare hos tamsvin, hundar, kattor, råttor och möss. De äro små rundmaskar, vilka som könlösa

larver leva i de nämnda djurens muskelkött. Ätes trikinhaltigt, otillräckligt kokat 1. stekt fläsk av människan, utveckla sig därvarande parasiter till könsmogna tarmtrikiner med ändlös förökelse, och vilka tränga in i människans muskler och orsaka svåra sjukdomsyttringar, ibland även döden. Trikinernas spridning sker mest genom råttor och möss.

Tro. Djuret tror väl (säkert) för hund säges, då det låter hunden komma sig helt nära, innan det tager till flykten. Motsatsen: tro d å 1 i g t. Före utbrottet av oväder brukar månget vilt tro dåligt, men tror det dåligt utan denna anledning och mot sin vana, så kan jägaren sluta sig till att det blivit oroat av tjuvskyttar eller lössläpp ta hundar och bör då taga sina mått och steg därefter.

Trolle, Nils, frih. l:ste hovjägmästare, f. 59. Trollenäs, jägare, framstående jaktvårdare.

Trycka. Haren och vissa fåglar t r y c k a, då de i stället för att springa eller flyga undan söka gömma sig genom att huka sig ned på marken, därav: trycka hårt (lätt).

Trycke. Tryckpinne, den delen av gevärslåset, varpå man drager med pekfingret, då hanen skall nedfällas.

Trångborrning kallas det slags gevärsborrning vid vilken pipan är trängre framemot mynningen än i den övriga delen.

Träa säges om fågel, då han efter uppslaget åter sätter sig i träd. — Om björn och lo säger man att de gått upp 1. gått i träd, även t r ä a t.

Trädgårdssångare, se Sångare.

Trädlärka, se Lärkor.

Trädkrypare, fam. Certhiidae, representeras hos oss av en art, trädkryparen, Certhia familiaris L., som förekommer över hela landet ungefär till mitten av Norrbottens skogsland.

Trädpiplärka, se Ärlor.

Träffpunktläget, se Inskjutning.

Tuberkulos förekommer sällan hos det vilda. Fångna rådjur och vildsvin falla lätt offer för denna sjukdom. Allmännare är fågeltuberkulosen. Den orsakas av tuberkelbacillen, som mest kommer in i djurkroppen genom tarmkanalen. Den kroniskt förlöpande sjukan kännetecknas genom bildning av knölar, huvudsakligen i lungor, lever och körtlar samt på bröst-och bukskinnet. Se även Pseudotuber-kulos.

Tung hund kallas en grovbygd hund, som söker långsamt.

Tunnörade Fladdermussläktet, M y o.

tis, se Fladdermöss.

Turturduva, se Duvor.

Tvillingar, två foster, som samtidigt utveckla sig hos samma moder, härstamma antingen från två skilda ägg, som samtidigt eller efter varandra — en möjlighet som ej kan uteslutas — blivit befruktade, eller ock från ett ägg, i vilket två fullständigt skilda foster anläggas. Härstamma de båda fostren ur skilda ägg, ha de sina särskilda ägghinnor; de ur ett ägg sig utvecklande ha åtminstone den s. k. cho-rion (åderhinnan) gemensam.

Tvättning av händerna med harblod säges göra skinnet finare och mjukare än med någon tvålsort och vat-ten(?)

Tykobrahedagar kallas vissa dagar av året, vilka förr betraktades med vidskeplig fruktan, så att man på dem hälst avhöll sig från varje företag av vikt; att sådana dagar gå ut på jakt var otänkbart. De ha fått sitt

namn efter den store danske astronomen Tyko Brahe (1546—1601) som dock aldrig haft något att skaffa med

deras bestämmande. De svenska ty-kobrahedagarne (33 till antalet) uppges vara följande: i jan. 1, 2, 4, 6, 11 (den värst förhäxade av alla), 12 och 20; i febr. 11, 17 och 18, i mars 1, 4, 14 och 15; i april 10, 17 och 18; i maj 7, 15 och 18; i juni 6; i juli 17 och 21; i aug. 2 och 10; i sept. 1 och 18; i okt. 6; i nov. 6 och 18; i dec. 6, 11 och 18. Bondepraktikan förmäler, att den som på någon av dessa dagar faller sjuk, får bot antingen snart eller aldrig, den som då födes, lever icke länge eller råkar i stort armod; den som trolovar sig eller håller bröllop, får inga barn; de som ge sig ut på resor, komma sällan hem, o. s. v. — Numera brukar man uttrycket "Tykobrahedag" halvt skämtsamt om en dag, under vilken man är synnerligen utsatt för motigheter och förtret, t .ex. att under en jakt göra idel bomskott på fina tillbud och sen tappa pluntan i sjön, skjuta hunden i st. för haren etc.

Typ, sammanfattningen av alla de för en större grupp av organismer karaktäristiska egenskaperna. Inom systematiken har man därför använt be. nämningen typer för att beteckna systemets högsta kategorier: djur-eller växtstammar. Inom den beskrivande zoologien och botaniken betecknas det exemplar, på vilket uppställandet av en ny art, underart, varietet etc. grundas, typ, typexemplar eller originalexemplar.

Täckning, 1. tager jägaren, då han ute på marken gömmer sig för villebrådet; 2. kallas också varje skogsdunge, med säd bevuxet åkerfält o. dyl., som döljer villebrådet för jägaren; 3. i fråga om hagelskott haglens fördelning. För att kunna bedöma denna, skjuter man på 35 m. avstånd mot en skott-tavla, försedd med en cirkel av 75 cm. diameter. Ju mindre427

hageln sprida sig, dess bättre är täckningen. Se även Teckning.

Tändhattar. Det är av stor vikt att en för krutet lämplig och lagom stark knallhatt finnes till varje laddad patron. Den franska Gevelot-tändhatten och en sådan från den tyska firman Walbinger & Menschel i Bischweiler torde vara de bästa och förnämsta.

Tärnor, underfam. Sterninæ, ha rak, spetsig näbb utan hake. Tarserna korta. Svarttärnan, Hydro-chelidon nigra L., har 14—17 mm. långa tarser. Rygg, vingar och stjärt mörkgrå. Näbb svart. Fötter rödaktigt svartbruna. Vinglängd 200—220 mm. Förekommer numera blott på Öland och Gottland. Ägg 2—3, 32— 38 : 22—26 mm. Hos v i t v i n g a d e tärnan, Sterna leucoptera Sching, äro huvud, hals, rygg och buksida svarta, tars 19—22 mm., fötter röda, näbb rödsvart och vinglängd 200—215 mm. Skjuten en gång i Skåne. Engelska tärnan, Gelochelidon ni-lotica L., har kort, tjock och trubbig näbb, näbb och fötter svarta, vinglängd 290—330 mm. Träffats en gång i Skåne. Skräntärnan, Sterna tschegrava Lep., har stor, tjock kraftig och röd näbb, svarta fötter och en vinglängd av 370—420 mm. Häckar sällsynt på ostkusten från Gävle till Östergötlands skärgård. Häckar ofta kolonivis. Ägg 2—3, 61—70 : 44—46 mm. Kentska tärnan, S. cantiaca Gmel., har svart näbb med gul spets och svarta fötter. Vinglängd

290—310 mm. Häckar på Måkläppen utanför Falsterbo. Fisk tärnan, S. hirundo L., har tarsen 16—24 mm., längre än mellantån utan klo. Näbb cinnoberröd med svart spets. Fötter röda. Vinglängd 255—290 mm. Allmän vid sjöar och kuster. Ägg 3, 38 —45 : 28—31 mm. Silvertärnan 1. rödnäbbade tärnan, S. paradisea Brünn., har de yttre stjärtpennorna avsmalnande och starkt förlängda, så att de nå till eller utanför vingspetsarne. Näbb karmosinröd, fötter röda. Vinglängd 262—280 mm. Allm. särskilt vid ostkusten och Norrlands insjöar. Ägg 3, 43—46 : 29—31 mm. På Öland, Gottland och i södra Skåne häckar den lilla småtärnan, S. minuta L., med gul näbb och svart spets. Vinglängd 170—178 mm.

Törnskata, vanlig, se Törnskatfåg-lar.

Törnskatfåglar, fam. Laniidæ. Rov-giriga fåglar, som hålla till i skogs-och buskmark, och bygga öppna bon. Vårfågeln, Lanius excubitor L., har ryggen grå och vitaktig panna. Undersidan vit. Häckar hos oss mest i Jämtland och Lappland. Svartpannade törnskatan, L. minor Gmel., har anträffats endast i Skåne. Vanliga törnskatan, L. collurio L., häckar i landets södra och mellersta delar, har dock anträffats i Västerbotten och Ångermanland.

Törnsångare, se Sångare. u

Ugglor, Strigidæ, familjen tillhör ordningen rovfåglar; de kallades fordom nattrovfåglar, emedan de äro de enda rovfåglar, som även äro på rov om natten. De skilja sig från dagrovfåglarna tämligen mycket i anatomiskt hänseende genom sina tår-, hröst-, gaffel- och vingben, även inälvor och muskulatur äro olika. Hos de flesta ugglor äro de båda öronöpp-ningarna försedda med hudveck (ör-lappar), med vilka de kunna öppna och fullständigt tillsluta de stora ögonöppningarna. Kräva fattas. Hela fjäderbeklädnaden är mjuk och riklig; tarsen befjädrad ända till tårna; blott 2 tår fullständigt framåtriktade, den yttre tån kan vridas utåt och bakåt, baktån liten och sittande högre upp. Klorna böjda och mycket spetsiga. Huvudet tjockt, runt, tätt fjäderklätt och kan vridas nästan helt om. Ögonen stora, hornhinnan starkt bågformig, orörliga i ögonhålorna, men inåt rörliga, framåt riktade; ögonlockskanterna omgivna av korta hår. Näbbet kort, vid roten rakt, sedan skarpt nedåt böjt och slutande i en hake utan tand. Vaxhuden och största delen av näbbet klädda med styva lösa fjädrar utan fan, näsborrar runda, stå vid

främre delen av vaxhuden. Runt om ögonen en utstrålande krans av siden-lika fjädrar utan fan och vid dessa små, nedåt böjda styva fjädrar, mest framträdande vid de stora öronöpp-ningarna, bekant under benämningen ögon-k r e t s, vilken hos några arter sträcker sig under näbbet. Vingarna mer eller mindre avrundade, pennorna av olika längd, en eller flere av de yttre vingpennorna vid fanets yttre kant fint sågade. Hanen mindre än honan, till fjäderdräkt knappt skilj-bara. De flesta ugglor jaga efter rov i skymningen eller under ljusa nätter, några även om dagen (dag- och nattugglor). Till följd av deras lösa, mjuka fjäderdräkt flyga de ljudlöst; de äga skarp hörsel och god syn och kunna därför lätt slå ned på sitt rov — däggdjur, insekter, mera sällan fåglar. De flyga i regel ljudlöst över de om natten sovande eller över de ur sina gömställen framsmygande mössen, slå tvärt ned på dem och gripa dem blixtsnabbt med sina skarpa klor; de söka upp sitt rov, lura sällan på det. Då de äro onda, knäppa de med näbbet. När mörka, stormiga nätter förestå, lägga de in förråd åt sig i träd- och klipphålor; åtel äta de blott i nödfall. Det431

osmältbara kasta de åter upp genom näbbet. Ruvningstiden är hos mindre ugglor omkring 3 veckor, hos de större 4 och hos berguven omkring 5 veckor. De städse vita, tämligen runda äggen skiljas hos de olika arterna blott genom sin storlek. Så snart det första ägget är lagt, börjar honan ruva. Ugglor hålla sig utmärkt i fångenskap, infångade som unga bliva de ganska tama, fortplanta sig även ibland och uppnå hög ålder; en berguv levde t. ex. hundra år i fångenskap. Det finns nästan 200 arter, utbredda över hela världen. De 13 arter, som förekomma hos oss indelas i 3 underfamiljer: Tornugglor (Striginæ), Nattugglor (Syrniinæ), Öronugglor (Buboninæ).

1. Underfamiljen: T o r n u g g-1 o r (Striginæ). *

Mycket tydlig hjärtformig ögonkrets spetsig mot näbbet. Inga öronfjädrar. tår med ringa borst.

Tornugglan (Strix flammea L.) Längd 35 cm., stjärt 12,5, näbb 2,8; tars 6,4; mellantån 3,7; hennes klo 1,7 cm. Den hjärtformiga kretsen gulvit med rödaktiga, mörkkantade fjädrar. Hjässan askgrå med svarta och vita, dropplika fläckar och streck, däremellan roströda längdstreck, en färg, som tilltager nedåt ryggen och liksom på vingtäckfjädrarna med de svarta och vita pärllika fläckarna giver fågeln ett tilltalande utseende. Stjärten är roströd med fyra mörkgrå, streckade band och vit ytterkant. Framsidan växlar mellan rödaktigt rostgul och sidenlik vit färg, i senare fallet utan någon teckning, i förra fallet med de nämnda raderna av fläckar. Tarsen ovanligt hög, smal, mot tårna tunnare fjäderklädd, klorna hornbruna. Ögonen blåsvarta, ögonlocken röd-kantade; det vid roten raka, i spetsen hakformigt krökta näbbet horngult. Mellantåns inre kant är tandad, den 2:dra vingpennan är längst, blott den

l:sta tydligt sågad. Dun dräkten är först rent vit och så tunn, att den skära huden lyser igenom; sedan blir den tjockare och mycket mjuk, efter omkring 10 dagar mer eller mindre gråblå, under gulaktig. Denna dräkt har den unga ugglan omkring 3 veckor. De första fjädrarna komma tidigast i 3:dje veckan. Återstoden av dunet sitta

ännu, långt efter de äro flygfärdiga, kvar vid fjäderspetsarna. Härpå kan man länge märka, om ugglan är ung. Efter två månader är ungen fullfjädrad. Fjäderdräktens färg är helt olika, den kan vara ljus eller mörk. Tornugglan är den mest kända av dessa underliga nattfåglar, ty, om man lämnar henne i fred, blir hon nästan ett husdjur. Hon har för den lantgård hon bebor samma värde som katten, hon rensar dess omgivning från de besvärliga gnagarna, häckar oskadlig på takresningens bjälkar eller i duvslaget mitt ibland duvorna. Förr lämnade man ofta vid nybyggnad ett hål vid gaveln för att ugglan skulle kunna flyga ut och in. Tornugglan hör till de mest utpräglade nattugglor, om dagen ser man nästan aldrig till henne. Den hjärtformiga ögonkretsen ger henne ett putslustigt utseende, och när hon genom att plötsligt draga upp och breda ut den antager ett grinande ansiktsuttryck, tror man knappt att det är samma djur. Med undantag av den kalla zonen är tornugglan utbredd över största delen av gamla världen. Där hon bosätter sig, blir hon stamfågel, blott de nordiska tornugglorna tyckas företaga korta flyttningar till mildare trakter. Hos oss häckar hon sparsamt i södra Skåne. I Tyskland är hon mycket vanlig fast mer sällsynt i Ostpreussen. I Bulgarien, Montenegro, Bosnien och Herzegovina finnes hon ej, och i Grekland och på Korfu visar hon sig sällan. Hon bygger bo i alla möjliga, men alltid torra smygvrår, under taken, på431

kyrkvindar, i klipphålor, men icke eller undantagsvis i ihåliga träd. Honan lägger vanligen 4 till 6 vita, långsträckta, tunnskaliga ägg, omkring 38 : 29 mm. stora, vilka ruvas på ungefär 28 dagar. Under goda råttår finner man än flere ägg, stundom ungar, då äro 6—7 icke sällsynta. De häcka på mycket olika tid, (många även två gånger), ofta sent på hösten, och man finner, egendomligt nog, friska och färdigruvade ägg, dunungar och nästan flygfärdiga syskon samtidigt i boet. I april är dock den vanligaste parningstiden, och man hör då det där egendomligt snarkande "Chriiiiiiu" från torn och ladutak, som skrämmer okunnigt folk och ibland tages för en människas snarkande. Ofta tillskriver man deras oskyldiga inträngande i duvslagen mordiska avsikter mot duvorna, men det finnes intet exempel på, att de någonsin förgripit sig på dessa. Om också duvorna i den första förskräckelsen över den underliga gästen flyga ut, så bliva de dock snart förtroliga med honom. Tornugglan slukar möss i otrolig mängd och samlar vid förestående stormigt väder förråd åt sig och ungarna i sådan mängd, att man i ett bo en gång fann omkring % skäppa (en skäppa lika med 55 liter i Preussen), som ungarna inte förmått äta upp. Likaväl kan det hända, att hon någon gång tager en fågel, varför man icke bör lämna en bur med fåglar i ute under natten. Tornugglan förstår väl att taga de sovande fåglarna. Men trots detta visa ovederläggliga fakta på denna ugglas nytta, och det måste därför anses som en illgärning att döda henne och även en dårskap att skada ett så nyttigt djur. Om nervösa personer icke kunna fördraga hennes skrik, så kan man jaga bort henne, men icke genom att döda henne, sälla sig till sådana, som äro mer böjda att skada djurvärlden än att skydda den. Man kan där-

för icke tala om att jaga henne; i Sverige hör hon till de av lagen fridlysta fåglarna.

2. Underfamiljen Nattugglor (Syrniinæ).

Inga eller helt otydliga öronfjädrar, ögonkretsen kretsformig, mer eller mindre fullständig. Ögonen mörkbruna eller gula.

Sparvuggla Glaucidium pas-serinum L. Längd 16—18 cm., bredd 30 cm.; stjärt 6; näbb 1,2; tars 1,5; mel-lantå och innantå 1,1; deras klor 1,1; baktån med klo 1,9 cm. Ögonkrets otydlig, finnes blott vid yttre kanten av ögonen, vit med tre små, mörka band; ögon klart gula, näbb horngult, fjäderdräkt tät. Den redan genom sin gestalt kännetecknade ugglan är på hela översidan brun med vita punkter och små fläckar, isynnerhet på huvudet, och har 4 till 5 smala vita tvärband på stjärten; hela framsidan vit-aktig med mörkbruna, avlånga fläckar; klor svarta; den 3:dje vingpennan längst. Sparvugglan flyger snabbt och skickligt, i solsken som i skymning, slår ned på små fåglar och möss och är märklig blott genom sin lilla nätta gestalt. För jägaren, som icke skadar henne, är hon av ringa intresse. Hennes hemvist är mörka bergiga skogar, mera sällan låglänta skogar; ej ovanlig i norra Europa, Sverige och Ryssland, än vanligare i Ungern, Galizien, Karpaterna och Alperna. Häckar sällan i Ostpreussen och mellersta Tyskland. Bygger i hålor i träden, under takåsar o. s. v., de 9—4 små, prydliga, runda

äggen äro vita och omkring 30 : 25 mm. Ruvningstiden är slutet av april och maj.

Pärlugglan (Nyctale teng-malmi Gmel.). Längd 25—27 cm.; bredd 55 cm.; stjärt 10—11 cm.; näbb 2,1; tars 2,5; mellantå 2,2; dess klo 1,1; innantå 1,7; dess klo 1,2 cm. Stjärten är 2,5 till 3 cm. längre än den sammanlagda vingen. Över ögonen stå fjädrar-431

na så tätt att de likna en tofs. Översidan blekbrun med stora, vita fläckar. Framsidan vit med blekbruna fläckar; stjärten har 5—6 vita tvärstreck; på den övre vingen mest fyra runda, vita fläckar. Fotfjädrarna vita. Den unga fågeln är före den första Tuggningen mörkbrun, blott måge och fötter hava en grågul skiftning; den 3:dje vingpennan längst. På klolederna två nakna sköldar; fotsulorna grågula, nakna, vårtiga. Det är svårt att angiva hennes utbredning, emedan hon söderut ständigt förväxlas med Minervas uggla. I norra Skandinavien är hon stamfågel, ända till polcirkeln, likaså i Ryssland, Lifland, Uralskogarna, vid Sarepta, Sharkow, Ural o. s. v. I Tyskland häckar hon sällan, i Ostpreussen mycket sällan, i Schlesien, Harz, Thuringerwald, Elsass-Lothringen, Sachsen, Wurtemberg, även i Bayern sällsynt. Häckar i de bergiga trakterna av norra och östra Ungern, nordliga Karpaterna och i Salsburg. Stamfågel i Mähren, Steiermark, Schweiz; häckar även i Bulgarien., franska Pyreneerna, norra Italien, norra Grekland. Honan ruvar sina ägg i april—maj, omkr. 18—20 dagar, visar stor tillgivenhet för sin häckplats. Skogsfågel, tycker mer om tät barrskog än lövskog, förekommer sällan vid bebyggda ställen. De 4—6 äggen (33 : 26 mm.) äro vita och glänsande. Hon är godmodig och lätt att hålla i fångenskap; hennes flykt är tyst och vaggande. Hennes läte liknar hornugglans men något högre; födan utgöres av alla slags råttor, små fåglar, större insekter och i höga norden även av lemlar.

Hö k ugglan (Surnia ulula L.). Längd 40 cm.; bredd 75 cm.; stjärt till 20,5 cm.; näbb 2,5; tars 3; mellantå 1,9; dess klo 1,2; innertå 1,6; dess klo 1,7 cm. Kring ögonen en mörk ring, i örontrakten en halvmånformig, svartbrun strimma. Huvudet medelmåttigt stort; 3:dje vingpennan längst. För-

nämsta kännemärket på denna uggla äro de smutsvita, brunkantade teckningarna på underkroppen, vilka ingen annan uggla har, såväl som de korta vingarna, som räcka till ungefär mitten av den starkt kil-formade stjärten. Den senare är brun med nio smala, vita tvärband. Överkroppen, hjäss- och nackfjädrar, ävensom ryggen brun med vita fläckar, på skuldrorna mer vit än brun; vingpennorna bruna med vita tvärband. Hakan och strupen vitaktiga, den senare infattad av ett svartbrunt band. Näbbet horngul t; iris starkt gul. Den unga fågeln är lik den gamla, dock äro färgerna otydligare, isynnerhet på ryggen. Hökugglan är visserligen en högnordisk fågel, men går icke över barrträds- och björkträdsregionen. I Tyskland syns hon blott som tillfällig gäst och kan lätt skjutas, då hon är föga skygg. I Ostpreussen ses en och annan varje vinter, ibland tämligen ofta och lär även häcka där. Hon hål. ler städse fast vid den plats hon valt. Hon bygger i ihåliga träd på enkelt underlag av gräs eller rutten ved, lägger 6 till 8 ägg, som äro vita, något strimmiga och 40 : 30 mm. stora. Hon flyger och söker sitt rov om dagen, är ganska lik sparvhöken till sitt yttre, dock känner man genast igen henne på det tjocka ugglehuvudet. Hennes förnämsta föda är råttor, men hon fångar även fåglar (trastar) och i norden ivrigt ripor. Hon är mycket djärv, hackar klättraren, som hotar hennes bo, i huvudet, angriper hundar och försöker bortsläpa från jägaren den fågel han skjutit. Vid sådana tillfällen kommer hon inom skotthåll och har hon icke blivit träffad, vänder hon till och med tillbaka till det ödesdigra stället.

Fjällugglan (Nyctea nyctea L.). Längd (W) 65—70 cm.; bredd till 149 cm.; stjärt 24; näbb 3,3, tars 6, mellantå 3,7, dess klo 3; baktå med klo 4,8431

cm. Hanarna äro ofta betydligt mindre. Ungarna i nästet äro gråbruna. Ögonkretsen är vit, likaså vingen under och tarsens fjädrar. Allt efter som fjädrarna växa ut blir dunet vitare; den ljusa ungdomsdräkten är våglin-igt gråbrun; ju äldre ugglan blir, desto vitare blir hon, slutligen blir hon helt vit och är då med de livliga guldgula av

svarta ögonlock omgivna ögonen en utomordentligt vacker fågel. Det svarta näbbet försvinner nästan i <jgonkretsens vita dun och fötterna äro likaledes så tätt inneslutna av långa, mjuka, kluvna fjädrar, att tårna och de svarta klorna knappt skönjas. Den övriga fjäderbeklädnaden är dock som hos alla dagugglor styvare än nattugglornas, deras flykt därför icke ljudlös utan susande; huvudet är jämförelsevis litet; 3:dje vingpennan längst Över ögonen stå helt små, knappt märkbara fjädertofsar (öronfjädrar), varigenom fjällugglan egentligen hör samman med öronugglorna eller kan anses som övergång från dessa till nattugglorna. Fjällugglan hör hemma i Europa, Asiens och Amerikas högre breddgrader, är karaktärisk för tundrorna och nordens stora, öde kärrtrakter. Av brist på föda, drager hon väl mot söder och förekommer då i smärre skaror i Tyskland, t. ex. regelbundet i Ostpreussen och Östersjöprovinserna, någon gång på Helgoland, i Westpreussen och Pommern, samt ända ned till Böhmen. Under den snörika vintern 1892 såg man henne en längre tid vid Celle och Helmstedt (Braunschweig). Hon är vanlig på Grönland. På Island och Färöarna är hon blott oregelbundet vintergäst. På No va ja Semlja icke sällan; på Spetsbergen synes hon icke häcka. I juni bygger hon bo, varvid hon, som alla ugglor, icke vidtager några vidlyftiga åtgärder. I någon med gräs och fjädrar klädd fördjupning lägger hon 5—6, ja, ända till 10 ägg, men med sådana mellantider

att i ett näste rötägg, dunungar och nästan flygfärdiga syskon anträffas. Äggen äro rent vita, finprickiga, än runda, än något långsträckta och 57 : 45 mm. stora; icke olika uvens ägg. Hanen håller vakt vid boet, varnar honan med gällt skrikande, varvid denna genast flyger upp, men angriper fienden, isynnerhet hundar, så hårdnackat, att hon då lätt skjutes, annars är hon ganska skygg och försiktig. Hennes byte utgöres av harar, ekorrar, råttor, isynnerhet lemlar, möss, ripor och vattenfåglar; även fisk fångar hon ganska skickligt. Färskt dödat villebråd försmår hon icke, men däremot äter hon icke åtel. Hennes syn och hörsel äro mycket skarpa, och som en äkta daguggla flyger hon, som varje annan dagrovfågel, obehindrat i det klaraste solsken. Hennes läte är ett gällt glävsande, eller skall, som hon utstöter efter vartannat. Hur uthållig hennes flygförmåga är, framgår därav, att man sett henne på öppna havet 200 sjömil från Newfoundland. I fångenskap blir hon nästan aldrig riktigt tam, men har någon gång med framgång häckat.

Kattuggla (Syrnium aluco L.). Längd (W) 40—42 cm.; bredd 94 cm.; stjärt 20; näbb 3,5; tars 5,2; mellantå 2,8, dess klo 2,1; baktå med klo 3,3 cm. Kattugglan hör till våra mest kända ugglor. Ögonkretsen grå, infattad av glänsande vita och brunfläckiga fjädrar; översidan brun med rostfärgade eller grå med svartaktiga fläckar, punkter och linjer; längs vingen en rad vita fläckar; vingpennorna svartaktiga och röda tvärband, likaså den avrundade stjärten. Undersidan vit med långa pennstreck, till vilka sluta sig tvärstreck; näbbet horngrått, klorna bruna, fötternas fjädrar grå med små bruna våglinjer; 4:de vingpennan längst. Huvud och hals lika tjocka som bålen, fjäderdräkten silkesmjuk, som hos alla nattugglor. Utbredning:431

Europa (i Ostpreussen ofta häckfågel, mera sällan längre åt öster) till och med Spanien och Grekland (där mera sällan), Sydvästra Asien och Nord-Afrika. Hos oss i Götaland och Svealand till Dalarne. I Tyskland är kattugglan både stann- och flyttfågel. Hon jagar råttor och finnes alltid, där dessa äro talrika. Hon förstår att anpassa sig efter omständigheterna, men är förnämligast skogs- och parkfågel, bebor ihåliga träd; på trädlösa hedar, i stenbrott och låglänta trakter finnes hon ej. Man har dock sett henne under klara höstdagar på potatis- och rovåkrar. Hon försmår ej heller närheten av människoboningar, om där blott finnes skuggiga träd, och inrättar sig i övergivna kaninbon och rävlyor. Hon ruvar tidigt, honan ligger för det mesta redan i maj på ägg. Man har funnit ägg i gamla rovfågel- och kråk-bon, i jordhålor, såväl som i lador och på vindar. En jägmästare i Braunschweig fann kattugglans ägg i ett gammalt ormvråksbo; han gjordes uppmärksam därpå genom att en nötskrika stod på boets kant och under gälla skrik hackade på ugglan; även senare, då ugglan redan hade ungar, varseblev man, att hon oroades av nötskrikan. De två till fyra (sällan fem) äggen ligga ofta blott på murket trä och se därför smutsbruna ut, de äro nästan runda, 46 : 38 mm. stora och äro färdigruvade på omkring 28 dagar. De mycket fula ungarna hava ett egendomligt gnisslande läte, varigenom de giva sin närvaro tillkänna för de förrådssamlande

föräldrarna, om de händelsevis i förtid råkat ramla ur det trånga boet. Kattugglan uppsöker städse ett bestämt träd, från vilket hon utkastar sina osmältbara bollar. Hennes ganska obehagliga läte "kuit, kuit, kuit", varpå följer ett vitt omkring ljudande "hu, hu, hu, hu", höres i den tysta natten förnämligast vid häcktiden. Om dagen sover hon i

det täta lövverket nära stammen och förbises lätt, måste hon flyga bort, sker det genom en ostadig, vaggande flykt, varvid hon ofta stöter emot stammar och grenar. Hon är en stor råttsluka-re, otaliga råttor falla offer för hennes oerhörda glupskhet, dessutom äter hon grodor, maskar, larver o. s. v., till och med fisk, jagar även efter fåglar,, (sparvar, bofinkar, sångtrast, även rapphöns) och isynnerhet de små ungarna i boet; hon angriper även sovande rovfåglar. Om hon också kan vara värd att skonas, bör man jaga bort henne från fasangårdar och liknande fridlysta områden, icke heller låta några burar med fåglar hänga ute under natten, hon spårar lätt upp dem. På andra platser bör man ej jaga bort henne; hon blir i fångenskap mycket tam.

Slag ugglan (Syrnium ura-lense, Pall.). Längd 68 cm.; bredd 120 cm.; stjärt 32; näbb 4; tars 5,5; mellan-tå 3,6; dess klo 2,2; baktå med klo 4,1. Den stora ögonkretsen består av svart-skaftade, gråa, lösa fjädrar utan fan, som runtom omgiva det stora svartgråa ögat. Näbb och vaxhud horngula; klorna horngrå med svarta spetsar, de hoplagda vingarna täcka till hälvten den långa kilformiga stjärten. Ögon-kretsen är runt om infattad av glänsande, vita, brunfläckiga och prickiga fjädrar och från hjässan till näbbet delad av en sådan rad fjädrar. Hjässan och nacken gul med breda, bruna längdstrimmor, stjärten har mörkbruna och ljusbruna band med vitaktiga fläckar, hela framsidan gulvit med svartbruna längdstrimmor; fötterna likaså, dock utan svart teckning. Den 4: de vingpennan längst, den 2: dra och l:sta äro sågade. Dun dräkten i början ljusgrå, senare gråbrunaktig, på undersidan svagt lergul. Ingen uggla av sådan storlek har denna färg, och om man därtill giver akt på de mörka, ögonen och korta vingarna till den,431

långa stjärten, så är ingen förväxling möjlig. Slagugglan tillhör dels nordöstra Europa (från Uralbergen utbreder hon sig långt in i Asien), dels det sydliga och sydöstliga, såsom Österrike, Ungern, Kärnten, Norra Serbien, Karpaterna, Österrikiska alperna. Hon är i Sverige och Norge häckfågel till 66:te breddgraden, ersätter i Norrland kattugglan, häckar även många gånger. i Ostpreussen, där hon isynnerhet älskar skogssträckor, bevuxna med al och ask, barrskog undviker hon, emedan hon vid ruvningen vill ha fri utsikt. Hon lägger sina 2 till 5 ägg (48,7 : 42,3 mm.) företrädesvis i hålor i träden, i remnor i berg, även i övergivna ormvråknästen och ekorrbon även utan något underlag. De vita, runda äggen bliva genom att de ligga på murken ved smutsiga under. Om äggkullen tages bort, så lägger hon för det mesta om än en gång i närheten av det gamla nästet, men lägger då färre ägg. Ruvningstiden är i mars och april, varar omkring 4 veckor. Hon ligger hårt på äggen. Ungarna följa de gamla, redan innan de äro fullt utvuxna, på deras aftonutflykter, men om dagen ligga de kvar i boet; där de bli rikligen försedda med föda. Under denna tid flyger slagugglan även om dagen efter rov, annars vanligen om aftonen och stundom om natten. I Ostpreussen är slagugglan blott skogsfågel, hon försvarar ägg och ungar energiskt mot människor och djur, isynnerhet kråkor, och även ungarna försvara sig snart tappert. De gamlas läte är ett doft, långsamt skall "Ehamb, ehamb, ehamb" under det ungarna hava ett pipande läte. Slagugglan är en mycket djärv, stark rovfågel, som med framgång utan vidare angriper dagrovfåglar lika starka som hon; hon griper även ekorrar och möss, men angriper företrädesvis harar, fasaner rapp- och orrhöns samt snäppor; där hon uppträder i större

antal är hon således skadlig för jakten. Gamla slagugglor äro mycket skygga, unga infångade bliva lätt tama.

Lappugglan (Syrnium lapponicum Retz.). Längd 64; bredd till 140 cm.; stjärt 31,5; näbb 3,9; tars 7,7; mel. lantå 3,5, dess klo 2,6; innantå 2,8, dess klo 2,7 cm. Färgen mörkgrå, bildad genom fina, täta svarta längd- och tvärstrimmor på ljusgrå botten. Kring de gula ögonen svarta ränder, över hela ansiktet många täta svarta ringar, vid hakan en stor, svart, skägglik fläck. Denna uggla har utan tvivel den mest uppseendeväckande formen i hela ugglesläktet. Det stora huvudet med de små, blixtrande ögonen, omgivna av svarta ögonbryn, den långa, svarta, skäggliknande fläcken, den dystra liksom av spindelväv bestående fjäderdräkten giver åt denna stora uggla något

demoniskt. Den 5:te vingpennan är längst, de första 3 starkt sågade. De hoplagda vingarna omkring 7 cm. kortare än stjärten. Lappugglan tillhör nordliga Europa (Norra Finland och Ryssland), hos oss i Norrlands och Lapplands skogar, sydligare än i Litauen och Polen har hon icke skjutits och även där sällan. Hon lägger i maj 2 till 5 även 6 eller blott 3 ägg, vilka äro vita, matt glänsande, ovala och 53 : 24 mm. stora. I år, då råttor och lemlar förekomma i större mängd, tyckes hennes fortplantningsförmåga vara mycket stor; ty man fann upprepade gånger ett antal ungar i olika utvecklingsstadier i ett och samma bo; även lade honan, sedan man tre gånger tagit bort äggen före ruvningen» för fjärde gången en ny kull. Dunungarna äro ovan gråvita, under helt vita. Man har funnit ungar i trädhålor (barrträd), i nästen i träd och i gamla vråkbon. Lappugglan slår ned på smärre gnagare, men också på harar och ripor, kanske även på fiskar. Till levnadssättet står hon mellan dag- och431

nattugglor och lär vara en skygg rovfågel, ganska svår att skjuta.

III. Underfamiljen: Ö r o n u g g-1 o r (Buboninæ).

Större eller mindre örontofsar; ofullständig ögonkrets; gula till rödbruna ögon.

Hornugglan (Asio otus L., Otus vulgaris Flem., Strix otus Naum). Längd 36; bredd 90 cm.; stjärt 15,5; näbb 2,5; tars 4,5; mellantå 2,5, dess klo 1,7; baktå och klo 1,5; örontofs 5 cm. På översidan är hon brun och med gulbruna, vågiga fläckar, på undersidan rostgul med mörka längdstrimmor. På den något ljusare undersidan äro längdstrimmorna överstreckade på tvären, vad som aldrig är fallet med jordugglan. Kring ögonens inre halvkrets drager sig en svart fjäderbåge, på ögonbrynen en vit strimma, ögon-kretsen grågul med fina fjädrar utan fan, infattade i vita och svartbrun-fläckiga kantfjädrar. Det finns ingen annan uggla av ovannämnda storlek med så långa, av 6 fjädrar bestående upprätta, mörka hårtofsar. Hanen är något mindre och smärtare än honan och den senare något mer mörkgrå och grumligare i fjäderdräkten; ungdomsdräkten är mer askgrå. Ungarne i boet hava gråvitt dun, som snart får brunaktiga våglika teckningar; de äro fula och kasta sig, om en fiende nalkas, genast på rygg och sträcka hotande fram sina fötter med de starka, spetsiga klorna. Den 2: dra vingpennan längst, iris orangegul. Hornugglan skriker "houu-uk" eller också "wiumb". Uppehållsort: Europa (i Skandinavien, Finland till 63:e graden, i Ural till 59 :e graden) norra och mellersta Asien, norra Afrika. I Tyskland mycket vanlig. Hon fattas aldrig, där skog finnes såväl i bergstrakter som på slättland. Allt efter rikligare eller sparsammare föda är hon stann-, sträck- eller flyttfågel och kommer

plötsligt i stora skaror, om riklig tillgång på möss finnes. Hon lägger ofta redan i mars, för det mesta dock i april sina 4—6 vita, runda från 40 : 33 till 43 : 31 mm. stora ägg, helst i rovfågels. eller kråkbon, undantagsvis i hålor i träd och ruvar dem under 28 dagar. Om kullen blir borttagen, lägger hon en andra, till och med en tredje. Under år, rika på råttor, lär hon söderut undantagsvis ruva två gånger. Hanen försörjer under liggtiden honan rikligen med mat, sedermera också ungarna och är en omsorgsfull vårdare och vaktare, och skulle honan förolyckas, uppföder han ensam ungarna; om någon av dessa faller ur boet, vilket ofta sker, så skriker han upprepade gånger "chi-chi-chi" för att bli uppmärksammad av föräldrarna. Om hornugglan blir vred, fräser hon som en katt, knäpper med näbbet och kan vända ansiktet nästan helt om. Även slår hon med vingarna som uven, i det hon slår dem tillsamman under kroppen. Hon äter mullvadar, råttor, grodor, men framförallt möss och gör rent hus bland dem. Om hon också då och då tager en fågel, så är hon dock en så övervägande nyttig fågel i naturens hushållning, att det är oförsvarligt och ändamålslöst att döda henne. F. ö. fridlyst. Om dagen sover hon så hårt, att det är lätt att smyga sig på henne, och när hon vaknar, flyger hon först efter en stunds besinning bort. När de äro på flyttning, tränga sig flere stycken sovande tätt intill varandra. Om hon märker fara, kryper hon ihop och trycker sig tätt intill stammen eller grenen, där hon sitter, och uppmärksammas vanligen ej.

Jordugglan (Asio accipitri-nus Pall. Längd 37; bredd 106 cm.; stjärt 16, näbb 2,7; tars 4; mellantå 2,8, dess klo 1,7; innertå 2,2, dess klo 1,7 cm. Till färgen är hon lik hornugglan, men de mörka längdteckningarna äro bredare, fläckarna tydligare och431

framför allt äro de kraftiga pennstrec-ken på undersidan utan tvärvågor.

Framsidan övergår hos många exemplar i gulvitt utan längdteckningar. Iris klart ljusgul; ögat är något mindre, omgivet av en bred svart rand och giver henne ett klokt utseende. De blott av 2 till 4 kortare fjädrar bestående örontofsarna äro små, knappt 2 cm. långa, över ögonen böjda bakåt och stå tämligen nära varandra. Ugglans egendomlighet, att i dödsstunden lägga ned örontofsarne, så att de alls icke synas, har givit anledning till många förväxlingar; men om man stryker hjässfjädrarna framåt, kan man genast märka örontofsarna. Den 3:dje vingpennan längst, den första och andra tydligt, de följande otydligt sågade. I flykten skiljer sig denna uggla från hornugglan därigenom, att hon flyger snabbare om dagen, men också genom hennes vana att flyga lodrätt upp och likaså ned. Uppehållsort: över hela världen utom i Australien (om vintern drager hon dock ända till Karolinerna och Sandwichsöarna), från Ishavet (70°) till Sudan och från västra Europa till Japan. I Tyskland huvudsakligen i lågländerna (från Holland till Ostpreussen, här blott oregelbundet och mer sällan häckfågel, men vid höstflyttningen i massor). Hos oss huvudsakligen i fjällen. Hon tycker om stora hedar, träsk och moras, bevuxna med säv, starrgräs och vass, därifrån hon blir bortjagad av hundarna vid beckasinjakt, eller om hon inte har lust att flyga bort, blir uppmärksammad av jägaren genom hundens skall. Om hösten sitter hon gärna i potatis, och kålland. Finnes tillräckligt med råttor stannar hon även om vintern kvar i Tyskland, i annat fall och isynnerhet, om det är mycket snö, drager hon liksom hornugglan i stora skaror ända till Afrika. På de angivna trakterna finner man i april-maj för det mesta 4 undantagsvis flere ägg

40 : 30 mm. stora, vita, avlånga och mindre än hornugglans, som de för övrigt likna. Äggen ruvas under 4 veckor. Ungarne äro vitgrå, längre fram med brunaktiga, våglika teckningar, alltså mycket lika hornugglans, men visa föga spår av örontofsar; de kunna bestämmas efter deras fyndort, emedan hornugglan aldrig anträffas på dessa platser. Jordugglan sover mest hela dagen, men flyger även om dagen och skruvar sig då högt upp i det klara solskenet, tittar sig omkring och sträcker hastigt i väg. Hon flyttar i skaror av 100 stycken. Utomordentligt glupsk slukar hon uteslutande stora massor av skadliga gnagare och är alltså i naturens hushållning en nyttig och därtill rätt vacker fågel, vars mjuka läte ljuder likt "Gääv-Gääv".

Berguv (Bubo bubo L.). Längd 64; bredd 160 till 166 cm.; stjärt 26; näbb 4,1; munöppning 4,5; tars 8; mel-lantå 6,9, dess klo 3,8, innertå 5,4, dess klo 3,9 cm. Hanen är mer än 4 cm. kortare och i motsvarande grad mindre och svagare. Berguven är en mycket känd fågel och säkerligen den mest ståtliga företeelse bland alla ugglor; ingen annan har detta obeskrivliga uttryck i de eldfärgade ögonen, vars djupsvarta pupiller tydligt utvidga och sammandraga sig vid varje andetag. Huvudet är blott medelmåttigt stort, fötterna be täckta med kort, mjukt dun, så att blott vid den nedre leden två sköldar synas. De avrundade vingarna räcka över hälvten av den raka stjärten, den 3:dje vingpennan är längst, den 2: dra och 5:te nästan lika långa, den l:sta lik den 6:te. De två första vingpennorna äro tydligt sågade, de båda följande blott svagt, den 2.-dra till 4:de vingpennan vid ytterkanten hopdragen. De undre stjärttäckfjädrarna räcka nästan ända till slutet av den raka stjärten. Örontof-sen böjd åt sidan, hos hanen omkring431

9 cm. lång, hos honan kortare. Det mycket kraftiga näbbet är hornsvart, mycket krökt med en stor spetsig hake men utan tand; de svarta glänsande klorna likna örnens. Hjässan är hos den gamla honan brun med svarta streck; fjädertofsen svart med roströda fläckar vid sidorna; ögonkretsen rostbrun med svarta punkter, skäggborsten grågula med svarta spetsar. Nacken rostbrun med breda svarta penn-streck och oregelbundna fläckar. Ryggen och övre delen av stjärten rostgul med oregelbundna svarta tvärstreck och fläckar. Stjärten har 5—6 breda bruna och däremellan bågformiga, rostgula band. Hakan gulvit, därunder vid strupen en stor vit fläck, som förlänger sig åt båda sidorna i smala strimmor; bröstet rostgul t med breda, svartbruna pennstreck och fint punkterade tvärlinjer,

som bli smalare nedåt. De rostgula fötterna mörkt streckade och punkterade. De rostbruna vingtäckfjädrarna äro betäckta med flere mörka teckningar. Flygpennorna bruna med rostgula band. Hanen är mörkare och mer fläckig, har ljusare grundfärg, större huvud och längre örontofsar. De unga fåglarna äro mörkare än de gamla, dunungarna äro vitaktiga med rödaktiga våglinjer.

Berguven är utbredd över hela Europa; förr anträffades han oftare än nu och skulle i Tyskland redan vara utrotad om icke å ena sidan hans skygghet och ofta otillgängliga ruvningsplatser, å andra sidan hans nytta som lockfågel vid kråkskytte något förhindrade hans utrotande. Han älskar stora sammanhängande skogstrakter eller vassrika kärr, han trivs lika bra i bergstrakter som på lågland. I Mellan-Europa är han stamfågel; de flyttande uvarna äro för det mesta unga. I Tyskland är uven mer sällan häckfågel, i Ostpreussen med omkring 20 nästen, i Västpreussen, Pommern,

Westphal en m. fi. orter. I Böhmen var han förr mycket talrik och förekommer ofta än som häckfågel i norra Böhmen, på Böhmerwald och till Moldau. Han är nu på flere ställen skyddad för utrotning. Fordom häckade han oftare i Ungern och Balkan-länderna, i Turkiet, i Tyrolen mer sällan, häckar regelbundet i italienska Schweiz annars sträckfågel där, i Frankrike sedd vid Fontainebleau, i Italien vid Catenzaro, mångenstädes i Ryssland; hos oss häckar den väl i de flesta landskap. Uven jagar blott om natten, men ser om dagen tillräckligt för att flyga undan sina fiender, vilket den framsmygande jägaren till sin förtret blir varse. Också vet varje erfaren kråkjägare på hur stort avstånd uven märker en ankommande rovfågel. Uven är en mycket stark, modig fågel, som till och med icke skyr att upptaga strid med kungsörnen och därför utom människan ej behöver frukta någon fiende; ty till och med lodjuret kuvar sitt begär efter ungarne av berättigad fruktan för moderns fruktansvärda klor, där hon vaktar omsorgsfullt sina ungar. Även ungarna försvara sig kraftigt, kasta sig, då fara nalkas, på rygg och sträcka fram de kraftiga klorna för att gripa den anfallande. Uvens jaktområde är ganska stort, därför är den skada, som ett uvpar förorsakar området, ej så stor. I stora skogar bör man därför ej utrota honom. Han flyger för det mesta lågt och med sina lösa fjädrar utan fan likt alla nattugglor ljudlöst, förskräcker genom ett plötsligt knäppande läte det utsedda sovande bytet och griper det, innan det egentligen vet, vad som sker med det. Inom djurvärlden äro såväl hjortkalven som den lilla haren, tjädern, fasanen ända till sångfåglarna utsatta för hans angrepp och skulle uven således vara ett för jakten på vilt och för fågel världen isynnerhet farligt rovdjur, om han fun-449

nes i större antal. Därför hör han också till de mest hatade varelser, och ådrager sig, när han visar sig om dagen, de mest hetsiga angrepp av fågelvärlden, men de skrikande akta sig dock att komma för nära hans klor, som icke lätt släppa, vad de fått tag uti. Av de skadliga mindre däggdjuren slukar uven lik andra ugglor ett stort antal, möss och råttor äro uv-ungarnas första föda. Men han äter aldrig omåttligt; kan han inte på en gång äta upp sitt byte, söker han upp det nästa natt. I början av parningstiden upphäver den annars tysta fågeln höga rop; det på långt avstånd hörbara, dova "puhu-huhu" av den svartsjukt upprörda hanen skrämmer då den okunniga människan, då det från skogen eller någon klippa ljuder som ett rop från onda andar och besvaras av honans gällare skrik, som låter likt en misshandlad människas jämmer. Ingen, som hört en sådan konsert i den djupa, tysta skogen om natten, kan värja sig för en rysning. Uvens bo ligger mest på marken i slättlandet; man kan till och med finna det i jordhålor. Tillfälligtvis begagnas ett övergivet större rovfågels-bo eller en håla i en klippa eller en upphöjning i ett träsk. I regel återvänder ett gammalt uvpar till det gamla boet, men om det stores eller ungarna tagas bort, så växlar det bo för varje år. Icke sällan ligga redan i mars eller början av april 2—4 ägg i boet. De äro runda med poröst, knöligt skal och rent vita; storleken är i genomsnitt 58,14 : 48,7 (ibland 63 : 48, 53 : 47) mm. Äggen som lägges i norden skola i allmänhet vara större än de, som läggas i södern. Ruvningstiden varar omkring 30 till 32 dagar; fångna uvar ruva något längre. Vanligtvis blir det två till fyra ungar. Dessa se i början ut som ett smutsigt vitt ullnystan och försörjas rikligen med mat: harar, kaniner, höns, igelkottar, råttor, mull-15 — Behm, Jaktlexikon.

vadar, ormar, grodor o. s. v. Det är honan, som matar ungarna, och därvid giver dem de mjukare köttstyckena av

bytet, som hon med näbbet sönderhackar, under det hon själv förtär de hårdare, segare delarne.

Jakten på uv är dels jakt p å honom, dels med honom. 1. Jakten på uv: Att smyga sig på en gammal uv är icke lätt, ty han sover blott med halvt öga och öra, varför bakhåll vid skymningens inbrott om aftonen lovar rätt tvivelaktigt resultat. Naturligtvis måste jägaren ha tagit reda på uvens ungefärliga plats, varvid han får hjälp av uvens skrik under parningstiden eller om aftonen, då han bereder sig att sträcka bort. Jägaren ställer sig då på några hundra stegs avstånd från platsen före skymningens inbrott och väl gömd. Hör han uven ropa och klatscha med vingarna, så lockar han dämpat och härmande hans rop och lyssnar till svaret, varpå han förstår om uven närmat sig. Har han gjort detta, så härmar jägaren harens läte och måste då vara beredd att skjuta, för uven flyger nu snabbt och vanligen lågt ned, samt gör, om han varseblir jägaren, en snabb vändning. Detta är det rätta ögonblicket att skjuta; försummas det, så har all möda och allt besvär varit förgäves., uven flyger snabbt och tyst därifrån, låter icke mer lura sig och undviker för alltid denna osäkra trakt. Vill man längre fram taga ungarna för att använda dem på uv- eller kråkskytte, så binder man vingarna på dem och låter de gamla uppföda dem. 2. Men vida intressantare är jakten med uven på kråkor. Se Kråkskytte.

Ulmgren, O., hovtandläkare, m. d. f. 44, jägare, skriftställare, kennelman.

Ungdräkt, yngre fåglars — ej dunungars — fjäderbeklädnad.

Ungfågel, jaktbara fåglars ungar under jakttiden.

Unghjort, se Smalspets.451

Uppe. Villebrådet är uppe d. v. s. det är uppskrämt från sin lega. Hundarne ha uppe.

Uppgå 1. stega avståndet mellan tvänne punkter, med sin gång (omkr. 90 cm. i steget) uppmäta detta avstånd.

Uppsala Taxklabb, se Svenska Taxklubben.

Uppsprång, det ögonblick, då ett djur springer upp ur sin lega; därav: skj uta i uppsprånget; även de spår som djuret gör, då det springer upp från lägerplatsen; därav: färskt (gammalt) uppsprång.

Uppsteg, det ställe, där uttern regelbundet stiger ur vattnet upp på land 1. på isen. Man igenkänner uppsteget på där befintlig träck, kvarlevor av fiskmåltider m. m.

Uppstöta villebråd, uppmota sådant.

Uppstöt, stället, varest fåglar, vanligen en kull ungfåglar, uppmotas; även själva uppjagandet.

Urin, blodig hos hjortdjur. Parasiterande protozoer (Pyrosoma bigami-num) äro upphov till denna sjukdom (som liknar den hos nötkreaturen förekommande Texasfebern), vilken understundom uppträder hos hjortdjuren. Yttrar sig i blodpinkning (Hämoglo-binuria) och fortskridande kraftned-sättning. Parasiten överföres från sjuka djur till friska genom fästingar och deras larver.

Ursidæ, se Björnar.

Utfärgad, få ny hår- 1. fjäderdräkt; man säger t. ex. att råbockarna voro ännu i maj icke utfärgade. Se Ruggn.

Utrökning av djur ur lyor eller gryt. Härtill användes svavel, enris o. dyl.

Utskjuten säges en bössa vara, då dess pipa genom mycket bruk blivit alltför tunn, eller då refflorna å en studsare 1. lodbössa av samma orsak blivit allt för grunda. Man har f. ö. gjort det rönet, att utskjutning i hög grad främjas genom allt för trägen rengöring, "dragning", av loppet. Ett jaktområde säges vara utskjutet, då det ej finnes mera vilt i detsamma.

Utspår, se Spår.

Uttrar, underfam. L u t r i n æ, äro långsträckta, smidiga djur som leva i vatten och livnära sig huvudsakligen av fisk. Skallen är tillplattad, nosen bredare än lång. Fötterna ha simhud och små eller inga klor. Svansen tämligen

lång, muskulös. I Sverige finnes ett släkte, Uttersläktet, Lut-r a, som utmärker sig för tät och mjuk päls med riklig bottenull. Ögon och öron äro små, nosen bred och halsen tjock. I Europa finnes blot t en art uttern, L. lutra L., som är ovan glänsande mörkbrun, under ljust gråbrun, strupe och kinder gråvita. Kroppslängd hanen 580, honan 780 mm. Svans 480—495 mm. Uttern förekommer över hela Sverige både vid sött vatten och vid kusterna. Honan föder vanl. i mars—april 2—3 ungar.

Utvecklingstid, skottets, den tid som förflutit från det ögonblick, då hanen träffar tändsatsen till det, då laddningen lämnar mynningen.

Utvikning av ögonlocket, se Ögonsjukdomar. v

Wahlgren, A., prof., dir. för Skogsinstitutet, f. 61, jägare, skriftställare, kennelman, målare.

Vaktel, se Vaktel släktet.

Vaktelsläktet, Coturnix Bonn. I Sverige en art, vakteln, C. coturnix L., en liten gråbrunspräcklig hönsfågel med en vinglängd av 100—107 mm. Häckar i Göta och Svea land, även längre norrut.

Vaktmästare på harjakt. En hund som inövas att freda den skjutna haren från att bliva sönderslitn av de övriga hundarna. Se även Räddare.

Val. Förbud mot jakt efter val, kgl. kung. av 15 dec. 1882.

§ 1. Vid Sveriges västkust norr om Varberg inom en geografisk mil (7420,4 m.) från land eller ytterst från svenska kusten beläget skär, som icke ständigt av havet översköljes, vare tillsvidare all jakt efter val förbjuden under tiden fr. o. m. 1 augusti till den 1 april.

§ 2. Envar som överträder det i 1 § stadgade förbudet eller på vad sätt som helst gör sig deltaktig i sådan överträdelse, straffas med böter fr. o. m. två hundra t. o. m. fyra tusen kronor. Befälhavare å fartyg, från vilket jakt skett, är dock för överträdelsen ensam ansvarig, där jakten ej skett utan hans

vetskap, eller han ej gjort allt vad i hans förmåga stått för att hindra densamma.

Har vid jakten val blivit dödad eller fångad, vare densamma förverkad.

§ 3. Böter som enligt denna författning ådömas, skola fördelas sålunda, att en tredjedel tillfaller kronan och två tredjedelar åklagaren.

I händelse av bristande tillgång förvandlas böterna efter allmän strafflag.

Val, som förverkas, tillfälle åklagaren ensam.

§ 4. Genom vad ovan är stadgat vare ej förbjudet att taga i besittning val, som drivit i land.

Valpar, namn på unga hundar, så länge de ligga hos modern eller även under det första utvecklingsstadiet, d. v. s. tills de blivit 10 veckor gamla. I allmänhet bör man ej låta en tik ha kvar mer än 5 à 6 valpar. Från fjärde levnadsveckan kan man börja ge valparna i handeln förekommande s. k. valpföda, en gång om dagen, liksom ock litet hackat kalv- eller oxkött. Därpå vänjas de så småningom vid annan hundmat, havremjölsoppa med kött, hundbröd, kokta oxmagar o. s. v. Åtminstone till fjärde månaden bör valpen dagligen få en riklig portion mjölk.455

Valparna komma blinda till världen. De bli seende efter 12 till 14 dagar. Deras första hår, det s. k. mjölkhåret, ha de kvar så länge de dia. Efter 5 à 6 veckor ersättes mjölkhåret med en andra hårdräkt. Valpar böra förvaras på ett torrt och snyggt ställe och ej utsättas för obehaget att få ohyra, smitta etc.

Valpsjuka, hundens vanligaste och farligaste sjukdom. Den är smittosam och till sina yttringar utomordentligt olikartad. Mången gång förlöper den lindrigt som en mer eller mindre häftig katarr. I andra fall inträda svåra

lung- och tarminflammationer. Ofta får hunden hudutslag, tarmsjukdomar och nervösa störningar. Förädlade djur äro mera mottagliga än robusta s. k. bondhundar. Smittokällan är ännu okänd. Man antar, att det är bakterier som antingen andas in eller komma in i kroppen med födan. Sjukdomen gynnas genom förkylning, olämplig föda, överansträngning o. s. v. Få dagar efter nersmittandet uppträda de första yttringarna av sjukdomen genom feber, allmän olust, dålig matlust, muskeldarrningar. Håren resa sig på ända. Katarren i andningsorganen börjar med en retning i näsan, så småningom uppstår varig flytning ur densamma. Andningen ökas och åtföljes av en plågsam hosta. Även ögonen angripas. De bli ömtåliga för ljus, tårutgjutningen är riklig. Ögonlocken äro svullna och ofta, isynnerhet under natten, hopkletade av var. Kräkningar, diarré och förslappning växla, nervösa rubbningar av olika slag visa sig. I 50 proc. av sjukdomsfallen uppstå på buk och lårens insida röda fläckar som övergå i bulor och varblåsor. Vid densammas hop-skrumpnande uppstår svår klåda. Lätta fall gå över i hälsa på omkring 8 dagar, svårare ta 3 till 4 veckor. 50 proc. av sjukdomsfallen ha dödlig utgång. Ofta är tillfrisknandet blott del-

vis fullständigt. Förlamningar, ryckningar, dövhet, blindhet, förlust av luktsinnet kvarstå ofta. Det sjuka djuret bör förvaras i ett rent, vädrat och varmt rum med rikligt strö. Födan god och närande. Särskilt att anbefalla är mjölk, köttsoppa med ris eller buljong med ägg o. dyl. Rått hackat 1. lätt stekt kött samt simmiga soppor äro särskilt vid tarmkatarrer lämpliga. Vid hög feber gives vin eller konjak teskedvis. För katarr i andningsorganen gives inandningar av ånga med desinficerande lösningar (koksalt, terpentin, kreolin). Mot diarré gives baddningar med tanninlösning, vidare opium och dermatol. Mot magkatarren lämpar sig saltsyra och pepsin. De nervösa rubbningarna lindras med bromkalium, bromnatrium, kloralhyd-rat, sulfonal och morfin. Förlamningarna behandlas med massage, elektricitet, injektioner av veratrin- 1. stryk-ninlösningar. Ögonen hållas väl rena och påläggas våtvärmande omslag. Hudutslagen baddas in med något torrt pulver. Veterinär bör om möjligt tillfrågas.

Vanlig labb, se Måsar.

Vantar av ull nyttjas då man förgiftar luder. Vid hanterande av rävsax måste man i st. f. vantar nyttja handskar.

Vapenaffärer, ofta i förening med handel med krut, sportartiklar m. m., finnas numera flerstädes i landet Bland de förnämsta kunna nämnas Bastmans, Huskvarna och Widfors i Stockholm, Liljefors i Uppsala o. a.

Vapenfabrikationen i Sverige är huvudsakligen förlagd till Huskvarna. Sedan gammalt äro fabrikens billigare vapen kända inom Skandinavien och Finland och vapen av fabrikens bättre märken inom samma länders högre jägarkretsar. Under de sista åren har man kunnat lägga märke till en allt mer stigande klass av Huskvarna finare hagelgevärsvapen och helt457

nyligen har fabriken börjat med en helt ny klass av hammerlessgevär med Anson & Deeley låsar. Denna sista modell måste betraktas som ett stort framsteg av fabrikatet i stabilitet, enkelhet och elegans. Ett hammerless-gevärs största förtjänst ligger i låsens utförande och den effektiva dubbla säkerhet som där är anbringad och absolut förhindrar, att ett vådaskott kan gå vid svåra fall eller stötar. Huskvarna gevär skjuta utmärkt och kunna fullt ut mäta sig med andra länders främsta fabrikater i detta hänseende. Sedan Husqvarna nu skaffat sig ett nytt specialstål "Nickelstål An-tioxid", tillverkat vid Sandvikens järnbruk, vilket måhända överträffar det berömda Anticromstålet från Paldi-hyttan (Österrike), komma fabrikens utmärkta tillverkningar att vinna ännu mera välförtjänt spridning.

Vårfågel, se Törnskatfåglar.

Varförgiftning, se Pyemi.

Vargen, C a n i s 1 u p u s L., se Hundsläktet.

Vattennäbbznusen, se Vatten-näbbmussläktet, Neomys.

Vattennäbbmussläktet. Neomys. Vattennäbbmössen likna landnäbbmössen, men ha mindre öron, som döljas i

den täta sammetsartade pälsen. Öronöpp-ningarna kunna stängas av tvenne klaffar. Fötterna äro fransade med styva hår till hjälp vid simningen. De tillbringa en stor del av sitt liv i vatten samt simma och dyka väl. I Sverige finnes en art, vatten-näbbmusen, Neomys f o -diens Schreb., som till färgen vanligen är ovan svart, under vit med skarp färggräns. Stundom stöter färgen i brunt eller grått på undersidan och översidan i brunt. Längd 71—83 mm. De vistas helst vid klara vatten över hela landet, även vid kusten.

Vattenrall, se Sumphöns.

Vattensnoksläktet,Tropidonotus Kuhl. med hos oss 1 art, vanliga s n o-

k e n, T. natrix L., med 19 fjällrader runt kroppens mitt. Färgen växlande, svart med stora, vita fläckar över tinningarna och nacken, eller svartgrå till olivgrå med nackfläckarne gula och baktill kantade med svart. Helsvarta snokar anträffats tillfälligtvis. Längd 70—80 sällan 120 cm. Allmän i södra och mellersta Sverige, nordgränsen okänd, dock iakttagen i Ångermanland.

Vattenödlesläktet, Molge Merr., med

två svenska arter, den större vattenödlan, M. palustris L., med vårtig hud och en totallängd av 12— 14,5 cm., förekommande över hela landet samt den mindre vattenödla n, H. vulgaris L., med slät hud och 6—9 ems totallängd. Känd upp till Jämtland och Ångermanland.

Vattuskräck, se Rabies.

Vaxhud (ceroma) en mjuk, ofta vaxgul hud på rovfåglarnas, duvornas m. fi. övernäbbsrot och omger näsborrarna.

Weidmanns Heil! hälsning tyska jägare emellan. Höres numera även från svenska jägare. Det inhemska Hej! eller Hej på dej! klingar dock lika skönt i ett svenskt öra.

Vek. En vek hund, d. ä. en hund med blödigt sinnelag.

Versicolorfasan, se Fasaner.

Vespertilio, se Kortörade Fladdermussläktet.

Vicker, flera arter ss. Vicia sativa, V. villosa, V. cracca o. a. blandade med havre, utgöra ett utmärkt och av villebrådet högt skattat födoämne. Särskilt lämpligt till vinterfoder.

Videsparv, se Finkfåglar.

Vidsökt, se Kortsökt.

Vigg, se Änder.

Vikaresäl, se Sälhundar.

Vikt. Ett hållbart och väl arbetat gevär kal. 12 för röksvagt krut bör väga 3,2—3,4 kg. och kal. 16 3,0—3,2 kg.

Vikten på en dubbelbössa, kal. 12,

bör enl. en fackman fördela sig på följande sätt:

Piporna utan framstock 1,50—1,70 kg. Kolven med baskyl och

mekanism .... 1,50—1,60 „

Framstocken .... 0,15—0,20 „

Motsvarande hagelladdning:

Normalt .... 33—36 gr.

Maximum .... 35—38 „

Bössans tyngdpunkt brukar ligga 6 —7 cm., och pipornas t. p. 24—25 framom stötbottnarnas plan.

Vildkanin, se Kanin.

Wendel, A., disp., jägare, kennelman.

Werner, G., dir., jägare kennelman.

Winberg, Hj., kustöveruppsynings-man, utmärkt kännare av östkustens skärgård och dess djurvärld.

Vind. God v i n d, d. ä. då vinden blåser emot jägaren från det håll, varifrån ett djur väntas; därav: sitta i g o d (dålig) vind. Halvvind 1. s i d o v i n d, då vinden blåser från sidan. Söka i vinden, säges om hunden, då han under sökandet i vinden bär näsan högt. Draga i v i n d, då han med nosen vänd emot vinden vädrar ett villebråd. Under vinden, emot vinden.

Vingbredd, avståndet mellan de yttersta vingspetsarna på en fågels utsträckta vingar.

Vinterstånd, trakt, där villebrådet företrädesvis uppehåller sig under vintern.

Vintersömn. Flädermössen, igelkotten, grävlingen och björnen o. a. ligga i vintersömnen 1. dvala i Sverige.

Visirskottvidd. Ett gevärs v., samma som kulans skottvidd på sikt-linjen, då man siktar med lägsta siktet.

Vit häger, se Hägrar.

Vitnäbbad islom, se Lommar.

Vitryggig hackspett, se Hackspettfåglar.

Viträv, se R ä v s 1 ä k t e t.

Vit stork, se Storkar.

Vittring, det starkt luktande, fetak-

tiga ämne, varmed rovdjur lockas till gillrade fångstapparater eller pass och varmed lukten av främmande ämnen å dessa borttages — även den lukt hunden känner av ett djur.

Vittrut, se Måsar.

Vitvingad trut, se Måsar.

Vitvingad tärna, se Tärnor.

Vorstehhund (utt. fårstéhund), tysk gemensam benämning på de olika hönshundarna (pointer, setter, liksom för de därstädes inhemska hönshundarna). I Sverige betecknar man med vorstehhund den tyska hönshunden i hans olika raser. De tyska vorsteh-hundarna kunna indelas i a. korthår i g a, b. strävhåriga och c. långhåriga. De användas på all slags jakt, på rapphöns såväl som hare, på beckasinsök och rådjursjakt, på andjakt likaväl som stö var jakt.

De italienska vorstehhundarna likna i stort sett de tyska, de spanska verka rena pudelkorsningar.

Vorstehhundklubben, se Svenska Vorstehhundklubben.

Vrickning hos hunden behandlas med ingnidning av liniment och massage. Leden måste naturligtvis först passas ihop (bedövning med kloral-hydrat 1. morfin är ofta nödvändig). Gipsförband om så är nödigt. Veterinärbehandling tillrådlig.

Vråkar (Buteo Cuv.) Tjockt huvud, svag mot sidorna något intryckt näbb, en obetydlig utbuktning vid övre näbben, halvmånformiga näsborrar. Bred vinge med 24 vingpennor de första 4 pennorna urnupna, den första mycket kort, den fjärde längst, tarsen tämligen stark och kort, en del naken, tårna korta och tjocka, klorna måttligt krökta. Starka, grova fåglar med mjuka, slaka fjädrar, kunna fånga sitt rov blott när det sitter eller springer. Flykten är icke snabb men prydlig och svävande till följe av de stora avrundade vingarna.461

1. Ormvråk (Buteo buteo L., Buteo vulgaris Bechst). Längd 52 till 58 cm., bredd 120 till 135 cm., vinge 37—41 cm.; näbb 2,5 i krök 3:5, ben 8, mellan tå 3,5, hennes klo 2 cm., den bakre tån 1,8 cm., hennes klo nästan 3 cm. över böjningen; innantån 2, hennes klo 2,4 cm.; näbb mörkt hornfärgad, näsborrar halvmånformiga, snett liggande. Iris hos de unga fåglarna gulgrå, senare rödbrun, hos de gamla ljusgrå, hos de förhärskande vita exemplaren pärle-mofärgad; då de dö, förändrar sig iris färg. Tår grova och tjocka, korta, gula, klor svarta, men hos ljusa exemplar ljusare, undersidan urhålkad; vinge lång och bred något kortare än stjärten, när den är sammanlagd. Mellan yttre och mellersta tån spännhud. Att beskriva fågelns färg är svårt, då knappt två exemplar likna varandra, och alla schatteringar från nästan svart till nästan vitt förekomma. Den vanligaste stjärten är brun med grå band längs sidorna. Den något avrundade stjärten har för det mesta åtminstone nederst tvärband, vanligen tolv mörka sådana, som vid halva roten övergå till vitt. Av de olika färgskiftningarna kan man varken bestämma ålder eller kön, det gives unga, som äro nästan vita, och gamla som äro mörkbruna; även förekomma rena al-binos med röd iris. Honorna äro större än hanarna och ungarna kan man känna igen på de blott litet avrundade fjädrarna, men dock endast till en viss tid; korteligen, ingen annan rovfågel lider sådan brist på karaktäristiska kännetecken, som den vanliga bussar-den. Insidan av vingarna är förhärskande vit med oregelbundna gråa band på de inre täckfjädrarna och på vingpennorna, likaså undersidan av stjärten. De måttligt långa byxorna äro för det mesta mörkbruna med rostfärgade kanter, mörkare än buken och med smala tvärbad. De nästan vita exemplaren äro på ryggen och vingar-

nas täckfjädrar nästan alltid tecknade med större eller mindre oregelbundna mörka fläckar.

Med undantag av Island och höga norden är ormvråken utbredd över hela norra, västra och mellersta Europa men åt öster blott till Weichsel, i Ostpreussen (där ännu en tämligen vanligt häckfågel, mera sällan i Polen och i de baltiska provinserna; i Tyskland den vanligaste rovfågeln och allt efter hårdare eller mildare klimat sträck-, flytt- eller stannfågel. De fåglar, som häcka i Tyskland, draga visserligen i oktober åt söder till Afrika; emellertid efterträdas de av dem, som komma från Norden, varigenom enskilda vråkar även om vintern före-kommma i Tyskland, isynnerhet om vintern är mild och med föga snö, så att de icke lida brist på råttor och dylika djur; i mars börjar då den allmänna vandringen mot norr igen. Den vanliga vråken är visserligen skogsfågel och bygger blott i skog, men är icke så kinkig utan slår sig ned likaväl i små klipphålor. Efter häcktiden tillbringar han största delen av dagen på fria fältet eller i skogsbrynen, slår sig ned på stenar, störar och andra upphöjningar och lurar på rov, som uteslutande består av råttor, maskar, ormar, grodor, isynnerhet grodrom, gräshoppor, skalbaggar o. s. v.

Som de flesta rovfåglar söker han i mars och april åter upp sitt gamla bo, förbättrar det och bär in gröna kvistar, som sträcka sig ut över kanten. Den annars så tröga fågeln kan man nu knappt känna igen, timtal kretsar han med honan över häckplatsen under gälla kattlika skrän "hiäh, hiä, hiäh" och tänker icke på fångst Parningen sker på kanten av boet Måste han bygga nytt, så nyttjar han gärna ett kråkbo som underlag, och därför finner man ruvplatsen på olika ställen av trädet, ehuru en gren i vinkel mot stammen är den begärligaste

platsen. Inom 10 eller 12 dagar lägger honan tre, mycket sällan 2 eller 4 ägg, vilka till skapnad och färg växla såsom fåglarna, än äro runda, än avlånga, från 60 : 45 mm. till 50 : 40 mm. stora och variera från småfläckiga till rent grön vita. De äro svåra att skilja från gladans, till och med ganska fina skiljemärken äro otillräckliga och blott genom egenhändigt uttagande av dem och aktgivande på den ruvande fågeln kan man få fullt riktiga exemplar. Vanligen hava de en urblekt, matt lilafärg på den grönvita grundfärgen och därpå kaffebruna eller rödbruna äggrunda fläckar. De som säkra uppgivna kännetecknen på gladägg, som bestå av fina streck eller spiralformiga teckningar, hava även stundom ormvråkens ägg. Man finner i boet olikfläckiga ägg; det brokigaste

är det först lagda, det färglösaste det sista. Honan ruvar nästan 4 veckor, varvid hon högst sannolikt avlöses av hanen. Hon har en ganska stor ruv-fläck. Om också de båda gamla mör-bulta varandra, så älska de dock mycket sina ungar, kretsa omkring under gälla skrik, när de äro blottställda för fara och sätta sig i närheten. Blir äggläggningen redan i början störd eller ägg borttagna, så lägger honan efter tre eller fyra veckor ofta i samma bo än en gång några färre och mindre ägg. Ungarna födas med alla slags maskar och insekter, möss, amfibier och små fågelungar. När ungarna äro i stånd att träda ut på boets kant eller på en trädgren, sitta de ofta där; på de gamlas varningsrop trycka de genast ned sig i boet. Redan av dunets färg kan man bedöma den blivande fjäderdräktens; de vita bliva företrädesvis vita, de mörkare bruna. Vrå-kens dunbeklädnad utgör ett undantag från alla övriga inhemska rovfåglars dunbeklädnad, vilkas dun städse ha samma färg. När ungarna äro utvuxna, skilja de sig från de gamla. De

senare bliva tillsammans och upptaga sitt gamla levnadssätt. Brist på mat behöva de icke frukta, då deras måge tål vad som helst. Få de se en falk med ett rov i näbben, så skynda de att fråntaga honom det, vilket denna aristokrat märkvärdigt nog låter dem göra. Råttor slukar ormvråken hela (man har flera gånger funnit 10 till 15 råttor i magen på honom), på större djur drager han av huden, och av fåglar fjädrarna, köttet skalar han omsorgsfullt av benen, så att han sällan kastar ut fjäderbollar. Ibland tager han även fiskar. Med vintern komma dock dagar av umbäranden, vid djup snö äro råttorna svåra att fånga och amfibier kunna alls icke fås. (Av 615 i sept. till april dödade vråkar hade 386, alltså 63 proc.; av 167 om sommaren dödade hade 99, alltså 60 proc. fångat råttor). Hungern är svår; då traktar fågeln efter mat, var han kan få den och blir då farlig för utmattade harar och rapphöns. Härav kommer åsikten om hans nytta eller skada; han är antingen "den helige vråken", som Brehm kallade honom eller den skadliga rovfågeln, som alla jägare förfölja. Såsom utrotare av många för människan skadliga djur har han existensberättigande, vad som icke hindrar, att man bör hålla honom på avstånd från fasanerier och hönsgårdar. Men det är bättre att i rättan tid sörja för näring åt harar och rapphöns, innan de bliva kraftlösa och icke bliva byte för icke blott vråkar utan även andra oräkneliga fiender, t. ex. kråkor. Flertalet insiktsfulla och opartiska jägare uttala sig avgjort för att man bör så mycket som möjligt skona ormvråken. Hos oss fridlyst.

Rysk vråk (Buteo zimmermannae Ehmcke). Längd 51 cm., vinglängd 37 cm.; flygbredd 120 cm., alltså mindre än ormvråken, sannolikt en avart av steppvråken, färgen mer roströd, hela undersidan vit med roströd465

teckning. Täckfjädrarna på undersidan av stjärten vita med fina roströda (icke bruna) tvärband samt ett med åren bredare, i ungdomen smalare rostrött band i spetsen. Han flyger lika snabbt som steppvråken, lever övervägande av möss, ödlor, mullvadssyrsor, grodor, ibland också småfågel. Häckar i norra och nordöstra Ryssland, norra och mellersta Sverige, kanske också i Ostpreussen; i Tyskland ofta sedd och dödad även vid ruvningen. Han slår ivrigt och skickligt efter uven.

Vulpes, se Rävsläktet.

Vånge, se Såt.

Vårtor hos hunden, se Svulster.

Väcka säges om stövare då de skälla kort och avbrutet vid första känningen av spåren. Ofta kan denna varning vara förmånlig för jakten, emedan de andra hundarna komma och bringa djuret på fötter, men sker det på allt för gamla slag, är det ett fel hos hunden och vållar förargelse vid jakten.

Väckning, se Väcka.

Vänga, ringa, holma, värva, olika benämningar för att gå omkring en trakt för att tillse om utspår finnas.

Vänstersikte. Mången gång förekommer det att en skytt — genom olyckshändelse, svaghet i det högra ögat o. s. v. — är tvungen att sikta med vänstra ögat. Ofta har jägaren fått denna egenskap i arv. I regel bli de lika goda

jägare som de andra.

Värva, se Holma.

Vässlor, underfam. Mustelin æ, äro smärta djur, som äro tågångare.

I Sverige finnes två släkten:

4

I. Mellantänder —, d. v. s. överkä-

4'

ken 3 utom roftanden. Mårtes.

3

II. Mellantänder — M u s t e 1 a.

Vässlesläktet, M u s t e 1 a, utmärkes genom en mycket långsträckt kropp med korta ben. Halsen är täm-

ligen lång och lika tjock som det smala huvudet. Nosen kort, ögonen små. Översikt av de svenska arterna.

I. Kroppsformen mycket smärt. Svansen ej buskig. Fällen utan långa, grova stickelhår. Undersida gul eller vit. (Undersl.) M u s t e 1 a.

A. Svansen längre än huvudet och försedd med svart spets. M. e r m i-n e n.

B. Svansen av huvudets längd utan svart spets. M. nivalis.

II. Kroppen mindre smärt. Svansen buskig. Fällen med långa, grova stickhår och genomlysande bottenull. Undersidan mörk. (Undersl. Putorius) P. putorius.

Hermelinen, M. erminea L., är om sommaren ovan gulbrun, under gulvit, om vintern vit utom svansspetsen som alltid är svart. Hanen är oftast mycket större än honan, den förras kroppslängd 212—276 mm., den senares 209—225 mm. Den är allmän över hela landet. Honan föder 5—8 ungar i febr.—maj. Hans föda utgöres av smärre däggdjur och fåglar. Små-v ä s s 1 a n, M. nivalis L., är om somj-maren ovan brun, under vit. Om vintern helvit, dock behålla många exemplar även i norra Götaland sin bruna färg även om vintern, och i Skåne är detta regel. Den korta svansen har alltid samma färg som kroppen. Kroppslängd hanen 174—210 mm., honan 116 mm. Småvässlan förekommer hos oss sparsamt över hela landet. Yngletiden oregelbunden.

Illern, Putorius putorius L., har kroppen grövre och större än hos vässlorna klädd med längre päls av långa svartbruna stickelhår och genomlysande, gulvit till grågulaktig tät bottenull. Undersida, fötter och den buskiga svansen svarta. Kroppslängd 400—440 mm. Svans 160 —190 mm. I vårt land finnes den huvudsakligen i de sydligaste landskapen, ehuru enstaka exemplar påträf-467

fats i Uppland och Värmland. Illern håller gärna till i närheten av vatten och livnär sig bl. a. av grodor, men han är mycket rovgirig och gör ofta stor skada på fjäderfä, änder o. a. Den ynglar i maj. F r e 11 e n, P. furo L., som numera börjat hållas tam mera allmänt för jakt på vildkaniner, anses vanligen vara en tamvarietet av iller, men har nyligen visats vara närmare besläktad med den ostliga formen P. eversmanni Less. Den är ofta vit till färgen.

Västergötlands Stövareklubb bildades 1901 av frih. Johan von Essen, dr. Karl Schiller m. fi.

Vätte, l. V ä 11 a r, uppstoppade fåglar, vilka begagnas som lockfåglar synnerligast vid sträckfågelskytte utefter kusterna. Även konstgjorda vättar finnas numera.

Växel kallas den väg hjortdjuren ha för vana att begagna sig av till och från betet; det ställe, varest ett djur ofta går fram; även en fullväxt rovdjurskull.

Y

Yngla. Vargen, räven, haren, kaninen, grävlingen m. fl. yngla, föda ungar. Hyndan valpar. Hjortdjuren kalva.

Z

Zoologi, vetenskapen om djurvärlden, en av biologiens eller lärans om livet huvuddelar, omfattar beskrivningen av djurens utseende och deras former, morfologi, deras inre delar, zootomi, deras livsfunktioner, fysiologi, deras levnadssätt och levnadsförhållanden, ekologi, deras utbredning, djurgeografi, deras fortplantning och utveckling, embryologi och evolutionslära, vilken sistnämnda betraktar djuren dels ur deras individuella utvecklings synpunkt, ontologi, dels från stamutvecklingens ståndpunkt, fylogeni. En underavdelning av läran om djurens anatomi är läran om djurens vävnader, histologi, och då de olika djuravdelningarne anatomiskt jämföras med varandra och med människan, ger detta upphov till jämförande, komparativ anatomi. Slutligen ordnas djurriket liksom växtriket systematiskt, och därmed uppstår det zoologiska systemet, som söker ordna djuren efter deras inbördes släktskaps- och utvecklingsförhållanden. Linné var härvid banbrytare.

Zoologiska systemet, se Zoologi.

Zootomi, se Anatomi och Zoologi.

Y

Yngla. Vargen, räven, haren, kaninen, grävlingen m. fl. yngla, föda ungar. Hyndan valpar. Hjortdjuren kalva.

Z

Zoologi, vetenskapen om djurvärlden, en av biologiens eller lärans om livet huvuddelar, omfattar beskrivningen av djurens utseende och deras former, morfologi, deras inre delar, zootomi, deras livsfunktioner, fysiologi, deras levnadssätt och levnadsförhållanden, ekologi, deras utbredning, djurgeografi, deras fortplantning och utveckling, embryologi och evolutionslära, vilken sistnämnda betraktar djuren dels ur deras individuella utvecklings synpunkt, ontologi, dels från stamutvecklingens ståndpunkt, fylogeni. En underavdelning av läran om djurens anatomi är läran om djurens vävnader, histologi, och då de olika djuravdelningarne anatomiskt jämföras med varandra och med människan, ger detta upphov till jämförande, komparativ anatomi. Slutligen ordnas djurriket liksom växtriket systematiskt, och därmed uppstår det zoologiska systemet, som söker ordna djuren efter deras inbördes släktskaps- och utvecklingsförhållanden. Linné var härvid banbrytare.

Zoologiska systemet, se Zoologi.

Zootomi, se Anatomi och Zoologi.

Y

Yngla. Vargen, räven, haren, kaninen, grävlingen m. fl. yngla, föda ungar. Hyndan valpar. Hjortdjuren kalva.

Z

Zoologi, vetenskapen om djurvärlden, en av biologiens eller lärans om livet huvuddelar, omfattar beskrivningen av djurens utseende och deras former, morfologi, deras inre delar, zootomi, deras livsfunktioner, fysiologi, deras levnadssätt och levnadsförhållanden, ekologi, deras utbredning, djurgeografi, deras fortplantning och utveckling, embryologi och evolutionslära, vilken sistnämnda betraktar djuren dels ur deras individuella utvecklings synpunkt, ontologi, dels från stamutvecklingens ståndpunkt, fylogeni. En underavdelning av läran om djurens anatomi är läran om djurens vävnader, histologi, och då de olika djuravdelningarne anatomiskt jämföras med varandra och med människan, ger detta upphov till jämförande, komparativ anatomi. Slutligen ordnas djurriket liksom växtriket systematiskt, och därmed uppstår det zoologiska systemet, som söker ordna djuren efter deras inbördes släktskaps- och utvecklingsförhållanden. Linné var härvid banbrytare.

Zoologiska systemet, se Zoologi.

Zootomi, se Anatomi och Zoologi.

Y

Yngla. Vargen, räven, haren, kaninen, grävlingen m. fl. yngla, föda ungar. Hyndan valpar. Hjortdjuren kalva.

Z

Zoologi, vetenskapen om djurvärlden, en av biologiens eller lärans om livet huvuddelar, omfattar beskrivningen av djurens utseende och deras former, morfologi, deras inre delar, zootomi, deras livsfunktioner, fysiologi, deras levnadssätt och levnadsförhållanden, ekologi, deras utbredning, djurgeografi, deras fortplantning och utveckling, embryologi och evolutionslära, vilken sistnämnda betraktar djuren dels ur deras individuella utvecklings synpunkt, ontologi, dels från stamutvecklingens ståndpunkt, fylogeni. En underavdelning av läran om djurens anatomi är läran om djurens vävnader, histologi, och då de olika djuravdelningarne anatomiskt jämföras med varandra och med människan, ger detta upphov till jämförande, komparativ anatomi. Slutligen ordnas djurriket liksom växtriket systematiskt, och därmed uppstår det zoologiska systemet, som söker ordna djuren efter deras inbördes släktskaps- och utvecklingsförhållanden. Linné var härvid banbrytare.

Zoologiska systemet, se Zoologi.

Zootomi, se Anatomi och Zoologi.

Y

Yngla. Vargen, räven, haren, kaninen, grävlingen m. fl. yngla, föda ungar. Hyndan valpar. Hjortdjuren kalva.

Z

Zoologi, vetenskapen om djurvärlden, en av biologiens eller lärans om livet huvuddelar, omfattar beskrivningen

av djurens utseende och deras former, morfologi, deras inre delar, zootomi, deras livsfunktioner, fysiologi, deras levnadssätt och levnadsförhållanden, ekologi, deras utbredning, djurgeografi, deras fortplantning och utveckling, embryologi och evolutionslära, vilken sistnämnda betraktar djuren dels ur deras individuella utvecklings synpunkt, ontologi, dels från stamutvecklingens ståndpunkt, fylogeni. En underavdelning av läran om djurens anatomi är läran om djurens vävnader, histologi, och då de olika djuravdelningarne anatomiskt jämföras med varandra och med människan, ger detta upphov till jämförande, komparativ anatomi. Slutligen ordnas djurriket liksom växtriket systematiskt, och därmed uppstår det zoologiska systemet, som söker ordna djuren efter deras inbördes släktskaps- och utvecklingsförhållanden. Linné var härvid banbrytare.

Zoologiska systemet, se Zoologi.

Zootomi, se Anatomi och Zoologi.

Y

Yngla. Vargen, räven, haren, kaninen, grävlingen m. fl. yngla, föda ungar. Hyndan valpar. Hjortdjuren kalva.

Z

Zoologi, vetenskapen om djurvärlden, en av biologiens eller lärans om livet huvuddelar, omfattar beskrivningen
av djurens utseende och deras former, morfologi, deras inre delar, zootomi, deras livsfunktioner, fysiologi, deras levnadssätt och levnadsförhållanden, ekologi, deras utbredning, djurgeografi, deras fortplantning och utveckling, embryologi och evolutionslära, vilken sistnämnda betraktar djuren dels ur deras individuella utvecklings synpunkt, ontologi, dels från stamutvecklingens ståndpunkt, fylogeni. En underavdelning av läran om djurens anatomi är läran om djurens vävnader, histologi, och då de olika djuravdelningarne anatomiskt jämföras med varandra och med människan, ger detta upphov till jämförande, komparativ anatomi. Slutligen ordnas djurriket liksom växtriket systematiskt, och därmed uppstår det zoologiska systemet, som söker ordna djuren efter deras inbördes släktskaps- och utvecklingsförhållanden. Linné var härvid banbrytare.

Zoologiska systemet, se Zoologi.

Zootomi, se Anatomi och Zoologi.

Å

Åda, gammal äjderhona.

Åkergroda, se Grodsläktet.

Åkerhöna, provinsbenämning på brockfågel.

Åkersork, se Råttdjur.

Åldern på en hund kan man ungefärligen bestämma genom tändernas framkomst, ömsning och slitning. 3 till 4 veckor: rovtänderna komma fram; 5 till 6 veckor: mjölkframtänderna bryta fram (enl. Cornevin och Lesbre: 3 till 4 veckor); 8 veckor: samtliga mjölkframtänder framkommit efter varann; 3 till 4 månader: mjölkframtänderna bytas (mest i 5:te mån.); 4 till 7 mån.: kindtänderna bytas; 1 till 2 år: flikarne på de båda inre framtänderna försvinna; 2 till 3 år: flikarne på de mellersta framtänderna försvinna; 3 till 4 år: flikarne på de yttre framtänderna

försvinna. På äldre hundar äro framtänderna trubbiga, de äro gula till färgen, tandköttet slappt, de in till rovtänderna belägna kindtänderna lämna luckor mellan sig, framtänderna bilda blott små stumpar, bli lösa och fällas i regel vid 8 à 10 år. Rovtänderna bli med tilltagande ålder trubbigare, slitna på sidorna, bli flata och ha ej sällan en vass kant. Åldersbestämning medelst tänderna blir alltid något osäker, då deras användning, beroende på födans sammansättning är så olika. För att riktigt kunna uppskatta åldern, får man ta andra märken till hjälp, såsom hundens rörelser, pälsens utseende, huvudets form, ryggens muskulatur och djurets psykiska uppträdande. Säkerhet i dylika frågors avgörande vinnes endast genom erfarenhet.

Ålsträck l. ålstrimma kallas den mörka hårranden utefter ryggen hos hjortar och andra däggdjur.

Årta, se Änder.

Å

Åda, gammal äjderhona.

Åkergroda, se Grodsläktet.

Åkerhöna, provinsbenämning på brockfågel.

Åkersork, se Råttdjur.

Åldern på en hund kan man ungefärligen bestämma genom tändernas framkomst, ömsning och slitning. 3 till 4 veckor: rovtänderna komma fram; 5 till 6 veckor: mjölkframtänderna bryta fram (enl. Cornevin och Lesbre: 3 till 4 veckor); 8 veckor: samtliga mjölkframtänder framkommit efter varann; 3 till 4 månader: mjölkframtänderna bytas (mest i 5:te mån.); 4 till 7 mån.: kindtänderna bytas; 1 till 2 år: flikarne på de båda inre framtänderna försvinna; 2 till 3 år: flikarne på de mellersta framtänderna försvinna; 3 till 4 år: flikarne på de yttre framtänderna försvinna. På äldre hundar äro framtänderna trubbiga, de äro gula till färgen, tandköttet slappt, de in till rovtänderna belägna kindtänderna lämna luckor mellan sig, framtänderna bilda blott små stumpar, bli lösa och fällas i regel vid 8 à 10 år. Rovtänderna bli med tilltagande ålder trubbigare, slitna på sidorna, bli flata och ha ej sällan en vass kant. Åldersbestämning medelst tänderna blir alltid något osäker, då deras användning, beroende på födans sammansättning är så olika. För att riktigt kunna uppskatta åldern, får man ta andra märken till hjälp, såsom hundens rörelser, pälsens utseende, huvudets form, ryggens muskulatur och djurets psykiska uppträdande. Säkerhet i dylika frågors avgörande vinnes endast genom erfarenhet.

Ålsträck l. ålstrimma kallas den mörka hårranden utefter ryggen hos hjortar och andra däggdjur.

Årta, se Änder.

Å

Åda, gammal äjderhona.

Åkergroda, se Grodsläktet.

Åkerhöna, provinsbenämning på brockfågel.

Åkersork, se Råttdjur.

Åldern på en hund kan man ungefärligen bestämma genom tändernas framkomst, ömsning och slitning. 3 till 4 veckor: rovtänderna komma fram; 5 till 6 veckor: mjölkframtänderna bryta fram (enl. Cornevin och Lesbre: 3 till 4 veckor); 8 veckor: samtliga mjölkframtänder framkommit efter varann; 3 till 4 månader: mjölkframtänderna

bytas (mest i 5:te mån.); 4 till 7 mån.: kindtänderna bytas; 1 till 2 år: flikarne på de båda inre framtänderna försvinna; 2 till 3 år: flikarne på de mellersta framtänderna försvinna; 3 till 4 år: flikarne på de yttre framtänderna försvinna. På äldre hundar äro framtänderna trubbiga, de äro gula till färgen, tandköttet slappt, de in till rovtänderna belägna kindtänderna lämna luckor mellan sig, framtänderna bilda blott små stumpar, bli lösa och fällas i regel vid 8 à 10 år. Rovtänderna bli med tilltagande ålder trubbigare, slitna på sidorna, bli flata och ha ej sällan en vass kant. Åldersbestämning medelst tänderna blir alltid något osäker, då deras användning, beroende på födans sammansättning är så olika. För att riktigt kunna uppskatta åldern, får man ta andra märken till hjälp, såsom hundens rörelser, pälsens utseende, huvudets form, ryggens muskulatur och djurets psykiska uppträdande. Säkerhet i dylika frågors avgörande vinnes endast genom erfarenhet.

Ålsträck l. ålstrimma kallas den mörka hårranden utefter ryggen hos hjortar och andra däggdjur.

Årta, se Änder.

Å

Åda, gammal äjderhona.

Åkergroda, se Grodsläktet.

Åkerhöna, provinsbenämning på brockfågel.

Åkersork, se Råttdjur.

Åldern på en hund kan man ungefärligen bestämma genom tändernas framkomst, ömsning och slitning. 3 till 4 veckor: rovtänderna komma fram; 5 till 6 veckor: mjölkframtänderna bryta fram (enl. Cornevin och Lesbre: 3 till 4 veckor); 8 veckor: samtliga mjölkframtänder framkommit efter varann; 3 till 4 månader: mjölkframtänderna bytas (mest i 5:te mån.); 4 till 7 mån.: kindtänderna bytas; 1 till 2 år: flikarne på de båda inre framtänderna försvinna; 2 till 3 år: flikarne på de mellersta framtänderna försvinna; 3 till 4 år: flikarne på de yttre framtänderna försvinna. På äldre hundar äro framtänderna trubbiga, de äro gula till färgen, tandköttet slappt, de in till rovtänderna belägna kindtänderna lämna luckor mellan sig, framtänderna bilda blott små stumpar, bli lösa och fällas i regel vid 8 à 10 år. Rovtänderna bli med tilltagande ålder trubbigare, slitna på sidorna, bli flata och ha ej sällan en vass kant. Åldersbestämning medelst tänderna blir alltid något osäker, då deras användning, beroende på födans sammansättning är så olika. För att riktigt kunna uppskatta åldern, får man ta andra märken till hjälp, såsom hundens rörelser, pälsens utseende, huvudets form, ryggens muskulatur och djurets psykiska uppträdande. Säkerhet i dylika frågors avgörande vinnes endast genom erfarenhet.

Ålsträck l. ålstrimma kallas den mörka hårranden utefter ryggen hos hjortar och andra däggdjur.

Årta, se Änder.

Å

Åda, gammal äjderhona.

Åkergroda, se Grodsläktet.

Åkerhöna, provinsbenämning på brockfågel.

Åkersork, se Råttdjur.

Åldern på en hund kan man ungefärligen bestämma genom tändernas framkomst, ömsning och slitning. 3 till 4

veckor: rovtänderna komma fram; 5 till 6 veckor: mjölkframtänderna bryta fram (enl. Cornevin och Lesbre: 3 till 4 veckor); 8 veckor: samtliga mjölkframtänder framkommit efter varann; 3 till 4 månader: mjölkframtänderna bytas (mest i 5:te mån.); 4 till 7 mån.: kindtänderna bytas; 1 till 2 år: flikarne på de båda inre framtänderna försvinna; 2 till 3 år: flikarne på de mellersta framtänderna försvinna; 3 till 4 år: flikarne på de yttre framtänderna försvinna. På äldre hundar äro framtänderna trubbiga, de äro gula till färgen, tandköttet slappt, de in till rovtänderna belägna kindtänderna lämna luckor mellan sig, framtänderna bilda blott små stumpar, bli lösa och fällas i regel vid 8 à 10 år. Rovtänderna bli med tilltagande ålder trubbigare, slitna på sidorna, bli flata och ha ej sällan en vass kant. Åldersbestämning medelst tänderna blir alltid något osäker, då deras användning, beroende på födans sammansättning är så olika. För att riktigt kunna uppskatta åldern, får man ta andra märken till hjälp, såsom hundens rörelser, pälsens utseende, huvudets form, ryggens muskulatur och djurets psykiska uppträdande. Säkerhet i dylika frågors avgörande vinnes endast genom erfarenhet.

Ålsträck l. ålstrimma kallas den mörka hårranden utefter ryggen hos hjortar och andra däggdjur.

Årta, se Änder.

Å

Åda, gammal äjderhona.

Åkergroda, se Grodsläktet.

Åkerhöna, provinsbenämning på brockfågel.

Åkersork, se Råttdjur.

Åldern på en hund kan man ungefärligen bestämma genom tändernas framkomst, ömsning och slitning. 3 till 4
veckor: rovtänderna komma fram; 5 till 6 veckor: mjölkframtänderna bryta fram (enl. Cornevin och Lesbre: 3 till 4 veckor); 8 veckor: samtliga mjölkframtänder framkommit efter varann; 3 till 4 månader: mjölkframtänderna bytas (mest i 5:te mån.); 4 till 7 mån.: kindtänderna bytas; 1 till 2 år: flikarne på de båda inre framtänderna försvinna; 2 till 3 år: flikarne på de mellersta framtänderna försvinna; 3 till 4 år: flikarne på de yttre framtänderna försvinna. På äldre hundar äro framtänderna trubbiga, de äro gula till färgen, tandköttet slappt, de in till rovtänderna belägna kindtänderna lämna luckor mellan sig, framtänderna bilda blott små stumpar, bli lösa och fällas i regel vid 8 à 10 år. Rovtänderna bli med tilltagande ålder trubbigare, slitna på sidorna, bli flata och ha ej sällan en vass kant. Åldersbestämning medelst tänderna blir alltid något osäker, då deras användning, beroende på födans sammansättning är så olika. För att riktigt kunna uppskatta åldern, får man ta andra märken till hjälp, såsom hundens rörelser, pälsens utseende, huvudets form, ryggens muskulatur och djurets psykiska uppträdande. Säkerhet i dylika frågors avgörande vinnes endast genom erfarenhet.

Ålsträck l. ålstrimma kallas den mörka hårranden utefter ryggen hos hjortar och andra däggdjur.

Årta, se Änder.

Å

Åda, gammal äjderhona.

Åkergroda, se Grodsläktet.

Åkerhöna, provinsbenämning på brockfågel.

Åkersork, se Råttdjur.

Åldern på en hund kan man ungefärligen bestämma genom tändernas framkomst, ömsning och slitning. 3 till 4 veckor: rovtänderna komma fram; 5 till 6 veckor: mjölkframtänderna bryta fram (enl. Cornevin och Lesbre: 3 till 4 veckor); 8 veckor: samtliga mjölkframtänder framkommit efter varann; 3 till 4 månader: mjölkframtänderna bytas (mest i 5:te mån.); 4 till 7 mån.: kindtänderna bytas; 1 till 2 år: flikarne på de båda inre framtänderna försvinna; 2 till 3 år: flikarne på de mellersta framtänderna försvinna; 3 till 4 år: flikarne på de yttre framtänderna försvinna. På äldre hundar äro framtänderna trubbiga, de äro gula till färgen, tandköttet slappt, de in till rovtänderna belägna kindtänderna lämna luckor mellan sig, framtänderna bilda blott små stumpar, bli lösa och fällas i regel vid 8 à 10 år. Rovtänderna bli med tilltagande ålder trubbigare, slitna på sidorna, bli flata och ha ej sällan en vass kant. Åldersbestämning medelst tänderna blir alltid något osäker, då deras användning, beroende på födans sammansättning är så olika. För att riktigt kunna uppskatta åldern, får man ta andra märken till hjälp, såsom hundens rörelser, pälsens utseende, huvudets form, ryggens muskulatur och djurets psykiska uppträdande. Säkerhet i dylika frågors avgörande vinnes endast genom erfarenhet.

Ålsträck l. ålstrimma kallas den mörka hårranden utefter ryggen hos hjortar och andra däggdjur.

Årta, se Änder.

Å

Åda, gammal äjderhona.

Åkergroda, se Grodsläktet.

Åkerhöna, provinsbenämning på brockfågel.

Åkersork, se Råttdjur.

Åldern på en hund kan man ungefärligen bestämma genom tändernas framkomst, ömsning och slitning. 3 till 4 veckor: rovtänderna komma fram; 5 till 6 veckor: mjölkframtänderna bryta fram (enl. Cornevin och Lesbre: 3 till 4 veckor); 8 veckor: samtliga mjölkframtänder framkommit efter varann; 3 till 4 månader: mjölkframtänderna bytas (mest i 5:te mån.); 4 till 7 mån.: kindtänderna bytas; 1 till 2 år: flikarne på de båda inre framtänderna försvinna; 2 till 3 år: flikarne på de mellersta framtänderna försvinna; 3 till 4 år: flikarne på de yttre framtänderna försvinna. På äldre hundar äro framtänderna trubbiga, de äro gula till färgen, tandköttet slappt, de in till rovtänderna belägna kindtänderna lämna luckor mellan sig, framtänderna bilda blott små stumpar, bli lösa och fällas i regel vid 8 à 10 år. Rovtänderna bli med tilltagande ålder trubbigare, slitna på sidorna, bli flata och ha ej sällan en vass kant. Åldersbestämning medelst tänderna blir alltid något osäker, då deras användning, beroende på födans sammansättning är så olika. För att riktigt kunna uppskatta åldern, får man ta andra märken till hjälp, såsom hundens rörelser, pälsens utseende, huvudets form, ryggens muskulatur och djurets psykiska uppträdande. Säkerhet i dylika frågors avgörande vinnes endast genom erfarenhet.

Ålsträck l. ålstrimma kallas den mörka hårranden utefter ryggen hos hjortar och andra däggdjur.

Årta, se Änder.

Ä

Ädel är jakten, den rätta, storsinnade jakten, det ätbara villebrådet, en jakthund av ren ras. Man begagnar detta uttryck framförallt, då man talar om ”den ädla hjorten”, den ”ädla jakten”.

Ädelfasan, Ph. colchicus, se Fasaner.

Ägg, se Befruktning och Fågelägg.

Ägrett, egentl, ett slags häger; fjäderbusken (de långa nackfjädrarne) på hägrar och andra fåglar; prydnad av fjädrar eller i form av en fjäderbuske; i bukettform infattat huvudsmycke av juveler, ädelstenar o. s. v.

Älg, Alces alces L., enligt Blasius rättare Alce, en hjortart, som anses bilda ett eget släkte, vilket visserligen i så många avseenden också avviker från de övriga cerviderna, att man med allt skäl kan låta det intaga en från dessa skild plats.

Kroppens skapnad utmärker sig genom den ansenliga höjden vid bogarna och den betydligt mindre vid bäckenet. Huvudet är stort och klumpigt med starkt nedböjd nos och nedhängande överläpp, nosryggen nästan helt och hållet hårbevuxen. Ögon och tårgropar äro relativt små, öronen däremot långa, man skulle nästan kunna kalla dem åsneartade. På den korta tjocka halsen förlänges det sträva, tämligen sköra håret till ett slags man. Hos båda könen finnes också en från strupen nedhängande skägglik hårtofs, benämnd skägget, som hos den äldre hannen sitter på en vomlik hudpung, vilken är föga utvecklad eller alldeles fattas hos honan. Svansen är kort, benen långa; de sluta med smala, spetsiga, långt kluvna klövar, till vilka de tämligen lågt sittande och sig därför i mjuk mark avtryckande lättklövarna sluta sig. Sommar- och vinterdräkt skilja sig föga åt med avseende på färgen. Den förra är på själva bakkroppen mörkbrun, på halsen och i synnerhet på huvudet något mörkare och övergår vid munnen något i grått, men är tämligen varierande. Undersidan av kroppen är liksom benens insida och nedre del vitgrå. Om hösten övergår hela färgtonen mera till grått. Kalven är tämligen enfärgad rödbrun, utan de eljes hos hjortarterna vanliga fläckarna. Älgens dimensioner äro ansenliga. Stora gamla hanar kunna ha en höjd av $2\,^1/_2$ m. vid bogen, en kroppslängd av ungefär 3 m. och en vikt av 600 kg. Honan är jämförelsevis mindre, men i alla fall vida kraftigare och tyngre änden största kronhjort. På kraniet må anmärkas kortheten av näsbenen, varemot näshålans brosk delar äro mycket starkt utvecklade. Tårgroparne äro små, pannan mycket bred, i mitten välvd framåt. Rosenkransarna äro i början riktade snett uppåt, sedan få de horisontal riktning. Framtänderna äro mycket lika varandra, utom med avseende på den ej synnerligen betydliga skillnaden i storlek. Hörntänder fattas. Ombytet av tänder försiggår hos älgen mycket förr än hos kronhjorten, mera som hos rådjuret. Ungefär vid 16 till 17 månaders ålder, alltså ungefär i september av det andra kalenderåret har den unga älgen fått alla sina kvarsittande tänder. Utvecklingen av hornen avviker likaledes i många avseenden från kronhjortens och liknar likasom tandförhållandena mera rådjurens. Under hösten av det första året utvecklar sig de i början något snett uppåtriktade rosenstockarna. Älgens första till en början mycket obetydliga horn äro närmast att likna vid hornknappar. De motsvara råbockens, utveckla sig redan under det första kalenderåret och fälles i början av det andra. Den unge älgoxen har vid en ålder av 15—17 månader, ungefär samtidigt med tändernas fulla utbildning, antingen odelade eller tvågreniga, ja, till och med sexgreniga horn. Den andra vintern fällas dessa horn, och då framträda åter tvågre-nade eller sexgreniga horn, men ibland ännu en gång enkla eller kraftigare horn. Överhuvudtaget är utvecklingen av älgens horn mycket föränderlig. Det förekommer t. ex. alls ej sällan, att han under en följd av år endast får tvågrenade horn, ja det händer, att somliga älgoxar under vissa omständigheter aldrig få annat än tvågreniga horn. På de sexgreniga hornen brukar man först kunna märka den på varje kraftigare och skovelfor-migt horn normalt förekommande del-

ningen i två hälfter, varav den ena, kraftigare mera uppåt riktade bildar den egentliga skoveln, under det att den svagare, mera framåt eller nedåt riktade, motsvarar ögontaggdelen hos de andra hjortarterna. Den senare hälften får sällan mer än tre grenar på varje sida, men skoveln kan däremot bli mycket rik på grenar. Rosenkransen blir efter varje fällning kraftigare, men kortare; den antager också en mera vågrät riktning, senare t. o. m. en riktning nedåt. Ibland uteblir skovelbildningen och hornens särskilda delar förbli i genomskärning runda. Så uppstå "stång"-älgar, som aldrig ha mycket greniga horn; förmodligen äro sådana älgar svaga djur. Inom många jaktområden förekomma på samma gång älgar med enkla cer-vina, och älgar med skolvelformiga horn. Som den största kända älg med skovelhorn torde en kunna anses, som finns i den berömda Erbachersamlin-gen; på det ena hornet har han 40 taggar. Vad angår måttet och vikten av älgskovlarna, så kunna den gamla världens väl ej tävla

med de kolossala amerikanska, dock finner man bland de förstnämnda — ehuru visserligen som en mycket stor sällsynthet — horn, som hava en utbredning av 1—1,2 m. Vikten kan gå upp till 20—25 kg., dock kunna skövlar om 15 kg. anses som ganska betydliga. Fällningstiden är, inom de svenska jaktområdena, hos gamla älgar med stora skovelhorn slutet av januari eller början av februari. Hos mindre djur infaller den först senare. Fejningstiden infaller i slutet av augusti.

Den europeiska älgen förekommer från den östra delen av Ost-Preussen hela europeiska Ryssland och norrut i en stor del av Skandinavien ungefär mellan den 59: de och den 67: de graden. Dessutom finnes älgen i Sibirien till Ochotska havet och om man — vilket sannolikt är det riktiga — räknar denord-amerikanska älgarna till samma art som den gamla världens, så hör ock en ofantligt stor del av Nord-Amerika till utbredningsområdet för Alces alces. I början av detta århundrade uppskattades antalet älgar i de ostpreussiska jaktområdena till omkring 300; nu (1913) äro de inemot 600. Tyvärr äro i många trakter de klimatiska förhållandena och de talrika översvämningarna farliga för villebrådet, så att man svårligen kan hoppas på en betydligare ökning av älgarnas antal därstädes.

Sin föda tager han huvudsakligen ur skogen; kvistar och bark av pilar, alar, björkar, aspar och andra lövträn samt av tallar och lärkträn utgöra en huvudbeståndsdel av älgens föda, vartill om sommaren kommer gräs och andra örter, rötter, rotknölar, svampar och ung säd o. s. v. Som vistelseort föredrager älgen låga, sumpiga trakter, där han finner allt vad han behöver. I Skandinavien drager han sig om sommaren för att slippa myggen uppåt högre öppnare platser bland bergen. Oaktat sin klumpiga, otympliga gestalt rör sig älgen mycket skickligt på oländig mark och visar sig utomordentligt uthållig under flykten. Han rör sig mest i trav med mycket långa steg. Han har föga skicklighet i att fly på höglänt mark, däremot rör han sig med sina långa utspärrade klövar med stor säkerhet på förrädisk myr- och träskmark utan att han kan undvika att stundom sjunka ned på riktigt blöta ställen. På is halkar han lätt, däremot simmar han bra och uthålligt. Bland sinnena äro lukten och hörseln synnerligen utvecklade, synen mindre. I motsats mot många andra cervider förekomma älgarna nästan aldrig i stora skaror utan ensamma eller i mindre flockar. Stora älgar med sko-velhorn äro nästan alltid ensamma utom under brunsttiden, som i Sverige

börjar i slutet av augusti, men annorstädes inemot slutet av september. Den förlöper i det stora hela på samma sätt som kronhjortens, dock driver älgtjuren aldrig tillsammans en stor skara honor åt sig. Brunstskriet har något klagande och dallrande, ingenting av kronhjortens djupa, imposanta orgelton. — Älgen går dräktig 35—36 veckor, kalvarna födas alltså i Ostpreussen i slutet av april till mitten av maj; i Ryssland och Skandinavien sker detta ungefär fyra veckor senare. Stora gamla honor föda ibland två kalvar, men vanligare torde vara, att de blott föda en. Efter några dagar följer den i början mycket otympliga kalven sin mor, som genom kraftiga sparkar försvarar sin unge mot rovdjur. Av dessa anfalles älgen endast av varg, björn, lo och järv. Däremot plågas han om sommaren på sin sumpiga vistelseort mycket av insekter, utom av myggor, flugor och bromsar också av ett särskilt slags näsbromsar, Cephenomyia ulrichi. Även den mera besvärliga än skadliga lusflugan (Lipoptena cervi) förekommer talrikt i älgens päls. Sjukdomar och pest, bl. a. mjältbrand, hava många gånger tillfogat älgarna (även i Sverige) betydlig skada. Älgen låter sig just ej väl hållas i fångenskap, då den lever under alldeles särskilda förutsättningar och förhållanden. Dock har den t. ex. på Skansen under sakkunnig vård kunnat hållas ända till 16 år. Unga djur, som blivit tämda, bli ofta mycket tama. Älgläder, som förr mycket begagnades till kyller o. d., användes väl nu för tiden mest till lyxändamål. Av de stora djuren erhålles så mycket matnyttigt, att tjuvskyttar sedan gammalt ivrigt ha förföljt detta präktiga villebråd.

Älgens spår äro lätt att känna igen till följd av den egendomliga bildningen av hans klövar, isynnerhet då det gäller fullvuxna djur, varvid redanspårens dimensioner skydda mot förväxling med spår av annat villebråd. Sulan på klövarnas undre sida är utomordentligt lång och sträcker sig nästan ända ned till klövens långa, smala, spetsiga framsida, så att den så kallade ihåligheten nästan helt och hållet fattas. I spåren fattas därför också den motsvarande högre delen. Någon skillnad mellan älgtjurens och älgkons spår känner man knappast till.

Jakten bedrives mest genom gång-skytte, mera sällan genom ståndskytte, Inom de ryska Östersjöprovinserna

skjuter man älgen vanligen på dre v jakt; i Skandinavien uppsöker man också villebrådet med tillhjälp av ett särskilt slags spetsar, älghundar, d. v. s. man följer ett färskt spår, till dess hundens uppförande antyder närheten av villebrådet, och söker sedan att smyga sig på detsamma. Älgen är hårdskjuten och kräver ett gott skott, dock bevisa de moderna jaktgevären sin duglighet även mot honom. En skadskjuten älg går ofta mycket långt och nödgar jägaren till ett mycket ansträngande sökande. Den skjutna älgen passas på samma sätt som annat större vilt.

Älghund. Den egentliga hemorten för denna gårdvar och jakthund är Sverige, dock brukas han ofta även i Finland och norra Ryssland. Man kan skilja på två slag: "ledhunden", som användes försedd med en egendomlig seldonsartad rem "selen"; "löshunden" utför samma tjänst som en stövare. Medelmåttigt tunga hundar användas vid älgjakt, de lättare, fågelhundar, vid jakt på järpe, orre och tjäder. Älghunden har en höjd av 50—55 cm. och väger 14—18 kg. Han är livlig, godmodig och klok och aktas högt. Djurets huvud liknar huvudet på andra spetsar men är bredare och kantigare med mindre välvt överhuvud. Nosen är längre och djupare än andra spetsars, läpparna äro obetydligt nedhängande. Öronen äro mycket spetsiga, upprättstående. Svansen är medellång, undersidans förlängda hårbeklädnad överallt av samma längd, svansen med vänsterknorr. Hårbeklädnaden på huvudet kort och glatt, på den övriga kroppen är den sträv och hård; i nacken och på korsryggen är håret ofta tämligen mycket längre än på kroppen för övrigt. Färgen varggrå eller brun utom undre sidan av själva kroppen, av svansen och benen.

Älgstånd, ställen, där flera älgar vanligen pläga uppehålla sig.

Änder (Anatidae). Familj av ordningen andfåglar (Lamellirostres), till vilka utom de förstnämnda även svanor, gäss och skrakar höra. Hos fåglar, som tillhöra denna familj, är näbben framtill platt, i kanterna försedd med hornlameller, i allmänhet betäckt med en mjuk hud, som endast lämnar ett något upphöjt mest ovalt, tydligt begränsat ställe, den s. k. nageln, fri. Huvudet är helt och hållet fjäderklätt, tarsen, kortare än mellan-tån, är framtill klädd med en rad större tvärsköldar. Framtårna äro förenade med varandra genom en fullständig simhud.

Hanen och honan äro vanligen olika till färgen, ibland även till storleken. Honorna rugga vanligen blott en gång om året men hanarna två gånger, de förra, då ungarna äro flygfärdiga, de senare, då honorna ruva äggen, samt på senhösten. Den första Tuggningen sträcker sig hos båda könen till hela fjäderbeklädnaden, varvid vingpennorna éj som hos andra fåglar falla av småningom utan nästan alla på en gång, så att de under denna tid icke kunna lyfta eller flyga framåt och måste hålla sig noga gömda. Den andra Tuggningen sträcker sig blott till de små fjädrarna, ej till vingpennorna, och giver åt hanen hanspraktklädnad; honan förändrar sig däremot föga. Änderna flyga icke lätt men hastigt, några hörbart; detta gäller i synnerhet gräsanden och knipan. Blott under parningstiden bryr sig hanen om honan; under ruvningstiden drar han sig tillbaka, i synnerhet som hans ruggning börjar då. Änderna, som äro kloka och begåvade med skarpa sinnen, låta svårligen jägaren komma nära. Då vattendragen frysa till, draga de bort i större skaror, som bilda en oregelbunden vinkel med en hane till anförare; däremot är honan alltid främst, om de flyga i par. Änderna äro allätare; allt vad som kan smältas och kan tvingas ned genom strupen, måste ned t. o. m. stora grodor, vilka de långsamt och med möda svälja. De söka snattrande i gyttjan efter allt ätbart och låta det odugliga falla ut på sidan av näbben. Änderna lägga kullar av ända till 16 ägg; de ruva dem än vid vattnets rand, än på torr mark i täta skogssnår, även om intet vatten finnes i närheten, eller också som gräsanden i övergivna rovfågelbon, tuktade pilträd o. s. v., ur vilka de kunna bära ungarna eller låta dessa släppa sig ned på marken. Alla änder simma med stor skicklighet, men hava till följd av benens bakåtriktade ställning en till ordspråk bliven vaggande gång. Några arter dyka skickligt och länge för att finna föda, andra endast i nödfall och blott med halva kroppen i lodrät ställning, eller som man på jä-garspråket uttrycker sig, de störta; dessa senare kallas egentligen änder, de andra dykänder. Kännedomen om änderna är så tillvida ej lätt, att de, som redan är nämnt, hava rätt olika dräkt efter ålder, kön och årstid, dock giver bestämmandet av vingspegeln, d. v. s. en bestämd starkt färgad del av de mellersta vingpennorna, goda kännetecken för de flesta arterna. Änderna bebo dels det inre landet, dels havskusterna. De sistnämnda arterna slå sig under flyttningstiden också ned vid större vattendrag inne i landet. Många högnordiska arter besöka oss blott om vintern eller draga höst och vår igenom

vårt land. Insjöändernas kött är mycket värderat, däremot bruka havsänderna ha en mer eller mindre tranig smak och kräva för att bliva njutbara ett särskilt behandlingssätt vid tillagningen.

Under det att man förr skilde på två slags änder, egentliga änder och dykänder, brukar man nu dela de senare i flere släkten, vilket säkert är berättigat. Vi hava här att behandla följande släkten: 1. gräsandsläktet (Anas) med 7 arter; 2. dykandsläktet (Nyroca) med 7 arter; 3. svärtesläktet (Oidemiæ) med 2 arter; 4. ejdersläk-tet (Somateria) med 2 arter; 5. grav-andsläktet (Tadorna) med en art; 6. Rostandsläktet (Casarca) med en art.

l:sta släktet: gräsänder (Anas L.): Näbben jämnbred från roten till spetsen (endast skedanden bildar ett undantag härifrån); stjärten med 14 fjädrar; tarsen kortare än näbböppningen, näbben jämförelsevis lång. Kroppens byggnad smärt, baktån utan nedhängande hudflik, den fjärde tån märkbart f ramstickan de ur simhuden, tarsen ungefär så lång som den inre tån utom nageln. På armpennorna en begränsad fläck, som vanligen har mycket livliga färger (den s. k. vingspegeln) och är karaktäristisk för de olika arterna och rätt väl kan göra tjänst vid deras särskiljande.

Gräsanden (Anasboschas L.). Längd 52,5 cm., stjärt 9 cm., näbb 5,4, näbböppning 6,3, tars 4 cm. Vingspegeln blå med grönaktig metallglans, på övre och undre sidan svart, baktill och framtill innefattad av vita ränder. Honan behöver ej beskrivas, då hon är förvillande lik den brunaktiga tama ankan; det samma gäller om ankbonden i högtidsdräkt. Huvudet och den övre delen av halsensvartgrön med metallglans, den senare begränsad av en vit, baktill öppen ring; krävan rödbrun, undersidan askgrå med oräkneliga fint punkterade svarta vågiga ränder; ryggens övre sida mörkbrun, vitstrimmig, den nedre delen av ryggen och stjärtfjädrarna svarta med grön skiftning. Den övre delen av vingarna samt handpennorna gråbruna, likaså de något gråare bakre vingpennorna; de mellersta vingpennorna innehålla spegeln. De nästan svarta stjärtfjädrarna ha vita kanter; hos gamla anddrakar äro fyra svarta gumpfjädrar spetsiga och krökta uppåt, hos de unga hanarna endast två; dessa benämnas drakfjädrar. Näbben är grumligt gul-grå med svart nagel, hos honan är den grumligt gulröd, i spetsen mörk, fötterna gulröda, iris mörkbrun. I sommardräkt liknar hanen mycket honan, dock är hans kräva mera mörk och grå; nedre delen av ryggen och gumpen äro svartaktiga, drakfjädrarna äro ej krökta uppåt. Ungarna äro alldeles lika honan.

Gräsanden förekommer i Europa från Skandinavien till Medelhavsländerna och samma breddgrader i Asien. Hon finnes även i de tempererade delarna av Nordamerika. Hos oss förekommer gräsanden överallt, där den finner föda och trygghet. Visserligen föredrager fågeln sjöar och dammar med säv och vass, men han bor också i kärr och moras och är i allmänhet ej så nogräknad.

I flere trakter är gräsanden visserligen flyttfågel och tvingas av brist på föda att flytta, men den stannar kvar, där den tror sig kunna fördraga vinterkölden, förutsatt, att något vattendrag, som ej kan frysa till, finnes i närheten. Den flyger då omkring från den ena vattensamlingen till den andra. De gräsänder, som bo långt åt norr, flyga söderut i oktober och återkomma i februari eller mars. Under flyttningen flyga gräsänderna mycket högt, gärna om natten och i en sned linje eller också i en vinkel, dock ej så regelbundet som gäss och tranor. Efter sin återkomst om våren börja änderna snart att para sig, vilket man märker på deras buller och oro samt därav, att varje hona följes av flere hanar i en rad tätt efter varandra. Då dessa simma, nicka de med huvudet, överfalla stundom varandra och kämpa, men överlämna slutligen åt den, som fått företrädet, hans rätt, varpå de draga sig tillbaka och i små sällskap trösta sig över att vara försmådda. Honan lägger sina ägg på övervuxna stränder, under träd och buskar, i stympade pilar, uti ihåliga träd, till och med i rovfågelbon; i första hälften av april lägger hon 6—12, ja t o. m. 14 ägg, vilka äro olivgula eller gröna stundom blåaktiga och se ut som de tama ankornas ägg, i medeltal hava de en storlek av 58 :44 mm. och kläckas ut på ungefär 26 dagar. Anden för ej sina ungar till vatten genast, vilket också ofta är omöjligt, om de hava kläckts ut mitt i täta och torra furudungar, utan vandrar blott långsamt i riktning mot vattnet, under tiden lärande ungarna att fånga insekter eller att skaffa sig annan föda. Från högt belägna bon hämtar anden ned sina ungar med näbben; men dessa falla ofta i sin otålighet ned ur boet utan att dock taga synnerligen stor skada. Då kullen samlats på marken, begiver den sig tyst till vattnet och för i vassen eller sä ven en föga bemärkt tillvaro, i synnerhet som andmodern är ofantligt klok och vaksam, och

ungarna ganska lydigt vid det- första varningsljudet gömma sig så snabbt som råttor. De äro utsatta för många förföljelser av rävar, ill-rar, vesslor och råttor, men framförallt av rovfåglar, bland vilka kärrhöken, som dagligen genomsöker vassen, är den farligaste. Även större gäddor snappa till sig mången ankunge. Omsenhösten få ungarna den utfärgade dräkten. Så snart de äro flygfärdiga, och åkrarna skördats, anställa änderna gärna efterskörd på dem, i synnerhet på ärt-, korn och havreåkrar. Vidare slå de ned på stillastående vatten, bevuxna med andmat (Lemna L.), förtära sedermera ek- och bokollon i skogsbrynet eller under ensamt stående träd och få på detta sätt möt hösten en rätt ansenlig liten måge. Om de kunna nappa till sig småfisk, så göra de det nog; detta kan dock blott händelsevis äga rum, eftersom gräsanden ej dyker efter fisk. Hon kan alltså endast genom uppätande av fiskrommen skada fisket och detta obetydligt emedan denna ej är så lätt att hitta eller lättåtkomlig. Lätet är alldeles likt den tama ankans. Då gräsanden blir ond, reser hon fjädrarna och spänner därvid upp näbben förunderligt mycket, nästan mer än någon annan fågel; den övre näbbens stora rörlighet är nämligen en egenhet för gräsanden.

Snatteranden (Anas stre-pera L.). Längd 47—50 cm., stjärt 9, näbb 4—4,9, tars 4 cm. Spegeln huvudsakligen vit eller till hälften vit, till hälften grå med mörk kant baktill och framtill. I sin praktdräkt har hanen rödgrått huvud och hals med fina mörka fläckar, den övre ryggen och skuldrorna gråa med svarta vågor, den nedre ryggen svartbrun, gråstrim-mig, gum pen och stjärttäckfjädrarna sammetssvarta på över- och undersidan; vingtäekfjädrarna och stjärten gråbruna med vita kanter, krävan askgrå, mitten av bröst och buk vita. De gamla hanarna utmärka sig genom en starkt rostbrun färg och ett rödbrunt fält på vingtäekfjädrarna likasom genom svarta näbbar. På sommardräkten fattas den svarta färgen på stjärttäckfjädrarna, vilka liksom hela fågeln äro gråbruna. Honorna ha om sommaren samma färg som hanarna, dock äro stjärttäckfjädrarna och gumpen gulbruna med stora mörka fläckar. De likna på det hela taget gräsandshonorna, från vilka de dock lätt kunna skiljas genom den gråvita vingspegeln. Näbben är svart, gul på sidorna, fötterna gulröda, men simhuden är mörkare, hos de yngre mera gulaktig. Snatteranden förekommer i hela Europa ända från Island, vidare i hela Mellanasien och vid samma breddgrad även i Nordamerika. Hon häckar delvis i Norden, sparsamt i södra och mellersta Sverige, men även i Sydeuropa, ej sällan i sydligaste delen av Tyskland. Hon har samma slags bon som gräsanden; kullen består av 8—12 grön vita ägg, 50 : 30 mm. Hon låter ofta höra sin stämma, vilken låter som "gååk" eller "räckräekräck", och har därav fått namnet snatterand.

K r i c k a n (Anas crecca L.). Längd 32—35 cm., näbb 3,6, stjärt 7, tars 3—3,2 cm. Den guldgröna spegeln är den praktfullaste av alla änders, framtill ovantill med en rostbrun tvärrand, nedtill med vit kant, hos hanen med en svart, hos honan med en brun kant nedtill svart. Hanen har i sin praktdräkt huvudet och halva halsen kastanj ebrun. På huvudets sidor från ögonen har han en gränsande grön strimma, som upptill och nedtill har en gulvit kant. Bröstet stöter i vinrött med mörka fläckar; buken är smutsigt vit med rödaktiga vågor; ryggen, bröstets och kroppens sidor med fina svarta och ljusgrå vågor, de långa, smala skulderfjädrarna askgrå med en svart strimma på längden; vingpennorna rödaktigt bruna. Stjärten har 16 fjädrar, är mörk, askgrå, spetsig, de nedre stjärttäckfjädrarna svarta. Honorna såväl som ungarna hava samma välbekanta färger som den tama ankan dock äro de på det hela mera grå och ha ovan angivna artkännetecken. Vingspegeln är mattare än hanens men i alla fallakännetecknande. Näbben är gråsvart, foten grå, iris brun. Hanens sommardräkt liknar mycket honans. Krickan har samma utberdning som gräsanden och samma slags vistelseort som denna, är också vanligast hos oss näst gräsanden, men saknas i nya världen. Om hösten komma till Tysklands kusttrakter otaliga skaror av krickor från Norden och bli till stor mängd offer för fågelskjut-kojorna. Levnadsätt, föda och parningstid lika med gräsandens. Ägg 8 —14, storleken 47:32 mm., vitaktigt gulbruna. Krickan är mindre skygg, flyger fort och dyker skickligt. Äggen läggas i vassen eller mellan vass och tuvor av säv. Ruvningstid 21 dagar. Köttet anses finare än gräsandens. Namnet kommer av hanens lockton, som låter: "krik, krik..."

Ärtan (Anas querquedula L.). Längd 35—39 cm., näbb 3,9—4,2, stjärt 7, tars 3,2 cm. Vingspegeln blågrön, bronsglänsande med en vit kant upptill och nedtill. Hanen har övre delen av huvudet och nacken mörkbrun, huvudet för övrigt jämte den övre delen av halsen gråröd, över ögat bort emot nacken ett vitt streck. Den övre sidans egentliga färg mörkbrun med gråbruna kanter, skuldrorna och de övre vingarna askblå med mörka streck,

några skulderfjädrar mycket långa och smala, krävan gulbrun med mörka vågor, buksidorna vita och de nedre stjärtfjädrarna gulaktiga; stjärten mörkt askgrå med 14 fjädrar. Honan har den tama ankans bekanta brungula färg; i sommardräkt är hanen henne lik, dock är vingtäckfjädrarna askgrå. Ärtan är för övrigt mycket lik krickan, icke sällsynt, men icke utbredd så långt åt norr. Hon flyger fortast av alla änder; hennes lockton är "Knäck, knäck, knäck" eller "Kner-reb, knerreb". Hon lägger i april 1. maj 9—12 gulgröna ägg, vars storlek är 46 : 30 mm.

Stjärtanden (Anas acuta L.). Längd med stjärten 66,5—71 cm., stjärten 19, näbben 5, tarsen 5 cm. Honan har en längd av 53—58 cm. Hanens vingspegel bronsgrön, upptill och nedtill med svart kant, framtill med en roströd, baktill med en vit kant, där-bredvid ett svart tvärband. Honans vingspegel är brungul med en vit kant framtill och baktill, halsen jämförelsevis lång. De mellersta stjärtfjädrarna mycket långa och spetsiga, i synnerhet hos hanen. Hanens huvud, strupe och övre delen av halsen äro i praktdräkten bruna med svarta punkter på hjässan; nacken är svart med en vit inskärning, den undre delen av halsen vit; översidan vit- och svart-vattrad; de längsta skulderfjädrarna svarta med vita ränder; stjärten grå, de 8 cm. förlängda mellanfjädrarna svarta, de nedre stjärtfjädrarna svarta. Bröstet och buken vita med fina, brunaktiga streck, nedtill mörkt vatt-rade; över spetsarna av de bakre vingpennorna ett gult band. Honan har huvud och hals rostfärgade med svarta punkter, hennes översida är mörkbrun med gula fläckar; de förlängda mellersta stjärtfjädrarna äro ej mycket längre än de andra; den undre sidan av kroppen är rostgulaktig, brunstrim-mig, näbben blåaktig, smal, näbbryggen och nageln svarta; foten grå; iris brun. Stjärtanden bor i norra delen av Gamla och Nya världen. I Europa bygger hon mest bo i norr och öster, men även i Tyskland här och där på stora skogskärr och moras. Ägg 8—12 lika gräsandens; deras storlek 54 : 40 cm. Hanens lockton: aau-klaruck-ärrr; honans: gäaak. Då stjärtanden flyger, hör man ett sakta vinande. Hennes föda är densamma som gräsandens.

Bläsanden (AnaspenelopeL.). Längd 46—50 cm., stjärt 10, näbb 3—4 cm., tars 3,7, mellantån utom nageln 4,3 cm. Hanens vingspegel är mörkgrön glänsande, på övre och under sidan med en djupt svart kant, fjädernnärmast bakom spegeln vit utanpå, ofta med svart bräm. Honans vingspegel är mörkgrå med vit kant, den bortersta fjädern för det mesta helt vit. Näbben smalnande framåt jämförelsevis kort. Hanen har i sin praktklädnad gulvit panna och hjässa, huvudet är för övrigt liksom den övre delen av halsen roströd, hakan och strupen äro nästan svarta, den nedre delen av halsen samt krävan rödgrå, den övre ryggen och skuldrorna äro askblåa med fina, avbrutna svarta linjer, de längsta skulderfjädrarna äro vita med svarta kanter, översidan är för övrigt gråbrun; de yttersta stjärttäckfjädrarna äro liksom alla på undersidan svarta, vingtäckfjädrarna vita, handpennorna och stjärten bruna, den senares fjädrar utom de båda mellersta ha gråa kanter. Honans avviker tämligen mycket från den vanliga dräkten hos simändernas honor. Hennes huvud, övre hals och kräva äro svartgråa med rostfärgade fläckar, översidan är dunkelt brungrå, bröst ocb huk vita, vingspegeln sådan, som ovan är sagt. Näbben grönblå med svart nagel, fot blå-aktig, iris brun. Bläsandens hemort är Norden i Gamla världen från Island till Kamschatka, varifrån hon på senhösten begiver sig i stor mängd och dit hon återvänder i mars och april. Enstaka par häcka i mellersta Sverige, i Norrland är hon allmän. Hon flyger hastigt, men har ej gräsandens vinande flykt. Hennes lockton låter som "wibwi-wibwi", varpå ett knarrande ljud följer. Äggen blåaktiga eller ock gulaktiga, deras storlek 51:37 mm. Födan lika med gräsandens.

Skedanden (Anas clypeata L.). Har av många ornithologer för sin mycket breda näbbs skull uppställts som ett särskilt släkte. Hon är i alla fall lätt igenkännlig på näbbens form. Längd 44 cm., stjärten 7, näbben 6,5, tarsen 3,5 cm. Den klargröna, glän-

sande vingspegeln begränsas framtill av en bred, baktill av en smalare vit rand. Hanens huvud är i hans prakt-dräkt mörkt metallgrön, likaså halsen, övre ryggen är svartbrun med gråa fjäderbräm, skuldrorna vita, svartfläckiga; den nedre ryggen och de övre stjärttäckfjädrarna glänsande svartgröna; de små vingtäckfjädrarna blåaktiga, de stora nästan svarta med vita spetsar; handpennorna bruna; stjärten vit, dess båda mellersta fjädrar jämte det yttre fanet på de närmaste bruna, fläckiga ut mot kanten; bröstet vitt, buken rostbrunaktig, på sidorna vit, de undre stjärttäckfjädrarna grönsvarta. Honan är alldeles lik gräsandens hona, men kännes genast igen på den iögonenfallande näbben; hennes vingspegel är matt svart med en grönaktig skiftning och en vit kant nedtill,

de övre vingtäckfjädrarna askgrå, foten gulröd; hanens näbb är gråsvart, honans smutsigt grönaktig med rödgulaktiga ränder, iris gul. Hanen liknar i sommardräkt honan, men han är något mörkare och har en mera glänsande vingspegel. Ungarna likna honan. Skedanden är vida utbredd i Gamla och Nya världens tempererade delar; hos oss finns hon isynnerhet i Göta-och Svealand men har även påträffats häckande i Lappland; i Sydosteuropa häckar hon ofta. De 8—14 äggen ha en smutsigt vitgul färg och en storlek av 50—56 : 35—37 mm. Skedandens föda är huvudsakligen animalisk.

2:d ra släktet: Dykänder. De fåglar, som höra till detta släkte, skilja sig från de egentliga änderna först därigenom att de ha en hudflik på baktån, men vidare genom sitt levnadssätt, i det de kunna dyka såväl som simma och till följd därav kunna hämta sin föda under vattnet. Denna består därför mera av fisk och andra vattendjur än av vegetabilier. Deras fötter sitta liksom gumpfotingarnas mera bakåt, varför dessa änder gåmycket otympligt och i upprätt ställning; deras kropp är kortare och tjockare än gräsändernas och deras rygg plattare, så att den föga höjer sig över vattenytan, då de simma.

Rödbruna dykanden (Ny-roca nyroca Güld). Längd 37 cm., stjärt 5,2, näbb 4,8, tars 4, mellantån 6—6,5 cm. Den smala vingspegelns övre del vit, dess nedre del svartbrun; på den föga välvda näbben skjuter pannans fjäderklädnad in med en spets. Hanen har i praktdräkten huvud- och nackfjädrar, som kunna resas upp till en kort fjäderbuske. Hans huvud, hals och kräva äro brunröda med en vit fläck på hakan och en svartbrun ring mitt på halsen. Den övre sidan är svartbrun med gulaktiga strimmor ända till ryggens nedre del; denna och de övre stjärttäckfjädrarna äro svarta, vingpennorna och stjärten svartbruna; den vita buken övergår bakåt i brunsvart, de undre stjärttäckfjädrarna äro vita, näbben blågrå med svart nagel, foten blågrå, simhuden svart, iris vit. Om sommaren är hanen lik honan, som har brunt huvud, främre delen av halsen grårödaktig, svartbrun övre rygg, brun kräva och grönaktigt gråbruna vingar. Visserligen bebor denna and mycket vattendragen i sydöstra Europa, men hon häckar även i Tyskland, isynnerhet i djupa tätt bevuxna dammar och insjöar. Hon går åt norr knappast längre än till Danmark, söderut förekommer hon i Nord-Afrika, Arabien, Mindre Asien o. s. v. I Sverige endast tillfälligtvis. Hennes vita vingspegel och de vita nedre vingarna sticka livligt av mot den mörka färgtonen och göra henne lätt igenkännlig. Äggen grågula, kort ovala, storlek ungefär 52 : 38 mm.

Brunanden (Nyroca ferinaL.). Längd 40 cm., stjärt 6,5, näbb 4,8, tars 4,2 cm., mellantån 6,4 cm. Vingspegeln är ljust askgrå. Den gamle hanen har i sin högtidsdräkt rostrött huvud och den övre halsen roströd, den övre delen av ryggen svart, den nedre delen, skuldrorna och vingtäckfjädrar-na ljusgråa med mörka cigzagtecknin-gar; vingpennor och stjärt bruna; krä-van och bröstet svarta; bröst- och bukfjädrar grå med zigzigteckningar, som försvinna mot mitten; under gumpen och de undre stjärttäckfjädrarna svarta; näbben gråblå, svart vid roten och Tyskland i stora, men oordnade skaror, simhuden nästan svart; iris gulröd. Efter ruggningen äro hals och huvud mera bruna, vitaktigt framför ögat; den övre framsidan svartbrun med gulaktiga fjäderbräm; bröstet är vit-och gråfläckigt, översidan är skiffergrå. Honan liknar visserligen hanen i den senare dräkten, dock är hon mera brun även på huvudet. Brunanden häckar hos oss isynnerhet i östra Svealand, Öland, Gotland m. fi. ställen. Hon fordrar som dykanden större och mera djupa vattendrag. Åt norr går hon ej långt, hon fattas t. ex. på Island. Hon förekommer talrik i Sydosteuropa och det dit gränsande Asien. I okt. och mars draga de i Norden häckande brunänderna genom Tyskland i stora men oordnade skaror. 8—10 ägg, mest gröngråa, storlek 55 : 31 mm. Födan huvudsakligen vegetabilisk, därför är brunandens kött välsmakligare än de andra dykändernas.

Rödhuvade dykanden. (Nyroca rufina Pall.). Vingspegeln vitgrå, på den undre och bakre sidan mera grå. Längd 50—60 cm., stjärt 7, näbb 5, tars 4,5 cm. Hanen har i praktdräkt en fjädertofs, som består av det övre huvudets och nackens förlängda fjädrar. Huvudet och den övre halsen äro roströda, hjässan är gulaktig, en smal strimma i nacken, nedre halsen och bröstet äro kolsvarta, den övre sidan är gråröd med en vit fläck på vardera skuldran, gumpenoch de övre stjärttäckfjädrarna äro svartbruna, de översta vingtäckfjäd-rarna vita, de andra gråbruna; handpennornas yttre fan och spetsar bruna; deras inre fan är vitt; armpennorna äro grå med bruna spetsar, de bortersta grå; stjärten är brun med en ljus kant; den nedre delen av bröstet, buken och de undre vingtäckfjädrarna äro svartbruna, på sidorna vita. Hanens sommardräkt är lik den nu beskrivna, men alla dess färger äro mattare. Honan är på översidan dunkelt brun, den övre delen av huvudet rödbrun med en mindre fjädertofs, gumpen matt

svart; de övre stjärttäckfjädrarna äro bruna med ljusa kanter, huvudets sidor och strupen askgråa, halsen och bröstet ned till buken brungula, själva buken är grå, vit bortemot gumpen och begränsad av ett grått tvärband. Vingpennorna med mycket vitt, som faller i ögonen, då vingen år utbredd. Hanens näbb är karmosin-röd, tars och tår äro rödbruna, simhuden svartaktig, iris brunröd; honans näbb är mera brunaktig, hennes simhud stöter i gult. Denna and bebor huvudsakligen mellersta Asien, Sydost- och Sydeuropa, har också häckat i Tyskland, men är till och med på flyttningsfärd sällsynt där. Erhållits flera gånger i Danmark. Osäker för Sverige. Hon lägger 6—10 grönaktiga ägg om 58 : 41 mm.

Berganden (Nyroca marila L.). Längd 44—47 cm., stjärt 5,8, näbb 4,4, tars 3,7 cm. Vingspegeln vit med ett brett svart band nedtill, huvudet glatt. Hanen har i praktdräkt huvud och hals djupt svartgröna, vilken färg bakåt bildar en vinkel; den vitgrå överdelen av ryggen är tecknad med täta svarta vågor. Bakryggen, de övre och undre stjärttäckfjädrarna äro svarta; handpennor och stjärt svartbruna, bröstet är vitt, den brungrå buken har ljusa kanter, näbb och tars äro blyfär-gade, simhuden är gråsvart, iris ljusgul. Om sommaren har hanen mörkbrunt huvud och mörkbrun hals med ett smalt vitt band kring näbbroten och en matt öronfläck. Bröstet är vitt, rygg och vingar mörkbruna med fina vita och gula vågor och fläckar. Honan är tämligen enfärgat brun, dock jämte den vita vingspegeln igenkännlig på en gulvit fläck vid näbbroten, bröstet är grumligt vitt. Berganden häckar ofta i norra Europa och Asien, förekommer också vid Östersjökusten, i Pommern, Brandenburg och andra trakter. I Sverige vid fjällsjöar från Härjedalen norrut. Under flyttningstiden är hon isynnerhet vanlig vid havskusterna och utbreder sig i stora skaror ända ned till Sydeuropa. Kullen består av 8—10 tämligen långsträckta ägg, som äro matt grönaktiga eller gulaktiga och som även i avseende på storlek likna den föregående artens.

V i g g e n (Nyroca fuligula L.). Längd 38 cm., stjärt 5,3, näbb 4,2, tars 3,5, mellantån med nageln 6,2 cm. Vingspegeln vit, på undre sidan med svartbrun infattning, i nacken en nedhängande fjäderbuske. Hanen har i praktdräkt svart huvud, halsen och tofsen med blåröd metallglans, hela ryggsidan, även stjärttäckfjädrarna, svartbrun, mitt på ryggen och på skuldrorna vita strimmor. Vingpennorna och stjärten äro svarta med ljust fjäderbräm. Bröstet är svart, buken vit, gråsvart bortemot stjärten, de bruna vingtäckfjädrarna med ett gyllene metallskimmer, näbben gråblå, näbbnageln svart, foten gråblå med mörk simhud, iris höggul. Honan har dunklare färg, är eljes lik hanen, men har en mycket kortare fjädertofs, matt svart färg på översidan och gulaktiga punkter i stället för hanens vita korta strimmor; på de svartbruna sidorna och bröstet stora rödbrunaktiga fläckar, buken orent rödvit; den snett ställda vingspegeln vit som hanensmen betydligt mindre. Näbb och fot mera bruna än blåaktiga, svavelgul iris. Ungarna likna honan, men hava blott en svag antydan till fjädertofs. Viggens hem är Norden i Gamla världen, dock häckar hon ej sällan i Tyskland vid insjöar och havsvikar isynnerhet i den östra delen. Hos oss häckar den dels i landets nordliga delar vid sötvatten, dels ock vid Östersjökusten, t. ex. Upplands och Sörmlands skärgårdar, Öland och Gotland, men även i Hosjön i Uppland, Tåkern, Hornborgasjön, Bolmen o. s. v. Honan lägger i maj och juni högst 12 ägg, som äro blekt olivgröna, något glänsande och ha en storlek av 57 : 41 mm. Han dyker mycket skickligt; lätet är "Korr, korr", hanens läte under parningstiden "Hoio".

Knipan (Nyroca clangula L.). Längd 45 t. 48 cm., stjärt 8,3, näbb 3,6, tars 3,8 cm. Spegeln vit, hos honan med gråtvärstreck. Hanens huvud av djupt metalliskt svart-grönt, med något förlängda hjäss- och nackfjädrar. Bakom näbbet å vardera sidan en stor rund vit fläck. Ovan jämte stjärten svart, vingar svartbruna, i övrigt vit, så även de långa skulderfjädrarne, dessa dock med svarta längdstreck. Näbb svartaktig^ fötter gulaktiga, simhud skiffergråa, iris gul. Under sommaren har hanen mörkbrunt huvud och gumpens sidor grå, undersidan vit. Honan har brunt huvud, något ljusare brun översida och grå framsida. Undertill med gråvita breda kanter, stundom bakom näbben en gulaktigt vit fläck. Spegeln gråvit, iris gulaktigt vit, näbb och fötter som hanen. Knipan är en nordlig fågel som finnes häckande uppåt isregionerna i Gamla och Nya världen. Hos oss häckar hon här och var i Göta- och Svealand, mot norr blir hon allt allmännare. Hon häckar i ihåliga träd, men även i enbuskar och under granar vid stränderna. I april och maj lägger honan 10 till 18 ägg, grönaktiga. Storlek 60:43 cm. Märklig är knipans dragning till småskraken, med vilken hon gärna slår sig samman. Bastarder dem emellan finnas också.

A 1 f å g e 1 n (Nyroca hiemalis L.). Hanens längd 55 cm., då de 24 cm. långa mellersta stjärtfjädrarna räknas med; näbben 3,9 cm. Honans stjärtfjädrar och därföre även hennes hela längd är betydligt mindre. Den rödbruna

vingspegeln framträder obetydligt. Hanen har i praktdräkt vitt huvud och vit hals med en vit spets utåt ryggen; kring ögonen är han ka-nelfärgad, halsen har längs vardera sidan nedåt en brun rand. Bröstet är svartbrunt; översidan brun, de vita skulderfjädrarna bilda därpå två långa ränder, för övrigt är färgen vit. Näbben är svart vid roten och i spetsen, i mitten röd, foten mörkt gråblå, iris brun. Hanen är i sommardräkt huvudsakligen jordfärgat brun med gula fjäderkanter, från buken bakåt vitaktig. Honan är brun på hela översidan, på skuldrorna med ljusare fjäderkanter; hjässan är brun, huvudets och halsens sidor äro gråvita, krävan brun; undersidan vit; näbb och fot gråblå. Hennes stjärt endast föga spetsig i mitten, mellanfjädrarna obetydligt förlängda. Alfågeln tillhör den högsta Norden i både Gamla och Nya världen, varifrån han inemot november i ofantliga skaror kommer till Östersjöns kuster och till och med beger sig uppför de tyska floderna, dock ej långt in i landet. Häckar vid Lapplands sjöar. Hans läte ljuder som "Klashauik" med tonvikten på sista stavelsen. Honan lägger 8—10 ägg, som ha en storlek av 51 : 36 mm., äro långsträckta och grågröna eller brunaktiga.

3:d je släktet: Svärtesläktet (Oidemia FI em.). Den nästan alldeles svarta, alltid mycket mörka fågeln har förskaffat detta släkte namnet. Näbben med en knöl vidroten, näbbnageln lika bred, som näbben och lika lång som bred. Pannans fjäderklädnad övergår i en sakta rundning ned på näbben. Stjärten med 14 fjädrar, tår och simhud mycket långa. Baktå med hudflik.

Sjöorren (Oidemia nigra L.). Hanens längd 45—47 cm., stjärten 9, näbben 4,8, tarsen 4,2, mellantån med nageln 7 cm. Honan är 5 cm. kortare. Kring näsborrarna en röd fläck, för övrigt är hela fågeln sammetsvart, på sina ställen med rödaktig metallglans. Hos honan är färgen mera brunaktig; på huvudets sidor, på strupen och bakre delen av kroppen grumligt vit, på sistnämnda ställe med mörka fläckar; näbbknölen mycket obetydlig. Ungarna ha ingen knöl på näbben. Vingspegeln aldrig tydligt framträdande, foten skiffergrå, simhuden svart, iris brungul. Sjöorren häckar högt i Norden, hos oss från Härjedalens fjällvatten norrut, men kommer om senhösten i stora skaror till Hollands och Tysklands kuster; lämnar dock sällan havet och visar sig överhuvudtaget endast under ruvningstiden på land. Kullen består av 8—10 gulröda ägg om 61 : 41 mm. Sjöorrerns läte tjuder som "Kräk-läk" eller också som "Re-re-re".

Svärtan (Oidemia fusca L.). Hanens längd 55—58 cm., stjärten 8,5, näbben 6,6, tarsen 4,6, mellantån med nagel 7,5 cm. Honan är några centimeter mindre. Hannens färg är i praktdräkt sammetsvart, vingspegeln rent vit; bakom ögat en spetsig vit liten fläck, näbbknölen svart, näbben högröd med svart kant; foten högröd, simhuden mörkgrå. Efter Tuggningen är färgen mera brunaktig, bröstet vit-aktigt med otydliga fläckar, mellan ögat och näbben samt bakom örat en vit fläck på vardera sidan, näbben svartgrå; foten mera gul än röd. Honan är gulbrun, de vita fläckarna på huvudet större, vingspegeln vit som hos hanen. Svärtan har hos oss sitt hemvist från Härjedalens och Jämtlands fjällsjöar och vidare norrut, häckar även längs Östersjökusten samt i Halland, men slår sig under flyttningstiden ej sällan ned på sjöar och dammar söderut. Kullen består av 8 —10 ägg, som ha en storlek av 70 :46 mm. äro brungula, glänsande och något bukiga. Svärtans stämma låter som "kraa-kraa".

Ejdersläktet (Somateria Leach). Fjäderbeklädnaden på näbben går i en spets ända fram till näsborrarna; näbbnageln lika bred som näbbens spets. Hanens färg består huvudsakligen av svart och vitt; honorna ha brun och svart teckning, ungefär lika gräsandens. Alla arterna äro havsfåglar, som endast tillfälligtvis råka komma i det inre landet.

E j d e r n (Somateria mollissima L.). Fjäderspetsarna på sidorna ar näbbens övre del skjuta längre fram än fjäderspetsen på själva näbbryggen. Längd 56—60 cm., stjärt 8,2, näbb 7, tars 4,7, mellantån utom nageln 6,5 cm. Hanen, "gudingen", har i praktdräkt hjässan glänsande svart, i mitten vit, hakhuvudet gulgrönt, kring örat gulgrönt; den övriga delen av huvudet samt hals, kräva, rygg, skuldror och de i form av en skåra framåtriktade bakre vingpennorna äro liksom en fläck på gumpens sidor vita; den övriga delen av kroppen är brunsvart och den mörkbruna vingspegeln är föga synlig. Näbben är gulgrön, foten brungul, iris gulaktig. Honan, "ådan", är gulbrun med mörka fläckar på längden och hals, månformiga tvärfläckar. Hennes bruna vingspegel har bakåt och framåt vita kanter. Ejdern bebor den höga Norden på båda halvkloten och häckar sällan sydligare än på He-briderna, dess sydligaste häcknings-plats är norra spetsen av Sylt. Redet är ett enkelt lager av tång, mossa ochgräs, som

honan fodrar med en myckenhet dun, vilket hon rycker av sig själv. Detta underlag av dun är så tjockt, att honan under ruvningen rent av ligger i fjädrar och kan täcka äggen därmed, då hon flyger ut efter föda. Den första kläckta kullen finner man i mitten av maj; den innehåller vanligen 4—5 men även 6—9 ungar. Äggen hava ofta en påfallande avlång form. De ha i medeltal en storlek av 79 : 54 mm. Ruvningen varar fyra veckor; äggens färg är blekt blågrön, än mera brunaktig, än mera grönaktig. Ejdrarna bygga aldrig bo vid sötvatten utan alltid i närheten av havet på öppna kuster eller vid havsvikar i de nordligaste delarna av Europa, Asien och Amerika, ofta på Grönland och Island. Sällan få de behålla sin första kull ägg, ty bona uppsökas och plundras av befolkningen ej blott för äggens utan framför allt för det mjuka dunets skull, vilket är en dyrbar handelsvara. Isländarna utplantera dessa fåglar på särskilda små för dem passande öar, där de bli så tama, att de bygga bo bredvid husen ,och invånarna gå omkring bland dem som bland det tama fjäderfät. Dock måste hundar och dylika djur hållas undan under ruvningstiden. Norrmännen göra på samma sätt, de göra i ordning boningsplatser åt dem, taga i stället dunet och få på det sättet en myckenhet dun. De öar eller holmar, på vilka dessa och andra sjöfåglar bruka häcka, kallas där äggöar eller dunvaer och öka mycket värdet av den lantgård, till vilken de höra. Då nu den första kullen blivit borttagen, så lägger ej dem en ny med tre, och om, fågeln ännu en gång blir plundrad, lägger han en tredje kull med två eller blott ett ägg. Tages även denna kull bort, så bestraffas denna snålhet därigenom, att ejdern alldeles övergiver en så olycksbringande plats. Deras läte är: "orr" eller "korr". Det förstås av sig självt, att ejdern med sin tjocka fjäderdräkt kräver ett kraftigt skott.

Praktejdern (Somateria spectabilis L.). De spetsiga fjäderfälten på sidorna av näbben sträcka sig ej lika långt fram som näbbryggens fjäder fält. Längden något mindre än den förra artens, näbben uppsvälld vid roten. Hanens huvud är i praktdräkten ovan askgrå, under ögat en ljusgrön fläck, halsen ovan, övre delen av ryggen, ett stort fält på vingen och en fläck på sidan av gumpen äro vita, allt det övriga, även de halvmånfor-migt böjda fjädrarna svart. Näbben röd, foten brunröd. Honan har andhonornas vanliga färg med nästan helt och hållet svartgrå näbb. Hemort höga Norden, en sällsynt vintergäst vid våra kuster. Levnadssättet liknar föregående arts.

Gravandsläktet (Tadorna). Näbben mot spetsen bredare, skovel-formig med en uppsvälld knöl vid roten, som i profil sedd bildar en båge, näbbnageln smal, knappast fjärdedelen av näbbens bredd; tarsen längre än hos andra änder, mera lik gässens, till vilka detta och följande släkte bilda en övergång. Hanen och honan äro föga olika till färgen.

Gravanden (Tadorna tadorna L.). Allmänna kännetecken:* de ovan angivna. Längd 58 cm., näbb 4,5, stjärt 8, tars 4,8 cm. Vingspegeln stålgrön med purpurglans, roströd vid bakre kanten. Hanen i praktdräkt har huvudet och halsen ovan mörkt metallgröna, den nedre delen av halsen till ryggen rent vit, ryggen roströd, skuldrorna svarta. På bröstet har han en roströd sköld, vars mitt liksom bukens är svart, de övre vingtäckfjädrarna vita, handpennorna svarta, stjärten vit med svart kant. Honorna snarlika men med dunklare och mattare färger; näbben högröd, näbbknölen brunröd, foten gulröd, iris brun. Ungarna äro på huvudet, nacken och ryggen mörktgråbruna, den rödbruna bröstskölden fattas; undre sidan är vit med bruna fläckar på sidorna. jGravanden häckar i Nord-Europa och Mellanasien, hos oss utefter Västkusten, vid Östersjökusten till Sörmland, dessutom vid Tåkern; hon gör sitt rede uti jordhålor, som hon själv gräver eller i rävlyor, grävlings-gryt och kaninhålor, där hon märkvärdigt nog får vara alldeles ostörd. Även uti ihåliga träd gör hon sig ibland ett bo, men blott undantagsvis i täta busksnår. Hennes ägg, 8—14, äro gulgröna, deras storlek 68 :50 mm. Honans lockton är "Qua-kwakwakwak", hanens: "korr korr". Med avseende på föda och flygfärdighet är gravanden föga olik andra änder.

Rostandsläktet (Casarca). I allmänhet lik det förra släktet, men näbben smal och prydlig, icke uppsvälld vid roten eller bred framtill.

Rostanden (Casarca casarca L.). Längd 58 cm., stjärt 11,5, näbb 4,2, tars 6 cm. Vingspegeln metallgrön, på vingtäekfjädrarna en stor vit sköld. Huvudet vitt med en roströd skiftning, halsen ljust rostfärgad, begränsad av -en mörk ring. I övrigt roströd. Vingpennor svarta, näbben är blott vid spetsen något böjd uppåt, foten gråbrun. Vingarna nå till stjärtens spets. För övrigt är rostanden lik gravanden, häckar som denna i hålor. Sydeuropa, Nordafrika och Västasien äro dess hemland; hos oss träffas denna art tillfälligtvis. Mer än 8 ägg brukar rostanden

ej lägga. De likna gravandens.

Jakt.

Andjakten är bland en jägares angenämaste sysselsättningar, förutsatt att den sker med lugn, ordning och varsamhet, i annat fall kan den medföra olycksfall. Olyckligtvis är andjakten nu i avtagande till följd av många orsaker, dels sumptrakters uttorkande, dels större och mindre sjöars sänkande. Den intressantaste och mest givande är drevjakten, då ungarna väl kunna flyga, men ej äro i stånd att sträcka ut, vilket inträffar i början av augusti. Känner man till platsen, så låter man 14 dagar före jakten hugga ut iy2 till 2 meter breda gator tvärt genom vassen, på vilka de av hundarna och jägarna framdrivna änderna komma i skotthåll. Men det är nödvändigt, att den avmejade vassen åter vuxit upp en handsbredd, över alldeles kala ytor låta änderna nämligen icke driva sig, utan dyka och simma under vattnet över de farliga ställena. Man bör akta sig att i förväg oroa en sådan plats, emedan änderna, om de ej anse trakten säker, äro böjda att sträcka därifrån. Även bör man icke glömma, att tiden som passar för derina jakt är kort, om änderna äro fullt flyga, så äro några skott tillräckliga att oroa dem och komma dem att alla flyga upp och sträcka därifrån.

För denna jakt fordras även båtar, i vilka en eller två skyttar ros fram och fatta posto framför gatorna. För att på avstånd tillkännagiva platserna kan man anbringa stänger försedda med små vimplar vid sittbrädena. Det är svårt att säga, var de bästa platserna äro, vanligen de, som äro närmast drevets början, där man då ställer de säkraste skyttarna, men även bakom drevkarlarna måste stå skyttar, vilka kunna skjuta de tillbakastrykande änderna. Även på passande ställen vid stranden böra ställas skyttar.

Äro ställningarna intagna, gives signal till pådrivandet, varvid skyttarna med hundarna och pådrivarna gå framåt. Nu blir det liv och rörelse på platsen, och på kort tid överskådar man bytet, som kan väntas, ty vid andjakt gäller det att se upp både i luften och i vassen. Några fåglar flyga upp och sträcka till ett annat ställe ivattnet eller kretsa obeslutsamma omkring. I vassen hör man plaskande än här än där, än är det åter tyst. Så hör man en orolig ands klagoskri "Quaaaak", en ung skytt borrar då ögonen i vassen, som han ser röra sig, lägger an och ämnar skjuta, då till hans förskräckelse en jägare träder fram och giver honom den hälsosamma lärdomen, att aldrig vid andjakt skjuta, om man icke bestämt ser, att det är det jagade villebrådet. En and sträcker tätt över vassen, plötsligt böja sig de, som sitta i en båt, djupt ned, ty mitt emot dem står en jägare, som skall skjuta på denna and, han träffar icke, men alldeles tätt över båten vina haglen. Vilken olycka skall icke kunna ske, om de, som sutto i båten, icke märkt den annalkande faran! Härav följer regeln, att man icke får skjuta på en sträckande and, förr än den höjt sig så högt, att skottet icke kan anstifta olycka. För att icke två skyttar skola skjuta på en och samma and, om några flyga upp samtidigt, hava skyttarna förut kommit överens om den ordning och på vilken sida var och en skall skjuta. Om en and står framför drevkarlarna eller hundarna med ängsliga åtbörder och skrik, fladdrar omkring som om hon vore lam i vingarna och i trots av faran icke sträcker, utan faller ned igen, så måste man genast vissla hundarna därifrån, denna and har uppenbarligen ungar, som icke ännu äro flygfärdiga och således värdelösa. På sådana änder bör man naturligtvis icke skjuta; man skall i allmänhet icke skjuta på unga änder, vilkas spegel man icke säkert kan iakttaga. Allt efter som drevet tränger framåt, ro båtarna samtidigt till den främsta uthuggningen, tills allt är uppdrivet; de sista stanna bakom drevkarlarna för att skjuta de tillbakaflygande änderna. Har man under drevet märkt många sådana, så lönar det sig att återupptaga drevet i omvänd ordning. Står den genomsökta vattenytan i förbindelse med ett annat vatten »genom någon kanal, så bör man ej underlåta att där placera några skyttar, då änderna gärna begiva sig dit. Man har ofta märkt, att änder, som träffats av skott, försvunnit som genom ett trolleri. Om en and sårats och fallit ned i fritt vatten, simmar hon genast mot vassen och så långt in mot land som möjligt och gömmer sig där så väl, att varken jägare eller hundar kunna finna henne, tränga hundarna starkt mot henne, dyker hon och håller sig fast med näbbet vid rötter och vassrör, tills faran är över, då sticker hon näbbet över vattnet, ibland dör hon under vattnet. Detta bekräftas av många iakttagelser. Man skjuter med bättre resultat på sträckande än på simmande änder, då dessa, om de vädra fara, ligga så djupt ned i vattnet, att de visa blott en obetydlig måltavla, så att man för det mesta skjuter över dem. Att

skjuta flygande änder framifrån är icke rådligt, emedan skottet för det mesta träffar under dem och haglet inte tränger djupt nog in i de täta bröstfjädrarna. En dödligt träffad and rycker häftigt tillsamman, sänker sig så småningom ned och faller död ner, vanligen på ryggen; äro vingarna träffade, virvlar hon runt om, varvid man tydligt ser den förlamade vingen, och sträcker genast mot stranden, simmar i rinnande vatten med strömmen och dyker snart, även om hon inte förföljes, för att gömma sig någonstädes. Det är då svårt att finna henne, och det lyckas blott för en duktig, klok hund, om man lämnar honom att i frihet söka in emot land. Mången jägare, som anser sig klokare än hunden, ropar under hotelser bort denne och är förargad, då han inte kan finna anden, som för länge sedan är borta från den plats, där han söker. Att skicka hundarna efter varje skjuten and är icke rådligt, då dessaå ena sidan för mycket trötta eller oroa henne. Har en vingskjuten and ett betydande försprång, så upphinner hunden henne ej, och det är bäst att efter drevets slut söka upp henne tillika med andra lidande kamrater. Att många änder gå förlorade, måste man finna sig i, hellre bör man lämna en sådan i sticket än för mycket trötta hunden eller sätta honom i fara, när han måste följa henne i ett träsk, där han varken kan simma eller gå.

Även dräkten är av betydelse vid andjakt. Där, varest marken överallt under grunt vatten erbjuder fast grund, vilket blott undantagsvis förekommer, äro höga vattenstövlar på sin plats, men i andra fall blott en onödig plåga. Man kan då anbefalla en fotbeklädnad, som lätt släpper igenom vattnet och skyddar foten från att såras av spetsiga stenar, hårda gräsrö-ter o. d., således gamla stövlar som man snör fast vid fötterna för att de inte oupphörligt skola fastna i den gyttjiga marken. Endast srumpor skydda icke för stenar och att gå barfota är dåraktigt. En vassfärgad jacka med många fickor, gamla uttjänta byxor, en bredbrättad halmhatt mot de på vattnet brännande solstrålarna är en passande dräkt, och därtill ett nät att stoppa de tagna änderna uti. Bössan för båtjakt kan vara lång och med kraftig kaliber, hon måste uthärda en stark laddning, men man bör ej hava grövre hagel än 3% mm., bäst är hagel av 3 mm. Att skjuta på mer än 50 stegs avstånd medför intet resultat.

Om änderna icke förekomma så talrikt, att dre v jakt lönar sig, kan man använda sökandet med hunden, Men detta är mycket ansträngande altl efter traktens beskaffenhet och kanska farligt. Jägaren måste följa hunden i träsket, emedan denne annars upphör att söka och den förre icke kan skjuta, om han inte ser änderna, och om de flygfärdiga flyga upp för långt bort från honom. Är hunden mycket långsam, så avlossas få skott, söker hunden flyktigt eller hastigt, så har den genomvåta jägaren svårt att följa honom, vilket dock icke bör avhålla en duktig jägare, som är fri från reumatism, från denna intressanta jakt.

Har man blott mera sällan förekommande tillfällen till and jakt, så kan man använda varje fågelhund, som vill gå i vatten. Men om man kan räkna på andjakt större delen av jakttiden, t. ex. där varest sträckande änder ofta slå ned, måste man ha en vorstehhund, varmed man förstår en strävhårig rapphöns- eller fågelhund. Dessa gå nämligen hellre och mer uthållande i vatten än de snagghåriga rapphönshundarna, som lätt frysa. De förras långa, täta hår skydda dem också mer från att såras av vassa, spetsiga vasstrån, avbrutna vassrör och sådant. Men trots detta bör man icke, för en skjuten ands skull, skicka ut en hund i det iskalla vattnet om vintern, ty innan man anar det, blir följden reumatism, förlamning och andra sjukdomar, hellre förlora en värdelös and än för dess skull äventyra hunden. Det är visserligen önskvärt, att hunden står framför änderna, men om så är nödvändigt, måste han hastigt på befallning springa på dem och tvinga dem att flyga upp, annars fly de för honom och huka sig ned; i täta snår måste hunden ofta vända om och kretsa kring jägaren för att denna städse må ha honom i sikte. Hunden måste väl och säkert apportera, men aldrig för hårt fatta bytet, vilket ofta är en egendomlig, ful vana hos dessa vanligen kraftiga hundar. Hunden får ofta tillfälle att gripa ännu svaga änder, om han är snabb nog, och ingenting är så obehagligt, som att se honom apportera dem med nedhängande tarmar. Unga hundar måste man noga övervaka, så att de inte begagnadet frestande tillfället att sluka andungarna, i stället för att apportera dem, vilket många göra i tanke, att deras herre icke bryr sig om dem; man bör därför undvika att, då hunden ser det, kasta bort de små andungarna och även giva akt på, att hunden icke i ett obevakat ögonblick söker upp dem och tillägnar sig dem som herrelöst gods.

Ett annat sätt att jaga änder är att ställa sig i håll. På måfå kan man inte ställa sig i bakhåll för något villebråd, man måste förut ha tagit reda på de ställen, där änder bruka slå ned. Vildanden är misstrogen och begåvad med

starka sinnen, synen är isynnerhet skarp, därför måste man intaga en dold plats. Antingen gräver man ett manshögt hål i marken och täcker över det åt ryggsidan, anordnar en sittplats i hålet och lägger in torr halm för att skydda sig mot kölden, men om den fuktiga marken icke tilllåter sådana anstalter, bygger man av på varandra lagda och sammanbundna störar ett skjul och täcker över det med vass, så att det liknar en liten höstack och passar till omgivningen, vilket är nödvändigt, emedan änderna, liksom annat villebråd, misstro alla i ögonen fallande byggen. Åt olika håll anbringar man skotthål, och det inre rummet bör vara så stort, att också den trogna följeslagaren, hunden, ryms därinne. Om buskar finnas på de utvalda platserna, kan man dölja sig bland dem, binder tillsamman deras grenar eller skär av dem, där så behövs och lagar, att man har tillräckligt skjutrum. Ju större andflocken är och ju längre den vistats där, desto omsorgsfullare bör man göra förberedelserna. Till vinden kan man inte taga hänsyn, isynnerhet vid större vattenytor, men vid dammar eller smärre vattendrag kan man göra förberedelser vid båda stränderna för att efter vinden kunna anpassa sig på den ena eller andra sidan. Bästa tiden för håll är om aftonen, och man bör vara på platsen någon timme före solnedgången.

Änderna äro mest i rörelse om aftonen och utebliva säkert icke från de omtyckta platserna, än komma de i större än i mindre flockar och jägaren gör väl i att skjuta, så snart tillfälle erbjuder sig, och inte invänta större flockar, ty mörkret inträder snart och gör slut på jakten. Det är inte rådligt att låta hunden inhämta varje enskild and, än mindre att låta honom förfölja en sårad, det åstadkommer för mycken oro, varigenom hela jakten stores. Har jägaren en båt med sig, så uppsamlar han bäst själv de skjutna änderna, såvida han inte har att göra med rinnande vatten, som bortför bytet. Vill man nyttja morgonstunden för att passa på, när änderna slå ned, måste man vara på platsen före daggryningen. Vid månsken flyga änderna omkring nästan hela natten, det är då svårt, att bestämma bakhållets varaktighet, vilken även beror på huru länge jägaren kan hålla ut i den ofta kalla natten. Är vattnet tillfruset, kan man hugga upp vakar, som änderna ivrigt söka upp för att få vatten. Man kan anbefalla utströendet av potatis, säd o. d., för att locka änderna; stundom använder man även en tam eller än bättre tämjd vildand, icke en hane, med bundna vingar, vilken med sitt läte "Quaak-quaak" snart lockar dit de främmande. Om på en vattenyta större flockar slå ned, kan man genom en pådrivare, som inte får göra mycket buller, så småningom driva dem inom skotthåll för jägaren, detta medför blott undantagsvis något resultat och är därför ingen vanlig jaktmetod. Man kan även ställa sig i håll på nyligen avmejade sädesfält för att skjuta på de änder, som plocka upp kvarlämnade sädeskorn, och som slå ned i större mängd, ju rikaresädeskornen förekomma. Här gör ett lockande god tjänst, i annat fall kan bytet av de spridda och kringspring-ande änderna bliva ganska tvivelaktigt.

Att smyga sig på änder-n a fordrar försiktighet och ortskunskap och kan med framgång ske, om stränderna äro höga och lätt bevuxna. Då bör man göra det under blåsiga dagar, emedan änderna då uppsöka hålor vid stränderna och överhängande buskar, så att det är lättare att smyga sig på dem. Men har man haft oturen att bli sedd av en enda, så är jakten förfelad, ty på hennes varning flyger hela flocken sin väg. Märker man på rinnande vatten några änder hägra upp i strömdraget, så ställer man sig på en undangömd plats, och nästan alltid komma de drivna av strömmen nedåt inom skotthåll. Vid detta slags jakt anbefallés ofta i böcker användandet av en skärm, d. v. s. en på uppspänt lärft målad ko i kroppsstorlek, men om denna skall vara till nytta, bör man en tid förut låta kor beta där, så att änderna vänja sig vid åsynen av dem och inte bliva rädda för den målade, som jägaren bär med sig. Den målade kons bakgrund skall vara grön eller grå. Har man kommit tillräckligt nära, så ställer man skärmen på marken, för vilket ändamål den bör vara försedd med en fotställning, och skjuter genom anbragta hål. Vi hava i praktiken varken sett eller hört omtalas detta förfarande och tvivla på resultatet därav, då man oftast har att göra med främmande sträckänder, som nog torde anträda skyndsamt återtåg inför denna uppenbarelse. Ett vanligt iijälpmedel är en med gräs, vass eller halm flätad ram, som jägaren bär framför sig, eller man övertäcker en båt med detta material, så att skytten och roddaren äro alldeles dolda och genom försiktigt roende kunna överraska änderna; detta är i varje fall det enda medel att komma på en på fritt vatten liggande andkull.

Fångst.

Fångst av änder sker på olika sätt i stort omfång genom den s. k. A n d -fångaren, som Jester beskriver på följande sätt. Andnätet lägges ut nära stranden av en flod eller insjö. För ändamålet göres en från 25—30 m. lång och 2,5 m. bred plantering av flätad vide och med ett slags rund valvbåge, vars sidoväggar såväl mot stranden som mot vattnet måste vara så täta, att ingen and kan krypa igenom. På floder med stark islossning, måste, för att skydda fällan, en damm av riskvistar uppföras. Vid de båda ingångarna till fällan, såväl som vid sidoväggen, där man gjort två eller tre öppningar, så att änderna kunna simma in, samt även mot vattnet inrättas falluckor, så att de fort kunna släppas ned, men i väggen mot strandsidan göres 2 eller 3 runda hål, och framför dessa små av vide flätade dörrar, icke falldörrar. Andjägarens koja sättes upp i närheten av fällan, finns ett träd i närheten, vid detta, annars bygges den av stänger och beklädes med vass eller vide. Stockänderna fästas dels utanför och icke långt från öppningen till fällan, dels inuti densamma på små vasstuvor. Vid den and, som är närmast kojan, anbringar man en tråd, för att, om anden rör sig för litet, jägaren skall kunna draga i den. Framför fällans ena öppning sättas ned några stänger i vattnet i sådan ställning, att man här kan hänga upp ett med sidoväggar och tak försett nät. För att locka änderna in i fällan fästes tvärt över den ett brett bräde, varpå såväl inom fällan som utåt vattnet strös havrekorn och malt, framför den på vattnet utströdda säden anbringas några vasstuvor, så att säden ej simmar bort. Den bästa tiden för fångst är senhösten. Jägarenmåste infinna sig i kojan före dagens inbrott. Änderna bliva några dagar förut på samma sätt som nämnt på platsen försedda med korn. Så snart jägaren märker, att ett tillräckligt antal änder summit in i fällan, släpper han plötsligt ned falldörrarna medels draglinorna och begiver sig genast först till de åt strandsidan anbragta hålen och ställer framför dessa, sedan han borttagit dörrarna, fågelnät liknande fisknät, men med något bredare öppning och fäster det med pinnar vid stranden. Därefter far han i en båt till den andra sidan av fällan och söker driva änderna in i näten. Därpå far han till den öppning, där stängerna stå, och hänger här upp ett nät, vilket måste sluta tätt till öppningen och gå djupt ned i vattnet. Nu lyfter han upp fall dörrarna och går in i fällan för att driva in i den de möjligen kringsimmande änderna.

Liknande denna andfälla äro de fågelkojor, som på Sylt uppsättas för andfångst, och däri under ett år i en fågelkoja infångades 45,000 änder. De om senhösten inuti landet utbjudna änderna härröra mest från sådana andfällor. I de ovannämnda näten fångas vildänderna på följande sätt: På vatten, som är övervuxet med rör-och bladvass uppsätter man 6 till 8 fågelnät och några locknät, de senare knutna med 4-kantiga maskor av 8 cm. bredd. De riktiga näten såväl som locknäten ställas på sned i vassen på så sätt, att mellan två fågelnät ställes ett locknät, men åt båda sidorna mot vattnet och mot stranden blott locknät och det hela utgör ett sammanhängande helt. Så snart allt är ordnat, bliva de i vassen liggande änderna genom några i en rad farande båtar så småningom och utan buller drivna mot fågelnäten. Så snart man kommer nära näten, håller man upp med pådrivandet, emedan annars de änder, som just stöta mot locknäten eller ställningarna, flyga upp, varemot de, om man icke driver på för hårt, simma längs locknäten, och när de komma till fågelnäten slinka in i dessa. Om man går försiktigt tillväga, kan man få en riklig fångst. Andnäten såväl som höns-fågelnäten begagnar man företrädesvis mot unga änder. Det inre nätet måste vara av stark fast linnetråd, de yttre av segelgarn. Det förstnämnda har runda omkring 8 cm. vida maskor, det måste vara 170 cm. långt och 18 maskor högt, det yttre åter har 4-kantiga maskor, 190 cm. långt och 4 maskor högt, och varje maska skall vara 30 cm. vid. Locknätet stickas eller knytas som vid rapphönsnät i ett stycke, men lägges, då det användes, dubbelt och fågelnätet bindes in mellan de båda hälfterna. Näten ställas medelst långa stänger på tvären i vassen, sedan man hängt stenar eller blytyngder vid dem. Det måste stå tre fyrkantiga maskor högt över vattnet. Änderna drivas in på samma sätt som i fällan. Man kan härtill även nyttja hårnät, som dock måste ställas lösare, än då man fångar harar, så att man får en större nätsäck.

Ängspiplärka, se Ärlor.

Ängsknarr, se Sumphöns.

Ängssork, se Råttdjur.

Ärlor, fam. Motacillidae. Tarsens baksida täckt av ett par längsgående hela skenor, dess framsida till största delen av flera smärre plåtar. Stora piplärkan, Anthus richardi Vieill., har anträffats endast en gång hos oss.

Vinglängd 94—100 mm., tars 30—33 mm. Fältpiplärkan, A. campestris L., har en vinglängd av 87 —97 mm. Träffas på hedmarker i södra Sverige. Ängspiplärkan, A. pratensis L., har baktåns klo föga böjd, omkr. 10 mm. 1. längre, ofläckad övergump. Vinglängd 78—84 mm. Finnes över hela landet på fuktiga ängar, myrar och fjällhedar.Rödstrupiga piplärkan, A. cervinus Pall., är häckfågel i nordliga Lappland. Trädpiplärkan, A. trivialis L., har baktåns klo kortare än 10 mm. Allmän i hela landet. Skärpiplärkan, A. spinoletta litoralis Brehm., förekommer på de kala skären utefter vår kust. G u 1 -ä r 1 a n, Motacilla flava L., förekommer hos oss upp till Gästrikland och Dalarne, där hon ersättes av den nordiska gulärlan, M. fl. thun-gergi Billb. Gråärlan, M. boarula L., anträffas här tillfälligtvis, Vår vanligaste arla är s ä d e s ä r 1 a n, M. alba L., välkänd av alla. I södra och västra Sverige anträffas den engelska sädesärlan, M, a. lugu-bris Temm., med främre delen av kroppen svart och blott huvudets sidor vita.

Ärtsångare, se Sångare.

Ätlig groda, se Grodsläktet.

Ä

Ädel är jakten, den rätta, storsinnade jakten, det ätbara villebrådet, en jakthund av ren ras. Man begagnar detta uttryck framförallt, då man talar om ”den ädla hjorten”, den ”ädla jakten”.

Ädelfasan, Ph. colchicus, se Fasaner.

Ägg, se Befruktning och Fågelägg.

Ägrett, egentl, ett slags häger; fjäderbusken (de långa nackfjädrarne) på hägrar och andra fåglar; prydnad av fjädrar eller i form av en fjäderbuske; i bukettform infattat huvudsmycke av juveler, ädelstenar o. s. v.

Älg, Alces alces L., enligt Blasius rättare Alce, en hjortart, som anses bilda ett eget släkte, vilket visserligen i så många avseenden också avviker från de övriga cerviderna, att man med allt skäl kan låta det intaga en från dessa skild plats.

Kroppens skapnad utmärker sig genom den ansenliga höjden vid bogarna och den betydligt mindre vid bäckenet. Huvudet är stort och klumpigt med starkt nedböjd nos och nedhängande överläpp, nosryggen nästan helt och hållet hårbevuxen. Ögon och tårgropar äro relativt små, öronen däremot långa, man skulle nästan kunna kalla dem åsneartade. På den korta tjocka halsen förlänges det sträva, tämligen sköra håret till ett slags man. Hos båda könen finnes också en från strupen nedhängande skägglik hårtofs, benämnd skägget, som hos den äldre hannen sitter på en vomlik hudpung, vilken är föga utvecklad eller alldeles fattas hos honan. Svansen är kort, benen långa; de sluta med smala, spetsiga, långt kluvna klövar, till vilka de tämligen lågt sittande och sig därför i mjuk mark avtryckande lättklövarna sluta sig. Sommar- och vinterdräkt skilja sig föga åt med avseende på färgen. Den förra är på själva bakkroppen mörkbrun, på halsen och i synnerhet på huvudet något mörkare och övergår vid munnen något i grått, men är tämligen varierande. Undersidan av kroppen är liksom benens insida och nedre del vitgrå. Om hösten övergår hela färgtonen mera till grått. Kalven är tämligen enfärgad rödbrun, utan de eljes hos hjortarterna vanliga fläckarna. Älgens dimensioner äro ansenliga. Stora gamla hanar kunna ha en höjd av $2\frac{1}{2}$ m. vid bogen, en kroppslängd av ungefär 3 m. och en vikt av 600 kg. Honan är jämförelsevis mindre, men i alla fall vida kraftigare och tyngre än

Ä

Ädel är jakten, den rätta, storsinnade jakten, det ätbara villebrådet, en jakthund av ren ras. Man begagnar detta

uttryck framförallt, då man talar om ”den ädla hjorten”, den ”ädla jakten”.

Ädelfasan, Ph. colchicus, se Fasaner.

Ägg, se Befruktning och Fågelägg.

Ägrett, egentl, ett slags häger; fjäderbusken (de långa nackfjädrarne) på hägrar och andra fåglar; prydnad av fjädrar eller i form av en fjäderbuske; i bukettform infattat huvudsmycke av juveler, ädelstenar o. s. v.

Älg, Alces alces L., enligt Blasius rättare Alce, en hjortart, som anses bilda ett eget släkte, vilket visserligen i så många avseenden också avviker från de övriga cerviderna, att man med allt skäl kan låta det intaga en från dessa skild plats.

Kroppens skapnad utmärker sig genom den ansenliga höjden vid bogarna och den betydligt mindre vid bäckenet. Huvudet är stort och klumpigt med starkt nedböjd nos och nedhängande överläpp, nosryggen nästan helt och hållet hårbevuxen. Ögon och tårgropar äro relativt små, öronen däremot långa, man skulle nästan kunna kalla dem åsneartade. På den korta tjocka halsen förlänges det sträva, tämligen sköra håret till ett slags man. Hos båda könen finnes också en från strupen nedhängande skägglik hårtofs, benämnd skägget, som hos den äldre hannen sitter på en vomlik hudpung, vilken är föga utvecklad eller alldeles fattas hos honan. Svansen är kort, benen långa; de sluta med smala, spetsiga, långt kluvna klövar, till vilka de tämligen lågt sittande och sig därför i mjuk mark avtryckande lättklövarna sluta sig. Sommar- och vinterdräkt skilja sig föga åt med avseende på färgen. Den förra är på själva bakkroppen mörkbrun, på halsen och i synnerhet på huvudet något mörkare och övergår vid munnen något i grått, men är tämligen varierande. Undersidan av kroppen är liksom benens insida och nedre del vitgrå. Om hösten övergår hela färgtonen mera till grått. Kalven är tämligen enfärgad rödbrun, utan de eljes hos hjortarterna vanliga fläckarna. Älgens dimensioner äro ansenliga. Stora gamla hanar kunna ha en höjd av $2\,^{1}/_{2}$ m. vid bogen, en kroppslängd av ungefär 3 m. och en vikt av 600 kg. Honan är jämförelsevis mindre, men i alla fall vida kraftigare och tyngre än

Ä

Ädel är jakten, den rätta, storsinnade jakten, det ätbara villebrådet, en jakthund av ren ras. Man begagnar detta uttryck framförallt, då man talar om ”den ädla hjorten”, den ”ädla jakten”.

Ädelfasan, Ph. colchicus, se Fasaner.

Ägg, se Befruktning och Fågelägg.

Ägrett, egentl, ett slags häger; fjäderbusken (de långa nackfjädrarne) på hägrar och andra fåglar; prydnad av fjädrar eller i form av en fjäderbuske; i bukettform infattat huvudsmycke av juveler, ädelstenar o. s. v.

Älg, Alces alces L., enligt Blasius rättare Alce, en hjortart, som anses bilda ett eget släkte, vilket visserligen i så många avseenden också avviker från de övriga cerviderna, att man med allt skäl kan låta det intaga en från dessa skild plats.

Kroppens skapnad utmärker sig genom den ansenliga höjden vid bogarna och den betydligt mindre vid bäckenet. Huvudet är stort och klumpigt med starkt nedböjd nos och nedhängande överläpp, nosryggen nästan helt och hållet hårbevuxen. Ögon och tårgropar äro relativt små, öronen däremot långa, man skulle nästan kunna kalla dem åsneartade. På den korta tjocka halsen förlänges det sträva, tämligen sköra håret till ett slags man. Hos båda könen finnes också en från strupen nedhängande skägglik hårtofs, benämnd skägget, som hos den äldre hannen sitter på en vomlik hudpung, vilken är föga utvecklad eller alldeles fattas hos honan. Svansen är kort, benen långa; de sluta med smala, spetsiga, långt kluvna klövar, till vilka de tämligen lågt sittande och sig därför i mjuk mark avtryckande lättklövarna sluta sig. Sommar- och vinterdräkt skilja sig föga åt med avseende på färgen. Den

förra är på själva bakkroppen mörkbrun, på halsen och i synnerhet på huvudet något mörkare och övergår vid munnen något i grått, men är tämligen varierande. Undersidan av kroppen är liksom benens insida och nedre del vitgrå. Om hösten övergår hela färgtonen mera till grått. Kalven är tämligen enfärgad rödbrun, utan de eljes hos hjortarterna vanliga fläckarna. Älgens dimensioner äro ansenliga. Stora gamla hanar kunna ha en höjd av $2\,{}^{1}/_{2}$ m. vid bogen, en kroppslängd av ungefär 3 m. och en vikt av 600 kg. Honan är jämförelsevis mindre, men i alla fall vida kraftigare och tyngre än

Ä

Ädel är jakten, den rätta, storsinnade jakten, det ätbara villebrådet, en jakthund av ren ras. Man begagnar detta uttryck framförallt, då man talar om ”den ädla hjorten”, den ”ädla jakten”.

Ädelfasan, Ph. colchicus, se Fasaner.

Ägg, se Befruktning och Fågelägg.

Ägrett, egentl, ett slags häger; fjäderbusken (de långa nackfjädrarne) på hägrar och andra fåglar; prydnad av fjädrar eller i form av en fjäderbuske; i bukettform infattat huvudsmycke av juveler, ädelstenar o. s. v.

Älg, Alces alces L., enligt Blasius rättare Alce, en hjortart, som anses bilda ett eget släkte, vilket visserligen i så många avseenden också avviker från de övriga cerviderna, att man med allt skäl kan låta det intaga en från dessa skild plats.

Kroppens skapnad utmärker sig genom den ansenliga höjden vid bogarna och den betydligt mindre vid bäckenet. Huvudet är stort och klumpigt med starkt nedböjd nos och nedhängande överläpp, nosryggen nästan helt och hållet hårbevuxen. Ögon och tårgropar äro relativt små, öronen däremot långa, man skulle nästan kunna kalla dem åsneartade. På den korta tjocka halsen förlänges det sträva, tämligen sköra håret till ett slags man. Hos båda könen finnes också en från strupen nedhängande skägglik hårtofs, benämnd skägget, som hos den äldre hannen sitter på en vomlik hudpung, vilken är föga utvecklad eller alldeles fattas hos honan. Svansen är kort, benen långa; de sluta med smala, spetsiga, långt kluvna klövar, till vilka de tämligen lågt sittande och sig därför i mjuk mark avtryckande lättklövarna sluta sig. Sommar- och vinterdräkt skilja sig föga åt med avseende på färgen. Den förra är på själva bakkroppen mörkbrun, på halsen och i synnerhet på huvudet något mörkare och övergår vid munnen något i grått, men är tämligen varierande. Undersidan av kroppen är liksom benens insida och nedre del vitgrå. Om hösten övergår hela färgtonen mera till grått. Kalven är tämligen enfärgad rödbrun, utan de eljes hos hjortarterna vanliga fläckarna. Älgens dimensioner äro ansenliga. Stora gamla hanar kunna ha en höjd av $2\,{}^{1}/_{2}$ m. vid bogen, en kroppslängd av ungefär 3 m. och en vikt av 600 kg. Honan är jämförelsevis mindre, men i alla fall vida kraftigare och tyngre än

Ä

Ädel är jakten, den rätta, storsinnade jakten, det ätbara villebrådet, en jakthund av ren ras. Man begagnar detta uttryck framförallt, då man talar om ”den ädla hjorten”, den ”ädla jakten”.

Ädelfasan, Ph. colchicus, se Fasaner.

Ägg, se Befruktning och Fågelägg.

Ägrett, egentl, ett slags häger; fjäderbusken (de långa nackfjädrarne) på hägrar och andra fåglar; prydnad av fjädrar eller i form av en fjäderbuske; i bukettform infattat huvudsmycke av juveler, ädelstenar o. s. v.

Älg, Alces alces L., enligt Blasius rättare Alce, en hjortart, som anses bilda ett eget släkte, vilket visserligen i så många avseenden också avviker från de övriga cerviderna, att man med allt skäl kan låta det intaga en från dessa skild plats.

Kroppens skapnad utmärker sig genom den ansenliga höjden vid bogarna och den betydligt mindre vid bäckenet. Huvudet är stort och klumpigt med starkt nedböjd nos och nedhängande överläpp, nosryggen nästan helt och hållet hårbevuxen. Ögon och tårgropar äro relativt små, öronen däremot långa, man skulle nästan kunna kalla dem åsneartade. På den korta tjocka halsen förlänges det sträva, tämligen sköra håret till ett slags man. Hos båda könen finnes också en från strupen nedhängande skägglik hårtofs, benämnd skägget, som hos den äldre hannen sitter på en vomlik hudpung, vilken är föga utvecklad eller alldeles fattas hos honan. Svansen är kort, benen långa; de sluta med smala, spetsiga, långt kluvna klövar, till vilka de tämligen lågt sittande och sig därför i mjuk mark avtryckande lättklövarna sluta sig. Sommar- och vinterdräkt skilja sig föga åt med avseende på färgen. Den förra är på själva bakkroppen mörkbrun, på halsen och i synnerhet på huvudet något mörkare och övergår vid munnen något i grått, men är tämligen varierande. Undersidan av kroppen är liksom benens insida och nedre del vitgrå. Om hösten övergår hela färgtonen mera till grått. Kalven är tämligen enfärgad rödbrun, utan de eljes hos hjortarterna vanliga fläckarna. Älgens dimensioner äro ansenliga. Stora gamla hanar kunna ha en höjd av $2\,^1/_2$ m. vid bogen, en kroppslängd av ungefär 3 m. och en vikt av 600 kg. Honan är jämförelsevis mindre, men i alla fall vida kraftigare och tyngre änden största kronhjort. På kraniet må anmärkas kortheten av näsbenen, varemot näshålans brosk delar äro mycket starkt utvecklade. Tårgroparne äro små, pannan mycket bred, i mitten välvd framåt. Rosenkransarna äro i början riktade snett uppåt, sedan få de horisontal riktning. Framtänderna äro mycket lika varandra, utom med avseende på den ej synnerligen betydliga skillnaden i storlek. Hörntänder fattas. Ombytet av tänder försiggår hos älgen mycket förr än hos kronhjorten, mera som hos rådjuret. Ungefär vid 16 till 17 månaders ålder, alltså ungefär i september av det andra kalenderåret har den unga älgen fått alla sina kvarsittande tänder. Utvecklingen av hornen avviker likaledes i många avseenden från kronhjortens och liknar likasom tandförhållandena mera rådjurens. Under hösten av det första året utvecklar sig de i början något snett uppåtriktade rosenstockarna. Älgens första till en början mycket obetydliga horn äro närmast att likna vid hornknappar. De motsvara råbockens, utveckla sig redan under det första kalenderåret och fälles i början av det andra. Den unge älgoxen har vid en ålder av 15—17 månader, ungefär samtidigt med tändernas fulla utbildning, antingen odelade eller tvågreniga, ja, till och med sexgreniga horn. Den andra vintern fällas dessa horn, och då framträda åter tvågre-nade eller sexgreniga horn, men ibland ännu en gång enkla eller kraftigare horn. Överhuvudtaget är utvecklingen av älgens horn mycket föränderlig. Det förekommer t. ex. alls ej sällan, att han under en följd av år endast får tvågrenade horn, ja det händer, att somliga älgoxar under vissa omständigheter aldrig få annat än tvågreniga horn. På de sexgreniga hornen brukar man först kunna märka den på varje kraftigare och skovelfor-migt horn normalt förekommande del-

ningen i två hälfter, varav den ena, kraftigare mera uppåt riktade bildar den egentliga skoveln, under det att den svagare, mera framåt eller nedåt riktade, motsvarar ögontaggdelen hos de andra hjortarterna. Den senare hälften får sällan mer än tre grenar på varje sida, men skoveln kan däremot bli mycket rik på grenar. Rosenkransen blir efter varje fällning kraftigare, men kortare; den antager också en mera vågrät riktning, senare t. o. m. en riktning nedåt. Ibland uteblir skovelbildningen och hornens särskilda delar förbli i genomskärning runda. Så uppstå "stång"-älgar, som aldrig ha mycket greniga horn; förmodligen äro sådana älgar svaga djur. Inom många jaktområden förekomma på samma gång älgar med enkla cer-vina, och älgar med skolvelformiga horn. Som den största kända älg med skovelhorn torde en kunna anses, som finns i den berömda Erbachersamlin-gen; på det ena hornet har han 40 taggar. Vad angår måttet och vikten av älgskovlarna, så kunna den gamla världens väl ej tävla med de kolossala amerikanska, dock finner man bland de förstnämnda — ehuru visserligen som en mycket stor sällsynthet — horn, som hava en utbredning av 1—1,2 m. Vikten kan gå upp till 20—25 kg., dock kunna skövlar om 15 kg. anses som ganska betydliga. Fällningstiden är, inom de svenska jaktområdena, hos gamla älgar med stora skovelhorn slutet av januari eller början av februari. Hos mindre djur infaller den först senare. Fejningsti-den infaller i slutet av augusti.

Den europeiska älgen förekommer från den östra delen av Ost-Preussen hela europeiska Ryssland och norrut i en stor del av Skandinavien ungefär mellan den 59: de och den 67: de graden. Dessutom finnes älgen i Sibirien till Ochotska havet och om man — vilket sannolikt är det riktiga — räknar denord-amerikanska älgarna till samma art som den gamla världens, så hör ock en ofantligt stor del av Nord-Amerika till utbredningsområdet för Alces alces. I början av detta århundrade uppskattades antalet älgar i de ostpreussisika jaktområdena till omkring 300; nu (1913) äro de inemot 600. Tyvärr äro i många trakter de klimatiska förhållandena och de talrika översvämningarna farliga för villebrådet, så att man svårligen kan hoppas på en betydligare ökning av älgarnas antal därstädes.

Sin föda tager han huvudsakligen ur skogen; kvistar och bark av pilar, alar, björkar, aspar och andra lövträn samt av tallar och lärkträn utgöra en huvudbeståndsdel av älgens föda, vartill om sommaren kommer gräs och andra örter, rötter, rotknölar, svampar och ung säd o. s. v. Som vistelseort föredrager älgen låga, sumpiga trakter, där han finner allt vad han behöver. I Skandinavien drager han sig om sommaren för att slippa myggen uppåt högre öppnare platser bland bergen. Oaktat sin klumpiga, otympliga gestalt rör sig älgen mycket skickligt på oländig mark och visar sig utomordentligt uthållig under flykten. Han rör sig mest i trav med mycket långa steg. Han har föga skicklighet i att fly på högläntmark, däremot rör han sig med sina långa utspärrade klövar med stor säkerhet på förrädisk myr- och träskmark utan att han kan undvika att stundom sjunka ned på riktigt blöta ställen. På is halkar han lätt, däremot simmar han bra och uthålligt. Bland sinnena äro lukten och hörseln synnerligen utvecklade, synen mindre. I motsats mot många andra cervider förekomma älgarna nästan aldrig i stora skaror utan ensamma eller i mindre flockar. Stora älgar med sko-velhorn äro nästan alltid ensamma utom under brunsttiden, som i Sverige

börjar i slutet av augusti, men annorstädes inemot slutet av september. Den förlöper i det stora hela på samma sätt som kronhjortens, dock driver älgtjuren aldrig tillsammans en stor skara honor åt sig. Brunstskriet har något klagande och dallrande, ingenting av kronhjortens djupa, imposanta orgelton. — Älgen går dräktig 35—36 veckor, kalvarna födas alltså i Ostpreussen i slutet av april till mitten av maj; i Ryssland och Skandinavien sker detta ungefär fyra veckor senare. Stora gamla honor föda ibland två kalvar, men vanligare torde vara, att de blott föda en. Efter några dagar följer den i början mycket otympliga kalven sin mor, som genom kraftiga sparkar försvarar sin unge mot rovdjur. Av dessa anfalles älgen endast av varg, björn, lo och järv. Däremot plågas han om sommaren på sin sumpiga vistelseort mycket av insekter, utom av myggor, flugor och bromsar också av ett särskilt slags näsbromsar, Cephenomyia ulrichi. Även den mera besvärliga än skadliga lusflugan (Lipoptena cervi) förekommer talrikt i älgens päls. Sjukdomar och pest, bl. a. mjältbrand, hava många gånger tillfogat älgarna (även i Sverige) betydlig skada. Älgen låter sig just ej väl hållas i fångenskap, då den lever under alldeles särskilda förutsättningar och förhållanden. Dock har den t. ex. på Skansen under sakkunnig vård kunnat hållas ända till 16 år. Unga djur, som blivit tämda, bli ofta mycket tama. Älgläder, som förr mycket begagnades till kyller o. d., användes väl nu för tiden mest till lyxändamål. Av de stora djuren erhålles så mycket matnyttigt, att tjuvskyttar sedan gammalt ivrigt ha förföljt detta präktiga villebråd.

Älgens spår äro lätt att känna igen till följd av den egendomliga bildningen av hans klövar, isynnerhet då det gäller fullvuxna djur, varvid redanspårens dimensioner skydda mot förväxling med spår av annat villebråd. Sulan på klövarnas undre sida är utomordentligt lång och sträcker sig nästan ända ned till klövens långa, smala, spetsiga framsida, så att den så kallade ihåligheten nästan helt och hållet fattas. I spåren fattas därför också den motsvarande högre delen. Någon skillnad mellan älgtjurens och älgkons spår känner man knappast till.

Jakten bedrives mest genom gång-skytte, mera sällan genom ståndskytte, Inom de ryska Östersjöprovinserna skjuter man älgen vanligen på dre v jakt; i Skandinavien uppsöker man också villebrådet med tillhjälp av ett särskilt slags spetsar, älghundar, d. v. s. man följer ett färskt spår, till dess hundens uppförande antyder närheten av villebrådet, och söker sedan att smyga sig på detsamma. Älgen är hårdskjuten och kräver ett gott skott, dock bevisa de moderna jaktgevären sin duglighet även mot honom. En skadskjuten älg går ofta mycket långt och nödgar jägaren till ett mycket ansträngande sökande. Den skjutna älgen passas på samma sätt som annat större vilt.

Älghund. Den egentliga hemorten för denna gårdvar och jakthund är Sverige, dock brukas han ofta även i Finland och norra Ryssland. Man kan skilja på två slag: "ledhunden", som användes försedd med en egendomlig seldonsartad rem "selen"; "löshunden" utför samma tjänst som en stövare. Medelmåttigt tunga hundar användas vid älgjakt, de lättare, fågelhundar, vid jakt på järpe, orre och tjäder. Älghunden har en höjd av 50—55 cm. och väger 14—18 kg. Han är livlig, godmodig och klok och aktas högt. Djurets huvud liknar huvudet på andra spetsar men är bredare och kantigare med mindre välvt överhuvud. Nosen är längre och djupare än andra spetsars, läpparna äro obetydligt nedhängande. Öronen äro mycket spetsiga, upprättstående. Svansen är medellång, undersidans förlängda hårbeklädnad överallt av samma längd, svansen med vänsterknorr. Hårbeklädnaden på huvudet kort och glatt, på den övriga kroppen är den sträv och hård; i nacken och på korsryggen är håret ofta tämligen mycket längre än på kroppen för övrigt. Färgen varggrå eller brun utom undre sidan av själva kroppen, av svansen och benen.

Älgstånd, ställen, där flera älgar vanligen pläga uppehålla sig.

Änder (Anatidae). Familj av ordningen andfåglar (Lamellirostres), till vilka utom de förstnämnda även svanor, gäss och skrakar höra. Hos fåglar, som tillhöra denna familj, är näbben framtill platt, i kanterna försedd med hornlameller, i allmänhet betäckt med en mjuk hud, som endast lämnar ett något upphöjt mest ovalt, tydligt begränsat ställe, den s. k. nageln, fri. Huvudet är helt och hållet fjäderklätt, tarsen, kortare än mellan-tån, är framtill klädd med en rad större tvärsköldar. Framtårna äro förenade med varandra genom en fullständig simhud.

Hanen och honan äro vanligen olika till färgen, ibland även till storleken. Honorna rugga vanligen blott en gång om året men hanarna två gånger, de förra, då ungarna äro flygfärdiga, de senare, då honorna ruva äggen, samt på senhösten. Den första Tuggningen sträcker sig hos båda könen till hela fjäderbeklädnaden, varvid vingpennorna éj som hos andra fåglar falla av småningom utan nästan alla på en gång, så att de under denna tid icke kunna lyfta eller flyga framåt och måste hålla sig noga gömda. Den andra Tuggningen sträcker sig blott till de små fjädrarna, ej till vingpennorna, och giver åt hanen hans spårens dimensioner skydda mot förväxling med spår av annat villebråd. Sulan på klövarnas undre sida är utomordentligt lång och sträcker sig nästan ända ned till klövens långa, smala, spetsiga framsida, så att den så kallade ihåligheten nästan helt och hållet fattas. I spåren fattas därför också den motsvarande högre delen. Någon skillnad mellan älgtjurens och älgkons spår känner man knappast till.

Jakten bedrives mest genom gång-skytte, mera sällan genom ståndskytte, Inom de ryska Östersjöprovinserna skjuter man älgen vanligen på dre v jakt; i Skandinavien uppsöker man också villebrådet med tillhjälp av ett särskilt slags spetsar, älghundar, d. v. s. man följer ett färskt spår, till dess hundens uppförande antyder närheten av villebrådet, och söker sedan att smyga sig på detsamma. Älgen är hårdskjuten och kräver ett gott skott, dock bevisa de moderna jaktgevären sin duglighet även mot honom. En skadskjuten älg går ofta mycket långt och nödgar jägaren till ett mycket ansträngande sökande. Den skjutna älgen passas på samma sätt som annat större vilt.

Älghund. Den egentliga hemorten för denna gårdvar och jakthund är Sverige, dock brukas han ofta även i Finland och norra Ryssland. Man kan skilja på två slag: "ledhunden", som användes försedd med en egendomlig seldonsartad rem "selen"; "löshunden" utför samma tjänst som en stövare. Medelmåttigt tunga hundar användas vid älgjakt, de lättare, fågelhundar, vid jakt på järpe, orre och tjäder. Älghunden har en höjd av 50—55 cm. och väger 14—18 kg. Han är livlig, godmodig och klok och aktas högt. Djurets huvud liknar huvudet på andra spetsar men är bredare och kantigare med mindre välvt överhuvud. Nosen är längre och djupare än andra spetsars, läpparna äro obetydligt nedhängande. Öronen äro mycket spetsiga, upprättstående. Svansen är medellång, undersidans förlängda hårbeklädnad överallt av samma längd, svansen med vänsterknorr. Hårbeklädnaden på huvudet kort och glatt, på den övriga kroppen är den sträv och hård; i nacken och på korsryggen är håret ofta tämligen mycket längre än på kroppen för övrigt. Färgen varggrå eller brun utom undre sidan av själva kroppen, av svansen och benen.

Älgstånd, ställen, där flera älgar vanligen pläga uppehålla sig.

Änder (Anatidae). Familj av ordningen andfåglar (Lamellirostres), till vilka utom de förstnämnda även svanor, gäss och skrakar höra. Hos fåglar, som tillhöra denna familj, är näbben framtill platt, i kanterna försedd med hornlameller, i allmänhet betäckt med en mjuk hud, som endast lämnar ett något upphöjt mest ovalt, tydligt begränsat ställe, den s. k. nageln, fri. Huvudet är helt och hållet fjäderklätt, tarsen, kortare än mellan-tån, är framtill klädd med en rad större tvärsköldar. Framtårna äro förenade med varandra genom en fullständig simhud.

Hanen och honan äro vanligen olika till färgen, ibland även till storleken. Honorna rugga vanligen blott en gång om året men hanarna två gånger, de förra, då ungarna äro flygfärdiga, de senare, då honorna ruva äggen, samt på senhösten. Den första Tuggningen sträcker sig hos båda könen till hela fjäderbeklädnaden, varvid vingpennorna éj som hos andra fåglar falla av småningom utan nästan alla på en gång, så att de under denna tid icke kunna lyfta eller flyga framåt och måste hålla sig noga gömda. Den andra Tuggningen sträcker sig blott till de små fjädrarna, ej till vingpennorna, och giver åt hanen hans spårens dimensioner skydda mot förväxling med spår av annat villebråd. Sulan på klövarnas undre sida är utomordentligt lång och sträcker sig nästan ända ned till klövens långa, smala, spetsiga framsida, så att den så kallade ihåligheten nästan helt och hållet fattas. I spåren fattas därför också den motsvarande högre delen. Någon skillnad mellan älgtjurens och älgkons spår känner man knappast till.

Jakten bedrives mest genom gång-skytte, mera sällan genom ståndskytte, Inom de ryska Östersjöprovinserna skjuter man älgen vanligen på dre v jakt; i Skandinavien uppsöker man också villebrådet med tillhjälp av ett särskilt slags spetsar, älghundar, d. v. s. man följer ett färskt spår, till dess hundens uppförande antyder närheten av villebrådet, och söker sedan att smyga sig på detsamma. Älgen är hårdskjuten och kräver ett gott skott, dock bevisa de moderna jaktgevären sin duglighet även mot honom. En skadskjuten älg går ofta mycket långt och nödgar jägaren till ett mycket ansträngande sökande. Den skjutna älgen passas på samma sätt som annat större vilt.

Älghund. Den egentliga hemorten för denna gårdvar och jakthund är Sverige, dock brukas han ofta även i Finland och norra Ryssland. Man kan skilja på två slag: "ledhunden", som användes försedd med en egendomlig seldonsartad rem "selen"; "löshunden" utför samma tjänst som en stövare. Medelmåttigt tunga hundar användas vid älgjakt, de lättare, fågelhundar, vid jakt på järpe, orre och tjäder. Älghunden har en höjd av 50—55 cm. och väger 14—18 kg. Han är livlig, godmodig och klok och aktas högt. Djurets huvud liknar huvudet på andra spetsar men är bredare och kantigare med mindre välvt överhuvud. Nosen är längre och djupare än andra spetsars, läpparna äro obetydligt nedhängande. Öronen äro mycket spetsiga, upprättstående. Svansen är medellång, undersidans förlängda hårbeklädnad överallt av samma längd, svansen med vänsterknorr. Hårbeklädnaden på huvudet kort och glatt, på den övriga kroppen är den sträv och hård; i nacken och på korsryggen är håret ofta tämligen mycket längre än på kroppen för övrigt. Färgen varggrå eller brun utom undre sidan av själva kroppen, av svansen och benen.

Älgstånd, ställen, där flera älgar vanligen pläga uppehålla sig.

Änder (Anatidae). Familj av ordningen andfåglar (Lamellirostres), till vilka utom de förstnämnda även svanor, gäss och skrakar höra. Hos fåglar, som tillhöra denna familj, är näbben framtill platt, i kanterna försedd med hornlameller, i allmänhet betäckt med en mjuk hud, som endast lämnar ett något upphöjt mest ovalt, tydligt begränsat ställe, den s. k. nageln, fri. Huvudet är helt och hållet fjäderklätt, tarsen, kortare än mellan-tån, är framtill klädd med en rad större tvärsköldar. Framtårna äro förenade med varandra genom en fullständig simhud.

Hanen och honan äro vanligen olika till färgen, ibland även till storleken. Honorna rugga vanligen blott en gång om året men hanarna två gånger, de förra, då ungarna äro flygfärdiga, de senare, då honorna ruva äggen, samt på senhösten. Den första Tuggningen sträcker sig hos båda könen till hela fjäderbeklädnaden, varvid vingpennorna éj som hos andra fåglar falla av småningom utan nästan alla på en gång, så att de under denna tid icke kunna lyfta eller flyga framåt och måste hålla sig noga gömda. Den andra Tuggningen sträcker sig blott till de små fjädrarna,

ej till vingpennorna, och giver åt hanen hans spårens dimensioner skydda mot förväxling med spår av annat villebråd. Sulan på klövarnas undre sida är utomordentligt lång och sträcker sig nästan ända ned till klövens långa, smala, spetsiga framsida, så att den så kallade ihåligheten nästan helt och hållet fattas. I spåren fattas därför också den motsvarande högre delen. Någon skillnad mellan älgtjurens och älgkons spår känner man knappast till.

Jakten bedrives mest genom gång-skytte, mera sällan genom ståndskytte, Inom de ryska Östersjöprovinserna skjuter man älgen vanligen på dre v jakt; i Skandinavien uppsöker man också villebrådet med tillhjälp av ett särskilt slags spetsar, älghundar, d. v. s. man följer ett färskt spår, till dess hundens uppförande antyder närheten av villebrådet, och söker sedan att smyga sig på detsamma. Älgen är hårdskjuten och kräver ett gott skott, dock bevisa de moderna jaktgevären sin duglighet även mot honom. En skadskjuten älg går ofta mycket långt och nödgar jägaren till ett mycket ansträngande sökande. Den skjutna älgen passas på samma sätt som annat större vilt.

Älghund. Den egentliga hemorten för denna gårdvar och jakthund är Sverige, dock brukas han ofta även i Finland och norra Ryssland. Man kan skilja på två slag: "ledhunden", som användes försedd med en egendomlig seldonsartad rem "selen"; "löshunden" utför samma tjänst som en stövare. Medelmåttigt tunga hundar användas vid älgjakt, de lättare, fågelhundar, vid jakt på järpe, orre och tjäder. Älghunden har en höjd av 50—55 cm. och väger 14—18 kg. Han är livlig, godmodig och klok och aktas högt. Djurets huvud liknar huvudet på andra spetsar men är bredare och kantigare med mindre välvt överhuvud. Nosen är längre och djupare än andra spetsars, läpparna äro obetydligt nedhängande. Öronen äro mycket spetsiga, upprättstående. Svansen är medellång, undersidans förlängda hårbeklädnad överallt av samma längd, svansen med vänsterknorr. Hårbeklädnaden på huvudet kort och glatt, på den övriga kroppen är den sträv och hård; i nacken och på korsryggen är håret ofta tämligen mycket längre än på kroppen för övrigt. Färgen varggrå eller brun utom undre sidan av själva kroppen, av svansen och benen.

Älgstånd, ställen, där flera älgar vanligen pläga uppehålla sig.

Änder (Anatidae). Familj av ordningen andfåglar (Lamellirostres), till vilka utom de förstnämnda även svanor, gäss och skrakar höra. Hos fåglar, som tillhöra denna familj, är näbben framtill platt, i kanterna försedd med hornlameller, i allmänhet betäckt med en mjuk hud, som endast lämnar ett något upphöjt mest ovalt, tydligt begränsat ställe, den s. k. nageln, fri. Huvudet är helt och hållet fjäderklätt, tarsen, kortare än mellan-tån, är framtill klädd med en rad större tvärsköldar. Framtårna äro förenade med varandra genom en fullständig simhud.

Hanen och honan äro vanligen olika till färgen, ibland även till storleken. Honorna rugga vanligen blott en gång om året men hanarna två gånger, de förra, då ungarna äro flygfärdiga, de senare, då honorna ruva äggen, samt på senhösten. Den första Tuggningen sträcker sig hos båda könen till hela fjäderbeklädnaden, varvid vingpennorna éj som hos andra fåglar falla av småningom utan nästan alla på en gång, så att de under denna tid icke kunna lyfta eller flyga framåt och måste hålla sig noga gömda. Den andra Tuggningen sträcker sig blott till de små fjädrarna, ej till vingpennorna, och giver åt hanen hanspraktklädnad; honan förändrar sig däremot föga. Änderna flyga icke lätt men hastigt, några hörbart; detta gäller i synnerhet gräsanden och knipan. Blott under parningstiden bryr sig hanen om honan; under ruvningstiden drar han sig tillbaka, i synnerhet som hans ruggning börjar då. Änderna, som äro kloka och begåvade med skarpa sinnen, låta svårligen jägaren komma nära. Då vattendragen frysa till, draga de bort i större skaror, som bilda en oregelbunden vinkel med en hane till anförare; däremot är honan alltid främst, om de flyga i par. Änderna äro allätare; allt vad som kan smältas och kan tvingas ned genom strupen, måste ned t. o. m. stora grodor, vilka de långsamt och med möda svälja. De söka snattrande i gyttjan efter allt ätbart och låta det odugliga falla ut på sidan av näbben. Änderna lägga kullar av ända till 16 ägg; de ruva dem än vid vattnets rand, än på torr mark i täta skogssnår, även om intet vatten finnes i närheten, eller också som gräsanden i övergivna rovfågelbon, tuktade pilträd o. s. v., ur vilka de kunna bära ungarna eller låta dessa släppa sig ned på marken. Alla änder simma med stor skicklighet, men hava till följd av benens bakåtriktade ställning en till ordspråk bliven vaggande gång. Några arter dyka skickligt och länge för att finna föda, andra endast i nödfall

och blott med halva kroppen i lodrät ställning, eller som man på jä-garspråket uttrycker sig, de störta; dessa senare kallas egentligen änder, de andra dykänder. Kännedomen om änderna är så tillvida ej lätt, att de, som redan är nämnt, hava rätt olika dräkt efter ålder, kön och årstid, dock giver bestämmandet av vingspegeln, d. v. s. en bestämd starkt färgad del av de mellersta vingpennorna, goda kännetecken för de flesta arterna. Änderna bebo dels det inre landet, dels havskusterna. De sistnämnda arterna slå sig under flyttningstiden också ned vid större vattendrag inne i landet. Många högnordiska arter besöka oss blott om vintern eller draga höst och vår igenom vårt land. Insjöändernas kött är mycket värderat, däremot bruka havsänderna ha en mer eller mindre tranig smak och kräva för att bliva njutbara ett särskilt behandlingssätt vid tillagningen.

Under det att man förr skilde på två slags änder, egentliga änder och dykänder, brukar man nu dela de senare i flere släkten, vilket säkert är berättigat. Vi hava här att behandla följande släkten: 1. gräsandsläktet (Anas) med 7 arter; 2. dykandsläktet (Nyroca) med 7 arter; 3. svärtesläktet (Oidemiæ) med 2 arter; 4. ejdersläk-tet (Somateria) med 2 arter; 5. grav-andsläktet (Tadorna) med en art; 6. Rostandsläktet (Casarca) med en art.

l:sta släktet: gräsänder (Anas L.): Näbben jämnbred från roten till spetsen (endast skedanden bildar ett undantag härifrån); stjärten med 14 fjädrar; tarsen kortare än näbböppningen, näbben jämförelsevis lång. Kroppens byggnad smärt, baktån utan nedhängande hudflik, den fjärde tån märkbart f ramstickan de ur simhuden, tarsen ungefär så lång som den inre tån utom nageln. På armpennorna en begränsad fläck, som vanligen har mycket livliga färger (den s. k. vingspegeln) och är karaktäristisk för de olika arterna och rätt väl kan göra tjänst vid deras särskiljande.

Gräsanden (Anasboschas L.). Längd 52,5 cm., stjärt 9 cm., näbb 5,4, näbböppning 6,3, tars 4 cm. Vingspegeln blå med grönaktig metallglans, på övre och undre sidan svart, baktill och framtill innefattad av vita ränder. Honan behöver ej beskrivas, då hon är förvillande lik den brunaktiga tama ankan; det samma gäller om ankbonden i högtidsdräkt. Huvudet och den övre delen av halsensvartgrön med metallglans, den senare begränsad av en vit, baktill öppen ring; krävan rödbrun, undersidan askgrå med oräkneliga fint punkterade svarta vågiga ränder; ryggens övre sida mörkbrun, vitstrimmig, den nedre delen av ryggen och stjärtfjädrarna svarta med grön skiftning. Den övre delen av vingarna samt handpennorna gråbruna, likaså de något gråare bakre vingpennorna; de mellersta vingpennorna innehålla spegeln. De nästan svarta stjärtfjädrarna ha vita kanter; hos gamla anddrakar äro fyra svarta gumpfjädrar spetsiga och krökta uppåt, hos de unga hanarna endast två; dessa benämnas drakfjädrar. Näbben är grumligt gul-grå med svart nagel, hos honan är den grumligt gulröd, i spetsen mörk, fötterna gulröda, iris mörkbrun. I sommardräkt liknar hanen mycket honan, dock är hans kräva mera mörk och grå; nedre delen av ryggen och gumpen äro svartaktiga, drakfjädrarna äro ej krökta uppåt. Ungarna äro alldeles lika honan.

Gräsanden förekommer i Europa från Skandinavien till Medelhavsländerna och samma breddgrader i Asien. Hon finnes även i de tempererade delarna av Nordamerika. Hos oss förekommer gräsanden överallt, där den finner föda och trygghet. Visserligen föredrager fågeln sjöar och dammar med säv och vass, men han bor också i kärr och moras och är i allmänhet ej så nogräknad.

I flere trakter är gräsanden visserligen flyttfågel och tvingas av brist på föda att flytta, men den stannar kvar, där den tror sig kunna fördraga vinterkölden, förutsatt, att något vattendrag, som ej kan frysa till, finnes i närheten. Den flyger då omkring från den ena vattensamlingen till den andra. De gräsänder, som bo långt åt norr, flyga söderut i oktober och återkomma i februari eller mars. Under flyttningen flyga gräsänderna mycket högt, gärna om natten och i en sned linje eller också i en vinkel, dock ej så regelbundet som gäss och tranor. Efter sin återkomst om våren börja änderna snart att para sig, vilket man märker på deras buller och oro samt därav, att varje hona följes av flere hanar i en rad tätt efter varandra. Då dessa simma, nicka de med huvudet, överfalla stundom varandra och kämpa, men överlämna slutligen åt den, som fått företrädet, hans rätt, varpå de draga sig tillbaka och i små sällskap trösta sig över att vara försmådda. Honan lägger sina ägg på övervuxna stränder, under träd och buskar, i stympade pilar, uti ihåliga träd, till och med i rovfågelbon; i första hälften av april lägger hon 6—12, ja t o. m. 14 ägg, vilka äro olivgula eller gröna stundom blååktiga och se ut som de tama ankornas

ägg, i medeltal hava de en storlek av 58 :44 mm. och kläckas ut på ungefär 26 dagar. Anden för ej sina ungar till vatten genast, vilket också ofta är omöjligt, om de hava kläckts ut mitt i täta och torra furudungar, utan vandrar blott långsamt i riktning mot vattnet, under tiden lärande ungarna att fånga insekter eller att skaffa sig annan föda. Från högt belägna bon hämtar anden ned sina ungar med näbben; men dessa falla ofta i sin otålighet ned ur boet utan att dock taga synnerligen stor skada. Då kullen samlats på marken, begiver den sig tyst till vattnet och för i vassen eller sä ven en föga bemärkt tillvaro, i synnerhet som andmodern är ofantligt klok och vaksam, och ungarna ganska lydigt vid det- första varningsljudet gömma sig så snabbt som råttor. De äro utsatta för många förföljelser av rävar, ill-rar, vesslor och råttor, men framförallt av rovfåglar, bland vilka kärrhöken, som dagligen genomsöker vassen, är den farligaste. Även större gäddor snappa till sig mången ankunge. Omsenhösten få ungarna den utfärgade dräkten. Så snart de äro flygfärdiga, och åkrarna skördats, anställa änderna gärna efterskörd på dem, i synnerhet på ärt-, korn och havreåkrar. Vidare slå de ned på stillastående vatten, bevuxna med andmat (Lemna L.), förtära sedermera ek- och bokollon i skogsbrynet eller under ensamt stående träd och få på detta sätt möt hösten en rätt ansenlig liten måge. Om de kunna nappa till sig småfisk, så göra de det nog; detta kan dock blott händelsevis äga rum, eftersom gräsanden ej dyker efter fisk. Hon kan alltså endast genom uppätande av fiskrommen skada fisket och detta obetydligt emedan denna ej är så lätt att hitta eller lättåtkomlig. Lätet är alldeles likt den tama ankans. Då gräsanden blir ond, reser hon fjädrarna och spänner därvid upp näbben förunderligt mycket, nästan mer än någon annan fågel; den övre näbbens stora rörlighet är nämligen en egenhet för gräsanden.

Snatteranden (Anas stre-pera L.). Längd 47—50 cm., stjärt 9, näbb 4—4,9, tars 4 cm. Spegeln huvudsakligen vit eller till hälften vit, till hälften grå med mörk kant baktill och framtill. I sin praktdräkt har hanen rödgrått huvud och hals med fina mörka fläckar, den övre ryggen och skuldrorna gråa med svarta vågor, den nedre ryggen svartbrun, gråstrim-mig, gum pen och stjärttäckfjädrarna sammetssvarta på över- och undersidan; vingtäekfjädrarna och stjärten gråbruna med vita kanter, krävan askgrå, mitten av bröst och buk vita. De gamla hanarna utmärka sig genom en starkt rostbrun färg och ett rödbrunt fält på vingtäekfjädrarna likasom genom svarta näbbar. På sommardräkten fattas den svarta färgen på stjärttäckfjädrarna, vilka liksom hela fågeln äro gråbruna. Honorna ha om sommaren samma färg som hanarna, dock äro stjärttäckfjädrarna och gumpen gulbruna med stora mörka fläckar. De likna på det hela taget gräsandshonorna, från vilka de dock lätt kunna skiljas genom den gråvita vingspegeln. Näbben är svart, gul på sidorna, fötterna gulröda, men simhuden är mörkare, hos de yngre mera gulaktig. Snatteranden förekommer i hela Europa ända från Island, vidare i hela Mellanasien och vid samma breddgrad även i Nordamerika. Hon häckar delvis i Norden, sparsamt i södra och mellersta Sverige, men även i Sydeuropa, ej sällan i sydligaste delen av Tyskland. Hon har samma slags bon som gräsanden; kullen består av 8—12 grön vita ägg, 50 : 30 mm. Hon låter ofta höra sin stämma, vilken låter som "gååk" eller "räckräekräck", och har därav fått namnet snatterand.

K r i c k a n (Anas crecca L.). Längd 32—35 cm., näbb 3,6, stjärt 7, tars 3—3,2 cm. Den guldgröna spegeln är den praktfullaste av alla änders, framtill ovantill med en rostbrun tvärrand, nedtill med vit kant, hos hanen med en svart, hos honan med en brun kant nedtill svart. Hanen har i sin praktdräkt huvudet och halva halsen kastanj ebrun. På huvudets sidor från ögonen har han en gränsande grön strimma, som upptill och nedtill har en gulvit kant. Bröstet stöter i vinrött med mörka fläckar; buken är smutsigt vit med rödaktiga vågor; ryggen, bröstets och kroppens sidor med fina svarta och ljusgrå vågor, de långa, smala skulderfjädrarna askgrå med en svart strimma på längden; vingpennorna rödaktigt bruna. Stjärten har 16 fjädrar, är mörk, askgrå, spetsig, de nedre stjärttäckfjädrarna svarta. Honorna såväl som ungarna hava samma välbekanta färger som den tama ankan dock äro de på det hela mera grå och ha ovan angivna artkännetecken. Vingspegeln är mattare än hanens men i alla fallakännetecknande. Näbben är gråsvart, foten grå, iris brun. Hanens sommardräkt liknar mycket honans. Krickan har samma utberdning som gräsanden och samma slags vistelseort som denna, är också vanligast hos oss näst gräsanden, men saknas i nya världen. Om hösten komma till Tysklands kusttrakter otaliga skaror av krickor från Norden och bli till stor mängd offer för fågelskjut-kojorna. Levnadsätt, föda och parningstid lika med gräsandens. Ägg 8 —14, storleken 47:32 mm., vitaktigt gulbruna. Krickan är mindre skygg, flyger fort och dyker

skickligt. Äggen läggas i vassen eller mellan vass och tuvor av säv. Ruvningstid 21 dagar. Köttet anses finare än gräsandens. Namnet kommer av hanens lockton, som låter: "krik, krik..."

Ärtan (Anas querquedula L.). Längd 35—39 cm., näbb 3,9—4,2, stjärt 7, tars 3,2 cm. Vingspegeln blågrön, bronsglänsande med en vit kant upptill och nedtill. Hanen har övre delen av huvudet och nacken mörkbrun, huvudet för övrigt jämte den övre delen av halsen gråröd, över ögat bort emot nacken ett vitt streck. Den övre sidans egentliga färg mörkbrun med gråbruna kanter, skuldrorna och de övre vingarna askblå med mörka streck, några skulderfjädrar mycket långa och smala, krävan gulbrun med mörka vågor, buksidorna vita och de nedre stjärtfjädrarna gulaktiga; stjärten mörkt askgrå med 14 fjädrar. Honan har den tama ankans bekanta brungula färg; i sommardräkt är hanen henne lik, dock är vingtäckfjädrarna askgrå. Ärtan är för övrigt mycket lik krickan, icke sällsynt, men icke utbredd så långt åt norr. Hon flyger fortast av alla änder; hennes lockton är "Knäck, knäck, knäck" eller "Kner-reb, knerreb". Hon lägger i april 1. maj 9—12 gulgröna ägg, vars storlek är 46 : 30 mm.

Stjärtanden (Anas acuta L.). Längd med stjärten 66,5—71 cm., stjärten 19, näbben 5, tarsen 5 cm. Honan har en längd av 53—58 cm. Hanens vingspegel bronsgrön, upptill och nedtill med svart kant, framtill med en roströd, baktill med en vit kant, där-bredvid ett svart tvärband. Honans vingspegel är brungul med en vit kant framtill och baktill, halsen jämförelsevis lång. De mellersta stjärtfjädrarna mycket långa och spetsiga, i synnerhet hos hanen. Hanens huvud, strupe och övre delen av halsen äro i praktdräkten bruna med svarta punkter på hjässan; nacken är svart med en vit inskärning, den undre delen av halsen vit; översidan vit- och svart-vattrad; de längsta skulderfjädrarna svarta med vita ränder; stjärten grå, de 8 cm. förlängda mellanfjädrarna svarta, de nedre stjärtfjädrarna svarta. Bröstet och buken vita med fina, brunaktiga streck, nedtill mörkt vatt-rade; över spetsarna av de bakre vingpennorna ett gult band. Honan har huvud och hals rostfärgade med svarta punkter, hennes översida är mörkbrun med gula fläckar; de förlängda mellersta stjärtfjädrarna äro ej mycket längre än de andra; den undre sidan av kroppen är rostgulaktig, brunstrim-mig, näbben blåaktig, smal, näbbryggen och nageln svarta; foten grå; iris brun. Stjärtanden bor i norra delen av Gamla och Nya världen. I Europa bygger hon mest bo i norr och öster, men även i Tyskland här och där på stora skogskärr och moras. Ägg 8—12 lika gräsandens; deras storlek 54 : 40 cm. Hanens lockton: aau-klaruck-ärrr; honans: gäaak. Då stjärtanden flyger, hör man ett sakta vinande. Hennes föda är densamma som gräsandens.

Bläsanden (AnaspenelopeL.). Längd 46—50 cm., stjärt 10, näbb 3—4 cm., tars 3,7, mellantån utom nageln 4,3 cm. Hanens vingspegel är mörkgrön glänsande, på övre och under sidan med en djupt svart kant, fjädernnärmast bakom spegeln vit utanpå, ofta med svart bräm. Honans vingspegel är mörkgrå med vit kant, den bortersta fjädern för det mesta helt vit. Näbben smalnande framåt jämförelsevis kort. Hanen har i sin praktklädnad gulvit panna och hjässa, huvudet är för övrigt liksom den övre delen av halsen roströd, hakan och strupen äro nästan svarta, den nedre delen av halsen samt krävan rödgrå, den övre ryggen och skuldrorna äro askblåa med fina, avbrutna svarta linjer, de längsta skulderfjädrarna äro vita med svarta kanter, översidan är för övrigt gråbrun; de yttersta stjärttäckfjädrarna äro liksom alla på undersidan svarta, vingtäckfjädrarna vita, handpennorna och stjärten bruna, den senares fjädrar utom de båda mellersta ha gråa kanter. Honans avviker tämligen mycket från den vanliga dräkten hos simändernas honor. Hennes huvud, övre hals och kräva äro svartgråa med rostfärgade fläckar, översidan är dunkelt brungrå, bröst ocb huk vita, vingspegeln sådan, som ovan är sagt. Näbben grönblå med svart nagel, fot blå-aktig, iris brun. Bläsandens hemort är Norden i Gamla världen från Island till Kamschatka, varifrån hon på senhösten begiver sig i stor mängd och dit hon återvänder i mars och april. Enstaka par häcka i mellersta Sverige, i Norrland är hon allmän. Hon flyger hastigt, men har ej gräsandens vinande flykt. Hennes lockton låter som "wibwi-wibwi", varpå ett knarrande ljud följer. Äggen blåaktiga eller ock gulaktiga, deras storlek 51:37 mm. Födan lika med gräsandens.

Skedanden (Anas clypeata L.). Har av många ornithologer för sin mycket breda näbbs skull uppställts som ett särskilt släkte. Hon är i alla fall lätt igenkännlig på näbbens form. Längd 44 cm., stjärten 7, näbben 6,5, tarsen 3,5 cm. Den klargröna, glän-

sande vingspegeln begränsas framtill av en bred, baktill av en smalare vit rand. Hanens huvud är i hans praktdräkt mörkt metallgrön, likaså halsen, övre ryggen är svartbrun med gråa fjäderbräm, skuldrorna vita, svartfläckiga; den nedre ryggen och de övre stjärttäckfjädrarna glänsande svartgröna; de små vingtäckfjädrarna blåaktiga, de stora nästan svarta med vita spetsar; handpennorna bruna; stjärten vit, dess båda mellersta fjädrar jämte det yttre fanet på de närmaste bruna, fläckiga ut mot kanten; bröstet vitt, buken rostbrunaktig, på sidorna vit, de undre stjärttäckfjädrarna grönsvarta. Honan är alldeles lik gräsandens hona, men kännes genast igen på den iögonenfallande näbben; hennes vingspegel är matt svart med en grönaktig skiftning och en vit kant nedtill, de övre vingtäckfjädrarna askgrå, foten gulröd; hanens näbb är gråsvart, honans smutsigt grönaktig med rödgulaktiga ränder, iris gul. Hanen liknar i sommardräkt honan, men han är något mörkare och har en mera glänsande vingspegel. Ungarna likna honan. Skedanden är vida utbredd i Gamla och Nya världens tempererade delar; hos oss finns hon isynnerhet i Göta-och Svealand men har även påträffats häckande i Lappland; i Sydosteuropa häckar hon ofta. De 8—14 äggen ha en smutsigt vitgul färg och en storlek av 50—56 : 35—37 mm. Skedandens föda är huvudsakligen animalisk.

2:d ra släktet: Dykänder. De fåglar, som höra till detta släkte, skilja sig från de egentliga änderna först därigenom att de ha en hudflik på baktån, men vidare genom sitt levnadssätt, i det de kunna dyka såväl som simma och till följd därav kunna hämta sin föda under vattnet. Denna består därför mera av fisk och andra vattendjur än av vegetabilier. Deras fötter sitta liksom gumpfotingarnas mera bakåt, varför dessa änder gåmycket otympligt och i upprätt ställning; deras kropp är kortare och tjockare än gräsändernas och deras rygg plattare, så att den föga höjer sig över vattenytan, då de simma.

Rödbruna dykanden (Ny-roca nyroca Güld). Längd 37 cm., stjärt 5,2, näbb 4,8, tars 4, mellantån 6—6,5 cm. Den smala vingspegelns övre del vit, dess nedre del svartbrun; på den föga välvda näbben skjuter pannans fjäderklädnad in med en spets. Hanen har i praktdräkten huvud- och nackfjädrar, som kunna resas upp till en kort fjäderbuske. Hans huvud, hals och kräva äro brunröda med en vit fläck på hakan och en svartbrun ring mitt på halsen. Den övre sidan är svartbrun med gulaktiga strimmor ända till ryggens nedre del; denna och de övre stjärttäckfjädrarna äro svarta, vingpennorna och stjärten svartbruna; den vita buken övergår bakåt i brunsvart, de undre stjärttäckfjädrarna äro vita, näbben blågrå med svart nagel, foten blågrå, simhuden svart, iris vit. Om sommaren är hanen lik honan, som har brunt huvud, främre delen av halsen gårrödaktig, svartbrun övre rygg, brun kräva och grönaktigt gråbruna vingar. Visserligen bebor denna and mycket vattendragen i sydöstra Europa, men hon häckar även i Tyskland, isynnerhet i djupa tätt bevuxna dammar och insjöar. Hon går åt norr knappast längre än till Danmark, söderut förekommer hon i Nord-Afrika, Arabien, Mindre Asien o. s. v. I Sverige endast tillfälligtvis. Hennes vita vingspegel och de vita nedre vingarna sticka livligt av mot den mörka färgtonen och göra henne lätt igenkännlig. Äggen grågula, kort ovala, storlek ungefär 52 : 38 mm.

Brunanden (Nyroca ferinaL.). Längd 40 cm., stjärt 6,5, näbb 4,8, tars 4,2 cm., mellantån 6,4 cm. Vingspegeln är ljust askgrå. Den gamle hanen har i sin högtidsdräkt rostrött huvud och den övre halsen roströd, den övre delen av ryggen svart, den nedre delen, skuldrorna och vingtäckfjädrar-na ljusgråa med mörka cigzagtecknin-gar; vingpennor och stjärt bruna; krä-van och bröstet svarta; bröst- och bukfjädrar grå med zigzigteckningar, som försvinna mot mitten; under gumpen och de undre stjärttäckfjädrarna svarta; näbben gråblå, svart vid roten och Tyskland i stora, men oordnade skaror, simhuden nästan svart; iris gulröd. Efter ruggningen äro hals och huvud mera bruna, vitaktigt framför ögat; den övre framsidan svartbrun med gulaktiga fjäderbräm; bröstet är vit-och gråfläckigt, översidan är skiffergrå. Honan liknar visserligen hanen i den senare dräkten, dock är hon mera brun även på huvudet. Brunanden häckar hos oss isynnerhet i östra Svealand, Öland, Gotland m. fi. ställen. Hon fordrar som dykanden större och mera djupa vattendrag. Åt norr går hon ej långt, hon fattas t. ex. på Island. Hon förekommer talrik i Sydosteuropa och det dit gränsande Asien. I okt. och mars draga de i Norden häckande brunänderna genom Tyskland i stora men oordnade skaror. 8—10 ägg, mest gröngråa, storlek 55 : 31 mm. Födan huvudsakligen vegetabilisk, därför är brunandens kött välsmakligare än de andra dykändernas.

Rödhuvade dykanden. (Nyroca rufina Pall.). Vingspegeln vitgrå, på den undre och bakre sidan mera grå. Längd 50—60 cm., stjärt 7, näbb 5, tars 4,5 cm. Hanen har i praktdräkt en fjädertofs, som består av det övre huvudets

och nackens förlängda fjädrar. Huvudet och den övre halsen äro roströda, hjässan är gulaktig, en smal strimma i nacken, nedre halsen och bröstet äro kolsvarta, den övre sidan är gråröd med en vit fläck på vardera skuldran, gumpenoch de övre stjärttäckfjädrarna äro svartbruna, de översta vingtäckfjäd-rarna vita, de andra gråbruna; handpennornas yttre fan och spetsar bruna; deras inre fan är vitt; armpennorna äro grå med bruna spetsar, de bortersta grå; stjärten är brun med en ljus kant; den nedre delen av bröstet, buken och de undre vingtäckfjädrarna äro svartbruna, på sidorna vita. Hanens sommardräkt är lik den nu beskrivna, men alla dess färger äro mattare. Honan är på översidan dunkelt brun, den övre delen av huvudet rödbrun med en mindre fjädertofs, gumpen matt svart; de övre stjärttäckfjädrarna äro bruna med ljusa kanter, huvudets sidor och strupen askgråa, halsen och bröstet ned till buken brungula, själva buken är grå, vit bortemot gumpen och begränsad av ett grått tvärband. Vingpennorna med mycket vitt, som faller i ögonen, då vingen år utbredd. Hanens näbb är karmosin-röd, tars och tår äro rödbruna, simhuden svartaktig, iris brunröd; honans näbb är mera brunaktig, hennes simhud stöter i gult. Denna and bebor huvudsakligen mellersta Asien, Sydost- och Sydeuropa, har också häckat i Tyskland, men är till och med på flyttningsfärd sällsynt där. Erhållits flera gånger i Danmark. Osäker för Sverige. Hon lägger 6—10 grönaktiga ägg om 58 : 41 mm.

Berganden (Nyroca marila L.). Längd 44—47 cm., stjärt 5,8, näbb 4,4, tars 3,7 cm. Vingspegeln vit med ett brett svart band nedtill, huvudet glatt. Hanen har i praktdräkt huvud och hals djupt svartgröna, vilken färg bakåt bildar en vinkel; den vitgrå överdelen av ryggen är tecknad med täta svarta vågor. Bakryggen, de övre och undre stjärttäckfjädrarna äro svarta; handpennor och stjärt svartbruna, bröstet är vitt, den brungrå buken har ljusa kanter, näbb och tars äro blyfär-gade, simhuden är gråsvart, iris ljusgul. Om sommaren har hanen mörkbrunt huvud och mörkbrun hals med ett smalt vitt band kring näbbroten och en matt öronfläck. Bröstet är vitt, rygg och vingar mörkbruna med fina vita och gula vågor och fläckar. Honan är tämligen enfärgat brun, dock jämte den vita vingspegeln igenkännlig på en gulvit fläck vid näbbroten, bröstet är grumligt vitt. Berganden häckar ofta i norra Europa och Asien, förekommer också vid Östersjökusten, i Pommern, Brandenburg och andra trakter. I Sverige vid fjällsjöar från Härjedalen norrut. Under flyttningstiden är hon isynnerhet vanlig vid havskusterna och utbreder sig i stora skaror ända ned till Sydeuropa. Kullen består av 8—10 tämligen långsträckta ägg, som äro matt grönaktiga eller gulaktiga och som även i avseende på storlek likna den föregående artens.

V i g g e n (Nyroca fuligula L.). Längd 38 cm., stjärt 5,3, näbb 4,2, tars 3,5, mellantån med nageln 6,2 cm. Vingspegeln vit, på undre sidan med svartbrun infattning, i nacken en nedhängande fjäderbuske. Hanen har i praktdräkt svart huvud, halsen och tofsen med blåröd metallglans, hela ryggsidan, även stjärttäckfjädrarna, svartbrun, mitt på ryggen och på skuldrorna vita strimmor. Vingpennorna och stjärten äro svarta med ljust fjäderbräm. Bröstet är svart, buken vit, gråsvart bortemot stjärten, de bruna vingtäckfjädrarna med ett gyllene metallskimmer, näbben gråblå, näbbnageln svart, foten gråblå med mörk simhud, iris höggul. Honan har dunklare färg, är eljes lik hanen, men har en mycket kortare fjädertofs, matt svart färg på översidan och gulaktiga punkter i stället för hanens vita korta strimmor; på de svartbruna sidorna och bröstet stora rödbrunaktiga fläckar, buken orent rödvit; den snett ställda vingspegeln vit som hanensmen betydligt mindre. Näbb och fot mera bruna än blåaktiga, svavelgul iris. Ungarna likna honan, men hava blott en svag antydan till fjädertofs. Viggens hem är Norden i Gamla världen, dock häckar hon ej sällan i Tyskland vid insjöar och havsvikar isynnerhet i den östra delen. Hos oss häckar den dels i landets nordliga delar vid sötvatten, dels ock vid Östersjökusten, t. ex. Upplands och Sörmlands skärgårdar, Öland och Gotland, men även i Hosjön i Uppland, Tåkern, Hornborgasjön, Bolmen o. s. v. Honan lägger i maj och juni högst 12 ägg, som äro blekt olivgröna, något glänsande och ha en storlek av 57 : 41 mm. Han dyker mycket skickligt; lätet är "Korr, korr", hanens läte under parningstiden "Hoio".

Knipan (Nyroca clangula L.). Längd 45 t. 48 cm., stjärt 8,3, näbb 3,6, tars 3,8 cm. Spegeln vit, hos honan med gråtvärstreck. Hanens huvud av djupt metalliskt svart-grönt, med något förlängda hjäss- och nackfjädrar. Bakom näbbet å vardera sidan en stor rund vit fläck. Ovan jämte stjärten svart, vingar svartbruna, i övrigt vit, så även de långa skulderfjädrarne, dessa dock med svarta längdstreck. Näbb svartaktig^ fötter gulaktiga, simhud skiffergråa, iris gul. Under sommaren har hanen mörkbrunt huvud och gumpens sidor grå, undersidan vit. Honan har brunt huvud, något ljusare brun översida och grå framsida. Undertill med gråvita breda kanter, stundom bakom näbben

en gulaktigt vit fläck. Spegeln gråvit, iris gulaktigt vit, näbb och fötter som hanen. Knipan är en nordlig fågel som finnes häckande uppåt isregionerna i Gamla och Nya världen. Hos oss häckar hon här och var i Göta- och Svealand, mot norr blir hon allt allmännare. Hon häckar i ihåliga träd, men även i enbuskar och under granar vid stränderna. I april och maj lägger honan 10 till 18 ägg, grönaktiga. Storlek 60:43 cm. Märklig är knipans dragning till småskraken, med vilken hon gärna slår sig samman. Bastarder dem emellan finnas också.

A 1 f å g e 1 n (Nyroca hiemalis L.). Hanens längd 55 cm., då de 24 cm. långa mellersta stjärtfjädrarna räknas med; näbben 3,9 cm. Honans stjärtfjädrar och därföre även hennes hela längd är betydligt mindre. Den rödbruna vingspegeln framträder obetydligt. Hanen har i praktdräkt vitt huvud och vit hals med en vit spets utåt ryggen; kring ögonen är han ka-nelfärgad, halsen har längs vardera sidan nedåt en brun rand. Bröstet är svartbrunt; översidan brun, de vita skulderfjädrarna bilda därpå två långa ränder, för övrigt är färgen vit. Näbben är svart vid roten och i spetsen, i mitten röd, foten mörkt gråblå, iris brun. Hanen är i sommardräkt huvudsakligen jordfärgat brun med gula fjäderkanter, från buken bakåt vitaktig. Honan är brun på hela översidan, på skuldrorna med ljusare fjäderkanter; hjässan är brun, huvudets och halsens sidor äro gråvita, krävan brun; undersidan vit; näbb och fot gråblå. Hennes stjärt endast föga spetsig i mitten, mellanfjädrarna obetydligt förlängda. Alfågeln tillhör den högsta Norden i både Gamla och Nya världen, varifrån han inemot november i ofantliga skaror kommer till Östersjöns kuster och till och med beger sig uppför de tyska floderna, dock ej långt in i landet. Häckar vid Lapplands sjöar. Hans läte ljuder som "Klashauik" med tonvikten på sista stavelsen. Honan lägger 8—10 ägg, som ha en storlek av 51 : 36 mm., äro långsträckta och grågröna eller brunaktiga.

3:d je släktet: Svärtesläktet (Oidemia FI em.). Den nästan alldeles svarta, alltid mycket mörka fågeln har förskaffat detta släkte namnet. Näbben med en knöl vidroten, näbbnageln lika bred, som näbben och lika lång som bred. Pannans fjäderklädnad övergår i en sakta rundning ned på näbben. Stjärten med 14 fjädrar, tår och simhud mycket långa. Baktå med hudflik.

Sjöorren (Oidemia nigra L.). Hanens längd 45—47 cm., stjärten 9, näbben 4,8, tarsen 4,2, mellantån med nageln 7 cm. Honan är 5 cm. kortare. Kring näsborrarna en röd fläck, för övrigt är hela fågeln sammetsvart, på sina ställen med rödaktig metallglans. Hos honan är färgen mera brunaktig; på huvudets sidor, på strupen och bakre delen av kroppen grumligt vit, på sistnämnda ställe med mörka fläckar; näbbknölen mycket obetydlig. Ungarna ha ingen knöl på näbben. Vingspegeln aldrig tydligt framträdande, foten skiffergrå, simhuden svart, iris brungul. Sjöorren häckar högt i Norden, hos oss från Härjedalens fjällvatten norrut, men kommer om senhösten i stora skaror till Hollands och Tysklands kuster; lämnar dock sällan havet och visar sig överhuvudtaget endast under ruvningstiden på land. Kullen består av 8—10 gulröda ägg om 61 : 41 mm. Sjöorrerns läte tjuder som "Kräk-läk" eller också som "Re-re-re".

Svärtan (Oidemia fusca L.). Hanens längd 55—58 cm., stjärten 8,5, näbben 6,6, tarsen 4,6, mellantån med nagel 7,5 cm. Honan är några centimeter mindre. Hannens färg är i praktdräkt sammetsvart, vingspegeln rent vit; bakom ögat en spetsig vit liten fläck, näbbknölen svart, näbben högröd med svart kant; foten högröd, simhuden mörkgrå. Efter Tuggningen är färgen mera brunaktig, bröstet vit-aktigt med otydliga fläckar, mellan ögat och näbben samt bakom örat en vit fläck på vardera sidan, näbben svartgrå; foten mera gul än röd. Honan är gulbrun, de vita fläckarna på huvudet större, vingspegeln vit som hos hanen. Svärtan har hos oss sitt hemvist från Härjedalens och Jämtlands fjällsjöar och vidare norrut, häckar även längs Östersjökusten samt i Halland, men slår sig under flyttningstiden ej sällan ned på sjöar och dammar söderut. Kullen består av 8 —10 ägg, som ha en storlek av 70 :46 mm. äro brungula, glänsande och något bukiga. Svärtans stämma låter som "kraa-kraa".

Ejdersläktet (Somateria Leach). Fjäderbeklädnaden på näbben går i en spets ända fram till näsborrarna; näbbnageln lika bred som näbbens spets. Hanens färg består huvudsakligen av svart och vitt; honorna ha brun och svart teckning, ungefär lika gräsandens. Alla arterna äro havsfåglar, som endast tillfälligtvis råka komma i det inre landet.

E j d e r n (Somateria mollissima L.). Fjäderspetsarna på sidorna ar näbbens övre del skjuta längre fram än fjäderspetsen på själva näbbryggen. Längd 56—60 cm., stjärt 8,2, näbb 7, tars 4,7, mellantån utom nageln 6,5

cm. Hanen, "gudingen", har i praktdräkt hjässan glänsande svart, i mitten vit, hakhuvudet gulgrönt, kring örat gulgrönt; den övriga delen av huvudet samt hals, kräva, rygg, skuldror och de i form av en skåra framåtriktade bakre vingpennorna äro liksom en fläck på gumpens sidor vita; den övriga delen av kroppen är brunsvart och den mörkbruna vingspegeln är föga synlig. Näbben är gulgrön, foten brungul, iris gulaktig. Honan, "ådan", är gulbrun med mörka fläckar på längden och hals, månformiga tvärfläckar. Hennes bruna vingspegel har bakåt och framåt vita kanter. Ejdern bebor den höga Norden på båda halvkloten och häckar sällan sydligare än på He-briderna, dess sydligaste häcknings-plats är norra spetsen av Sylt. Redet är ett enkelt lager av tång, mossa ochgräs, som honan fodrar med en myckenhet dun, vilket hon rycker av sig själv. Detta underlag av dun är så tjockt, att honan under ruvningen rent av ligger i fjädrar och kan täcka äggen därmed, då hon flyger ut efter föda. Den första kläckta kullen finner man i mitten av maj; den innehåller vanligen 4—5 men även 6—9 ungar. Äggen hava ofta en påfallande avlång form. De ha i medeltal en storlek av 79 : 54 mm. Ruvningen varar fyra veckor; äggens färg är blekt blågrön, än mera brunaktig, än mera grönaktig. Ejdrarna bygga aldrig bo vid sötvatten utan alltid i närheten av havet på öppna kuster eller vid havsvikar i de nordligaste delarna av Europa, Asien och Amerika, ofta på Grönland och Island. Sällan få de behålla sin första kull ägg, ty bona uppsökas och plundras av befolkningen ej blott för äggens utan framför allt för det mjuka dunets skull, vilket är en dyrbar handelsvara. Isländarna utplantera dessa fåglar på särskilda små för dem passande öar, där de bli så tama, att de bygga bo bredvid husen ,och invånarna gå omkring bland dem som bland det tama fjäderfät. Dock måste hundar och dylika djur hållas undan under ruvningstiden. Norrmännen göra på samma sätt, de göra i ordning boningsplatser åt dem, taga i stället dunet och få på det sättet en myckenhet dun. De öar eller holmar, på vilka dessa och andra sjöfåglar bruka häcka, kallas där äggöar eller dunvaer och öka mycket värdet av den lantgård, till vilken de höra. Då nu den första kullen blivit borttagen, så lägger ej dem en ny med tre, och om, fågeln ännu en gång blir plundrad, lägger han en tredje kull med två eller blott ett ägg. Tages även denna kull bort, så bestraffas denna snålhet därigenom, att ejdern alldeles övergiver en så olycksbringande plats. Deras läte är: "orr" eller "korr". Det förstås av sig självt, att ejdern med sin tjocka fjäderdräkt kräver ett kraftigt skott.

Praktejdern (Somateria spectabilis L.). De spetsiga fjäderfälten på sidorna av näbben sträcka sig ej lika långt fram som näbbryggens fjäder fält. Längden något mindre än den förra artens, näbben uppsvälld vid roten. Hanens huvud är i praktdräkten ovan askgrå, under ögat en ljusgrön fläck, halsen ovan, övre delen av ryggen, ett stort fält på vingen och en fläck på sidan av gumpen äro vita, allt det övriga, även de halvmånfor-migt böjda fjädrarna svart. Näbben röd, foten brunröd. Honan har andhonornas vanliga färg med nästan helt och hållet svartgrå näbb. Hemort höga Norden, en sällsynt vintergäst vid våra kuster. Levnadssättet liknar föregående arts.

Gravandsläktet (Tadorna). Näbben mot spetsen bredare, skovel-formig med en uppsvälld knöl vid roten, som i profil sedd bildar en båge, näbbnageln smal, knappast fjärdedelen av näbbens bredd; tarsen längre än hos andra änder, mera lik gässens, till vilka detta och följande släkte bilda en övergång. Hanen och honan äro föga olika till färgen.

Gravanden (Tadorna tadorna L.). Allmänna kännetecken:* de ovan angivna. Längd 58 cm., näbb 4,5, stjärt 8, tars 4,8 cm. Vingspegeln stålgrön med purpurglans, roströd vid bakre kanten. Hanen i praktdräkt har huvudet och halsen ovan mörkt metallgröna, den nedre delen av halsen till ryggen rent vit, ryggen roströd, skuldrorna svarta. På bröstet har han en roströd sköld, vars mitt liksom bukens är svart, de övre vingtäckfjädrarna vita, handpennorna svarta, stjärten vit med svart kant. Honorna snarlika men med dunklare och mattare färger; näbben högröd, näbbknölen brunröd, foten gulröd, iris brun. Ungarna äro på huvudet, nacken och ryggen mörktgråbruna, den rödbruna bröstskölden fattas; undre sidan är vit med bruna fläckar på sidorna. jGravanden häckar i Nord-Europa och Mellanasien, hos oss utefter Västkusten, vid Östersjökusten till Sörmland, dessutom vid Tåkern; hon gör sitt rede uti jordhålor, som hon själv gräver eller i rävlyor, grävlings-gryt och kaninhålor, där hon märkvärdigt nog får vara alldeles ostörd. Även uti ihåliga träd gör hon sig ibland ett bo, men blott undantagsvis i täta busksnår. Hennes ägg, 8—14, äro gulgröna, deras storlek 68 :50 mm. Honans lockton är "Qua-kwakwakwak", hanens: "korr korr". Med avseende på föda och flygfärdighet är gravanden föga olik andra änder.

Rostandsläktet (Casarca). I allmänhet lik det förra släktet, men näbben smal och prydlig, icke uppsvälld vid roten

eller bred framtill.

Rostanden (Casarca casarca L.). Längd 58 cm., stjärt 11,5, näbb 4,2, tars 6 cm. Vingspegeln metallgrön, på vingtäekfjädrarna en stor vit sköld. Huvudet vitt med en roströd skiftning, halsen ljust rostfärgad, begränsad av - en mörk ring. I övrigt roströd. Vingpennor svarta, näbben är blott vid spetsen något böjd uppåt, foten gråbrun. Vingarna nå till stjärtens spets. För övrigt är rostanden lik gravanden, häckar som denna i hålor. Sydeuropa, Nordafrika och Västasien äro dess hemland; hos oss träffas denna art tillfälligtvis. Mer än 8 ägg brukar rostanden ej lägga. De likna gravandens.

Jakt.

Andjakten är bland en jägares angenämaste sysselsättningar, förutsatt att den sker med lugn, ordning och varsamhet, i annat fall kan den medföra olycksfall. Olyckligtvis är andjakten nu i avtagande till följd av många orsaker, dels sumptrakters uttorkande, dels större och mindre sjöars sänkande. Den intressantaste och mest givande är drevjakten, då ungarna väl kunna flyga, men ej äro i stånd att sträcka ut, vilket inträffar i början av augusti. Känner man till platsen, så låter man 14 dagar före jakten hugga ut iy2 till 2 meter breda gator tvärt genom vassen, på vilka de av hundarna och jägarna framdrivna änderna komma i skotthåll. Men det är nödvändigt, att den avmejade vassen åter vuxit upp en handsbredd, över alldeles kala ytor låta änderna nämligen icke driva sig, utan dyka och simma under vattnet över de farliga ställena. Man bör akta sig att i förväg oroa en sådan plats, emedan änderna, om de ej anse trakten säker, äro böjda att sträcka därifrån. Även bör man icke glömma, att tiden som passar för derina jakt är kort, om änderna äro fullt flyga, så äro några skott tillräckliga att oroa dem och komma dem att alla flyga upp och sträcka därifrån.

För denna jakt fordras även båtar, i vilka en eller två skyttar ros fram och fatta posto framför gatorna. För att på avstånd tillkännagiva platserna kan man anbringa stänger försedda med små vimplar vid sittbrädena. Det är svårt att säga, var de bästa platserna äro, vanligen de, som äro närmast drevets början, där man då ställer de säkraste skyttarna, men även bakom drevkarlarna måste stå skyttar, vilka kunna skjuta de tillbakastrykande änderna. Även på passande ställen vid stranden böra ställas skyttar.

Äro ställningarna intagna, gives signal till pådrivandet, varvid skyttarna med hundarna och pådrivarna gå framåt. Nu blir det liv och rörelse på platsen, och på kort tid överskådar man bytet, som kan väntas, ty vid andjakt gäller det att se upp både i luften och i vassen. Några fåglar flyga upp och sträcka till ett annat ställe ivattnet eller kretsa obeslutsamma omkring. I vassen hör man plaskande än här än där, än är det åter tyst. Så hör man en orolig ands klagoskri "Quaaaak", en ung skytt borrar då ögonen i vassen, som han ser röra sig, lägger an och ämnar skjuta, då till hans förskräckelse en jägare träder fram och giver honom den hälsosamma lärdomen, att aldrig vid andjakt skjuta, om man icke bestämt ser, att det är det jagade villebrådet. En and sträcker tätt över vassen, plötsligt böja sig de, som sitta i en båt, djupt ned, ty mitt emot dem står en jägare, som skall skjuta på denna and, han träffar icke, men alldeles tätt över båten vina haglen. Vilken olycka skall icke kunna ske, om de, som sutto i båten, icke märkt den annalkande faran! Härav följer regeln, att man icke får skjuta på en sträckande and, förr än den höjt sig så högt, att skottet icke kan anstifta olycka. För att icke två skyttar skola skjuta på en och samma and, om några flyga upp samtidigt, hava skyttarna förut kommit överens om den ordning och på vilken sida var och en skall skjuta. Om en and står framför drevkarlarna eller hundarna med ängsliga åtbörder och skrik, fladdrar omkring som om hon vore lam i vingarna och i trots av faran icke sträcker, utan faller ned igen, så måste man genast vissla hundarna därifrån, denna and har uppenbarligen ungar, som icke ännu äro flygfärdiga och således värdelösa. På sådana änder bör man naturligtvis icke skjuta; man skall i allmänhet icke skjuta på unga änder, vilkas spegel man icke säkert kan iakttaga. Allt efter som drevet tränger framåt, ro båtarna samtidigt till den främsta uthuggningen, tills allt är uppdrivet; de sista stanna bakom drevkarlarna för att skjuta de tillbakaflygande änderna. Har man under drevet märkt många sådana, så lönar det sig att återupptaga drevet i omvänd ordning. Står den genomsökta vattenytan i förbindelse med ett annat vatten »genom någon kanal, så bör man ej underlåta att där placera några skyttar, då änderna gärna begiva sig dit. Man har ofta märkt, att änder, som träffats av skott,

försvunnit som genom ett trolleri. Om en and sårats och fallit ned i fritt vatten, simmar hon genast mot vassen och så långt in mot land som möjligt och gömmer sig där så väl, att varken jägare eller hundar kunna finna henne, tränga hundarna starkt mot henne, dyker hon och håller sig fast med näbbet vid rötter och vassrör, tills faran är över, då sticker hon näbbet över vattnet, ibland dör hon under vattnet. Detta bekräftas av många iakttagelser. Man skjuter med bättre resultat på sträckande än på simmande änder, då dessa, om de vädra fara, ligga så djupt ned i vattnet, att de visa blott en obetydlig måltavla, så att man för det mesta skjuter över dem. Att skjuta flygande änder framifrån är icke rådligt, emedan skottet för det mesta träffar under dem och haglet inte tränger djupt nog in i de täta bröstfjädrarna. En dödligt träffad and rycker häftigt tillsamman, sänker sig så småningom ned och faller död ner, vanligen på ryggen; äro vingarna träffade, virvlar hon runt om, varvid man tydligt ser den förlamade vingen, och sträcker genast mot stranden, simmar i rinnande vatten med strömmen och dyker snart, även om hon inte förföljes, för att gömma sig någonstädes. Det är då svårt att finna henne, och det lyckas blott för en duktig, klok hund, om man lämnar honom att i frihet söka in emot land. Mången jägare, som anser sig klokare än hunden, ropar under hotelser bort denne och är förargad, då han inte kan finna anden, som för länge sedan är borta från den plats, där han söker. Att skicka hundarna efter varje skjuten and är icke rådligt, då dessaå ena sidan för mycket trötta eller oroa henne. Har en vingskjuten and ett betydande försprång, så upphinner hunden henne ej, och det är bäst att efter drevets slut söka upp henne tillika med andra lidande kamrater. Att många änder gå förlorade, måste man finna sig i, hellre bör man lämna en sådan i sticket än för mycket trötta hunden eller sätta honom i fara, när han måste följa henne i ett träsk, där han varken kan simma eller gå.

Även dräkten är av betydelse vid andjakt. Där, varest marken överallt under grunt vatten erbjuder fast grund, vilket blott undantagsvis förekommer, äro höga vattenstövlar på sin plats, men i andra fall blott en onödig plåga. Man kan då anbefalla en fotbeklädnad, som lätt släpper igenom vattnet och skyddar foten från att såras av spetsiga stenar, hårda gräsrö-ter o. d., således gamla stövlar som man snör fast vid fötterna för att de inte oupphörligt skola fastna i den gyttjiga marken. Endast srumpor skydda icke för stenar och att gå barfota är dåraktigt. En vassfärgad jacka med många fickor, gamla uttjänta byxor, en bredbrättad halmhatt mot de på vattnet brännande solstrålarna är en passande dräkt, och därtill ett nät att stoppa de tagna änderna uti. Bössan för båtjakt kan vara lång och med kraftig kaliber, hon måste uthärda en stark laddning, men man bör ej hava grövre hagel än 3% mm., bäst är hagel av 3 mm. Att skjuta på mer än 50 stegs avstånd medför intet resultat.

Om änderna icke förekomma så talrikt, att dre v jakt lönar sig, kan man använda sökandet med hunden, Men detta är mycket ansträngande altl efter traktens beskaffenhet och kanska farligt. Jägaren måste följa hunden i träsket, emedan denne annars upphör att söka och den förre icke kan skjuta, om han inte ser änderna, och om de flygfärdiga flyga upp för långt bort från honom. Är hunden mycket långsam, så avlossas få skott, söker hunden flyktigt eller hastigt, så har den genomvåta jägaren svårt att följa honom, vilket dock icke bör avhålla en duktig jägare, som är fri från reumatism, från denna intressanta jakt.

Har man blott mera sällan förekommande tillfällen till and jakt, så kan man använda varje fågelhund, som vill gå i vatten. Men om man kan räkna på andjakt större delen av jakttiden, t. ex. där varest sträckande änder ofta slå ned, måste man ha en vorstehhund, varmed man förstår en strävhårig rapphöns- eller fågelhund. Dessa gå nämligen hellre och mer uthållande i vatten än de snagghåriga rapphönshundarna, som lätt frysa. De förras långa, täta hår skydda dem också mer från att såras av vassa, spetsiga vasstrån, avbrutna vassrör och sådant. Men trots detta bör man icke, för en skjuten ands skull, skicka ut en hund i det iskalla vattnet om vintern, ty innan man anar det, blir följden reumatism, förlamning och andra sjukdomar, hellre förlora en värdelös and än för dess skull äventyra hunden. Det är visserligen önskvärt, att hunden står framför änderna, men om så är nödvändigt, måste han hastigt på befallning springa på dem och tvinga dem att flyga upp, annars fly de för honom och huka sig ned; i täta snår måste hunden ofta vända om och kretsa kring jägaren för att denna städse må ha honom i sikte. Hunden måste väl och säkert apportera, men aldrig för hårt fatta bytet, vilket ofta är en egendomlig, ful vana hos dessa vanligen kraftiga hundar. Hunden får ofta tillfälle att gripa ännu svaga änder, om han är snabb nog, och ingenting är så obehagligt, som att se honom apportera dem med nedhängande tarmar. Unga hundar måste man

noga övervaka, så att de inte begagnadet frestande tillfället att sluka andungarna, i stället för att apportera dem, vilket många göra i tanke, att deras herre icke bryr sig om dem; man bör därför undvika att, då hunden ser det, kasta bort de små andungarna och även giva akt på, att hunden icke i ett obevakat ögonblick söker upp dem och tillägnar sig dem som herrelöst gods.

Ett annat sätt att jaga änder är att ställa sig i håll. På måfå kan man inte ställa sig i bakhåll för något villebråd, man måste förut ha tagit reda på de ställen, där änder bruka slå ned. Vildanden är misstrogen och begåvad med starka sinnen, synen är isynnerhet skarp, därför måste man intaga en dold plats. Antingen gräver man ett manshögt hål i marken och täcker över det åt ryggsidan, anordnar en sittplats i hålet och lägger in torr halm för att skydda sig mot kölden, men om den fuktiga marken icke tilllåter sådana anstalter, bygger man av på varandra lagda och sammanbundna störar ett skjul och täcker över det med vass, så att det liknar en liten höstack och passar till omgivningen, vilket är nödvändigt, emedan änderna, liksom annat villebråd, misstro alla i ögonen fallande byggen. Åt olika håll anbringar man skotthål, och det inre rummet bör vara så stort, att också den trogna följeslagaren, hunden, ryms därinne. Om buskar finnas på de utvalda platserna, kan man dölja sig bland dem, binder tillsamman deras grenar eller skär av dem, där så behövs och lagar, att man har tillräckligt skjutrum. Ju större andflocken är och ju längre den vistats där, desto omsorgsfullare bör man göra förberedelserna. Till vinden kan man inte taga hänsyn, isynnerhet vid större vattenytor, men vid dammar eller smärre vattendrag kan man göra förberedelser vid båda stränderna för att efter vinden kunna anpassa sig på den ena eller andra sidan. Bästa tiden för håll är om aftonen, och man bör vara på platsen någon timme före solnedgången.

Änderna äro mest i rörelse om aftonen och utebliva säkert icke från de omtyckta platserna, än komma de i större än i mindre flockar och jägaren gör väl i att skjuta, så snart tillfälle erbjuder sig, och inte invänta större flockar, ty mörkret inträder snart och gör slut på jakten. Det är inte rådligt att låta hunden inhämta varje enskild and, än mindre att låta honom förfölja en sårad, det åstadkommer för mycken oro, varigenom hela jakten stores. Har jägaren en båt med sig, så uppsamlar han bäst själv de skjutna änderna, såvida han inte har att göra med rinnande vatten, som bortför bytet. Vill man nyttja morgonstunden för att passa på, när änderna slå ned, måste man vara på platsen före daggryningen. Vid månsken flyga änderna omkring nästan hela natten, det är då svårt, att bestämma bakhållets varaktighet, vilken även beror på huru länge jägaren kan hålla ut i den ofta kalla natten. Är vattnet tillfruset, kan man hugga upp vakar, som änderna ivrigt söka upp för att få vatten. Man kan anbefalla utströendet av potatis, säd o. d., för att locka änderna; stundom använder man även en tam eller än bättre tämjd vildand, icke en hane, med bundna vingar, vilken med sitt läte "Quaak-quaak" snart lockar dit de främmande. Om på en vattenyta större flockar slå ned, kan man genom en pådrivare, som inte får göra mycket buller, så småningom driva dem inom skotthåll för jägaren, detta medför blott undantagsvis något resultat och är därför ingen vanlig jaktmetod. Man kan även ställa sig i håll på nyligen avmejade sädesfält för att skjuta på de änder, som plocka upp kvarlämnade sädeskorn, och som slå ned i större mängd, ju rikaresädeskornen förekomma. Här gör ett lockande god tjänst, i annat fall kan bytet av de spridda och kringspring-ande änderna bliva ganska tvivelaktigt.

Att smyga sig på änder-n a fordrar försiktighet och ortskunskap och kan med framgång ske, om stränderna äro höga och lätt bevuxna. Då bör man göra det under blåsiga dagar, emedan änderna då uppsöka hålor vid stränderna och överhängande buskar, så att det är lättare att smyga sig på dem. Men har man haft oturen att bli sedd av en enda, så är jakten förfelad, ty på hennes varning flyger hela flocken sin väg. Märker man på rinnande vatten några änder hägra upp i strömdraget, så ställer man sig på en undangömd plats, och nästan alltid komma de drivna av strömmen nedåt inom skotthåll. Vid detta slags jakt anbefallés ofta i böcker användandet av en skärm, d. v. s. en på uppspänt lärft målad ko i kroppsstorlek, men om denna skall vara till nytta, bör man en tid förut låta kor beta där, så att änderna vänja sig vid åsynen av dem och inte bliva rädda för den målade, som jägaren bär med sig. Den målade kons bakgrund skall vara grön eller grå. Har man kommit tillräckligt nära, så ställer man skärmen på marken, för vilket ändamål den bör vara försedd med en fotställning, och skjuter genom anbragta hål. Vi hava i praktiken varken sett eller hört omtalas detta förfarande och tvivla på resultatet därav, då man oftast har att göra med främmande sträckänder, som nog torde anträda skyndsamt återtåg inför denna uppenbarelse. Ett vanligt iijälpmedel är en med gräs, vass eller halm flätad ram, som jägaren bär framför sig,

eller man övertäcker en båt med detta material, så att skytten och roddaren äro alldeles dolda och genom försiktigt roende kunna överraska änderna; detta är i varje fall det enda medel att komma på en på fritt vatten liggande andkull.

Fångst.

Fångst av änder sker på olika sätt i stort omfång genom den s. k. A n d -fångaren, som Jester beskriver på följande sätt. Andnätet lägges ut nära stranden av en flod eller insjö. För ändamålet göres en från 25—30 m. lång och 2,5 m. bred plantering av flätad vide och med ett slags rund valvbåge, vars sidoväggar såväl mot stranden som mot vattnet måste vara så täta, att ingen and kan krypa igenom. På floder med stark islossning, måste, för att skydda fällan, en damm av riskvistar uppföras. Vid de båda ingångarna till fällan, såväl som vid sidoväggen, där man gjort två eller tre öppningar, så att änderna kunna simma in, samt även mot vattnet inrättas falluckor, så att de fort kunna släppas ned, men i väggen mot strandsidan göres 2 eller 3 runda hål, och framför dessa små av vide flätade dörrar, icke falldörrar. Andjägarens koja sättes upp i närheten av fällan, finns ett träd i närheten, vid detta, annars bygges den av stänger och beklädes med vass eller vide. Stockänderna fästas dels utanför och icke långt från öppningen till fällan, dels inuti densamma på små vasstuvor. Vid den and, som är närmast kojan, anbringar man en tråd, för att, om anden rör sig för litet, jägaren skall kunna draga i den. Framför fällans ena öppning sättas ned några stänger i vattnet i sådan ställning, att man här kan hänga upp ett med sidoväggar och tak försett nät. För att locka änderna in i fällan fästes tvärt över den ett brett bräde, varpå såväl inom fällan som utåt vattnet strös havrekorn och malt, framför den på vattnet utströdda säden anbringas några vasstuvor, så att säden ej simmar bort. Den bästa tiden för fångst är senhösten. Jägarenmåste infinna sig i kojan före dagens inbrott. Änderna bliva några dagar förut på samma sätt som nämnt på platsen försedda med korn. Så snart jägaren märker, att ett tillräckligt antal änder summit in i fällan, släpper han plötsligt ned falldörrarna medels draglinorna och begiver sig genast först till de åt strandsidan anbragta hålen och ställer framför dessa, sedan han borttagit dörrarna, fågelnät liknande fisknät, men med något bredare öppning och fäster det med pinnar vid stranden. Därefter far han i en båt till den andra sidan av fällan och söker driva änderna in i näten. Därpå far han till den öppning, där stängerna stå, och hänger här upp ett nät, vilket måste sluta tätt till öppningen och gå djupt ned i vattnet. Nu lyfter han upp fall dörrarna och går in i fällan för att driva in i den de möjligen kringsimmande änderna.

Liknande denna andfälla äro de fågelkojor, som på Sylt uppsättas för andfångst, och däri under ett år i en fågelkoja infångades 45,000 änder. De om senhösten inuti landet utbjudna änderna härröra mest från sådana andfällor. I de ovannämnda näten fångas vildänderna på följande sätt: På vatten, som är övervuxet med rör-och bladvass uppsätter man 6 till 8 fågelnät och några locknät, de senare knutna med 4-kantiga maskor av 8 cm. bredd. De riktiga näten såväl som locknäten ställas på sned i vassen på så sätt, att mellan två fågelnät ställes ett locknät, men åt båda sidorna mot vattnet och mot stranden blott locknät och det hela utgör ett sammanhängande helt. Så snart allt är ordnat, bliva de i vassen liggande änderna genom några i en rad farande båtar så småningom och utan buller drivna mot fågelnäten. Så snart man kommer nära näten, håller man upp med pådrivandet, emedan annars de änder, som just stöta mot locknäten eller ställningarna, flyga upp, varemot de, om man icke driver på för hårt, simma längs locknäten, och när de komma till fågelnäten slinka in i dessa. Om man går försiktigt tillväga, kan man få en riklig fångst. Andnäten såväl som höns-fågelnäten begagnar man företrädesvis mot unga änder. Det inre nätet måste vara av stark fast linnetråd, de yttre av segelgarn. Det förstnämnda har runda omkring 8 cm. vida maskor, det måste vara 170 cm. långt och 18 maskor högt, det yttre åter har 4-kantiga maskor, 190 cm. långt och 4 maskor högt, och varje maska skall vara 30 cm. vid. Locknätet stickas eller knytas som vid rapphönsnät i ett stycke, men lägges, då det användes, dubbelt och fågelnätet bindes in mellan de båda hälfterna. Näten ställas medelst långa stänger på tvären i vassen, sedan man hängt stenar eller blytyngder vid dem. Det måste stå tre fyrkantiga maskor högt över vattnet. Änderna drivas in på samma sätt som i fällan. Man kan härtill även nyttja hårnät, som dock måste ställas lösare, än då man fångar harar, så att man får en större nätsäck.

Ängspiplärka, se Ärlor.

Ängsknarr, se Sumphöns.

Ängssork, se Råttdjur.

Ärlor, fam. Motacillidae. Tarsens baksida täckt av ett par längsgående hela skenor, dess framsida till största delen av flera smärre plåtar. Stora piplärkan, Anthus richardi Vieill., har anträffats endast en gång hos oss. Vinglängd 94—100 mm., tars 30—33 mm. Fältpiplärkan, A. campestris L., har en vinglängd av 87 —97 mm. Träffas på hedmarker i södra Sverige. Ängspiplärkan, A. pratensis L., har baktåns klo föga böjd, omkr. 10 mm. 1. längre, ofläckad övergump. Vinglängd 78—84 mm. Finnes över hela landet på fuktiga ängar, myrar och fjällhedar. måste infinna sig i kojan före dagens inbrott. Änderna bliva några dagar förut på samma sätt som nämnt på platsen försedda med korn. Så snart jägaren märker, att ett tillräckligt antal änder summit in i fällan, släpper han plötsligt ned falldörrarna medels draglinorna och begiver sig genast först till de åt strandsidan anbragta hålen och ställer framför dessa, sedan han borttagit dörrarna, fågelnät liknande fisknät, men med något bredare öppning och fäster det med pinnar vid stranden. Därefter far han i en båt till den andra sidan av fällan och söker driva änderna in i näten. Därpå far han till den öppning, där stängerna stå, och hänger här upp ett nät, vilket måste sluta tätt till öppningen och gå djupt ned i vattnet. Nu lyfter han upp fall dörrarna och går in i fällan för att driva in i den de möjligen kringsimmande änderna.

Liknande denna andfälla äro de fågelkojor, som på Sylt uppsättas för andfångst, och däri under ett år i en fågelkoja infångades 45,000 änder. De om senhösten inuti landet utbjudna änderna härröra mest från sådana andfällor. I de ovannämnda näten fångas vildänderna på följande sätt: På vatten, som är övervuxet med rör-och bladvass uppsätter man 6 till 8 fågelnät och några locknät, de senare knutna med 4-kantiga maskor av 8 cm. bredd. De riktiga näten såväl som locknäten ställas på sned i vassen på så sätt, att mellan två fågelnät ställes ett locknät, men åt båda sidorna mot vattnet och mot stranden blott locknät och det hela utgör ett sammanhängande helt. Så snart allt är ordnat, bliva de i vassen liggande änderna genom några i en rad farande båtar så småningom och utan buller drivna mot fågelnäten. Så snart man kommer nära näten, håller man upp med pådrivandet, emedan annars de änder, som just stöta mot locknäten eller ställningarna, flyga upp, varemot de, om man icke driver på för hårt, simma längs locknäten, och när de komma till fågelnäten slinka in i dessa. Om man går försiktigt tillväga, kan man få en riklig fångst. Andnäten såväl som höns-fågelnäten begagnar man företrädesvis mot unga änder. Det inre nätet måste vara av stark fast linnetråd, de yttre av segelgarn. Det förstnämnda har runda omkring 8 cm. vida maskor, det måste vara 170 cm. långt och 18 maskor högt, det yttre åter har 4-kantiga maskor, 190 cm. långt och 4 maskor högt, och varje maska skall vara 30 cm. vid. Locknätet stickas eller knytas som vid rapphönsnät i ett stycke, men lägges, då det användes, dubbelt och fågelnätet bindes in mellan de båda hälfterna. Näten ställas medelst långa stänger på tvären i vassen, sedan man hängt stenar eller blytyngder vid dem. Det måste stå tre fyrkantiga maskor högt över vattnet. Änderna drivas in på samma sätt som i fällan. Man kan härtill även nyttja hårnät, som dock måste ställas lösare, än då man fångar harar, så att man får en större nätsäck.

Ängspiplärka, se Ärlor.

Ängsknarr, se Sumphöns.

Ängssork, se Råttdjur.

Ärlor, fam. Motacillidae. Tarsens baksida täckt av ett par längsgående hela skenor, dess framsida till största delen av flera smärre plåtar. Stora piplärkan, Anthus richardi Vieill., har anträffats endast en gång hos oss. Vinglängd 94—100 mm., tars 30—33 mm. Fältpiplärkan, A. campestris L., har en vinglängd av 87 —97 mm. Träffas på hedmarker i södra Sverige. Ängspiplärkan, A. pratensis L., har baktåns klo föga böjd, omkr. 10 mm. 1. längre, ofläckad övergump. Vinglängd 78—84 mm. Finnes över hela landet på fuktiga ängar, myrar och fjällhedar. måste infinna sig i kojan före dagens inbrott. Änderna bliva några dagar förut på samma sätt som

nämnt på platsen försedda med korn. Så snart jägaren märker, att ett tillräckligt antal änder summit in i fällan, släpper han plötsligt ned falldörrarna medels draglinorna och begiver sig genast först till de åt strandsidan anbragta hålen och ställer framför dessa, sedan han borttagit dörrarna, fågelnät liknande fisknät, men med något bredare öppning och fäster det med pinnar vid stranden. Därefter far han i en båt till den andra sidan av fällan och söker driva änderna in i näten. Därpå far han till den öppning, där stängerna stå, och hänger här upp ett nät, vilket måste sluta tätt till öppningen och gå djupt ned i vattnet. Nu lyfter han upp fall dörrarna och går in i fällan för att driva in i den de möjligen kringsimmande änderna.

Liknande denna andfälla äro de fågelkojor, som på Sylt uppsättas för andfångst, och däri under ett år i en fågelkoja infångades 45,000 änder. De om senhösten inuti landet utbjudna änderna härröra mest från sådana andfällor. I de ovannämnda näten fångas vildänderna på följande sätt: På vatten, som är övervuxet med rör-och bladvass uppsätter man 6 till 8 fågelnät och några locknät, de senare knutna med 4-kantiga maskor av 8 cm. bredd. De riktiga näten såväl som locknäten ställas på sned i vassen på så sätt, att mellan två fågelnät ställes ett locknät, men åt båda sidorna mot vattnet och mot stranden blott locknät och det hela utgör ett sammanhängande helt. Så snart allt är ordnat, bliva de i vassen liggande änderna genom några i en rad farande båtar så småningom och utan buller drivna mot fågelnäten. Så snart man kommer nära näten, håller man upp med pådrivandet, emedan annars de änder, som just stöta mot locknäten eller ställningarna, flyga upp, varemot de, om man icke driver på för hårt, simma längs locknäten, och när de komma till fågelnäten slinka in i dessa. Om man går försiktigt tillväga, kan man få en riklig fångst. Andnäten såväl som höns-fågelnäten begagnar man företrädesvis mot unga änder. Det inre nätet måste vara av stark fast linnetråd, de yttre av segelgarn. Det förstnämnda har runda omkring 8 cm. vida maskor, det måste vara 170 cm. långt och 18 maskor högt, det yttre åter har 4-kantiga maskor, 190 cm. långt och 4 maskor högt, och varje maska skall vara 30 cm. vid. Locknätet stickas eller knytas som vid rapphönsnät i ett stycke, men lägges, då det användes, dubbelt och fågelnätet bindes in mellan de båda hälfterna. Näten ställas medelst långa stänger på tvären i vassen, sedan man hängt stenar eller blytyngder vid dem. Det måste stå tre fyrkantiga maskor högt över vattnet. Änderna drivas in på samma sätt som i fällan. Man kan härtill även nyttja hårnät, som dock måste ställas lösare, än då man fångar harar, så att man får en större nätsäck.

Ängspiplärka, se Ärlor.

Ängsknarr, se Sumphöns.

Ängssork, se Råttdjur.

Ärlor, fam. Motacillidae. Tarsens baksida täckt av ett par längsgående hela skenor, dess framsida till största delen av flera smärre plåtar. Stora piplärkan, Anthus richardi Vieill., har anträffats endast en gång hos oss. Vinglängd 94—100 mm., tars 30—33 mm. Fältpiplärkan, A. campestris L., har en vinglängd av 87 —97 mm. Träffas på hedmarker i södra Sverige. Ängspiplärkan, A. pratensis L., har baktåns klo föga böjd, omkr. 10 mm. 1. längre, ofläckad övergump. Vinglängd 78—84 mm. Finnes över hela landet på fuktiga ängar, myrar och fjällhedar. måste infinna sig i kojan före dagens inbrott. Änderna bliva några dagar förut på samma sätt som

nämnt på platsen försedda med korn. Så snart jägaren märker, att ett tillräckligt antal änder summit in i fällan, släpper han plötsligt ned falldörrarna medels draglinorna och begiver sig genast först till de åt strandsidan anbragta hålen och ställer framför dessa, sedan han borttagit dörrarna, fågelnät liknande fisknät, men med något bredare öppning och fäster det med pinnar vid stranden. Därefter far han i en båt till den andra sidan av fällan och söker driva änderna in i näten. Därpå far han till den öppning, där stängerna stå, och hänger här upp ett nät, vilket måste sluta tätt till öppningen och gå djupt ned i vattnet. Nu lyfter han upp fall dörrarna och går in i fällan för att driva in i den de möjligen kringsimmande änderna.

Liknande denna andfälla äro de fågelkojor, som på Sylt uppsättas för andfångst, och däri under ett år i en fågelkoja infångades 45,000 änder. De om senhösten inuti landet utbjudna änderna härröra mest från sådana andfällor. I de ovannämnda näten fångas vildänderna på följande sätt: På vatten, som är övervuxet med rör-och bladvass uppsätter man 6 till 8 fågelnät och några locknät, de senare knutna med 4-kantiga maskor av 8 cm.

bredd. De riktiga näten såväl som locknäten ställas på sned i vassen på så sätt, att mellan två fågelnät ställes ett locknät, men åt båda sidorna mot vattnet och mot stranden blott locknät och det hela utgör ett sammanhängande helt. Så snart allt är ordnat, bliva de i vassen liggande änderna genom några i en rad farande båtar så småningom och utan buller drivna mot fågelnäten. Så snart man kommer nära näten, håller man upp med pådrivandet, emedan annars de änder, som just stöta mot locknäten eller ställningarna, flyga upp, varemot de, om man icke driver på för hårt, simma längs locknäten, och när de komma till fågelnäten slinka in i dessa. Om man går försiktigt tillväga, kan man få en riklig fångst. Andnäten såväl som höns-fågelnäten begagnar man företrädesvis mot unga änder. Det inre nätet måste vara av stark fast linnetråd, de yttre av segelgarn. Det förstnämnda har runda omkring 8 cm. vida maskor, det måste vara 170 cm. långt och 18 maskor högt, det yttre åter har 4-kantiga maskor, 190 cm. långt och 4 maskor högt, och varje maska skall vara 30 cm. vid. Locknätet stickas eller knytas som vid rapphönsnät i ett stycke, men lägges, då det användes, dubbelt och fågelnätet bindes in mellan de båda hälfterna. Näten ställas medelst långa stänger på tvären i vassen, sedan man hängt stenar eller blytyngder vid dem. Det måste stå tre fyrkantiga maskor högt över vattnet. Änderna drivas in på samma sätt som i fällan. Man kan härtill även nyttja hårnät, som dock måste ställas lösare, än då man fångar harar, så att man får en större nätsäck.

Ängspiplärka, se Ärlor.

Ängsknarr, se Sumphöns.

Ängssork, se Råttdjur.

Ärlor, fam. Motacillidae. Tarsens baksida täckt av ett par längsgående hela skenor, dess framsida till största delen av flera smärre plåtar. Stora piplärkan, Anthus richardi Vieill., har anträffats endast en gång hos oss. Vinglängd 94—100 mm., tars 30—33 mm. Fältpiplärkan, A. campestris L., har en vinglängd av 87 —97 mm. Träffas på hedmarker i södra Sverige. Ängspiplärkan, A. pratensis L., har baktåns klo föga böjd, omkr. 10 mm. 1. längre, ofläckad övergump. Vinglängd 78—84 mm. Finnes över hela landet på fuktiga ängar, myrar och fjällhedar. måste infinna sig i kojan före dagens inbrott. Änderna bliva några dagar förut på samma sätt som nämnt på platsen försedda med korn. Så snart jägaren märker, att ett tillräckligt antal änder summit in i fällan, släpper han plötsligt ned falldörrarna medels draglinorna och begiver sig genast först till de åt strandsidan anbragta hålen och ställer framför dessa, sedan han borttagit dörrarna, fågelnät liknande fisknät, men med något bredare öppning och fäster det med pinnar vid stranden. Därefter far han i en båt till den andra sidan av fällan och söker driva änderna in i näten. Därpå far han till den öppning, där stängerna stå, och hänger här upp ett nät, vilket måste sluta tätt till öppningen och gå djupt ned i vattnet. Nu lyfter han upp fall dörrarna och går in i fällan för att driva in i den de möjligen kringsimmande änderna.

Liknande denna andfälla äro de fågelkojor, som på Sylt uppsättas för andfångst, och däri under ett år i en fågelkoja infångades 45,000 änder. De om senhösten inuti landet utbjudna änderna härröra mest från sådana andfällor. I de ovannämnda näten fångas vildänderna på följande sätt: På vatten, som är övervuxet med rör-och bladvass uppsätter man 6 till 8 fågelnät och några locknät, de senare knutna med 4-kantiga maskor av 8 cm.
bredd. De riktiga näten såväl som locknäten ställas på sned i vassen på så sätt, att mellan två fågelnät ställes ett locknät, men åt båda sidorna mot vattnet och mot stranden blott locknät och det hela utgör ett sammanhängande helt. Så snart allt är ordnat, bliva de i vassen liggande änderna genom några i en rad farande båtar så småningom och utan buller drivna mot fågelnäten. Så snart man kommer nära näten, håller man upp med pådrivandet, emedan annars de änder, som just stöta mot locknäten eller ställningarna, flyga upp, varemot de, om man icke driver på för hårt, simma längs locknäten, och när de komma till fågelnäten slinka in i dessa. Om man går försiktigt tillväga, kan man få en riklig fångst. Andnäten såväl som höns-fågelnäten begagnar man företrädesvis mot unga änder. Det inre nätet måste vara av stark fast linnetråd, de yttre av segelgarn. Det förstnämnda har runda omkring 8 cm. vida maskor, det måste vara 170 cm. långt och 18 maskor högt, det yttre åter har 4-kantiga maskor, 190 cm. långt och 4 maskor högt, och varje maska skall vara 30 cm. vid. Locknätet stickas eller knytas som vid rapphönsnät i ett stycke, men lägges, då det användes, dubbelt och fågelnätet bindes in mellan de båda

hälfterna. Näten ställas medelst långa stänger på tvären i vassen, sedan man hängt stenar eller blytyngder vid dem. Det måste stå tre fyrkantiga maskor högt över vattnet. Änderna drivas in på samma sätt som i fällan. Man kan härtill även nyttja hårnät, som dock måste ställas lösare, än då man fångar harar, så att man får en större nätsäck.

Ängspiplärka, se Ärlor.

Ängsknarr, se Sumphöns.

Ängssork, se Råttdjur.

Ärlor, fam. Motacillidae. Tarsens baksida täckt av ett par längsgående hela skenor, dess framsida till största delen av flera smärre plåtar. Stora piplärkan, Anthus richardi Vieill., har anträffats endast en gång hos oss. Vinglängd 94—100 mm., tars 30—33 mm. Fältpiplärkan, A. campestris L., har en vinglängd av 87 —97 mm. Träffas på hedmarker i södra Sverige. Ängspiplärkan, A. pratensis L., har baktåns klo föga böjd, omkr. 10 mm. 1. längre, ofläckad övergump. Vinglängd 78—84 mm. Finnes över hela landet på fuktiga ängar, myrar och fjällhedar.Rödstrupiga piplärkan, A. cervinus Pall., är häckfågel i nordliga Lappland. Trädpiplärkan, A. trivialis L., har baktåns klo kortare än 10 mm. Allmän i hela landet. Skärpiplärkan, A. spinoletta litoralis Brehm., förekommer på de kala skären utefter vår kust. G u 1 -ä r 1 a n, Motacilla flava L., förekommer hos oss upp till Gästrikland och Dalarne, där hon ersättes av den nordiska gulärlan, M. fl. thun-gergi Billb. Gråärlan, M. boarula L., anträffas här tillfälligtvis, Vår vanligaste arla är s ä d e s ä r 1 a n, M. alba L., välkänd av alla. I södra och västra Sverige anträffas den engelska sädesärlan, M, a. lugu-bris Temm., med främre delen av kroppen svart och blott huvudets sidor vita.

Ärtsångare, se Sångare.

Ätlig groda, se Grodsläktet. Rödstrupiga piplärkan, A. cervinus Pall., är häckfågel i nordliga Lappland. Trädpiplärkan, A. trivialis L., har baktåns klo kortare än 10 mm. Allmän i hela landet. Skärpiplärkan, A. spinoletta litoralis Brehm., förekommer på de kala skären utefter vår kust. G u 1 -ä r 1 a n, Motacilla flava L., förekommer hos oss upp till Gästrikland och Dalarne, där hon ersättes av den nordiska gulärlan, M. fl. thun-gergi Billb. Gråärlan, M. boarula L., anträffas här tillfälligtvis, Vår vanligaste arla är s ä d e s ä r 1 a n, M. alba L., välkänd av alla. I södra och västra Sverige anträffas den engelska sädesärlan, M, a. lugu-bris Temm., med främre delen av kroppen svart och blott huvudets sidor vita.

Ärtsångare, se Sångare.

Ätlig groda, se Grodsläktet. Rödstrupiga piplärkan, A. cervinus Pall., är häckfågel i nordliga Lappland. Trädpiplärkan, A. trivialis L., har baktåns klo kortare än 10 mm. Allmän i hela landet. Skärpiplärkan, A. spinoletta litoralis Brehm., förekommer på de kala skären utefter vår kust. G u 1 -ä r 1 a n, Motacilla flava L., förekommer hos oss upp till Gästrikland och Dalarne, där hon ersättes av den nordiska gulärlan, M. fl. thun-gergi Billb. Gråärlan, M. boarula L., anträffas här tillfälligtvis, Vår vanligaste arla är s ä d e s ä r 1 a n, M. alba L., välkänd av alla. I södra och västra Sverige anträffas den engelska sädesärlan, M, a. lugu-bris Temm., med främre delen av kroppen svart och blott huvudets sidor vita.

Ärtsångare, se Sångare.

Ätlig groda, se Grodsläktet.

Ö

Ödlesläktet, Lacerta L. I Sverige två arter. Sandödlan, L. agilis L., med fyra små plåtar mellan näsborren och ögat (1 bakre näsplåt, 2 tygelplåtar över varandra och 1 främre ögonplåt). Två tämligen stora plåtar på utsidan av

hjässplåten. Hon kan nå en längd av omkr. 25 cm. Hos oss förekommer hon från Skåne till Dalarne. Ingenstädes allmän. Skogsödlan, L. vivipara L., har tre små plåtar mellan näsborren och ögat (blott en tygelplåt). Flera smärre plåtar på utsidan av hjässplåten. Allmän över hela landet.

Ögonsjukdomar hos hunden. 1. Invikning av ögonlocket. Det undre, sällan det övre ögonlocket befinnes hoprullat inåt, så att ögonlockets hår komma i beröring med bindvävnad och hornhinna. Tämligen vanlig åkomma hos höns- och blodhundar, ofta förenad med sårnader. Anlag för denna sjukdom synbarligen ärftliga. Den fortfarande retningen genom håren orsakar rinnande ögon, blinkning med ögonlocken, ansamling av segt grått slem i ögonvinkeln. Oftast medför åkomman mer eller mindre häftig inflammation i bindvävnaden, mera sällan på hornhinnan. Säkraste medlet är operation som måste verkställas av veterinär. 2. Utvikning av ögonlocket. Hos hundar med djupt liggande ögonglober finner man understundom det undre ögonlocket rullat utåt. Den huvudsakliga orsaken härtill är svaghet i ögonlockens ringmuskel, ävensom uppluckring och uppmjukning av ögonlocksbrosket. Ögats bindhud är synbar, den synes rödsprängd och svullen, och en betydande avsöndring av tårar och slem förefinnes. En daglig behandling av ögonlocksbindvävnaden med alun eller kopparvitriolstift är att förordna. Hjälper ej detta, måste veterinär operera bort ett stycke av ögonlocket ifråga.

Ögontagg, den nedersta taggen på kron- och dovhjorthorn, vilken springer fram omedelbart ovan rosenkransen, se Hjorthorn.

Öhrström, C. A., hovjägmästare, intendent för K. Djurgården, f. 68. Jägare, kennelman.

Ömfotade bli hundar lätt om de nyttjas mycket på hårdfrusen barmark l. på åkerstubb, då trampdynorna bli såriga. Man tvättar dynorna med ljumt såpvatten, torkar dem med ren vadd och pudrar in dem med ettpulver av hälften tannin och jodoform. Hunden tages ej ut på jakt förrän dynorna äro alldeles helade. På hundar som ha anlag för ömfotenhet, ingnider man dynorna med lanolin eller byrolin. I värsta fall får man ta till med skor av läder l. gummi, för att få någon nytta av hunden.

Öronmask hos hnnden. 1. Yttre öronmask. Härmed betecknas en svulstartad process på kanten av öronmuskeln med tendens till utbredning, ofta täckt av en svartröd skorpa. Patienten håller huvudet på sned, skakar det ofta och försöker ofta krafsa sig i det onda örat med foten. Säkert botande kan endast ske genom bortopererande av den angripna öronspetsen och detta av veterinär.

2. Inre öronmask. Härmed förstår man en inflammation å den hörselgången täckande huden. Sjukdomsorsak: anhopning av smuts, fnas och örvax, även kvalster. Hunden håller huvudet på sned och skakar det ofta. Smärta vid tryck på örat. I hörselgången en illaluktande, röd- l. grönaktig smörja. Hörselgångens hud högröd och ofta vårtigtförtjockad. På grund av hörselgångens tilltäppning ofta lomhördhet l. nästan dövhet. Det sjuka örat rengöres dagligen med varmt vatten och en bomullstuss på en pinne eller medels en öronspruta. Därefter gjuter man in i örat en matsked 4 % salicylspiritus, som man låter vara där några minuter. Örat torkas därefter sorgfälligt med vaddtussar och strös så in något mjölksocker blandat med lika del borsyra. Huvudsaken är dock den i god tid företagna rengöringen. Skakar hunden mycket och äro smärtorna svåra, anlägges en öronmössa av linne l. läder. Vid svåra fall måste veterinär anlitas.

Övergångsdräkt, fjäderbeklädnaden mellan två typiska dräkter. Övergångsdräkten är naturligtvis ständigt växlande från dag till dag för att till slut alldeles övergå i den senare typdräkten. Även bland däggdjuren talar man om övergångsdräkt (hare, älg, björn m. fl.).

Övervittra, d. ä. bestryka en rovdjurssax e. dyl. med vittring.

*

Ödlesläktet, Lacerta L. I Sverige två arter. Sandödlan, L. agilis L., med fyra små plåtar mellan näsborren och ögat (1 bakre näsplåt, 2 tygelplåtar över varandra och 1 främre ögonplåt). Två tämligen stora plåtar på utsidan av hjässplåten. Hon kan nå en längd av omkr. 25 cm. Hos oss förekommer hon från Skåne till Dalarne. Ingenstädes allmän. Skogsödlan, L. vivipara L., har tre små plåtar mellan näsborren och ögat (blott en tygelplåt). Flera smärre plåtar på utsidan av hjässplåten. Allmän över hela landet.

Ögonsjukdomar hos hunden. 1. Invikning av ögonlocket. Det undre, sällan det övre ögonlocket befinnes hoprullat inåt, så att ögonlockets hår komma i beröring med bindvävnad och hornhinna. Tämligen vanlig åkomma hos höns- och blodhundar, ofta förenad med sårnader. Anlag för denna sjukdom synbarligen ärftliga. Den fortfarande retningen genom håren orsakar rinnande ögon, blinkning med ögonlocken, ansamling av segt grått slem i ögonvinkeln. Oftast medför åkomman mer eller mindre häftig inflammation i bindvävnaden, mera sällan på hornhinnan. Säkraste medlet är operation som måste verkställas av veterinär. 2. Utvikning av ögonlocket. Hos hundar med djupt liggande ögonglober finner man understundom det undre ögonlocket rullat utåt. Den huvudsakliga orsaken härtill är svaghet i ögonlockens ringmuskel, ävensom uppluckring och uppmjukning av ögonlocksbrosket. Ögats bindhud är synbar, den synes rödsprängd och svullen, och en betydande avsöndring av tårar och slem förefinnes. En daglig behandling av ögonlocksbindvävnaden med alun eller kopparvitriolstift är att förordna. Hjälper ej detta, måste veterinär operera bort ett stycke av ögonlocket ifråga.

Ögontagg, den nedersta taggen på kron- och dovhjorthorn, vilken springer fram omedelbart ovan rosenkransen, se Hjorthorn.

Öhrström, C. A., hovjägmästare, intendent för K. Djurgården, f. 68. Jägare, kennelman.

Ömfotade bli hundar lätt om de nyttjas mycket på hårdfrusen barmark l. på åkerstubb, då trampdynorna bli såriga. Man tvättar dynorna med ljumt såpvatten, torkar dem med ren vadd och pudrar in dem med ett

Ö

Ödlesläktet, Lacerta L. I Sverige två arter. Sandödlan, L. agilis L., med fyra små plåtar mellan näsborren och ögat (1 bakre näsplåt, 2 tygelplåtar över varandra och 1 främre ögonplåt). Två tämligen stora plåtar på utsidan av hjässplåten. Hon kan nå en längd av omkr. 25 cm. Hos oss förekommer hon från Skåne till Dalarne. Ingenstädes allmän. Skogsödlan, L. vivipara L., har tre små plåtar mellan näsborren och ögat (blott en tygelplåt). Flera smärre plåtar på utsidan av hjässplåten. Allmän över hela landet.

Ögonsjukdomar hos hunden. 1. Invikning av ögonlocket. Det undre, sällan det övre ögonlocket befinnes hoprullat inåt, så att ögonlockets hår komma i beröring med bindvävnad och hornhinna. Tämligen vanlig åkomma hos höns- och blodhundar, ofta förenad med sårnader. Anlag för denna sjukdom synbarligen ärftliga. Den fortfarande retningen genom håren orsakar rinnande ögon, blinkning med ögonlocken, ansamling av segt grått slem i ögonvinkeln. Oftast medför åkomman mer eller mindre häftig inflammation i bindvävnaden, mera sällan på hornhinnan. Säkraste medlet är operation som måste verkställas av veterinär. 2. Utvikning av ögonlocket. Hos hundar med djupt liggande ögonglober finner man understundom det undre ögonlocket rullat utåt. Den huvudsakliga orsaken härtill är svaghet i ögonlockens ringmuskel, ävensom uppluckring och uppmjukning av ögonlocksbrosket. Ögats bindhud är synbar, den synes rödsprängd och svullen, och en betydande avsöndring av tårar och slem förefinnes. En daglig behandling av ögonlocksbindvävnaden med alun eller kopparvitriolstift är att förordna. Hjälper ej detta, måste veterinär operera bort ett stycke av ögonlocket ifråga.

Ögontagg, den nedersta taggen på kron- och dovhjorthorn, vilken springer fram omedelbart ovan rosenkransen, se Hjorthorn.

Öhrström, C. A., hovjägmästare, intendent för K. Djurgården, f. 68. Jägare, kennelman.

Ömfotade bli hundar lätt om de nyttjas mycket på hårdfrusen barmark l. på åkerstubb, då trampdynorna bli såriga. Man tvättar dynorna med ljumt såpvatten, torkar dem med ren vadd och pudrar in dem med ett

Ö

Ödlesläktet, Lacerta L. I Sverige två arter. Sandödlan, L. agilis L., med fyra små plåtar mellan näsborren och ögat (1 bakre näsplåt, 2 tygelplåtar över varandra och 1 främre ögonplåt). Två tämligen stora plåtar på utsidan av hjässplåten. Hon kan nå en längd av omkr. 25 cm. Hos oss förekommer hon från Skåne till Dalarne. Ingenstädes allmän. Skogsödlan, L. vivipara L., har tre små plåtar mellan näsborren och ögat (blott en tygelplåt). Flera smärre plåtar på utsidan av hjässplåten. Allmän över hela landet.

Ögonsjukdomar hos hunden. 1. Invikning av ögonlocket. Det undre, sällan det övre ögonlocket befinnes hoprullat inåt, så att ögonlockets hår komma i beröring med bindvävnad och hornhinna. Tämligen vanlig åkomma hos höns- och blodhundar, ofta förenad med sårnader. Anlag för denna sjukdom synbarligen ärftliga. Den fortfarande retningen genom håren orsakar rinnande ögon, blinkning med ögonlocken, ansamling av segt grått slem i ögonvinkeln. Oftast medför åkomman mer eller mindre häftig inflammation i bindvävnaden, mera sällan på hornhinnan. Säkraste medlet är operation som måste verkställas av veterinär. 2. Utvikning av ögonlocket. Hos hundar med djupt liggande ögonglober finner man understundom det undre ögonlocket rullat utåt. Den huvudsakliga orsaken härtill är svaghet i ögonlockens ringmuskel, ävensom uppluckring och uppmjukning av ögonlocksbrosket. Ögats bindhud är synbar, den synes rödsprängd och svullen, och en betydande avsöndring av tårar och slem förefinnes. En daglig behandling av ögonlocksbindvävnaden med alun eller kopparvitriolstift är att förordna. Hjälper ej detta, måste veterinär operera bort ett stycke av ögonlocket ifråga.

Ögontagg, den nedersta taggen på kron- och dovhjorthorn, vilken springer fram omedelbart ovan rosenkransen, se Hjorthorn.

Öhrström, C. A., hovjägmästare, intendent för K. Djurgården, f. 68. Jägare, kennelman.

Ömfotade bli hundar lätt om de nyttjas mycket på hårdfrusen barmark l. på åkerstubb, då trampdynorna bli såriga. Man tvättar dynorna med ljumt såpvatten, torkar dem med ren vadd och pudrar in dem med ett

Ö

Ödlesläktet, Lacerta L. I Sverige två arter. Sandödlan, L. agilis L., med fyra små plåtar mellan näsborren och ögat (1 bakre näsplåt, 2 tygelplåtar över varandra och 1 främre ögonplåt). Två tämligen stora plåtar på utsidan av hjässplåten. Hon kan nå en längd av omkr. 25 cm. Hos oss förekommer hon från Skåne till Dalarne. Ingenstädes allmän. Skogsödlan, L. vivipara L., har tre små plåtar mellan näsborren och ögat (blott en tygelplåt). Flera smärre plåtar på utsidan av hjässplåten. Allmän över hela landet.

Ögonsjukdomar hos hunden. 1. Invikning av ögonlocket. Det undre, sällan det övre ögonlocket befinnes hoprullat inåt, så att ögonlockets hår komma i beröring med bindvävnad och hornhinna. Tämligen vanlig åkomma hos höns- och blodhundar, ofta förenad med sårnader. Anlag för denna sjukdom synbarligen ärftliga. Den fortfarande retningen genom håren orsakar rinnande ögon, blinkning med ögonlocken, ansamling av segt grått slem i ögonvinkeln. Oftast medför åkomman mer eller mindre häftig inflammation i bindvävnaden, mera sällan på hornhinnan. Säkraste medlet är operation som måste verkställas av veterinär. 2. Utvikning av

ögonlocket. Hos hundar med djupt liggande ögonglober finner man understundom det undre ögonlocket rullat utåt. Den huvudsakliga orsaken härtill är svaghet i ögonlockens ringmuskel, ävensom uppluckring och uppmjukning av ögonlocksbrosket. Ögats bindhud är synbar, den synes rödsprängd och svullen, och en betydande avsöndring av tårar och slem förefinnes. En daglig behandling av ögonlocksbindvävnaden med alun eller kopparvitriolstift är att förordna. Hjälper ej detta, måste veterinär operera bort ett stycke av ögonlocket ifråga.

Ögontagg, den nedersta taggen på kron- och dovhjorthorn, vilken springer fram omedelbart ovan rosenkransen, se Hjorthorn.

Öhrström, C. A., hovjägmästare, intendent för K. Djurgården, f. 68. Jägare, kennelman.

Ömfotade bli hundar lätt om de nyttjas mycket på hårdfrusen barmark l. på åkerstubb, då trampdynorna bli såriga. Man tvättar dynorna med ljumt såpvatten, torkar dem med ren vadd och pudrar in dem med ett

Ö

Ödlesläktet, Lacerta L. I Sverige två arter. Sandödlan, L. agilis L., med fyra små plåtar mellan näsborren och ögat (1 bakre näsplåt, 2 tygelplåtar över varandra och 1 främre ögonplåt). Två tämligen stora plåtar på utsidan av hjässplåten. Hon kan nå en längd av omkr. 25 cm. Hos oss förekommer hon från Skåne till Dalarne. Ingenstädes allmän. Skogsödlan, L. vivipara L., har tre små plåtar mellan näsborren och ögat (blott en tygelplåt). Flera smärre plåtar på utsidan av hjässplåten. Allmän över hela landet.

Ögonsjukdomar hos hunden. 1. Invikning av ögonlocket. Det undre, sällan det övre ögonlocket befinnes hoprullat inåt, så att ögonlockets hår komma i beröring med bindvävnad och hornhinna. Tämligen vanlig åkomma hos höns- och blodhundar, ofta förenad med sårnader. Anlag för denna sjukdom synbarligen ärftliga. Den fortfarande retningen genom håren orsakar rinnande ögon, blinkning med ögonlocken, ansamling av segt grått slem i ögonvinkeln. Oftast medför åkomman mer eller mindre häftig inflammation i bindvävnaden, mera sällan på hornhinnan. Säkraste medlet är operation som måste verkställas av veterinär. 2. Utvikning av ögonlocket. Hos hundar med djupt liggande ögonglober finner man understundom det undre ögonlocket rullat utåt. Den huvudsakliga orsaken härtill är svaghet i ögonlockens ringmuskel, ävensom uppluckring och uppmjukning av ögonlocksbrosket. Ögats bindhud är synbar, den synes rödsprängd och svullen, och en betydande avsöndring av tårar och slem förefinnes. En daglig behandling av ögonlocksbindvävnaden med alun eller kopparvitriolstift är att förordna. Hjälper ej detta, måste veterinär operera bort ett stycke av ögonlocket ifråga.

Ögontagg, den nedersta taggen på kron- och dovhjorthorn, vilken springer fram omedelbart ovan rosenkransen, se Hjorthorn.

Öhrström, C. A., hovjägmästare, intendent för K. Djurgården, f. 68. Jägare, kennelman.

Ömfotade bli hundar lätt om de nyttjas mycket på hårdfrusen barmark l. på åkerstubb, då trampdynorna bli såriga. Man tvättar dynorna med ljumt såpvatten, torkar dem med ren vadd och pudrar in dem med ettpulver av hälften tannin och jodoform. Hunden tages ej ut på jakt förrän dynorna äro alldeles helade. På hundar som ha anlag för ömfotenhet, ingnider man dynorna med lanolin eller byrolin. I värsta fall får man ta till med skor av läder l. gummi, för att få någon nytta av hunden.

Öronmask hos hnnden. 1. Yttre öronmask. Härmed betecknas en svulstartad process på kanten av öronmuskeln med tendens till utbredning, ofta täckt av en svartröd skorpa. Patienten håller huvudet på sned, skakar det ofta och försöker ofta krafsa sig i det onda örat med foten. Säkert botande kan endast ske genom bortopererande av den angripna öronspetsen och detta av veterinär.

2. Inre öronmask. Härmed förstår man en inflammation å den hörselgången täckande huden. Sjukdomsorsak: anhopning av smuts, fnas och örvax, även kvalster. Hunden håller huvudet på sned och skakar det ofta. Smärta vid tryck på örat. I hörselgången en illaluktande, röd- l. grönaktig smörja. Hörselgångens hud högröd och ofta vårtigtförtjockad. På grund av hörselgångens tilltäppning ofta lomhördhet l. nästan dövhet. Det sjuka örat rengöres dagligen med varmt vatten och en bomullstuss på en pinne eller medels en öronspruta. Därefter gjuter man in i örat en matsked 4 % salicylspiritus, som man låter vara där några minuter. Örat torkas därefter sorgfälligt med vaddtussar och strös så in något mjölksocker blandat med lika del borsyra. Huvudsaken är dock den i god tid företagna rengöringen. Skakar hunden mycket och äro smärtorna svåra, anlägges en öronmössa av linne l. läder. Vid svåra fall måste veterinär anlitas.

Övergångsdräkt, fjäderbeklädnaden mellan två typiska dräkter. Övergångsdräkten är naturligtvis ständigt växlande från dag till dag för att till slut alldeles övergå i den senare typdräkten. Även bland däggdjuren talar man om övergångsdräkt (hare, älg, björn m. fl.).

Övervittra, d. ä. bestryka en rovdjurssax e. dyl. med vittring.

*

pulver av hälften tannin och jodoform. Hunden tages ej ut på jakt förrän dynorna äro alldeles helade. På hundar som ha anlag för ömfotenhet, ingnider man dynorna med lanolin eller byrolin. I värsta fall får man ta till med skor av läder l. gummi, för att få någon nytta av hunden.

Öronmask hos hnnden. 1. Yttre öronmask. Härmed betecknas en svulstartad process på kanten av öronmuskeln med tendens till utbredning, ofta täckt av en svartröd skorpa. Patienten håller huvudet på sned, skakar det ofta och försöker ofta krafsa sig i det onda örat med foten. Säkert botande kan endast ske genom bortopererande av den angripna öronspetsen och detta av veterinär.

2. Inre öronmask. Härmed förstår man en inflammation å den hörselgången täckande huden. Sjukdomsorsak: anhopning av smuts, fnas och örvax, även kvalster. Hunden håller huvudet på sned och skakar det ofta. Smärta vid tryck på örat. I hörselgången en illaluktande, röd- l. grönaktig smörja. Hörselgångens hud högröd och ofta vårtigtförtjockad. På grund av hörselgångens tilltäppning ofta lomhördhet l. nästan dövhet. Det sjuka örat rengöres dagligen med varmt vatten och en bomullstuss på en pinne eller medels en öronspruta. Därefter gjuter man in i örat en matsked 4 % salicylspiritus, som man låter vara där några minuter. Örat torkas därefter sorgfälligt med vaddtussar och strös så in något mjölksocker blandat med lika del borsyra. Huvudsaken är dock den i god tid företagna rengöringen. Skakar hunden mycket och äro smärtorna svåra, anlägges en öronmössa av linne l. läder. Vid svåra fall måste veterinär anlitas.

Övergångsdräkt, fjäderbeklädnaden mellan två typiska dräkter. Övergångsdräkten är naturligtvis ständigt växlande från dag till dag för att till slut alldeles övergå i den senare typdräkten. Även bland däggdjuren talar man om övergångsdräkt (hare, älg, björn m. fl.).

Övervittra, d. ä. bestryka en rovdjurssax e. dyl. med vittring.

*

pulver av hälften tannin och jodoform. Hunden tages ej ut på jakt förrän dynorna äro alldeles helade. På hundar som ha anlag för ömfotenhet, ingnider man dynorna med lanolin eller byrolin. I värsta fall får man ta till med skor av läder l. gummi, för att få någon nytta av hunden.

Öronmask hos hnnden. 1. Yttre öronmask. Härmed betecknas en svulstartad process på kanten av öronmuskeln med tendens till utbredning, ofta täckt av en svartröd skorpa. Patienten håller huvudet på sned, skakar det ofta och försöker ofta krafsa sig i det onda örat med foten. Säkert botande kan endast ske genom bortopererande av den angripna öronspetsen och detta av veterinär.

2. Inre öronmask. Härmed förstår man en inflammation å den hörselgången täckande huden. Sjukdomsorsak:

anhopning av smuts, fnas och örvax, även kvalster. Hunden håller huvudet på sned och skakar det ofta. Smärta vid tryck på örat. I hörselgången en illaluktande, röd- l. grönaktig smörja. Hörselgångens hud högröd och ofta vårtigtförtjockad. På grund av hörselgångens tilltäppning ofta lomhördhet l. nästan dövhet. Det sjuka örat rengöres dagligen med varmt vatten och en bomullstuss på en pinne eller medels en öronspruta. Därefter gjuter man in i örat en matsked 4 % salicylspiritus, som man låter vara där några minuter. Örat torkas därefter sorgfälligt med vaddtussar och strös så in något mjölksocker blandat med lika del borsyra. Huvudsaken är dock den i god tid företagna rengöringen. Skakar hunden mycket och äro smärtorna svåra, anlägges en öronmössa av linne l. läder. Vid svåra fall måste veterinär anlitas.

Övergångsdräkt, fjäderbeklädnaden mellan två typiska dräkter. Övergångsdräkten är naturligtvis ständigt växlande från dag till dag för att till slut alldeles övergå i den senare typdräkten. Även bland däggdjuren talar man om övergångsdräkt (hare, älg, björn m. fl.).

Övervittra, d. ä. bestryka en rovdjurssax e. dyl. med vittring.

*

pulver av hälften tannin och jodoform. Hunden tages ej ut på jakt förrän dynorna äro alldeles helade. På hundar som ha anlag för ömfotenhet, ingnider man dynorna med lanolin eller byrolin. I värsta fall får man ta till med skor av läder l. gummi, för att få någon nytta av hunden.

Öronmask hos hnnden. 1. Yttre öronmask. Härmed betecknas en svulstartad process på kanten av öronmuskeln med tendens till utbredning, ofta täckt av en svartröd skorpa. Patienten håller huvudet på sned, skakar det ofta och försöker ofta krafsa sig i det onda örat med foten. Säkert botande kan endast ske genom bortopererande av den angripna öronspetsen och detta av veterinär.

2. Inre öronmask. Härmed förstår man en inflammation å den hörselgången täckande huden. Sjukdomsorsak:
anhopning av smuts, fnas och örvax, även kvalster. Hunden håller huvudet på sned och skakar det ofta. Smärta vid tryck på örat. I hörselgången en illaluktande, röd- l. grönaktig smörja. Hörselgångens hud högröd och ofta vårtigtförtjockad. På grund av hörselgångens tilltäppning ofta lomhördhet l. nästan dövhet. Det sjuka örat rengöres dagligen med varmt vatten och en bomullstuss på en pinne eller medels en öronspruta. Därefter gjuter man in i örat en matsked 4 % salicylspiritus, som man låter vara där några minuter. Örat torkas därefter sorgfälligt med vaddtussar och strös så in något mjölksocker blandat med lika del borsyra. Huvudsaken är dock den i god tid företagna rengöringen. Skakar hunden mycket och äro smärtorna svåra, anlägges en öronmössa av linne l. läder. Vid svåra fall måste veterinär anlitas.

Övergångsdräkt, fjäderbeklädnaden mellan två typiska dräkter. Övergångsdräkten är naturligtvis ständigt växlande från dag till dag för att till slut alldeles övergå i den senare typdräkten. Även bland däggdjuren talar man om övergångsdräkt (hare, älg, björn m. fl.).

Övervittra, d. ä. bestryka en rovdjurssax e. dyl. med vittring.

*